

— J. J. J. J.

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961115724

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๑๑๑๑

สำนักพระราชวัง

๔ มิถุนายน ๒๕๒๗

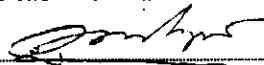

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร และเรืออากาศเอก วีระบุษย์ กิมยะหิริน พระชวามีใน สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ไปพระราชทานเพลิงศพ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ป.จ.ม.ป.ช.ม.ว.ม. ที่เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๒๗ เวลา ๑๓.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พลับพลาอิศริยาภรณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานผ้าไตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๔ ไตร และของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ๔ ไตร ให้ข้าบาทนำไปทอดที่โกศศพ พระสงฆ์ ๑๑ รูปบังสุกุล เสร็จแล้ว ทรงจุดธูปแก่พระราชทานเพลิง สมควรแก่เวลาเสด็จพระราชดำเนินกลับ
แก่กายเครื่องแบบปรกศิราวุธ ไว้หูกรง.

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเวียนไปทอดที่โกศศพ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๑๑๑๑

(แบบ ก.)
สำนักพระราชวัง

๔ มิถุนายน ๒๕๒๗

พระราชทานเพลิงศพ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ป.จ.ม.ป.ช.ม.ว.ม.
ข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงมหาดไทย ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
กรุงเทพมหานคร

รายละเอียดมีแจ้งในคัมหมายรับสั่งที่แนบมาพร้อมนี้.

ประจักษ์/พิมพ์/ค.ค.ค. / ค.ค.ค.

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เพื่อทราบ
	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงาน ผู้มาปฏิบัติเจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่างเคร่งครัด
โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

[Signature]

หมายรับสั่งที่.....

สำนักพระราชวัง

๔ มิถุนายน ๒๔๖๓

พระราชทานเพลิงศพ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ป.จ. ม.ป.ช. ม.ว.ม.
ข้าราชการบำนาญ ซึ่งกิตติกระหรวงมหาดไทย ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
กรุงเทพมหานคร

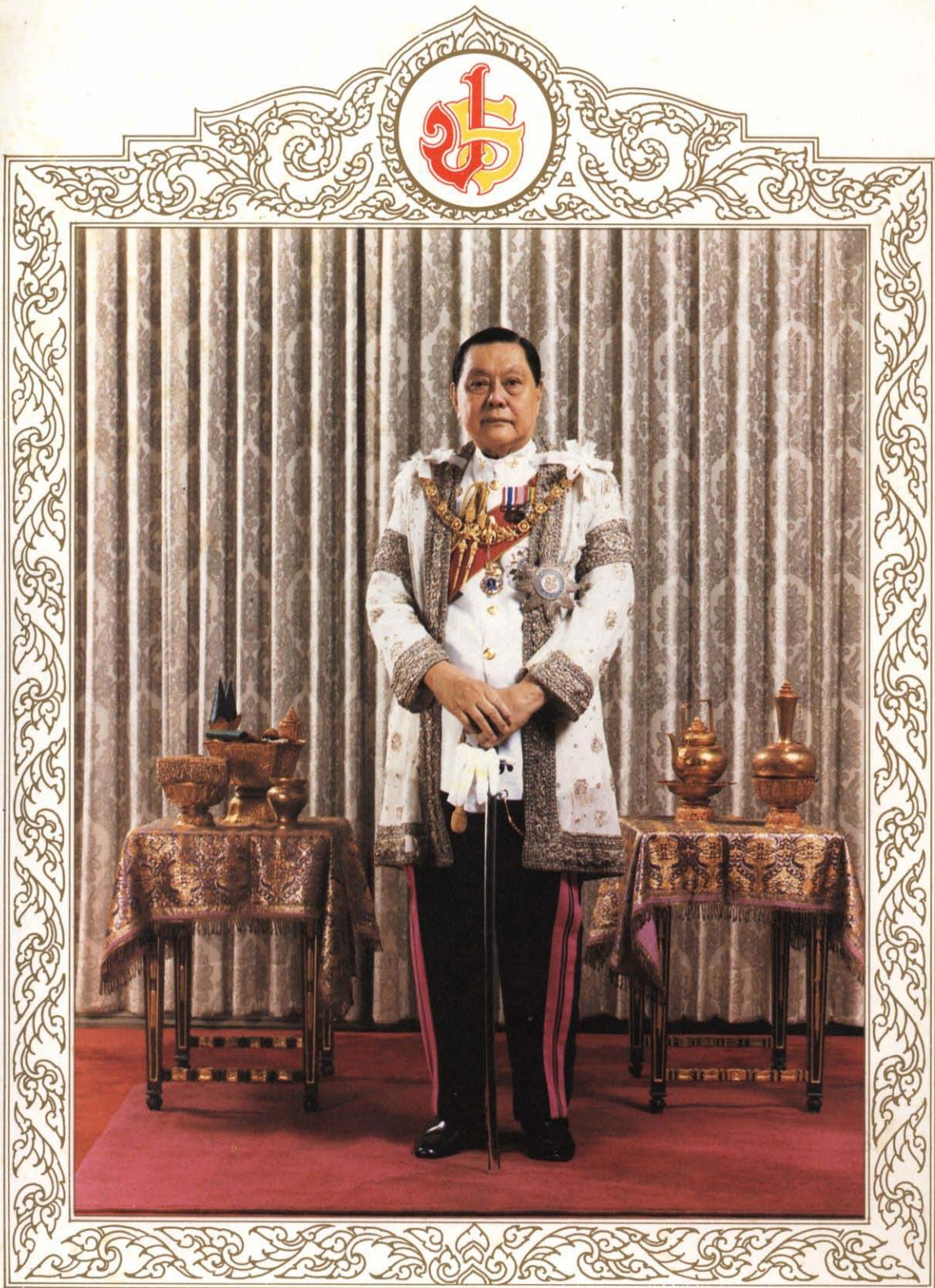
วันศุกร์ ที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๔๖๓ เวลา ๑๔.๐๐ น. เจ้าพนักงานจัดการเป็สิ่งเครื่อง
สุกาคพลองสุโกศ ๗ บ้านเลขที่ ๒๔/๕ ซอยอินทามระ ๔ ถนนสุขุมวิท เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานโกศแปดเหลี่ยมประกอบศพ ฉัตรเบญจาตั้งประดับ แล้วเชิญศพไป
ไปเถา ๗ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส (เมรุด้านใต้)

วันเสาร์ ที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๖๓ เวลา ๑๔.๐๐ น. เชิญโกศศพขึ้นรถวางประเทียบ
จากบ้านเลขที่ ๒๔/๕ ซอยอินทามระ ๔ ถนนสุขุมวิท เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ไปยังเมรุหลวง
หน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส พยุกระดกักรบวงแหวนเศศเวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิกการณ

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระเจ้าวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และเรืออากาศเอก
วิระบุษย์ คิมพะศรีน พระสวามีในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ไปยังพลับพลาอิศริยาภรณ์
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าไตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๔ ไตร และทรงสมเด็จพระ
พระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ๔ ไตร ใ้พินายกนำไปทอดที่โกศศพ พระสงฆ์ ๑๐ รูปบั้งสุกุล เสร็จแล้ว
ทรงจุดธูปแก่พระราชทานเพลิง สมควรแก่เวลาเสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันอาทิตย์ ที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๔๖๓ เวลา ๗.๐๐ น. เก็บอัฐิ.

พระฉัตรชัย วัฒน
พาน.

พลเอกประสิทธิ์ จิววงศ์ ป.จ. ม.ป.ช. ม.ว.ม.
๙ ธันวาคม ๒๕๕๕ - ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๑๑๘๕

สำนักพระราชวัง

๑๔ มกราคม ๒๕๒๓

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ป.จ.ม.ป.ร.ม.ว.ม. อายุ ๗๕ ปี ข้าราชการบำนาญ
สังกัดกระทรวงมหาดไทย ถึงอนิจกรรมด้วยโรคหลอดเลือดหัวใจอุดตัน ณ บ้านเลขที่ ๒๔/๕ ซอยอินทามระ ๔
ถนนสุทธิสาร กรุงเทพมหานคร ในวันที่พฤหัสบดี ที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๒๓ เวลา ๑๖.๐๐ น.

วันศุกร์ ที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๒๓ เวลา ๑๖.๐๐ น. พระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พร้อมด้วย
เครื่องเกียรติยศทั้งประดับ ณ บ้านเลขที่ ๒๔/๕ ซอยอินทามระ ๔ ถนนสุทธิสาร กรุงเทพมหานคร

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานโกศแปดเหลี่ยมพร้อมด้วยฉัตรเบญจกัณฑ์ประดับเกียรติยศ
ปี กของชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเวลาออก殓 กำหนด ๑ คืน.

ประณตวัน/พิมพ์/ ๑๙๘๓ /ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหน่วยเวียน เจ้าภาพศพ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์
		เผ็ดหรวบ
		เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มีปฏิบัติ
		เจ้าภาพไม่ทรงเสียดายค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ตามผู้รับรับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม. ได้กราบถวายบังคมลาถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคเส้นโลหิตในหัวใจอุดตัน เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๑๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ความทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานโกศแปดเหลี่ยมประกอบศพฉัตรเบญจาตั้งเครื่องประกอบเกียรติยศ ปีกลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ และพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน พระราชทานพวงมาลาวางหน้าโกศ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ ณ เมรุพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

พระมหากรุณาธิคุณอันเอกประการดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ หากพลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ มีญาติที่ใดที่สามารถหยั่งทราบได้ ก็คงจะมีแต่ความปีติชื่นชมโสมนัส รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณล้ำเกล้าล้ำกระหม่อมหาที่สุดมิได้

ข้าพระพุทธเจ้า บุตร ธิดา ของพลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ ขอน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาทด้วยความรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ และขอเทิดทูนพระมหากรุณาธิคุณอันเอกประการนี้ไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม เพื่อเป็นสรรพสิริสวัสดิ์พัฒนามงคลแก่วงศ์สกุลชั่วนิรันดร์ ข้าพระพุทธเจ้า บุตร ธิดา ขอตั้งมั่นอยู่ในความกตัญญูกตเวที ขอดถวายความจงรักภักดีต่อเบื้องพระยุคลบาท ไปจนตราบชีวิตจะหาไม่

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

บุตร-ธิดา

โกศแปดเหลี่ยม พร้อมฉัตรเบญจา ตั้งประดับเทียรทิศ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์
ที่ทรงพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ พระราชทาน

ส่วนหนึ่งของอัญมณี
ที่ได้รับจากต่างประเทศ

ทรงมหาพระราชทานของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๑๑๕๐

สำนักพระราชวัง

๑๔ มกราคม ๒๕๒๗

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ นายประกอบ หุคสิงห์ องคมนตรี เชิญพวงมาลาของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และทรงสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปวางที่หน้าโกศศพ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม. ที่บ้านเลขที่ ๒๔/๕ ซอยอินทามระ ๕ ถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ ที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๒๗ เวลา ๑๗.๐๐ น.

ประจักษ์/พิมพ์/๑๔๒๗ /ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำพวงมาลัย เจ้าโกศศพ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เพื่อทูลเกล้าฯ

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ
โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

พิมพ์

พวงมาลาพระราชทาน ของ
สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

พวงมาลาพระวชิระท้าวเวส
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ ๙

พจนานุกรมศัพท์และวลี
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961115724

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑๑๕๖

สำนักพระราชวัง

๑๔ มกราคม ๒๕๒๗

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล กรมวังผู้ใหญ่ประจำพระองค์ฯ เชิญทวงมาลาของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาธิมาตย์โปรดเกล้าฯ ไปวางที่หน้าโกศศพ ทอดคำรวจเอก ประเสริฐ ฐิจิรวงศ์ ป.จ. ม.ป.ช., ม.ว.ม. ที่บ้านเลขที่ ๒๔/๕ ซอยอินทามระ ๔ ถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ ที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๒๗ เวลา ๑๔.๐๐ น.

ประถมนรัตน์/พิมพ์/ ๖๖๘ /ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ ทอดคำรวจเอก ประเสริฐ ฐิจิรวงศ์ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ

ตั้งสงฆ์ให้ตามผู้รับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

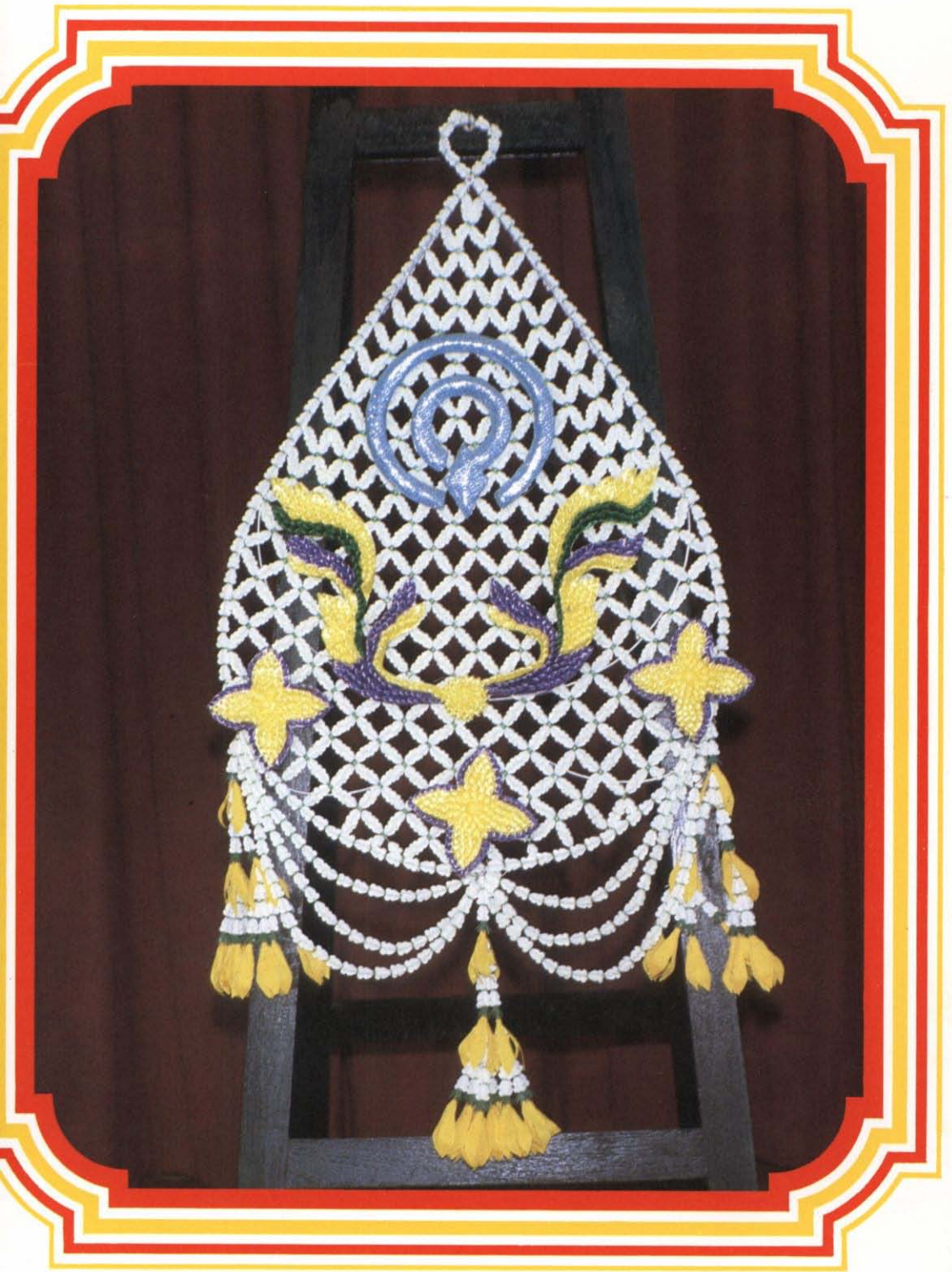
[Signature]

พวงมาลาพระวาทัน รอง
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร

พวงมาลาพระวชิระของ
สมเด็จพระเทพรัตนวชิรมหาฯ สยามบรมราชกุมารี

พวงมโหรีพระเจ้าหลานเธอ
สมเด็จพระเจ้าทีปังกรโอสถ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา

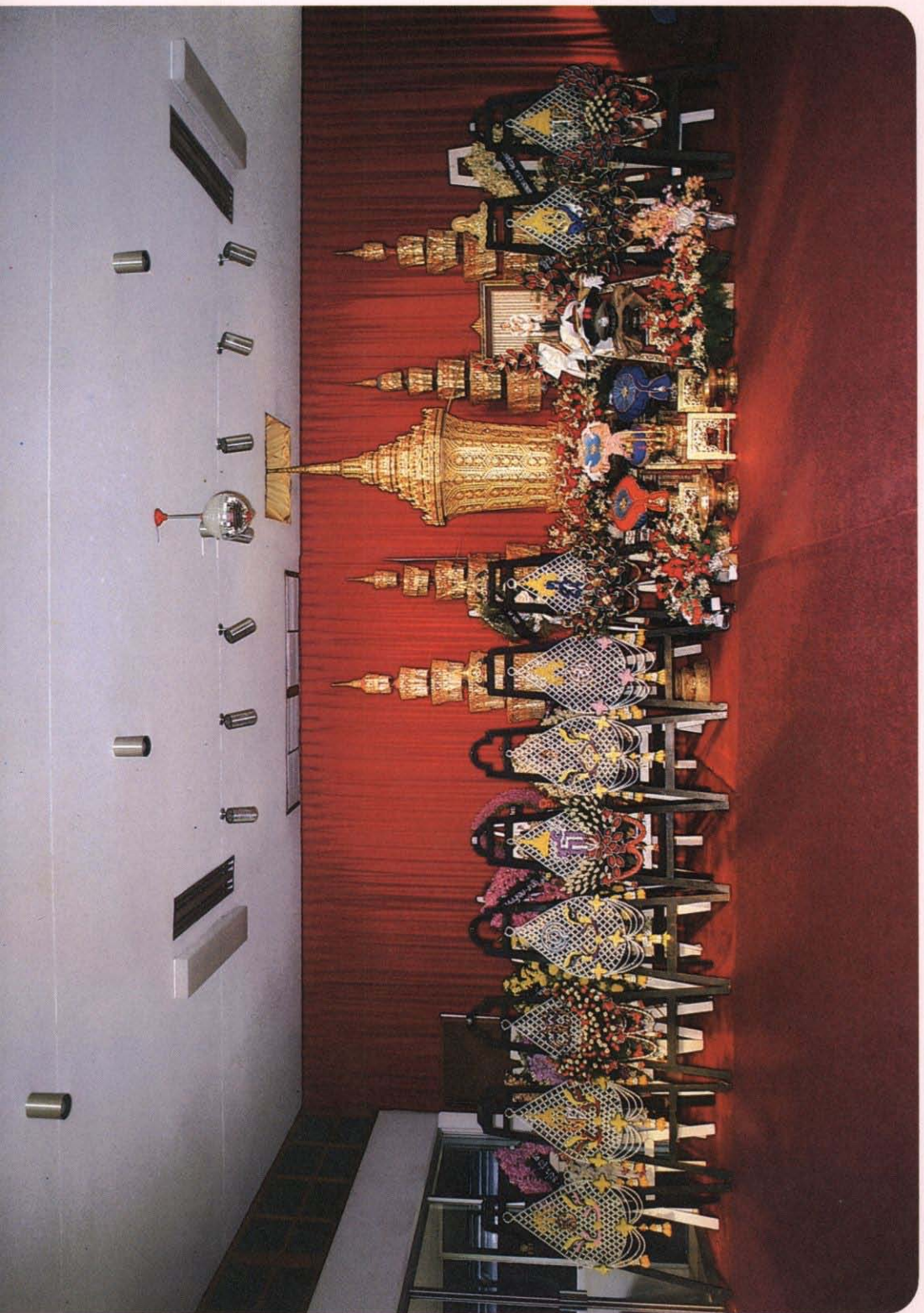
พวงมาลาพระ รวยทัน รอย
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

סדר מנוח-טובת הגופא
לרוב שררה פאח האתלרע'אס:אר:

พวงมาลาประทีป
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชาย
ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

4ms - 001

บุตร - ธิดา - บุตรชาย - บุตรสาว

7777 - 7777

1978-1979

น้อมคารวะ

ในโอกาสพิธีพระราชทานเพลิงศพ

พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม.

คณะเจ้าภาพ

ขอกราบนมัสการพระคุณเจ้า

ขอประทานกราบทูล กราบทูล กราบเรียน เรียน

ขอบพระทัย ขอบพระคุณ

ในการที่ได้กรุณาให้คำไว้อาลัย บทความ ลิขสิทธิ์หนังสือ

รวมทั้งท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ที่ได้กรุณามาเป็นเกียรติ

ในงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ

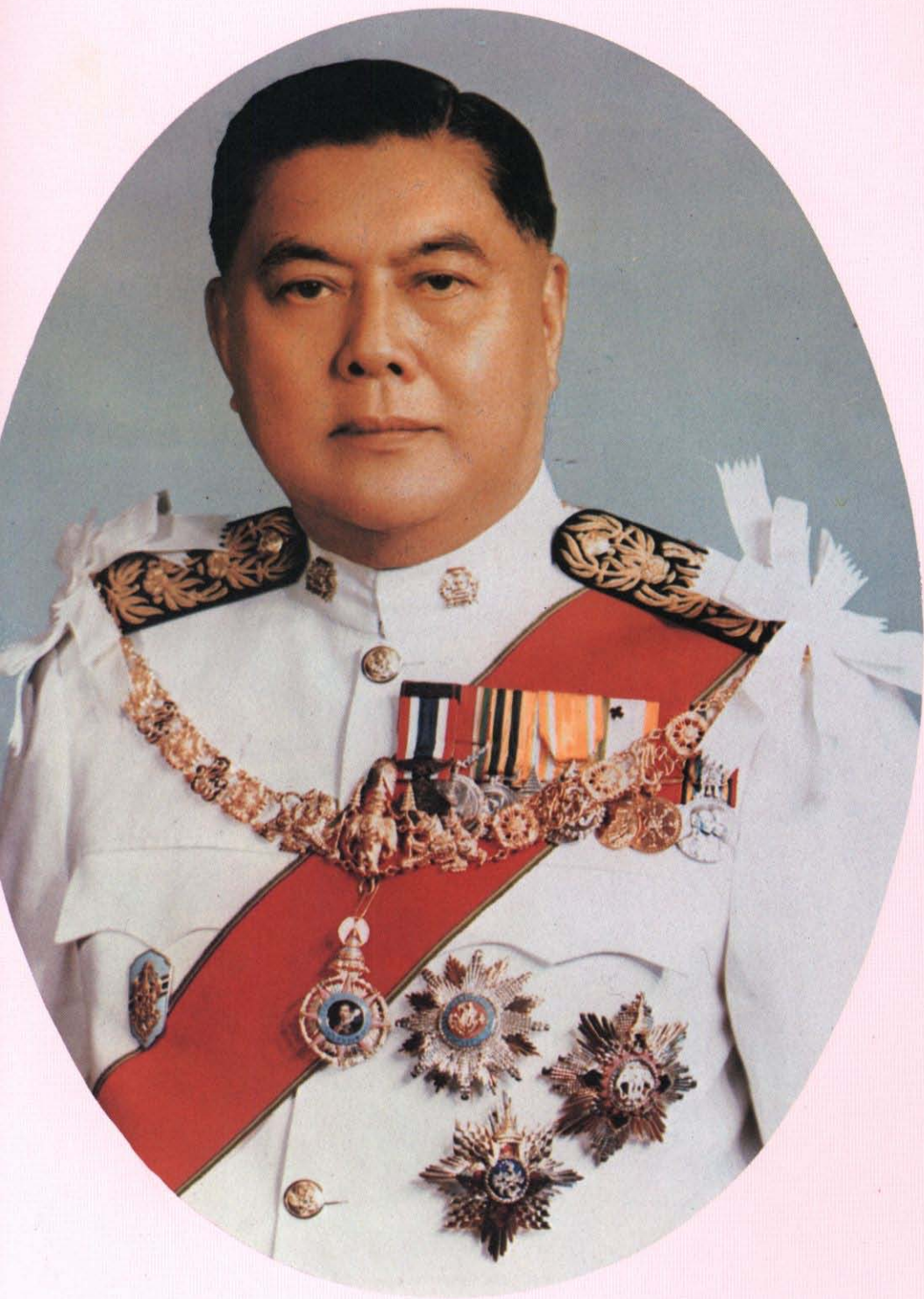
ในงานพิธีดังกล่าว หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่อง คณะเจ้าภาพ

ขอน้อมรับ ขอประทานอภัย และขออภัย มา ณ ที่นี้ด้วย

คณะเจ้าภาพ

บุตร-ธิดา

ในเครื่องแบบข้าราชการการเมือง ตำแหน่งรัฐมนตรี

ในเครื่องแบบข้าราชการตำรวจ
ตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ

ในเครื่องแบบนายทหารราชวัลลภ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ชั้นปักษีจตุรจอมเกล้า
รับพระราชทาน เมื่อ ๕ พฤษภาคม ๒๕๑๑

ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางรัฐประศาสนศาสตร์
จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รับพระราชทาน เมื่อ ๑๖ มีนาคม ๒๕๐๙

ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางศิลปศาสตร์ สาขาวิจิตรศิลป์
จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รับพระราชทาน เมื่อ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

ในโอกาสเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

รับเสด็จพระบรมราชโอรสกรมตำรวจ ด้วยชีวิต...

เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในงานกาชาด ณ บ้านกรมตำรวจ

โปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ พล.ท.อ.ประเสริฐ ฐิติวงศ์ เข้าเฝ้า
รับพระราชทานศิลาฤกษ์ สร้างโรงเรียนชาวเขา เมื่อ ๒๓ ก.ย. ๒๕๐๖

เสด็จประทับเสวยพระกระยาหารกลางวัน ณ บ้านพักรับรองชะอำ
อ.ชะอำ จ. เพชรบุรี ๑๗ ส.ค. ๒๕๑๐

ทอดพระเนตรการกระโดดควม ณ ค่ายพระรามหก
อ.ท่ายหิน จ. ประจวบคีรีขันธ์ ๑๗ ส.ค. ๒๕๑๐

ศึกษาทอศพระเนตร และทกลองอาวอขป
ค้ายมฤคทายวัน อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗
ทรงพระราชทานของขวัญวันเกิด
ณ บ้านพัก ๔ ธ.ค. ๒๕๑๓

สมเด็จพระราชินีศรีสวาลัย
เสด็จพระราชดำเนินถึงโรงพยาบาลศรีธัญญา
พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ประธานคณะกรรมการ
สมาคมต่อต้านยาเสพติดให้โทษแห่งประเทศไทย
กราบถวายรายงาน

พฤษภูป่าใหญ่ไพศาล ไม้หอมจรเขียร
กฤษณาสงจันทร์ ยุกีมี
ทาคันมีธรรมกัจฉี แทบท้อบุรี
จักมีจักได้ สักกิกน ๗

ประวัติ ของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

นาม นามสกุล ประเสริฐ รุจิรวงศ์
นามสกุลเดิม ชั้นใจซื่อ
เกิด วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๔๕๔
ภูมิลำเนา ตำบลตรอกเจ็ดเสมียน อำเภอสามพราน จังหวัดพระนคร
สัญชาติ ไทย เชื้อชาติ ไทย นับถือศาสนา พุทธ
บิดาชื่อ นายนิม รุจิรวงศ์
มารดาชื่อ นางจงจินต์ รุจิรวงศ์

มีพี่น้องร่วมบิดามารดากัน รวม ๘ คน ชาย ๒ คน หญิง ๖ คน

๑. พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์
๒. นางสนอง สมบัติศิริ
๓. นางพรพิมล เขมทอง
๔. พันตำรวจโท ประสงค์ รุจิรวงศ์ ถึงแก่กรรม
๕. นางพรรณงาม สุกมารทัต
๖. นางอัจฉรา พิณสารภิรมย์
๗. นางนันทนา กิติกุลวงศ์
๘. นางสมศรี รมยานนท์

การสมรส ได้สมรสกับ คุณหญิงน้อย (สุวรรณะสังข์) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘

บุตร-ธิดา รวม ๔ คน ชาย ๔ คน หญิง ๕ คน

๑. นางรุจา เพ็ญตระกูล สมรสกับ พันเอก (พิเศษ) ขำบุญบุรณ์ เพ็ญตระกูล มีบุตรและธิดา รวม ๓ คน คือ
 - ๑.๑ นายพงศ์กร เพ็ญตระกูล

๑.๒ นางสาวกาญจลดา เพ็ญตระกูล

๑.๓ เด็กชายศรพงษ์ เพ็ญตระกูล

๒. นายประวิทย์ รุจิรวงศ์ มีบิดารวม ๓ คน คือ

๒.๑ นางสาวปวีล รุจิรวงศ์

๒.๒ นางสาวชาลินี รุจิรวงศ์

๒.๓ เด็กหญิงเมลาณี รุจิรวงศ์

๓. พันตำรวจโท วิจิต รุจิรวงศ์ สมรสกับ นางอรวรรณ (ตั้งสัจจะ) มีบุตรและ
ธิดารวม ๓ คน คือ

๓.๑ เด็กหญิงอรุษา รุจิรวงศ์

๓.๒ เด็กหญิงจุฑามาศ รุจิรวงศ์

๓.๓ เด็กชายชโนทิต รุจิรวงศ์

๔. นางจันทิมา ทิพย์สุวรรณ สมรสกับ นายวีระพันธ์ ทิพย์สุวรรณ มีบุตร ๓ คน
คือ

๔.๑ นายณัฐพล ทิพย์สุวรรณ

๔.๒ นายกมลพัฒน์ ทิพย์สุวรรณ

๔.๓ นายฉัตรชัย ทิพย์สุวรรณ

๕. นางทิพย์รัตน์ เพ็ญตระกูล สมรสกับ พันตำรวจโท ประเสริฐ เพ็ญตระกูล

๖. ร้อยตำรวจเอก วีรพล รุจิรวงศ์ สมรสกับ นางศศิพรรณ (จีระพันธ์) มีธิดา
รวม ๓ คน คือ

๖.๑ เด็กหญิงวรางคณา รุจิรวงศ์

๖.๒ เด็กหญิงวรัฏฐา รุจิรวงศ์

๖.๓ เด็กหญิงชลพร รุจิรวงศ์

๗. นางหิองใจ วรรณพานิช สมรสกับ นายธรรมบุญ วรรณพานิช มีบิดารวม ๓
คน คือ

๗.๑ เด็กหญิงปัญสินี วรรณพานิช

๗.๒ เด็กหญิงกุลวีร์ วรรณพานิช

๗.๓ เด็กหญิงคณินดิษฐ์ วรรณพานิช

๘. ร้อยตำรวจโท เทอดศักดิ์ รุจิรวงศ์ สมรสกับ นางประพิน (เพชรกุล) มีบุตรและธิดา รวม ๒ คน คือ
- ๘.๑ เด็กชายนต รุจิรวงศ์
- ๘.๒ เด็กหญิงณัฐา รุจิรวงศ์
๙. นางสาวเบญจมาศ รุจิรวงศ์

การศึกษาสามัญและอุดมศึกษา

- สามัญศึกษา - โรงเรียนมัธยมวัดสุทธิวราราม
- อุดมศึกษา - โรงเรียนนายร้อยทหารบก พ.ศ. ๒๔๖๙-๒๔๗๕
- วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๔

คุณวุฒิและความรู้พิเศษ

๑. ได้รับปริญญาบัตร จากวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
๒. ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ ๑๖ มีนาคม ๒๕๐๙
๓. ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางศิลปศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

ยศ

๑ ตุลาคม	๒๔๗๖	เป็น	ร้อยตรี
๑ เมษายน	๒๔๗๗	เป็น	ร้อยโท
๑ เมษายน	๒๔๘๐	เป็น	ร้อยเอก
๑ กรกฎาคม	๒๔๘๕	เป็น	พันตรี
๑ เมษายน	๒๔๘๘	เป็น	พันโท
๑ มกราคม	๒๔๙๒	เป็น	พันเอก
๑ มกราคม	๒๔๙๖	เป็น	พลจัตวา
๑ มกราคม	๒๔๙๘	เป็น	พลตรี
๓๐ ตุลาคม	๒๕๐๐	เป็น	พลตำรวจโท
๑ มกราคม	๒๕๐๑	เป็น	พลโท
๑ มกราคม	๒๕๐๒	เป็น	พลเอก
๒๕ มกราคม	๒๕๐๓	เป็น	พลตำรวจเอก

ยศพิเศษ

๑๕ เมษายน ๒๕๐๓

เป็น

นายกองเอก

๒๘ มกราคม ๒๕๐๗

เป็น

นายกองใหญ่

อิสริยาภรณ์ และเกียรติยศของประเทศไทย

๒๑ กันยายน ๒๔๗๗	เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ
๒๐ กันยายน ๒๔๘๓	จัตุมภรณ์มงกุฎไทย
๑๙ กันยายน ๒๔๘๗	เหรียญจักรมาลา
๑๙ กันยายน ๒๔๘๘	จัตุมภรณ์ช้างเผือก
๔ ธันวาคม ๒๔๙๑	ตรีตมภรณ์มงกุฎไทย
๔ ธันวาคม ๒๔๙๓	ตรีตมภรณ์ช้างเผือก
๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๖	ทวีตมภรณ์มงกุฎไทย
๕ ธันวาคม ๒๔๙๘	ทวีตมภรณ์ช้างเผือก
๕ ธันวาคม ๒๔๙๙	ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
๕ ธันวาคม ๒๕๐๑	ประถมาภรณ์ช้างเผือก
๕ มิถุนายน ๒๕๐๒	เหรียญราชการชายแดน
	เหรียญชัยสมรภูมิ (อินโดจีนฝรั่งเศส)
	เหรียญกาชาดชั้นที่ ๑
	เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ ๓
๕ พฤษภาคม ๒๕๐๒	ทุดยจุลจอมเกล้า
๕ ธันวาคม ๒๕๐๓	มหาวชิรมงกุฎ
๕ พฤษภาคม ๒๕๑๔	ทุดยจุลจอมเกล้าวิเศษ
๕ ธันวาคม ๒๕๐๔	มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก
๓ กันยายน ๒๕๐๕	เหรียญชัยสมรภูมิ (สงครามมหาเอเชียบูรพา)
๒๕ มิถุนายน ๒๕๐๖	เหรียญลูกเสือสดุดี
๘ มีนาคม ๒๕๐๘	เหรียญราชรุจิทอง
๑๙ ตุลาคม ๒๕๐๙	เข็มแสนยาธิปไตย
๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑	เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้นที่ ๒
๕ พฤษภาคม ๒๕๑๑	ปฐมจุลจอมเกล้า
๒๕ กันยายน ๒๕๑๓	เหรียญพิทักษ์เสรีชน ชั้น ๒

อิสริยาภรณ์ และเกียรติยศที่ได้รับจากต่างประเทศ

๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๓	GRAND CORDON OF THE ORDER OF BRILLIANT STAR จากรัฐบาลสาธารณรัฐจีน “จิงซิง ชั้นที่ ๑”
๑๐ เมษายน ๒๕๐๖	บุแนตสเรฟูบลิกคองซลันด์ ชั้นที่ ๑ แห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน
๑ ตุลาคม ๒๕๐๖	ยอร์ชที่ ๑ ชั้นที่ ๑ แห่งประเทศกรีซ
	FIRST CLASS ORDER OF ST. OLAN แห่งสมเด็จพระเจ้ากรุงนอร์เวย์
	GRAND CROSS OF THE ORDER OF NORTH STAR แห่งสมเด็จพระเจ้ากรุงสวีเดน
	ราชอิสริยาภรณ์ “กิมกานัน ชั้นที่ ๒” จากสาธารณรัฐเวียดนามใต้ (SECOND CLASS OF KIMKANX ORDER)
๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗	โอเรนจันส์เสา ชั้นที่ ๑ แห่งประเทศเนเธอร์แลนด์
๑๒ มีนาคม ๒๕๐๗	กูโรนนี ชั้นที่ ๑ แห่งประเทศเบลเยียม
๔ กันยายน ๒๕๐๗	บังควอนเนการาชั้นที่ ๒ แห่งประเทศมาเลเซีย
๒๐ กันยายน ๒๕๐๙	เซนต์โอลาฟชั้นที่ ๑ ประเทศนอร์เวย์
๒๐ กันยายน ๒๕๐๙	นอร์ทสตาร์ชั้นที่ ๑ ประเทศสวีเดน
๒๐ กันยายน ๒๕๐๙	กิมกานันชั้นที่ ๒ สาธารณรัฐเวียดนามใต้
๒๐ กันยายน ๒๕๐๙	คิสตังกวิช ดิโปลมาติก เซอร์วิสเมอริตชั้นที่ ๑ สาธารณรัฐเกาหลี
๗ มกราคม ๒๕๑๐	กรอสส์ ซิลเบริน เซนไซเซเชน อามมานด์ชั้นที่ ๑ ประเทศออสเตรีย
๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๐	ลานซ้างร่วมขาวชั้นที่ ๑ แห่งราชอาณาจักรลาว

การรับราชการ

๑ กรกฎาคม ๒๔๖๙	นักเรียนนายร้อยกองโรงเรียนนายร้อยทหารบก
๑๐ มิถุนายน ๒๔๗๑	ชั้นทะเบียนทหารกองประจำการ
๑ พฤษภาคม ๒๔๗๒	หัวหน้าหมู่ ๑ หมวด ๑๔ ร้อย บ. ๑
๑ เมษายน ๒๔๗๖	นักเรียนทำการนายร้อยเข้าประจำกองพันทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์ (พระนคร)
๑๒ พฤษภาคม ๒๔๗๗	ประจำกองพันทหารปืนใหญ่ที่ ๙ (พระนคร)
๑๐ กันยายน ๒๔๗๗	ประจำกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ ๓ (เดิมคือกองพันทหารปืนใหญ่ที่ ๙)

๗ เมษายน	๒๔๘๐	นายทหารฝึกหัดราชการโรงเรียนทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน
๓๐ มีนาคม	๒๔๘๑	รองผู้บังคับกองร้อยที่ ๑ กองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ ๓
๕ เมษายน	๒๔๘๓	ผู้บังคับกองร้อยที่ ๑ กองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ ๓
๒๒ ตุลาคม	๒๔๘๕	รองผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ ๓ และรักษาราชการผู้บังคับกองร้อยที่ ๑ กองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ ๓ อีกตำแหน่งหนึ่ง
๒๗ ตุลาคม	๒๔๘๖	รองผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ ๓ ตำแหน่งเดียว
๑ กรกฎาคม	๒๔๘๘	รองผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ ๒
๑ มกราคม	๒๔๘๙	ผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ ๒
๒๕ กุมภาพันธ์	๒๔๙๑	รองเจ้ากรมทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน และรักษาราชการผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ ๒ อีกตำแหน่งหนึ่ง
๙ ตุลาคม	๒๔๙๑	ผู้บังคับการกรมป้องกันต่อสู้อากาศยานและรักษาราชการผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ ๒ กรมป้องกันต่อสู้อากาศยานอีกตำแหน่งหนึ่ง
๑ มกราคม	๒๔๙๓	ผู้บังคับการกรมป้องกันต่อสู้อากาศยานตำแหน่งเดียว
๒๒ สิงหาคม	๒๔๙๕	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้บังคับกองพลน้อยทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน
๑๙ กันยายน	๒๕๐๐	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจ
๑๔ กรกฎาคม	๒๕๐๒	รักษาราชการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอีกตำแหน่งหนึ่ง
๘ ธันวาคม	๒๕๐๖	รักษาราชการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอีกตำแหน่งหนึ่ง
๑๗ ธันวาคม	๒๕๐๖	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ

เงินเดือน

๑ พฤษภาคม ๒๔๗๒	รับเงินเดือน	๘ บาท
๑ เมษายน ๒๔๗๖	รับเงินเดือน	๘๐ บาท
๑ เมษายน ๒๔๗๗	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	๑๑๐ บาท
๑ เมษายน ๒๔๗๘	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	๑๒๐ บาท
๑ เมษายน ๒๔๗๙	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	๑๓๐ บาท
๑ เมษายน ๒๔๘๐	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	๑๔๐ บาท

๑ เมษายน ๒๔๘๑	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๓๓	๑๕๐ บาท
๑ เมษายน ๒๔๘๒	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๓๔	๑๖๐ บาท
๑ เมษายน ๒๔๘๓	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๓๕	๑๗๐ บาท
๑ เมษายน ๒๔๘๔	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๓๗	๑๙๐ บาท
๑ กรกฎาคม ๒๔๘๕	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๓๘	๒๐๐ บาท
๑ กรกฎาคม ๒๔๘๖	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๔๐	๒๔๐ บาท
๑ กรกฎาคม ๒๔๘๗	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๔๒	๒๘๐ บาท
๑ กรกฎาคม ๒๔๘๘	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๔๓	๓๐๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๘๙	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๔๔	๓๒๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๙๐	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๔๕	๓๕๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๙๑	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๔๖	๔๐๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๙๒	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๕๐	๕๐๐ บาท
๑ กรกฎาคม ๒๔๙๒	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๕๑	๕๕๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๙๓	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๕๒	๖๐๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๙๔	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๕๓	๖๕๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๙๖	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๕๔	๗๐๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๙๗	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๕๗	๗๕๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๙๘	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๕๙	๘๐๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๙๙	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๓๐	๑,๐๐๐ บาท
๑ มกราคม ๒๕๐๐	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๓๑	๑,๑๐๐ บาท
๑ มกราคม ๒๕๐๑	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๓๒	๑,๒๐๐ บาท
๑ มกราคม ๒๕๐๒	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน	ชั้น ๓๔	๑,๔๐๐ บาท
๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๒	แก้ไขอัตราเงินเดือนเป็น		๘,๐๐๐ บาท
๑ มกราคม ๒๕๐๓	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน		๘,๓๐๐ บาท
๑ ตุลาคม ๒๕๑๐	ปรับอัตราเงินเดือน		๘,๖๐๐ บาท
๑ ตุลาคม ๒๕๑๑	เลื่อนขึ้นรับเงินเดือน		๙,๐๐๐ บาท
๑ ตุลาคม ๒๕๑๕	รับบำนาญ		๑๒,๑๕๐ บาท

เงินพิเศษ

๑	กรกฎาคม ๒๔๙๔	รับเงินพิเศษสำหรับการสู้รบ	
		กรณี ๒๙ มิถุนายน ๒๔๙๔	๒๕๐ บาท
๑	มีนาคม ๒๕๐๒	เงิน พ.ส.ร.	๒๕๐ บาท
๑	พฤศจิกายน ๒๕๐๒	ปรับเงิน พ.ส.ร.	๙๕๐ บาท
๑	พฤศจิกายน ๒๕๐๓	ปรับเงิน พ.ส.ร.	๑,๙๕๐ บาท
๑๖	พฤศจิกายน ๒๕๐๕	รับเงินพิเศษสำหรับการสู้รบชายแดน	๓๑๐ บาท

ราชการทั่วไป

๒๘	พฤศจิกายน ๒๔๙๓	ราชการทัพรักษาพิพาทกับอินโดจีน ฝรั่งเศส ในกรณีเรียกร้องดินแดนคืน ตั้งแต่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๓ ถึง ๑๐ มีนาคม ๒๔๙๔	
๒๕	มกราคม ๒๔๙๕	ราชการทัพรักษาสงครามมหาเอเซียบูรพา ตั้งแต่ ๒๕ มกราคม ๒๔๙๕ ถึง ๑ มกราคม ๒๔๙๙	
๓๐	มิถุนายน ๒๔๙๔	ระหว่างประกาศใช้กฎอัยการศึกในจังหวัดธนบุรี ตั้งแต่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๙๔ ถึง ๖ กันยายน ๒๔๙๔	
๑๖	กันยายน ๒๕๐๐	ระหว่างประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วพระราชอาณาจักร ตั้งแต่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ ถึง ๑๐ มกราคม ๒๕๐๑	

ราชการพิเศษ

๑๐	เมษายน ๒๔๙๙	ไปตุงกิจการทหารรอบโลกที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น มีกำหนด ๘ เดือน	
๒๔	มีนาคม ๒๕๐๒	เป็นประธานกรรมการสอบคัดเลือก จ.ส.ต. เพื่อบรรจุเป็นนายตำรวจสัญญาบัตรรุ่น ๑	
๑๑	พฤษภาคม ๒๕๐๒	ไปเยือนประเทศสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) เพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีตามคำเชิญของรัฐบาลสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) มีกำหนด ๑๐ วัน	
๑๑	กรกฎาคม ๒๕๐๒	เป็นประธานกรรมการสอบคัดเลือก จ.ส.ต. เพื่อบรรจุเป็นนายตำรวจสัญญาบัตรรุ่น ๒	

- ๓๑ สิงหาคม ๒๕๐๙ เป็นผู้แทนไปร่วมประชุมสมัชชาใหญ่องค์การตำรวจสากล ครั้งที่ ๓๕ ณ กรุงเบอร์ลิน ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ และดูงานตำรวจในประเทศสหรัฐอเมริกา, ยุโรปและเอเชีย มีกำหนด ๗ วัน
- ๒๗ กันยายน ๒๕๑๐ เป็นผู้แทนไปร่วมประชุมสมัชชาใหญ่องค์การตำรวจสากล ครั้งที่ ๓๖ ณ นครเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น และเข้าร่วมประชุมตำรวจระหว่างประเทศภาคพื้นเอเชีย ครั้งที่ ๑ และดูงานตำรวจเอเชีย มีกำหนด ๑ เดือน
- ๑ ตุลาคม ๒๕๑๑ เป็นผู้แทนไปร่วมประชุมสมัชชาใหญ่องค์การตำรวจสากล ครั้งที่ ๓๗ ณ กรุงเตหะราน ประเทศอิหร่าน มีกำหนด ๗ วัน
- ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๑ เข้าร่วมประชุมสมาคมเจ้าหน้าที่ปราบปรามยาเสพติดนานาชาติ แห่งสหรัฐอเมริกา ณ เมืองซันฮวน ปอร์โตริโก และดูงานตำรวจในประเทศสหรัฐอเมริกา และยุโรป มีกำหนด ๑ เดือน
- ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๒ เป็นผู้แทนไปร่วมประชุมสมัชชาใหญ่องค์การตำรวจสากล ครั้งที่ ๓๘ ณ กรุงเม็กซิโกซิตี ประเทศเม็กซิโก มีกำหนด ๕ วัน
- ๑๙ ตุลาคม ๒๕๑๒ เข้าร่วมประชุมสมาคมหัวหน้านายตำรวจดับเพลิงนานาชาติ ณ นคร-ชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา มีกำหนด ๔ วัน
- ๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๒ ดูงานตำรวจในยุโรป, สหรัฐอเมริกา, อเมริกาใต้ และออสเตรเลีย มีกำหนด ๑๒ วัน
- ๔ มิถุนายน ๒๕๑๓ เป็นผู้แทนไปร่วมประชุมสมาคมดับเพลิงนานาชาติแห่งเอเชีย ครั้งที่ ๖ ณ โอซาก้า ประเทศญี่ปุ่น และดูงานด้านการดับเพลิง และบรรเทาสาธารณภัยในฟิลิปปินส์, ใต้หวัน ฮองกง มีกำหนด ๒๐ วัน
- ๖ กันยายน ๒๕๑๔ เป็นผู้แทนไปร่วมประชุมสมัชชาใหญ่องค์การตำรวจสากล ครั้งที่ ๔๐ ณ กรุงฮอนโนว ประเทศแคนาดา มีกำหนด ๖ วัน
- ๑๙ กันยายน ๒๕๑๔ ไปร่วมประชุมหัวหน้านายตำรวจดับเพลิงนานาชาติ ครั้งที่ ๙๘ ณ เมืองเซนต์หลุยส์ มลรัฐมิสซูรี ประเทศสหรัฐอเมริกา และดูงานตำรวจในยุโรป, อเมริกา และเอเชีย มีกำหนด ๑ เดือน
- ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ เป็นผู้ช่วยนายการฝ่ายพลเรือน กองบัญชาการคณะปฏิวัติ
- ๙ ธันวาคม ๒๕๑๔ เป็นผู้ช่วยนายการฝ่ายอำนวยการศึกษาและสาธารณสุข กองบัญชาการคณะปฏิวัติ

ตำแหน่งพิเศษ

๑	ธันวาคม	๒๔๙๑	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นราชองครักษ์เวร
๓๐	เมษายน	๒๔๙๔	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ สืบต่อไป
๓๐	พฤศจิกายน	๒๔๙๔	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒
๑	ธันวาคม	๒๔๙๔	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นราชองครักษ์เวรสืบไป
๒๑	ตุลาคม	๒๕๐๐	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายทหารพิเศษประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์
๗	ธันวาคม	๒๕๐๐	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายตำรวจราชสำนักพิเศษ
๑๘	มกราคม	๒๕๐๑	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นราชองครักษ์เวรสืบต่อไป
๓	กุมภาพันธ์	๒๕๐๒	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
๙	ธันวาคม	๒๕๐๓	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นราชองครักษ์พิเศษ
๑๓	ธันวาคม	๒๕๐๖	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
๔	มิถุนายน	๒๕๑๑	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๓	มกราคม	๒๕๑๒	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๒๔	มกราคม	๒๕๑๒	เป็นกรรมการธนาคารอาคารสงเคราะห์
๘	กันยายน	๒๕๑๓	ประจำสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม
๒๓	เมษายน	๒๕๑๔	นายกกิตติมศักดิ์สมาคมโรคเบาหวาน
๑๙	ธันวาคม	๒๕๑๕	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

ตำแหน่งกรรมการต่าง ๆ

๗	สิงหาคม	๒๔๙๘	กรรมการสงเคราะห์ประชาชนไกลดมนาคม
๕	พฤศจิกายน	๒๕๐๑	กรรมการปราบปรามคดีประพฤตินอนเป็นอันธพาล
๒๑	มกราคม	๒๕๐๒	กรรมการอำนวยการที่พักพิงและตากอากาศของกองทัพบก
๑๑	มีนาคม	๒๕๐๒	กรรมการพิจารณาผังเมืองเกี่ยวกับการแบ่งเขตบริเวณที่จะตั้งโรงงานอุตสาหกรรม
๑๑	มีนาคม	๒๕๐๒	กรรมการพิจารณาผังเมืองนครหลวง

๓๐	มีนาคม	๒๕๐๒	กรรมการพิจารณาโครงการอาคารสงเคราะห์ กรรมการควบคุมการขนส่ง
๑๖	พฤษภาคม	๒๕๐๒	กรรมการพิจารณาการให้เข้าซื้ออาคารสงเคราะห์ของกระทรวงมหาด- ไทยที่สร้างขึ้นโดยเงินทุนของเอกชน กรรมการพิจารณาจัดงานในการวางโครงการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๑	มิถุนายน	๒๕๐๒	กรรมการสงเคราะห์ชาวเขา
๑	มิถุนายน	๒๕๐๒	กรรมการที่ปรึกษาสมาคมเลี้ยงไก่แห่งประเทศไทย
๓	มิถุนายน	๒๕๐๒	กรรมการสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ
๓	มิถุนายน	๒๕๐๒	กรรมการดำเนินงานป้องกันและปฏิบัติต่อเด็กที่มีปัญหาทางความประ- พฤติและที่กระทำผิดกฎหมาย
๑๖	มิถุนายน	๒๕๐๒	กรรมการวางแผนและโครงการเศรษฐกิจในหน้าที่กระทรวงมหาดไทย
๒๒	มิถุนายน	๒๕๐๒	กรรมการบริหารและประสานงานพัฒนาการท้องถิ่น
๑๑	กรกฎาคม	๒๕๐๔	กรรมการกลางปราบยาเสพติดให้โทษ
๑๓	กรกฎาคม	๒๕๐๒	กรรมการประสานราชการ ๔ จังหวัดภาคใต้ (ก.ส.จ.)
๒๔	กรกฎาคม	๒๕๐๒	กรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ
๑๘	ธันวาคม	๒๕๐๒	กรรมการกองอาสารักษาดินแดน
๑๐	พฤศจิกายน	๒๕๐๓	กรรมการบริหารและประสานงานพัฒนาการท้องถิ่นแห่งชาติ
๑๑	มกราคม	๒๕๐๔	กรรมการส่งเสริมและประสานงานกิจกรรมเด็กวัยรุ่น
๑๓	มีนาคม	๒๕๐๔	กรรมการอำนวยการหอพักบุตรข้าราชการกระทรวงมหาดไทย
๑๐	เมษายน	๒๕๐๔	เป็นผู้อำนวยการป้องกันภัยทางอากาศแห่งราชอาณาจักร
๒๓	มิถุนายน	๒๕๐๔	กรรมการบริหาร ส่วนกลางฝ่ายอาณาจักรตามโครงการเชิดชูและบำรุง รักษาวัดในด้านพัฒนาการบำรุงวัด
๑๐	กรกฎาคม	๒๕๐๔	กรรมการกลางอาสารักษาดินแดน
๑๘	กรกฎาคม	๒๕๐๔	กรรมการโครงการการเชิดชูและบำรุงรักษาวัดในด้านพัฒนาการบำรุงวัด
๑๕	พฤษภาคม	๒๕๐๖	กรรมการที่ปรึกษาสโมสรมหาดไทย
๑๑	ธันวาคม	๒๕๐๖	กรรมการกลางจัดการแข่งขันเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ ๕
๑๐	มกราคม	๒๕๐๗	กรรมการเพื่อพิจารณาจัดตั้งโทรคมนาคมแห่งชาติ
๓๐	มกราคม	๒๕๐๗	กรรมการปรับปรุงกองตำรวจทางหลวง
๗	กุมภาพันธ์	๒๕๐๗	กรรมการในระดับนโยบายคณะรัฐมนตรีและคณะอนุกรรมการเศรษฐกิจ

๒๔	กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗	กรรมการสงเคราะห์ชาวเขา
๒๔	กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗	กรรมการเยาวชน
๒๔	กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗	กรรมการประสานงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์หญิงบางประเภท
๒๔	กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗	กรรมการสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ
๒๕	มีนาคม ๒๕๐๗	กรรมการประสานงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์หญิงบางประเภท
๑๐	สิงหาคม ๒๕๐๗	กรรมการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดลุ่มน้ำ
๒๓	มกราคม ๒๕๐๘	กรรมการธนาคารอาคารสงเคราะห์
๒๗	พฤษภาคม ๒๕๐๘	กรรมการจัดสร้างพุทธมณฑลและกรรมการสาขา
๒๗	พฤษภาคม ๒๕๐๘	กรรมการก่อสร้างอนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
๑๐	กรกฎาคม ๒๕๐๘	กรรมการประสานงานและอำนวยการกรณีภัยพิบัติ
		กรรมการควบคุมและดำเนินงานสถานอนุบาลของเทศบาล
๒๒	ตุลาคม ๒๕๐๘	กรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยในจังหวัดพัทลุง ตรัง นครศรี- ธรรมราช และสุราษฎร์ธานี
๑๙	พฤศจิกายน ๒๕๐๘	กรรมการจัดงานแสดงสินค้านานาชาติ
๑๕	ธันวาคม ๒๕๐๘	กรรมการก่อสร้างพระพุทธรูปและปรับปรุงบริเวณเขากง
		กรรมการองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
๒๒	กรกฎาคม ๒๕๑๘	กรรมการแห่งชาติตามโครงการพัฒนาอุทยานลุ่มพินี่
๒๑	พฤษภาคม ๒๕๑๙	กรรมการสภาพทหารผ่านศึก
		กรรมการสภากลาโหม
		กรรมการสภาความมั่นคงแห่งชาติ
		กรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ
		กรรมการอำนวยการต่อต้านการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ในราชอาณาจักรลาว
		กรรมการพิจารณาปลดปล่อยผู้รับการอบรมและฝึกอาชีพ
		กรรมการจัดงานกาชาด กรรมการอำนวยการจัดงานวิชาวชิราวุธอนุสรณ์
		กรรมการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
		กรรมการการไฟฟ้านครหลวง
		กรรมการบริหารมูลนิธิราชประชานุเคราะห์
		นายกสมาคมชาวจันทร์

รายการบริจาคเงินการกุศล

ของ

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๑๘

พ.ศ. ๒๕๑๖

๑๘ มกราคม ๒๕๑๖	สมาคมนิสิตนักศึกษาศึกษาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาก่อสร้างโรงเรียน ประชาบาลที่หมู่บ้านนาสนาม อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี	๑,๐๐๐.- บาท
๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖	สถานทูตอินเดีย เพื่อดนตรีการกุศล	๕๐๐.- บาท
๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖	นายกสโมสรวินิจฉัยป้องกันราชอาณาจักร	๓๐๐.- บาท
๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖	พระแปลก ทีปรัสมิ (ธงชัย) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดราชฎ์บูรณะ (ข้างใต้) ปัตตานี	๓๐๐.- บาท
๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖	กัญเทศน์ "ทศพร" นายกราชบพิรสมาคม	๑,๐๐๐.- บาท
๓ เมษายน ๒๕๑๖	สมโภชสุพรรณบุฎ์ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระธีรญาณมุนี	๑,๐๐๐.- บาท
๑๑ เมษายน ๒๕๑๖	มูลนิธิช่วยนักเรียนที่ขาดแคลน	๑๐๐,๐๐๐.- บาท
๑๑ เมษายน ๒๕๑๖	สมาคมชาวจันทบุรี สมทบทุนการศึกษา	๑๐๐,๐๐๐.- บาท
๑๑ เมษายน ๒๕๑๖	มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	๒๐๐.- บาท
๒๑ เมษายน ๒๕๑๖	สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ครอบรอบปีที่ ๓๔	๒,๐๐๐.- บาท
๒๔ เมษายน ๒๕๑๖	สมาคมส่งเสริมการศึกษาในถิ่นกันดาร	๑๐๐,๐๐๐.- บาท
๑๘ พฤษภาคม ๒๕๑๖	นายกักต้ววัฒน์ พานิช ศูนย์นักศึกษาคณะพัฒนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	๑,๐๐๐.- บาท
๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๖	ร่วมงานเลี้ยงรับรองครอบรอบ ๒ ปี หนังสือพิมพ์มหาสารคาม	๒,๐๐๐.- บาท

๑ มิถุนายน ๒๕๑๖	สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	๒,๐๐๐.- บาท
๖ มิถุนายน ๒๕๑๖	ซื้อเครื่องตรวจหัวใจและกระเพาะอาหารมอบให้ โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อคราวตรวจราชการ	๗๐,๐๐๐.- บาท
๘ มิถุนายน ๒๕๑๖	พระครูธรรมธรวีไล โรงเรียนพุทธศาสนาวา วัดราชสิงขร	๕๐๐.- บาท
๑๘ มิถุนายน ๒๕๑๖	พระครูสมุห์พิพัฒน์ คณะ ๑๒ วัดมหาธาตุ	๑,๐๐๐.- บาท
๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๖	มูลนิธิส่งเสริมความสะอาดและสุขภาพนักเรียน	๑,๐๐๐.- บาท
๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๖	สมาคมต่อต้านโรคมะเร็งแห่งประเทศไทย	๕๐,๐๐๐.- บาท
๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๖	กลุ่มนักศึกษาพิทักษ์ธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	๕,๐๐๐.- บาท
๒๗ กรกฎาคม ๒๕๑๖	บริจาคสร้างศาลาการเปรียญ วัดวาปีรัตนาราม จังหวัดนครสวรรค์	๑๐,๐๐๐.- บาท
๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๖	มูลนิธิอานันทมหิดล	๑๐๐,๐๐๐.- บาท
๑๐ สิงหาคม ๒๕๑๖	สมาคมตำรวจนอกราชการ	๑,๐๐๐.- บาท
๔ ตุลาคม ๒๕๑๖	ทอดกฐินกลุ่มเกษตรกรทั่วประเทศ	๕๐๐.- บาท
๔ ตุลาคม ๒๕๑๖	ทอดกฐินสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	๕๐๐.- บาท
๔ ตุลาคม ๒๕๑๖	ชุมนุมศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณี	๓,๐๐๐.- บาท
๑๐ ตุลาคม ๒๕๑๖	สมาคมกล้วยไม้พระประแดง	๑,๐๐๐.- บาท
๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๖	ทุนการศึกษาวันเด็กแห่งชาติ ปี ๒๕๑๕ ให้กระทรวงศึกษาธิการ	๑๐,๐๐๐.- บาท
๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๖	สมาคมกีฬายิงปืนแห่งประเทศไทย	๕๐๐.- บาท
๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๖	มอบเงินจากมูลนิธิจรูญวงศ์ เพื่อสนับสนุนการจัดประชุม นิสิตนักศึกษาระหว่างประเทศ ๓๐ พฤศจิกายน - ๔ ธันวาคม ๑๖ โรงแรมไทยไฮเต็ล	๒๐,๐๐๐.- บาท
๔ ธันวาคม ๒๕๑๖	มอบเครื่องตรวจหัวใจและกล้องตรวจกระเพาะอาหารให้ โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร จังหวัดปราจีนบุรี (มอบที่กองพล ป.ต.อ.)	๑๕๘,๒๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๑๗

๑๙ มีนาคม ๒๕๑๗	มอบเงินสมทบทุนมูลนิธิรุจิรวงศ์ ให้นักเรียน โรงเรียนวัดสุทธราชวราราม ในการเรียนดี	๔๐๐,๐๐๐.- บาท
๑๙ มีนาคม ๒๕๑๗	มอบเงินสมทบทุนมูลนิธิ พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ให้กองพล ป.ต.อ.	๒๐๐,๐๐๐.- บาท
๒๑ มีนาคม ๒๕๑๗	มอบเงินสมทบทุนสมเด็จพระสังฆราช	๑๐,๐๐๐.- บาท
๕ เมษายน ๒๕๑๗	มอบเงินทำบุญเนื่องในวันเกิด คุณแม่จางจิ้นต์ รุจิรวงศ์ ดังนี้	
	๑. โรงเรียนคนตาบอด	๒,๐๘๙.- บาท
	๒. โรงเรียนสอนคนหูหนวก	๓,๐๘๙.- บาท
	๓. โรงพยาบาลปัญญาอ่อน	๔,๐๘๙.- บาท
	๔. บ้านราชวิถี	๕,๐๘๙.- บาท
	๕. โรงพยาบาลสงฆ์	๓,๐๘๙.- บาท
	๖. คนพิการ	๓,๐๘๙.- บาท
	๗. สมทบทุนมูลนิธิสมาคมชาวฉันทบุรี	๑๐,๐๐๐.- บาท
	๘. สมทบทุนมูลนิธิกองพล ป.ต.อ.	๑๐,๐๐๐.- บาท
๑๘ เมษายน ๒๕๑๗	บริจาคเงินสมทบทุนมูลนิธิรามาริบัติ โรงพยาบาลรามาริบัติ	๒๐๐,๐๐๐.- บาท
๑๘ เมษายน ๒๕๑๗	มอบเงินจัดพิมพ์วารสารของชมรมวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง	๑,๐๐๐.- บาท
๒๖ เมษายน ๒๕๑๗	มอบเงินให้สมาคม น.ส.พ. ส่วนภูมิภาค เพื่อจัดประชุมใหญ่ ประจำปี ๒๕๑๗	๑,๐๐๐.- บาท
๑๐ พฤษภาคม ๒๕๑๗	มอบเงินเพื่อซื้อสิ่งของที่ยังขาดแคลนให้ โรงเรียนเสนาณรงค์ ผ่าน ผบ.พล.ป.ต.อ.	๒๐,๐๐๐.- บาท
๑๒ มิถุนายน ๒๕๑๗	มอบเงินพิมพ์หนังสือรายงานและประเมินผลค่ายอาสาพัฒนา พระจอมเกล้า	๕๐๐.- บาท
๒๒ กรกฎาคม ๒๕๑๗	บริจาคเงินโดยเสด็จพระราชกุศลสมทบทุนมูลนิธิ ภูมิพลโลกิกขุ เพื่อค้นคว้าพระพุทธศาสนาและสร้าง ต้นฉบับพระคัมภีร์ ๑๐ ยก	๒,๐๐๐.- บาท

๒๗ สิงหาคม ๒๕๑๗	บริจาคเงินโดยเสด็จพระราชกุศลสมทบทุนมูลนิธิ “ประชาธิปไตย” เพื่อใช้จ่ายโรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี	๑๐,๐๐๐.- บาท
๒๗ สิงหาคม ๒๕๑๗	ซ้อบัตรแสดงแฟนซ์ของ ม.จ. โกรสิงห์ฯ จัดเพื่อ โดยเสด็จพระราชกุศลสมทบทุนมูลนิธิ “ประชาธิปไตย”	๑๐,๐๐๐.- บาท
๙ กันยายน ๒๕๑๗	สร้างกุฏิถวายสงฆ์วัดศิลาชลเขต ตำบลเปลือยน อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช	๓,๕๐๐.- บาท
๑๐ กันยายน ๒๕๑๗	หล่อรูปหลวงพ่อดำ ๕ องค์ วัดเวฬุวนาราม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	๕,๐๐๐.- บาท
๑๓ กันยายน ๒๕๑๗	มอบถ้วยรางวัลแข่งเรือในงานทอดกฐินวัดสว่างอารมณ์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด	คุณเสรีวัฒน์จัดให้
๑๓ กันยายน ๒๕๑๗	ทำบุญสร้างสะพานเชื่อมวัดทุ่งเสรีกับหมู่บ้านเสรี	๒,๐๐๐.- บาท
๒๕ กันยายน ๒๕๑๗	มอบเงินให้นักศึกษารามคำแหง เพื่อ จัดงานนิทรรศการ การเลือกตั้งที่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	๑,๐๐๐.- บาท
๓๐ กันยายน ๒๕๑๗	ร่วมทำบุญทอดผ้าพระกฐินกับธนาคารอาคารสงเคราะห์ กระทรวงการคลัง	๕๐๐.- บาท
๒ ตุลาคม ๒๕๑๗	ร่วมทำบุญทอดกฐินที่วิทยาลัยสงฆ์ วัดแจ้ง จังหวัดนครศรีธรรมราช	๕๐๐.- บาท
๓ ตุลาคม ๒๕๑๗	มอบเงินร่วมทอดกฐินวัดศรีชะเกศ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เพื่อหาทุนสร้างอาคารวิทยาลัยสงฆ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๕,๐๐๐.- บาท
๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๗	มอบเงินร่วมทอดกฐินสโมสรสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย วัดเกาะตาเกียร ตำบลไผ่งาม อำเภอเมือง จังหวัดตาก	๕๐๐.- บาท
๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗	มอบเงินทำถ้วยรางวัลแข่งเรือ งานทอดกฐิน วัดหงส์ปทุมवास จังหวัดปทุมธานี	๓๐๐.- บาท
๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๗	บริจาคเงินสร้างตึกคนไข้พิเศษ “สวัสดิไชย” โรงพยาบาล พระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี ในนามคุณแม่จิ่งจิ้นต์, ฯพณฯ, คุณหญิงน้อย และ นางสาวเบญจมาศ	๒๐๐,๐๐๐.- บาท
๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๗	ถวายจันทน์เจ้าอาวาสทั้งจังหวัดจันทบุรี รวม ๑๖๙ รูป	๓,๐๐๐.- บาท

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๗

มอบเงินเพื่อนำไปจัดงานแสดงดนตรีการกุศลที่
หอประชุมจุฬาฯ เพื่อนำเงินไปสร้างค่ายพัฒนาที่
อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

๑,๐๐๐.- บาท

๔ ธันวาคม ๒๕๑๗

มอบเงินเนื่องในวันเกิด ฯพณฯ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗ ดังนี้

๑. สถานสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น

๕,๔๙๙.- บาท

๒. โรงพยาบาลบุญญาอ่อน

๔,๓๙๙.- บาท

๓. มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวก

๓,๓๙๙.- บาท

๔. มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการ

๓,๒๙๙.- บาท

๕. โรงพยาบาลสงฆ์

๓,๓๙๙.- บาท

๖. มูลนิธิคนตาบอด

๓,๐๙๙.- บาท

๔ ธันวาคม ๒๕๑๗

สมทบทุนมูลนิธิจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องใน
วันเกิด ฯพณฯ

๑๐,๐๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๑๘

๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘

มอบเงินให้คณะ นักเรียน สारวดีและ ผบ. กอง
เพื่อจัดเลี้ยงฉลอง

๑,๐๐๐.- บาท

๑๙ มีนาคม ๒๕๑๘

บริจาคเงินร่วมในการจัดแสดงละครคอนเสิร์ตสมทบทุนสร้าง
โรงเรียน บ้านดุกอ้ง อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด

๑,๐๐๐.- บาท

๕ เมษายน ๒๕๑๘

มอบเงินสร้างตึก โรงพยาบาลศิริราช เนื่องในวันเกิด
คุณแม่จางจิ้นตี่ ฯ

๑๐๐,๐๐๐.- บาท

๒๑ กรกฎาคม ๒๕๑๘

มอบเงินถ้วยรางวัลแข่งขันกอล์ฟ เนื่องในวัน
โรงเรียน จ.ป.ร.

๕,๐๐๐.- บาท

๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๘

มอบเงินถ้วยรางวัลแข่งขันกอล์ฟ “พระเกษวน้อย”

๒,๐๐๐.- บาท

๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๘

มอบเงินทอดกฐินของธนาคารศรีอยุธยา
ณ วัดพัฒนาธรรมาราม จังหวัดลพบุรี

๕,๐๐๐.- บาท

๕ ธันวาคม ๒๕๑๘

บริจาคเงินเนื่องในวันเกิด ฯพณฯ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๘ ดังนี้

๑. สมทบทุน “รุจิรวงศ์” ให้กองพล ป.ต.อ.

๑๐๐,๐๐๐.- บาท

	๒. ร่วมสร้างตึก ๘๔ ปี โรงพยาบาลศิริราช	๑๐๐,๐๐๐.- บาท
	๓. สมทบทุนมูลนิธิ “จอมพล ป. พิบูลสงคราม”	๑๐,๐๐๐.- บาท
	๔. สถานสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น	๕,๔๙๙.- บาท
	๕. โรงพยาบาลบุญญาอ่อน	๘,๓๔๙.- บาท
	๖. มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวก	๓,๓๙๙.- บาท
	๗. มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการ	๓,๒๙๙.- บาท
	๘. โรงพยาบาลสงฆ์	๓,๓๙๙.- บาท
	๙. มูลนิธิอนุเคราะห์คนตาบอด	๓,๐๙๙.- บาท
	๑๐. เลี้ยงทหารในกองพล ป.ต.อ.	๓๐,๐๐๐.- บาท
๗ ธันวาคม ๒๕๑๘	มอบเงินเป็นทุนการศึกษาให้แก่ศรีอยุธยาสมาคม	๕,๐๐๐.- บาท
๒๔ ธันวาคม ๒๕๑๘	มอบเงินในการหาทุนในการแก้ไขจรรยาตติชด แก่ชมรมอาสาประชาชน	๕๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๑๕

มกราคม ๒๕๑๕	มอบเงินซื้อของขวัญให้บุตรข้าราชการในกองพล ป.ต.อ. เนื่องในวันเด็ก	๓๐,๐๐๐.- บาท
๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕	มอบเงินพิมพ์หนังสือเรื่อง สุขภาพจิต แก่ นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว	๗,๙๔๐.- บาท
๑๖ มิถุนายน ๒๕๑๕	สมทบทุนมูลนิธิสายใจไทยในพระบรมราชูปถัมภ์	๕,๐๐๐.- บาท
๕ ตุลาคม ๒๕๑๕	ให้เครื่องดนตรี แซกโซโฟน โรงเรียนสา อ่าเภอสา จังหวัดน่าน ๑ ชุด	๓,๙๐๐.- บาท
๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๕	มอบเงินถ้วยรางวัลแข่งขันกอล์ฟ “พระเกษวน้อย” ปี ๒๕๑๕	๒,๐๐๐.- บาท
๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๕	มอบเงินเพื่อใช้จ่ายสำหรับตำรวจและ อส. ที่บาดเจ็บ จากการปะทะกับ ผกค.	๑๐,๐๐๐.- บาท

มูลนิธิ “ รุจิรวงศ์ ”

เริ่มแรกของมูลนิธิ “รุจิรวงศ์” คือ “ทุนรุจิรวงศ์” ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๐๖ ซึ่งตรงกับวันคล้ายวันเกิดของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ซึ่งท่านได้ปรารภกับญาติสนิทมิตรสหาย ผู้คุ้นเคยว่า “ในวันเกิดนี้มีผู้นำของขวัญบ้างกระเช้าดอกไม้บ้าง มาอวยพรซึ่งก็เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมานาน แต่ได้มองเห็นว่าสิ่งของและดอกไม้เหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งไม่ยั่งยืนจะต้องร่วงโรยไปตามสภาพ นับว่าเป็นสิ่งที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง ถ้าหากจะรวบรวมค่าของขวัญ และดอกไม้แล้วก็จะเป็นมูลค่ามาก ซึ่งถ้าหากนำไปทำกุศล หรือสนับสนุนกิจการสาธารณประโยชน์ก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมอย่างมาก และจะเป็นบุญกุศลของผู้มาอวยพรต่อไป”

ฉะนั้น บรรดาญาติสนิทมิตรสหาย ผู้คุ้นเคย ตลอดจนผู้ได้บังคับบัญชา เมื่อได้ทราบเจตนารมณ์ของท่าน พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ดังนี้ ต่างก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยได้ร่วมบริจาคเป็นจำนวนเงินถึง ๑๑ ล้านบาทเศษ และตั้งเป็นทุนสาธารณกุศล ชื่อ “ทุนรุจิรวงศ์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบำรุงโรงพยาบาลตำรวจ สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายการก่อสร้างและอุปกรณ์ที่ขาดแคลน อันเนื่องมาจากขาดงบประมาณ และเพื่อบำเพ็ญกุศลสาธารณะต่อปวงชนโดยไม่เลือกชั้นและวรรณะ ดังปรากฏรายชื่อรายจ่าย ในช่วงเริ่มต้นจนถึง พ.ศ. ๒๕๑๓ ดังนี้

รายรับจากการบริจาค

๑.	พ.ศ. ๒๕๐๖	ระหว่าง	๓ ธันวาคม ๒๕๐๖ - ๒ ธันวาคม ๒๕๐๗	เป็นเงิน	๘๓๒,๒๔๑.๕๑	บาท	
๒.	พ.ศ. ๒๕๐๗	ระหว่าง	๓ ธันวาคม ๒๕๐๗ - ๒ ธันวาคม ๒๕๐๘	เป็นเงิน	๒,๓๙๘,๒๓๗.๗๗	บาท	
๓.	พ.ศ. ๒๕๐๘	ระหว่าง	๓ ธันวาคม ๒๕๐๘ - ๒ ธันวาคม ๒๕๐๙	เป็นเงิน	๑,๕๘๐,๑๘๙.๔๖	บาท	
๔.	พ.ศ. ๒๕๐๙	ระหว่าง	๓ ธันวาคม ๒๕๐๙ - ๒ ธันวาคม ๒๕๑๐	เป็นเงิน	๒,๒๒๐,๒๔๐.๕๙	บาท	
๕.	พ.ศ. ๒๕๑๐	ระหว่าง	๓ ธันวาคม ๒๕๑๐ - ๒ ธันวาคม ๒๕๑๑	เป็นเงิน	๒,๔๙๐,๖๙๖.๖๐	บาท	
๖.	พ.ศ. ๒๕๑๑	ระหว่าง	๓ ธันวาคม ๒๕๑๑ - ๒ ธันวาคม ๒๕๑๒	เป็นเงิน	๘๔๕,๙๙๓.๕๒	บาท	
๗.	พ.ศ. ๒๕๑๒	ระหว่าง	๓ ธันวาคม ๒๕๑๒ - ๒ ธันวาคม ๒๕๑๓	เป็นเงิน	๙๓๒,๙๓๘.๐๐	บาท	
๘.	ดอกเบี้ยเงินฝาก จากธนาคาร					๔๒๖,๙๙๔.๓๑	บาท
รวมเป็นเงินบริจาคทั้งสิ้น					๑๑,๗๒๗,๕๓๑.๓๑	บาท	

รายชื่อของมูลนิธิ “รุจิรวงศ์” บำรุงโรงพยาบาลตำรวจ

๑. ค่าก่อสร้างตึกรุจิรวงศ์ โรงพยาบาลตำรวจ พร้อมอุปกรณ์	๖,๑๐๔,๖๖๒.๕๐ บาท
๒. ค่าเครื่องตรวจหัวใจพิเศษ โรงพยาบาลตำรวจ	๑๘๘,๔๐๔.๐๐ บาท
๓. ค่าทำรูปแบบตึกเรียนพยาบาล กรมตำรวจ	๓,๐๐๐.๐๐ บาท
๔. ค่าเครื่องเอกซเรย์เคลื่อนที่ โรงพยาบาลตำรวจ	๑๒๘,๐๐๐.๐๐ บาท
๕. ค่าเครื่องเอกซเรย์ห้องผ่าตัด พร้อมอุปกรณ์	๓๘๒,๓๗๐.๐๐ บาท
๖. ค่าอุปกรณ์ตึกอำนวยการ และอุบัติเหตุ (ที่ดำเนินการแล้ว)	๗๕๕,๕๙๔.๐๐ บาท
๗. สำรองจ่ายสมทบค่าก่อสร้างตึกโรงเรียนพยาบาล	๑,๔๕๕,๐๐๐.๐๐ บาท
๘. สำรองจ่ายค่าอุปกรณ์ ตึกอำนวยการ (กำลังดำเนินการอยู่)	๑,๒๔๔,๔๐๖.๐๐ บาท
๙. สำรองจ่ายค่าเครื่องเอกซเรย์ตรวจรักษา และสอนอบรมแพทย์	๒๓๙,๐๐๐.๐๐ บาท

สำหรับสถานพยาบาลอื่น ๆ

๑๐. ค่าเครื่องคอมพิวเตอร์ คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล	๑๒๕,๐๐๐.๐๐ บาท
๑๑. ค่าเครื่องไตเทียม โรงพยาบาลนครเชียงใหม่	๓๙๔,๘๐๐.๐๐ บาท
๑๒. ค่าก่อสร้างอาคารศูนย์วิจัยประสาทวิทยา จังหวัดเชียงใหม่	๑๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท
๑๓. สมทบทุนค่าซื้อเตียงเก็บเลือด โรงพยาบาลจังหวัดมหาสารคาม	๕,๕๑๒.๐๐ บาท
๑๔. ค่าอุปกรณ์แขนเทียม ให้ พลฯ เทียง หอสุรพิทักษ์	๒,๒๐๐.๐๐ บาท
๑๕. ค่าเครื่องโทรศัพท์ภายใน พร้อมค่าติดตั้ง โรงพยาบาลหาดใหญ่	๒๑๖,๔๕๓.๐๐ บาท
๑๖. ค่าเครื่องปรับอากาศห้องผ่าตัด โรงพยาบาลจังหวัดเลย	๒๑,๖๐๐.๐๐ บาท
๑๗. สำรองจ่ายมูลนิธิ “วิจัยประสาท”	๑๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท
๑๘. สำรองจ่ายอุปกรณ์ หน่วยวิจัยการวางแผนครอบครัว คณะแพทยศาสตร์ ศิริราช	๑๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท
๑๙. สำรองจ่ายค่าเครื่องปรับอากาศ หอประชุมวิชาการ โรงพยาบาล สถาบันประสาทวิทยา	๕๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๑๒,๐๖๖,๐๐๑.๕๐ บาท

ในด้านการสนับสนุนการศึกษา มูลนิธิ “รุจิรวงศ์” ได้ให้ทุนการศึกษาแก่นิสิต นักศึกษา และนักเรียน ตามสถาบันการศึกษาต่างๆ รวม ๖๐ ทุน เป็นเงินรวม ๗๘,๐๐๐ บาท ดังนี้

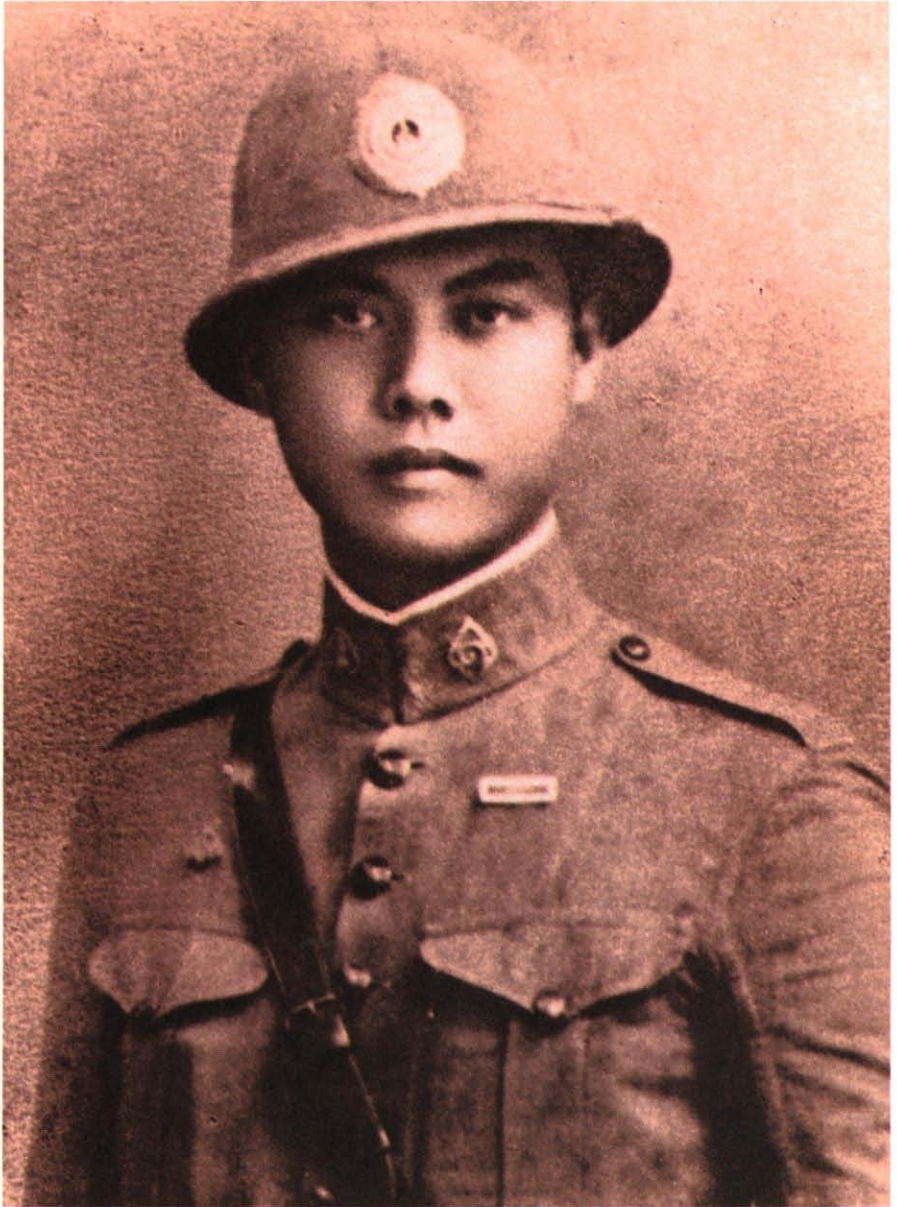
๑. ระดับมหาวิทยาลัย ๑๐ รุ่น ๆ ละ ๒,๕๐๐ บาท เป็นเงิน ๒๕,๐๐๐.๐๐ บาท
 แห่งละ ๑ รุ่น ดังนี้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 มหาวิทยาลัยศิลปากร, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย และโรงเรียนนายร้อยตำรวจ
๒. ระดับวิทยาลัย ๑๐ รุ่น ๆ ละ ๑,๕๐๐ บาท เป็นเงิน ๑๕,๐๐๐.๐๐ บาท
 ดังนี้.- วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ๒ รุ่น, วิทยาลัยครูสวนสุนันทา ๒ รุ่น, นอกจากนี้แห่งละ
 ๑ รุ่น คือ วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ, วิทยาลัยเทคนิคธนบุรี, วิทยาลัยวิชาการก่อสร้าง, วิทยาลัยครู
 อาชีวศึกษา, วิทยาลัยโทรคมนาคม (นนทบุรี) และวิทยาลัยเทคนิคพระนครเหนือ
๓. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ๑๕ รุ่น ๆ ละ ๑,๒๐๐ บาท เป็นเงิน ๑๘,๐๐๐.๐๐ บาท
 ดังนี้ โรงเรียนวัดสุทธิวราราม และโรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม
๔. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ๒๕ รุ่น ๆ ละ ๘๐๐ บาท เป็นเงิน ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท
 ดังนี้ โรงเรียนวัดสุทธิวราราม, โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย, โรงเรียนยานนาวา และ โรงเรียน-
 สตรีมหาพฤฒาราม

นอกจากนี้ มูลนิธิ “รุจิรวงศ์” ได้บริจาคสมทบทุน “รุจิรวงศ์” ให้แก่สถาบันต่างๆ เช่น
 มูลนิธิจอมพล ป. พิบูลสงคราม, การค้นคว้าวิจัยวิชาแพทยศิริราช, การค้นคว้าวิจัยโลหิตวิทยาของโรง-
 พยาบาลศิริราช, ฝึกหัดครูวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นต้น และจัดเลี้ยงอาหารตามสถานสงเคราะห์ต่างๆ
 ได้แก่ มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการ (โรงเรียนศรีสังวาลย์), โรงพยาบาลสงฆ์, โรงเรียนเด็กปัญญาอ่อน,
 โรงเรียนคนตาบอด, โรงเรียนคนหูหนวก และสถานสงเคราะห์เด็กบ้านราชวิถี

ปัจจุบัน มูลนิธิ “รุจิรวงศ์” ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เสมอมา และลูก ๆ ทุก
 คนขอปวารณาตัวดำเนินการสืบทอดเจตนารมณ์ของคุณพ่อ และมูลนิธิ “รุจิรวงศ์” ให้สำเร็จสมดัง
 วัตถุประสงค์ต่อไป.

รวบรวมโดย
 ร้อยตำรวจโท เทอดศักดิ์ รุจิรวงศ์
 นายเวรผู้บังคับการกองวิจัยและวางแผน
 กรมตำรวจ

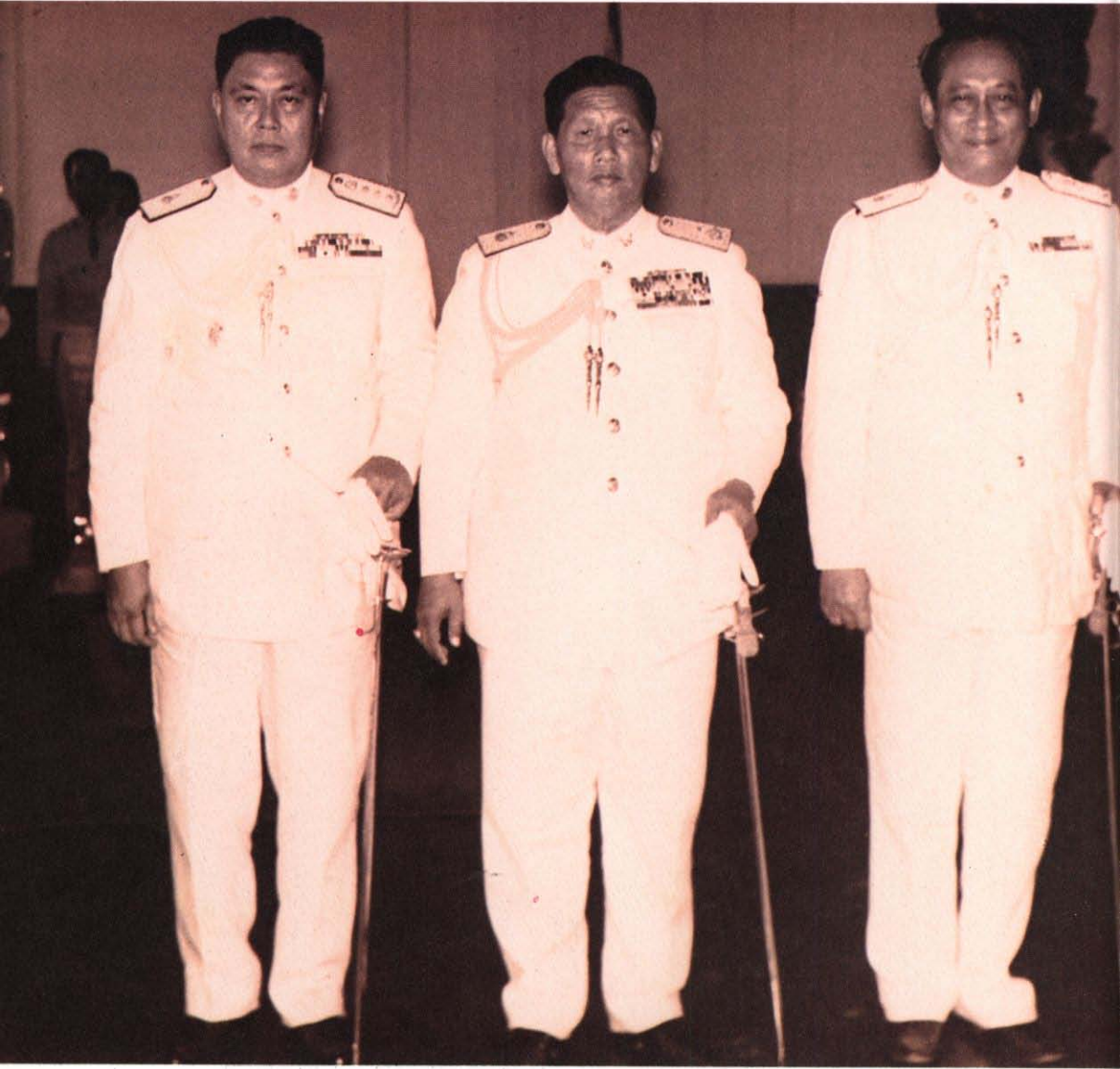

นักเรียนนายร้อย ประเสริฐ ชันใจซื่อ
กองโรงเรียนนายร้อยทททวบก พ.ศ. ๒๕๖๙

ร.อ.ประเสริฐ วิจิรวงศ์ ผบ.ปทอ. พัน ๓ ร้อย ๑
แถวกลาง นับจากซ้าย คนที่ ๖
ถ่ายร่วมกับนายทหารที่ผ่านการอบรมป้องกันไอพิษ ชุดที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๙๔

เมื่อครั้งดำรงตำแหน่ง รองอธิบดีกรมตำรวจ
และว่าเขการท่าแห่งอธิบดีกรมตำรวจ พ.ศ. ๒๕๐๒

คณะปฐวิวัต 2501

ท่านผู้หญิงเผยชีวิตอนาคต เผยกรม.ชุดใหม่-พล.ต.อ. ประเสริฐเป็น อดต ให้พล.ต.อ.ประเสริฐเป็นอดต

ตั้งคณะกก.เตรียมงานศพฯพณฯจอมพลสฤษดิ์

นายฯ ถนอมเข้าเฝ้าในหลวง
เป็นการเลื่อนขนตามลำดับชั้น

นายกรัฐมนตรีเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับ บังคมทูลให้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้งรองประเสริฐ เป็นอธิบดีกรมตำรวจแล้ว
เมื่อเข้าวันที่ 11 เดือนนี้ พลเอกถนอม กิตติขจร

พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ

นายกรัฐมนตรี ได้แถลงกับผู้สื่อข่าว ณ บ้านพัก สพานเอกโกมลเกี่ยวกับตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งได้ว่างลงเพราะการถึงอสัญกรรมของ จอมพล สฤษดิ์ ณะรัชต์ นั้นว่า ตำแหน่ง อธิบดี กรม ตำรวจนี้จะได้เลื่อนขึ้นมาตามลำดับโดยที่ขณะนี้พล.ต.อ.

ประเสริฐ รุจิรวงศ์ดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจ และรักษาราชการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอยู่ ฉะนั้นในวันนี้ (ที่ 11) จะได้เข้าเฝ้าถวายบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้ง พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ สืบแทนจากฯพณฯจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ ต่อไป ผู้สื่อข่าว ขอ ทราบถึงตำแหน่งผู้บัญชาการ ทหารสูงสุด ซึ่งได้ว่างลงเช่นกัน พลเอกถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี และรองผู้

บัญชาการทหาร สูงสุดนี้ พลเอก กิตติขจร จะเข้ารับตำแหน่ง ต่อจาก จอมพล ณะรัชต์ ด้วย.

การปราบปรามยาเสพติด ขณะปฏิบัติภารกิจในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ

๑ กรกฎาคม ๒๕๐๒

อำนวยการทบเพลิง ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓

งานมอบเครื่องหมายตอบแทนผู้บริจาคเงินช่วยเหลือโรงพยาบาลตำรวจ เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๐๕

เดินทางไปเปิดอาคารของบังคับการตำรวจภูธร ๗ (นครปฐม)
ในฐานะอธิบดีกรมตำรวจ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๐๗

กับผู้บังคับการท่าเรือ และ ผู้แทนรัฐสภา Hamburg ๒๐ สิงหาคม ๒๕๐๙

นิเทศการหน่วยข่าวกรอง ตำรวจ Austria ๒๓ สิงหาคม ๒๕๐๙

ประชุมสมัชชาใหญ่ตำรวจสากล ครั้งที่ ๓๖ ณ นครเกียตโต ประเทศญี่ปุ่น กันยายน ๒๕๑๐

เมื่อครั้งไปรับตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พร้อมกับ
การจลาจลการตำรวจจังหวัดเชียงใหม่ ณ สถานีรถไฟเชียงใหม่ มิถุนายน ๒๕๑๑

ถ่ายภาพนักศึกษา ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

และได้สร้างสระว่ายน้ำแก่นักวชิรฯ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งอธิการบดี

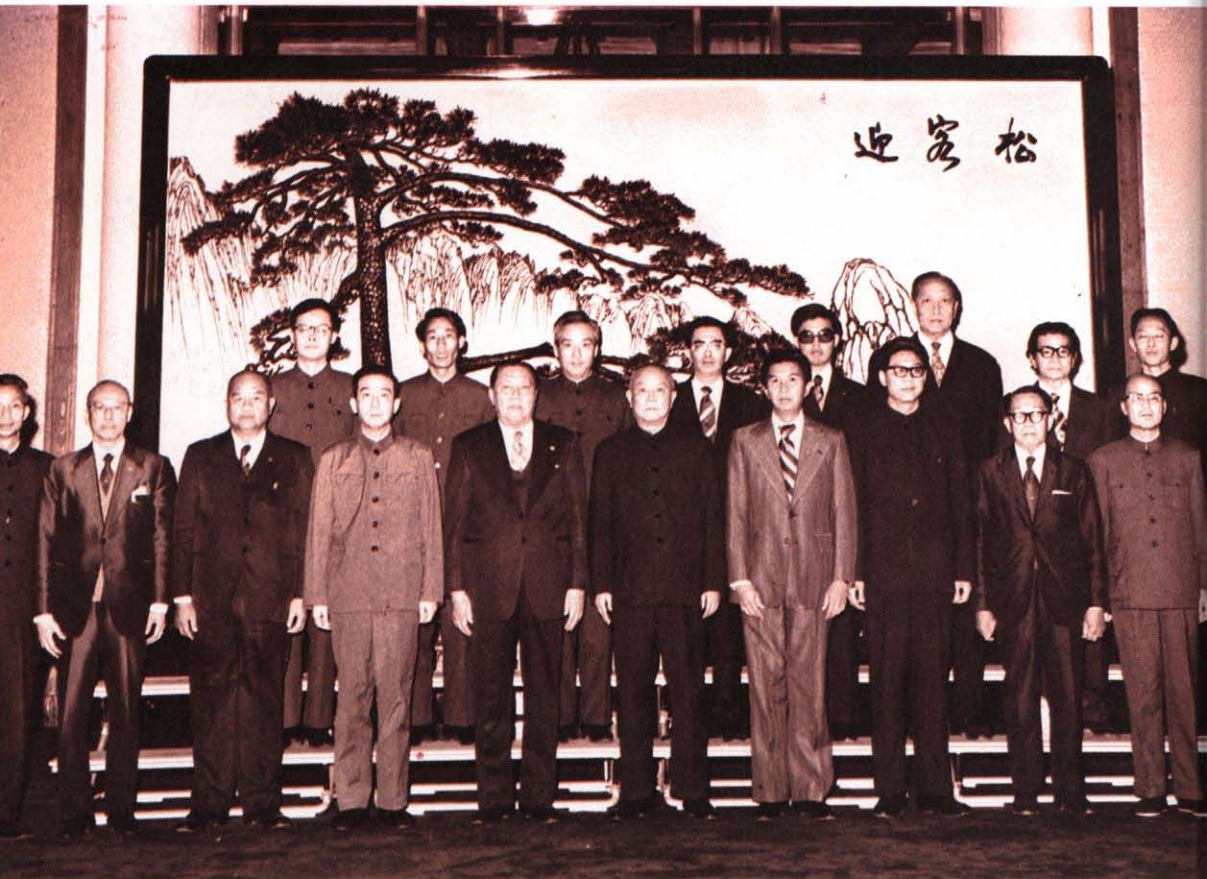

ณ กองบัญชาการกองทัพอากาศที่ ๑๗ เพชรบุรี ๒๕๑๔ ในฐานะ ผู้ชำนาญการฝ่ายกิจการพลเรือน

งานเกษียณอายุราชการ ณ ห้องประชุมกรมตำรวจ กันยายน ๒๕๑๕

เดินทพเยือนลชาชนรัฐประธาจีนตามคำเชิญของรัฐบาล ในท่านะรองประธานคณะกรรมการโอลิมปิกสากลแห่งประเทศไทย ถ่ายภาพเป็น
 ที่ระลึก ร่วมกับรองนายกรัฐมนตรี หนี่ ซ้อยเนยม, รัฐมนตรีต่างประเทศ เอง เทียชง, เอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทย และผู้ช่วยทุก
 หัวหน้ากักกักทำ นายเอ็งเมง, ฝ่ายลคอุบ
 คณะ นายโงกิมทง, เลขาธิการรัฐมนตรีกระทรวงกักทำ นายชตง ฌ กักทำกการบริฉน
 จตุรัสเทียนอันเหมิน ตุลาคม ๒๕๒๐

ที่โรงเรียนประถมในลชาชนรัฐประธาจีน

ต้อนรับคณะกายกรรมทางตึก ซึ่งมาแสดงในประเทศไทย

๔ มกราคม ๒๕๒๑

โรงเรียนอนุบาลในสาธารณรัฐประชาชนจีน

บ้านเพ็ญ

ข่าวสาร-ยุค

ฉบับที่ ๔๘๔๘ วันอาทิตย์ที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๕ 1.50 บาท

**พล.ท.อ.ประเสริฐเปิดใจ
โศกพ่ายร้ายเป็น'แดง'
ชาติส่อแหลมเล่นการเมืองแน่
'พร้อมถวายชีวิตเพื่อราชบัลลังก์'**

‘เจ้าพ่อ ป.ต.อ.’ พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวังศ์ เผยเบื้องหลังตกเป็นข่าวให้เงินศูนย์ นิติศา สร้างความร้าวฉานขึ้นในชาติ “ยม ภูมมนุษย์สารเลว (อ่านต่อหน้า ๑๖)

พล.ต.อ.ประเสริฐ (ต่อจากหน้า ๑)

ทำอย่างหลัง” พร้อมกับเปิดเผย ทุกวันนี้ยังสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ อย่างหาที่เปรียบมิได้ และเคยคิดต่อขอเข้าเฝ้าถวายความจงรักภักดีหลายครั้ง แต่ทางราชสำนักอ้างว่า สองอันเกล้าฯ ไม่ว่าง ยืนยันจะเข้าวงการเมืองก็ต่อเมื่อประเทศชาติล่อแหลม แต่ก็ไม่หวังเป็นนายกฯ หรือรัฐมนตรีเพื่อภักดีจงชาติและประชาชน.... ถ้าหวั่นวายใจแสดงนั้นเคยให้ความช่วยเหลือเมื่อครั้งเป็น อ.ต.ร. แต่บัดนี้ก็ไม่มีการติดต่อและไม่เคยให้มาหลายข้อค้นไว้ในบ้าน แต่ที่เป็นข่าวก็เพราะมีนักการเมืองบางคนกลัวผมจะเป็นใหญ่จึงปล่อยข่าวทำลาย

ที่บ้านพักในกรม ป.ต.อ. เมื่อเช้าวันที่ พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวังศ์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจหรืออดีตนายกฯ “เจ้าพ่อ ป.ต.อ.” ได้ให้สัมภาษณ์กับ “บ้านเมือง” ในกรณีที่ขังไว้เมื่อวันที่ ๒๕ มี.ค.นี้ ซึ่งเป็นวันที่ศูนย์สันติศึกษาเดินทางมาไปประท้วงที่สถานทูตสหรัฐฯ และกลุ่มกระหิงแคงได้บุกเข้าไปตีถก.ค.ป. ทำการรื้อศูนย์สันติศึกษาพบหลักฐานว่า พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวังศ์ ให้เงินสนับสนุนศูนย์สันติศึกษา ในการปลุกระดมและเป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดย พล.ต.อ. ประเสริฐ ใช้ชื่อเป็นโค๊ดชื่อว่า “นายบรรจงศักดิ์” และการให้เงินแก่ศูนย์สันติศึกษา ก็ให้ผ่านทางนายโจแสง สุทธิสนัน

พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวังศ์ ได้กล่าวกับ “บ้านเมือง”

ว่า ตั้งแต่เกิดข่าวนั้นขึ้นมาแล้ว ทำให้ญาติและภรรยาที่ถูกหลอกลวงทั้งบุคคลที่มีความใกล้ชิด ได้พากันเป็นห่วงและวิพากษ์วิจารณ์ว่า ผมจะได้รับอันตรายเพราะอาจจะมีคนเข้าใจคิดร้ายเป็นความจริง ซึ่งอาจจะทำร้ายผมด้วยความโกรธแค้นก็ได้

อดีตอธิบดีกรมตำรวจกล่าวต่อไปว่า เมื่อเกิดข่าวเช่นนั้นแล้ว ผมก็ได้พยายามขอความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่บางคนให้ช่วยสืบสวนว่า เรื่องนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วผมขอรับไม่ได้ว่าไม่เคยให้เงินแก่ศูนย์สันติศึกษา แม้แต่ สตง.ก็แจ้งเคาะ และไม่ว่าจะเป็นการให้โดย ความเห็นหรือผ่านนายโจแสง สุทธิสนัน คือ เรื่องการให้เงินนักศึกษานั้น เมื่อสมมุติว่ามีตำแหน่งอยู่ในราชการ ผมเคยให้ความช่วยเหลือบ้างเหมือนกัน แต่การจะให้ช่วยเหลือแก่นักศึกษาแต่ละรายก็ต้องสอบถามอย่างละเอียดและชัดเจนว่าเอา ไปทำอะไรที่ไหน และต้องให้อาจารย์มารับรองด้วยจึงจะให้ความช่วยเหลือไป ผมให้เงินช่วยนักศึกษาก็ทำด้วยความจริงซึ้งก็ด้วยความรอบคอบทุกครั้งเช่นกัน ไม่เคยข้องกับศูนย์สันติศึกษา คงใจ

พล.ต.อ. ประเสริฐ กล่าวอีกว่า พอเรื่องมันเกิดขึ้นทั้งครอบครัวพากันหวาดวิตก เกรงว่าจะเป็นที่ร้ายเคืองต่อเบื้องยุคลบาทแต่ก็มีผู้ใหญ่หลายรายมาปลอบใจว่า ไม่ต้องกังวลอะไรหรอกเพราะความจริงย่อม หนีความจริงไม่พ้นและเราก็ไม่ได้เป็นเช่นนั้น อดีต อ.ต.ร. ยักยอก “บ้านเมือง” ด้วยว่า ผมได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ ตลอดมา และผมซึ่งในพระ มหากรุณาธิคุณจง กระจ่าง ทุกวัน นม โคม เสื่อม กลาย เมื่อครั้งอยู่ในราชการผมก็เคย ถวายการจัดเลี้ยงแด่ล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ทว่าหวัน หลายปีเป็นประจำ และเมื่อพ้นหน้าข้าราชการมาแล้ว ก็เคยติดต่อ ไปยังราช สำนักหลาย หนเพื่อขอถวายความจงรักภักดีต่อสองล้นเกล้าฯ แต่ก็ได้รับการแจ้งจากราชสำนักว่า ล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ไม่ว่างเสมอ ซึ่งผมก็คิดว่าทั้งสองพระองค์ท่านคงมีพระราชกรณียกิจจริง ๆ แต่แล้วต่อมาผมได้ไปเฝ้าฯ รับเสด็จฯ และเพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ผ่านมาดังที่ผมยื่นเฝ้าฯ รับเสด็จฯ พระองค์ท่าน ยังทรงมีพระ กรุณาธิคุณแก่ ผม ด้วยการพระราชดำรัสตามผมว่า “หมื่นไม่คอยว่างเลยนะ” ผมได้ยื่นพระองค์ท่านรับสั่งเช่นนั้นก็ยังคงอยู่ในใจจนบัดนี้ว่า ที่พระองค์ท่านทรงมีพระราชดำรัสเช่นนั้นหมายความว่าพระองค์ท่านไม่ว่างหรือตัวผมไม่ว่างก็ไม่ทราบ

พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวังศ์ กล่าวกับบ้านเมืองด้วยว่า ทุกวันนี้ผมก็ยังมีความตั้งใจและเพียรพยายามที่จะเข้าเฝ้าถวายความจงรักภักดี แต่ก็ติดขัดด้วยการแจ้งจากราชสำนักดังกล่าว อดีต อ.ต.ร. กล่าวกับบ้านเมืองต่อไปว่า นอกจากผมจะมีความจงรักภักดีต่อล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ และสมเด็จพระมหามกุฏราชกุมาร รวมทั้งพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ก็อย่างหาที่สุดมิได้แล้ว สำหรับพระราชชนนี ผมและครอบครัวก็มีความจงรักภักดีอย่างที่สุดเช่นเดียวกัน ซึ่งผมก็เคยไปเฝ้าถวายความจงรักภักดีอยู่เสมอ และในบางครั้งภรรยาของผมก็ยังเข้าเฝ้าฯ ถวายความจงรักภักดีด้วย ผมได้รับพระมหากรุณาธิคุณถึงขนาดนี้

ก็ซาบซึ้งอย่างหาที่เปรียบมิได้อยู่แล้ว มีหรือที่ผมจะคิดร้ายต่อองค์พระประมุขของชาติ ผมขอยืนยันกับ คุณได้เถียว ผมพร้อมที่จะถวายชีวิต เพื่อราชบัลลังก์ที่กลมกลืนหัวใจ เรื่องที่เกิดขึ้น และมีข่าวเช่นนั้นผมถูกบุคคลสารเลวกลุ่มหนึ่งทำร้ายลับหลังอย่างโหดเหี้ยมขมขื่นและปราศจากศีลธรรม

“บ้านเมือง” ได้เรียนตามความเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ของประเทศชาติซึ่งวันวายและยังเหยงในขณะนั้นว่าท่านมีความเห็นอย่างไร พล.ต.อ. ประเสริฐ ให้ความเห็นว่า เรื่องทันสมัยกันทุกวันนี้ก็เพราะปราศจากความดีความชอบในการบริหารประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำรวจจะต้องไม่ยอมอยู่ใต้อิทธิพลของนักการเมืองและต้องเป็นหัวของตัวเอง ซึ่งเมื่อครั้งผมยังเป็นอธิบดีกรมตำรวจและร่วมกับรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ผมก็ไม่ยอมเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือจะพูดให้ชัดๆก็คือพรรค ส.ป.ท. ในการเลือกตั้งเมื่อปี ๒๕๑๒ เลยแม้แต่อย่างใด ผมสั่งให้ตำรวจทุกคนวางตัวเป็นกลางอย่างดี ขาดใจจนกระทั่ง ถูกจอมพลถนอมตอว่า “คุณประเสริฐ นี่เป็นคนที่โง่งม ลงเรือลำเดียวกันแท้ๆ ทำไม่ลงไม่ช่วยกันบ้าง” ซึ่งผมก็ไม่ได้หว่านกลว้ออะไร และก็ไม่ได้เห็นใครมาทำอะไรผมได้จนกระทั่งครบเกษียณอายุ

พล.ต.อ. ประเสริฐ กล่าวกับบ้านเมืองอีกว่า ประเทศชาติของเราจะไปรอดหรือไม่ อยู่ที่ความสามัคคีกลมเกลียวของคนไทยทั้งชาติ ถ้าทุกคนยึด ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นที่ตั้งแล้วศัตรูภายนอกประเทศก็จะทำอะไรไม่ได้ แม้จะมีพวกละอองใจบางคนปลุกปั่นของอย่างไรก็ไม่สำเร็จ

สำหรับการเลือกตั้งจะมีในวันที่ ๔ เม.ย. นี้ พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ให้ความเห็นกับ “บ้านเมือง” ว่า “ไม่สามารที่จะซัดลงไปได้ว่า พรรคการเมืองใดจะชนะได้เสียงข้างมากเพราะเท่าที่สับคับรับฟังทุกวันนี้รู้สึก ว่าแทบ ทุกพรรคต่างหวังว่าจะได้รับเลือกตั้งมากเหมือนกัน

พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้เปิดใจกับ “บ้านเมือง” ถึงเรื่องทศนให้เงินหนุนศูนย์อนิสตา ออกจาก ก่อนหน้าจะมีข่าวเรื่องเกิดชนกได้มกขึ้นมาบอกให้รู้ เหมือนกันว่า จะถูกทำลายชื่อเสียงและวงศ์ตระกูลด้วยเรื่องเช่นนี้ เพราะขณะนั้นการ-

เมืองที่หวังความเป็นใหญ่บางคนมีความหวาดระแวงว่า ผมจะอำนาจทางการเมืองเพราะผมกับคุณคุณคุณ สีวะรา เศรษฐา ทวีจร ละครพิชญ์ และคุณชาติชาย ชุณหะวัณ มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน และขณะนั้นเสนาทวิ ก็กระโดดลงไปสนับสนุนการเมืองอย่างโจ่งแจ้ง พวกเขากการเมืองที่หวังความเป็นใหญ่เป็นโตบางคนเกรงไปว่า เมื่อเสนาทวิ ลงมาเล่นการเมืองแล้ว ถ้าผมกับคุณคุณคุณ โดดลงมาบ้างพวกคนเหล่านี้ก็จะเบียดใหญ่เป็นโตในชาติไม่ได้ ด้วยเหตุนี้แหละจึงได้หาทางทำลายผมเพื่อให้ประชาชนเกิดความเกลียดชังนั่นเอง

อดีต อ.ต.ร. กล่าวด้วยว่า ผมไม่ใช่คนมีใหญ่ใฝ่สูง ผมไม่ต้องการมีอำนาจทางการเมืองเพื่อคดโกงชาติ แต่ถ้าผมจะลงไปเล่นการเมืองก็ต่อเมื่อประเทศชาติเข้าสู่ภาวะล่อแหลมจริงๆ และการจะเล่นการเมืองของผม ก็จะอยู่ในฐานะเพียงหัวหน้าพรรคเพื่อควบคุมพรรคและนโยบาย เช่น พรรคของผมจะเป็นหัวหน้าได้เป็นรัฐบาลไม่ว่าจะตัวนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีหากบริหารบกพร่องหรือทุจริตคดโกงขบถก็ลงมือเปิดไล่ตะเพิดกันออกไปเสีย นี้เจตนารมณ์ส่วนตัวในทางการเมืองของผม มีอย่างนี้จริง ๆ

บ้านเมืองเรียนถามว่า นายไชแสง สุกใส ซึ่งประชาชนทั่วไปรู้จักกันทั่วว่าท่านเคยให้ความช่วยเหลือในด้านการเงินและอื่น ๆ นั้น ท่านได้ช่วยเหลืออะไรไปบ้างและขณะนั้นมีการติดต่อกันหรือไม่เพราะมีข่าวแพร่หลายว่า นายไชแสง เคยซ่อนอยู่ในบ้านของท่าน พล.ต.อ. ประเสริฐ ชี้แจงว่า เป็นความจริงที่นายไชแสง เคยมาขอความช่วยเหลือซึ่งผมก็เคยให้ไปเหมือนกัน สส. คนอื่น ๆ ก็คือ บางครั้งก็มาขอเงินเล็กน้อย ๆ และเมื่อครั้งที่ผมเป็นอธิบดีกรมตำรวจ ก็มาขอให้ผมเซ็นใบอนุญาตพักบินของหวัคเแน่นบ้าง แต่ภายหลังที่ผมออกจากราชการแล้วก็ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือใดๆแก่นายไชแสง เลย ส่วนที่ว่ามาหลบซ่อนตัวอยู่ในบ้านนั้น ก็ไม่เป็นความจริงแต่อย่างใดเป็นการปล่อยข่าวให้ร้ายผมอย่างชัดแจ้ง

พล.ต.อ. ประเสริฐ กล่าวในที่สุดว่า เวลานี้ผมเป็นประชาชนเต็มขั้นไม่มีหนทางที่จะ ทำความเข้าใจกับ ประชาชนให้ทราบความจริงในตัวของผมได้ ก็เห็นแต่สื่อมวลชนเท่านั้นที่จะให้ความเป็นธรรมแก่ผมและครอบครัวเท่านั้น.

มอบสิ่งของให้ชาวเขา เมื่อ ๑๙ ก.ค. ๒๕๑๒ ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

เป็นประธานเปิดงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ และงานเหล้ากาชาดจังหวัดนครปฐม พ.ศ. ๒๕๑๕

พิธีรดน้ำค้ำหัวของชมรมทวารวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่บ้านเจริญพร

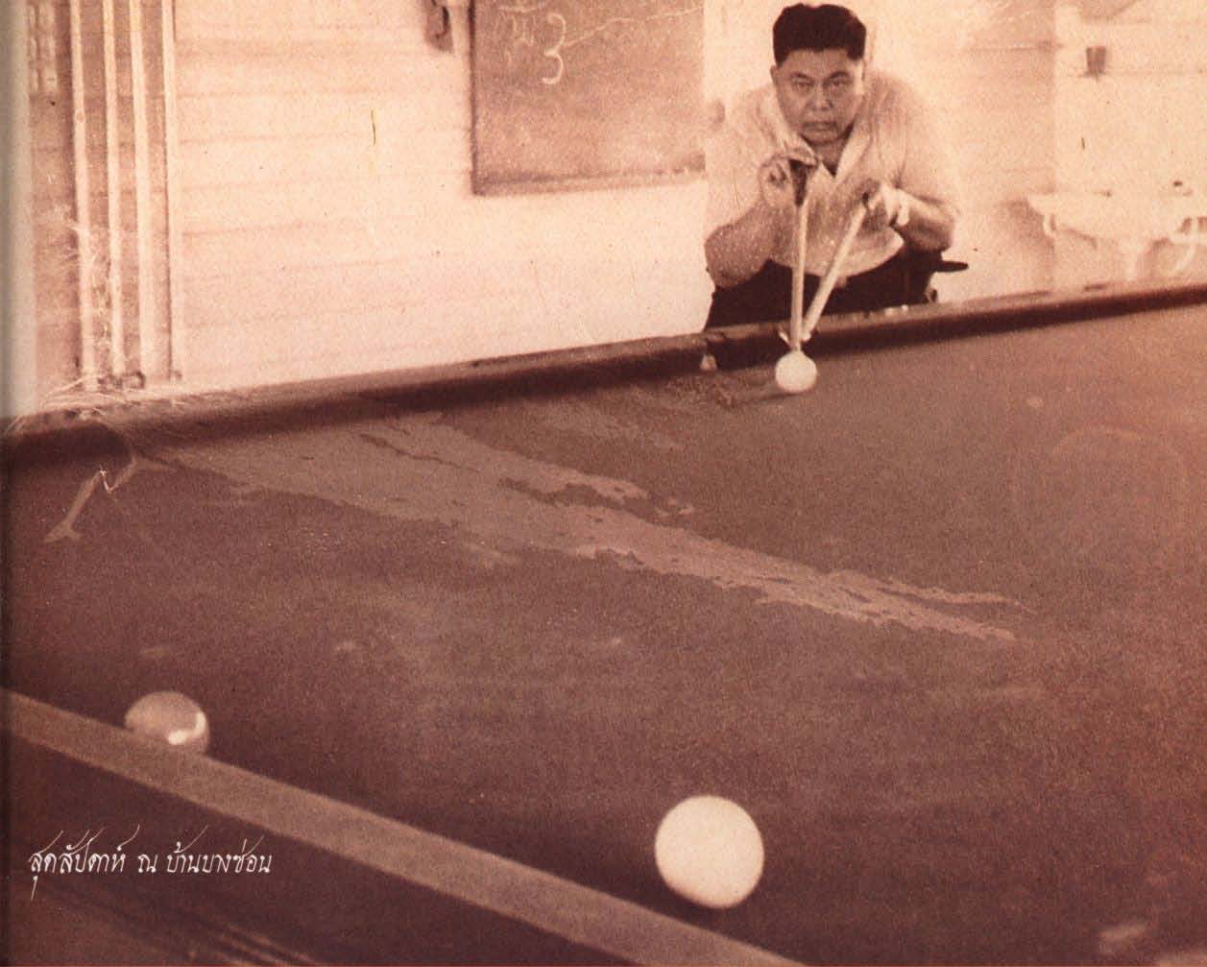
งานปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๓ ณ บ้านเจริญพร

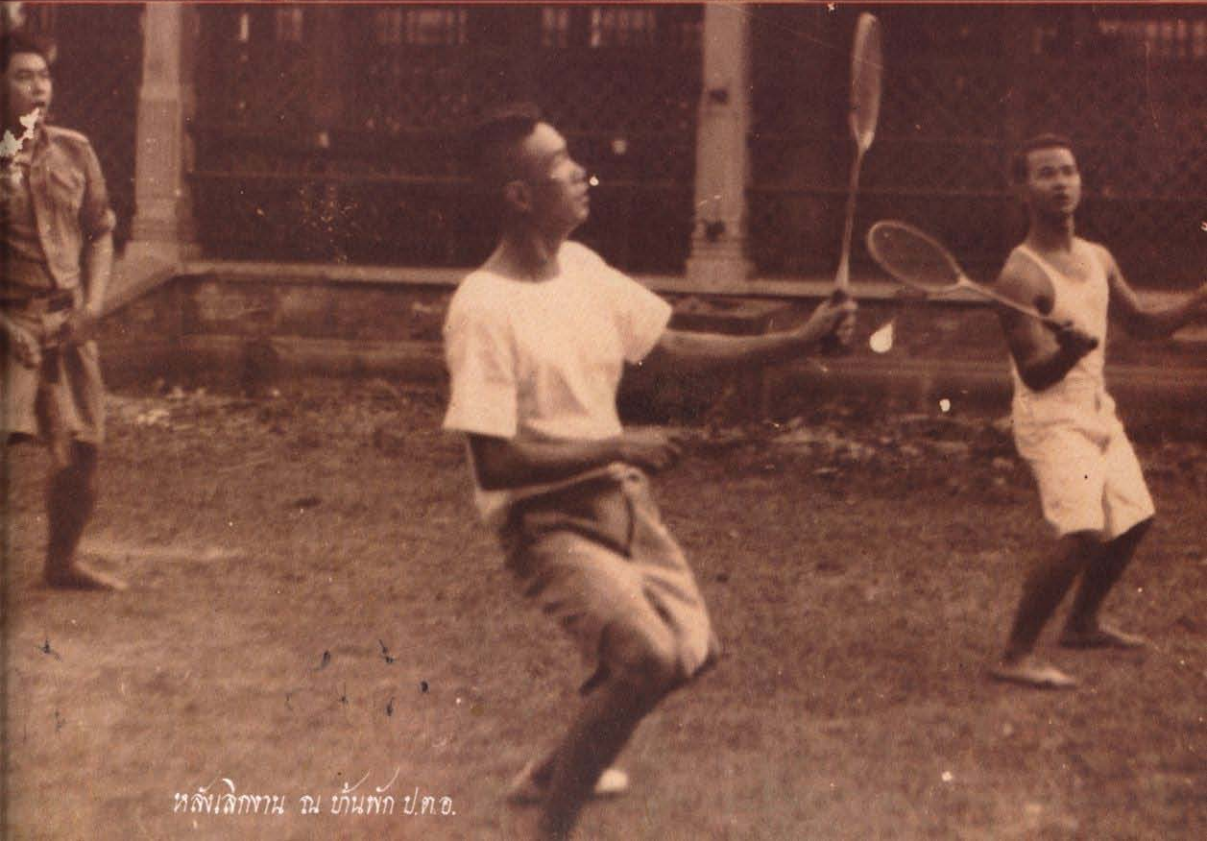
สังสรรค์ข้าราชการจ่านผู้ใหญ่ ณ บ้านเจริญพร กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙

ประชุมคณะกรรมการบริหาร ธนาคารกรุงเทพอยุธยา จำกัด ในชั้นประชานกรรมการ

สุกสีปัทมา ณ บ้านบางซ่อน

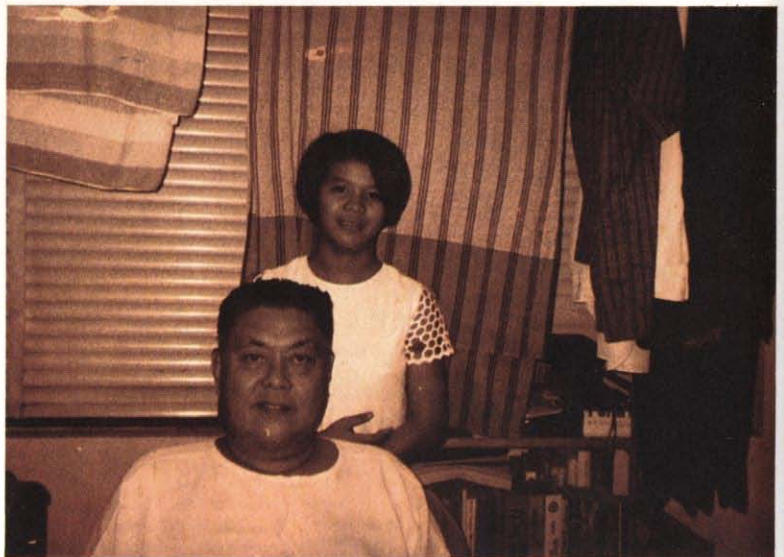
หลังเลิกงาน ณ บ้านพัก ป.ต.อ.

พักผ่อนหลังเกษียณราชการ ณ บ้านเจริญพร มีนาคม ๒๕๑๗

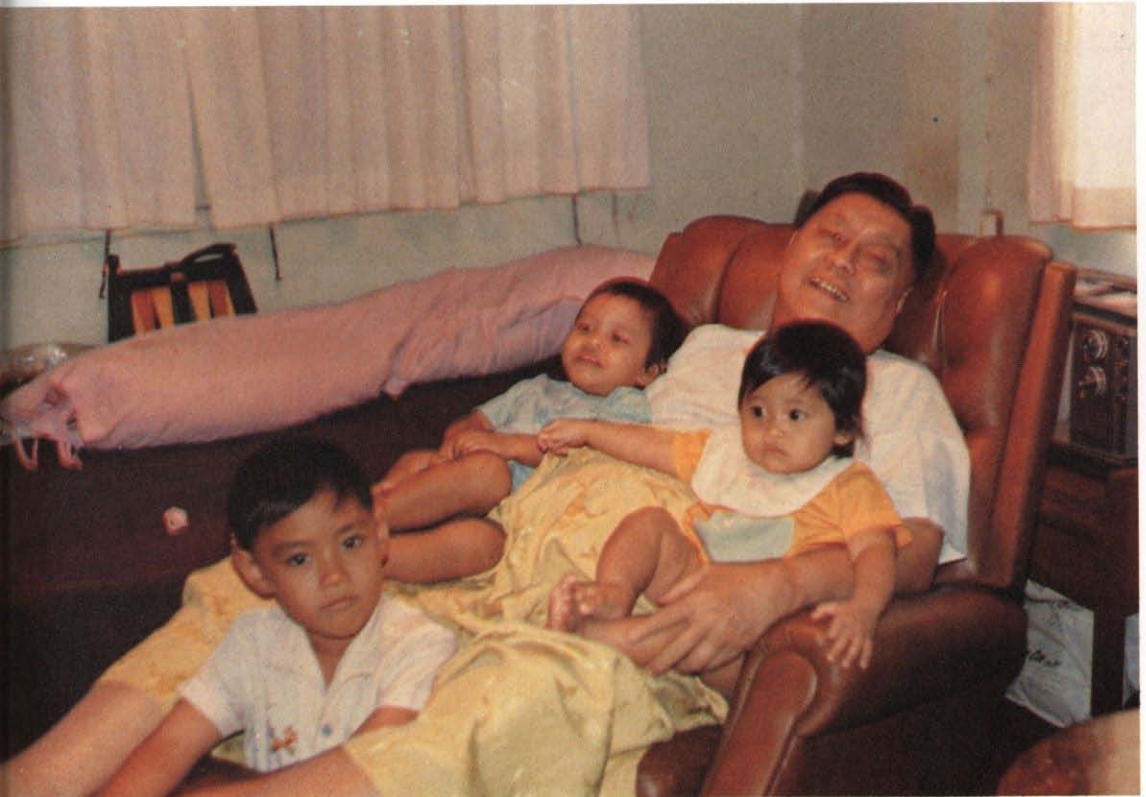
ส่งบุตรธิดา ไปศึกษาต่อต่างประเทศ

ถ่ายกับลูกแถม ณ บ้านพักของพล ป.ท.อ.

รวมญาติ พ.ศ. ๒๕๑๙

กับหลาน ๆ ที่บ้านพักกองพล ป.ศ.จ.

งานทำบุญ ศาลา พล.ท.อ. ประเสริฐ ภูจิวรค์ และ บุกรวจิตา" สร้างเป็นอนุสรณ์แก่ คุณหญิงน้อย ภูจิวรค์ ๔ พ.ค. ๒๕๒๕

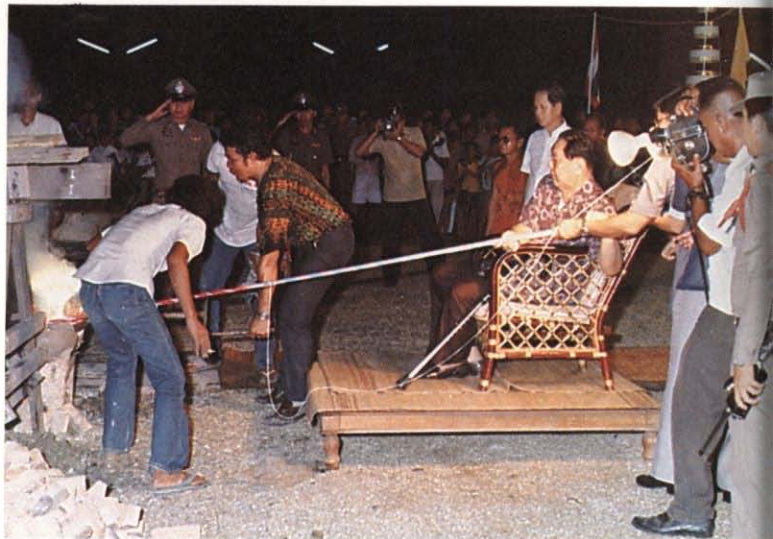
วันคล้ายวันเกิด อายุ ๗๓ ปี ๔ ธันวาคม ๒๕๒๖

ทอดกฐิน ณ วัดโพธิ์แมนคุณาราม

ฟังลูกนิมิต ณ วัดอ้อมน้อย กระทบแบน
สมุทราวาส

เททองหล่อพระพุทธรูป
ณ วัดอ้อมน้อย กระทบแบน
สมุทราวาส พ.ศ. ๒๕๒๖

ส่งท้ายปีเก่า ๒๕๒๖
ต้อนรับปีใหม่ ๒๕๒๗ ณ บ้านซอยสุขุมวิท

พรปีใหม่ ๒๕๒๗ และบัจฉิมโสภา " ...ให้มีความตั้งใจในการทำงาน สิ่งนี้จะเป็นเครื่องมือในการฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ได้ และขอให้ทุกคนเสียสละเพื่อชาติ ท่านบำรุงรักษาพสกนิกร และมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ให้ถึงที่สุด"

รูป ชีวภิ มหามณี ร่างกายของสรีรภาพที่ข้อมยอมยู่ยบกับไป
ณม โคตกต์ น ชีวภิ แกะชื่อเสียงเกี่ยวกับคุณข้อมยอมยู่ยบกับไป

สวดพระอภิธรรม

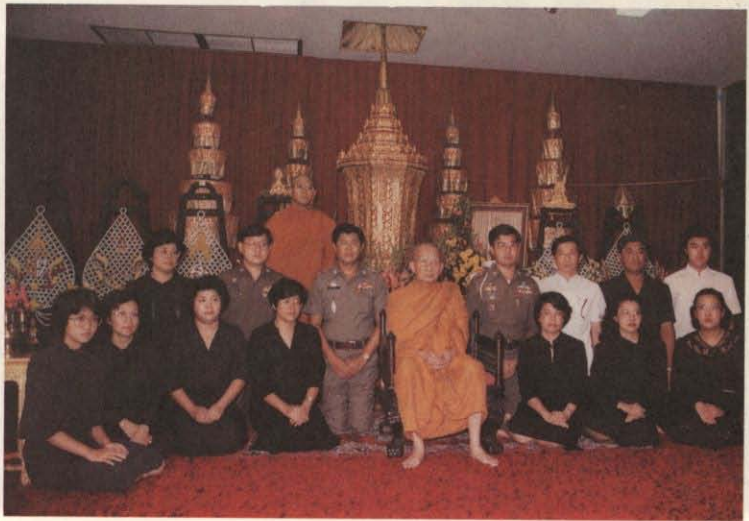
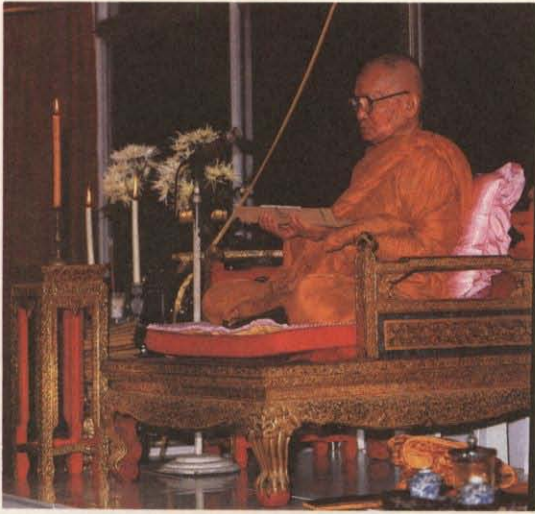

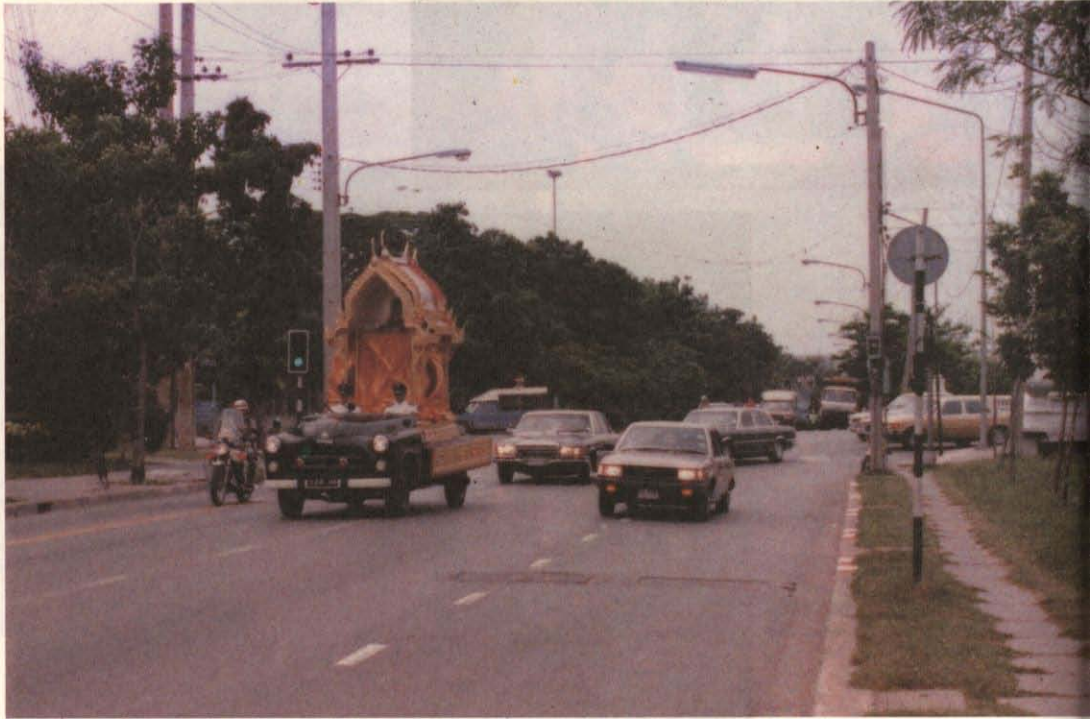
ผู้เกี่ยวข้องร่วมสวดพระอภิธรรม บำเพ็ญกุศลศพ

สลักพระอภิธรรม

วงดนตรีไทยและดุริยางค์สากล โรงเรียนวัดสุทัศนวิหาราม
มาร่วมในงานสลักพระอภิธรรม

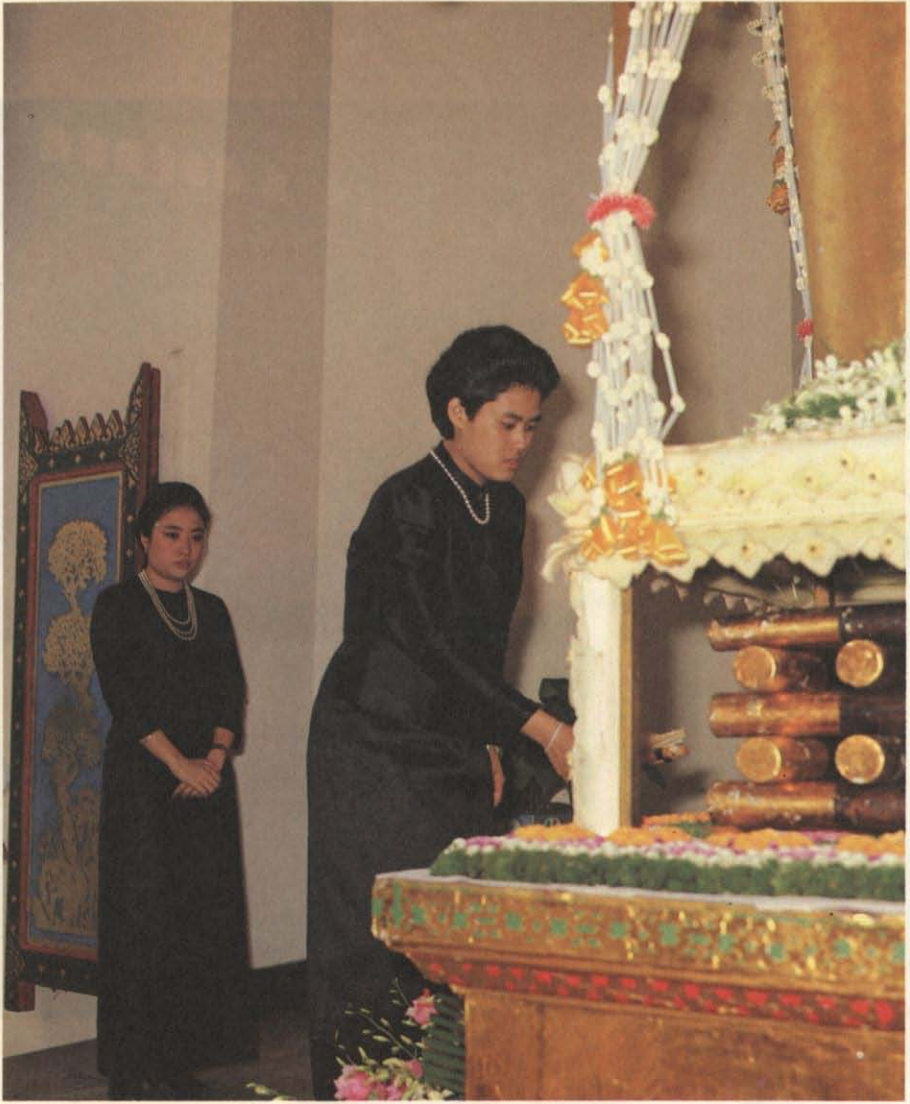

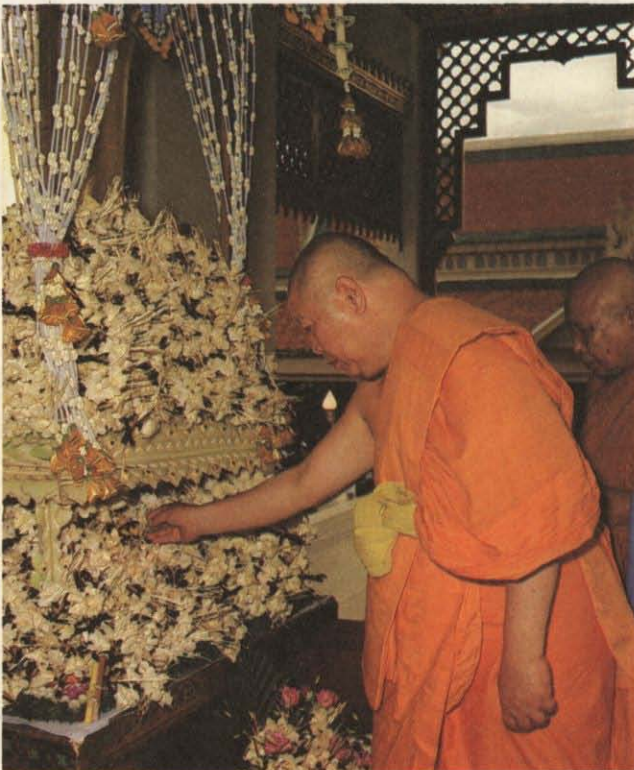
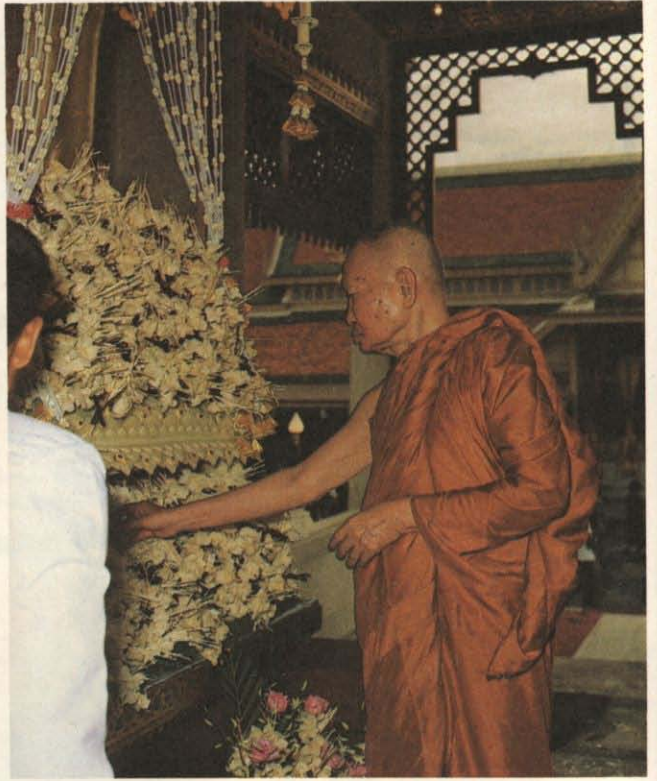

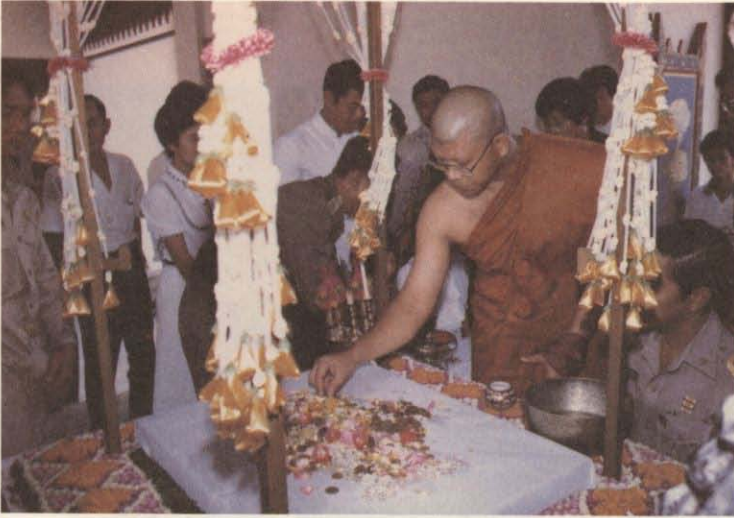

ປຣະມາລາກາພ

ແລະຮ່າງ

ຫາກິລິຍາມາລາຮຸນ

พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว

เดลินิวส์

ฉบับที่ 12,518 วันศุกร์ที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2527

ราคา 3.00 บาท

DAILYNEWS

โดยสงบ
ด้วยโรค
หัวใจวาย
เมื่ออายุ
73 ปีเศษ

อดีตอธิบดี
กรมตำรวจผู้บัญชา
"พลตำรวจเอก
ประเสริฐ รุจิรวงศ์"
ถึงแก่อนิจกรรม

อ่านต่อหน้า 20

พล.ต.อ.ประเสริฐ □ ต่อจากหน้า 1

เสียชีวิตด้วยโรคหัวใจวาย ด้วยอาการสงบภายใน
คฤหาสน์ รวมอายุกว่า 73 ปี หลังเกษียณอายุแล้ว
ออกมาพักผ่อนอยู่กับบุตรหลานอย่างมีความสุข
เผยประวัติทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาตินา-
นักการทั้งทางด้านการเมืองและพลเรือน เป็น
ผู้ก่อตั้งหน่วยบรรเทาสาธารณภัยที่มีชื่อเสียง
เป็นคนแรก

เมื่อเวลา 02.30 น. วันที่ 19 ม.ค.นี้ พล.ต.อ.
ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจผู้ยิ่งยง
ได้ถึงแก่อนิจกรรมอย่างสงบภายในคฤหาสน์
ในซอยสุขุมวิท หรืออินทามระ 4 เขตพัฒนาไท
 โดยมี แพทย์ประจำตัวคอยดูแลอย่างใกล้ชิด
พล.ต.อ.ประเสริฐป่วยด้วยโรคหัวใจมาหลายปีแล้ว
แต่ไม่เคยแสดงอาการอ่อนแอ สามารถออกงาน
สังคมสำคัญ ๆ อยู่เสมอ แพทย์ลงความเห็นว่า
พล.ต.อ.ประเสริฐถึงแก่อนิจกรรมเพราะหัวใจวาย
สำหรับพิธีทางศาสนานั้นกำหนดพระราชทาน
น้ำอาบศพ ในวันที่ 20 ม.ค.นี้ เวลา 14.00-16.30 น.
ณ บ้านเลขที่ 24/5 ซอยอินทามระ 4 ถนนสุขุมวิท
เขตพัฒนาไท

พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์เกิดเมื่อวันที่
4 ธันวาคม 2454 ณ บ้านพักในตรอกเงี้ยวเนียม
เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ บิดาชื่อนายนิ่ม
รุจิรวงศ์ มารดาชื่อนางจงจันต์ รุจิรวงศ์ มีภรรยา
ชื่อ คุณหญิงน้อย รุจิรวงศ์ และมีบุตรธิดารวม
9 คน บุตรชาย 4 คน ธิดา 5 คน รวมอายุถึงวัน
อนิจกรรม 73 ปี 1 เดือน 15 วัน การศึกษาชั้นต้น
ระดับสามัญสำเร็จชั้นมัธยมวัดสุทธิวาราม
เมื่อ พ.ศ. 2468 ระดับอุดมศึกษา ร.ร.นายร้อย
ทหารบก ปี 2475 นอกจากนี้ยังเข้ารับการอบรม
ในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เมื่อปี 2504 ด้วย
ต่อมาในปี 2509 ทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มอบปริญญาคุณวุฒิปรัชญาบัณฑิตศึกษาศาสตร์
และปี 2513 ได้รับปริญญา
คุณวุฒิปรัชญาบัณฑิตศึกษาศาสตร์จากมหาวิทยาลัย
เชียงใหม่

พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เข้ารับราชการ
ครั้งแรกในกองทัพบกและดำรงตำแหน่งครั้ง
สุดท้ายเป็น ผบ.กองพลน้อยทหารปืนใหญ่ต่อสู้
อากาศยาน จากนั้นในปี 2500 ได้โอนมาสังกัด
กระทรวงมหาดไทยรับตำแหน่งรองอธิบดีกรม
ตำรวจจนถึงปี 2508 จึงได้รับพระมหากรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ
จนเกษียณอายุเมื่อปี 2515 ระหว่างดำรงตำแหน่ง
อธิบดีกรมตำรวจได้สร้างชื่อเสียงและผลงาน
หลายประการ อาทิเช่น จัดตั้งหน่วยบรรเทา
สาธารณภัย ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณชน
เป็นอย่างมากในปัจจุบัน นอกจากนี้หลังจาก
เกษียณอายุจากงานราชการแล้วยังบำเพ็ญกุศล
ประโยชน์ให้แก่สังคมนานัปการ โดยได้ร่วม
จัดตั้งมูลนิธิรุจิรวงศ์ ศิริราชมูลนิธิ มูลนิธิอนุ-
เคราะห์คนพิการ มูลนิธิจอมพล ป.พิบูลสงคราม
และยังมอบทุนช่วยการศึกษาให้แก่เด็กเรียน ครู
นิสิตนักศึกษาของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ อีก
หลายแห่งอยู่เป็นประจำด้วย

พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ประกอบ
คุณงามความดีในขณะรับราชการจนได้รับพระ-
ราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุด “ปฐม-
จุลจอมเกล้าวิเศษ” เป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูล
นอกจากนี้ยังดำรงตำแหน่งราชองครักษ์เวรและ
ราชองครักษ์พิเศษ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
มหาดไทย อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รัฐ-
มนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ผู้อำนวยการ

ฝ่ายพลเรือน กองบัญชาการคณะปฏิวัติ นอกจาก
นั้นยังคงปฏิบัติราชการพิเศษอันเป็นคุณประโยชน์
แก่ประเทศชาติ อาทิเช่น เป็นตัวแทนไปร่วม
ประชุมในหลายประเทศมี สหรัฐอเมริกา สาธารณ-
รัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน รวมทั้งหลาย
ประเทศในยุโรป

ก่อนจะถึงแก่อนิจกรรม พล.ต.อ.ประเสริฐ
รุจิรวงศ์ เคยปรารถนาไว้ไม่ต้องการที่จะให้ผู้ที่มา
ร่วมเคารพศพหลังถึงแก่อนิจกรรมแล้วต้องได้
รับความลำบากในการนำพวงหรีดหรือดอกไม้
มาแสดงความอาลัย จึงขอให้งดพวงหรีดหรือ
ดอกไม้เพื่อเป็นการประหยัด.

สหพ.จำหน่ายมากที่สุดของประเทศ

ไทยบริษัท

△ ปีที่ 27 ฉบับที่ 9495 วันศุกร์ที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2527 ราคา 3.00 บาท △

พล.ต.อ.ประเสริฐ ตายในคดีทาสี

พล.ต.อ.ประเสริฐ
รุ่งเรืองดี อดีต
อธิบดีตำรวจ
ผู้ชิงใหญ่ ถึงแก่
อนิจกรรม
และ: พระราชทาน
ผ้าอาบศพที่บ้าน
เชื่องสงขลา
บาทเรือ
เงินงานนี้

พล.ต.อ.

☆ ต่อจากหน้า 1

ด้วยโรคหัวใจวายที่บ้านหลังโรงพยาบาลซื้อเมื่อตอนที่สองเศษ ๆ หนึ่งขวานนี้ กำหนดพระราชทานน้ำอาบศพเย็นวันนี้ เคยประวัติชีวิตอันยังสมบูรณ์คุณกรมตำรวจและเป็นคนสำคัญทางการเมืองยุคหนึ่ง

อดีตอธิบดีกรมตำรวจผู้ยิ่งใหญ่ พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ ถึงแก่อนิจกรรมโดยสงบแล้วด้วยโรคหัวใจวาย เมื่อเวลา 02.00 น.เศษ วานนี้ (19 ม.ค.) ที่บ้านเลขที่ 24/5 ซอยอินทามระ 4 (ซอยศุกราราช) ถนนสุทธิสาร กทม. ทั้งนี้ร้อยตำรวจโทเทอดศักดิ์ รุจิรวงศ์ ลูกชายอดีต อ.ตร.เปิดเมฆกับ ผู้สื่อข่าวที่ติดต่อบ้านตอนตีสองเศษ ๆ หลังจากทราบข่าวนี้ว่า “คุณพ่อเป็นโรคหัวใจมานานแล้ว แต่ก็ยังมีความแข็งแรงพอสมควรทั้ง ๆ ที่อายุ 73 ปีแล้ว เมื่อคืนนี้ก็นั่งคุยอยู่กับลูก ๆ จนกระทั่งสองยามเศษจึงเข้านอน ยังไม่มีวิเวกผิดปกติ เพราะคุณพ่อเป็นคนนอนดึก แต่ราวสักตีสองเศษ ๆ ลูก ๆ เข้าไปดูที่ห้องนอนก็พบว่าคุณพ่อเสียชีวิตแล้ว ท่านคงจากไปด้วยความสงบครับ” ร.ต.ท.เทอดศักดิ์ กล่าวด้วยน้ำเสียงเศร้าสร้อย และเปิดเผยว่า ทางครอบครัวได้ติดต่อขอพระราชทานน้ำอาบศพในเวลา 16.30 น. วันที่ 20 ม.ค. นี้ที่บ้านดังกล่าว หลังสน.บางซื่อ โถงโรงเรียนจุฬาลงกรณ์ โดยเริ่มพิธีรดน้ำศพตั้งแต่เวลา 14.30 น.

พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ เติมนามสกุลชั้นใจชื่อ เป็นชาวจันทบุรี เกิดที่อำเภอท่าใหม่ เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2454 บิดาชื่อนายนิ่ม มารดาชื่อนางจงจินต์ ภรรยาชื่อคุณหญิงน้อย มีบุตรธิดารวม 9 คน เรียนชั้นมัธยมที่โรงเรียนมัธยมวัดสุทธิวาราม และเป็นนายกสมาคมนักเรียนเก่าวัดสุทธิวารามมาหลายสมัย จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เมื่อปี 2475 ในเหล่าทหารปืนใหญ่ รุ่นเดียวกับพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ต่อมาไปเรียนโรงเรียนนายทหารปืนใหญ่ และวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

เข้าเป็นร้อยตรีเหล่าทหารปืนใหญ่สังกัดกองพลน้อยปืนใหญ่ที่ 9 เติบโตมาในสายนี้ตลอด เคยสังกัดอยู่ กรม ปตอ.3 ตำแหน่ง สำคัญที่สุดทางทหารคือผู้บัญชาการกองพล ปตอ. เมื่อปี 2491 เป็นที่ยกย่องนับถือของทหารปืนใหญ่มากจนได้รับการขนานนามว่า “เจ้าพ่อ ปตอ.” เคยผ่านราชการสงครามอินโดจีนและสงครามมหาเอเชียบูรพา

พลตำรวจเอกประเสริฐ ก้าวเข้าสู่วงการการเมืองในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยร่วมทำการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อปี 2500 เข้ารับตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจในสมัยที่พลตำรวจเอกไสว ไสวแสนยากร เป็นอธิบดีกรมตำรวจ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็น อธิบดีกรมตำรวจ เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ ก็เลื่อนขึ้นเป็นอธิบดีกรมตำรวจ

เต็มตัวและดำรงตำแหน่งนี้อยู่เป็นเวลา 9 ปีเต็ม ตั้งแต่ปี 2506 จนถึงวันที่ 30 กันยายน 2516 จักรภพเกษม อายุราชการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ ได้สร้างความเจริญให้แก่กรมตำรวจมากมายหลายด้าน และตลอดเวลาที่อยู่ในราชการแม้จะพ้นจากทหารไปแล้วก็ยังมิบ้านพักอยู่ในกรม ปตอ.ที่เกียกกาย จนเกษียณอายุ จึงย้ายมาปลูกบ้านหลังใหญ่จนกระทั่งถึงแก่อนิจกรรม เป็นรัฐมนตรีครั้งแรกในตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ในรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เมื่อปี 2508 เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2512 ร่วมกับจอมพลถนอมก่อตั้งพรรคสหประชาไทย เป็นรองหัวหน้าพรรค และรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ในรัฐบาลจอมพลถนอม หลังการเลือกตั้ง และเป็นอธิบดีกรมตำรวจควบคู่กันไป นอกจากนี้ยังได้เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ช่วงหนึ่งตั้งแต่ปี 2512 เป็นที่ยกย่องเคารพนับถือของนักศึกษาภาคณาจารย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นอย่างดีขนาดพ้นจากตำแหน่งมานานปีแล้วเมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์บรรดามักศึกษาทั้งเก่าใหม่ต้องมาทำพิธีรดน้ำดำหัวทุกปี

เมื่อจอมพลถนอมทำการปฏิวัติล้มรัฐบาลตัวเองเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2514 พลตำรวจเอกประเสริฐ ก็เป็นหนึ่งในคณะปฏิวัติและเป็นผู้อำนวยการฝ่ายพลเรือน หลังจากตั้งรัฐบาลใหม่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขต่อไปตามเดิมจนสิ้นรัฐบาล เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 นอกจากนั้นยังดำรงตำแหน่งประธานกรรมการธนาคารกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งถึงแก่อนิจกรรม

พลตำรวจเอกประเสริฐใช้ชีวิตหลังการเกษียณอายุราชการและพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีด้วยความสงบ ไม่ได้เข้าไปร่วมทางการเมืองโดยเปิดเผยตั้งแต่หลัง 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา หลังจากพ้นจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจแล้วมีผู้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจต่อมาอีก 7 คนตามลำดับ คือ จอมพลประภาส จารุเสถียร, พลเอกประจวบ สุนทราภกร, พลตำรวจเอกพจน์ เกเกษมน์, พลตำรวจเอกศรีสุข มหิทรเทพ, พลตำรวจเอกมนตรีชัย พันธุ์สูงชัน, พลตำรวจเอกสุรพล จุลละพราหมณ์ และ พลตำรวจเอกฉรงค์ มหานนท์ ในปัจจุบัน

บุคคลแห่งปี

ดวงใจดวงหนึ่งดับไป...ก็ทำให้ดวงใจ
ของคนอีกมากมายหวนไปด้วย เพราะ พล.ต.อ.
ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจ
ซึ่งถือว่าเป็น "ผู้ยิ่งใหญ่" คนหนึ่งได้อนิชกรรม
ไปอย่างไร้ที่ติ

โรคหัวใจบวกเบาหวานและรวมทั้ง
วัยที่เข้าชราภาพแล้ว

พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ซึ่งได้วางรากฐาน
หลักการหลายอย่างไว้ให้กับตำรวจไทยตลอด
ระยะเวลาอันยาวนานที่คุมกรมนี้ เป็นคนที่น่า
คำนึงถึง...ไม่ว่าเมื่อทั้งยังอยู่หรือเมื่อจากไป
ท่านเป็น "เจ้าพ่อ" ที่ปราบเจ้าพ่อมา
หลายเจ้าพ่อแล้ว !!!

เพราะไม่ใช่เจ้าพ่อธรรมดา...แต่เป็น
เจ้าพ่อของทหารกรม ปตอ. ซึ่งบัดนี้ตำแหน่ง
เจ้าพ่อ ปตอ. นั้นยังไม่มีใครแทนได้

แม้ตำแหน่งจะว่างแล้ว...ก็จะมี
คนแทน

การเป็นเจ้าพ่อนั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย !!

อ.ตร.ที่ประเสริฐ (รุจิรวงศ์)

มีเรื่องกันก็เยอะ...มีปัญหาที่จะต้องสะกิดและ "เกา" ที่มาก...แต่เรื่องอื่นพักเอาไว้ก่อนปล่อยให้มันค้น ไปก่อน เพราะว่าคนที่ค้นเขายังทนทนอยู่ได้ ไอ้เราเป็นเพียงคน เกาเท่านั้นจะไปเดือดร้อนอะไรจะเขามากนักล่ะ ??? เพราะเท่าที่ประพุดคิมนั้นก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมกับคำว่า "เสือก" เต็มที่อยู่แล้ว

ความตั้งใจในวันนี้....ไม่ขอเอามือเอาเท้าเอาเล็บไปเกาใคร... เพราะ ต้องการ จะพมมือให้กับดวงวิญญาณของท่านผู้ใหญ่ที่นำเราพบ นับชื่อท่านหนึ่ง

ที่จากไปอย่างกระทันหันและน่าใจหาย
พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยอดีตอธิบดีกรมตำรวจและอดี ก.ชา.กรม ปก.ท่านได้ถึงแก่อนิจกรรมไปแล้ว

โรคหัวใจและเบาหวาน
ท่านเป็นผู้ใหญ่ที่ทรงอำนาจในอดีตคนหนึ่ง จากการศึกษาเข้าร่วมการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และเป็นรุ่น ๆ เดียวกับที่เดินตามจอมพลสฤษดิ์มา พร้อม ๆ กับจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร

พล.อ.กฤษณ์ สีวะรา ด้วย...
เราสูญเสียผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองไปเสียแต่คนปีเป็นการรับพุทธศักราชใหม่อย่างนี้ หากพูดกันอย่างภาษาชาวบ้านก็ว่า "เขี่ยน" มาแต่พื้นปี่.....!!!

พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจ (คนรู้จักอดีตในตำแหน่งนี้มากกว่าตำแหน่งอื่น ๆ) เป็นผู้ที่สร้างความสำเร็จให้กับตำรวจอย่างถล่มทลายไม่ได้ แต่เป็นความสำเร็จที่ต่างกันกับ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้สร้างไว้...!!

กรมตำรวจในยุคของ "ประเสริฐ" นั้นถือได้ว่า...มีงานที่ประเสริฐกว่าอายุคน อันเนื่องมาจากท่านเป็นคนที่รักตำรวจและอยากจะทำงามของตำรวจกว่าคนอื่น

อย่างเรื่องของกรมตำรวจกับการประปาภูมิภาคที่ กำลังเอาหน้าติดกันว่าใครจะนำแรงกว่ากัน (นำของกรมประปาภูมิภาคนั้น มีบางประเภทที่แรงหรือไม่แรงก็ไม่รู้ เพราะคุณมีข้อแกลให้เอาถุงใส่ไว้) เป็นการเห็นสงครานต์กันสนุกไป และคนที่พลอยเบียดไปด้วยแทนที่จะเป็น ร.ต.อ.สุวิทย์ โอสถานุเคราะห์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ผู้รับผิดชอบในเรื่องการประปาทั้ง นครหลวง และภูมิภาค... กลับเป็นว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พล.อ.สิทธิ จิรโรจน์ กลับเบียดมากกว่าคนอื่น เพราะพอทางการประปา นครหลวงมาขึ้นจึงจับ ท่านกับบอกกับว่า ไอ้เรื่องที่เป็นข่าวอยู่นั้นมันไม่จริง เพราะลูกน้องมาขึ้นแล้วจ้าไม่จริง....แต่จากหลักฐานเงื่อนงำบางอย่างมันเหมือนกับลูกอมที่มีน้ำตาลเคลือบผิวไว้ ใครอมไว้ในานหน่อยน้ำตาลละลาย... มันก็ถึงเม็ดในได้สักวัน มาคิดอีกที....อาจจะไม่ใช่ลูกอมก็ได้...เพราะลูกอมมันก็

แถม
แต่มันเป็นเรื่องของ "การกิน" ไม่ใช่ "การอม"
นี่....ขนาดว่าจะไม่กินแล้วนะ - ยังอุตสาห์เขียนมาได้ยาวขนาดนี้
ว่ากันเรื่องมาครวมน้ำอย่างเดียว...ยังไม่ได้พูดถึงคลอรีน...ที่ คนทั่วไปซึ่งใช้น้ำประปาก็ต้องใช้และต้องกิน เพราะน้ำประปานั้นได้คลอรีนทั้งนั้นแหละ ใครกินน้ำประปาก็คือกินคลอรีน
แต่ก็มีบางคนที่กินคลอรีนเฉย ๆ
กินกันเหียว ๆ
โดย ไม่ต้องผสมในน้ำประปา...!!!

ไม่ได้หวังว่าจะเอาตำรวจมาเป็นฐานอำนาจทางการเมือง

เพราะฐานอำนาจทหารที่มีอยู่ในฐานะ "เจ้าพ่อ พล.อ." นั้นก็สิ้นเหลือเฟือเพียงพอแล้ว
ดีกว่าปีที่เกษียณอายุมาแล้ว...บารมีของท่านผู้ยิ่งใหญ่ เพราะ ว่างานที่ทำไว้ให้กับกรมตำรวจเป็นงานที่โปรด

ท่านจึงเป็น อ.ตร.ที่ไม่เคยไปจากความทรงจำของตำรวจทั่วไปจนกระทั่งบัดนี้...

ในคืนวันที่ท่านถึงอนิจกรรมนั้น...วงการตำรวจก็ ได้รับใช้ท่านเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อ ได้รับแจ้งจากหาบนำว่า อาการโรคหัวใจของท่านทรุดหนัก และให้ทางตำรวจวิเทศกมนอประจำตัวมาดูแลอาการด่วน
วงการตำรวจก็เอาใจช่วยท่าน...แต่หัวใจของท่านไม่ได้ช่วยด้วย

จึงจากไปโดยสงบ!!
พล.ต.อ.ณรงค์ มหามนต์ อธิบดีกรมตำรวจ ก็ได้รับใช้อดีต อ.ตร.ผู้ยิ่งใหญ่นี้เป็นหนสุดท้ายที่ได้สั่งให้มีการรายงานอาการให้ทราบทุกระยะ และขอร้องหมอว่า...ขอให้ช่วยเหลือท่านอย่างเต็มที่

แล้วคนที่ ๆ ...ก็จาก ไปอีกคนหนึ่ง...!!!

อดีตเจ้าพ่อปตอ. พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ตายแล้ว ด้วยโรคหัวใจ

**ด้วยอาการสงบต่อหน้า
ลูกเมียที่บ้านสุทรนิสาร**

พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เจ้าพ่อ
ปตอ. ผู้มีขบถกึ่งกบฏเงิกรรรมแล้ว ตาย
โรคหัวใจลงลมแล้ว

อดีตเจ้าพ่อ ปตอ. ● ต่อจากหน้า 1

ทรมกลางความเศร้าโศกของบรรดาใกล้ชิด เป็นอันปลื้มครื้นค้ำวรองพรานที่สด
หลังจากร่วมรัฐบาลจอมพลถนอม ธีรมนตรี ต่อมาจึงสมใจจอมพลถนอม กิตติขจร
มีฐานะเป็นประธานธนาคารกรุงศรีอยุธยา

เมื่อเวลา 08.30 น. วันพฤหัสบดีที่ 19 มกราคม 27 วิทยุสื่อสารของตำรวจรายงานแก่
กับการตั้งแอกอนิจกรรมของ พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจ
และได้รับฉายาว่าเจ้าพ่อ ปตอ. ที่บ้านพักเลขที่ 24/3-6 ซอยศรีสุกรีราช ถนน
พหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท ด้วยโรคหัวใจล้มเหลว หลังจากได้รับรา
งานบรรดาผู้สื่อข่าวของ หนังสือพิมพ์ ทุกฉบับ ได้ตรงไปบ้านพักดังกล่าวเพื่อ สอบถาม

รายละเอียด และโดยทบทวน พล.ต.อ. เทวศักดิ์ รุจิรวงศ์ บุตรชายของ พล.ต.อ. ประเสริฐ
มีขบถนักรักษาตำแหน่งเป็นนายพลของ พล.ต.อ. แล้ว ไฮคิพันธ์ ผู้บังคับการกองร้อย
และวางแผนกรมตำรวจ ซึ่งกำลังอยู่ในอาการโศกเศร้าเสียใจอย่างสุดซึ้งได้ความว่า
อดีตอธิบดีกรมตำรวจเป็นโรคหัวใจหลายปีแต่ยังไม่ถึงขั้นอันตรายด้วยความดูแล
ตลอดมา

พล.ต. เทวศักดิ์กล่าวว่า เมื่อทราบว่าลูกของตนอย่างนี้ ไม่นานแล้วพราน
ขณะนั้น ครั้นเมื่อเวลาประมาณ 08.00 น. พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ก็เกษมสันไป
อาการสงบและสิ้นใจก่อนกิจกรรมที่กลางความเศร้าโศกเสียใจของทุกคนในครอบครัว
ซึ่งมีบุตรรวม 9 คน เป็นชาย 4 และหญิง 5 คน จากการจัดแอกอนิจกรรมครั้งนี้ภริยาและ
บุตรหลานที่มาร่วมในและขอด้วยกับบุตรชายต่างคนต่างไปนอนพักผ่อนต่างจังหวัด
และความเป็นมาของอดีตเจ้าพ่อ ปตอ. พานนี้ ผู้บริหารงานสหกิจไม่ทราบว่าจะดำเนิน
การอย่างไรของทหารอินใหม่ชุดที่เขื่อน

พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นผู้สั่งให้ผู้รับราชการสมเด็จจอมพลถนอม
ธีรมนตรี โดยเป็นอธิบดีกรมตำรวจตั้งแต่ปี 2504 และดำรงตำแหน่งอธิบดีจนสิ้นยุคของ
จอมพลถนอมและเข้าสู่สมรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และกรมกษัตริยาธิปไตย
2509 ผู้บริหารปวรีศกศึกษาอินใหม่ พ.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นอธิบดี
คนแรกของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประธานคณะกรรมการบริหาร ของธนาคารกรุง
ศรีอยุธยาและเป็นนายพันโทกิตติมศักดิ์ ของขบวนการอินใหม่แห่งประเทศไทยซึ่งดำรง
ตำแหน่งอธิบดีจนถึงวันอันิจกรรม รวมอายุได้ 74 ปีเศษ.

หนังสือพิมพ์รายวัน

แนวหน้า

☆ วันที่ ๔ ฉบับที่ ๑๓๘๘ วันอาทิตย์ที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗ ราคา ๓ บาท ☆

สวดพระอภิธรรมศพ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์

พระภิกษุวิฑูโร และ พระเทพโสภณ ท่านเจ้าอาวาสวัดไทยในลอสแอนเจลิส อเมริกา

ถ่ายภาพพร้อมกัน ลูก ๆ หลาน ๆ และ คุณหญิงสุนทร พงษ์โสภณ ผู้ใกล้ชิดของครอบครัว

เพื่อนซนพี่รักของลูกสาว วุจา เพ็ญตระกูล

เมื่อวันที่ ๑๔ ม.ค. ที่ผ่าน เมืองไทยได้สูญเสียผู้ใหญ่มาก ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่า เป็นมิก้าแห่งการตำรวจไทย ไป นั่นคือ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ขณะนี้ยังคงมีการสวดพระอภิธรรมศพอยู่ที่บ้านในซอยคึกโรงพักบางซื่อ ทุกคนจะมีผู้ที่เคารพพากันไปนั่งฟังสวดพระอภิธรรมเป็นจำนวนมาก ซึ่งท่ามกลางความโศกเศร้านั้น จะมีวงดนตรีไทยและวงโยธวาทิตของโรงเรียนวัดสุทธาวราภามา ซึ่ง พล.ต.อ.ประเสริฐ เป็นผู้ก่อกำขันมาบรรเลงไว้อาลัยด้วย

พงศาวดารการเมือง

ฉบับทหารเก่า

“พงศาวดารการเมือง” ที่จะเขียนต่อไปนี้จะเขียนถึงคนคนหนึ่งซึ่งคนคนนั้นเพิ่งจะถึงแก่กรรมไปเมื่อวานนี้เอง และคนคนนั้นเป็นผู้ที่ผู้เขียนรู้จักชอบพอกันเคยกันอยู่บ้างพอสมควร รู้จักกันมาตั้งแต่สมัยที่ผู้เขียนทำงานหนังสือพิมพ์ในหน้าที่ “นักข่าว” ไม่ใช่เป็น “นักเขียน” อยู่อย่างในปัจจุบันนี้

คนคนนั้น คือ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อดีตผู้บัญชาการกองตำรวจของเมืองไทย พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ 73 ขวบ ด้วยโรคหัวใจเฉว ในกลางดึกของคืนวันที่ 19 มกราคม 2527 เวลา 02.00 น. โดยไม่มีอาการเจ็บป่วยมาก่อนเลย เพราะตามรายงานข่าวแจ้งว่า ท่านเข้านอนที่บ้านส่วนตัวหลังใหญ่ที่ซอยศุภราช หลังสถานีตำรวจบางซื่อ เมื่อเวลา ๑ ทุ่มของวันที่ 18 มกราคม 2527 แต่พอตอน 02.00 น. ของวันใหม่ ก็ได้รู้ว่า พลตำรวจเอกประเสริฐ ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว ไม่มีเวรแห่งการเจ็บป่วยมาก่อน ทั้ง ๆ ที่ พลตำรวจเอกประเสริฐ มีโรคประจำตัวหลายโรค เช่น โรคเบาหวาน โรคหัวใจ

เข้าใจว่า พลตำรวจเอกประเสริฐ ถึงแก่กรรมด้วยหัวใจที่เต้นมาตลอดเวลา 73 ปี พุดไปเองในขณะที่ท่านนอนหลับ ฉะนั้นความตายของท่านผู้นี้จึงเป็นความสงบเงียบไม่อะอะเหมือนอดีตนักการเมืองบางคน

พลตำรวจเอกประเสริฐ เป็น

อธิบดีกรมตำรวจที่อยู่ในตำแหน่งนานเป็นอันดับสองรองลงมาจาก พลตำรวจเอกหลวงอดุลยเดชวิชัย และเป็นอธิบดีตำรวจประเภทเดียวกัน คือ มาจากทหารบก เพียงแต่ว่าหลวงอดุลย์ฯ นั้นเป็นทหารปืนใหญ่ แต่พลตำรวจเอกประเสริฐ เป็นทหารปืนต่อสู้อากาศยาน (ปืนใหญ่เหมือนกัน)

และก็เหมือนกันอีกอย่างหนึ่ง คือ คนทั้งสองเข้ามาสู่วงการเมือง และเป็นอธิบดีกรมตำรวจทั้ง ๆ ที่ไม่เคยเป็นตำรวจกั่วงการปฏิวัติ

ถ้าจะลำดับชีวิต และบทบาทของการก้าวขึ้นมาสู่ความยิ่งใหญ่และมีอำนาจในทางการเมืองกันแล้ว พลตำรวจเอกประเสริฐมีชีวิตโลก โผนพิศดาร และสมบูรณ์สมบูรณ์ หัวทกกันชีวิตอยู่มาก แต่ความจริงที่ปรากฏอยู่อย่างหนึ่ง คือ เขาเป็นทหารตลอดชีวิต เขากินอยู่หลับนอนกับทหารภายใต้บังคับบัญชาตลอดเวลา ตั้งแต่ยศร้อยตรีจนถึงพลเอก เพราะตลอดเวลาเขาอาศัยบ้านของทางราชการทหารอยู่ใน กรม ปคอ. มาเกือบตลอดอายุ จนกระทั่งกลายเป็น “เจ้าพ่อ” ในย่านบางซื่อ กรม ปคอ. สมัยโน้น และสมัยนี้

ในสมัยก่อนนั้น ย่านบางซื่อ กรมทหารม้ามีชื่อเสียงโด่งดังมาก แต่เมื่อพลตำรวจเอกประเสริฐ เข้าไปเป็นเจ้ากรม ปคอ. และกินอยู่หลับนอนใน กรม ปคอ. แล้ว ทหารม้าก็เขาไป แต่ทหาร ปคอ. หรือทหารปืนใหญ่ ใหญ่ขึ้นมารับราชการกับความยิ่งใหญ่แทนซึ่งพลตำรวจ

การเมืองกับ

เอกประเสริฐ ได้สร้างสรรกรรม ปคอ.ใหญ่ยิ่ง ใหญ่จนกระทั่งตัวเองกลายเป็น “เจ้าพ่อ” ในย่านบางซื่อ ทั้งบาง

และเพราะความเป็นเจ้าพ่อซึ่งมีทหารรักและนับถือทั้งกรมนี้เอง ได้ผลักดันให้พลตำรวจเอกประเสริฐก้าวเข้าสู่วิถีทางการเมือง โดยเป็นนายทหารรับเชิญของคณะปฏิวัติ แต่แต่ละคณะ ไม่ว่าจะเป็นคณะปฏิวัติของจอมพลถนอม ชูณหะวัณ หรือจอมพลแปลก พิบูลสงคราม จอมพลถนอม รัตนวิชัย จอมพลถนอม กิตติขจร ต้องมาชักชวนและเชิญชวน พลตำรวจเอกประเสริฐเข้าต่อกรม ปคอ. ไปร่วมปฏิวัติด้วยทุกครั้งไป

ในสมัยการปฏิวัติ เมื่อ พ.ศ. 2490 พลตำรวจเอกประเสริฐ ยังไม่มีบทบาทอะไร เพียงแต่ร่วมรู้ต่อการปฏิวัติของคณะ จอมพลถนอม ชูณหะวัณ อันยังต้องการความเป็นกลางของทหารที่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่ง และเมื่อคณะจอมพลแปลก และพลตำรวจเอกผ่อง ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 นั้นทั้ง ๆ ที่ พลตำรวจเอกประเสริฐ เป็นนายทหารรุ่นเดียวกับพลตำรวจเอกผ่อง แต่พลตำรวจเอกประเสริฐก็ยังไม่เข้าร่วมในการร่วมการปฏิวัติเพราะในสมัยนั้น นอกจาก พลตำรวจเอกผ่องแล้วก็มีจอมพลถนอม ชูณหะวัณ และจอมพลประภาส อินทร์แควหน้าของพลตำรวจเอกประเสริฐ

พลตำรวจเอกประเสริฐ จึงไม่เข้าร่วม แต่เข้าเขต แต่ก็มีกำลังและอำนาจอย่างยิ่งใหญ่ เพราะกุมกำลังทหารปืนใหญ่ไว้ทั้งหมด

กระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2508

พลตำรวจเอกประเสริฐ จึงออกจากบ้านไปทำงานตามหน้าที่เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2508

เมื่อมีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่และประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 จอมพลถนอมได้ตั้งพรรคสหประชาไทยโดยเป็นหัวหน้าพรรคเอง และพลตำรวจเอกประเสริฐ

รุจิรวงศ์ เป็นรองหัวหน้าพรรคคนหนึ่ง และเมื่อมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรแล้ว จอมพลถนอม ได้เป็นนายกรัฐมนตรี พลตำรวจเอกประเสริฐ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

เมื่อพลตำรวจเอกประเสริฐ ถูกกั้นท่าและกีดกันทางการเมืองและในขณะนั้น พรรคสหประชาไทย ก็มีขบวนการในรัฐสภา พลตำรวจเอก

ประเสริฐจึงใช้วิธีใหม่ คือแบ่งอำนาจทางการเมืองของพรรคสหประชาไทยในสภาผู้แทนราษฎร โดยหันไปอุปการะ พรรคการเมืองที่ตรงข้ามกับรัฐบาล คือได้สนับสนุนให้ ส.ส.

ที่ไม่สังกัดพรรคตั้งพรรคอิสระขึ้นใหม่พรรคหนึ่ง และในขณะเดียวกันก็อุปการะพรรคแนวร่วมเศรษฐกิจนี้เพื่อใช้เป็นอำนาจต่อรองและป้องกันตัว จึงทำให้จอมพลถนอม

เรื่องของคนชื่อ "ประเสริฐ"

การปราบกบฏไทยต่อไทย
กันเองในสมัยนั้น ทหารปืนใหญ่มี
บทบาทในการปฏิบัติความคำสั่ง
พระเพ็ญมหาดเล็กพระเอกประเสริฐ
ส่งทหารแต่งตั้งตัวเตรียมรบ ขึ้นรถ
คิดเครื่องทำกัน ความสงบเสียคืน
พลตำรวจเอกประเสริฐในวัย
50 ขวบซึ่งเป็นพลตรีอยู่นั้น เป็น
วัยที่ฉกรรจ์และหัวหาญยิ่งกว่า
นายทหารรุ่นเดียวกันและวัยเดียวกัน
เมื่อครั้งที่จอมพลสฤษดิ์ทำการ
ปฏิวัติรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูล
สงคราม เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2500
ในตอนเช้าวันที่ 16 กันยายน 2500
จอมพลสฤษดิ์ หัดสับใจที่จะทำการ
ปฏิวัติ แต่ต้องการจะยื่นคำขาดให้
รัฐบาลจอมพลแปลก ลาออกจาก
ตำแหน่งเสียก่อน ได้เขียนสาส์น
จะส่งไปให้จอมพลแปลกเป็นคำขาด
เท่ากับขีดเส้นตายให้จอมพลแปลก
ปฏิวัติ

ในขณะที่ค้นหาใครสักคนที่จะ
นำสาส์นคำขาดไปให้จอมพลแปลก
ไม่ได้ บรรดานายทหารใหญ่ ๆ ขึ้น
แนวหน้า ต่างหลบมุมกันไม่ยอมสบ
ตากับจอมพลสฤษดิ์ที่หมก ไม่มีใคร
ยอมเป็นทหารอาสาที่จะนำสาส์น
ไปติดคนเดียว จนกระทั่งนายทหาร
เอกพลตรีซึ่งขึ้นอยู่แถวหลังคนหนึ่ง
ได้ยกขึ้นมาช่วยเพียงตัว ๆ ว่า

"ผมเองครับ"

นี่คือ พลตำรวจเอก(พลตรี)
ประเสริฐ รุจิรวงศ์

และแล้ว พลตำรวจเอกประเสริฐ
ก็ไปเผชิญหน้ากับจอมพลแปลก
พิบูลสงคราม อันสาส์นอันเป็นคำ
ขาดนั้นให้แก่มจอมพลแปลกด้วยมือ
ของคนเอง

และสาส์นที่พลตำรวจเอก
ประเสริฐ ถือไปนั้นเป็นสัญญา
แห่งการปฏิวัติ เมื่อคืนวันที่ 16 กันยายน
2500

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ปฏิวัติได้
สำเร็จแล้วและปฏิวัติเช้าในวันที่
20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 คราวนี้พลตำรวจ
เอก ประเสริฐ ได้เดือนมาเข้าวันอยู่
แถวหน้าเคียงป่าเคียงโผล่กับ พลโท
ถนอม กิตติขจร พลตรี ประภาส
จารุเสถียร

จอมพลสฤษดิ์นั้น นอกทหารควบคุม
ทหารอุทกพลอาสา ฉะนั้น จึงเกรงความหัวท้าว
ของพลตำรวจเอกประเสริฐ เพราะสงวนต่อ
ตำรวจเอกประเสริฐ ก็ถึงเป็น "เจ้าพ่อ" ในส่วน
บางข้ออยู่ จึงพยายามสกัดกั้นพลตำรวจเอก
ประเสริฐ มาตั้งกั้นในกระทรวงมหาดไทยให้
เป็นกองอำนวยการตำรวจ เพื่อส่งสาส์นจากบ้าน
ทหารไปให้จอมไปเสีย

แต่พลตำรวจเอกประเสริฐก็
ฉลาดพอที่จะไม่ยอมถอนตัวจาก
กรม ปคอ. เพราะอย่างน้อยแม้จะย้าย
สังกัดไปอยู่กรมตำรวจ แต่ก็ยังมี
ภูมิลำเนาอยู่ใน กรม ปคอ. ซึ่งเป็น
เจ้าพ่อกรม ปคอ. ในย่านบางซื่ออยู่
ต่อไปนั่นเอง

และดูเหมือนจะยิ่งใหญ่กว่า
เดิม เพราะพลตำรวจเอกประเสริฐ
ได้กลายเป็นผู้มีบารมีและอำนาจ
ทั้งในด้านการทหาร (ปคอ.) และตำรวจ
ในตำแหน่งรองอธิบดีฝ่ายปราบปราม

ในสมัยนั้น พลตำรวจเอกไสว
แสนอากร เป็นอธิบดีกรมตำรวจ
และต่อมาเมื่อ พลตำรวจเอกไสว
ถูกส่งย้ายสังกัด เพราะปฏิบัติการ
ในด้านการตำรวจไม่ถูกใจจอมพลสฤษดิ์
ไปเป็นผู้ว่าการการรถไฟ ตำแหน่ง
อธิบดีกรมตำรวจซึ่งพลตำรวจเอก
ประเสริฐ ทั่วประเทศสองอยู่ที่พลก
ถือ ผิดหวังไม่ได้มีเอง

เพราะจอมพลสฤษดิ์ เกรงต่อ
อำนาจและบารมีของพลตำรวจเอก
ประเสริฐ จึงต้องหัวเองเสียเองโดยเข้า
รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ
คนที่ลี้ภัยเข้ามาจากด้านตำรวจเอาไว้
ก่อน และจอมพลสฤษดิ์ ก็หมายมั่น
มั่นมีจะให้นายตำรวจอีกคนหนึ่ง ดู
เหมือนจะเป็น พลตำรวจตรี สารานุก
กสิคศิริ รับช่วงตำแหน่งอธิบดีกรม
ตำรวจไปจากตน

แต่พอพูดถึงแก่กรรมเสียก่อน
เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2508
เมื่อพลเอกถนอม กิตติขจร ขึ้นเป็น
นายกรัฐมนตรี พลตำรวจเอกประเสริฐ
จึงได้เป็นอธิบดีกรมตำรวจ

แต่การจกทั้งคณะรัฐมนตรีของ
พลเอกถนอม คราวนี้แปลก เพราะ
ไม่มีชื่อพลตำรวจเอกประเสริฐ
รุจิรวงศ์ ร่วมในคณะรัฐมนตรีใน
จำนวนรัฐมนตรี 18 คน เรื่องนี้ในวง
การเมืองโจษขานกันว่า เพราะ
พลเอกถนอม กวักพลตำรวจเอก
ประเสริฐ จะมิอำนาจในทางการเมือง
มากขึ้นกว่าตัว จึงกินท่าตำแหน่ง
ทางการเมือง โดยตัดตำแหน่งรัฐมนตรี
ออกไปเสีย และประกอบกับมีถูก
ผู้ทั้งคนภายนอกและคนในบ้าน
พลตำรวจเอกประเสริฐ จึงกรอปรใน
การเป็นรัฐมนตรี

แต่พลตำรวจเอกประเสริฐ
ก็ไม่ได้แสดงความเคียดแค้นร้อนใจ
แต่ประการใด เพียงแต่ว่าตลอดเวลา
ที่มีได้มีการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่
8 ธันวาคม 2508 แล้ว พลตำรวจเอก
ประเสริฐ ไม่ออกจากบ้านพักใน
กรม ปคอ. ไปไหน กบดานอยู่ใน
บ้าน แม้จะเซ็นหนังสือราชการใน
ตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจก็นั่งเซ็น
อยู่ในบ้าน และต่อจากนั้นมาอีก 8
วัน จึงมีพระบรมราชโองการโปรด
เกล้าฯแต่งตั้ง ให้พลตำรวจเอกประเสริฐ
รุจิรวงศ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ

กิตติขจร และจอมพลประภาส
จารุเสถียร ไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง
แต่ก็ทำอะไรพลตำรวจเอกประเสริฐ
ไม่ได้ เพราะอับอับกบดานเมืองไม่ขึ้น
และหัดเตือนพลตำรวจเอกประเสริฐ

ครึ่งต่อมา เมื่อจอมพลถนอม
กิตติขจร ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่
17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ซึ่ง
พลตำรวจเอกประเสริฐ ได้ร่วม
ขบวนการปฏิวัติด้วย จึงได้ร่วมเส่ง

ตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
สาธารณสุขซ้ำอีกครั้งหนึ่ง และใน
ปีนั้นเอง พลตำรวจเอกประเสริฐ
ก็เกษียณอายุราชการจากตำแหน่ง
อธิบดีกรมตำรวจ

พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์
เป็นนักการเมืองที่หัวท้าวคนหนึ่ง
แต่หัวท้าวอย่างเงิบ ๆ เรียบร้อย
ไม่ดั่งและโคตรครามเหมือนนัก
การเมืองอื่น ๆ เขาเดินเต็มในทาง

อนาเมืองอย่างเงิบ ๆ และสุขุม
อย่างชาญฉลาด

ฉะนั้นในชีวิตทางการเมือง
เขาจึงไม่เคยแพ้ใครเลย นอก
เสียจากตามชาย เมื่อถึงเวลา
ที่เขาก็อายุ ๆ คนจะดื้อยอมแพ้

เดลินิวส์

ฉบับที่ 12,519 วันเสาร์ 21 มกราคม พ.ศ. 2527

ราคา 3.00 บาท

DAILY NEWS

พิธีพระราชทานน้ำอาบศพ

พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์

เมื่อ 20 มค.27

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ดร.ประกอบ หุตะสิงห์
องคมนตรีเป็นผู้แทนพระองค์ในพิธีพระราชทานน้ำอาบศพ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์
ที่บ้านซอยอินทามระ 4 เมื่อเวลา 17.00 น. วันที่ 20 ม.ค.

บ้านผีสิง

ฉบับที่ ๗๖๘๑ วันศุกร์ที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ๓.๐๐บาท

อดีตทอ.ทร. ประเสริฐ อนิจกรรม

74ปีไปโดยสงบ
ประวัติโชกโชน

พลตำรวจเอกประเสริฐ
รุจิรวงศ์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจ
ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว ด้วยโรค
หัวใจ เมื่อเวลา 02.30 น.
ณ บ้านพักเลขที่ 24/5 ซอย
ก้นทามระ 4 (ต่อหน้า๑๖)

■อดีต

ต่อจากหน้า๑

สุทธินสาร บางซื่อ ท่ามกลางนายแพทย์ประจำตัว
และบุตรธิดา

ร.ต.ท.เทิดศักดิ์ รุจิรวงศ์ เปิดเผยว่า พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ ป่วยเป็นโรคหัวใจมานานแล้ว ก่อนที่จะถึงแก่อนิจกรรม นายแพทย์ประจำตัว และบุตรหลานได้เฝ้าดูอาการอย่างใกล้ชิด จนกระทั่งถึงแก่อนิจกรรมด้วยความสงบ กำหนดพิธีพระราชทานน้ำอาบศพ ณ บ้านเลขที่ 24/5 ซอยอินทามระสุทธินสาร บางซื่อ วันที่ 20 เวลา 16.30 น.

พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ เกิดวันที่ 4 ธันวาคม 2443 อายุ 74 ปี มีบุตรธิดา 9 คนเป็นหญิง 5 คน ชาย 4 คน

ประวัติ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ บิดาชื่อ นายนิม รุจิรวงศ์ มารดาชื่อ นางจงจันทร์ รุจิรวงศ์ เกิดที่ครอบครัวเจ้านายมณฑลพิษณุโลก พระนคร ภรรยาชื่อคุณหญิงน้อย รุจิรวงศ์

การศึกษา - จบมัธยมโรงเรียนสุทธาราม -- ต่อโรงเรียนนายร้อยทหารบก - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร - 2 รุ่นที่บัณฑิต รัฐประศาสนศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เครื่องอิสริยาภรณ์สูงสุด - ปฐมจุลจอมเกล้าวิเศษ - มีศ ทั้งพลเอกและพลตำรวจเอก - ตำแหน่งครั้งสุดท้ายในกองทัพบก ผบ.กองพลน้อยทหารปืนใหญ่ - ต่อสู้อากาศยาน - ปี 2502 เป็นรอง อ.คร. - ปี 2506 เป็น อ.คร. - ปี 2515 รวม 10 ปี ตำแหน่งอื่น - ราชองครักษ์เวร, องค์กรพิทักษ์ - ภารกิจกรมตำรวจพิเศษเชียงใหม่ - ผอ.ฝ่ายพลเรือนกองบัญชาการคณะปฏิวัติ ปี 2514 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ปี 2506 - รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ปี 2512-2514 และ 2515-2516 และมีผลงานครั้งเป็น อ.คร. ที่สำคัญคือ วิจัยก่อตั้งหน่วยบรรเทาสาธารณภัย

Bangkok Post

Established in 1946

Vol. XXXIX No. 19

BANGKOK FRIDAY JANUARY 20, 1984

Price 8 Baht

Former police chief Prasert dies aged 72

FORMER Police Director-General Pol Gen Prasert Ruchirawongse died early yesterday from a heart attack. He was 72.

A relative said Gen Prasert had appeared well at midnight when he was chatting with family members at his Soi Intamara 4 home but suffered a heart attack two hours later.

Royal-sponsored bathing rites will be held from 2 p.m. today at his home.

The son of Mr Nim and Mrs Jongin Ruchirawongse from Chanthaburi's Tha Mai district, Gen Prasert was born in Bangkok on December 4, 1911.

He graduated from

Gen Prasert

Chulachomkiao Royal Military Academy in 1932 and was posted to the 9th Artillery Brigade. He then went to the 3rd Anti-Aircraft Artillery Brigade and became

Anti-Aircraft Artillery Division commander in 1948.

In 1957 he was appointed police deputy director-general and in 1963 he became police chief. In the same year Gen Prasert was appointed deputy interior minister before becoming public health minister in 1969.

He took part in the 1971 coup and became assistant to the chairman of the National Executive Council. He was put in charge of the MEC's Education and Public Health Division.

He was married to Khunying Noi Ruchirawongse.

● **Obituary:** Page 4

Police lose a tough father figure

FORMER director-general of the Police Department Pol Gen Prasert Ruchirawongse died early yesterday morning of a heart attack at his home. He was 72.

His son Pol Lt Therdaek said his father had been ailing from a heart condition for a long time, but it was not considered too serious.

He appeared well at midnight last night chatting with family members in his home in Soi Intamara 4 behind the Bang Sue police station.

"But when we went to his bedroom, we found that father had passed away peacefully at about 2 a.m.," Pol Lt Therdaek said.

The son of Nim and Mrs Jongin Ruchirawongse, Gen Prasert was born on December 4, 1911, in Tha Mai District, Chanthaburi Province.

He was married to Khunying Noi and leaves behind nine children.

A former strongman in the reign of Field Marshal Sarit Thanarat and Field Marshal Thanom Kittikachorn, Gen Prasert began his early schooling at Wat Suthiwaram in Bangkok and was a former president of Wat Suthiwaram Alumni Association for many years.

He graduated from the Chulachomkiao Royal Military Cadet Academy in 1932. His classmate was former director-general of the Police Department Pol Gen Pao Sriyanond.

After graduation, Gen Prasert furthered his studies at the Artillery School and the National Defence Col-

lege.

His first posting as sub-lieutenant was at the Ninth Artillery Brigade, from where he went to the 3rd Anti-Aircraft Artillery Brigade.

His significant posting was in 1948 when he was appointed commanding general of the Anti-Aircraft Artillery Division.

His long experience and acquaintance with anti-aircraft affairs earned him the reputation of the "Big Boss of the Anti-Aircraft Artillery Division" which lasted until now.

Gen Prasert was a veteran of the Indochina war and the Second World War.

Gen Prasert entered politics when he took part in the coup with Field Marshal Sarit which toppled the military regime of Field Marshal P. Pibulsongkram in 1957.

He was appointed as Deputy Director-General of the Police Department after the coup at the time when Pol Gen Sawai Saenyakorn was Director-General.

After Gen Sawai, Field Marshal Sarit took over as Director-General with Gen Prasert as his deputy.

When Field Marshal Sarit passed away, Gen Prasert became Director-General from 1963 until 1972 when he retired.

During his term in office, Gen Prasert brought about many changes and a great deal of progress to the Police Department.

In the political arena, Gen Prasert

was first appointed Deputy Minister of Interior when Field Marshal Thanom was Prime Minister in 1963.

In the general election of 1969, he joined Field Marshal Thanom to form the Saha Prachathai Party.

After the election, he was made Minister of Public Health as well as Police Director-General.

He was also a former Rector of Chiang Mai University in 1969 and was widely respected by students and lecturers.

When Field Marshal Thanom organised a coup against his own government on November 14, 1971, Gen Prasert was among the coup's leaders.

After the coup, he was appointed Public Health Minister until the expiration of the Thanom government in October 1973.

After retirement, Gen Prasert spent most of his time quietly with his family after 1973.

He was awarded many royal decorations for his services to the country: The Victory Medal for his part in the Indochina war; the Chakra Mala Medal; the Knight Grand Cordon of the Most Noble Order of the Crown of Thailand; the Knight Grand Cordon (Special Class) of the Most Exalted of the White Elephant; and the Knight Grand Cross (First Class) of the Most Illuminous Order of Chula Chomkialao.

Bathing rites will be held today at his home from 2.30 p.m.

Gen Prasert: Former police strongman of the Sarit era

สยาม

หนังสือพิมพ์เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์

ปีที่ 10 ฉบับที่ 3234

ประจำวันศุกร์ที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2527

ราคา 3.00 บาท

อดีตอ.ตร.ประเสริฐ อนิจกรรมแล้ว โรคหัวใจ ฌรนต์ เป็นห่วงจนสิ้นใจ

อนิจกรรม...!
พล.ต.อ.ประเสริฐ ฐิติพงศ์ อดีต
อ.ตร. กิ่งแก่อนิจกรรมแล้วที่บ้านพัก

อ.ดร.ประเสริฐ

☆ ต่อกจากหน้า 1

กลางคัก ก่อนหน้าจะถึงแก่นิจกรรมศูนย์วิทยุกรุงธนฯ ออกข่าว เรียก

หมอประจำตัวให้ไปดูแลรักษา พร้อมกันนั้น “ณรงค์” ให้แพทย์รายงานให้ทราบทุกระยะ แต่สุดท้ายความสามารถที่แพทย์จะช่วยได้

เมื่อเวลา 03.30 น. ผู้สื่อข่าว “☆ สยาม” ได้รับทราบจากวิทยุศูนย์กรุงธนออกข่าวเป็นระยะ ๆ ว่า ให้หัวหน้าสายตรวจ สน.รามภูริบุรณะ ที่มีรหัสว่า “รามภูริบุรณะ 20” ให้ไปที่บ้าน พล.ต.นายนแพทย์ นุกูล เจียมบุญอุจิต ซึ่งอยู่ที่คลินิก เลขที่ 330/2 ถนนสุขสวัสดิ์ เขตรามภูริบุรณะ แขวงบางปะกอก ซึ่งเป็นนายแพทย์ประจำตัว พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจ เนื่องจากขณะนี้อาการป่วยกำเริบหนัก นอกจากนั้นศูนย์วิทยุกรุงธนแจ้งด้วยว่า ให้พล.ต.นายนแพทย์ นุกูล รายงานให้ พล.ต.อ.ณรงค์ มหานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ ทราบทุกระยะ

ต่อมาเวลา 6.00 น. วิทยุศูนย์รามายางานตลอดเวลาให้ตำรวจท้องที่ ย่านสน.บางซื่อ จัดการจราจรให้เกิดความสะดวก ทางเข้าบ้านอธิบดี ตำรวจตลอดเวลา จนกว่าจะเสร็จสิ้นเรียบร้อย ขณะเดียวกัน ผู้สื่อข่าววรรด ๓ บริเวณคักของ “☆ สยาม” ได้รีบไปที่บ้านพักของ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ซึ่งอยู่หลังสน.บางซื่อ เมื่อเวลาประมาณตี 3 ได้ทราบข่าวจากคนในบ้านว่า ท่านไม่เป็นอะไรมาก

จนกระทั่งเวลา 7 น.เศษ ผู้สื่อข่าว “☆ สยาม” ได้โทรศัพท์ไปที่บ้าน พล.ต.ม.ร.ม.เจตน์จันทร์ ประวัตร อดีตผู้ช่วย ผบ.ชน. เพื่อถามถึงอาการป่วยของ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ แต่ทราบข่าวออกจากบ้านพัก ไปยังบ้านของอดีตอธิบดีตำรวจที่หลังสน.บางซื่อแล้ว ผู้สื่อข่าวของเราจึงได้ติดต่อไปบ้านพักดังกล่าว จึงทราบจาก พล.ต.ม.ร.ม.เจตน์จันทร์ ประวัตร ว่า “พล.ต.อ.ประเสริฐ ถึงแก่นิจกรรมแล้วด้วยโรค หลอดเลือดหัวใจอุดตัน เมื่อเวลา 02.30 น. ที่บ้านเลขที่ 24/25 ซอยอินทามระ 4 ถนน สุทธิสาร ค.สามเสนใน ค.พญาไท กทม.”

พร้อมกันนั้น พล.ต.ม.ร.ม.เจตน์จันทร์กล่าวว่า “ทราบจากบุตรชายของ พล.ต.อ.ประเสริฐว่า เมื่อเวลาตี 1 บุตรชายได้คุยอยู่กับ พล.ต.อ.ประเสริฐ ซึ่งนอนอยู่ในห้องพักแล้วออกไป ต่อมาตอนตี 2 ทางบ้านเห็นว่าคักแล้ว ท่านยังไม่นอน จึงเข้าไปดูปรากฏว่าท่านถึงแก่นิจกรรมแล้วอย่างสงบเมื่อเวลาประมาณตี 2 โดยไม่มีใครทราบและไม่ได้สงสัยใครแต่อย่างใด มีลักษณะท่านหลับไปเฉย ๆ”

ส่วนพิธีศพนั้น พล.ต.ม.ร.ม.เจตน์จันทร์กล่าวว่า ผมทราบจากทางบ้านว่าจะตั้งศพไว้ที่บ้าน และกำหนดครดนำศพวันที่ 20 ม.ค.เวลาบ่าย 2 โมง ถึง 5 โมงเย็น โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานน้ำอาบศพมาให้ สำหรับอายุของพล.ต.อ.ประเสริฐจนถึงวันที่ถึงแก่นิจกรรมรวมอายุ 74 ปี

สำหรับประวัติโดยสังเขปของพล.ต.อ.ประเสริฐ เคยรับราชการเป็นทหารปืนใหญ่ และเป็นเจ้ากรม ปตอ.ร่วมกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปฏิวัติเมื่อ 19 ต.ค. 2500 จากนั้นโอนไปเป็นรอง อ.ดร.ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ เป็น อ.ดร.กระทั่งขึ้นไปเป็น อ.ดร.ในที่สุด และเกษียณอายุราชการในปีพ.ศ. 2515 แล้วพักผ่อนอยู่กับบ้านตลอดมากระทั่งถึงแก่นิจกรรม

శ్రీశ్రీ

อหฺสรณ

พลตำรวจเอกปรีชา เจริญวงศ์ ได้รับยกย่องสรรเสริญของพสกนิกร
พระคุณ รัชชูปการที่ชาติบ้านเมืองมาจวบจนมาเมื่อประจวบ ทั้ง
แห่งราชการแผ่นดิน และต่อแห่งกรมเมือง มีความซื่อตรง จงรัก
ภักดี นับได้ว่าเป็นบุคคลที่ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ อาศัย
คุณธรรมความดีงามสมาทานหน้าที่ ซึ่งเป็นผู้มีเกียรติได้รับยกย่อง
เคารพนับถือ ประสพแก่ความสุภาพเรียบร้อย ถวายทั้งอุสาหกรร
การทั้งอุสาหกรรเมธี เป็นประโยชน์ของชีวิต ซึ่งมีความดีงามใน
เมืองต้น แก่แก่ชนประมุขในท่ามกลาง และแตกฉานหลาย
ในที่สุด เหมือนกันหมด สมควรยกย่องสรรเสริญ

สพ.พ. เกษมวิมล ๑๕ ม. ๑๓๖๕

ชีวิตของมนุษย์ควรเหมือนนกขมิ้น ล้วนมีดอกผลทุกสาย
เป็นที่สุด

ขออามิสงสารแห่งความดีงาม ที่พลตำรวจเอกปรีชา เจริญ
วงศ์ ได้บำเพ็ญมาเจริญตามลำดับกาล และกุศลที่กษัตริย์ตาม
ที่บุตรธิดาและภคินีควร ได้บำเพ็ญต่อฟ้าดินโดยลำดับ จงประจวบ
เป็นมหากุศล อำนวยสุขแก่โยชน ผู้มีชัยมงคล แก่พลตำรวจเอก
ปรีชา เจริญวงศ์ ตามดวงใจที่ปรารถนาในวิมลภาพ สมเวทนา
ปรารถนาอยู่ดังทุกประการ เทอศ.

วิมลภาพเกษมวิมล

วัดเกษมศีลสมณสถาน
พุทธศักราช ๒๕๒๗

โทร. ๒๔๑๔๘๓๓

จาก ม.จ. การวิก จักรพันธ์

ผมได้มีโอกาสพบและคุยกับ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ในสมัยที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ทรงแปรพระราชฐานไปประทับอยู่ที่สวนบ้านแก้ว จันทบุรี เมื่อ ๒๐-๓๐ ปีมาแล้ว โดยหม่อมเจ้ารัทยากร วิสุทธิ์ ทรงชวนให้ พล.ต.อ. ประเสริฐไปเฝ้า

ผมได้คุยกับท่านตั้งแต่เรื่องดินฟ้าอากาศจนถึงเรื่องการพัฒนาบ้านเมืองเพื่อความผาสุกของพวกเราชาวไทย และมีความฝันเหมือนกันบางอย่างซึ่งอาจเป็นไปได้ในอนาคตอันไม่ไกลนัก ท่านบอกว่าอยากเห็นถนนหลวงสายต่าง ๆ มีต้นไม้ใหญ่ที่มีดอกสีสวย ๆ อยู่สองข้างตลอดทั้งสาย บางสายอาจเป็นสีเหลือง หรือม่วง หรือขาว หรือแดงล้วน ๆ ก็ได้ คงจะสบายตาและดีสำหรับสุขภาพจิต

นอกจากคุยกันสนุกแล้ว ตอนที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี เสด็จไปทอดพระเนตรไร่ของท่านผมได้เห็นวิธีที่ท่านปฏิบัติตนต่อมารดาของท่าน จึงรู้สึกว่าคุณเป็นคนดีน่ารักมาก และได้เห็นว่าท่านสร้างโรงเรียนรุจิรวงศ์ไว้ให้เด็กได้รับการศึกษา เป็นการช่วยพัฒนาบ้านเมืองโดยพัฒนาเด็ก นอกจากสร้างโรงเรียนไว้หลายแห่งแล้ว ท่านยังสร้างสระว่ายน้ำมารดารฐานสากลให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เพื่อส่งเสริมกีฬาของนิสิตด้วย

ในฐานะข้าราชการบริหารของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ผมรู้สึกซาบซึ้งที่พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้แสดงความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี อย่างสม่ำเสมอตลอดมาโดยถวายความสะดวกนานาประการ เช่น จะเสด็จฯ ต่างจังหวัดก็จัดรถใหญ่ปรับอากาศถวาย มีความสะดวกครบถ้วนเหมือนรถทัวร์สมัยนี้ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาและวันปีใหม่จะมาเฝ้าถวายพระพรโดยไม่เคยขาด เมื่อทราบข่าวสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีเสด็จฯ ไปเสวยที่แปลก ๆ ในฐานะที่ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญอาหารจีนคนหนึ่ง ท่านจะเชิญเสด็จฯ ไปเสวยตามภัตตาคารใหญ่ ๆ ที่มีอาหารจีนดีเด่นต่าง ๆ ท่านสั่งอาหารได้เก่งจริง ๆ

ผมเล่ามาท่านก็จะเห็นได้ว่า พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ มีพร้อมทั้งความกตัญญู กตเวทีต่อมารดา ความจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์ ความเสียสละเพื่อสาธารณะประโยชน์ ซึ่งความดีงามทั้งสามประการนี้ เป็นการจารึกร่องรอยไว้ในความทรงจำของพวกเราที่ได้รู้จักท่าน

เขารักท่าน

พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ พร้อมด้วยภรรยา บุตรธิดาตลอดทั้งมารดาและน้อง เป็นผู้ที่
คุ้นเคยและมีความเคารพเป็นอย่างยิ่ง ในท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ป๋า (สมเด็จพระสังฆราช ปุ่น ปุณฺณลิริ)
จึงเป็นที่คุ้นเคยของพระเถรานุเถระในวัดพระเชตุพน มาเป็นเวลานาน แม้ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ป๋า
จะสิ้นพระชนม์ไปถึง ๑๐ กว่าปีแล้ว ก็ยังเหมือนท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ป๋า มีพระชนม์อยู่ ได้บริจาคให้กองทุน
"สมเด็จพระสังฆราช ๑๗" ทุกปี (๗ ธันวาคม)

พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ รับราชการทหาร เริ่มแต่ชั้นผู้น้อย จนเป็นผู้บังคับบัญชา และก้าว
ขึ้นเป็นถึงระดับผู้บริหารบ้านเมืองสูงสุด เรียกว่า "เป็นผู้มีบุญวาสนา" แต่ก็มีได้อิมในบุญนั้น คือ มิได้หลงไหล
แต่บุญวาสนา ขวนขวายบำเพ็ญกุศลตลอดเวลา โดยมีได้ประมาณ มีผู้มาเชิญชวนทำบุญก็ยินดีทำบุญด้วยความเต็มใจ
เวลาทำบุญก็ตั้งอกตั้งใจทำบุญจริง ๆ บางคราวลงมือปรุงอาหารถวายพระด้วยตัวเอง และท่านสวดมนต์ไหว้พระ
เป็นประจำ ซึ่งอาจเป็นด้วยเหตุนี้ ท้องพระของท่านจึงมีพระพุทธรูปเพิ่มขึ้นเสมอ ๆ

ในลิงคาลงสูตร พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย ได้ทรงแสดงหลักธรรมที่
ล้ำค่าแก่ลูกชายเศรษฐีนครราชคฤห์ ชื่อลิงคาลกะ หรือบางแห่งก็เรียกว่า ลิงคาลามพ หลักธรรมนั้นเป็น
ธรรมสำหรับสังคม ข้อความในพระสูตรนั้นกล่าวว่า พระพุทธองค์ ได้ทรงแสดงหลักธรรมนี้แก่ลิงคาลกะ
ซึ่งเป็นผู้ที่เคารพต่อคำสั่งสอนของเศรษฐีผู้เป็นบิดา ที่ล่วงไว้ก่อนจะถึงแก่กรรม ให้ลิงคาลกะทำการไหว้ทิศ
ทั้งหกทุกเช้า พระบรมศาสดาจึงทรงแสดงทิศหกของพระองค์คือ

๑. ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดามารดา
๒. ทิศเบื้องขวา ครูอาจารย์
๓. ทิศเบื้องหลัง ภรรยาบุตรธิดา
๔. ทิศเบื้องซ้าย มิตรสหาย
๕. ทิศเบื้องบน สมณชีพราหมณ์ (ผู้ทรงคุณธรรม)
๖. ทิศเบื้องล่าง ทาสกรรมกร (ผู้อยู่ในบังคับ
บัญชาหรือผู้ต่ำกว่า)

โดยนัยนี้ ก็เหมือนเราอยู่ตรงกลาง มีผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ อยู่รอบตัว ผู้ที่เกี่ยวข้องต่างมีหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกัน
เช่น ทิศเบื้องหน้า ลูกจะต้องทำหน้าที่ของลูกต่อพ่อแม่ และพ่อแม่ก็มีหน้าที่ต่อผู้เป็นลูก การไหว้ทิศมิใช่การ
กราบไหว้บูชา แต่เป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่มีต่อกันให้ถูกต้อง ผู้ปฏิบัติได้ถูกต้องจะอยู่หรือจะไปไหน ย่อมได้รับความ
ความปกป้องคุ้มครอง ย่อมได้รับความรักความนับถือจากทิศทั้งหก

พล.ต.อ. ประเสริฐ จุจิววงศ์ นอกจากเป็นผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่
ราชการแล้วยังเป็นผู้ที่ปฏิบัติถูกต้องในทิศต่าง ๆ เป็นลูกที่ดีของมารดาบิดา เคารพยกย่องมารดาบิดาตลอดเวลา
เป็นสามีที่ดีของภรรยา เป็นบิดาที่ดีของบุตรธิดา ให้ความสุขความอบอุ่นแก่ภรรยาและบุตรธิดาทุกประการ
เคารพนับถือครูอาจารย์ผู้มีพระคุณ บำรุงสถาบันศึกษามีได้ทอศอาลัย เป็นผู้มีความจริงจังต่อมิตรสหายทุกชั้น
แม้ผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาที่ได้รับพรหมวิหารธรรม เมื่อท่านถึงแก่อสัญกรรม หลายคนจึงกลั้นน้ำตาไว้ไม่ได้
หลาย ๆ คน ก็พูดถึงความน่าน้ำใจเคารพรักของท่านทุกวันทั้งบำเพ็ญกุศลสวดอภิธรรม ผู้คนมากหน้าหลายตา
ต่างมาคารวะด้วยน้ำใจ

เขารักท่าน เพราะท่านปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับสังคมของพระพุทธเจ้า

วัดพระเชตุพนฯ

วัดไทยลอสแอนเจลิส

ระลึกถึง พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้เข้าเป็นนักเรียนนายร้อยภายหลังผมหลายปี จึงไม่คุ้นเคยกันนัก จนกระทั่งคุณประเสริฐซึ่งออกรับราชการเป็นนายทหารหลังผม ๓ รุ่น ได้เข้าสังกัดอยู่หน่วยทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน จึงมีโอกาสได้พบปะกันเสมอ

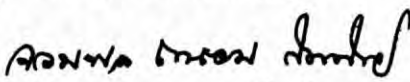
ต่อมาเราได้ร่วมงานสำคัญทางการเมืองด้วยกัน ตั้งแต่รัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ซึ่งจอมพล ผิน ชุณหะวัณ เป็นหัวหน้า การปฏิวัติ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ และการปฏิวัติ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้า

ในปลายปี ๒๕๐๖ พลตำรวจเอก ประเสริฐ ก็ได้ร่วมเป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลที่ผมเป็นหัวหน้าด้วย และต่อมาเมื่อตั้งพรรคสหประชาไทยขึ้น คุณประเสริฐก็ได้เป็นรองหัวหน้าพรรคท่านหนึ่ง ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๒ พรรคสหประชาไทยได้รับเสียงข้างมาก จึงได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้น โดยผมได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้แต่งตั้งพลตำรวจเอก ประเสริฐเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข จนถึงปลายปี ๒๕๑๔ ผมและคณะซึ่งประกอบด้วยทหารและพลเรือนได้ตกลงใจทำการปฏิวัติ เพื่อแก้ไขสถานการณ์อันยุ่งยากทางการเมือง ซึ่งสืบเนื่องมาจากการกระทำของผู้แทนราษฎรบางกลุ่ม เมื่อ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ พลตำรวจเอก ประเสริฐ ได้รับหน้าที่ให้เป็นผู้อำนวยการฝ่ายพลเรือน และผู้อำนวยการฝ่ายอำนวยการศึกษาและสาธารณสุข กองบัญชาการคณะปฏิวัติ

ครั้นต่อมา ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๕ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี โดยผมดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และ พลตำรวจเอก ประเสริฐ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข บริหารราชการแผ่นดินร่วมกันมา จนเกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้น เมื่อตุลาคม ๒๕๑๖ และผมได้กราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่ง เมื่อค่ำวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

นับแต่บัดนั้นผมก็มีได้พบกับพลตำรวจเอก ประเสริฐ อีกเลย จนถึงวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๒๗ ได้ทราบจาก จอมพล ประภาส จารุเสถียร ในงานที่ระลึกวันสถาปนากรมทหารราบที่ ๑๑ รักษาพระองค์ว่า พลตำรวจเอก ประเสริฐ ได้ถึงแก่อสัญกรรมด้วยหัวใจวาย ทำให้ผมระลึกถึงความเกี่ยวพันระหว่างผมกับ พลตำรวจเอก ประเสริฐ และเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมา ทำให้รู้สึกสลดใจมากจึงได้ไปคำนับศพในวันสวดอภิธรรมคืนหนึ่ง

ผมขอสำรวมจิตอุทิศส่วนกุศล ให้ดวงวิญญาณของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ผู้ซึ่งได้เคยร่วมงานและเสี่ยงภัยร่วมกันมา ไปสู่สุคติ ในสัปดาห์พรายภพนั้นเทอด

(จอมพล ถนอม กิตติขจร)

71/1 แจ้งวัฒนะ 1 บางเขน
กรุงเทพฯ - 10210

คำไว้อาลัย
แต่
พลเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ และสงครามมหาเอเชียบูรพา ผมได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการอยู่
ห่างไกล กับ พลเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นอันมาก ผมไปทำการรบกับกองทัพของก๊กมินตั๋งใน
พม่า ซึ่งมีเขตติดต่อกับมณฑลยูนนานของจีน ท่าน พลเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ทำหน้าที่วางแผนและ
อำนวยการ การป้องกันภัยทางอากาศ รักษาจังหวัดพระนคร

ในตอนนั้นฝ่ายสัมพันธมิตรมีกำลังกองทัพอากาศมหาศาล และครองความเป็นเจ้าอากาศอยู่
ตลอดเวลา เราที่อยู่ในแนวหน้าได้สนใจข่าวการทิ้งระเบิดของฝ่ายตรงข้ามในพระนครอยู่เสมอ ในระยะ
นั้นพระนคร และบางส่วนของธนบุรีได้ถูกการทิ้งระเบิดหลายแห่ง เรารู้สึกเป็นห่วง แต่ก็เป็นที่ยืนยัน
ว่าฝ่ายตรงข้ามมิได้ทำความเสียหายให้แก่พระนครมากนัก เนื่องจากประสิทธิภาพของ ปตอ. ไทยภายใต้
การอำนวยการของท่าน

ชีวิตราชการของ พลเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ก็ได้ฝากความดีไว้แก่ ทางทหาร ตำรวจ
และกระทรวง ทบวงต่าง ๆ มากมาย ฉะนั้นการจากไปของท่านจึงนำความเศร้าเสียใจความอาลัยมาสู่
ญาติ มิตร สหาย และครอบครัว โดยเฉพาะตัวผมเองเป็นอันมาก

ขอให้กุศลบุญราศร์ และความดี ที่ท่านทำไว้แก่ส่วนรวมในภพนี้ จงส่งผลให้ท่าน
ได้รับในภพหน้าจงทุกประการ

พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์
(เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์)

บ้านสุโขทัย

วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๒๗

คำไว้อาลัย

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก รุ่นเดียวกับข้าพเจ้า เราเป็นเพื่อนที่ค่อนข้างสนิทกันมากเพราะอยู่ห้องเรียนเดียวกันมาตลอด ๔ ปี ในตอนฝรั่งเศส ระหว่างเป็นนักเรียน ประเสริฐเป็นคนที่มีเพื่อนฝูงมากคนหนึ่งเพราะเป็นคนอารมณ์เย็น ยิ้มง่าย พูดน้อย ให้อภัยกับเพื่อนที่แม้จะล้อเลียนเข้าแหยกก็ไม่ถือโกรธ เข่าแถมก็ยืนหัวแถมเป็นหมายเลข ๑ เสมอเพราะตัวโตกว่าเพื่อนในรุ่นเดียวกัน

ออกมารับราชการเป็นนายทหารในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ อยู่กรมบินต่อสู้อากาศยานรุ่นแรก ตั้งแต่ว่าตำแหน่งผู้บังคับหมวดจนเป็นผู้บัญชาการกองพล ก็จากตำแหน่งล่าสุดของสัญญาบัตรใน ปตอ. จนเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดซึ่งบรรดานายทหารเหล่า ปตอ. ยกย่องให้ว่าเป็นผู้พัฒนาเหล่าที่ดีเด่นที่สุดผู้หนึ่งและเรียกกันเป็นสมญานามว่า "เจ้าพ่อ ปตอ."

ความผูกพันทางส่วนตัวระหว่างข้าพเจ้า ๆ กับประเสริฐ ๆ เราคงผูกพันสนิทสนมกันเรื่อยมา แม้แต่เมื่อออกมาเป็นนายทหารแล้วจะอยู่คนละเหล่า ก็ยังไปมาหาสู่กันอยู่เสมอมิได้ขาด ครั้งหนึ่งที่ข้าพเจ้า ๆ ยังจำได้ไม่ลืม ระหว่างสงครามครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้า ๆ ต้องขึ้นไปทำงานพิเศษที่อำเภอหล่มเก่า ประเสริฐ ๆ อุตสาหะขับรถจี๊ปเป็นเวลา ๘ ชั่วโมงเพื่อไปเยี่ยมข้าพเจ้าและเอาของทะเลที่ได้จากบ้านจันทบุรีไปให้กินและได้พบคุยกันเป็นเวลา ๒ ชั่วโมงเท่านั้น

ชีวิตทางการเมืองหลายครั้งนับตั้งแต่ครั้งรัฐประหารเป็นต้นมา เราก็ได้ร่วมใจร่วมงานกันอย่างใกล้ชิดทุกครั้ง อย่างบางครั้งมีอาการเสี่ยงอย่างน่าใจหายแต่อาศัยความมั่นใจสามัคคีก็หลุดพ้นมาได้

แต่ในที่สุดสิ่งหนึ่งที่ทุกรูปนามต้องประสบหลีกเลี่ยงมิได้ก็มาถึงกาลเวลาของเพื่อนรักคือความตาย ในเช้าวันหนึ่งแต่เช้าประมาณใกล้ ๑๐.๐๐ น. ลูกเขยของประเสริฐ ๆ ได้มาบอกว่าเพื่อนรักสิ้นลมถึงแก่อนิจกรรมแล้วแต่ตอนกลางคืนด้วยโรคหัวใจหยุดทำงานขณะนอนหลับอย่างสงบโดยมิได้แสดงอาการเจ็บไข้กระวนกระวาย เรียกว่าหลับตายไปอย่างสงบสุขมิต้องลำบากเจ็บปวด หรือรักษาพยาบาลแต่ประการใด จะกล่าวได้ว่าสิ้นลมไปอย่างมีบุญแก่ ๆ คนอยู่ก็มีต้องลำบาก คนตายก็ไม่ต้องรักษา ในนามของเพื่อนนายทหารรุ่น ๒๔๗๖ จึงขอแสดงความเสียใจมายังครอบครัวของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ และขอให้ดวงวิญญาณของเพื่อนรักจงมีแต่สงบสุขและไปสู่สันติในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

คำไว้อาลัย

แด่ผู้ประเสริฐบริสุทธิ์

คมเบาหวาน คมความดันได้แล้ว พอมาเช็คร่างกายกับหมอเขาเลยเอาตัวไว้เลย ดันมาเจอเอาหัวใจเข้าอีก หมอเขาว่าหัวใจไม่ปกติ พลดำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ บอกกับผมเมื่อไปเยี่ยมที่โรงพยาบาลตำรวจ

นี่แหละตรงกับคำพระที่ว่า คนเราเกิดมาแล้วก็ต้องรับกรรม คือเกิดแล้วก็แก่ ต่อไปก็มีการเจ็บไข้ได้ป่วยตามมา ในที่สุดก็หนีความตายไม่พ้น

พลดำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้จากไปอย่างสงบ เข้านอนในตอนเที่ยงคืนแล้วก็หลับสนิท หลับอย่างไม่ตื่นขึ้นมาในตอนเช้าอีกแล้ว ทั้งความเศร้าโศกอย่างที่สุดไว้กับบุตรธิดาญาติมิตรทั้งปวง อย่างที่จะหาคำอะไรมาบรรยายไว้ได้เลย สำหรับตัวผมซึ่งมีความสนิทสนมกันมาอย่างช้านาน ตั้งแต่เป็นนายทหารชั้นผู้น้อย เพราะก่อนที่จะไปทำการฝึกบินที่กองทัพอากาศนั้น ทางการได้ส่งนายทหารที่คัดเลือกไปทำการอบรมดูงานเกี่ยวกับ ปตอ. ถึง ๒ เดือน ผมจำได้ว่าในตอนเย็น ๆ พระอาทิตย์จวนจะลับไป ร้อยโท ประเสริฐ รุจิรวงศ์ จะพาพรรคพวกเพื่อนฝูง ล่องเรือไปตามคลองบางซื่อ ออกไปแม่น้ำเจ้าพระยา ในเรือมีดนตรีไทยวงเล็ก ๆ สรากับแกล้มพร้อมมูล ผมจำได้ว่ามีพวกนางพยาบาลไปด้วยหลายคน ยามว่างงานมิตรที่รักของผมนี้จะใช้เวลาอย่างมีความสุข แต่เวลาทำงานเขาก็จะทำงานอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย และอุปนิสัยก็ติดตัวมาจนกระทั่งวันสุดท้ายของชีวิต ทุกคนรู้ดีเมื่อมาใกล้ชิดกับ พลดำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ว่าเขาเป็นคนรักเพื่อนและมีความจริงใจต่อเพื่อน แต่ถ้าเพื่อนคนใดไม่มีความจริงใจต่อเขา เขาจะไม่ว่าอะไรเลย แต่มักจะปรารภว่า ทำไมเพื่อนคนนั้นจึงเปลี่ยนแปลงไปได้ พลดำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้ประสบความสำเร็จในทางราชการอย่างสูงส่ง ทั้งทางด้านกองทัพบก และกรมตำรวจโดยมีต้องเล่ารายละเอียดกันอีก ผลสำเร็จที่ได้รับมานั้น เขาต้องฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการ มีทั้งความอิจฉาริษยา ความไม่ยุติธรรมของผู้ใหญ่บางคน มักจะกล่าวหาเขาโดยมิได้มีการสอบว่าอะไรเป็นอะไร

พลดำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ชอบความถูกต้อง และไม่ปฏิบัติตนให้ถูกใจนายในการปฏิบัติงานของเขา ผมจำได้ว่าในคราวประชุม ครม. ครั้งหนึ่ง ท่านนายกรัฐมนตรีถามความเห็นจาก รัฐมนตรีว่า สมควรจะแต่งตั้งบุคคลสองคน เป็นผู้อำนวยการและเลขาธิการของหน่วยราชการสำคัญ ว่า

จะสมควรประการใด เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เมื่อถึงคราวของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เขาก็หันหน้าไปทางท่านนายก และกล่าวอย่างหนักแน่นว่า “กระผมไม่เห็นด้วยทั้งสองคน” นี่แหละคือ การปฏิบัติ แต่ในคำหมายที่ว่าเขาต้องการความถูกต้องมากกว่าความถูกต้อง ซึ่งเปรียบเสมือนของหวานที่เป็นพิษต่อความไข้ แต่ความขมที่เป็นยานั้นคนไม่ชอบ ฉะนั้นเขารู้ว่าการทำให้คนอื่นทำอะไรไม่ได้ตามความถูกต้องนั้น เป็นพิษมากกว่าคุณต่อตัวเขา แต่เขาก็ไม่ได้หัวนวดกเลยสักนิด ความหวังดีของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ กลับกลายเป็นภัยแก่ตัวของเขาเอง

ความจริงเป็นของไม่ตาย “สัจจวิเวกหาเวลา” แต่ถ้าเราจะใช้ความจริงกับคนที่ไม่รู้ว่าความจริงคืออะไร มันก็ทำประโยชน์อะไรไม่ได้ ช้าร้ายเราอาจจะถูกเขาเกลียดชังและเป็นศัตรูกับเราได้ นี่คือนสิ่งที่เราเคยพูดอยู่เสมอๆ

บางครั้งมีคนกล่าวหาว่า พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งมันเป็น เรื่องที่น่าหัวเราะอย่างยิ่ง เพราะผมรู้ว่าอะไรเป็นอะไร พวกที่คิดหาทางได้ตำแหน่งโดยเอาสีแดงเข้าป้าย บุคคลที่ดำรงตำแหน่งอยู่นั้น มีมากมายในประเทศไทย คำกล่าวหาที่ง่ายที่สุดคือป้ายความสกปรกด้วยสี แดง ความจริงนั้น ขณะที่ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ยังดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอยู่ นั้น มีพรรคพวกผู้คนเข้าหาทั้งที่บ้านและสำนักงานที่เขาอยู่น้อยที่ว่างปราศๆ มากมายนับไม่ถ้วน เพื่อติด ต่องานบ้าง ขอร้องความยุติธรรมบ้าง ในจำนวนคนหลายๆ นี้ ก็มีทั้งคนดีและคนชั่ว

บุคคลหลายคนหลายฝ่ายเห็นว่าเขาเป็นคอมมิวนิสต์ คือ นายไชแสง สุกใส บุคคลผู้ถูกทางการจับแล้วปล่อย ปล่อยแล้วจับหลายครั้งหลายหน ในข้อหาเกี่ยวกับการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ นายไชแสง สุกใส ได้เข้าหา พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ที่บ้านพัก ปตอ. พร้อมกับ สส. ทางภาค ตะวันออกเฉียงเหนือเป็นครั้งคราว มีคราวหนึ่งผมได้ยิน พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ประารกับ นายไชแสง สุกใส ว่า มีคนเข้าใจผิดว่าเขาเป็นคอมมิวนิสต์เพราะนายไชแสง สุกใส มาหาบ่อยๆ (ซึ่ง ความจริงไม่บ่อยเลย) ถ้านายไชแสง สุกใส ต้องการจะพบ ก็ขอให้ไปพบ ณ ที่ทำงาน เพื่อจะได้มีการ จดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน นายไชแสง สุกใส ได้กล่าวขอโทษที่ทำให้เกิดการเข้าใจผิดเช่นนั้น และ กล่าวออกมาว่า “ท่านอธิบดีครับ ถ้าผมทำให้ท่านเดือดร้อนด้วยการมาพบท่าน ผมก็จะไม่มาหาท่านอีก ต่อไป ไม่ว่าที่ไหนจนกว่าจะตาย” แล้วเขาก็ลาออกไป และเมื่อวันพระราชทานน้ำอาบศพ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ นายไชแสง สุกใส ได้มากกราบรดน้ำศพ ได้พบกับผมและกล่าวว่า “ท่าน เสธ. ทวี ผมทำตามคำพูดของผมแล้วว่า ผมจะมาพบท่านอีกก็เมื่อตายไปแล้ว”

นี่เป็นตัวอย่างหนึ่งในพื้นของความคิดของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ถ้าจะบรรยาย ทุกๆ เรื่อง ก็คงจะใช้เขียนเป็นปีๆ เพราะผลงานนั้นก็มีมากมาย เฉพาะอย่างยิ่งในกรมตำรวจ ความเจริญ ก้าวหน้าของตำรวจ ได้ก้าวหน้าไปทั้งทางวัตถุและการปฏิบัติ และยังได้วางรากฐานให้ไว้เพื่อความก้าว หน้าต่อไปด้วย สิ่งที่น่ายินดีก็คือไม่มีผู้ใดจะกล้าใช้อำนาจในทางไม่ถูกต้อง มาบีบบังคับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทั้งหลายได้ มีหลายครั้งที่ผมเสนอให้เอาข้าราชการทหารมาเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ ผู้ช่วยอธิบดีกรม ตำรวจ และในหน้าที่อื่นๆ แต่ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ไม่เห็นด้วย เขาต้องการสร้างกรม

ตำรวจให้มีประสิทธิภาพด้วยข้าราชการกรมตำรวจเอง เขาเคยพูดกับผมว่า “เจ้านายให้มาบริหารกรมตำรวจ ก็นับว่าเป็นการทำลายจิตใจของข้าราชการตำรวจที่เขาหวังจะขึ้นมาเป็นอธิบดีอยู่แล้ว ดังนั้นเราให้ความยุติธรรมแก่เขา ปกครองเขาให้ดี เอาเขาเป็นเพื่อนเป็นพวก งานก็จะไปได้” ดังนั้นในสมัยอธิบดี ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ไม่มีนายทหารชั้นผู้ใหญ่ย้ายไปกรมตำรวจเลย

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้ทำหน้าที่สามที่ดีของภริยา ทำหน้าที่บิดาอย่างยอดเยี่ยมกับบุตรธิดา ทำหน้าที่อย่างดีเยี่ยมกับเพื่อนฝูง และปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเมตตากรุณา ให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย สมควรที่จะเป็นตัวอย่างอันดี กับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ บ้านเมืองของเราจะได้อยู่เย็นเป็นสุขกันบ้าง เหมือนกับเมื่อสมัยอธิบดี ประเสริฐ รุจิรวงศ์

ขอให้ดวงวิญญาณของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ จงประสบแต่ความสุขสันติในสัมปรายภพตลอดไป และพวกเราเพื่อนทั้งหลายยังคงรักนับถือเพื่อนตลอดไป.

พลอากาศเอก

(ทวี จุลละทรัพย์)

ไว้อาลัย พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

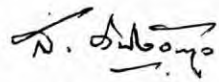
ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวอสัญกรรมของคุณประเสริฐ รุจิรวงศ์ ด้วยความเสียใจและอาลัยอย่างสุดซึ้ง เพราะไม่นึกเลยว่าท่านจะจากไปโดยกะทันหันเช่นนี้ ข้าพเจ้าได้รู้จักและคุ้นเคยกับคุณประเสริฐเป็นเวลานาน ท่านเป็นปณิธานที่มีจิตสูงส่งเป็นที่รักใคร่นับถือของผู้ที่รู้จัก เพราะท่านไม่เคยปฏิเสธที่จะช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนถ้าสามารถจะช่วยให้

คุณประเสริฐเป็นผู้ที่มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างแท้จริง ได้รับใช้ประเทศชาติจนได้รับเกียรติสูงในทางราชการหลายตำแหน่ง ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุดถึงชั้นปฐมจุลจอมเกล้า ซึ่งน้อยคนนักจะได้มีโอกาสเช่นนี้ ในชีวิตราชการอันยาวนานของท่านทำให้ท่านได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ราชการเป็นอเนกประการ อันปรากฏอยู่ในชีวประวัติของท่านแล้ว ท่านได้รับความยกย่องสรรเสริญจากชนทุกชั้น ปรากฏเห็นได้ชัดจากบรรดามิตรที่มาเคารพศพนับแต่วันที่ท่านถึงแก่อสัญกรรม

คุณประเสริฐเป็นผู้ที่ยึดมั่นในพรหมวิหารสี่ คือท่านมีความเมตตา กรุณา มุทิตา อเบกขา เป็นที่ตั้ง มีใจเป็นกุศล ได้บริจาคทรัพย์ส่วนตัวเพื่อบำรุงพระศาสนา สร้างสาธารณกุศลต่างๆ ตั้งเป็นอนุสรณ์ปรากฏอยู่

ข้าพเจ้าขอยกย่องเกียรติคุณของคุณประเสริฐเป็นอย่างสูง ท่านได้จากไปด้วยความสงบ แต่บรรดามิตรสหายที่ยังอยู่ต่างก็ยังอาลัยถึงมิรู้ลืมเลือน

ขอผลกรรมความดีทั้งหลายที่คุณประเสริฐได้ประกอบไว้แต่หนหลัง จงเป็นพลบัจจัยให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณประเสริฐ รุจิรวงศ์ จงประสบสุขในสัมปรายภพนี้ เทอญ.

(นายเสริม วินิจฉัยกุล)

บ้านถนนอโศก
มีนาคม ๒๕๒๗

คำไว้อาลัย

ตอนเช้ามีด วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๒๗ คุณหมอมวิกุล วีรานูวัต ได้โทรศัพท์มาให้ผมทราบว่าคุณ พลเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้ถึงแก่อนิจกรรมไปแล้ว เมื่อเวลาตี ๒ ผมรู้สึกตกใจเป็นอันมาก เพราะเมื่อตอนกลางคืนเรายังสนทนากันที่รวมมิตร และผมกลับบ้านไปก่อนเมื่อเวลา ๔ ทุ่มเศษ ก่อนผมจะกลับบ้านก็ได้ไปบอกท่านว่าผมจะต้องกลับเพราะตึกแล้ว เห็นท่านยิ้มย่องมองใส่ตีมาก มิได้คิดว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นกับท่านเลย เมื่อผมได้รับทราบแล้วก็ได้รำพึงถึงชีวิตมนุษย์ ว่าไม่มีอะไรเที่ยง และเมื่อท่านได้ถึงแก่อนิจกรรมด้วยความสงบจากพวกเราไป ก็ทำให้พวกเรารู้สึกว่าคุณเราได้ขาดท่านผู้ใหญ่ไปเสียแล้ว ยากที่จะหาบุคคลอย่างท่านได้

ผมได้รู้จักและคุ้นเคยกับท่านตั้งแต่เมื่อท่านดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ท่านได้ช่วยให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีชื่อเสียงโด่งดังขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะไม่แต่ในทางวิชาการ แม้แต่ในทางกีฬาท่านก็ได้หาเงินช่วยจัดสร้างสระว่ายน้ำมาตรฐาน จนเป็นที่เลื่องลือในหมู่ข้าราชการ และนักศึกษามหาวิทยาลัยว่า มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ท่านจึงเป็นผู้ที่นักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เคารพรักท่านเป็นอย่างสูง

ท่านเป็นผู้ที่ช่วยเหลือบรรดาผู้ที่คุ้นเคยกับท่านแม้แต่เมื่อท่านออกจากราชการแล้วก็ตาม ผมจะไม่กล่าวถึงกิจกรรมในส่วนการกุศลต่าง ๆ ที่ท่านได้เป็นต้นตอตั้งตัวดี ดังที่ท่านทั้งหลายได้เห็นได้ประจักษ์อยู่แล้ว เช่น โรงพยาบาลตำรวจ และ ฌาปนสถานทั้วตรีศตเทพ เป็นต้น

ผมรู้สึกเสียใจที่ท่านได้จากพวกเราไป ขอให้ดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุคติในภพหน้าเทอญ

(ศาสตราจารย์ อินทรี จันทรสภิตย์)

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

บรรดาท่านที่เคยรู้จัก พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อย่างแท้จริงแล้วจะมีความรู้สึกเสียใจ เสียตาย และอาลัยต่อการจากไปของท่านเป็นอย่างยิ่ง ชีวิตของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้ประสบความสำเร็จทั้งด้านการเมือง การทหาร พลเรือน และตำรวจ เป็นอย่างดีตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งต่างๆ นั้น ท่านได้ทุ่มเททั้งกายและใจให้กับงาน ได้มีการพัฒนานักการต่างๆ ในความรับผิดชอบเสมอ ด้านสาธารณกุศล ได้บริจาคเงินสร้างตึกผู้ป่วยใช้ หอประชุม และอาคารอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์หลายแห่งด้วยกัน

เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๑๑ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แม้ว่าท่านจะดำรงตำแหน่งนี้ชั่วระยะเวลาไม่นานระหว่างปีพุทธศักราช ๒๕๑๑-๒๕๑๒ นี้ ท่านได้ดำเนินการส่งเสริม สร้างความเจริญให้แก่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่หลายอย่างหลายประการ ในฐานะอธิการบดีท่านเล็งเห็นว่าสมควรสร้างสระว่ายน้ำขนาดมาตรฐาน เพื่อให้บรรดานักศึกษา ข้าราชการ อาจารย์ และครอบครัว ตลอดจนคนชาวเมืองเชียงใหม่ได้มีโอกาสพักผ่อน ออกกำลังกาย และใช้เป็นสถานที่จัดการแข่งขันว่ายน้ำอีกด้วย จึงได้บริจาคเงินส่วนตัวร่วมกับเพื่อนฝูงผู้รู้จักมักคุ้นและมิตรสหายของท่านสร้างสระว่ายน้ำ "รุจิรวงศ์" ให้แก่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ท่านเห็นว่าควรสนับสนุนส่งเสริมดนตรีไทยให้คงอยู่ตลอดกาลนาน จึงได้มอบเครื่องดนตรีไทยชุดใหญ่มาตรฐานแก่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ในฐานะอธิการบดีท่านมีความห่วงใยนักศึกษาที่ขาดทุนทรัพย์ จึงได้มอบเงินจำนวนหนึ่งซึ่งมหาวิทยาลัยจัดตั้งเป็นกองทุน "รุจิรวงศ์" ใช้ดอกผลสนับสนุนช่วยเหลือนักศึกษาที่เรียนดีแต่ขาดทุนและมหาวิทยาลัยได้ใช้เงินดอกผลส่วนหนึ่งเป็นสวัสดิการ และสงเคราะห์เจ้าหน้าที่ผู้ประสบเคราะห์กรรมตามความจำเป็นและเหมาะสมอีกด้วย

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ในฐานะอดีตอธิการบดีได้ให้การช่วยเหลือและอุปถัมภ์สมาคมนักศึกษาเก่ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ตลอดมา ท่านให้ความเป็นกันเองกับบรรดานักศึกษาเก่าเหล่านั้นเสมือนบุตรหลานของท่านด้วยความเคารพอย่างจริงใจ ทุกๆ ปีบรรดานักศึกษาเก่า บัณฑิตจาก มข. ได้จัดพิธีรดน้ำดำหัวตามประเพณีชาวเมืองเชียงใหม่ สำหรับท่านและบรรดาอดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นประจำ

เมื่อท่านจากพวกเราไป ทุกคนย่อมอาลัยและรำลึกถึงมิเสื่อมคลาย ขอให้วิญญาณของท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ

(ศาสตราจารย์นายแพทย์ ยงยุทธ สัจจวาณิชย์)

นายกสภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มูลนิธิศูนย์เคราะห์คนหูหนวก ในพระบรมราชินูปถัมภ์

๑๑๗ ถนนพระรามที่ห้า ราชวัตร ดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทร. ๒๕๑-๔๗๑๘

FOUNDATION FOR THE DEAF UNDER THE ROYAL PATRONAGE
OF HER MAJESTY THE QUEEN

137 RAMA V ROAD, DUSIT, BANGKOK 10300 THAILAND.

ที่ ๒๕/๒๕๒๗

๒๗ มกราคม ๒๕๒๗

เรื่อง ขอแสดงความเสียใจ

เรียน ครอบครัวของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

คณะกรรมการมูลนิธิศูนย์เคราะห์คนหูหนวก ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้ทราบข่าวอนิจกรรมของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ แล้ว ด้วยความรู้สึกเศร้าสลดและอาลัยอย่างสุดซึ้ง จึงขอร่วมความรู้สึกเศร้าเสียใจเป็นอย่างยิ่งกับครอบครัวของท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขออานิสต์แห่งคุณงามความดีที่ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้กระทำไว้จงโปรดดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพเป็นนิจันรันดร.

ขอแสดงความนับถือ

พจน ใจฤกษ์

(คุณหญิงกมลลา ไกรฤกษ์)
นายกมูลนิธิศูนย์เคราะห์คนหูหนวก ฯ.

ระลึกถึงท่านพลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

ข้าพเจ้ารู้จักท่าน พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ มาตั้งแต่ครั้งท่านเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจและเป็นอธิบดีกรมตำรวจ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ รวมเป็นเวลา ๒๕ ปี มาแล้ว ต่อมาข้าพเจ้าได้ไปร่วมอยู่ในคณะรัฐบาลซึ่ง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี และ จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีจนถึง พ.ศ. ๒๕๑๔ คุณประเสริฐ ก็ร่วมอยู่ในคณะรัฐบาลเดียวกันด้วย นับว่าในการบริหารราชการฝ่ายการเมืองนั้นข้าพเจ้าได้ร่วมอยู่กับคุณประเสริฐเป็นเวลายาวนาน แม้ระหว่างที่ข้าพเจ้าไปเป็นเอกอัครราชทูตอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๒) คุณประเสริฐ ไปราชการประเทศนั้น ท่านไม่ได้เลยไปกรุงวอชิงตัน อันเป็นเมืองที่สถานเอกอัครราชทูตตั้งอยู่ แต่ท่านก็อดส่าห์โทรศัพท์ติดต่อกับข้าพเจ้าถามข่าวสารทุกข์สุขดิบและเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ทางเมืองไทยให้ทราบโดยละเอียด

ในทางส่วนตัวข้าพเจ้าเป็นสมาชิกคนหนึ่งสโมสรรวมมิตรที่ซอยเจริญพร อันมีคุณประเสริฐเป็นประธานสโมสร คุณประเสริฐมีน้ำใจต่อพวกเราสมาชิกทุกคน สำหรับสมาชิกผู้อ่อนอาวุโสท่านก็ให้ความเมตตากรุณาทั่วถึง สำหรับสมาชิกที่มีอาวุโสท่านก็ให้ความเป็นมิตรแก่พวกเราทุกคน ท่านพูดกับข้าพเจ้าและคนอื่นๆ อยู่เสมอว่า อยากให้พวกผู้ใหญ่ด้วยกันมาพบกันสนุกสนานด้วยกันพอสมควร โดยไม่ต้องไปในสถานที่สาธารณะจนเกินไปเพราะจะไม่เป็นการเหมาะสม

ในการร่วมงานทางด้านการเมือง เมื่อคุณประเสริฐเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข และช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยนั้น เวลาที่มีการอภิปรายกันในการประชุมคณะรัฐมนตรี ท่านจะร่วมอภิปรายอย่างครอบคลุมและด้วยเหตุผลเป็นอย่างดีอยู่เสมอ และมติคณะรัฐมนตรีมักจะออกมาในรูปที่ท่านต้องการและรัฐมนตรีอื่นก็พอใจ นับว่าท่านมีความสามารถในการพูดมาก ในการปกครองข้าราชการในกรมตำรวจ ก็ปรากฏว่าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชารักใคร่นับถือท่านมาก เพราะท่านใช้พรหมวิหารเป็นหลักในการปกครอง ดังนั้นคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงได้ขอพระราชทานคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ให้แก่ท่านในราวปี พ.ศ. ๒๕๐๘ และในระยะต่อมาทางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ก็ได้เสนอแต่งตั้งให้ท่านเป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัย ในปีต่อๆ มาระหว่างที่ท่านเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยนั้น ท่านได้สร้างอนุสรณ์ทางด้านอำนวยความสะดวกแก่การศึกษาให้แก่มหาวิทยาลัยนั้นมาก เช่น สระว่ายน้ำขนาดมาตรฐานใช้แข่งขันได้ เป็นต้น บรรดาคณาจารย์และนักศึกษาจึงมีความผูกพันกับท่านเป็นอันมาก

สำหรับงานทางด้านสังคม นอกจากท่านจะแสดงมิตรจิตมิตรใจต่อบรรดาสมาชิกในสโมสรรวมมิตรดังกล่าวแล้ว ท่านยังวางตัวอย่างเหมาะสมแก่พ่อค้าประชาชนโดยทั่วไป โดยยึดพรหมวิหารธรรมเป็นหลัก และสร้างมูลนิธิและสถานที่ยืนเป็นประโยชน์สาธารณะไว้มากซึ่งก็ได้ผลเป็นที่น่าพอใจมาก ดังปรากฏว่าเมื่อท่านถึงแก่อนิจกรรมแล้ว พ่อค้าประชาชน ข้าราชการทั้งที่รับราชการอยู่และออกไปแล้ว ได้พร้อมใจกันไปเคารพศพท่านอย่างเนืองแน่นทุกวัน

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยมาก ท่านเคยพูดกับข้าพเจ้าถึงเรื่องความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอยู่เสมอ

โดยส่วนตัวกับข้าพเจ้า คุณประเสริฐได้แสดงน้ำใจอันเป็นมิตรมากเป็นพิเศษ มีทางใดที่จะสนับสนุนให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้าแล้ว ท่านจะทำอยู่เสมอ โดยท่านจะไม่บอกเล่าแก่ข้าพเจ้าเอง แต่มีคนอื่น ๆ มาเล่าให้ข้าพเจ้าฟัง ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้แต่ไปกล่าวขอบคุณท่านในภายหลังเมื่อเราต่างเกษียณอายุราชการแล้ว ข้าพเจ้าก็ยังติดต่อกับท่านอยู่เสมอ ท่านยังคงได้รับความยกย่องนับถือจากรัฐบาลต่างประเทศ แม้รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ยังติดต่อกับท่าน และเชิญท่านไปเยี่ยมประเทศนั้นในฐานะเป็นแขกของรัฐบาล และในระยะต่อมารัฐบาลนั้นก็ยังได้เชิญข้าพเจ้าและอดีตรัฐมนตรีไทยคนอื่น ๆ ๕-๖ คนผ่านทางคุณประเสริฐให้ไปเยี่ยมประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนอีกด้วย

โดยสรุปแล้ว ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า **พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์** เป็นปูชนียบุคคลคนหนึ่งในประเทศไทย ระหว่างมีชีวิตอยู่ได้รับราชการทำประโยชน์แก่ประเทศชาติ ในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา-สาธารณสุข เป็นเอกนอกระการ จึงปรากฏว่ามีผู้คนรักใคร่นับถือทั่วไป เป็นการแสดงถึงบุญบารมีที่ท่านได้สั่งสมบำเพ็ญมาด้วยการประพฤติปฏิบัติด้วยความมีนบถเหมาะสม

เพื่อนฝูงญาติมิตรของท่านทุกคนรวมทั้งข้าพเจ้ามีความระลึกถึงท่าน **ประเสริฐ รุจิรวงศ์** มาก ขออำนาจแห่งคุณความดีที่ท่านได้บำเพ็ญจนครบครานให้ดวงวิญญาณของท่าน จงสถิตอยู่ในดินแดนแห่งสันติสุขตลอดกาลปาวสาร เทอญ.

หม่อมจิตรปรีดา

บุญชนะ อัดดาก

๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

คำไว้อาลัย

ของ
พลตำรวจเอก ณรงค์ มหานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ
แต่
พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

*

ผมรู้สึกเศร้าสลดใจและอาลัยอย่างสุดซึ้ง ในการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของพลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งเป็นที่เคารพอย่างสูงของผม และของข้าราชการตำรวจทุกคน

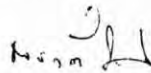
ขณะที่มีชีวิตอยู่นั้น พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ท่านได้ประกอบแต่คุณงามความดี และได้สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อกรมตำรวจ และต่อสังคมไว้เป็นอย่างมาก ท่านได้พยายามทุกวิถีทางที่จะพัฒนา และปรับปรุงกรมตำรวจให้ดียิ่งขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยอุทิศและเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง ทำให้ภาพพจน์ของตำรวจเป็นไปในทางที่ดี ไม่เพียงแต่ท่านเป็นนักบริหารที่ยอดเยี่ยมเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกัน ท่านยังเป็นผู้บังคับบัญชาที่มีความรับผิดชอบสูง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน เสมือนกับที่บิดามิชอบบุตรฉันนั้น จนเมื่อท่านเกษียณอายุราชการแล้ว ตำรวจทุกคนก็ยังระลึกถึงและประทับใจในตัวท่านอยู่เสมอ

นอกจากภารกิจอันใหญ่หลวงของท่าน ในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและความเป็นปึกแผ่นให้แก่กรมตำรวจแล้ว ท่านยังได้ช่วยเหลือสนับสนุนสถาบันต่างๆ เป็นอย่างมาก ทั้งสถาบันการศึกษา โรงพยาบาล และสถาบันการกุศลหลายแห่ง โดยท่านได้บริจาคเงินเป็นจำนวนมากจัดตั้งเป็นเงินกองทุน "รุจิรวงศ์" ขึ้นเพื่อส่งเสริมให้การดำเนินงานผ่านพ้นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อสังคมเป็นอย่างดี จนเป็นที่ยอมรับแก่ประชาชนโดยทั่วไป

บัดนี้ ถึงแม้ว่าท่านจะจากโลกนี้ไปแล้วก็ตาม แต่ผลงานและคุณงามความดีของท่านนั้นจะยังคงอยู่คู่กับกรมตำรวจ และอยู่ในความทรงจำของทุกคนตลอดไป

ขออำนาจแห่งคุณงามความดีของ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ซึ่งได้สร้างไว้นานับประการ และมวลกุศลผลบุญที่ทนายหาได้บำเพ็ญอุทิศให้ จงอำนวยการให้ดวงวิญญาณของท่านบรรลู่สุคติภพสถิตสถาพรในทิวิมานตราบนับวันจนิรันดร

พลตำรวจเอก

(ณรงค์ มหานนท์)

อธิบดีกรมตำรวจ

15/2/1984 ปักกิ่ง

คุณ ประทีปที่รัก

เรา ได้ รับจดหมาย ของคุณ และ มี วันที่ 8
เดือนนี้ แล้ว และ ได้ทราบ อย่าง ชัดเจน ว่า ท่าน
พล.ต.อ. ประเสริฐ สิงห์การรวม แล้ว จึงทำ ให้
เรา รู้สึก เศร้า เสียใจ อย่าง สุดขีด ถึง โศก การนี้

เรา ขอ แสดง ความ เสียใจ ต่อญาติ ทุกคน ของ ท่าน ด้วย
ท่าน พล.ต.อ. ประเสริฐ สิงห์การรวม เป็น เพื่อนเก่า
ของ ประชัชวาทย์ และ ก็ เป็น เพื่อนเก่า ของ วงศ์ทวี พิธา
แห่ง ประเทศไทย เช่นเดียวกัน ขณะที่ ท่าน ที่ มี ชีวิต
อยู่ นี้ ท่าน ได้ สร้าง คุณประโยชน์ อย่าง แล้น จน ถึง ชาติ
นี้ แก่ กระทรวง อธิการฯ ระหว่ง ประชัชวาทย์ กับ
ประชัชวาทย์ และ ครอง เสริม ไป มาก กว่า สิบ ปี ความ
ร่วมมือ อย่าง เป็น มิตร ระหว่ง วงศ์ทวี พิธา ประชัชวาทย์

ทั้งสองด้วย เราจึงได้เห็นว่า โดยได้ร่วมศรพบปะ
จากท่าอย่างสนิทสนม และคงจะรับจากท่าอย่าง
อบอุ่นมาหลายครั้งใน ระหว่ง คราเยี่ยมเยือน ประทาน
ของกิน หรือ ประทานใจ และยากที่จะลืม ได้ตลอดชีวิต
คราที่ท่าสิงห์ออกกรรมนั้น ทำให้ประจักษ์ขึ้น และจบคร
ก็พำนักเสียเพื่อนเก่าหนึ่งท่า และทำให้เราสองคนเสีย
เพื่อนที่สนิทกัน นิ่งท่าด้วย เราจระระลึกถึง ท่าตลอดชีวิต

ขอแสดงความนับถือ

จาก ช่อวง 安中
นิ่ม นยง ฆ
[Signature]

คำไว้อาลัย

แด่

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

คณะเจ้าภาพจัดการพระราชทานเพลิงศพ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้กราบมาให้คุณแสดงความอาลัยแด่ท่าน เพราะได้เคยรับราชการเป็นผู้บังคับบัญชาโดยใกล้ชิดของท่านเป็นเวลานานมาก เริ่มตั้งแต่ท่านเป็นผู้บังคับกองร้อยในกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานเรื่อยมาตามลำดับ จนกระทั่งเลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บังคับบัญชาสูงสุดในกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ผมก็คงเป็นผู้บังคับบัญชาโดยใกล้ชิดมาตลอดรวมทั้งในเวลาที่คุณปฏิบัติราชการสงครามครั้งมหาเอเชียรบพม่าก็ติดตามไปด้วยกันทุกหนทุกแห่ง ยิ่งไปกว่านั้นครอบครัวของท่านก็รักใคร่เมตตาครอบครัวของผมเสมือนเป็นญาติสนิทอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้คณะเจ้าภาพพิจารณาแล้วเห็นควรให้อาสาสมัครแสดงความอาลัยถือเสมือนว่าเป็นการแสดงความรัก รำลึก และกราบขอโทษกรรมต่อท่านเป็นครั้งสุดท้าย ผมขอถือโอกาสขอบพระคุณคณะเจ้าภาพไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ในชีวิตของท่านได้ประกอบกิจการงานใหญ่น้อยหลายอย่างหลายประการ และปฏิบัติราชการทั้งตามปกติและในเวลาสงครามก้าวหน้าเป็นอย่างดีตามขั้นตอนตั้งแต่ระดับผู้น้อยจนก้าวขึ้นสู่ยศและตำแหน่งสูงสุดทั้งทางการทหารพลเรือน และตำแหน่งทางการเมืองตราบจนเกษียณอายุราชการ นับว่าเป็นความสำเร็จในชีวิตการปฏิบัติราชการและกิจการอย่างมากมายคนหนึ่งในยุคสมัยของท่าน ท่านได้รับพระราชทานยศทางทหารเป็นพลเอก รับพระราชทานยศทางตำรวจเป็นพลตำรวจเอกตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ ขณะที่รับพระราชทานยศทั้งทางทหารและทางตำรวจอยู่นั้นท่านยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นสมาชิกรัฐสภาหลายยุคหลายสมัยเรียกชื่อต่างๆกัน ยิ่งไปกว่านั้นท่านยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทั้งรัฐมนตรีว่าการและรัฐมนตรีช่วยว่าการอีกหลายกระทรวง มีอาทิ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทยเป็นเวลานานติดต่อกันมาเรื่อย ทางด้านเหรียญตราอันเล่า ท่านก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานชั้นสูงสุดอดทั้งนั้น ท่านได้รับพระราชทานตราปฐมจุลจอมเกล้า มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก มหาวิรมงกุฎ เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้นที่ ๑ เหรียญกาชาดสรรเสริญชั้นที่ ๑ ฯลฯ ในส่วนการบุญการกุศลนั้นเล่าก็ตั้งใจทำจริง ไม่ว่าจะเป็นทางวัด ทางบ้าน งานสาธารณณะ เช่น โรง

พยาบาล โรงเรียน งานกศมูลนิธิ และผมต้องขออนุญาตบันทึกไว้ ณ ที่นี้ด้วย เพราะเป็นสิ่งที่อยู่ใน
ความทรงจำของข้าราชการในกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานทุกคน นั่นก็คือมูลนิธิ "ประเสริฐ
รุจิรวงศ์" ท่านทำไว้ให้กับบุตรข้าราชการกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุน
ทรัพย์ บรรดาบุตรข้าราชการของกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานรับประโยชน์จากมูลนิธิของท่านทุก
ปี บิลหลายพันจนกระทั่งปัจจุบันนี้ และท่านก็จะอยู่คู่กับกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานตลอดไป
ในส่วนอุปนิสัยใจคอท่านเป็นคนโอบอ้อมอารีมีเมตตา เป็นที่รักเคารพของบุคคลทั้งหลาย ทั้งผู้ใต้บังคับ
บัญชา มีตรสหาย ผู้คนเคยทั่วไปไม่เลือกชั้นวรรณะ ดึงกับคนทุกคนไป ไม่ชอบมีเรื่องมีราวมีชีวิตปกติ
สุขแบบคนธรรมดาสามัญทั่วไปไม่ถือเนื้อถือตัว ใครเดือดร้อนมากได้รับความช่วยเหลือให้ผ่อนคลายเป็น
ทุกคน ที่ผมเขียนไว้นี้ก็ถ่ายทอดจากความรู้สึกของผมที่พูดคุยกับเพื่อนทหารตำรวจและมิตรสหายของท่าน
เท่าที่ผมเคยพูดคุยด้วยมีความรู้สึกตรงกันอย่างนี้ บุตรธิดาของท่านหรือจะกล่าวว่าครอบครัวของท่านก็เป็น
หลักฐานยืนยันเป็นสุขทำการงานก้าวหน้าดี ๆ กันทุกคน คุณหญิงน้อยภรรยาของท่านก็ได้รับพระมหา
กรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานตราทศทิศจุลจอมเกล้า นับว่าชีวิตของท่านประสบความสำเร็จอย่างดี
ยอดเยี่ยมทำได้ยากคนหนึ่ง เมื่อท่านจากไปจึงเป็นที่อาลัยเสียดายเป็นที่สุดจากบรรดาบุตรธิดาญาติมิตร
ตลอดจนผู้ที่เคยอยู่ในบังคับบัญชาและผู้เคารพนับถือและรู้จักมักคุ้นโดยทั่วกัน ด้วยกุศลผลบุญที่ท่านได้
ประกอบกรรมดีไว้มากมาย ดังกล่าวไว้ย่อ ๆ นี้ ขอบอนุเคราะห์ได้โปรดนำวิญญาณของ ฯพณ ฯ
พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้ ไปสถิตสถิตวิมานสวรรค์ชั้นสูงสุดเป็นนิรันดรเทอด

พลตรี

(สิทธิ ศิลปสขม)

อดีตผู้บัญชาการกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน

สคุณี พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมชาวฉันทบุรีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๖ จึงได้ลาออก เนื่องจากสุขภาพไม่ค่อยดี

เมื่อก่อนที่จะตั้งสมาคมชาวฉันทบุรีนั้น พวกเราชาวฉันทบุรีได้พยายามที่จะก่อตั้งสมาคมเป็นเวลาหลายปี แต่ไม่สำเร็จเพราะขาดผู้ใหญ่ที่เข้มแข็งและเต็มใจที่จะรับภาระเป็นนายกสมาคม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้ยอมรับหน้าที่นี้ การก่อตั้งสมาคมชาวฉันทบุรีจึงเป็นผลสำเร็จ และท่านก็ได้รับเลือกให้เป็นนายกของสมาคมเป็นเวลาติดต่อกันถึง ๒๐ ปี

ตลอดเวลาที่ท่านดำรงตำแหน่งนายกสมาคมชาวฉันทบุรี ท่านได้พยายามส่งเสริมกิจการของสมาคมด้วยประการต่าง ๆ เช่นจัดให้มีการประชุมรื่นเริงประจำปีทุกปี และสนับสนุนให้มีการสร้างตึกสามชั้นด้านติดถนนพิษณุโลก เป็นต้น

คำขวัญครั้งสุดท้ายสุดของท่านที่ได้ตีพิมพ์ในวารสารของสมาคมคือ “สมาคมชาวฉันทบุรีจะยืนยงอยู่ได้ เพราะความเสียสละและสามัคคีของพวกเราชาวฉันทบุรีทุกคน”

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมและชาติบ้านเมืองในหน้าที่ต่าง ๆ อย่างมากมายหลายประการ โดยเฉพาะกิจการของสมาคมชาวฉันทบุรีนั้น ท่านได้เป็นผู้วางรากฐานและส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับมาดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

ขอทูลผลบุญที่ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้บำเพ็ญมาในกิจการต่าง ๆ ในระหว่างที่มีชีวิตอยู่ จงเป็นผลส่งสนองให้ดวงวิญญาณของท่านประสบแต่สันติสุขในสัมปรายภพ โน้นจงทุกประการเทอญ

(นายอภัย จันทวิมล)
อุปนายกสมาคมชาวฉันทบุรี
(๒๕๑๓ - ๒๕๒๖)

คำไว้อาลัย

ฯพลฯ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสร่วมงานกับ ฯพลฯ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ในธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด มากกว่า ๒๐ ปี ครึ่งสุดท้าย ฯพลฯ ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการธนาคารจนถึงแก่อนิจกรรม ฯพลฯ ได้ปฏิบัติหน้าที่มาด้วยความเข้มแข็งและปรีชาสามารถจนธนาคารได้เจริญก้าวหน้า ลุล่วงมาด้วยดีดังเป็นที่ประจักษ์อยู่

นอกจากกิจการของธนาคารแล้ว ฯพลฯ ได้ใช้ชีวิตทำประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ มาตลอด ได้บำเพ็ญแต่คุณงามความดีหลายสถานและแก่บุคคลหลายหมื่นหลายเหล่า ทั้งที่เป็นการส่วนตัว และในหน้าที่ราชการ จนยากที่จะหาคำพรรณนามาให้เป็นที่พอใจได้ ฯพลฯ เป็นผู้มีคุณค่าแก่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ได้เคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองหลายตำแหน่งจนเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ในส่วนราชการประจำก็ได้เคยดำรงตำแหน่งทางกองทัพบกและตำรวจชั้นสูงสุดมาแล้ว ฯพลฯ เป็นผู้มีอริยาศรัยสุภาพนุ่มนวล โอบอ้อมอารี กอปรด้วยความเมตตากรุณา เป็นที่เคารพนับถือของบุคคล โดยทั่วไป

เมื่อได้ทราบข่าวการถึงแก่อนิจกรรมของ ฯพลฯ นั้น ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อตอนกลางวันยังได้ร่วมประชุมกรรมการธนาคารกันอยู่ ฯพลฯ ไม่มีลักษณะอาการป่วยไข้อย่างใดเลย ครั้นตกกลางคืน ฯพลฯ ก็ถึงแก่อนิจกรรมอย่างปัจจุบันทันด่วนโดยไม่คาดคิดมาก่อนเช่นนี้ย่อมห้ามไม่ได้ที่จะนำความเศร้าโศกเสียใจและอาลัยมาสู่ญาติพี่น้องและผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ดี เกียรติยศ ชื่อเสียง และคุณงามความดีของ ฯพลฯ จะอยู่ปรากฏตลอดไป

ด้วยศลงบุญและคุณงามความดีอันเป็นกุศลกรรมที่ ฯพลฯ ได้ประกอบไว้ ขอจงเป็นพลวับจัญคลับันกาลอนมนาควงวิญญาณอันบริสุทธ์ของ ฯพลฯ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

(นายชวน รัตนรักษ์)

ประธานกรรมการธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด

พฤษภาคม ๒๕๒๗

สุดอาลัย.....

สืบแก่นกรามาพราศพ่อ
ลูกยังไม่ตอบแทนคุณท่านสักนิด
ไอ้ออกหนอกระไร ช่างไว้นัก
พ่อไม่บอก สั่งลา หรือ อาลัย

ทุกคืนวันลูกได้ไถ่ชีวิตพ่อ
พ่อคอยห่วง เรียกกหา ไอ้อาตุร
เมื่อสิ้นแม่มีพ่อยังอุ่นจิต
คุณพ่อสุดบูชามาจากไป

ต่อไปนี้คงไม่มีพ่อที่รัก
ให้กำลังใจ ให้วิชาด้วยอาทร
ขอตั้งจิตอธิษฐานด้วยมานมนัน
ขอเป็นลูกของคุณพ่อผู้ร่มเย็น

ลูกนหนอสุดซึ้งระกำจิต
มัจจุราชปลิดชีพพราศจากลูกไป
พ่อสุดรักจากลูกไปทิ้งหลับไหล
ทิ้งลูกให้เหวว่า แสนอาตุร

เคยหยอกล้อ เป็นสุข ทุกขสันตฺต
มาสิ้นบุญลูกจะเหลียวไปหาใคร
ไอ้ชีวิตลูกแทบวายมลายไหม้
ทิ้งลูกให้โหยหาด้วยอาวรณ

ผู้คอยตักเตือนลูกคอยปราสอน
ไม่เหมือนก่อนเคยพร้อมหน้าเวลาเย็น
จะขอคืนไปเกิดทุกยุคเข็ญ
จะขอเป็นทุกชาติไปไม่เว้นเลย

จาก ลูก

กราบคุณพ่อ

วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นวันที่ลกทั้งสองและหลาน ๆ ต้อง
 ประสบกับความสูญเสียและเสียใจอย่างยิ่งต่อการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของคุณพ่อ ต่อ
 จากนี้เราหมดโอกาสที่จะได้พบเห็นและใกล้ชิดท่านอีกแล้ว หากแต่คุณพ่อจะอยู่ใน
 ความทรงจำของพวกเราตราบนานเท่านาน อานิสต์แห่งผลบุญในอดีตชาติ บันดาล
 ให้คุณพ่อสุขสบายในปัจจุบันชาติฉันใด ขออานิสต์แห่งผลบุญของคุณพ่อที่ได้บำเพ็ญ
 มาด้วยตนเองและที่ญาติมิตรได้ร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ จงดลบันดาลให้ดวง
 วิญญาณของคุณพ่อไปสู่สุคติภูมิสุขสบายดังปัจจุบันชาติหรือยิ่งกว่านั้น ขอให้คุณ
 ทั้งสองและหลาน ๆ ได้พบและใกล้ชิดกับคุณพ่อทุก ๆ ชาติ ทุก ๆ ภพตลอดไป.

ด้วยความเคารพภักดีและระลึกถึงเสมอ

วีระพันธุ์-จันทิมา	ทีปสุวรรณ	} หลาน
ณัฐรุพล (ต้น)	ทีปสุวรรณ	
กมลพัฒน์ (เต๋ย)	ทีปสุวรรณ	
ฉัตรชัย (ตอง)	ทีปสุวรรณ	

สารบัญ

-
- ช่วงเวลาหนึ่งในชีวิต โดย นายแพทย์ โทมัส เท็งศรีทอง
-
- ก่อนจ่ายบินให้ตำรวจ โดย พต.ต.ต. แม้ว ไสตอิพันธ์ นรต.,สบ.,รณ.
-
- โรคคอเจ็บจากเชื้อสเตร็ปโตคอคัส หมู่ "เอ" โดย แพทย์หญิง ชัมพร สุคนธมาน
-
- อโรคยา ปรมา ลาภา โดย นายแพทย์ พินิจ กุลละวณิชช์
-
- ผิวกายฉายให้เห็นสุขภาพในโรคเบาหวาน โดย แพทย์หญิง ปรีชา กุลละวณิชช์
-
- เรื่องตำนานพระโกศ และ ทิเบศพบรรดาศักดิ์ กรมพระธมมคณมรพันธ์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ช่วยกันทรงเรียบเรียง
-
- ระเบียบการพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศ พระศพ และ ศพ ของสำนักพระราชวัง
-
- ระเบียบการศพ โดย หม่อมหลวงปีย์ มาลากุล
-
- ประเพณีไทย และ ระเบียบการใช้ถ้อยคำ โดย หม่อมหลวงปีย์ มาลากุล
-
- อมตวาจา แปลและเรียบเรียงโดย แสง เกษระกุล
-
- พระไตรปิฎก ฉบับฉบับทุกซ์ โดย ธรรมรักษา
-

ช่วงเวลาหนึ่งในชีวิต

โกย

นายแพทย์โกมล เพ็งศรีทอง

ช่วงเวลาหนึ่งในชีวิต

ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

เนื่องในโอกาสที่จะได้มีงานพระราชทานเพลิงศพ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ผู้บันทึกได้รับเกียรติจากเจ้าภาพให้เขียนเรื่องเกี่ยวกับ พลตำรวจเอก ประเสริฐ ในขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ทั้งนี้เนื่องจากผู้บันทึกได้รับราชการเป็นรองปลัดกระทรวง แล้วต่อมาเป็นปลัดกระทรวง ในระยะนั้น จึงมีความใกล้ชิดในการปฏิบัติงานต่าง ๆ กับ พลตำรวจเอก ประเสริฐ อยู่มาก

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข สืบแทนจากพระบาราศนราดुर เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๑๒ โดยมี จอมพล ถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และในคราวเดียวกันนั้น นายแพทย์สมบุญ ผ่องอักษร ปลัดกระทรวงสาธารณสุขในขณะนั้น ก็ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุขด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง ผู้ซึ่งต่อมาได้ลาออกจากตำแหน่งปลัดกระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๑๓ คงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการฯ เพียงตำแหน่งเดียว และผู้บันทึกได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงแทน (ผู้บันทึกได้รับราชการในตำแหน่งปลัดกระทรวงสาธารณสุขจนครบเกษียณอายุเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๑๗)

ก่อนหน้าที่ พลตำรวจเอก ประเสริฐ จะได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขนั้น พลตำรวจเอก ประเสริฐ ได้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอยู่แล้ว ดังนั้น ในกรณีที่ได้มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขครั้งนี้ พลตำรวจเอก ประเสริฐ จึงต้องปฏิบัติหน้าที่ทั้งในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข และในฐานะอธิบดีกรมตำรวจไปด้วยในขณะเดียวกัน พลตำรวจเอก ประเสริฐ ได้พ้นจากหน้าที่อธิบดีกรมตำรวจเมื่อปลายเดือนกันยายน ๒๕๑๕

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้ทำการปฏิวัติ และดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ โดยมี พลเอก ประภาส จารุเสถียร (ยศในขณะนั้น) เป็นรองหัวหน้าคณะปฏิวัติ และเป็นผู้บัญชาการบังคับบัญชาราชการฝ่ายทหารทั้งหมด และ พลตำรวจเอก ประเสริฐ

รุจิรวงศ์ เป็นรองหัวหน้าคณะปฏิวัติ และเป็นผู้อำนวยการบังคับบัญชาราชการฝ่ายพลเรือนทั้งหมด แต่ในระยะต่อมาไม่นานนัก ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงตั้งให้ พลตำรวจเอก ประเสริฐ ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าคณะปฏิวัติ และเป็นผู้อำนวยการฝ่ายศึกษาและสาธารณสุขในคณะปฏิวัติ และยังคงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอยู่ตามเดิมด้วย ในขณะที่ประเทศไทยอยู่ภายใต้การบริหารงานของคณะปฏิวัติ ไม่มีคณะรัฐมนตรี แต่ให้ปลัดกระทรวงในขณะนั้นทำหน้าที่ใช้อำนาจของรัฐมนตรีเท่าที่ได้มีบัญญัติไว้ในกฎหมายต่าง ๆ โดยนัยนี้ คณะปฏิวัติจึงเป็นฝ่ายบริหารงานทั้งหมดแทนคณะรัฐมนตรี และพลตำรวจเอก ประเสริฐ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการฝ่ายศึกษาและสาธารณสุข ก็เปรียบเสมือนเป็นรัฐมนตรีที่ควบคุมการปฏิบัติงานของกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงสาธารณสุข นั่นเอง

คณะปฏิวัติได้ปฏิบัติงานอยู่จนถึงประมาณปลายปี ๒๕๑๕ จึงได้ทำการยุบตนเอง และได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๑๕ โดยมีจอมพล ถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการ และนายแพทย์ สมบุญ ผ่องอักษร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข คณะรัฐมนตรีชุดนี้ได้บริหารราชการแผ่นดินอยู่จนถึงวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

ดังนั้น เราจึงอาจกล่าวได้ว่า พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้เข้ารับผิดชอบในการบริหารงานของกระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๑๒ จนถึงวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ รวมเวลา ๔ ปี ๗ เดือน กับ ๓ วัน โดยในช่วงระยะที่ ๑ กับที่ ๓ (๑๒ มีนาคม ๒๕๑๒ ถึง ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ กับ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๑๕ ถึง ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖) ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการ และมี นายแพทย์ สมบุญ ผ่องอักษร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ ทั้งสองระยะ ส่วนช่วงระยะที่ ๒ (๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ ถึง ๑๘ ธันวาคม ๒๕๑๕) ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าคณะปฏิวัติ และผู้อำนวยการฝ่ายศึกษาและสาธารณสุข

เท่าที่ผู้บันทึกได้เคยปฏิบัติราชการใกล้ชิดกับ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ (ซึ่งต่อไปนี้ผู้บันทึกจะขอใช้คำว่า “ท่าน” แทนในที่บางแห่ง) ในระยะเวลาดังกล่าว ผู้บันทึกได้สังเกตเห็นว่าท่านได้ถือหลักในการปฏิบัติงานเพียงการควบคุมนโยบายของกระทรวงเท่านั้น โดยจะให้นโยบายกว้าง ๆ ที่จะให้ข้าราชการประจำรับไปปฏิบัติ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นการปรับปรุงงานในหน้าที่ของกรมต่าง ๆ นอกจากนั้นก็เป็นงานที่กฎหมายได้ระบุให้เป็นหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการ เป็นผู้รับผิดชอบและลงนามในคำสั่งส่วนงานประจำอื่น ๆ นั้นคงให้ข้าราชการประจำดำเนินการไปตามตัวบทกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของทางราชการที่มีอยู่แล้ว

ในช่วงระยะเวลาที่ผู้บันทึกดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงสาธารณสุข และปฏิบัติราชการอยู่กับพลตำรวจเอก ประเสริฐ นั้น ผู้บันทึกได้ปฏิบัติงานด้วยความสบายใจมาก ไม่ต้องเป็นห่วงว่าท่านจะใช้อิทธิพลหรือสั่งการใด ๆ อันเป็นการผิดขั้นตอน หรือให้แต่งตั้งบุคคลใดอันมิได้อยู่ในหน้าที่รับผิดชอบ

ของรัฐมนตรีตามกฎหมาย ได้เคยปรากฏว่า ในบางโอกาสมีบุคคลบางคนวิ่งเต้นเข้าพบท่าน ขอให้สั่งการให้ปลัดกระทรวงแต่งตั้งให้ตนหรือพรรคพวกของตนได้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ที่ต้องการ แต่ท่านก็ไม่เคยสั่งการดังกล่าวให้ หรือแม้แต่นานในด้านนโยบายใหม่ๆ ก็ตาม มักจะมีการปรึกษาหารือกันก่อนระหว่างท่านกับข้าราชการประจำที่เกี่ยวข้อง ท่านไม่เคยสั่งการให้ผู้อื่นที่จำต้องปฏิบัติในสิ่งที่ผู้อื่นที่ไม่เห็นด้วย

ในการปฏิบัติงานของท่านนั้น ท่านได้ถือปฏิบัติมาตั้งแต่ระยะเวลาก่อนที่จะมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข (โดยในขณะนั้นท่านได้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอยู่ด้วยแล้ว) ว่า ถ้าข้าราชการผู้ใดมีข้อราชการที่จะต้องเข้าพบกับท่าน ก็ให้ไปหาท่านได้ในตอนเช้าเวลาประมาณ ๖ น. (ในระยษะนั้น ท่านยังคงมีบ้านพักอยู่ในบริเวณกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ที่ถนนทหาร ใกล้สี่แยกเกียกกาย) ดังนั้น ในระยะที่ผู้บันทึกรับหน้าที่เป็นปลัดกระทรวงสาธารณสุข เมื่อต้องการจะพบเพื่อเรียนปฏิบัติข้อราชการกับท่าน ผู้เขียนก็จะต้องไปหาท่านที่บ้านก่อนเวลา ๖ น. เช่นเดียวกัน ผู้บันทึกเคยเรียนท่านว่า โดยทั่วๆ ไปนั้น คนแรกมักจะต้องการความสดชื่นแจ่มใสในขณะที่ตื่นนอนใหม่ๆ ในตอนเช้า แต่ในทางปฏิบัติของท่านนั้นเป็นการตรงกันข้าม เพราะพอตื่นนอนขึ้นมาท่านก็ต้องมานั่งช่วยแก้ปัญหาเรื่องต่างๆ อันเป็นการต้องใช้สมองอย่างหนัก ซึ่งปัญหาส่วนมากก็เป็นปัญหาที่นำความหนักใจมาให้เสียด้วย แต่ท่านก็ตอบว่า มันเคยเสียแล้ว และท่านเองก็หาโอกาสให้ใครๆ พบได้น้อยเสียด้วย จึงต้องเลือกเวลาให้พบได้เพียงในตอนเช้าก่อนเวลาราชการ

ในด้านการศึกษาของกระทรวงสาธารณสุขของท่านนั้น เลขานุการของท่าน (พลตำรวจตรี ทวี ณ บางช้าง) จะเป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อและรวบรวมแฟ้มงานที่เสนอรัฐมนตรีว่าการแต่ละวันไปให้ท่านเป็นประจำวัน และจะนำกลับมาพร้อมด้วยคำสั่งหรือข้อราชการที่จะให้ปฏิบัติจากท่านในเช้าวันรุ่งขึ้น โดยไม่มีการตกค้าง และโดยทั่วๆ ไปแล้ว การสั่งงานมักจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว เด็ดขาด และไม่ลังเล ท่านจะไปปฏิบัติงานที่กระทรวงแต่เฉพาะในกรณีที่สำคัญๆ จริงๆ เช่น มีการประชุมกระทรวง มีพิธีการบางอย่าง เช่น การรับมอบที่ดิน หรือเครื่องอุปกรณ์การรักษายาบาล หรือในวันกระทรวงเป็นต้น อย่างไรก็ดี ในระยะหลังๆ นี้ เมื่อท่านได้พ้นจากหน้าที่ของอธิบดีกรมตำรวจแล้ว ท่านก็ได้ไปนั่งประจำปฏิบัติราชการที่กระทรวงมากขึ้น

ในระหว่างระยะเวลาที่ท่านรับหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติราชการทั้งของกระทรวงสาธารณสุขและของกรมตำรวจนั้น นับได้ว่างานของทั้งสองหน่วยงานได้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันเป็นพิเศษ และข้าราชการทั้งสองฝ่ายก็มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นอย่างดี เวลาท่านออกตรวจราชการในต่างจังหวัด ท่านก็ถือโอกาสตรวจเยี่ยมหน่วยราชการทั้งสองฝ่ายไปพร้อมๆ กัน โดยมีข้าราชการประจำทั้งสองฝ่ายร่วมไปด้วยทุกครั้ง ความสนิทสนมกลมเกลียวจึงมีมาก ครั้งหนึ่ง ผู้บันทึกได้สั่งให้คนขับรถประจำตำแหน่งของผู้บันทึกนำรถไปราชการ ณ ที่แห่งหนึ่ง เมื่อคนรถนำรถกลับมาแล้วก็ได้มารายงานให้ผู้บันทึกทราบว่าได้ไปทำผิดกฎจราจรเล็กน้อย และถูกตำรวจเรียกตรวจสอบ เมื่อตำรวจผู้นั้นทราบว่าตนเป็นรถของกระทรวงสาธารณสุข ก็ได้ปล่อยตัวไป โดยบอกว่าเป็นลูกพ่อเดียวกัน ที่หลังอย่าทำผิดอีก

ในเดือนเมษายน ๒๕๑๓ ท่านกับคณะได้เดินทางไปตรวจเยี่ยมหน่วยราชการในสังกัดกรม-
ตำรวจและกระทรวงสาธารณสุขในภาคอีสานหลายจังหวัด และผู้บันทึกก็ได้มีโอกาสร่วมไปในคณะของ
ท่านด้วย ในระยะนั้น พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกำลังมีอิทธิพลเข้มแข็งมาก ในภูมิภาคแถบนั้น
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตบางอำเภอของจังหวัดนครพนม แต่คณะของท่านก็ได้ไปตรวจเยี่ยมหน่วยงาน
ต่าง ๆ และเข้าร่วมในงานพิธีการกุศลของวัดพระธาตุพนม ซึ่งกำลังมีประชาชนไปร่วมชุมนุมกันอย่าง
คับคั่ง และผู้บันทึกก็ได้ถือโอกาสไปเยี่ยมสถานือนามัยและโรงพยาบาลต่าง ๆ เท่าที่โอกาสจะอำนวยให้
ในการไปร่วมงานที่วัดพระธาตุพนมนี้ หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ของกระทรวงสาธารณสุขก็ได้ไปร่วมงานให้
บริการการรักษาแก่ประชาชนด้วย ผู้บันทึกจำได้ว่า ในครั้งนั้นมีผู้ป่วยสตรีคนหนึ่ง อายุประมาณ ๕๐ เศษ
ได้นำลูกเล็ก ๆ สองสามคนไปขอรับการตรวจรักษาด้วย เมื่อผู้บันทึกได้พูดคุยกับผู้ป่วยรายนี้แล้ว ก็ได้
ทราบว่าครอบครัวของผู้ป่วยอยู่ในฐานะที่ยากจน และผู้ป่วยมีบุตรรวมกันถึง ๘ คน ผู้บันทึกมีความ
สงสาร จึงได้ให้เงินช่วยไปจำนวนหนึ่ง ซึ่งพอท่านเห็นอย่างนั้นก็ให้เจ้าหน้าที่ออกประกาศโดยทาง
เครื่องขยายเสียงว่า สตรีผู้ใดที่มีบุตรตั้งแต่ ๘ คนขึ้นไปและมาชุมนุมอยู่ ณ ที่นั้นด้วย ให้ไปรับแจกเงิน
จากท่าน ซึ่งก็ปรากฏว่ามีสตรีในชุมนุมชนนั้นประมาณสิบกว่าคนได้ไปขอรับเงินแจกจากท่านไปคนละ
๑๐๐ บาท และในการไปร่วมชุมนุมในครั้งนั้น ท่านได้บริจาคเงินร่วมในการกุศลด้วยหลายรายการด้วย
กัน การตรวจเยี่ยมหน่วยงานต่าง ๆ ก็ได้เป็นไปอย่างเรียบร้อย ไม่ปรากฏว่าได้มีเหตุการณ์ไม่สงบใด ๆ
เกิดขึ้น และที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดเลย ท่านก็ได้บริจาคเงินให้ซื้อเครื่องปรับอากาศสำหรับใช้กับ
ห้องผ่าตัดจำนวน ๒ เครื่อง ในการเดินทางไปราชการครั้งนี้ การเดินทางส่วนใหญ่ใช้เฮลิคอปเตอร์ และ
ต้องเลือกเส้นทางที่ปลอดภัยจากพรรคคอมมิวนิสต์ ๆ

ในระหว่างระยะเวลาที่ท่านได้ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าคณะปฏิวัติ และเป็นผู้อำนวยการฝ่าย
ศึกษาและสาธารณสุขอยู่นั้น ได้มีเหตุการณ์ยุ่งยากเกิดขึ้นครั้งหนึ่งในกระทรวงสาธารณสุข เนื่องจากได้มี
การแตกแยกในด้านความคิดเห็นระหว่างข้าราชการบางกลุ่มของกระทรวงสาธารณสุข ในการที่จะจัดแบ่ง
ส่วนราชการของกระทรวงสาธารณสุขเสียใหม่ อันเป็นเรื่องที่ตกลงกันได้ยาก เพราะต่างก็มีเหตุผลอัน
เป็นข้อดีกับข้อเสียด้วยกันทุกฝ่าย ในเหตุการณ์ครั้งนี้ ท่านได้วางตัวเป็นกลางและไม่แสดงท่าทีว่าจะเข้า
ร่วมมีส่วนแสดงข้อคิดเห็นใด ๆ ในการประชุมพิจารณาด้วย ทั้ง ๆ ที่คณะปฏิวัติได้มีความโน้มเอียงไป
ทางที่จะให้มีการจัดแบ่งส่วนราชการเสียใหม่ก็ตาม อย่างไรก็ดี ในช่วงตอนปลายของระยะการปฏิวัตินั้น
กระทรวงสาธารณสุขก็ได้มีการจัดแบ่งส่วนราชการใหม่ตามความประสงค์ของคณะปฏิวัติ แต่ชั่วระยะต่อมา
เพียงปีกว่า ๆ (ซึ่งเป็นขณะที่นายแพทย์ อุดม โปษะกฤษณะ มาดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการ และ
นายแพทย์ เสม พริงพวงแก้ว เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการของกระทรวงสาธารณสุข ในปี ๒๕๑๗) ก็ได้มี
การเปลี่ยนแปลงการจัดแบ่งส่วนราชการของกระทรวงสาธารณสุขใหม่อีก และกลายมาเป็นรูปแบบเท่าที่
เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ แต่กว่าจะเปลี่ยนได้ กระทรวงสาธารณสุขก็ต้องประสบกับความยุ่งยากขัดแย้งและ
แตกแยกข้อคิดเห็นกันอีกเป็นครั้งที่สอง

เท่าที่ผู้บันทึกได้สังเกตดู รู้สึกว่าท่านเป็นผู้ที่ได้ถวายความจงรักภักดีแด่พระราชวงศ์จักรีเป็น
อย่างสูงยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี
พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ และได้เคยขอพระราชทานพระราชวโรกาสพาคณะเข้าเฝ้าฯ ถวายพระ-
กระยาหารแด่ทั้งสองพระองค์เป็นพิเศษด้วย

พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นผู้ที่มีความรุ่งโรจน์ในชีวิตผู้หนึ่ง ทั้งในด้าน
การงานและในด้านส่วนตัว อันเป็นที่ประจักษ์กันดีอยู่แล้ว และได้เคยสร้างบุญคุณไว้กับบุคคลต่าง ๆ
มากมาย ดังนั้นถึงแม้ว่าในระยะท้าย ๆ ของชีวิต ซึ่งเป็นระยะที่ท่านได้วางมือจากงานราชการและงาน
ด้านการเมืองแล้วก็ตาม แต่เมื่อถึงวาระอันเป็นวันคล้ายวันเกิดของท่าน คือวันที่ ๔ ธันวาคมของทุกปี
ก็ยังคงมีบุคคลมากหน้าหลายตาพากันไปอำนวยการแก่ท่านอยู่เสมอ ซึ่งบางคนก็ไปในรูปหมู่คณะต่าง ๆ
(รวมทั้งคณะข้าราชการกระทรวงสาธารณสุขด้วย) และบางคนก็ไปในฐานะส่วนตัวของแต่ละบุคคล วัน
ดังกล่าวก็เลยกลายเป็นวันที่ท่านต้องทำงานหนักในการต้อนรับบรรดาผู้ที่ไปอวยพรท่าน

ในขณะที่ชีวิตของท่านได้สิ้นสุดลงแล้ว อันเป็นเรื่องของสังขาร แต่ความดีและบุญ
คุณที่ท่านได้สร้างสมไว้กับบุคคลต่าง ๆ จะยังคงอยู่ในความทรงจำไปอีกนาน ซึ่งก็เป็นที่ยกย่อง
ได้ว่าเหตุแห่งกรรมดีของท่านนี้ คงจะเป็นผลให้ท่านได้ประสบความสุข สันติ ในสัมปรายภพ
ตลอดเวลา

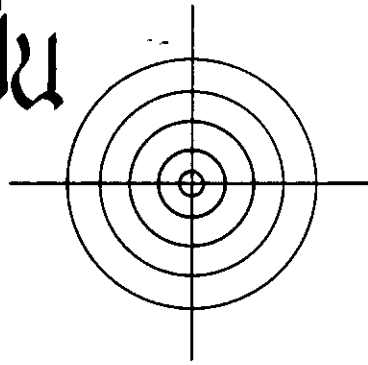
ก. โกมลเพ็ญศรีทอง

(นายแพทย์ โกมล เพ็ญศรีทอง)

ผู้บันทึก

๗ มีนาคม ๒๕๒๗

ก่อนย้ายเป็น ไม้ทำราว

โดย

พส.ท.ท.แผ้ว สิทธิพันธ์ุ นรท.ชบ.รพ.

ผู้บังคับการกองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ

ก่อนจ่ายปันให้ตำรวจ

โดย

พล.ต.ต. แผล้ว โสติธิพันธ์ุ นรต. ฐป. รม.

ผู้บังคับการกองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ

ผมเขียนบทความนี้ขึ้นด้วยความสำนึกในพระคุณที่ พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจ ผู้วายชนม์ ซึ่งขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอยู่นั้นท่านได้มีความสนใจและห่วงใยในการใช้อำนาจหน้าที่ของตำรวจในทางที่ไม่ชอบไม่ควร ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนเป็นพิเศษ เมื่อผมกล่าวเช่นนั้นท่านอาจจะขี้ใจว่า เมื่อมีวัตถุประสงคฺจะเขียนเรื่องการใช้อำนาจหน้าที่ตำรวจแล้วเพราะเหตุใดจึงให้หัวข้อเรื่องว่า “ก่อนจ่ายปันให้ตำรวจ”

ขอได้โปรดเสียเวลาเพียงไม่กี่นาทีท่านก็จะถึงบางอ้อ ว่า ทำไมผมจึงต้องให้หัวข้อว่า ก่อนจ่ายปันให้ตำรวจ เพราะความจริงนั้นเป็นเสมือนคำอุปมาอุปมัยในเชิงเปรียบเทียบเท่านั้น กล่าวคือ

ปัน หมายถึงอำนาจหน้าที่ของตำรวจ

ก่อนจ่ายปัน หมายถึงก่อนบรรจุแต่งตั้ง

ฉะนั้น ก่อนที่จะบรรจุแต่งตั้งตำรวจให้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยให้แก่ประชาชนในตำแหน่งต่าง ๆ ก็ควรจะ ได้พิจารณาให้ดีว่าผู้นั้นมีความสามารถหรือเหมาะสมเพียงใดที่จะนำเอาอำนาจหน้าที่ซึ่งมีอยู่ตามกฎหมาย ไปใช้เพื่อพิทักษ์สันติราษฎร์ตามคำยกย่องที่ประชาชนให้เกียรติและไว้วางใจ และตำรวจเองก็ภาคภูมิใจในคำว่าพิทักษ์สันติราษฎร์นั้นมากมิใช่หรือ

คำเปรียบเทียบนี้ หากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วเราก็ต้องยอมรับว่า แม้จะพิจารณากันตามความหมายตรง ๆ ว่า ปัน ก็คือปันจริง ก่อนจะจ่ายให้ตำรวจนำติดตัวไปปฏิบัติหน้าที่ก็ดี หรือผู้ใดมีอาวุธปืนไว้ในครอบครองเพื่อป้องกันตัวหรือทรัพย์สินโดยถูกต้องตามกฎหมายก็ดี ผู้นั้นยังจะต้องมีความรู้ดีพอสมควรในเรื่องการใช้ปืน และการบำรุงรักษาปืนนั้นด้วย ฉะนั้นถ้าเราจะนำเรื่องอาวุธปืนมาเปรียบเทียบกับเรื่องอำนาจหน้าที่ของตำรวจ ดูจะไม่เกินความจริง เพราะใคร ๆ ก็ทราบดีว่า อาวุธปืนนั้นเป็นอาวุธร้ายแรงมากที่สุดที่อาชญากรใช้ในการประกอบอาชญากรรม เฉพาะตัวปืนนั้นแท้จริงแล้วก็มีสภาพเพียงเศษเหล็กชิ้นหนึ่งเท่านั้น โดยตัวของมันเองมิได้มีความร้ายแรงอะไรเลย ความร้ายแรงของอาวุธปืนอยู่ตรงนิ้วที่เหนียวใปกปืนให้ลั่นกระสุนประทุประหารเหยื่อฆาตกรรมต่างหาก และถ้าพิจารณาต่อไปอีกกว่าอะไรเล่าที่บังคับนิ้วให้ลั่นไกปืน แก่ผู้ตกเป็นเหยื่อสังหารหรือไม่นั้น คำตอบก็คือ จิตใจ หรือ คุณธรรมของผู้ลั่นไกนั่นเอง

หากเราหันกลับมาพิจารณาในด้านการใช้อำนาจหน้าที่ของตำรวจซึ่งเปรียบไว้ว่าเหมือนอวาท
บิน ก่อนที่จะจ่ายบินให้ตำรวจไปหรือก่อนที่จะบรรจุแต่งตั้งหรือก่อนที่จะมอบอำนาจหน้าที่ให้ตำรวจใน
ตำแหน่งต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ มีความเชื่อมั่นอย่างเพียงพอ
ว่าผู้ที่ได้รับมอบอำนาจหรือเปรียบเสมือนได้รับการจ่ายบินไปนั้น จะต้องมีความสามารถอย่างมั่นคงที่จะไม่ใช้
อำนาจหน้าที่นั้นไปใช้ในทางที่ไม่ชอบไม่ควร ทำนองเดียวกับการใช้อาวุธปืนเช่นเดียวกัน เกี่ยวกับเรื่อง
นี้หลักการที่จะต้องพิจารณาอย่างประการก่อนที่จะมอบอำนาจให้แก่ตำรวจ เช่น

ตำรวจจะต้องรู้กฎหมายเป็นอย่างดี

ตำรวจจะต้องใช้กฎหมายด้วยความเป็นธรรม

ตำรวจจะต้องใช้กฎหมายเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม

ตำรวจจะต้องไม่ใช้กฎหมายเพื่อแสวงหาผลประโยชน์

ตำรวจจะต้องไม่กระทำความผิดกฎหมายเสียเองโดยเจตนา

ตำรวจจะต้องได้รับอำนาจอย่างเพียงพอแก่การปฏิบัติหน้าที่

ตำรวจจะต้องมีหลักประกันอย่างเพียงพอเมื่อปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต

ตำรวจจะต้องมีกฎหมายในคารควบคุมการใช้อำนาจ

ตำรวจจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตเพียงพอที่จะใช้อำนาจตามกฎหมาย

ปัญหาการตำรวจไทยในปัจจุบัน ที่สำคัญประการหนึ่งเราต้องยอมรับความจริงว่าส่วนใหญ่ก็
มาจากเรื่องนี้ เมื่ออธิบดีกรมตำรวจแต่ละยุคแต่ละสมัยจะได้เพียรพยายามที่จะปลูกฝังจริยธรรมตำรวจหรือ
คุณธรรมให้แก่ตำรวจ รวมทั้งมีการลงโทษลงทัณฑ์กันอย่างเฉียบขาดสืบต่อกันมาทุกท่านก็ตามแต่
เหมือนว่าการแก้ปัญหารื่องนี้ยังไม่บรรลุน้ำหนักรวมเท่าที่ควร แม้ว่าสถิติการกระทำความผิดวินัยหรือประพฤ
ติมิชอบจะลดลงบ้างก็ตาม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดีใคร่ขอความกรุณาได้โปรดพิจารณาด้วยความรอบคอบอีกประการ
หนึ่งด้วยว่า ตำรวจส่วนใหญ่ของเรายังคงเป็นตำรวจที่ดี ที่ยึดมั่นในอุดมการณ์ของผู้พิทักษ์สันติราษฎร์
อย่างแท้จริงนั้นมีอยู่จำนวนมาก แต่สภาพจิตโบราณก็มีความจริงอยู่ว่า ปลาของเดียวกันหมื่นน้ำเพียงตัวเดียว
ก็พลอยให้ปลาอื่น ๆ ทั้งช่องหมื่นน้ำไปด้วย จึงต้องกราบเรียน วังวอนขอความกรุณาว่าอย่าได้นำความผิด
ของตำรวจที่ประพฤติตนไม่ถูกต้อง ไม่ได้ไม่งามด้วยประการต่าง ๆ แต่เพียงส่วนน้อยมาลงโทษตำรวจส่วน
ใหญ่ซึ่งเป็นคนดี และเสียสละแม้กระทั่งชีวิตร่างกายเพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน รวมทั้งด้าน
ความมั่นคงของชาติด้วยเลย นอกจากนี้ยังมีไม่น้อยที่ตำรวจซึ่งปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ต้อง
ถูกฟ้องร้องกลั่นแกล้งจากผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น

การที่ประชาชนมีความรู้สึกไม่ติดต่อกับตำรวจที่ประพฤติไม่ชอบไม่ควรดังกล่าวข้างต้นในความรู้สึก
ส่วนตัวของผมนั้นไม่เคยรู้สึกตอบได้เลย เพราะประชาชนในฐานะเจ้าของประเทศเป็นผู้เสียภาษีแก่รัฐบาล
เพื่อจ่ายเป็นเงินค่าน้ำส่วนหนึ่งให้แก่ตำรวจ ย่อมมีสิทธิโดยชอบที่จะมีความรู้สึกเช่นนั้น และมีใช้เรื่องแปลก
อะไรเลย เพราะบุคคล ๕ ประเภทที่ไม่ควรจะมีมลทินมัวหมองในการปฏิบัติหน้าที่และความประพฤติ คือ

พระพรหมบัณฑิต

สุวิภาภษา

ครู อาจารย์

ตำรวจ

นักการเมือง

เมื่อตำรวจมีความสำคัญเช่นนักเบณาการถูกต้องที่ประชาชนจะต้องให้ความสนใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจเป็นพิเศษ เพราะตำรวจเป็นผู้รักษากฎหมาย เป็นเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมขั้นต้น หรือเป็นคนแรกที่ไปถึงสถานที่เกิดเหตุหรือเป็นผู้ทำหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานในทางคดีก่อนส่งพนักงานอัยการพิจารณาตามอำนาจหน้าที่ เมื่อมีการละเมิดกฎหมายที่มีโทษทางอาญาของบ้านเมือง ซึ่งภารกิจอันมีเกียรติในการผดุงความยุติธรรมให้แก่สังคมนี้ ถ้าตำรวจทำให้ประชาชนผิดหวังก็จะต้องถูกวิพากษ์วิจารณ์ในทางที่ไม่ดีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าสามารถปฏิบัติภารกิจนี้ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์แล้ว ก็ย่อมได้รับการยกย่องชมเชยจากประชาชนเช่นเดียวกัน

การปฏิบัติงานนั้นยังมีหรือทำมากเท่าใด มีความสลับซับซ้อนและละเอียดอ่อนมากเพียงใด ก็ย่อมจะต้องมีโอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดได้มากเป็นธรรมดา ขอแต่ให้ความบกพร่อง ผิดพลาดนั้นเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความปรารถนาดีหรือเกิดขึ้นเพราะความประมาท เกิดขึ้นโดยไม่เจตนาหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อย่าให้เกิดขึ้นโดยเจตนาที่จะใช้อำนาจหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ ก่อความเดือดร้อนแก่ประชาชนเท่านั้น คนเราทำงานมากก็ย่อมจะมีการผิดพลาด บกพร่องได้เป็นธรรมดาและเชื่อว่าประชาชนก็คงจะไม่ตั้งใจในประเด็นนี้มากนัก หากไม่เป็นการกระทำที่มีลักษณะเป็นการรังแกข่มเหงประชาชนแล้ว

ข้อสังเกตที่น่าจะต้องคำนึงกันเป็นพิเศษก็คือ งานของตำรวจนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความศรัทธาของประชาชน แต่ประชาชนเขาจะศรัทธาตำรวจได้อย่างไรหรือเพราะเหตุใด คำตอบที่ปราศจากข้อโต้แย้งก็คือประชาชนเขาศรัทธาเพราะตำรวจประพฤติดี ประพฤติชอบ มีคุณธรรมสูง เป็นที่พึ่งเขาได้ในยามทุกข์ร้อน โดยเฉพาะในกรณีที่ถูกประทุษร้ายไม่ว่ากรณีใด เช่น จากโจรผู้ร้าย และจะมีศรัทธายิ่งขึ้นหากตำรวจนอกจากมีความประพฤติดีแล้วยังมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงอีกด้วย เมื่อใดที่เราสามารถพัฒนาตำรวจไทยมาถึงจุดนี้ได้ เชื่อเหลือเกินว่าสัมพันธภาพอันดีระหว่างตำรวจกับประชาชนก็จะเป็นไปด้วยความราบรื่น อาชญากรก็แทบจะไม่มีที่ซุกหัวนอน ไม่สามารถหลบหนีการจับกุมไปได้เป็นเวลานาน ๆ เพราะพลเมืองดีทุกหนทุกแห่งนั้นแหละจะเป็นผู้ให้ข่าวหรือเบาะแสคนร้ายหรือช่วยเป็นหูเป็นตาแทนตำรวจอย่างจริงจัง จริงจัง และต่อเนื่อง

ผมเคยนอนกลางวันฝันไปว่า มีญาติภรรยาพาหนุ่มคนหนึ่งมาหาที่บ้าน ร้องท่มร้องไห้บอกว่าไปสมัครเป็นนักเรียนพลตำรวจไม่ได้ เขาผิดหวังและเสียใจมาก เพราะกรมตำรวจไม่ยอมรับผู้เป็นน้อง การพนัน สุบบุหรี ต้มสุรา ผมก็ปลอบเข่าว่ากิดแล้วเพราะปัจจุบันคนจบการศึกษาสูง ๆ มีมากมายเป็น

เรือนแสนที่ยังว่างงานอยู่ และเขามีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กรมตำรวจต้องการ คือ ไม่เล่นการพนัน ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่ ขณะเดียวกันก็ได้ปลอบใจเขาไปว่าถ้าเขารักจะเป็นตำรวจจริงๆ ก็เลิกการกระทำหรือความประพฤติที่ต้องห้ามนั้นเสีย แล้วค่อยมาสมัครสอบใหม่ก็ได้ เพราะอายุเราก็อีกตั้งหลายปีจึงครบอายุ ๒๕ ปี พร้อมกับยกตัวอย่างว่า เด็กประจำปี่มน้ำมันเขายังไม่รับผู้สูบบุหรี่ ทำไมเขายังบังคับได้เมื่ออยากได้งานทำก็ต้องตัดสินใจที่ดีของตนเองออกไปเสีย ตำรวจนั้นยิ่งสำคัญกว่าเด็กประจำปี่มน้ำมันมากมาย ทำไมจะกำหนดคุณสมบัติอย่างที่คุณกล่าวมาแล้วไม่ได้ พอดีภรรยาจะมาปลุกให้ตื่น บอกว่ามีโทรศัพท์ทางไกลมาจากพัทลุง ต้องการจะเล่าเรื่องบางอย่างเกี่ยวกับเรื่องแชร์ที่กำลังวุ่นวายที่พัทลุงให้ฟัง เลยไม่ได้ฝันต่อไป พอดีโทรศัพท์เสร็จก็ไม่กล้านอนต่อเพราะกลัวจะฝันเรื่อยเปื่อยไปกันใหญ่ ดีหน่อยที่ไม่มีคนเอาผิดกับความฝัน มิฉะนั้นคงสนุกแน่ เพราะทุกคนมีสิทธิที่จะฝันอะไรๆ ได้แล้วแต่ความผิดปกติกติของเลือดลมในร่างกายที่จะฝันแปรไปได้แต่ละวันอย่าถือสาอะไรผมเลยครับ ก็ผมบอกแล้วว่าผมฝันไปเรื่องก็มีเพียงเท่านั้น

เห็นจะจับได้เสียที เขาเป็นอันสรุปได้ว่า ก่อนที่เราจะจ่ายเงินให้ลูกน้องพวกพอกออกไปปฏิบัติหน้าที่ อย่างน้อยเขาก็ควรมีความรู้ตามสมควรถึงส่วนประกอบ กลไกการทำงาน การยิงปืน และการบำรุงรักษา ตลอดจนควรรู้อาจจะมีสิทธิใช้อำนาจปืนในการปฏิบัติหน้าที่ได้ภายใต้เงื่อนไขอย่างไรบ้าง ฉันทิดก็คิด ถ้าจะเปรียบกับอำนาจของตำรวจ ก่อนที่จะให้ตำรวจออกปฏิบัติหน้าที่ เขาจะต้องรู้ถึงขอบเขตอำนาจหน้าที่ของเขาเป็นอย่างดี จะต้องรู้จักกฎหมายต่างๆ ในการใช้อำนาจหน้าที่ตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน ที่สำคัญที่สุดก็คือจะต้องมีคุณธรรมเพียงพอที่จะควบคุมตนเองได้ว่าจะไม่ใช้อำนาจหน้าที่ของตนในทางที่ไม่ชอบไม่ควร ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เพื่อให้สมศักดิ์ศรีของการเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์อย่างแท้จริง

ประโยชน์ที่จะพึงมีจากบทความนี้ผมขอทิตเป็นกุศลให้แก่ดวงวิญญาณของท่าน พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจผู้มีอุดมการณ์อย่างแน่วแน่และสูงส่งที่จะปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งเชื่อว่าทุกคนที่มีใจเป็นธรรมจะต้องยอมรับว่า ในยุคสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอันยาวนานที่สุด และขณะเดียวกันท่านก็เป็นหนึ่งในแปดของผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่ผู้หนึ่งในวงการเมืองสมัยนั้น ท่านมิได้ใช้อำนาจที่มีอยู่เพื่อเป็นฐานอำนาจของท่านเลย แต่กลับใช้ปัจจัยเหล่านั้นมาปกป้องประชาชน และลงโทษอย่างเฉียบขาดแก่ตำรวจที่รังแกข่มเหงก่อความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนพร้อมๆ กับการคุ้มครองตำรวจที่ซื่อสัตย์สุจริตซึ่งถูกผู้มีอิทธิพลลั่นแกล้งอย่างสุดหัวใจอีกด้วย จึงขอถือโอกาสแสดงความกตัญญูตงเวที จารึกคุณงามความดีของท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

โรคคอเจ็บ

จากเชื้อสเตรปโตคอคคัส ทรูเช

โดย

แพทย์หญิง อัมพร ลุกนธมาน
ผู้อำนวยการศูนย์สเตรปโตคอคคัสแห่งชาติ
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สำนักงาน ศึกษาศาสตร์วิทยา
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กทม. ๑๐๕๐๐

โรคคอเจ็บจากเชื้อสเตร็ปโตคอคคัส หมู่ "เอ"

แพทย์หญิงอัมพร สุคนธมาน**

ใครก็ตามเกิดมาแล้วคงเคยป่วยด้วยโรคที่มีอาการเจ็บคอสักครั้งหนึ่งในชีวิต โดยตามความเป็นจริงแล้ว ทุกท่านจะป่วยด้วยโรคคอเจ็บจากสาเหตุใดก็ตามหลายครั้งเมื่ออยู่ในวัยเด็ก บางครั้งอาจมีไข้ น้ำมูกไหล ไอ ร่วมด้วย หรือท่านที่มีบุตรหลานซึ่งเลี้ยงดูอย่างดีเป็นเอกเทศ สุขภาพสมบูรณ์ไม่เคยเจ็บป่วย พอเริ่มเข้าโรงเรียน บุตรหลานของท่านก็เริ่มติดโรคทางระบบทางเดินหายใจ เด็กโตที่พูดเรื่องอาจจะบอกกล่าวให้ทราบว่าเป็นคอด้วย สาเหตุของอาการเจ็บคอก็มีหลายประการ เช่น เกิดจากเชื้อไวรัสทำให้เกิดโรคระบบทางเดินหายใจ เชื้อแบคทีเรีย จุลชีพบางชนิด หรือการแพ้สารบางชนิด เป็นต้น โรคเจ็บคองานอาจจะติดต่อแพร่ไปในระหว่างผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกัน เช่น ในครอบครัวเดียวกัน ในสถานที่ทำงาน โรงเรียน หรือชุมชนแออัด ฯลฯ ถ้าเชื้อแบคทีเรียหรือจุลชีพบางชนิดเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรค ผู้ป่วยจำเป็นจะต้องได้รับการรักษาด้วยยาปฏิชีวนะอย่างถูกต้อง เช่น โรคคอเจ็บจากเชื้อแบคทีเรียชนิดหนึ่ง ที่มีชื่อว่า สเตร็ปโตคอคคัส หมู่ "เอ" (*Streptococcus group A*) เชื้อนี้บางสายพันธุ์สามารถทำให้เกิดโรคแทรกซ้อนตามมาที่หลัง เช่น ไข้คอแดง (Scarlet fever) ไข้รูห์มาติก (Rheumatic fever), โรคหัวใจรูห์มาติก (Rheumatic heart disease) และโรคไตอักเสบ (Glomerulonephritis) ซึ่งอาจทำให้เป็นอันตรายเกิดความพิการของหัวใจหรือไตไปตลอดชีวิตของผู้นั้น แต่ถ้าผู้ป่วยได้รับยาปฏิชีวนะที่เหมาะสมในการรักษา เชื้อสเตร็ปโตคอคคัสเป็นเวลานานตามแพทย์กำหนด ก็สามารถรักษาให้หายขาดและป้องกันมิให้เกิดโรคแทรกซ้อนดังกล่าวแล้วได้

* ได้รับทุนจาก พลดารวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ๑ แสนบาท สำหรับงานวิจัยสำรวจหาอุบัติการณ์เกิดโรคคออักเสบ พหอง และโรคแทรกซ้อน จากเชื้อสเตร็ปโตคอคคัส โดยเฉพาะ หมู่ "เอ"

** ผู้อำนวยการศูนย์สเตร็ปโตคอคคัสแห่งชาติ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สำนักงาน ตึกพยาธิวิทยา โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กทม. ๑๐๕๐๐

เชื้อโรคที่ชื่อสเตรปโตคอคคัสนี้ แบ่งเป็นพวกใหญ่ ๆ โดยอาศัยการทำลายเม็ดเลือดแดงที่ใส่ในอาหารวัน สำหรับใช้เพาะเลี้ยงเชื้อ สเตรปโตคอคคัส หมู่ เอ สามารถทำลายเม็ดเลือดแดงที่ผสมอยู่ในอาหารเลี้ยงเชื้อโดยเฉพาะรอบ ๆ โคลนินของเชื้อนี้ได้หมดสิ้น มองเห็นเป็นบริเวณกลมใส ทางการศึกษาจึงเรียกชื่อว่า เบต้า ฮีโมลิติก สเตรปโตคอคคัส (Beta hemolytic streptococcus) เชื้อนี้ยังจำแนกเป็นหมู่ต่างๆ โดยใช้ตัวอักษร เอ บี ซี ดี ฯลฯ สำหรับหมู่ เอ ถือว่าเป็นตัวสำคัญที่ทำให้เกิดโรคคอเจ็บโดยเฉพาะในเด็กมากกว่าในผู้ใหญ่ และทำให้เกิดโรคแทรกซ้อนดังได้กล่าวแล้ว

อายุที่พบป่วยจากเชื้อโรคนี้ มักจะอยู่ระหว่าง ๒-๑๔ ปี พบมากในกลุ่ม ๕-๘ ปี กลุ่มอายุ ๑๕-๓๕ ปี พบเพียง ๑๐-๒๐% เท่านั้น ถ้าอายุเกิน ๓๕ ปี ขึ้นไป มีผู้สำรวจในต่างประเทศพบได้เพียง ๕%

อาการของโรคคอเจ็บ

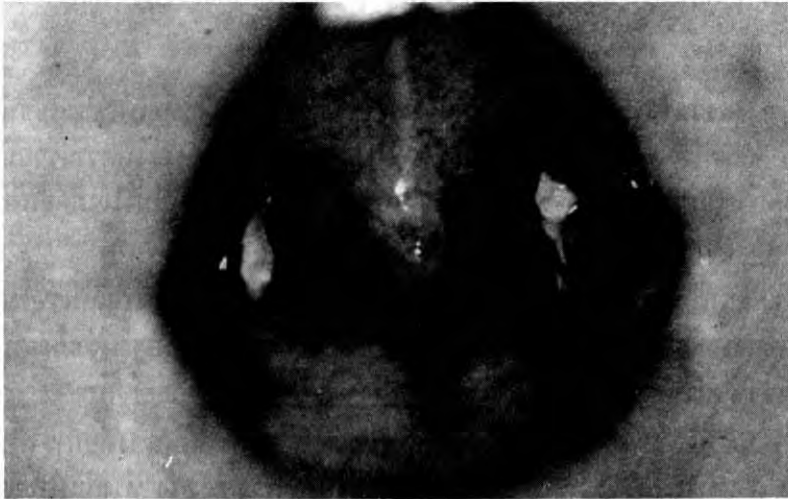
เมื่อได้รับเชื้อโดยการติดต่อโดยตรงจากละอองน้ำลายของผู้มีเชื้อนี้ หรือติดต่อได้โดยการรับประทานอาหารที่แปดเปื้อนเชื้อนี้เข้าไปแล้ว ภายหลัง ๒๔-๔๘ ชั่วโมงไปแล้ว อาการต่างๆ ของโรคจะเกิดขึ้น ซึ่งได้แก่ มีอาการไข้ เจ็บคอ ปวดศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้อง รู้สึกเจ็บที่ต่อมน้ำเหลืองข้างคอซึ่งบวมโตขึ้น นาน ๆ ครั้งหนึ่งจะพบว่าเด็กบางคนมีผื่นสีของไข่อัดอัดแดงเกิดร่วมด้วย เป็นผื่นละเอียดสีแดงขึ้นที่ลำตัว แขนขา มากกว่าที่หน้า ผื่นขึ้น ๓-๔ วันก็จะจางลง และประมาณ ๗-๑๐ วันผื่นหนึ่งจะลอกเป็นขุยๆ โดยเฉพาะที่ฝ่ามือและฝ่าเท้ามีการลอกเป็นแผ่นโตๆ ในระยะที่เป็นไข้เจ็บคอ ถ้าอ้าปากผู้ป่วย จะเห็นต่อมทอนซิล ลิ้นไก่ และผนังคอบวมแดง บางครั้งมีฝ้าขาวๆ ปกคลุมบนผิวของต่อมทอนซิลด้วย ลักษณะเช่นนี้ไม่เพียงแต่พบได้ในผู้ป่วยที่เกิดจากเชื้อสเตรปโตคอคคัส หมู่ เอ เท่านั้น ยังอาจพบได้ในโรคคออักเสบที่เกิดจากเชื้อไวรัสบางชนิด ได้แก่ adenovirus, coxsackievirus หรือ infectious mononucleosis ก็ได้ หรือในเด็กที่ไม่เคยฉีดยาป้องกันโรคคอตีบ ต้องนึกถึงโรคคอตีบไว้ด้วย เนื่องจากอาการคล้ายคลึงกันแยกกันโดยการตรวจธรรมดาบางครั้งก็บอกไม่ได้ ต้องใช้การตรวจทางห้องปฏิบัติการทดลองช่วยสนับสนุน อย่างไรก็ตามระหว่างรอผลการวินิจฉัยโดยการตรวจเพาะเชื้อ หรือตรวจโลหิต แพทย์จะต้องให้การรักษาเชื้อสเตรปโตคอคคัสไปก่อนจนกว่าจะพิสูจน์ว่าเป็นอย่างอื่น เพื่อป้องกันโรคแทรกซ้อนมิให้เกิดขึ้นเสียแต่แรก (รูปคออักเสบ ๑)

มีผู้ป่วยจำนวนไม่น้อยที่แสดงลักษณะอาการของโรคไม่มาก อาจจะเหมือนคออักเสบที่เกิดจากเชื้อหวัดต่าง ๆ และไม่มีอาการเจ็บป่วยแสดงให้ปรากฏ กลุ่มนี้จะเป็นผู้ที่แพร่เชื้อให้แก่ผู้ใกล้ชิด หากผู้ใดมีภูมิต้านทานต่ำ สภาพอ่อนแอ จึงจะมีอาการป่วยเกิดขึ้น และในกลุ่มนี้นั่นเองที่แพทย์ตรวจพบโรคหัวใจรั่วมาติก หรือโรคไตอักเสบ โดยที่ผู้ป่วยไม่สามารถบอกประวัติการป่วยโรคเจ็บคอที่เป็นล่วงหน้าแล้ว

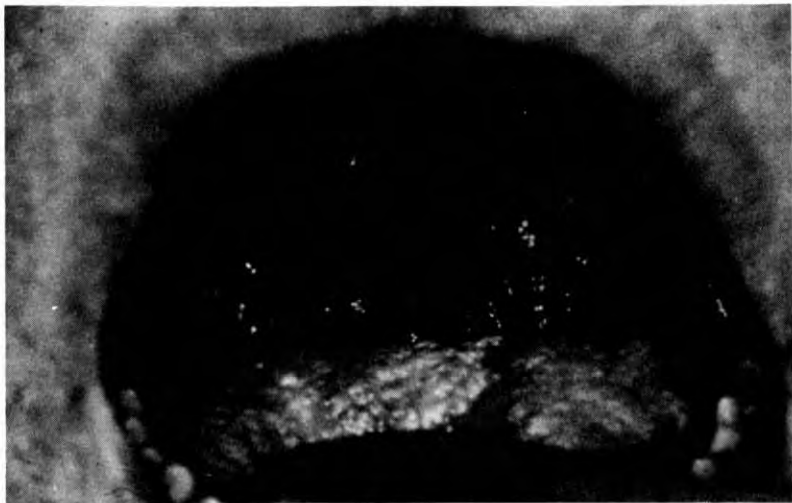
การตรวจทางห้องปฏิบัติการทดลอง

เพื่อสนับสนุนและพิสูจน์ว่าเป็นโรคคอเจ็บจากเชื้อสเตรปโตคอคคัส หมู่ เอ ได้แก่

๑. การตรวจเพาะเชื้อจากลำคอ (จมูก) ในกรณีที่แพทย์สามารถจะทำการตรวจเพาะเชื้อได้ (มีอาหารเลี้ยงเชื้อเตรียมไว้หรือซื้ออาหารเลี้ยงเชื้อสำเร็จรูป) ผลจะปรากฏให้ทราบในวันรุ่งขึ้น หรือ แพทย์อาจจะส่งตรวจต่อยังสถาบันใหญ่ๆ โดยใส่ในหลอดเลี้ยงเชื้อชั่วคราวประมาณ ๓ วัน จะทดสอบออกมาได้ว่าเป็นเชื้อสเตรปโตคอคคัสหมู่ใด การป้ายเชื้อจากคอแพทย์จะใช้สำลีพันปลายไม้ที่สะอาดบดหนึ่งให้ปราศจากเชื้อโรคมมาแล้ว กวาดป้ายในช่องคอ (ดังแสดงในรูป ๒)

รูป ๑

รูป ๒

การกระทำเช่นนั้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ป่วยเป็นอย่างดีด้วย มิฉะนั้นจะบ้ายจากที่ ๆ ไม่ต้องการและทำให้ผลผลิตพลาด บางครั้งแพทย์อาจจะต้องใช้ไม้กดลิ้นช่วย ผู้ป่วยควรจะกลืนใจไว้เพียงชั่วครู่เดียว การบ้ายค่อนไม่เกิดความเจ็บปวดแต่อย่างใด ผู้ปกครองควรอธิบายให้เด็ก ๆ ทราบไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นความรู้อบตัว ส่วนการบ้ายจุมกเพื่อนำไปตรวจก็เช่นเดียวกัน

ถ้าได้เชื้อสเตรปโตคอคคัสแล้ว จะต้องนำไปทดสอบต่อไปว่าเป็นหมู่ใด และยังสามารถทดสอบว่าเป็นชนิด (serotype) ไหนได้ด้วย เพื่อประโยชน์ในทางป้องกันการระบาดของเชื้อโรคนั้น ถ้าพบชนิด (serotype) เดียวกันในกลุ่มบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกัน แสดงว่ามีการระบาดเกิดขึ้น หรือถ้าพบเป็น serotype ที่เคยทำให้เกิดโรคหัวใจหรือหัดหรือโรคไตมาก่อน แพทย์ก็จะได้ให้การรักษาป้องกันกลุ่มบุคคลที่สัมผัสเช่นนี้ ๆ ทว่าการบ้ายไม่รุนแรงเสียแต่เนิ่น ๆ และจะต้องคอยเฝ้าระวังดูแลให้ปลอดภัยจากโรคอยู่ชั่วระยะหนึ่ง

๒. การตรวจโลหิต ในรายที่จำเป็น แพทย์อาจจะขอตรวจโลหิตเพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัย การให้การรักษา และการติดตามโรคเพื่อป้องกันโรคแทรกซ้อน ผู้ป่วยควรจะให้ความร่วมมือเพราะจะเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้ป่วยเอง จำนวนเลือดที่แพทย์ใช้ในการตรวจก็ไม่มาก ไม่ทำให้เกิดอันตรายแต่ประการใดแม้แต่การเจาะเลือดจากผู้ป่วยเด็ก ในการตรวจโลหิต แพทย์จะนำไปตรวจดังนี้

๒.๑ นับเม็ดเลือดขาว และจำแนกชนิดของเม็ดโลหิต จะเป็นแนวทางคร่าว ๆ บ่งให้ทราบว่าการอักเสบเกิดจากเชื้อแบคทีเรียหรือจากไวรัส เพราะถ้าสันนิษฐานว่าเกิดจากเชื้อไวรัสก็ไม่จำเป็นต้องให้ยาฆ่าเชื้อหรือยาปฏิชีวนะ

๒.๒ ตรวจหาปริมาณของแอนติบอดีในน้ำเหลืองที่ตอบสนองต่อการได้รับเชื้อสเตรปโตคอคคัส เช่น การหาระดับของ ASO (เอ เอส โอ) ซึ่งต้องตรวจ ๒ ครั้ง ห่างกันประมาณ ๗-๑๕ วัน การตรวจเพียงครั้งเดียวไม่ช่วยในการวินิจฉัยแต่อย่างใดเลย นอกจากนี้ยังมีการหาแอนติบอดีอื่น ๆ อีก

๒.๓ ในการเจาะเลือดแต่ละครั้งยังอาจนำไปตรวจหาปฏิกิริยาตอบสนองในน้ำเหลือง ซึ่งบอกให้ทราบว่าผู้ป่วยยังอยู่ในระยะที่มีการอักเสบหรือหมดระยะของการอักเสบแล้ว ตรวจหาสารในเลือดที่บอกให้ทราบว่ามีการเปลี่ยนแปลงผิดปกติในไตของผู้ป่วยหรือไม่ ฯลฯ

๓. การตรวจปัสสาวะ บางครั้งเชื้อสเตรปโตคอคคัส หมู่ เอ บางสายพันธุ์ อาจทำให้เกิดโรคไตอักเสบได้ ดังนั้นการตรวจปัสสาวะเพื่อหาปริมาณโปรตีน และเม็ดเลือดแดง ซึ่งอาจมีจำนวนผิดปกติในปัสสาวะก่อนที่ผู้ป่วยแสดงอาการของโรคไตอักเสบให้เห็นชัดเจน

การให้ความร่วมมือกับแพทย์ในการตรวจเพื่อวินิจฉัยและติดตามอาการของโรค จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับผู้ป่วยเอง นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ในการป้องกันแต่เนิ่น ๆ มิให้โรคระบาดไปยังผู้อื่นที่อยู่ใกล้ชิด

การรักษาโรคคอเจ็บจากเชื้อสเตรปโตคอคคัส หมู่ เอ

นอกจากการให้ยารักษาตามอาการแล้ว มียาปฏิชีวนะที่ให้ผลดีมากในการรักษาโรคนี้ซึ่งได้แก่

๑. เพนนิซิลลิน ให้รับประทานหรือฉีด ในขนาด ๖ แอสน ถึง ๑.๒ แอสนหน่วย ต่อวัน (แล้วแต่อายุ) โดยแบ่งให้ ๓ มื้อ ก่อนอาหารประมาณครึ่งชั่วโมง

๒. ถ้าแพ้เพนนิซิลลิน มียาที่ใช้แทนกันได้ คือ อิริโทรมัยซิน ในเด็กให้ขนาด ๓๐-๕๐ มิลลิกรัมต่อน้ำหนักหนึ่งกิโลกรัมต่อวัน แบ่งให้ ๓-๔ มื้อ หลังอาหารครึ่งชั่วโมง ส่วนผู้ใหญ่ให้วันละ ๒ กรัม

ยาทั้ง ๒ อย่างนี้ ต้องแนะนำให้ผู้ป่วยรับประทานให้ครบ ๑๐ วัน จึงจะมั่นใจว่าสามารถป้องกันโรคแทรกซ้อน คือ ไข้รูห์มาติก โรคหัวใจรูห์มาติก หรือโรคไตอักเสบได้

สำหรับการป้องกัน เมื่อทราบว่าตนเองหรือบุตรหลานป่วยด้วยอาการคอเจ็บ ต้องพยายามอย่าไอ หรือจามรดกัน เพราะจะแพร่เชื้อไปยังผู้ใกล้ชิด รับประทานยาให้ครบตามที่แพทย์ผู้รักษาสั่ง ถ้าแพทย์ให้ตรวจสอบ เช่นทำการเพาะเชื้อซ้ำเมื่ออาการทุเลาแล้ว ควรจะปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ เพราะบางรายแม้ได้ยาครบกำหนดแล้วก็ตาม ยังเพาะเชื้อได้อีก จำเป็นจะต้องให้ยาเดิมอีกชุดหนึ่งจึงจะหายขาด

มีผู้พยายามทำวัคซีนสำหรับป้องกันโรคจากเชื้อสเตรปโตคอคคัส หมู่ เอ แต่ยังไม่สำเร็จ เพราะเชื้อมีหลายสายพันธุ์ การเกิดโรคของแต่ละประเทศไม่เป็นเชื้อชนิด (serotype) เดียวกัน จึงยากที่จะทำวัคซีนให้ใช้ได้ทั่วไป ทางที่ดีควรปฏิบัติตามคำแนะนำดังต่อไปนี้

“คอเจ็บถ้าเชอสเตรปเป็นตัวสำคัญ กินยาครบสิบวันจะป้องกันหัวใจไตพิการ”

“စကြဝဠာ ပရမာ သာတာ”

“อโรคยา ปรมา ลากา”

ความรู้ความสามารถทางการแพทย์ในประเทศไทยได้ก้าวหน้าไปมาก เรามีแพทย์และเครื่องมือที่ทันสมัยไม่แพ้ต่างประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่เหมือนทุก ๆ ประเทศที่กำลังพัฒนา ยังมีประชาชนชาวไทยอีกมากมายที่ยังต้องเจ็บป่วย และเสียชีวิตด้วยโรคที่ไม่น่าจะต้องเสียชีวิต ซึ่งผู้ป่วยเหล่านี้อาจอยู่ในวัยที่กำลังทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ ถือว่าประเทศไทยยังสูญเสียทรัพยากรอันมีค่าไปเปล่า ๆ โดยโรคต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าประชาชนมีความรู้และรู้จักวิธีปฏิบัติรักษาตนเองบ้างพอสมควร อาจป้องกันได้ ซึ่งจะประหยัดทั้งเงิน เวลา และชีวิตของตนเอง ในประเทศไทยการป้องกันการเกิดของโรคถือว่าเป็นหลักสำคัญอันหนึ่งของการแพทย์ เพราะให้ผลดีกว่า ประหยัดกว่า ตัวอย่างที่ได้ง่าย ๆ ถ้าหากคนหนึ่งฉีดวัคซีนป้องกันการเกิดขึ้นของโรคบาดทะยัก (๓ เข็ม) ในระหว่างที่สบายดี คน ๆ นั้นจะไม่มีบาดทะยักเกิดขึ้น ราคาวัคซีนประมาณ ๔ บาทต่อเข็ม แต่ถ้าคน ๆ นั้นเกิดเป็นบาดทะยัก การรักษาที่เต็มทีอาจเป็นจำนวนเงินถึงสองหมื่นบาทหรือมากกว่า ทั้งยังไม่สามารถจะทราบว่าจะได้ผลหรือไม่

โดยหลักที่ถูกต้องแล้ว แต่ละท่านควรมีแพทย์ประจำตัว ซึ่งแพทย์ผู้นั้นไม่จำเป็นต้องเป็นแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสาขาใด ๆ หากท่านมีปัญหาใด ๆ ทางด้านสุขภาพ ควรไปหาแพทย์ประจำก่อน ซึ่งแพทย์จะมีประวัติทางด้านสุขภาพของท่านไว้ และถ้าไปหาแพทย์นั้นทุกครั้งผู้ป่วยผู้นั้นจะรู้จักประวัติการเจ็บป่วยของท่านดี ถ้ามีอะไรเปลี่ยนแปลงแม้เพียงเล็กน้อยจะสามารถบอกได้เร็วกว่าแพทย์ที่ไม่เคยดูท่านมาก่อนเลย แพทย์ทุกคนมีความรู้พอสมควรเกี่ยวกับทุกโรค ฉะนั้นจึงไม่จำเป็นที่จะต้องไปหาแพทย์ที่เชี่ยวชาญเฉพาะโรค เช่น นึกว่าเป็นโรคหัวใจ ก็ไปหาแพทย์โรคหัวใจโดยที่ท่านอาจไม่เป็นโรคหัวใจก็ได้ ทางที่ดีควรไปหาแพทย์ของท่านก่อน เขาจะดูให้เองเท่าที่เขาจะสามารถดูได้ และถ้าจำเป็นเขาจะส่งให้ผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ อย่างถูกต้องหรือใกล้เคียงกว่าที่ท่านจะวินิจฉัยตัวเอง ฉะนั้น ทุกท่านจึงควรมีแพทย์ประจำครอบครัว ๑ คน เลือกหาให้ดีที่ไปมาสะดวก และไปปรึกษาเป็นประจำได้ การที่ไปหาแพทย์แต่ละโรค ท่านอาจมีแพทย์ดูแลท่านหลายคนในเวลาเดียวกัน ซึ่งแต่ละท่านอาจไม่สนใจเกี่ยวกับอวัยวะอื่น มุ่งแต่จะดูอวัยวะที่ตนเองมีความรอบรู้แล้วส่งยาที่ตนเองต้องการ ในบางรายอาจมีมาเป็นสิบ ๆ ชนิดจากแพทย์ ๕-๖ คน เช่น ผู้ป่วยที่เป็นโรคไต อาจมีโรคแทรกได้หลายโรคเช่น โรคทางหัวใจ ทางกระเพาะอาหาร ทางสมอง ทางติดเชื้อ ทางปอด ซึ่งถ้ามีแต่ไปหาแพทย์ผู้เชี่ยวชาญอาจต้องเป็นสิบ ๆ แพทย์ แต่แพทย์ที่ดูคนเดียวอาจดูแลได้หมดและปรึกษาแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเป็นครั้งเป็นคราวไป

ผมจึงขอเน้นว่า หลักการในการรักษาโรคภัย หรือสุขภาพของท่านคือ ใช้หลัก ๑) ป้องกัน ๒) เลือกแพทย์ที่ท่านไว้วางใจเป็นแพทย์ประจำตัว และมอบความไว้วางใจให้แพทย์ผู้นั้นจัดการทุกอย่างตามที่เขาเห็นสมควร

บุญกุศลใดที่เกิดขึ้นจากบทความของผมในหนังสือเล่มนี้ ขออุทิศกุศลนั้นแด่ท่าน พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิวงศ์ ผู้ซึ่งเป็นที่เคารพยกย่องอย่างสูงของผมและตระกูลกุลละวณิชย์

นายแพทย์ พินิจ กุลละวณิชย์

โรคความดันโลหิตสูง (Hypertension)

โรคนี้เป็นโรคที่พบได้บ่อย พบได้ในคนทุกอายุตั้งแต่เด็กจนถึงผู้สูงอายุ ผู้ที่มีความดันโลหิตสูงมักจะมีอายุสั้นกว่าผู้ที่มีความดันปกติ ผู้ที่มีความดันสูงควรอยู่ภายใต้การดูแลรักษาของแพทย์ตลอดเวลา

สาเหตุของโรคความดันโลหิตสูง

โรคความดันโลหิตสูงในผู้ใหญ่ไม่ทราบสาเหตุ ส่วนน้อยสาเหตุมาจากโรคบางอย่าง เช่น โรคไต โรคของเส้นเลือด และกรรมพันธุ์

โดยทั่วไปความดันโลหิตในคน ๆ หนึ่งนั้นเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่อยู่ในระดับเดียวกันแม้จะวัดในวันเดียวกัน ความดันโลหิตมี ๒ ระดับ ระดับบนเรียกว่า SYSTOLIC ระดับล่างเรียกว่า DIASTOLIC ความดันโลหิตในเกณฑ์ปกติคือ ตั้งแต่ ๑๐๐-๑๕๐ ของ SYSTOLIC และ ๕๐-๙๐ ของ DIASTOLIC ระดับความดันโลหิตที่สำคัญคือระดับล่าง ความดันโลหิตขึ้นอยู่กับอายุ คนอายุสูงความดันโลหิตมักสูงขึ้นด้วย เมื่อไหร่จึงเรียกว่าความดันโลหิตสูง ข้อนี้นั้นที่ถกเถียงกันทั่วโลก แต่ส่วนใหญ่แพทย์มีความเห็นว่าความดันโลหิตตั้งแต่ SYSTOLIC และ ๑๕๐/๙๕ ของ DIASTOLIC ขึ้นไปถือว่าเป็นความดันโลหิตสูง ผู้ที่ในข่ายสงสัยว่ามีความดันโลหิตสูง ควรหาแพทย์เสมอ ๆ และควรวัดความดันหลังจากนอนหรือนั่งพักผ่อนแล้วพอสมควร เพราะถ้าวัดในขณะที่เหนื่อยหรือตกใจ ความดันจะสูงได้

อาการของโรคความดันโลหิตสูง

ผู้ป่วยที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงอาจไม่มีอาการเลย และความดันโลหิตสูงพบได้โดยบังเอิญ เมื่อไปหาแพทย์ด้วยเรื่องอื่น หรือเมื่อไปตรวจร่างกายเพื่อขอประกันชีวิต การตรวจร่างกายประจำปีควรมีการวัดความดันโลหิตและบันทึกไว้เป็นหลักฐานไว้เป็นระยะ เพื่อเปรียบเทียบกันในกรณีที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายหลัง

ผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงอาจมีอาการดังต่อไปนี้ ปวดหัว มีเลือดกำเดาไหล ตามัว/ปวดเหนื่อยง่าย หรือมีอาการของโรคหัวใจ เช่น ขาบวม นอนราบไม่ได้ หัวใจโต ชีพจรเต้นเร็ว ปากเขียว หรือมีอาการของโรคไต คือ บวมทั้งตัว ซีด (โลหิตจาง) คัน อาเจียน คลื่นไส้ หรือเป็นนิ่วในไต ผู้ที่มีความดันโลหิตสูงมักจะเป็นอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ความดันจะปกติในระหว่างทานยา เมื่อหยุดยาความดันจะสูงขึ้น ผู้เขียนได้พบผู้ป่วยหลายรายที่มีความดันสูงมากจนแก้ไขไม่ได้ เมื่อซักถามพบว่า ผู้ป่วยเหล่านี้เคยมีความดันสูงมาหลายปีแล้ว และเคยทานยาลดความดันอยู่พักหนึ่ง แต่เมื่อเห็นว่าสบายดีจึงไม่ได้ไปหาแพทย์ ทำให้ขาดยาไป สิ่งเหล่านี้อาจเป็นความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ฉะนั้น การทำความเข้าใจกันตั้งแต่ต้นระหว่างแพทย์และผู้ป่วยจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อผู้ป่วยเข้าใจโรคต่าง ๆ และปฏิบัติตามตามแพทย์สั่ง การรักษาก็ไม่ยุ่งยากและมักได้ผล

การรักษาความดันโลหิตสูง

วิธีการรักษาแบ่งออกได้ ๔ วิธี คือ

- ๑) รักษาต้นเหตุของความดันสูงถ้ามี
- ๒) รักษาน้ำหนักให้เหมาะสมกับอายุและเพศ
- ๓) รักษาทางจิตใจ
- ๔) รักษาทางยา

ผู้ป่วยโรคนี้ควรทำจิตใจให้สบาย ไม่ควรจู้จุกจิก ไม่ควรคิดมาก หรือโมโหง่าย เอาธรรมะเข้าช่วยผ่อนคลายเป็นอันดี

การรักษาโรคความดันโลหิตสูงที่ไม่ทราบสาเหตุ โดยทั่วไปในรายที่มีความดันโลหิตสูงเพียงเล็กน้อย การคุมอาหารเพื่อลดน้ำหนัก เช่น ในผู้ป่วยที่อ้วนมากอาจช่วยลดความดันได้ ถ้ายังไม่เป็นผลจึงจะใช้ยาลดความดันโลหิตโดยตรง ซึ่งการรักษาไม่ควรปล่อยให้เป็นที่ปรึกษาของแพทย์

ข้อสำคัญต้องติดต่อกับแพทย์อยู่เสมอเป็นระยะ ถึงแม้จะไม่มีอาการหรือความดันปกติแล้วก็ตาม ถ้าสบายดีและความดันปกติเสมออาจวัดความดันเพียงประมาณ ๓ เดือนก็ได้.

โรคไขมันในเลือดสูง (Hypercholesterolaemia)

ไขมัน (โคเลสเตอรอล, Cholesterol) ในเลือดหรือเส้นเลือดทำให้หัวใจวายได้ สถิติของสมาคมโรคหัวใจชี้บ่งว่า ระดับโคเลสเตอรอลยิ่งสูงเท่าไร ผู้ป่วยนั้นยังมีโอกาสเป็นโรคหัวใจได้มากเท่านั้น ไขมันระดับไหนจึงเรียกว่าสูง เมื่อไหร่ควรรักษา คำว่าไขมัน ไม่ใช่หมายถึงเฉพาะโคเลสเตอรอลตัวเดียว ไขมันในเลือดยังมีอีกหลายชนิด เช่น Triglyceride, Phospholipid เหตุที่คนทั่วไปรู้จักโคเลสเตอรอลมากก็เพราะระดับของโคเลสเตอรอลในเลือดหาได้ง่าย และตรวจได้ทุก ๆ ไปตามห้องปฏิบัติการส่วนใหญ่ ส่วนไขมันอื่น ๆ นั้นทำได้หรือมีทำเฉพาะที่มีห้องปฏิบัติการใหญ่เท่านั้น คนเราเป็นโรคหัวใจหรืออัมพาตได้ โดยที่ระดับโคเลสเตอรอลในเลือดอาจไม่สูงเลยก็ได้

ไขมันมาจากไหน

ไขมันในร่างกายเรามีที่มา ๒ แหล่ง คือ ๑) มาจากไขมันที่เรากิน อาหารที่มีไขมันมาก คือพวกไขมันสัตว์ และหนังสัตว์ ไข่แดง หอย เครื่องใน ๒) ร่างกายของเราสร้างขึ้นมาเอง ข้อนี้เองที่ทำให้มีผู้แปลกใจอยู่เสมอว่าไม่ได้ทานไขมันเลย ทำไมจึงอ้วนได้ อาหารพวกแป้ง (คาร์โบไฮเดรต) เช่น ข้าว, ขนมปัง, ก๋วยเตี๋ยว, ของหวาน เมื่อเข้าสู่ร่างกายจะถูกเปลี่ยนเป็นน้ำตาล และถูกนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิง หากเรากินมากเกินไปเกินความต้องการ อาหารส่วนเกินจะถูกเปลี่ยนแปลงในร่างกายให้เป็นไขมันเพื่อเก็บไว้ใช้ต่อไป ฉะนั้น จึงควรระวังอาหารจำพวกแป้งไว้ด้วยว่าทำให้ไขมันสูงได้

ภาวะไขมันในเลือด

ไขมันในเลือดสูงได้โดยไม่สัมพันธ์กับอาการ ในคนอ้วนโคเลสเตอรอลอาจไม่สูง หรือคนผอมอาจมีไขมันในเลือดสูงก็ได้ ไขมันในเลือดไม่เกี่ยวกับความผอมหรืออ้วน ปัญหาทำไมบางคนจึงมีไขมันสูงในเลือดตง ๆ ที่ผุ่^{นี้}นั้นทานอาหารน้อย แต่บางคนทานมากแต่ไขมันในเลือดกลับไม่สูง คำถามนี้แพทย์ยังหาคำอธิบายไม่ได้ อาจเกี่ยวกับการทำงานของฮอโมนบางตัวหรือเป็นกรรมพันธุ์ เพราะถ้าพ่อแม่มีไขมันสูง ลูกหลานมักจะเป็นด้วย

โรคไขมันในเลือดนั้นอาจไม่มีอาการแสดง โดยทั่วไปที่ทราบว่าเป็นโรคนี้เพราะญาติพี่น้องเป็นจึงไปตรวจ หรือเพราะว่ามีอาการของโรคที่เกิดขึ้นเพราะไขมันในเลือดสูง เช่น โรคหัวใจ อัมพาต หรือแพทย์ตรวจพบโดยบังเอิญ ถ้ามีอาการให้ตรวจที่ตาดำ (ไม่ปรากฏในทุกวัย) บางคนก็จะมีก้อนเล็ก ๆ สีเหลืองตามตัว โดยเฉพาะที่ก้นและที่คอ ซึ่งเป็นก้อนไขมัน

ระดับไขมันปกติในเลือด (ในที่นี้หมายถึงโคเลสเตอรอล) มักสูงไม่เกิน ๒๖๐ มิลลิกรัมต่อ ๑๐๐ มิลลิตรของเลือด แต่ระดับของโคเลสเตอรอลขึ้นอยู่กับอายุของคน ยิ่งสูงอายุระดับไขมันก็ยิ่งสูงขึ้นได้ตามลำดับ คือ ถ้าคนอายุ ๖๕ ปี มีไขมัน ๒๗๐ ไม่ถือว่าสูงเกินไป แต่ถ้าคนอายุ ๒๐ ปี มีระดับไขมัน ๒๖๐ ก็ถือว่าสูงแล้ว การที่จะรักษาหรือไม่ ควรให้แพทย์แนะนำและไม่ควรทานยาเองเป็นอย่างยิ่ง ส่วนไขมันชนิดอื่น ๆ นั้นแล้วแต่แพทย์เห็นสมควรว่าควรตรวจหาหรือไม่ ถ้าสบายดีไม่มีญาติเป็นโรคหัวใจก็ไม่จำเป็นต้องตรวจ แต่ถ้าญาติพี่น้องหลายคนมีประวัติว่าเป็นโรคหัวใจหรือโคเลสเตอรอลในเลือดสูงควรปรึกษาแพทย์ให้ตรวจดู

การรักษาโรคไขมันสูงมีอยู่ ๓ วิธี

- ๑) คุมอาหาร
- ๒) ออกกำลังกายสม่ำเสมอ
- ๓) ทานยาควบคุมตามแพทย์สั่ง

โรคอ้วน (Obesity)

ความอ้วนพบในคนปกติหรือคนที่เป็็นโรคบางชนิด โรคที่ทำให้อ้วนได้คือ โรคต่อมไทรอยด์ทำงานไม่ได้เต็มที่ โรคทางสมอง โรคจิต (ทำให้ผู้ป่วยทานจุ) โรคกระเพาะอาหาร คือ ต้องทานบ่อย ๆ เพื่อไม่ให้ปวดท้อง

สำหรับผู้ที่ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บแต่อ้วน สาเหตุของความอ้วนนั้นเกิดจากการทานอาหารมากเกินไปกว่าที่ร่างกายต้องการ ไม่ว่าคน ๆ นั้นจะทานน้อยกว่าอีกคนหนึ่งเพียงไร ทั้งนี้เพราะร่างกายของแต่ละคนมีความต้องการใช้เชื้อเพลิงและพลังงานไม่เท่ากัน

อาหารต่างๆ ที่ทานเข้าไปในร่างกาย ถ้าใช้ไม่หมดร่างกายจะเปลี่ยนแปลงเป็นไขมันเก็บไว้ใช้เมื่อคราวจำเป็น อาหารต่างๆ แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ โปรตีน ได้แก่ พวกเนื้อวัว ไก่ หมู โปรตีนในผักก็มี อาหารประเภทที่ ๒ คือ คาร์โบไฮเดรต ซึ่งเป็นอาหารจำพวกแป้ง เช่น ข้าว ก๋วยเตี๋ยว บะหมี่ วุ้นเส้น ขนมจีบ ขนมจีน ซาลาเปา ขนมปัง มันฝรั่ง อาหารจำพวกนี้เป็นอาหารที่มีน้ำตาลมาก อาหารโปรตีนและคาร์โบไฮเดรตนี้จะผลิต "เชื้อเพลิง" ได้ ๔ แคลอรี ต่อ ๑ กรัม อาหารประเภทที่ ๓ คืออาหารจำพวกไขมัน (ทั้งจากเนื้อสัตว์และมันพืช) มีเชื้อเพลิง ๙ แคลอรี ต่อ ๑ กรัม ซึ่งมากกว่าอาหารสองประเภทแรกถึง ๒ เท่าว่า ฉะนั้น ถ้าทานอาหารไขมันมากจะทำให้ยอ้วน เพราะเชื้อเพลิงที่รับเข้าไปเมื่อไม่ถูกใช้ก็จะเก็บเอาไว้ แต่โดยธรรมชาติแล้วอาหารที่มีมันมากคนมักทานไม่ได้มาก เพราะจะทำให้คลื่นไส้ อาหารที่ทานได้มากคือ อาหารพวกเนื้อต่างๆ และพวกแป้งเพราะไม่เลี่ยน ข้าวจึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนอ้วนได้โดยที่ผมนั้นไม่ได้ทานอาหารพวกไขมันเลย น้ำตาล ของหวานต่างๆ ก็จัดอยู่ในพวกคาร์โบไฮเดรต ในคน ๆ เดียวกันความต้องการใช้เชื้อเพลิงมีไม่สม่ำเสมอ คือเปลี่ยนแปลงไปตามการเคลื่อนไหวและการทำงานของผมนั้น เมื่อมีอายุมากขึ้น การเดิน การเล่นกีฬา หรือการเคลื่อนไหวจะลดน้อยลง และร่างกายของคนที่มีอายุมากขึ้นต้องการหรือใช้เชื้อเพลิงน้อยลงด้วย ซึ่งต่างกับเด็กที่ต้องการอาหารเป็นเชื้อเพลิงมากเพื่อใช้ในการเจริญเติบโต ฉะนั้นในคนอ้วนถึงแม้จะทานน้อยแต่ก็เกินความต้องการของร่างกาย

การลดความอ้วน

ข้อสำคัญคือแยกให้ได้ว่า ความอ้วนนั้นไม่ได้เกิดจากเป็นโรค ความอ้วนเกิดขึ้นได้เนื่องจากการตามใจเด็กของพ่อแม่ ซึ่งเข้าใจผิดคิดว่าเด็กแข็งแรงต้องอ้วน คิดว่าคนอ้วนแข็งแรงกว่าคนผอม แต่ความจริงผู้ผอมแต่ไม่มีโรคมักจะมีอายุยืนกว่าคนอ้วน เพราะคนอ้วนมีโรคแทรกได้ง่าย เช่น หัวใจต้องทำงานหนัก ในที่สุดเกิดเป็นโรคหัวใจได้ หรือเป็นโรคปอด เนื่องจากหายใจไม่สะดวก เพราะมีไขมันในทรวงอกมาก ทำให้ปอดอักเสบได้ง่าย โรคข้อกระดูก เพราะต้องแบกน้ำหนักมาก การผ่าตัดทำได้ยากกว่า และแผลหายช้ากว่าและยังมีอีกหลายโรคที่ไม่อาจกล่าวได้หมดในที่นี้

ข้อสำคัญในการลดความอ้วน คือ ต้องมีความอดทน การลดอาหารควรค่อยๆ ทำ ควรปรึกษาแพทย์ว่าควรทานอะไรบ้าง และควรมีน้ำหนักเพียงใดจึงจะเหมาะ คนที่สูงเตี้ยกันไม่จำเป็นต้องมีน้ำหนักเท่ากัน ต้องแล้วแต่โครงสร้าง คนที่ร่างใหญ่จะมีน้ำหนักมากกว่าคนร่างเล็ก

กล่าวโดยย่อ อาหารที่ควรลดหรืองด ได้แก่ อาหารจำพวกสร้างไขมัน คือ คาร์โบไฮเดรต ได้แก่ พวกข้าว แป้ง มันฝรั่ง ก๋วยเตี๋ยว บะหมี่ วุ้นเส้น ขนมจีน ขนมจีบ ขนมปัง ของหวาน อาหารที่ไม่จำกัด คือ พวกโปรตีนที่ไม่มีมันหรือหนังสัตว์ ผู้ที่มีไขมันในเลือดสูงนอกจากงดอาหารพวกคาร์โบไฮเดรตแล้ว ยังควรงดอาหารที่มีไขมันสูงด้วย อาหารที่มีไขมันสูง ได้แก่ มันสัตว์ (มันพืชไม่เป็นไรและมีประโยชน์) เครื่องใน เช่น ไข่ ตับ ไข่แดง หอย ฯลฯ ผู้ที่เป็นเบาหวานควรทานอาหารพวกเนื้อที่ไม่มีมันหรือหนังสัตว์ ผักให้มาก ๆ พวกคาร์โบไฮเดรตน้อยลง แต่ไม่น้อยเกินไป ควรทานเท่าที่

แพทย์แนะนำ ถ้าหัวใจทานเนื้อที่ไม่มีมันและหนังสัตว์และผักเพิ่มขึ้น นอกจากการควบคุมอาหารแล้ว คนอ้วนควรต้องออกกำลังกายด้วย ในรายที่ไม่เคยออกกำลังกายเลย ควรค่อย ๆ เริ่มวันละเล็กน้อย เช่น เริ่มต้นเดินเล่นก่อน ในระยะทางพอสมควร อย่าให้เหนื่อย แล้วค่อย ๆ เพิ่มขึ้นทีละน้อย ถ้าทำได้โดยไม่เหนื่อยมากแล้วอาจวิ่งช้า ๆ ได้ การวิ่งช้า ๆ นี้เป็นการออกกำลังกายที่ดี แต่ควรค่อย ๆ ทำ ค่อย ๆ เพิ่มระยะถ้าไม่แน่ใจว่าจะเป็นอันตรายต่อหัวใจหรือไม่ ควรให้แพทย์ตรวจหัวใจก่อนออกกำลังกาย การออกกำลังกายถ้าทำได้ทุกวันถึงแม้จะเป็นวันละครึ่งชั่วโมงให้เหงื่อออกจะได้ประโยชน์กว่าสัปดาห์ละ ๒ ครั้ง ๆ ละ ๓ ชั่วโมง แต่การออกกำลังกายที่ไม่หักโหมอาทิตย์ละครั้งก็ยังคงดีกว่าไม่ได้ออกกำลังกายเสียเลย ไม่ควรหักโหมโดยเฉพาะในผู้สูงอายุ

นอกจากการวิ่งช้า ๆ การออกกำลังกายที่ดีคือ การว่ายน้ำ ในสถานที่จำกัดอาจใช้วิธีถีบจักรยานบก กระโดดเชือก วิดน้ำ (ไม่ควรทำในผู้สูงอายุ)

จะเห็นว่าการลดน้ำหนักที่ได้ผลนั้น ต้องทำร่วมกันทั้งคุมอาหารและออกกำลังกาย การนอนทำให้อ้วนได้ เวลานอนร่างกายจะเผาผลาญเชื้อเพลิงน้อยมาก ฉะนั้น ถ้ารู้ตัวว่าการอ้วนเกิดจากการนอนมากไป ก็ควรนอนให้น้อยลง ในแต่ละคนมีความต้องการชั่วโมงนอนไม่เท่ากัน บางคนนอนหลับสนิทเพียง ๕ ชั่วโมง แต่บางคนอาจต้องนอนถึง ๙ ชั่วโมง แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ระหว่าง ๖-๘ ชั่วโมง ต่อวัน ทั้งนี้แล้วแต่ความเคยชินด้วย

ส่วนการทานยาเพื่อช่วยการลดน้ำหนักนั้น ไม่แนะนำให้ใช้ถ้าไม่จำเป็น ยาพวกนี้ทำให้เบื่ออาหาร ถ้าทานยาแล้วยังทานอาหารได้ก็ไม่ได้ผล ยานี้ในรายที่จำเป็นแพทย์จะใช้ในระยะแรกของการลดอาหารเพื่อให้เกิดเบื่ออาหาร การใช้ยานี้ควรได้รับคำแนะนำจากแพทย์ก่อน.

พิจารณาชายให้เห็นสงฆกาย
ในโรคเขาสวาน

ผิวหนังฉายให้เห็นสุขภาพ ในโรคเบาหวาน

โรคเบาหวานเป็นโรคที่คนส่วนใหญ่รู้จักกันดี เนื่องจากมีคนเป็นโรคนี้นับเป็นจำนวนมากจากสถิติของสมาคมโรคเบาหวานในปี ๒๕๑๔ พบว่ามีคนเป็นเบาหวานร้อยละ ๒.๕ เพราะฉะนั้นในประเทศไทย ๔๐ ล้านคน จะมีผู้เป็นเบาหวาน ๑ ล้านคน

โรคเบาหวานไม่ใช่โรคติดต่อเชื้อหรือโรคติดต่อ แต่เกิดจากความพิการของตับอ่อนทำให้การสร้างฮอร์โมนอินซูลินลดลงจนร่างกายไม่สามารถย่อยน้ำตาลได้เหมือนคนปกติ เกิดน้ำตาลคั่งในเลือดและปัสสาวะ โรคนี้มักเป็นในคนกินดีอยู่ดี อยู่ดีจนอ้วนเกินไป ส่วนมากเริ่มเป็นในอายุกลางคนประมาณ ๔๐ ปี ที่ไม่ค่อยได้ออกกำลังกาย และในคนที่มียาตีฟีน้องเป็น เนื่องจากเป็นโรคที่ถ่ายทอดได้ทางกรรมพันธุ์

อาการเริ่มแรกของโรคเบาหวาน มีข้อสังวรณณ์แก่ประการ*

๑. ทิวบ่อยตลอดเวลา
๒. กินจุแต่ผอมลง
๓. กระหายน้ำมากกว่าปกติ
๔. ปัสสาวะบ่อยและมาก
๕. ปวดเจ็บตามกล้ามเนื้อ ชาตามมือและเท้า และหมดความรู้สึกทางเพศ
๖. มีญาติพี่น้องเป็นเบาหวาน
๗. อ่อนเพลียอย่างมาก
๘. ตามัว พร่า ต้องเปลี่ยนแว่นบ่อย ๆ
๙. ถ้าอ้วนมากเกินไปจะเป็นโรคเบาหวานได้ง่าย

โรคเบาหวานจัดเป็นโรคเรื้อรังรักษาไม่หายขาด เป็นโรคที่ค่อยเป็นค่อยไป ตูเฝิน ๆ จะไม่รู้สึกรู้สีกว่ากลัว แต่ความร้ายแรงอยู่ที่ภาวะแทรกซ้อนที่ตามมาภายหลัง ซึ่งอาจเกิดได้เกือบทุกอวัยวะในร่างกายรวมทั้งรวมทงผิวหนังด้วย

ในที่นี้จะกล่าวถึงอาการทางผิวหนัง ด้วยยังมีคนเป็นโรคเบาหวานอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่รู้ตัวว่าเป็น เนื่องจากไม่เคยตรวจร่างกาย แต่มีบ่อยที่ผู้ป่วยมีอาการทางผิวหนังมาพบแพทย์แล้วจึงตรวจพบ เพราะผื่นที่ผิวหนังผู้ป่วยมองเห็นด้วยตัวเองจึงเป็นเหตุให้นำมาพบแพทย์ก่อนอาการอื่น

*จากวารสารสุขภาพบท ๑๐ ฉบับที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๒๕

ผู้ป่วยเบาหวานจะมีปัญหาทางผิวหนังอยู่เสมอไม่มากก็น้อย ตามความรุนแรงของโรคและสาขาวิชาของแต่ละคนเริ่มจาก อาการคัน โดยไม่มีสาเหตุอื่น อาจคันทั่วๆ ตัวไม่เป็นที่ หรือคันอยู่ทีเดียว เกาเสียจนผิวหนังบริเวณนั้นหนา กลายเป็นผื่นเรื้อรัง มักเป็นแฉกข้อต่อ ข้อเท้า ต้นคอ และในร่มผ้า เพราะเหตุนี้เมื่อผู้ป่วยมีอาการคันดังกล่าว มาพบแพทย์ อาจจะต้องสงสัยว่าทำไมแพทย์ถึงตรวจเลือด เหตุผลก็คือ เพื่อดูว่าเป็นเบาหวานหรือเปล่า เพราะในคนเบาหวานอาการคันจะไม่หาย ถ้าไม่รักษาอาการเบาหวานให้ดีขึ้น

ผื่นที่ผิวหนังที่พบบ่อยอีกชนิดหนึ่ง คือ เป็นผื่นบวมๆ อาจเป็นเม็ดเล็กๆ หัวขาวๆ บริเวณหน้าแข้ง หน้าอก รักแร้ หรือเป็นเม็ดใหญ่มีหลายหัว ที่เขาเรียกว่าผื่นกบฏ ซึ่งมักเป็นแฉกต้นคอใกล้ต้นผม บางทีผิวหนังข่วนหรือเกาจนถลอก ก็จะอักเสบกลายเป็นหนองได้ง่าย หรือลามออกกลายเป็นแผลใหญ่ ผื่นดังกล่าวเกิดจากการติดเชื้อแบคทีเรียซึ่งอยู่บนผิวของคนทั่วไป แต่ไม่เกิดเป็นโรคในคนปกติ ในคนเบาหวานจะมีความต้านทานต่อเชื้อโรคไม่ตั้งจึงเกิดติดเชื้อง่าย และหายช้ากว่าปกติ

นอกจากนี้ยังมีการติดเชื้ออีกชนิดหนึ่งคือ เชื้อรา มักเป็นบริเวณผิวหนังอ่อนและชื้น ได้แก่ ซอกขาหนีบ รักแร้ ใต้อก ซอกนิ้วมือและซอกนิ้วเท้า เชื้อราที่ผิวหนังพบบ่อยมี ๓ ชนิด ชนิดแรกเป็นผื่นแดงแห้งๆ มีสะเก็ดเป็นวงๆ มีขอบชัดและจะขยายขนาดออกตามขอบ มีอาการคันมาก ถ้าปล่อยไว้ไม่รักษาจะลามออกเป็นบริเวณกว้างจนไปทั่วตัวก็ได้ รวมทั้งหน้าด้วยก็ได้

อีกชนิดเป็นการติดเชื้อยีสต์ ลักษณะเป็นผื่นแดงจัดเหมือนหนังถลอกสะเก็ดขาวแฉะๆ รอบๆ ผื่นมีลักษณะเป็นเม็ดหนองเล็กๆ ผื่นบางแตกง่าย เมื่อหนองแตกก็จะเหลือรอยถลอกมีอาการแสบมากกว่าคัน เชื้อนี้อาจเป็นในปากหรือมมปาก ช่องคลอดและทวารหนักและรอบเล็บ เป็นเชื้อเดียวกับที่เป็นในปาก เด็กอ่อน ในคนที่รักษาหายแล้วกลับเป็นบ่อยๆ ต้องนึกถึงเบาหวานด้วยเสมอ

เชื้อราอีกชนิด คือ เกลิออน ซึ่งทุกคนรู้จักดี ลักษณะเป็นวงสีขาวเล็กๆ มีสะเก็ดบางๆ ตามหน้าอกและหลัง พบว่าเป็นบ่อยในคนเบาหวาน

วิธีปฏิบัติตน ป้องกันผิวอักเสบเชื้อโดยอยู่ในที่อากาศถ่ายเทสะดวก ใส่เสื้อผ้าที่สะอาด เนื้อผ้าบางสบาย เช่น ผ้าแพร ผ้าป่าน หรือผ้าฝ้าย ไม่ใส่ผ้าหนาและหนาบ เช่น จำพวกใยสังเคราะห์ ไนลอน หรือขนสัตว์ ซึ่งจะอับเหงื่อและร้อน ทำความสะอาดร่างกายด้วยการอาบน้ำวันละ ๒ ครั้ง โดยเฉพาะตามซอกแขนขาหลังอาบน้ำต้องเช็ดให้แห้ง ถ้าจำเป็นเช่นเป็นผื่นบวมอาจต้องใช้สปรายสระผมสัปดาห์ละ ๒ ครั้ง ตัดเล็บให้สั้น ล้างมือบ่อยๆ และขัดเล็บให้สะอาดอยู่เสมอ ไม่ใส่เสื้อผ้าซ้ำหรือใช้ร่วมกับผู้อื่น

ภาวะแทรกซ้อนที่สำคัญอีกประการคือ ความผิดปกติของเส้นเลือด และเส้นประสาท โดยมีผื่นหลอดเลือดแข็งตัว เกิดการอุดตัน ทำให้เลือดไปเลี้ยงผิวส่วนที่อยู่ปลายมือปลายเท้าไม่เพียงพอสังเกตได้จากเท้าเย็นอยู่เสมอ มีสีเขียวคล้ำและบวม ต่อมากล้าชีพจรหลังเท้าไม่ได้ เกิดเป็นแผลเนื้องาน บริเวณ

นิ้วเท้า อาจเริ่มจากแผลเล็กๆ ก่อน มีหลายแผลก็ได้ ต่อไปลามใหญ่ขึ้น อาจเป็นรุนแรงมากถึงกับต้องตัดนิ้ว หรือตัดขาตั้งแต่บริเวณใต้เข่า เพราะเป็นวิธีเดียวที่จะป้องกันการลุกลามของโรค ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ากลัวและน่าเศร้ามาก

อาการทางเส้นประสาท คือ มีอาการชาไม่มีความรู้สึกเกิดเป็นแผลเรื้อรังได้ง่ายแผลรongeเท้ากัด อาจเริ่มจากถูกหรือเดินไปเตะโต๊ะ หรือเหยียบของร้อนๆ โดยไม่รู้สีกตัว ทำให้เกิดเป็นแผล หรือผิวหนังพุพองขึ้นมาเฉยๆ หรือเป็นแผลขึ้นมาเองโดยไม่ได้ถูกบาดเจ็บ มักเป็นบริเวณปลายนิ้วเท้าและขันท้า

วิธีปฏิบัติตน ให้ความอบอุ่นบริเวณปลายมือปลายเท้าอยู่เสมอ โดยอยู่ภายในที่เย็นจัดเมื่ออากาศเย็นใส่ถุงมือถุงเท้า หลีกเลี่ยงและป้องกันการกระทบกระแทกบาดเจ็บ ด้วยการใส่รองเท้าที่หุ้มเท้ารัดกุมและอ่อนนุ่ม

เส้นเลือดฝอยแข็งอุดตันเกิดได้ทั่วร่างกาย เมื่อเกิดกับอวัยวะสำคัญจะมีอาการพิการของอวัยวะนั้น ตัวอย่างเช่น อาการทางตา เกิดตามัวถึงบอดได้ เนื่องจากประสาทตาขาดเลือดมาเลี้ยงเป็นเวลานาน หรือเส้นเลือดโป่งพองที่เยื่อตา เกิดแก้วตาขึ้น เป็นต้อกระจกและต้อหิน ถ้าเป็นที่ไตก็จะเกิดไตพิการ ถ้าเป็นที่เส้นเลือดไปเลี้ยงสมอง จะเกิดอาการมึนหัว อาจเป็นมากถึงเป็นอัมพาตได้ ถ้าเป็นที่เส้นเลือดหัวใจก็จะเกิดอาการกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด มีอาการเจ็บแน่นหน้าอกเป็นมากถึงแก่ชีวิต

ยังมีผิวหนังที่ติดเชื้อร่วมกับโรคผิวหนังอีกหลายชนิด แต่พบได้ไม่บ่อยมากและจำเป็นปรึกษาแพทย์เพื่อหาสาเหตุที่แน่นอน เช่น เป็นต่างขาว ปื้นสีเหลืองตามศอกหรือหัวเข่า เนื่องจากไขมันในเลือดสูงกว่าปกติ โรคหนังแข็งเกิดบริเวณต้นคอ โรคไขมันใต้ผิวหนังกลายเป็นรอยบวมๆ ตามร่างกาย หรือมีผื่นเป็นวงๆ ตามข้อศอก ข้อนิ้วมือ ข้อเข่า ผื่นสีเหลืองที่หน้าแข้ง ผื่นแดงกลมกับตุ่มน้ำและรอยดำตามขา

ผื่นต่างๆ ที่เกิดร่วมกับเบาหวานอาจป้องกันได้และอาการดีขึ้น เมื่อสภาพของโรคเบาหวานดีขึ้น ด้วยการปฏิบัติตนและยาที่ถูกต้อง

วิธีปฏิบัติตน การจำกัดอาหาร โดยยกเว้นอาหารหวานจัดทุกชนิด รวมผลไม้ที่มีรสหวานจัด และอาหารจำพวกแห้งได้แก่ ข้าว, กวยเตี๋ยว, ขนมจีน ขนมปัง, สเปกเก็ตตี อาหารที่ควรรับประทานคือ ประเภท โปรตีน เช่น เนื้อ ไข่ ปลา กุ้ง และประเภท ผัก ถั่ว ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ทำจิตใจให้สดชื่นแจ่มใสไม่เครียดเกินไป ควรงดดื่มสุรา

ฉีดยาหรือรับประทานยาที่แพทย์สั่งและคอยตรวจปัสสาวะ และตรวจเลือดเป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอ

แพทย์หญิงปรีญา กุลละวณิชย์
สถาบันโรคผิวหนัง

เรื่องตำนานพระโกศ และ หีบศพบรรดาศักดิ์

กรมพระสมมตอมรินทร์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

และสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์

ช่วยกันทรงเรียบเรียง

และ

ระเบียบการพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศ

พระศพ และ ศพ

ของสำนักพระราชวัง

ตำนานพระโกศ

พระโกศที่ทรงพระบรมศพ และพระศพเจ้านาย กับโกศพระราชทานสำหรับ
ศพข้าราชการผู้มรณาคศักดิ์สูง ซึ่งอยู่ในเวลานี้ ๑๔ อย่าง โดยเรียงลำดับยศเป็นดังนี้

๑. พระโกศทองใหญ่
๒. พระโกศทองรองทรง นับเสมอพระโกศทองใหญ่
๓. พระโกศทองเล็ก
๔. พระโกศทองน้อย
๕. พระโกศกุดั่นใหญ่
๖. พระโกศกุดั่นน้อย
๗. พระโกศมณฑปใหญ่
๘. พระโกศมณฑปน้อย
๙. พระโกศไม้สิบสอง
๑๐. พระโกศพระองค์เจ้า เดิมเรียกว่าโกศลังกา
๑๑. โกศราชินิกุล
๑๒. โกศเกราะ
๑๓. โกศแปดเหลี่ยม
๑๔. โกศโต

เรื่องตำนานพระโกศทั้งปวงนี้ มีปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดารบ้าง ต้องสันนิษฐานเอา
บ้าง มีเนื้อความดังแสดงต่อไปนี้ เรียงลำดับตามสมัยที่สร้าง

ที่ ๑ โกศแปดเหลี่ยม มีอยู่ ๔ โกศด้วยกัน แต่โกศ ๑ นั้นเก่ามาก ไม่ทราบตำนานว่า
สร้างครั้งใด สังเกตทำนองลวดลายเห็นเป็นอย่างเดียวกับข้างครั้งรัชกาลที่ ๑ แต่ฝีมือทำนั้นหยาบมาก ถ้า
จะกะเอาว่าสร้างครั้งกรุงธนบุรี ก็เห็นว่าจะเป็นการสมควร ด้วยเหตุข้อ ๑ ยุคนั้นเวลาว่างการทัพศึกมีน้อย
งานพระเมรุต้องรีบชิงทำในเวลาว่างอันเป็นเวลาสั้น จึงต้องเร่งทำเอาแต่พอให้ใช้ได้ทันงาน จะให้งดงาม
ถึงที่ไม่ได้ ข้อ ๒ โกศแปดเหลี่ยมนี้เป็นอย่างเดียวกับพระโกศกุดั่น อันมีตำนานปรากฏว่าสร้างเป็น
ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๑ โกศแปดเหลี่ยมต้องมีอยู่ก่อนแล้ว พระโกศกุดั่นทำเอาอย่างโกศแปดเหลี่ยมจึงจะ

เป็นได้ ซึ่งโกศแปดเหลี่ยมจะทำที่หลัง เอาอย่างพระโกศกุดั่นนั้นเป็นไปไม่ได้ ใช้ประกอบศพที่ต่ำศักดิ์
เป็นการเทียมสูง เข้าใจว่าโกศแปดเหลี่ยมนี้เก่าแก่กว่าโกศชนิดอื่นหมด ด้วยยอดเป็นหลังคา คงเป็นแบบ
แรกที่แปลงมาจากเหม ตั้งแต่ครั้งกรุงเก่า ยังมีอีก ๓ โกศนั้น โกศ ๑ ก็ไม่ทราบแน่ชัดว่าสร้างเมื่อไร แต่
สังเกตฝีมือเห็นว่าคงทำราวรัชกาลที่ ๓ หรือที่ ๔ เหตุที่ทำขึ้นอีกก็คงเป็นด้วยโกศเดียวไม่พอใช้ อีกโกศ
๑ กรมหมื่นปราบปรบักษ์ทำขึ้นในรัชกาลที่ ๕ ใช้ประกอบศพหม่อมแม่ในสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยา-
ภานุพันธุ์วงศ์วรเดช เป็นคราวแรก ด้วยประสงค์ให้งามสะอาด เพราะโกศเก่าใช้มานานยับเยินมาก อีก
โกศ ๑ กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ ขอพระบรมราชานุญาตทำถวายในรัชกาลนี้ ใช้ประกอบศพเจ้าจอม-
มารดาสังวาลเป็นเดิม ด้วยประสงค์ความงามเช่นเดียวกัน

ที่ ๒ **โกศโถ** มีอยู่ ๒ โกศ โกศ ๑ นั้นเก่ามาก ลวดลายและฝีมือเหมือนกับโกศแปดเหลี่ยม
ใบเก่า เห็นได้ว่าทำรุ่นราวคราวเดียวกัน ไม่ปรากฏตำนานว่าสร้างเมื่อไร ได้ยินแต่กล่าวกันว่าเป็นโกศ
เก่าแก่ ใช้มาแต่ในรัชกาลที่ ๑ แล้ว คำกล่าวเช่นนี้ประกอบกับฝีมือที่ทำขึ้นเดียวกับโกศแปดเหลี่ยม ชัก
ให้น่าเชื่อขึ้นอีกว่าโกศแปดเหลี่ยมแลโกศโถทั้ง ๒ อย่างนี้ สร้างแต่ครั้งกรุงธนบุรี เหตุใดจึงเรียกโกศโถ
ก็เข้าใจไม่ได้รูปก็ไม่เห็นเหมือนโถ ทรงอย่างโกศแปดเหลี่ยมนั่นเอง แต่เหลากลมยอดเป็นทรงมงกุฏ
เหมือนชฎาละคอนคงทำที่หลังโกศแปดเหลี่ยม แลเห็นจะใช้เป็นยศสูงกว่าโกศแปดเหลี่ยม ทุกวันนี้ใช้
สำหรับพระราชทานพระราชลัญจกรและข้าราชการที่มรณาศักดิ์ได้รับพระราชทานโกศเป็นชั้นต้น อีก
โกศ ๑ เป็นของทำเติมขึ้นใหม่ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอลังการ เป็นผู้ทำ โดยรับสั่งสมเด็จพระเจ้า-
บรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบราบปรบักษ์เมื่อในรัชกาลที่ ๕ เพราะโกศเดียวไม่พอใช้

ที่ ๓ **พระโกศกุดั่น ๒ พระโกศ** สร้างในรัชกาลที่ ๑ เมื่อปีมะแม จุลศักราช ๑๑๖๑
(พ.ศ. ๒๓๔๒) ทรงพระศพสมเด็จพระที่นั่งเรือ เจ้าฟ้ากรมพระยาเทพสุดาวดี แลเจ้าฟ้ากรมพระศรี-
สudarักษ์ เมื่อทรงพระศพสมเด็จพระที่นั่งห่มทองคำทั้ง ๒ พระโกศ ตามคำที่ว่ากันว่า พระโกศกุดั่นนี้
ชำรุดหายไปเสียองค์ ๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบราบปรบักษ์ ทรงค้นหาได้มา
แต่ตัวพระโกศจึงทรงทำฝาแลฐานใหม่ประกอบเข้า พระโกศองค์นี้เรียกว่า "กุดั่นใหญ่" ฝีมือทำซึ่งปรากฏ
อยู่ที่กบพระโกศนั้นงามอย่างยิ่งสมกับที่มิต้านานว่าเป็นของทำในรัชกาลที่ ๑ อีกองค์ ๑ เรียกว่า "กุดั่น-
น้อย" องค์นี้ทำไม่ได้ชำรุดสูญหาย แต่ดูทำนองลายในกบไม่ค่อยเทียบทันเสมอกันกับพระโกศกุดั่นใหญ่
อันมีตำนานว่าทำพร้อมกัน อาจจะเป็นตัวแทนเสียแล้วก็ได้ พระโกศทั้ง ๒ องค์นี้ เกียรติยศใช้ต่างกัน
ทุกวันนี้ถือว่าพระโกศกุดั่นใหญ่ เกียรติยศสูงกว่าพระโกศกุดั่นน้อย แลพระโกศกุดั่นน้อยนี้ กรมหมื่น-
ปราบปรบักษ์ได้ทรงสร้างขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๕ อีกองค์ ๑

ที่ ๔ **พระโกศไม้สิบสอง** มีตำนานว่าสร้างในรัชกาลที่ ๑ เมื่อปีกุน จุลศักราช ๑๑๖๕
(พ.ศ. ๒๓๔๖) ทรงพระศพกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ครองนห่มทองคำ ในบัดนี้พระโกศไม้
สิบสองมี ๒ องค์ว่าเป็นของเก่า ๑ องค์ เป็นของสร้างเติมขึ้นใหม่อีก ๑ องค์ แต่ไม่ได้ความว่าสร้างเติม
ขึ้นเมื่อไร และทั้ง ๒ องค์นี้รูปทรงก็ไม่เหมือนกัน องค์หนึ่งยอดเป็นทรงมงกุฏ อีกองค์หนึ่งยอดเติม

เป็นทรงปรกติต่อแก่เป็นทรงมงกุฎเห็นได้ว่าทำใช้ต่างคราวต่างชั้นมิได้ถ่ายอย่างออกจากกัน แลมิได้มีประ-
สงค์จะใช้แทนกันหรือดั่งคู้กัน แต่หากคราวใดคราวหนึ่งต้องการดั่งคู้จึงจะต่อยอดขึ้นพอให้ดูเทียมทันกัน
ไปได้ สังเกตรูปทรงลวดลายทั้ง ๒ องค์ ไม่เห็นสมเป็นฝีมือช่างในรัชกาลที่ ๑ สักองค์เดียว

ที่ ๕ พระโกศทองใหญ่ สร้างในรัชกาลที่ ๑ เมื่อปีมะโรง จุลศักราช ๑๑๗๐ (พ.ศ. ๒๓๕๑)
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้เรือทองที่หุ้มพระโกศกุดนั้นมาทำพระโกศทองใหญ่ขึ้นไว้
สำหรับพระบรมศพของพระองค์ เมื่อทำพระโกศองค์นี้สำเร็จแล้ว โปรดให้เอาเข้าไปตั้งถวายทอดพระเนตร
ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในปีนั้นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงศรีสุนทรเทพสิ้นพระชนม์
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระอาลัยมาก และจะใคร่ทอดพระเนตรพระโกศทองใหญ่ออก
พระเมรุตั้งพระเบญจา จึงโปรดให้เชิญพระโกศทองใหญ่ประกอบพระศพสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าฯ
กรมหลวงศรีสุนทรเทพเป็นครั้งแรก จึงเลยเป็นประเพณีในรัชกาลต่อมา ที่พระราชทานพระโกศทองใหญ่
ให้ทรงพระศพอันเป็นที่พิเศษนอกจากพระบรมศพได้ มีบัญชีจดไว้ในห้องพระอาลักษณ์ ลงมาจนถึง
รัชกาลที่ ๔ กรมพระสมมตอมรพันธุ์พบบัญชีนั้น ได้ทรงจดต่อมามีอีกชั้นหนึ่งแลได้จดต่อเมื่อจะพิมพ์อีก
จนถึงปัจจุบัน มีอย่างนี้

ในรัชกาลที่ ๑

- ๑. สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงศรีสุนทรเทพ

ในรัชกาลที่ ๒

- ๒. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
- ๓. สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์
- ๔. สมเด็จพระสังฆราช (สก เดิมเป็นสมเด็จพระญาณสังวร อยู่วัดราชสิทธาราม) เป็น
พระอาจารย์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
- ๕. เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษมนตรี
- ๖. เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพวงศ์

ในรัชกาลที่ ๓

- ๗. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
- ๘. กรมหมื่นสรินทรราช
- ๙. เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณุราช
- ๑๐. สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์

๑๑. พระองค์เจ้าลักขณานุคุณ
๑๒. สมเด็จพระศรีสุริเยนทรา บรมราชินี
๑๓. สมเด็จพระศรีสุวาลัย
๑๔. กรมหลวงเทพพลภักดิ์
๑๕. กรมหมื่นมัตยาพิทักษ์
๑๖. กรมหมื่นอภัยสรสุตาเทพ

ในรัชกาลที่ ๔

๑๗. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
๑๘. สมเด็จพระนางโสมนัส
๑๙. สมเด็จพระกรมพระปรมานุชิต
๒๐. กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ เมื่อชกพระศพ
๒๑. สมเด็จพระกรมพระยาเดชาดิศร
๒๒. กรมหลวงมหิศวรินทรากรมเรศร์ เมื่อชกพระศพ
๒๓. สมเด็จพระเทพศิรินทรา บรมราชินี
๒๔. กรมหมื่นวิษณุภาธร

กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ จะพระราชทานพระโกศทองใหญ่ แต่ขัดข้องด้วยกรมพระพิทักษ์ฯ พระรูปใหญ่โตต้องต่อลงสี่เหลี่ยมทรงพระศพ และสร้างพระโกศมณฑปประกอบจึงทรงพระโกศมณฑปตลอดงาน

๒๕. พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
๒๖. กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส

ในรัชกาลที่ ๕

๒๗. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๒๘. กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เมื่อชกพระศพ
๒๙. กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ เมื่อชกพระศพ
๓๐. สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์
๓๑. สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระเทพนารีรัตน์
๓๒. พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าเสวภาคย์นารีรัตน์
๓๓. สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบวรราชนาถบริรักษ์
๓๔. สมเด็จพระกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์

- ๓๕. สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรมหิต
- ๓๖. สมเด็จพระยาสถาปัตย์นราธิราช
- ๓๗. สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระจักรพรรดิพงศ์
- ๓๘. สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์
- ๓๙. สมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริภรณ์โสภณ

ในรัชกาลที่ ๖

- ๔๐. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ๔๑. กรมหลวงวรเสถียรสุดา
- ๔๒. พระอรรคชายาเธอ ฯ กรมขุนอรรควรรราชกัญญา
- ๔๓. สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมขุนพิจิตรเจษฎ์จันทร์
- ๔๔. สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมขุนสวรรคโลกลักษณวิดี
- ๔๕. กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช เมื่อชกพระศพ
- ๔๖. กรมพระสมมตอมรินทร์ เมื่อชกพระศพ
- ๔๗. สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
- ๔๘. สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ
- ๔๙. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อออกพระเมรุ
- ๕๐. สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงศิริรัตนโกสินทร เมื่อออกพระเมรุ
- ๕๑. สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย เมื่อออกพระเมรุ
- ๕๒. สมเด็จพระกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เมื่อออกพระเมรุ
- ๕๓. สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครราชสีมา เมื่อออกพระเมรุ
- ๕๔. สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา เมื่อออกพระเมรุ

ในรัชกาลที่ ๗ *

- ๕๕. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ๕๖. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ เมื่อออกพระเมรุ
- ๕๗. สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุทนต์มหาราชินี พระอรรคราชเทวี
- ๕๘. สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศวรเดช

๕๙. พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา เมื่อออกพระเมรุ
 ๖๐. สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ามหิตลอลดลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ เมื่อออก
 พระเมรุ
 ๖๑. สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร เมื่อออกพระเมรุ

ในรัชกาลที่ ๘

๖๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรี เมื่อออกพระเมรุ
 ๖๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน เมื่อออกพระเมรุ
 ๖๔. สมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร

ในรัชกาลที่ ๙

๖๕. พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
 ๖๖. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เมื่อออกพระเมรุ
 ๖๗. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เมื่อออกพระเมรุ
 ๖๘. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร เมื่อออกพระเมรุ
 ๖๙. สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
 ๗๐. สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระราชอุปัชยาจารย์ เมื่อออกพระเมรุ

ที่ ๖ พระโกศพระองค์เจ้า* เรียกกันแต่แรกว่าโกศลังกา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริสร้างขึ้นทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าฟ้าอาภรณ์ แต่ครั้งยังทรงผนวช เป็นลงสีเหลี่ยม หุ้มผ้าขาว ยอดเป็นฉัตรระบายผ้าขาว เมื่อในรัชกาลที่ ๔ โปรดฯ ให้ใช้ทรงพระศพพระเจ้าลูกเธอที่ทรงพระเยาว์ ครั้นมีพระโกศมณฑปน้อย พระโกศนี้ใช้สำหรับทรงพระศพพระองค์เจ้าวังหน้าแลพระองค์เจ้าตัง มาถึงในรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบวรราชมหามงกุฎ จึงทรงคิดทำประกอบนอกขึ้น มีรูปทรงคงเดิม แปลงแต่ยอดเป็นทรงชฎาพอก ต่อมากกรมหมื่นปราบปรบภ์ทำเติมขึ้นใหม่อีกพระโกศหนึ่ง จึงมีอยู่ในเวลานี้ ๒ พระโกศด้วยกัน

ที่ ๗ พระโกศทองน้อย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมพระเทวศรี-วิจิตรสร้างขึ้นตามแบบอย่างพระโกศทองใหญ่เมื่อในรัชกาลที่ ๔ ปีกน จุลศักราช ๑๒๑๓ (พ.ศ. ๒๓๙๔) สำหรับทรงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อผลัดพระโกศทองใหญ่ไปแต่ง ก่อนออกงานพระเมรุ เมื่อทรงพระบรมศพหรือตั้งงานพระศพกับพระโกศทองใหญ่แล้วหุ้มทองคำ ถ้าใช้งานอันไม่หุ้ม กรมพระสมมตอมรพันธ์ทรงจดคราวที่ได้หุ้มทองคำไว้ มีอยู่ในท้ายบัญชีพระโกศทองใหญ่อย่างนี้

๒. บัจจุบันเรียกว่า พระโกศราชวงศ์

ทรงพระโกศทงน้อยหุ้มทองคำขาว

ในรัชกาลที่ ๔

๑. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลที่ ๕

๒. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๓. สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาพรหมเทพรัตน

พระโกศทงน้อยนี้ เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (ม.ร.ว. บุ้ม มาลากุล ณ อยุธยา) สร้างเมื่อในรัชกาลที่ ๕ อีกองค์หนึ่ง

ที่ ๘ พระโกศมณฑปน้อย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติสร้างขึ้นตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๔ สำหรับทรงพระศพพระเจ้าลูกเธอที่ยังทรงพระเยาว์ เมื่อครั้งพระศพสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงวชิรธรินทร์ พระโกศนี้หุ้มทองคำเฉพาะงาน

ที่ ๙ พระโกศมณฑปใหญ่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมขุนราชสีหวิกรมคิดอย่าง สร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีกุน จุลศักราช ๑๒๒๕ (พ.ศ. ๒๔๐๖) เอาแบบมาแต่พระโกศมณฑปน้อย ทรงพระศพกรมพระพิทักษเทเวศร์ก่อน ด้วยกรมพระพิทักษเทเวศร์ พระรูปใหญ่โต พระศพลงพระโกศสามัญไม่ได้ ต้องทำลงสี่เหลี่ยมขึ้นโดยเฉพาะ จึงโปรดให้สร้างพระโกศมณฑปนี้สำหรับประกอบลงสี่เหลี่ยม พระโกศมณฑปใหญ่นี้ต่อมาสร้างขึ้นอีกองค์หนึ่ง แต่จะสร้างขึ้นเมื่อใดไม่ทราบแน่

ที่ ๑๐ โกศเกราะ สร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีกุน จุลศักราช ๑๒๒๕ (พ.ศ. ๒๔๐๖) สำหรับศพเจ้าพระยาอินทรบดินทร์ (โต กัลยาณมิตร) ด้วยท่านอ้วนศพลงสามัญไม่ได้ ต้องทำลงสี่เหลี่ยม จึงโปรดให้ทำโกศขึ้นประกอบที่เรียกว่า “โกศเกราะ” เพราะลายสลักเป็นเกราะรัต

ที่ ๑๑ โกศราชินิกุล พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมขุนราชสีหวิกรมสร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีชวด จุลศักราช ๑๒๒๘ (พ.ศ. ๒๔๐๙) พระราชทานให้ประกอบศพพระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) ก่อนผ่อน

ที่ ๑๒ พระโกศทองเล็ก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมหมื่นปราบปรบักษ์ สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๕ เมื่อปีกุน จุลศักราช ๑๒๔๙ (พ.ศ. ๒๔๓๐) ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ เป็นที่แรก แล้วได้ใช้ทรงพระศพเจ้านายต่อมา มีบัญญัติกรมพระสมมตอมรพันธ์ทรงจัดไว้ในท้ายบัญชีพระโกศทองใหญ่อ่างนี้

พระโกศทองเล็ก

๑. สมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์
๒. สมเด็จพระเจ้าฟ้าตรีเพ็ชรุตม์ธำรง
๓. เจ้าฟ้านภาจรจารัสตรี
๔. กรมขุนสุพรรณภาควดี
๕. พระองค์เจ้าอรุณศรีสมโภช

ที่ ๑๓ พระโกศทองรองทรง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมหมื่นปราบปรบิภักษ์สร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อปีชวด รัตนโกสินทรศก ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓) พระโกศองค์นี้ นับเหมือนกับพระโกศทองใหญ่ สำหรับใช้แทนพระโกศทองน้อยเวลาที่จะต้องหุ้มทองคำ เพื่อจะไม่ให้ต้องหุ้มเข้าแล้วออกบ่อย ๆ นับศักดิ์เสมอพระโกศทองใหญ่

ยังมีเครื่องประดับสำหรับพระโกศอีกหลายอย่าง เช่นพระโกศทองใหญ่ มีดอกไม้เพชร เป็นพุ่มข้าวบิณฑ์ ดอกไม้ไหว เฟือง ดอกไม้แฉว ของเหล่านี้ประดับครบทุกอย่าง แก่พระบรมศพ ถ้าพระราชทานให้ทรงพระศพเจ้านายโดยปกติไม่มีเครื่องประดับ ถ้าพระราชทานเครื่องประดับด้วย มีเป็นชั้น ๆ กัน ชั้นต้นประดับพุ่มข้าวบิณฑ์กับเฟือง ชั้นสูงรองแต่พระบรมศพประดับดอกไม้แฉวด้วยอีกอย่างหนึ่ง พระโกศเจ้านายก็มีเครื่องประดับยอดพุ่มข้าวบิณฑ์แลเฟือง ต่อที่ทรงบรรดาศักดิ์สูงจึงใช้เครื่องประดับ ถ้าพระราชทานให้ทรงศพเจ้านายชั้นตาลงมาหรือขุนนาง ไม่ใช้เครื่องประดับ

ตำนานหีบศพบรรดาศักดิ์

นอกจากโกศต่าง ๆ ยังมีหีบหลวงสำหรับพระราชทานรองศพข้าราชการโดยชั้นยศบรรดาศักดิ์เป็นอันดับกัน มีกำหนดศักดิ์เป็น ๓ ชั้น คือ

ชั้น ๑ “หีบทอง” เดิมเป็นหีบทองหีบอย่างเดียว แต่ภายหลังทำขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๕ อีก ๓ อย่าง เรียกหีบทองทวายอย่าง ๑ หีบทองเคียวอย่าง ๑ กับหีบทองลายก้านชดอีกอย่าง ๑ นับศักดิ์เสมอกันทั้ง ๔ อย่างเป็นหีบชั้นสูงสุดรองโกศลงมา

ชั้น ๒ “หีบกุดิน” ของเก่ามี ๒ อย่าง เรียกว่าหีบลายทรงข้าวบิณฑ์อย่าง ๑ หีบลายมังกรอย่าง ๑ ทำเดิมขึ้นใหม่เมื่อในรัชกาลที่ ๔ เรียกว่าหีบกุดิน ซึ่งควรจะมีคำต่อว่าลายเทศอีกอย่าง ๑

ชั้น ๓ “หีบเขิงชาย” มีอย่างเดียว

ตำนานหีบทั้งปวงนี้ ไม่พบจดหมายเหตุมีแห่งใดเลย ทราบได้แต่ด้วยคำบอกเล่ากับสังเกตตัวหีบสันนิษฐานประกอบ คงได้ตำนานดังจะกล่าวต่อไปนี้เรียงตามสมัยที่สร้าง

ที่ ๑ หีบทองหีบ เข้าใจว่าหีบชนิดนี้มีมานานตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ แลทำใช้สืบประเพณีมาจนทุกวันนี้ แต่เดิวนั้นคนหาหีบเก่าจะรู้สึกโง่หนึ่งก็ไม่มี มีแต่หีบทำใหม่ ๆ อยู่มากมาย เหตุด้วยหีบทองหีบเป็นหีบชั้นสูง ผู้ที่ได้รับพระราชทานไปประดับเกียรติยศย่อมล้วนแต่เป็นผู้ที่ศักดิ์ กอปรด้วยกำลังแลทรัพย์สิน บุตรหลานเห็นหีบหลวงเก่าคร่ำคร่าไม่พอแก่ใจ มีกำลังสามารถทำได้ทำขึ้นแทนใหม่ เมื่อเสร็จงานศพแล้วก็มอบให้แก่เจ้าพนักงานผู้รักษาหีบหลวง สำหรับไว้ใช้สำหรับราชการต่อไป เพราะนอกจากได้พระราชทานแล้ว ใครจะใช้หีบอย่างนั้นไม่ได้เจ้าพนักงานได้หีบใหม่แล้วก็ทิ้งหีบเก่า ไม่คิดที่จะซ่อมแซม เลยสูญหายไปหมด หีบเก่ารูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างไร ตามใครก็ได้ความแน่ กล่าวกันแต่ว่า “โด้” นี้ก็สงสัยว่าหีบเก่าจะเป็นรูปอย่างกันสอบ ปากผาย หีบเดิวนั้นเป็นรูปโด้เหลี่ยม มีฝา เหลาเกลี้ยงปิดทองหีบ มีฐานสลักปิดทองประดับกระจก แต่ก่อนนั้นมาจนกระทั่งในรัชกาลที่ ๔ ตอนแรก พระศพพระองค์เจ้าวังหน้าก็ยังว่าใช้หีบทองหีบมาบดินใช้สำหรับพระราชทานประดับเกียรติยศพหุองค์ กับข้าราชการอันมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาสามัญ แลพระซึ่งเป็นราชินิกุล หม่อมราชินิกุลกับทั้งข้าราชการอันมียศเป็นนายพลทหารบก ทหารเรือ เจ้ากรมพระตำรวจแลหัวหมื่นมหาดเล็ก

ที่ ๒ หีบเขิงชาย เป็นหีบรูปกันสอบ ปากผาย พื้นทาแดง ขอบสลักเป็นลายปิดทองประดับแววกระจก ไม่มีฝา ไม่มีฐาน ตามที่รื้อกันมาว่าสร้างแต่ครั้งรัชกาลที่ ๑ สังเกตลวดลายประกอบทั้งรูปเห็นจริงไม่มีสงสัย ยังได้ยินเล่าต่อกันขึ้นไปอีกว่าหีบเขิงชาย หีบลายทรงข้าวบิณฑ์ เดิมที่เป็นผนังแฝง

หุ้มสักหลาดสี ตรงลายทองแผ่นลวดจลเหมือนอย่างม่านเรือ ทำไว้เป็นสี่กระเบาะ เวลาจะประกอบศพ ผูกหุ้มหุ้มนอกกลองใน แต่ความข้อนั้นเท็จจริงประการใดอยู่แก่ผู้กล่าว ถ้าหากว่าเป็นอย่างนั้น คงเป็นมาแต่ครั้งกรุงธนบุรี หรือเป็นประเพณีมาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่อย่างไรก็ดี ข้อที่กล่าวเช่นนี้เป็นความงามสมจริงยิ่งนัก สมัยนี้ใช้หีบสำหรับพระราชทานประดับศพข้าราชการอันมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงเป็นขุนกับทั้งเจ้าแก้วพนักงานฝ่ายใน หีบเชิงชายนี้กรมหมื่นปราบปรบปรึกษาทำขึ้นใหม่เมื่อในรัชกาลที่ ๕ อีกใบ ๑ แต่ผิดกันกับของเก่าที่รูปเป็นหีบกันปากเท่ากันไม่ผาย มีฝาฐาน กับมีลายดอกไม้ร่วงจลทองแถมลงในที่พื้นแดงด้วย สำหรับพระราชทานไปประดับบรรดาศักดิ์ศพข้าราชการชั้นที่เป็นหลวงขุนกับข้าราชการอันมียศในกรมมหาดเล็ก ชั้นหุ้มแพร แลฝ่ายทหารชั้นนายร้อย กับทั้งเจ้าแก้วพนักงานฝ่ายในแลกรวยาข้าราชการซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน ชั้นตติยจุลจอมเกล้าแลจตุตถจุลจอมเกล้า

ที่ ๓ หีบลายทรงข้าวบิณฑ์เป็นรูปกันสอบ ปากผายสลักเป็นลายทรงข้าวบิณฑ์มีขอบอย่างม่าน ดอกปัดทองฝังแววกระจก พื้นล่องชาด ผีมือทำารันเดียวกับหีบเชิงชายสร้างในรัชกาลที่ ๑ ด้วยกันเข้าใจว่าทำพร้อมกันเป็นหีบคู่ สำหรับเกียรติยศชนกลางใบหนึ่งชนดำใบหนึ่ง แต่จะส่งดำเพียงไรที่ใดพระราชทานอยู่แต่ก่อนนั้นหาทราบไม่ ในทุกวันนี้ใช้พระราชทานประดับบรรดาศักดิ์ศพข้าราชการชั้นพระ กับข้าราชการอันมียศเป็นปลัดกรมพระตำรวจแลจ่ามหาดเล็ก

ที่ ๔ หีบลายมังกร ทุกวันนี้ใช้สำหรับพระราชทานประดับบรรดาศักดิ์ศพข้าราชการชั้นพระชั้นหลวง แต่เจ้าพนักงานจำเพาะจะจัดให้แก่ศพพระหลวงที่เป็นเชื้อจีนมีชนนางเจ้าภักษีเป็นต้นได้ใช้ นอกไปจากที่เป็นเงินบ้างก็เป็นแต่บางคราว เมื่อมีงานศพพร้อมกันมากจนหีบไม่พอจ่าย เป็นความคิดของเจ้าพนักงานจะเล่นให้เป็นกลเม็ด ด้วยสำคัญใจว่าลายมังกรเป็นลายจีนเหมาะแก่ข้าราชการที่เป็นจีน แต่ความสำคัญเช่นนั้นผิดเพราะมังกรในลายนั้น หาใช่มังกรจีนไม่ เป็นมังกรไทยสองตัวหันหน้าเข้าหากันคั่นอยู่ในกนกเครือ เหมือนลายพนักพระเกล้าที่พระวิมานในพระราชนิเวศน์ หรือที่หอพระมณฑิยธรรมงามไม่มีที่เปรียบ หีบหลวงทั้งหมดใบไหนจะงามเสมอใบนี้ไม่มี ไม่มีที่สงสัยว่าจะสร้างรัชกาลไหน นอกไปจากรัชกาลที่ ๑ เพราะรูปหีบก็เป็นรูปชนิดกันสอบ ปากผาย ไม่มีฝาไม่มีฐาน สมอย่างรัชกาลที่ ๑ ลายมังกร (ไทย) ก็เป็นลายที่ถนัดทำอยู่ในรัชกาลที่ ๑ ยุคเดียว หีบใบนี้เดิมทีเห็นจะใช้เป็นเกียรติยศสูงเหนือหีบลายทรงข้าวบิณฑ์ขึ้นไปเห็นได้ที่ผีมือทำประณีตกว่าแลปิดทองท่งตัว พื้นก็ประดับกระจกแววกฝังกระจก

๓. หีบลายทรงข้าวบิณฑ์ และ ๔ หีบลายมังกร ชำรุดและใช้ราชการไม่ได้ เจ้าพระยาวรวงศาธิพัฒน์ (ม.ร.ว. เย็น อิศรเสนา) เมื่อครั้งเป็นเสนาบดีกระทรวงวัง ในรัชกาลที่ ๔ ได้ขอพระบรมราชานุญาตทำขึ้นใหม่ เรียกว่าหีบลายกันแย่ง ใช้แทนหีบลายทรงข้าวบิณฑ์ และหีบลายมังกร

ที่ ๕ หีบถ่าน พุตกันว่า กรมขันทองหล่อสร้างขึ้นโดยพระบรมราชโองการเมื่อในรัชกาลที่ ๔ สำหรับพระราชทานประดับเกียรติยศศพเจ้าจอม ผู้ซึ่งได้รับพระราชทานหีบหมากกะไหล่ทอง แล้วภายหลังให้พระราชทานมหาดเล็กห่มแพรผู้ซึ่งเป็นราชินิกุลด้วย เป็นหีบชนิดมีฝา มีฐานรูปไม้ผาย ตัวหีบสลักเป็นลายเทพปิดทองทั้งพื้นทงลาย ผังแววกระจก ดูฝีมือสมควรกันแล้วกับที่ว่าสร้างในรัชกาลที่ ๔

ที่ ๖ หีบทองทราย คือหีบทองที่ปั้นเอง แต่โรยทรายเม็ดหยาบเสียก่อนแล้วจึงปิดทองทับ กรมหมื่นปราบปรบกำสรดสร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๕ พระราชทานรองศพหม่อมทับ ในกรมหมื่นปราบฯ มารดา เจ้าพระยาธรรมาธิกรณเป็นที่แรก เมื่อเวลาสร้างขึ้นนั้นสำหรับพระราชทานประดับเกียรติยศรองจากโกศ นับว่าบรรดาศักดิ์สูงกว่าหีบทองที่ปั้น เดียวนี้ใช้สำหรับหม่อมห้ามแลภรรยาข้าราชการชั้นได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ห้อยจุลจอมเกล้าฝ่ายใน* กับทั้งข้าราชการฝ่ายหน้า ชั้นที่ได้รับพระราชทานโต๊ะทองกาทอง

ที่ ๗ หีบทองลายเครื่องหงัน แบบหีบทองที่ปั้นเอง แต่หีบสลักเป็นลายเครื่องหงัน นับเป็นหีบต่อโกศเกียรติยศเสมอกันกับหีบลายก้านขด สำหรับใช้แทนกัน กรมหมื่นปราบปรบกำสรดสร้างขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๕ ทราบว่าพระราชทานรองศพพระยาอรุณราชนาถภักดี (หวาด บุนนาค) เป็นที่แรก ศพนั้นไว้ที่เมืองจันทบุรีช้านานจึงได้ฝัง เพราะฉะนั้นหีบใบนี้จึงได้เสียหายไปเสียหลายปี

ที่ ๘ หีบทองลายก้านขด แบบหีบทองที่ปั้นเอง แต่ตัวหีบสลักเป็นลาย ตั้งใจจะให้เป็นกนกก้านขด ปิดทองล้วน ทุกวันนั้นใช้เป็นหีบรองโกศ ถ้าผู้ใดที่มีเกียรติยศสูงไม่ได้พระราชทานโกศ ก็ได้รับพระราชทานหีบนี้ ตกอยู่ในข้าราชการชั้นที่ได้รับพระราชทานพานทองเป็นพัน

บรรดาหีบทุกอย่างตามที่กล่าวมานี้ ยังต้องมีเครื่องประกอบอีกสิ่งหนึ่ง คือผ้าเยียรบับคลุมบนหลังหีบ หีบเชิงชาย หีบลายมังกร หีบลายทรวงเข้าบิณฑูร์ จำเป็นอยู่ที่จะต้องมีผ้าคลุมเพราะไม่มีฝา หีบอื่นนอกนั้นไม่จำเป็นเลยที่จะต้องคลุมผ้า เพราะมีฝาแล้ว ทำด้วยหลงกันหลายๆ มา ศพราษฎรบางรายยังหลงกันสนกยั้งขึ้นไปกว่านั้นอีก ต้องมีไม้ไผ่จักผูกเป็นคั่นเหมือนบันไดวางลงไว้บนหลังหีบก่อนแล้วจึงคลุมผ้าทับ เคยมีคนสงสัยคิดไม่เห็นประโยชน์ ถามกันว่าสำหรับอะไร เคยได้ยินมีคนแปลว่า สำหรับให้คนตายก้าวขึ้นสวรรค์ ที่แทนคือเคยทำมาแต่ครั้งหีบยังไม่มีฝา ใช้ผ้าคลุมแทน ถ้าเป็นผ้าชนิดที่หนาหนักก็ตกท้องช้างเลยหลดลงไปเสียในหีบ จึงต้องผูกไม้เป็นคานพาดปากหีบรับผ้าไว้ กันไม่ให้ตกลงไป ทุกวันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไป ศพที่เจ้าภาพมีกำลังมักใช้ดอกไม้สดกรองปกแทนผ้าในเวลาออกงาน

(*ปัจจุบัน พระราชทานหีบทองลายสลัก เช่นเดียวกับฝ่ายหน้า ท.จ.)

(๗.....๘ ปัจจุบัน เรียกรวมว่าหีบทองลายสลัก)

ระเบียบการพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศ

พระศพ และ ศพ

การพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศพระศพและศพ

ราชประเพณีในการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศพระศพ และศพนั้นย่อมมีมาแต่โบราณกาล พระมหากษัตริย์มิได้ทรงเลือกพระราชทานเฉพาะพระบรมวงศานุวงศ์ ในราชสกุล หรือเฉพาะแต่ผู้ที่เป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาท ข้าราชการชั้นสูงที่ใกล้ชิดพระองค์ และพระราชอาคันตุกะชั้นผู้ใหญ่ที่ทรงเคารพนับถือเท่านั้น ข้าราชการทั่วไป ทหาร พลเรือน ผู้มีความรู้ความสามารถ มีความดีความชอบดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญตลอดจนบุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นพ่อค้า คหบดี ชาวไร่ ชาวนา ผู้ประกอบอาชีพสุจริตทุกชั้นซึ่งเป็นผู้ที่ได้นำเพียรกรณียกิจประกอบคุณงามความดีเป็นประโยชน์เป็นกำลังและเสียสละให้แก่ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ย่อมทรงพระกรุณายกย่องโดยพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศแก่ศพ เพื่อเป็นเกียรติเชิดชูสกุลวงศ์ ได้แก่การพระราชทาน น้าหอมอาบศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศ มีหีบ โกศ และเมื่อถึงเวลาจะทำการจาปนกิจศพ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานไฟพร้อมด้วยดอกไม้ธูปเทียนไปเผาเป็นวาระสุดท้าย

ต่อมาเมื่อระบบราชการมีความเจริญก้าวหน้ากว้างขวางมากยิ่งขึ้น ได้มีการเทียบเกียรติยศที่จะพระราชทานให้เหมาะสมแก่ยศสมัยของราชการที่ได้มีการเปลี่ยนแปลง สำนักพระราชวังจึงได้รวบรวมระเบียบการพระราชทานเกียรติยศ โดยเทียบที่เคยพระราชทานมาแล้วแต่กาลก่อนถือเป็นหลักปฏิบัติสำหรับในปัจจุบันดังต่อไปนี้

ระเบียบการขอพระราชทานน้ำอาบศพ ขอพระราชทานเพลิงเผาศพ และขอพระราชทานหีบเพลิง

ผู้ที่ได้รับพระราชทานน้ำหลวง เพลิงหลวง และหีบเพลิง ต้องมีตำแหน่งชั้น และยศ ดังต่อไปนี้

๑. พระสงฆ์สมณศักดิ์ ที่มีตำแหน่งตั้งแต่ชั้น “พระครูสัญญาบัตร” ขึ้นไป
 ๒. พระราชวงศ์ ตั้งแต่ชั้น “หม่อมเจ้า” ขึ้นไป
 ๓. ผู้ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์
 ๔. รองเสวกตรี ขึ้นไป
 ๕. รองอำมาตย์ตรี ขึ้นไป
 ๖. ข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นตรี ขึ้นไป
 ๗. ข้าราชการฝ่าย ทหาร ตำรวจ ยศชั้นร้อยตรี ขึ้นไป
 ๘. สมาชิกกองอาสารักษาดินแดนที่ได้รับพระราชทานยศตั้งแต่ชั้นนายหมวดตรี ขึ้นไป
 ๙. ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตั้งแต่ “เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย” (บ.ม.) ขึ้นไป
 ๑๐. ผู้มีเกียรติที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ “จุลจอมเกล้า” ตั้งแต่ “ตติยานุจุลจอมเกล้า” (ต.อ.จ.) หรือ “จตุตถจุลจอมเกล้า” (จ.จ.) ขึ้นไป
 ๑๑. ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เหรียญ “รัตนภรณ์” รัชกาลปัจจุบัน
 ๑๒. พนักงานเทศบาลตรี ขึ้นไป
 ๑๓. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาว่าารัฐธรรมนูญ สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง
 ๑๔. รัฐมนตรี ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง
 ๑๕. ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นกรณีพิเศษ
- ผู้ที่ประสงค์จะขอรับพระราชทาน จะต้องดำเนินการ ดังนี้
- (๑) ถ้าจะขอพระราชทานน้ำอาบศพ เจ้าภาพหรือทายาทศพ จะต้องจัดดอกไม้ธูปเทียนไปกราบถวายบังคมลา ที่สำนักพระราชวัง ในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่เวลา ๘.๓๐ น. ถึงเวลา ๑๒.๐๐ น. พร้อมกับแสดงหลักฐานที่อยู่ในระเบียบการขอพระราชทานนี้ต่อเจ้าหน้าที่ ส่วนพระสงฆ์สมณศักดิ์ไม่ต้องมีดอกไม้ธูปเทียน เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนาแจ้งการมรณภาพ และขอพระราชทาน

ผู้มีสิทธิได้รับพระราชทานน้ำอาบศพ และเครื่องเกียรติยศประกอบศพทั้งโกศและหีบ ตั้งแต่เลขที่ ๑-๑๕ ถ้าอยู่นอกเขตจังหวัดพระนครและธนบุรี ไม่จัดไปพระราชทาน

(๒) ถ้าจะขอพระราชทานเพลิงศพ เจ้าภาพหรือทายาท จะต้องทำหนังสือแล้วแจ้งไปยังกระทรวงเจ้าสังกัดของผู้ถึงแก่กรรม โดยระบุ

- ก. ชื่อ ตำแหน่ง ชั้น ยศ ของผู้ถึงแก่กรรม
- ข. ถึงแก่กรรมด้วยโรคอะไร? ที่ไหน? เมื่อใด
- ค. ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ อะไรบ้าง?
- ง. มีความประสงค์จะขอรับพระราชทานเครื่องเกียรติยศประกอบศพอย่างไรบ้าง?
- จ. จะประกอบการฌาปนกิจศพ ที่วัดไหน? จังหวัดอะไร วันและเวลาใด?

ผู้มีสิทธิได้รับพระราชทานเพลิงศพ ตั้งแต่เลขที่ ๑-๑๕ ถ้าจะประกอบการฌาปนกิจนอกเขตจังหวัดพระนครและธนบุรี สำนักพระราชวังจะได้จัดเฉพาะแต่หีบเพลิงให้กระทรวงเจ้าสังกัดรับส่งไปพระราชทานเพลิงศพ ถ้าหากเจ้าภาพหรือทายาทมีความประสงค์จะให้เจ้าพนักงานเชิญเพลิงหลวงไปพระราชทาน เจ้าภาพหรือทายาทจะต้องจัดหาหีบมารับ-ส่งเจ้าพนักงาน และจะต้องไปและกลับภายในวันเดียวกัน

ถ้าประกอบการฌาปนกิจในเขตจังหวัดพระนครและธนบุรี สำนักพระราชวังจะได้จัดเจ้าพนักงานเชิญเพลิงหลวงไปพระราชทาน โดยรถยนต์หลวง

(๓) การขอพระราชทานเพลิงศพนั้น จะต้องไม่ตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และวันเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติ พระราชพิธีฉัตรมงคล

(๔) ผู้ที่มีสิทธิได้รับพระราชทานน้ำหลวง เพลิงหลวง และเครื่องเกียรติยศประกอบตั้งแต่ข้อ ๑ ถึง ๑๕ นั้น หากทำลายชีพตนเอง ไม่พระราชทานน้ำหลวงเพลิงหลวง และเครื่องเกียรติยศประกอบศพทั้งสิ้น

(๕) เครื่องประกอบเกียรติยศได้แก่ หีบ โกศ ฉัตร ตั้ง นั้น ทางสำนักพระราชวังจะได้เชิญไปประกอบและแต่งตั้งไว้มีกำหนดเพียง ๗ วัน เมื่อพ้นไปแล้วเจ้าภาพหรือทายาทยังไม่กำหนดพระราชทานเพลิง ถ้าทางราชการมีความจำเป็น จะได้ถอนส่วนประกอบลงนอกของหีบโกศ ไปใช้ราชการ

ระเบียบการศพ

ประเพณีไทย

และ

ระเบียบการใช้ตู้ห้อยศพ

โดย

หม่อมหลวงปีย์ มาลากุล

ระเบียบการศพ

โดย

ม.ล. ปีย์ มาลากุล

ตั้งแต่โบราณกาลมา พระบรมวงศานุวงศ์ พระราชาคณะ ข้าราชการ เมื่อสิ้นพระชนม์ มรณภาพ หรือถึงแก่กรรมก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำอาบศพ และเครื่องประกอบ เกียรติยศศพ เช่น โกศ หีบ เป็นต้น เมื่อเวลาจะฉาปนกิจศพก็พระราชทานดอกไม้ธูปเทียนและไฟ หลวงไปเผาศพเป็นการพระราชทานเกียรติยศ ในปัจจุบันนี้ได้วางระเบียบผู้ที่จะได้รับพระราชทานน้ำ อาบศพ เครื่องประกอบเกียรติยศศพ และพระราชทานเพลิงศพไว้ดังนี้

ผู้ถึงแก่กรรมมีสิทธิขอรับพระราชทานน้ำอาบศพ เครื่องประกอบเกียรติยศศพ และขอพระ-
ราชทานเพลิงศพ คือ

๑. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ตั้งแต่ชั้นพระครูสัญญาบัตรขึ้นไป
๒. พระบรมวงศานุวงศ์ ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป
๓. ผู้ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์รองเสวกตรี หรือรองอำมาตย์ตรีขึ้นไป
๔. ข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นตรีขึ้นไป
๕. ข้าราชการฝ่ายทหารและตำรวจชั้นร้อยตรี ร้อยตำรวจตรีขึ้นไป
๖. สมาชิกกองอาสารักษาดินแดนที่ได้รับพระราชทานยศตั้งแต่ชั้นนายหมวดตรีขึ้นไป
๗. ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ตั้งแต่ชั้นเบญจมาภรณ์มงกุฎไทย หรือตติยานุ-
จุลจอมเกล้า หรือจตุตถจุลจอมเกล้า ขึ้นไป
๘. ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลปัจจุบัน
๙. พนักงานเทศบาลตรีขึ้นไป
๑๐. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาลที่ถึง
แก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง

- ๑๑. รัฐมนตรี ที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง
- ๑๒. ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นกรณีพิเศษ

ผู้ที่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล หรือรัฐมนตรี เมื่อถึงแก่กรรมเมื่อพ้นตำแหน่งแล้ว หากได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ดังกล่าว ก็ขอพระราชทานเกียรติยศศพได้

ในการที่จะขอพระราชทานเกียรติยศศพได้ ผู้ถึงแก่กรรมจะต้องถึงแก่กรรมโดยไม่ใช่อุบัติเหตุ

ผู้ที่ขอพระราชทานน้ำอาบศพและเครื่องประกอบเกียรติยศศพ จะได้รับพระราชทานเมื่อการศพนั้นจัดในจังหวัดพระนครและธนบุรี

ผู้ที่ประสงค์จะขอพระราชทานน้ำอาบศพและเครื่องประกอบเกียรติยศศพ จะต้องปฏิบัติดังนี้

นำดอกไม้รูปเทียนพร้อมทั้งหนังสือกราบถวายบังคมลาไปยังสำนักพระราชวัง ในพระบรมมหาราชวัง พร้อมทั้งใบมรณบัตร ซึ่งสำนักพระราชวังได้จัดที่ประดิษฐานพระบรมฉายาสถิตลักษณะไว้ ดอกไม้รูปเทียนที่ใช้ในการนี้ประกอบด้วยรูปไม้ระกำ ๑ ดอก เทียนขมิ้น ๑ เล่ม ดอกไม้ ๑ กระถาง วางบนพาน และมีคำกราบบังคมทูลตามแบบต่อไปนี้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ดอกไม้รูปเทียนของข้าพระพุทธเจ้า.....(ชื่อผู้ถึงแก่กรรม).....
 ราชอิสริยาภรณ์..... อายุ.....ปี
 ข้าราชการ.....ชั้น.....สังกัด.....

ขอพระราชทานกราบถวายบังคมลา.....ด้วยโรค.....
 ที่.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ..... เวลา.....น.

ควรมีควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

หนังสือข้างต้นนี้ไม่ต้องลงนาม ผู้นำไปนำขบวนวางบนพานหน้าพระบรมฉายาสถิตลักษณะพร้อมกับดอกไม้รูปเทียน แล้วถวายความเคารพ เสร็จแล้วเจ้าหน้าที่จะสอบถามรายการต่าง ๆ และกรอกลงใน

แบบพิมพ์ ในการถึงแก่กรรมนั้นจะไม่ขอพระราชทานน้ำอาบศพ และเครื่องประกอบเกียรติยศศพ จะขอพระราชทานในตอนฌาปนกิจศพก็ได้

เครื่องประกอบเกียรติยศศพมี หีบ โกศ ฉัตร และเครื่องประโคมซึ่งจะได้เพียงโดย่างใดแล้วแต่ชั้นเกียรติยศของผู้ถึงแก่กรรม ซึ่งปรากฏในบัญชีเทียบเกียรติยศศพต่อท้ายนี้

ถ้าจะตั้งศพที่วัด การติดต่อยุติ และการติดต่อกองศบาลเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพดำเนินการเอง

โดยที่เครื่องประกอบเกียรติยศศพ คือ หีบ โกศ ฉัตร มีย่อน้อย ถ้าเมื่อตั้งศพนั้นเกิน ๗ วันแล้ว หากมีผู้ถึงแก่กรรมอีก ซึ่งหีบหรือโกศตามชั้นนั้น ๆ หมดแล้ว สำนักพระราชวังจะได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปขอรับหีบหรือโกศเฉพาะลงนอกไปใช้ โดยนำหีบหรือโกศในชั้นที่ต่ำกว่า ๑ ชั้นไปประกอบให้แทน แต่ถ้าจะมีการนำเพิ่มทุกสิ่งให้แจ้งสำนักพระราชวัง เพื่อนำไปประกอบให้ตามเกียรติยศ

ในการขอพระราชทานน้ำอาบศพและเครื่องประกอบเกียรติยศศพนั้น เข้าใจกันว่าต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ซึ่งเป็นภาระเข้าใจผิด คำว่า “พระราชทาน” ก็เป็นที่ควรเข้าใจแล้วว่าย่อมไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ ค่าใช้จ่ายส่วนที่เจ้าภาพจะต้องจ่ายก็เป็นส่วนนอกไปจากที่ได้รับพระราชทาน เช่น ค่าซื้อหีบลงใน ค่าผ้าขาว ด้ายดิบ ค่าตั้งศพที่วัด ส่วนเครื่องประกอบเกียรติยศตลอดจนเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังที่ไปปฏิบัตินั้น เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมใด ๆ ทั้งสิ้น ถึงแม้จะเก็บศพไว้นานวัน ถ้าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขอรับหีบหรือโกศลงนอกไปประกอบศพอื่นดังได้กล่าวข้างต้นแล้ว สำนักพระราชวังจะไม่มาถอนหีบหรือโกศลงนอกไป และจะไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมหีบโกศแต่ประการใดเลย

เมื่อไปแจ้งและแสดงความจำนงต่อเจ้าหน้าที่กองพระราชพิธีแล้ว เจ้าหน้าที่กองพระราชพิธีจะแจ้งให้ทราบว่ามีผู้ถึงแก่กรรมจะได้รับพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศศพอะไรบ้าง และเพื่อให้เจ้าภาพได้ทราบค่าใช้จ่ายในการทำศพวันแรก เจ้าหน้าที่จะได้มอบเอกสารซึ่งมีรายการสิ่งของเครื่องใช้ในการนำศพลงหีบหรือโกศวันแรกมีอะไรบ้าง สิ่งของเครื่องใช้เหล่านั้นเจ้าภาพจะขอให้เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจัดไปให้โดยคิดเงินจากเจ้าภาพเท่าที่ใช้จ่ายไปจริง หรือเจ้าภาพจะจัดหาให้สำนักพระราชวังก็ได้ สิ่งของที่จะต้องเตรียมในการอาบน้ำศพ คือ

น้ำอบไทย เผื่อไว้สำหรับผู้ที่ไม่ได้นำมา

หีบลงในไม้ยางหรือไม้สัก (ถ้าเป็นศพโกศก็ไม่ต้องจัดลงใน เพราะลงในเป็นของสำนักพระราชวัง)

ผ้าขาวยาว ๖ เมตร

ด้วยคิบบหนัก ๑,๒๐๐ กรัม
กระดาษฟางพับใหญ่ ๔ พับ
น้ำยาฟอร์มลิน ๒ ขวด
ดอกไม้รูปเทียนสำหรับศพถือ
หวีไทย ๑ เล่ม

เครื่องเกียรติยศศพที่พระราชทานมีหีบเกียรติยศ หรือโกศลองนอกลองใน กับเจ้าหน้าที่พร้อม
ทั้งยานพาหนะเจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าเป็นศพที่เป็นพระราชวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า หรือ
ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ทิตยจุลจอมเกล้า ก็จะได้รับพระราชทานเพิ่ม คือชั้นรองหีบเกียรติยศ
ขวดและพานจัดดอกไม้ตั้งหน้าศพ (ดอกไม้เป็นของเจ้าภาพ) เชิงเทียนไฟฟ้า ฉัตรเบญจาตั้งประดับศพ
และปักกลองชนะประโคมเวลารับพระราชทานน้ำอาบศพ สิ่งของเหล่านี้ตลอดจนพนักงานที่เป่าปี่ตีกลอง
เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น เพราะได้รับพระราชทาน

เมื่อไปกราบถวายบังคมลาและแจ้งรายการต่อเจ้าหน้าที่แล้ว เจ้าภาพก็นำศพไปยังที่ที่จะอาบน้ำ
เมื่อนำศพไปไว้บนเตียงอาบน้ำแล้ว ก็เปิดโอกาสให้ผู้ที่ประสงค์จะอาบน้ำศพเข้าอาบได้ จนถึงเวลาที่
รับพระราชทานน้ำหลวง ซึ่งเป็นสุดท้าย ต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่ก็จะจัดทำสากศพ

ใกล้เวลาพระราชทานน้ำอาบศพ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังก็จะเชิญน้ำพระราชทานไป ซึ่ง
ประกอบด้วยน้ำ, น้ำหอม และน้ำขมิ้น

เมื่อถึงเวลาจะรับพระราชทานน้ำอาบศพ เจ้าภาพก็เชิญผู้มีอาวุโสซึ่งอยู่ในขณะนั้น หรือผู้ที่
เจ้าภาพกำหนดตัวไว้เข้าไปที่ศพ เจ้าหน้าที่จะยกศพขึ้นเฉพาะส่วนบนเพื่อรับพระราชทานน้ำ เป็นที่นิยม
กันว่าก่อนที่ศพเป็นประธานจะอาบน้ำศพก็บายหน้าไปทางทิศทางซึ่งเป็นที่ประทับแรม ถวายค่านับ แล้วจึง
ปฏิบัติต่อไป เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะส่งให้ตามลำดับ คือ น้ำ น้ำหอม และน้ำขมิ้น ผู้เป็นประ
ธานรดน้ำนทีศพโดยเริ่มจากบ่าขวาเฉลี่ยลงมาตามอก ไม่ต้องรดจนหมดก็ได้ เมื่อรดน้ำขมิ้นแล้วก็บาย
หน้าไปถวายบังคมอีกครั้ง เจ้าหน้าที่จะวางศพลงในท่านอนตามเดิม ต่อจากนั้นทายาทของผู้ถึงแก่กรรมก็
เข้าไปหิว้มให้ศพ การหิว้มตามประเพณีก็หิว้มแล้วหิว้น แต่จะหิว้อย่างธรรมดาก็ได้ แล้วหิว้มเสีย
ต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่จะสากศพ

เมื่อทำสากศพเสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่ยกหีบหรือโกศศพขึ้นตั้ง (ผู้ที่อยู่ ณ ที่นั้นควรยืนเป็นการ
เคารพศพ) แล้วตั้งแต่เครื่องประดับและเครื่องประกอบเกียรติยศศพ

ที่ตั้งศพไม่ควรจัดดอกไม้วางบนผ้าหีบศพ และไม่ควรจัดดอกไม้ประดับที่ตัวหีบศพ เพราะ
เป็นหีบเกียรติยศอยู่แล้ว ที่หน้าศพไม่ต้องตั้งชั้นลดหรือวางหมอนสำหรับกราบศพ (รวมทั้งไม้ตั้งชั้นลด
หน้าโต๊ะพระพุทธรูปด้วย) ถ้าจะจัดเป็นที่กราบก็ควรรูปมเล็ก ๆ ไว้บนพรมใหญ่อีกชั้นหนึ่ง และไม

กำหนดเวลาสวดพระอภิธรรมเดี่ยวนิยมสวด ๔ จบ เวลาระหว่าง ๑๙.๐๐ น. ถึง ๒๑.๐๐ น. เครื่องตั้งแต่งมัตพระธรรมดั่งข้างหน้า (ถ้าเป็นการพระราชทานให้มีพระพิธีธรรม สวดพระอภิธรรม ตั้พระธรรมกับกัพตยศ) และหน้าตั้พระธรรมกัตเครื่องนมัสการ เมื่อจะเริ่มสวดก็จัดรูปเทียนที่เครื่องนมัสการนั้น พระจะให้ศีลแล้วสวดต่อไป ระหว่างสวดผู้ไปในงานศพ จะทำอะไรก็ได้ แต่ควรให้เป็นการสำรวม เช่นจะเข้าเคาพรศพ วางพวงมาลา ทำได้ทั้งสน ผู้ที่เข้าไปเคาพรศพไม่จำเป็นต้องถอดรองเท้า ผู้ที่ไปในงานศพจะต้องเว้นการกระทำใด ๆ และนั่งประนมมือเฉพาะเวลาพระสงฆ์ให้ศีลและสวดสรรเสริญพระพุทเจ้า (สวดนะโม ๓ จบ) เท่านั้น

เมื่อสวดจบ ก็มีบังสกุล เมื่อลาดผ้าโยงแล้ว ผู้เป็นประธานก็วางสิ่งที่จะบังสกุลลงบนผ้าโยง เช่น ไตร สบง หรือใบปวารณา วางตรงหน้าพระภิกษุรูปหนึ่ง ๆ แล้วพระก็สดับปรกรรม หรือบังสกุล แล้วสวดอนุโมทนา เจ้าภาพกวอดน้ำ เป็นเสร็จการ

ถ้าเจ้าภาพจัดเครื่องไทยธรรมถวายด้วย เมื่อสวดจบก็ประเคนเครื่องไทยธรรมเสียก่อนแล้วจึงลาดผ้าโยง บนผ้าโยงนอกจากผ้าและใบปวารณาแล้ว อย่างวางสิ่งของอื่น ๆ เพราะถือว่าผ้าโยงนั้นต่อเนื่องมาจากศีระของผู้ตาย จึงไม่วางสิ่งหนึ่งสิ่งใด และไม่ต้องทำอะไรข้ามผ้าโยงด้วย

การบำเพ็ญกุศล

ตามประเพณีไทยก่อนที่จะฃาปนกิจศพ มีการบำเพ็ญกุศลในวันที่ถึงแก่กรรมครบ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ต่อจากนั้นก็มีการบำเพ็ญกุศลออกเมรุ และฃาปนกิจศพ แต่ปัจจุบันนี้นิยมทำเพียงงาน ๗ วันเท่านั้น ศพที่อยู่ในขันได้รับพระราชทานจัดงานบำเพ็ญกุศล ๗ วัน เมื่อถึงกำหนดเจ้าหน้าทั่สำนักพระราชวังก็ไปดำเนินการให้ทุกอย่าง รวมทั้งภัตดาหารและจัดบุ้จจัยไทยธรรม โดยเจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใดเลย

งานบำเพ็ญกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน นิยมทำเป็นงาน ๒ วัน วันแรกเป็นงานตอนเย็นมีสวดมนต์และเทศน์ วันรุ่งขึ้นเป็นงานเช้า ถวายภัตดาหารเพลแล้วบังสกุล หรือสดับปรกรรม งาน ๒ วันเช่นนี้ วันถวายภัตดาหารต้องตรงกับวันคล้ายวันถึงแก่กรรม หรือถึงแก่กรรมครบ ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน เช่นถึงแก่กรรมวันพุธ ก็สวดมนต์ เทศน์วันอังคาร ถวายภัตดาหาร วันพุธ ซึ่งตรงกับวันถึงแก่กรรม งานบำเพ็ญกุศลนี้จะทำวันเดียวก็ได้ เป็นงานเช้า มีสวดมนต์ เทศน์ และถวายภัตดาหาร ทำในวันตรงกับวันถึงแก่กรรม

งานบำเพ็ญกุศลนี้จะทำหรือไม่ และจะทำวันใด ไม่มีข้อห้าม และจะทำเพียงใดก็ได้ เช่นมีแต่สวดมนต์ เลียงพระไม่มีเทศน์ก็ได้ และอาจจะทำคนละเวลา เช่นเช้าสวดมนต์ เลียงพระ บ่ายเทศน์ก็ได้ ไม่มีข้อห้ามอย่างใด

งานบำเพ็ญกุศลออกเมรุ ก็เหมือนงาน ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ถ้ากำหนดวันฌาปนกิจศพใกล้กับวันครบ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ก็มีกรรมเป็นงานเดียวกัน จะทำเป็นงานวันเดียวในวันฌาปนกิจศพก็ได้

การขอรับพระราชทานเพลิงศพ

เมื่อได้กำหนดวันฌาปนกิจศพโดยติดต่อทางวัดเรียบร้อยแล้ว ศพที่ได้เกียรติยศขอพระราชทานเพลิงได้ เจ้าภาพจะต้องขอรับพระราชทานเพลิง

วันฌาปนกิจศพนั้น ประเพณีไทยไม่นิยมทำในวันศุกร์ และยังมีกำหนดพิเศษอีก ที่กล่าวกันง่าย ๆ ว่าข้างขึ้นเผาคู่ ข้างแรมเผาคี่ หมายถึงให้พิจารณาวันทางจันทรคติ ซึ่งนอกจากจะไม่ใช่วันศุกร์แล้ว ถ้าจะเผาศพในช่วงขึ้นก็เผาในวันขึ้นคี่ ที่เป็นเลขคู่ เช่น ขึ้น ๒ ค่ำ ๔ ค่ำ ๖ ค่ำ ฯลฯ ถ้าเป็นข้างแรมก็วันที่เป็นเลขคี่ เช่น แรม ๑ ค่ำ ๓ ค่ำ ๕ ค่ำ แต่เรื่องวันคู่-คี่นี้ ไม่ถือเคร่งครัดกันแล้ว

การขอรับพระราชทานเพลิงศพข้าราชการกระทรวงใด เจ้าภาพจะต้องแสดงความจำนงไปยังกระทรวงเจ้าสังกัด เว้นแต่ข้าราชการสำนักพระราชวังแสดงความจำนงโดยตรงในหนังสือแสดงความจำนงจะต้องระบุว่าจะถึงแก่กรรมด้วยโรคอะไร เมื่อใด จะประกอบกรรมฌาปนกิจที่ใด วันและเวลาใด

สำหรับสถานที่รับพระราชทานเพลิงศพเจ้าภาพต้องติดต่อทางวัดเอง

การขอรับพระราชทานเพลิงศพ ถ้าศพที่อยู่ต่างจังหวัด และกำหนดการกระชั้น เจ้าภาพมีหนังสือแสดงความจำนงขอรับพระราชทานเพลิงศพไปทางเจ้าสังกัดของผู้ถึงแก่กรรมทางจังหวัดได้ คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด อธิบดีผู้พิพากษาศาล และผู้บังคับการจังหวัดทหารบก หรือผู้บัญชาการมณฑลทหารบก หรือแม่ทัพภาค

เมื่อกระทรวงต้นสังกัด หรือผู้บังคับบัญชาส่วนจังหวัดได้รับแจ้งความจำนงแล้วก็มีหนังสือแจ้งความประสงค์ไปยังสำนักพระราชวัง ซึ่งสำนักพระราชวังจะได้ส่งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามความประสงค์

เมื่อได้ทำหนังสือแจ้งสำนักพระราชวังแล้ว ก็ถือว่าจะได้รับพระราชทานเพลิงตามกำหนดนั้น เจ้าภาพดำเนินการต่อไปได้

ค่าใช้จ่ายในการรับพระราชทานเพลิงศพมีดังนี้ คือ

๑. ค่าใช้จ่ายทางสุสาน เจ้าภาพจ่ายเองตามที่ตกลงกับทางวัด

๒. ค่าใช้จ่าย ค่าสิ่งของที่สำนักพระราชวังจะต้องใช้ เจ้าภาพจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายให้สำนักพระราชวัง

๓. ค่าใช้จ่ายในการจัดเจ้าหน้าที่และสิ่งของเครื่องใช้อันเป็นเครื่องประกอบเกียรติยศศพ เป็นของพระราชทานเจ้าภาพไม่ต้องจ่ายค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น

สิ่งของเครื่องใช้ส่วนที่สำนักพระราชวังจัด จะเป็นสิ่งใดบ้างและมากน้อยเพียงใด สุดแต่ระดับเกียรติยศของผู้ถึงแก่กรรม ซึ่งจะประมวลค่าใช้จ่ายให้ทราบดังนี้

ศพชั้นโกศ

ในการรับพระราชทานเพลิงศพผู้ที่ได้รับพระราชทานโกศประกอบศพ เจ้าหน้าที่จะต้องเปลี่ยนเครื่องสูกาศพก่อนกำหนดวันรับพระราชทานเพลิง

การเปลี่ยนเครื่องสูกาศพนั้น เป็นการนำสิ่งปฏิกลภายในโกศ เช่น กระจาดขาง หมอนหนุน นำไปเผาพร้อมกับเผาบุพโพและท่อผ้าให้ศพใหม่ ทั้งนี้ไม่มีการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดต่อศพเลย มิได้มีการนำเอาเนื้อศพออก หรืออย่างหนึ่งอย่างใดตามที่เข้าใจกัน และเมื่อเปลี่ยนแล้ว เครื่องปฏิกลจะถูกรวมเผากับบุพโพที่เมรุของวัด ก่อนเผาบุพโพควรมีบังสุกุลเสียก่อน แล้วจุดไฟเผาบุพโพ ค่าเผาบุพโพ เจ้าภาพชำระทางวัด

สิ่งของที่สำนักพระราชวังจัดหาไปใช้ในการเปลี่ยนเครื่องสูกาศพมี

ผ้าขาว ๘ เมตร

ด้ายดิบ ๑,๒๐๐ กรัม

ผ้าพลาสติก ๕ เมตร

กระจาดขางพับใหญ่ ๕ พับ

เสื้อหรือผ้าน้ำมัน ๑ ผืน

หีบสำหรับใส่บุพโพ ๑ หีบ (ถ้าเป็นศพที่บรรจุหีบอยู่แล้ว และเปลี่ยนเป็นประกอบโกศก็ใช้หีบเก่าได้)

สิ่งของเครื่องใช้ในการฃาปนกิจ

เครื่องสูมดับกลิ่นกับมะพร้าวแก้ว (สำหรับรดศพก่อนเผาจริง)

หยวกกลายเครื่องสดแต่งจิตกาธาร

ดอกไม้แฉวงเครื่องสดแต่งจิตกาธาร

๓ รายการนี้ เจ้าภาพมอบเงินให้สำนักพระราชวัง

เครื่องประกอบเกียรติยศศพที่ได้รับพระราชทานโดยเจ้าภาพไม่ต้องออกเงินค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น คือ

เครื่องขมาศพ

เพลิงหลวง

รถอู่ประเทียบเชิญศพ

โกศเกียรติยศประกอบศพ

ฉัตรแห่เวียนเมรุ

ปี กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนเมรุและประโคม

เวลารับพระราชทานเพลิง เจ้าพนักงานปฏิบัติพาหนะสำหรับเจ้าพนักงานที่ไปปฏิบัติการศพ

ถ้าศพผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ประถมาภรณ์ช้างเผือกขึ้นไป จะได้รับพระราชทานผ้าไตรของหลวงทอดถวายพระบังสุกุลก่อนรับพระราชทานเพลิง ๕ ไตร

ศพที่จะพระราชทานพระบรมราชาอนุญาตประกอบกรับพระราชทานเพลิงเผาศพที่เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์วัดเทพศิรินทราวาส เจ้าภาพต้องทำหนังสือขอพระราชทานพระบรมราชาอนุญาต ยื่นต่อสำนักพระราชวัง ในการรับพระราชทานเพลิงศพที่เมรุนี้ จะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นอีก คือ

ค่าน้ำมันสำหรับเผาบุพโพและเผาศพ

โกศไม้สำหรับบรรจุศพเผาจริง

ค่าอาหารล่องเวลาสำหรับเจ้าหน้าที่เฝ้าสิ่งของที่นำไปตกแต่งเมรุ ๒ วัน

เพลิงหลวงที่พระราชทานไปเผาศพ มี ๒ แบบ คือ ในจังหวัดพระนครและธนบุรี หรือจังหวัดใกล้เคียงที่เจ้าหน้าที่ไป-กลับได้ในวันเดียว เจ้าพนักงานจะได้เชิญเครื่องขมาและไฟหลวงไปเมื่อใกล้กำหนด เเพลิงหลวงประกอบด้วย โคมเชิญไฟที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดพระราชทานไว้ ข้าวดอก ดอกไม้สด อย่างละ ๑ กระถาง ดอกไม้จันทร์ ๑ ช่อ รูปไม้ระกำ ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม ถ้าเป็นงานพระราชทานเพลิงต่างจังหวัด จะมอบหีบเพลิงให้รับไปมอบผู้เป็นประธานจุด หีบเพลิงประกอบด้วย รูปไม้ระกำ ๒ ดอก เทียน ๒ เล่ม ดอกไม้จันทร์ ๑ ช่อ และไม้ขีดไฟบรรจุหีบมีถุงแพรต่วนสีดำหุ้มห่อ

ศพที่อยู่ในเกณฑ์เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิง หรือศพไม่อยู่ในเกณฑ์แต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินเป็นกรณีพิเศษ การพระราชทานเพลิงมี ๒ แบบ ตามเกณฑ์เกียรติยศศพคือเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปพระราชทานเพลิงบนเมรุ และพระราชทานเพลิงโดยทรงจุดฝักแค

ถ้าเสด็จพระราชดำเนินขึ้นเมรุ การบังสุกุลก่อนพระราชทานเพลิงก็ทำบนพลับพลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์บังสุกุล หรือสดับปกรณ์แล้วถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เมื่อพระสงฆ์ลงจากพลับพลาแล้วก็เสด็จขึ้นเมรุ

ถ้าพระราชทานเพลิงโดยทรงจุดผึกแค ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าไตรให้ผู้สืบสกุลหรือทายาทไปทอดบนเมรุ วิธีปฏิบัติตอนนั้นคือ จะมีเจ้าพนักงานและพนักงานเชิญไตรไปพร้อมกัน ทายาทไปยื่นหน้าพลับพลาเฉพาะพระพักตร์ ถวายค่านับพร้อมกันแล้วพนักงานจะกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ในการพระราชทานเพลิงศพ.....(ชื่อผู้ถึงแก่กรรม).....
ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตร และของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถอีก ๕ ไตร มาบำเพ็ญพระราชกุศลบังสุกุลพระราชทานนั้น.....(ชื่อผู้สืบสกุลหรือทายาท).....ผู้เป็นผู้สืบสกุล (หรือทายาท) จะได้รับพระราชทานเชิญไปทอดถวายพระสงฆ์บังสุกุลตามพระบรมราชูทิศ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

จบคำกราบบังคมทูล ถวายค่านับพร้อมกัน แล้วพนักงานจะเชิญไตร นำทายาทขึ้นสู่เมรุ เมื่อจะทอดไตรทายาทถวายค่านับก่อน เมื่อทอดและพระบังสุกุลเสร็จทายาทลงจากเมรุไปถวายค่านับหน้าที่ประทับแล้ว พนักงานพระราชพิธีจะเชิญพานเครื่องขมาศพไปวางเครื่องขมาที่หน้าศพ ต่อจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดผึกแคพระราชทานเพลิงศพตามลำดับ

ถ้าเจ้าภาพจะทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือ กษัตริย์ทูลเกล้าฯ ถวายหลังจากพระราชทานเพลิงแล้ว

ในการรับพระราชทานเพลิงที่เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน สำนักพระราชวังจะเปิดพลับพลาอิศริยาภรณ์ และจัดที่นั่งเฝ้าฯ ตามระเบียบ การเชิญนำผู้มาเฝ้าฯ บนพลับพลาเป็นหน้าที่สำนักพระราชวัง ส่วนที่อนุเป็นเรื่องของเจ้าภาพ ถ้าไม่เป็นงานเสด็จพระราชดำเนิน การเชิญนำเป็นเรื่องของเจ้าภาพโดยตลอด

ปัจจุบันนี้นิยมเผาจริงต่อไปเลยทีเดียว ไม่รอเปิดไฟจริงเวลากลางคืน เมื่อหมดแขกขึ้นเมรุแล้ว เจ้าหน้าที่จะปิดฉากเมรุและยกศพลงจากจิตกาธารเข้าเตาเผา ถ้าเป็นศพโกศก่อนยกลงจากจิตกาธาร เจ้าหน้าที่จะเชิญทายาทรดน้ำมะพร้าวแก้วลงบนศพ (ประเพณีรดน้ำมะพร้าวแก้วนี้มีมาแต่โบราณ รดทั้ง

ศพหีบและศพโกศ ถือว่านั้มะพร้าวเป็นน้ำบริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งอื่นเจือปน จึงใช้อาบศพเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะฃาปนกิจ ที่เคยทำกันมาโดยทั่วไปในสมัยก่อนก็ใช้พื้นเผาศพต่อยมะพร้าวให้แตกแล้วรดนั้มะพร้าวลงบนศพมะพร้าวแก้วที่สำนักพระราชวังจัดนั้นเป็นมะพร้าวหัวปอกเปลือกหมดเหลือแต่เนื้อมะพร้าว เจาะรูตรงตามะพร้าวแล้วห่อด้วยผ้าขาว ทายาทเทานั้มะพร้าวจากรูที่เจาะลงบนศพไม่ต้องให้หมดลูกก็ได้)

เมื่อรดนั้มะพร้าวแก้วแล้ว เจ้าหน้าที่จะยกศพออกจากลงในบรรจุในโกศไม้ (ถ้าเป็นเมรอนอกจากเมรุหลวงใช้บรรจุหีบ) แล้วนำเข้าเตาเผา ต่อจากนั้นก็เชิญประธานจุดไฟจริง แล้วผู้อนชนเผาต่อไป

ต่อจากนั้นเจ้าภาพก็ไปถวายจุดปัจจัยพระที่สวดพระอภิธรรมที่ข้างเมรุ (พระ ๔ รูปสวดหน้าไฟ) แล้วเป็นเสร็จการ

มีประเพณีที่นิยมทำหลังจากเผาจริงแล้วอีกอย่างหนึ่งคือบังสกุลหรือสดับปรกรณ์กองฟอน ซึ่งไม่จำเป็นต้องทำนักเมื่อศพไหม้หมดแล้วเหลือแต่สมุ้ขี้เถ้าอยู่ เจ้าหน้าที่จะใช้เหล็กยาวต่อออกมาจากกองฟอนเจ้าภาพทอดผ้าลงที่ปลายเหล็ก แล้วพระชนบงสกุลหรือสดับปรกรณ์จะนิมนต์พระภิกษุก็ได้

งานเก็บอัฐิ

การเก็บอัฐิถ้าเป็นศพหีบจะเก็บในวันรับพระราชทานเพลิงก็ได้ ถ้าเป็นศพโกศก็เก็บในวันรุ่งขึ้น งานเก็บอัฐินเป็นงานของเจ้าภาพ หลังจากเก็บอัฐิแล้วจะมีถวายภัตตาหารพระที่บงสกุลด้วยก็ได้ เรียกว่าถวายภัตตาหารสามหาบจะถวายให้ฉันที่นั้นก็ได้ หรือจะถวายเป็นสำรับหรือปิ่นโตนำไปฉันที่วัดก็ได้ แต่เดิมสำรับพระมีคนหาบมา จึงเรียกว่าสามหาบ

สิ่งของที่ใช้ในการเก็บอัฐิมิ

- โกศสำหรับบรรจุอัฐิ
- ขันพานรองพร้อม ๑ ชุด
- น้อบไทยขวดใหญ่ ๑ ขวด
- เครื่องทองน้อยสักการะอัฐิ ๑ เครื่อง
- ลึงใส่อังคาร ๑ ลึง
- เงินปลีก

พนักงานพิธีจะแปรองค์และอัฐิไว้เป็นรูปคน คลุมผ้าไว้ เมื่อถึงเวลาเจ้าภาพจัดรูปเทียนเครื่อง
ทองน้อย แล้วทอดผ้าบังสุกุลบนผ้าที่คลุมอัฐิ พระบังสุกุลที่ลรูปจนครบ ๓ รูป แล้วเปิดผ้าคลุม เจ้าภาพ
พรมน้ำหอมบนอัฐิแล้วโปรยเงินปลีก ต่อจากนั้นก็เก็บอัฐิส่วนที่ต้องการชบลงในน้ำหอมแล้วบรรจุโกศ
อัฐิที่เหลือพนักงานพิธีจะได้ประมวลรวมกับองค์การบรรจุลงไป แล้วเชิญโกศอัฐิและตั้งองค์การไปตั้งบนที่
ที่จัดไว้ ต่อจากนั้นก็ประเคนภัตตาหาร ภายหลังก็เชิญโกศอัฐิไปบรรจุหรือเก็บรักษาไว้ องค์การนำไป
บรรจุหรือลอยน้ำตามความประสงค์

การศพตั้งแต่วันถึงแก่กรรมจนรับพระราชทานเพลิงถ้าเจ้าภาพจะไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่กอง
พระราชพิธี สำนักพระราชวัง ในพระบรมมหาราชวัง เจ้าหน้าที่จะชี้แจงรายละเอียด ตลอดจนแนะนำ
อำนวยความสะดวกให้ทุกประการ

อนึ่ง สำนักพระราชวังจะไม่ปฏิบัติการศพทุกกรณีในวันที่ตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษา
และวันคล้ายวันเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ.

หลักเกณฑ์เทียบเกียรติยศพระราชทานแก่พระศพและศพ

พระศพพระราชวงศ์

ชั้น, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทาน เมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระอัครมเหสี สมเด็จพระยุพราช (พระบรมศพ)	นำหลวง พระโกศทองใหญ่ มีเศวตฉัตร ๗ ชั้น แขวนเหนือพระโกศ เครื่องสูงหักทองขวางและซุ่มสายหักทอง ขวาง มโหระทึก สังข์ แตรทอง แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราช- ทานนำสรงพระบรมศพ และประ- โคมย่ำยามกลางวันกลางคืนตลอด ๑๐๐ วัน พระสงฆ์สดับปกรณ์ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมกลางวัน, กลางคืนกำหนด ๑๐๐ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเมื่อ ออกพระเมรุ กระบวนแห่พระราชอิสริยยศ ราชรถทรงพระโกศพระบรมศพจากที่ ประดิษฐานไปยังพระเมรุหลวง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างพระเมรุ ปี กลองชนะ ประโคมย่ำยามที่พระเมรุ ทุก ๓ ชั่วโมงตลอดคืน เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระ- ราชกุศลที่พระเมรุ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิงพระราช- ทาน ฉัตรแขวนสุมพระบรมอัฐิบนพระเมรุ
สมเด็จพระเจ้าฟ้า	นำหลวง พระโกศทองน้อยมีเศวตฉัตร ๕ ชั้น แขวนเหนือพระโกศ เครื่องสูงทองแผ่ลวดและซุ่มสายทองแผ่ ลวด สังข์ แตรทอง แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราช- ทานนำสรงพระศพ และประโคมย่ำ ยามทุก ๓ ชั่วโมงถึง ๒๔ นาฬิกา ๑๕ วัน	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ออกพระเมรุ กระบวนแห่พระราชอิสริยยศ ราชรถทรงพระโกศพระศพจากที่ประ- ดิษฐานไปยังพระเมรุหลวง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างเมรุ กลองชนะประโคมย่ำยามที่ พระเมรุทุก ๓ ชั่วโมง ถึง ๒๔ นาฬิกา

ชั้น, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทาน เมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์	พระสงฆ์สดับปกรณ์ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมกลางวัน, กลางคืน ๑๕ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน น้ำหลวง พระโกศทองน้อย มีฉัตรขวलयทอง ๕ ชั้น แขนวนเหนือพระโกศ เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำสรง พระศพ และประโคมย้ายมาถึง ๒๔ นาฬิกา พระสงฆ์สดับปกรณ์ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมกลางวัน กลางคืน ๑๕ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน	เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระ- ราชกุศลที่พระเมรุ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิงพระราช- ทาน ฉัตรแขวนสมุพระอุฐิบนพระเมรุ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ออกพระเมรุ ราชรถเชิญพระโกศพระศพ ไปยังพระ- เมรุหลวง กระบวนพระอิสริยยศแห่งพระศพเวียน พระเมรุ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างพระเมรุ สังข์ แตรรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานเพลิง และประโคมย้ายที่พระเมรุจนถึง ๒๔ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระ- ราชกุศลที่พระเมรุ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิงพระราช ทาน ฉัตรแขวนสมุพระอุฐิบนพระเมรุ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ	น้ำหลวง พระโกศกัณฑ์น้อย มีฉัตรโหมดทอง ๕ ชั้น แขนวนเหนือพระโกศ เครื่องสูงทองแผ่ลวด	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ออกพระเมรุ รถอวพระประเทียบเชิญพระโกศพระ- ศพไปยังพระเมรุหลวง

ช บ้น, ยศ	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
	สังข์ แตรรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำสรง พระศพ พระสงฆ์สดับปกรณ์ ๑๐ รูป พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมกลางวัน กลางคืน ๗ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลงาน ๗ วัน	กระบวนพระอิสริยยศแก่พระศพเวียน พระเมรุ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างพระเมรุ สังข์ แตรรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานเพลิง เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระ- ราชกุศลที่พระเมรุ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิงพระราช- ทาน ฉัตรโหมดทอง ๕ ชั้นแขวนสมพระอัฐิ
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระราชวงศ์ที่เป็น สะโท่หลวงซึ่งได้รับ พระราชทานตราทิตย- จุลจอมเกล้า	นำหลวง พระโกศมณฑป เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำสรง พระศพ พระสงฆ์สดับปกรณ์ ๑๐ รูป พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลงาน ๗ วัน	รถอวพระประเทียบเชิญพระโกศพระศพ เครื่องสูงทองแผ่ลวด ๑ สำหรับแก่พระ ศพเวียนพระเมรุ สังข์ แตรรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนพระเมรุ และเวลา รับพระราชทานเพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ประจำ ข้างพระเมรุ เสด็จพระราชดำเนินทรงทอดผ้าไตร สดับปกรณ์ เสด็จขึ้นพระเมรุพระราชทานเพลิง

ช ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทาน เมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
พระวรวงศ์เธอ	นำหลวง พระโกศราชวงศ์ เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรทองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำสรง พระศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ ค่ำ	รถอัญเชิญพระโกศพระศพ เครื่องสูงทองแผ่ลวด ๑ สำหรับแท่นพระศพ เวียนพระเมรุ สังข์ แตรทองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนพระเมรุ และเวลา รับพระราชทานเพลิง เสด็จพระราชดำเนินทรงทอดผ้าไตร สดับปกรณ์ เสด็จขึ้นพระเมรุพระราชทานเพลิง
หม่อมเจ้าที่ได้รับพระ- ราชทานราชอิสริยา ภรณ์ ประถมาภรณ์ มงกุฎไทยขึ้นไป หรือ ได้รับพระราชทานตรา ทุดียจุลจอมเกล้าพิเศษ	นำหลวง โกศราชวงศ์ เครื่องสูงทองแผ่ลวด แตรทองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประ- โคมเวลารับพระราชทานน้ำสรงศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ ค่ำ	เพลิงหลวง รถอัญเชิญโกศศพ เครื่องสูงทองแผ่ลวด ๑ สำหรับแท่นเวียน พระเมรุ แตรทองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประ- โคมเวลาเวียนพระเมรุ และเวลารับ พระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตรทอดถวาย พระสงฆ์ สดับปกรณ์ก่อนพระราช- ทานเพลิง (ถ้าทรงพระกรุณาโปรด เกล้าฯเสด็จฯ ไปพระราชทานเพลิง เปลี่ยนเป็นทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร สดับปกรณ์บนพลับพลา) ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน เสด็จขึ้นพระ- เมรุ พระราชทานเพลิง

ชั้น, ยศ	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมื่อต้นชีวิต	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
หม่อมเจ้า ทั้งที่ได้รับ พระราชทานราชอิสริยา ภรณ์จุลจอมเกล้า หรือที่ไม่ได้รับพระ ราชทานราชอิสริยา ภรณ์	นำหลวง หีบทองหีบ ฉัตรเบญจา ๔ คัน ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับพระ ราชทานนาสรงศพ	เพลิงหลวง รถอัฐิหีบศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ คันแห่เวียนเมรุ ปี กลองชนะ ประโคมเวลาแห่เวียนเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตร ๓ ไตรทอดถวาย พระสงฆ์สดับปกรณ์ก่อนพระราชน ทานเพลิง
เจ้าจอม	นำหลวง หีบทองหีบ	รถอัฐิหีบศพ เพลิงหลวง

พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์

ช บ้น, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทาน เมื่อมรณภาพ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า	นำหหลวง ไตรแพททรงพระศพ พระโกศทองน้อย มีฉัตรตาดเหลือง ๕ ชั้น แขนวนเหนือพระโกศ เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำสรง พระศพ และประโคมย้ายามถึง ๒๔ นาฬิกา พระสงฆ์สดับปกรณ์ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมกลางวัน กลางคืน ๑๕ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน พระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ)	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ออกพระเมรุ ราชรถเชิญพระโกศพระศพจากที่ประ ดิษฐานไปพระเมรุหลวง กระบวนแห่พระอิสริยยศเชิญพระศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ช่างพระเมรุ สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานเพลิง และประโคมย้ายามถึง ๒๔ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระ ราชกุศลที่พระเมรุเทศน์ สดับปกรณ์ เสด็จขึ้นพระเมรุ ทรงจุดเพลิงพระราช ทาน ฉัตรตาดเหลือง ๕ ชั้น แขนงสมพระ บรมอัฐิบนพระเมรุ (แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ)
สมเด็จพระสังฆราช	นำหหลวง ไตรแพททรงพระศพ พระโกศกุดั่นน้อย มีฉัตรผ้าขาว ๓ ชั้น แขนงเหนือพระโกศ เครื่องสูงทองแผ่ลวด	พระ ราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ออกพระเมรุ ราชรถเชิญพระโกศพระศพจากที่ประ ดิษฐานไปพระเมรุหลวง

ชั้น, ยศ	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมื่อมรณภาพ	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระราชาคณะ	สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำสรง พระศพ และประโคมย้ายามถึง ๒๔ นาฬิกา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมกลางวัน กลางคืน ๗ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน พระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ) นำหลวง ไตรครองถวายสุกัศพ โกศไม้สิบสอง ฉัตรเครื่อง แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำสรง ศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลงาน ๗ วัน พระราชทาน	กระบวนแห่พระอิสริยยศเชิญพระศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างพระเมรุ สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานเพลิง และประโคมย้ายามถึง ๒๔ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระ- ราชกุศลที่พระเมรุ เทศน์ สดับปกรณ์ เสด็จขึ้นพระเมรุ ทรงจุดเพลิงพระราช- ทาน ฉัตรผ้าขาว ๓ ชั้น แขนวสุ่ม พระอัฐิบนพระเมรุ (แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ) เพลิงหลวง รถวอเชิญโกศศพ ฉัตรเครื่อง ๑๐ คัน แห่เวียนเมรุ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับ พระราชทานเพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างเมรุ พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตร ทอดถวาย พระสงฆ์บังสุกุลก่อนรับพระราชทาน เพลิง (ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน ทรง ทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร บังสุกุลบน พลับพลา แล้วเสด็จขึ้นเมรุพระราช-

ช ชั้น, ยศ	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมอมรณภาพ	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมอพระราชทานเพลิง
พระราชาคณะชั้นเจ้า คณะรอง (หรือญัญญ)	นำหลวง ไตรครองถวายสัปดาห์ โกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระ- ราชทานนำสรองศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน	ทานเพลิง) (แต่งกายเครื่องแบบเครื่องยศ) เพลิงหลวง รถอเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ คัน แทนเวียนเมรุ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียน เมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตร ทอดถวาย พระสงฆ์บังสุกุลก่อนรับพระราช- ทานเพลิง (ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน ทรงทอดผ้า ไตร ๑๐ ไตร บังสุกุลบนพลับพลา แล้วเสด็จขึ้นเมรุพระราชทานเพลิง)
พระราชาคณะชั้นธรรม	นำหลวง โกศโต ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระ- ราชทานนำสรองศพ	เพลิงหลวง รถอเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ คัน แทนเวียนเมรุ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง
พระราชาคณะชั้นเทพ, ราช และพระราช คณะสามัญ	นำหลวง หีบทองทึบ	เพลิงหลวง รถอเชิญหีบศพ
พระครูสัญญาบัตร	นำหลวง หีบเชิงชาย	เพลิงหลวง

ข้าราชการและผู้มีเกียรติ

ชั้น, ยศ	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
๑. ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ที่ถึงอสัญกรรมขณะดำรงตำแหน่ง ๒. ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์นพรัตน์ราชวราภรณ์	นำหลวง โกศกุดัน้อย ฉัตรเครื่อง แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานหน้าอาบศพ และประโคมประจ่ายาม พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน พระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ)	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลออกเมรุ ราชรถเชิญศพจากที่ประดิษฐานไปยังเมรุ กระบวนอิสริยยศเชิญศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำข้างเมรุ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานเพลิง เสด็จพระราชดำเนิน ทรงทอดผ้าไตรบังสกุล เสด็จขึ้นเมรุ ทรงจุดเพลิงพระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ)
นายกรัฐมนตรี, ประธานวุฒิสภา, ประธานสภาแทนราษฎรและประธานศาลฎีกา ซึ่งถึงอนิจกรรมในขณะดำรงตำแหน่ง	นำหลวง โกศไม้สิบสอง ฉัตรเครื่อง แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานหน้าอาบศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลงาน ๗ วัน พระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ)	รถอัญเชิญโกศศพ ฉัตรเครื่อง ๑๐ คัน แทนเวียนเมรุ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนเมรุและเวลารับพระราชทานเพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำข้างเมรุ เสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานผ้าไตรให้ทายาททอดถวาย พระสงฆ์บังสกุลที่โกศศพ เสด็จขึ้นเมรุทรงจุดเพลิงพระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ)

๕ บัน, ยศ	เครื่องเกียรติยศพระราชทาน เมอสนับวัด	เครื่องเกียรติยศพระราชทาน เมอพระราชทานเพลิง
ประธานองคมนตรีและ องคมนตรี ที่ถึงแก่ อนิจกรรม ในขณะที่ ดำรงตำแหน่ง	นำหลวง โกศมณฑป ฉัตรเครื่อง แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานนำอาบ ศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลงาน ๗ วัน พระ ราชทาน	รถอวเชิญโกศศพ ฉัตรเครื่อง ๑๐ คัน แทนเวียนเมรุ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับ พระราชทานเพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างเมรุ เสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานผ้า ไตรให้ทายาทเชิญไปทอดถวาย พระสงฆ์บังสุกุลที่โกศศพ เสด็จขึ้นเมรุ ทรงจุดเพลิงพระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ)
รัฐมนตรีว่าการ และ รัฐมนตรีช่วยว่าการ ซึ่งถึงอนิจกรรม ใน ขณะดำรงตำแหน่ง เจ้าพระยาชั้นสุพรรณ- บัฏหรือหิรัญบัฏที่เคย ดำรงตำแหน่งเสนาบดี	โกศไม้สิบสอง นอกนั้นเหมือนเกียรติยศศพองคมนตรี นำหลวง (ถ้าเป็นหม่อมหลวง หม่อม ราชวงศ์ พระราชทานโกศมณฑป) โกศไม้สิบสอง ฉัตรเครื่อง แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานนำอาบ ศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลงาน ๗ วัน พระราชทาน	เหมือนเกียรติยศศพองคมนตรี รถอวเชิญโกศศพ ฉัตรเครื่อง ๑๐ คัน แทนเวียนเมรุ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลา พระราชทานเพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างเมรุ เสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานผ้า ไตรให้ทายาทเชิญไปทอดถวาย พระสงฆ์บังสุกุลที่โกศศพ

ชั้น, ยศ	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
เจ้าพระยาที่ไม่ได้รับพระราชทานสุพรรณบัฏ หรือหิรัญบัฏ, จอมพล, รัฐมนตรีสั่งราชการถึงแก่กรรม ในขณะที่ดำรงตำแหน่ง, ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ประเภทภรณ์ช้างเผือก, มหาชริตรมงกุฎและมหาปรมาภรณ์ช้างเผือก	นำหลวง โกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานหน้าอาบศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน	เสด็จขึ้นเมรุ ทรงจุดเพลิงพระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ) เพลิงหลวง รถอูเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ คัน แทนเวียนเมรุ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตรให้ทอดถวายพระสงฆ์บั้งสกุลก่อนรับพระราชทานเพลิง ๕ ไตร (ถ้าเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานผ้าไตรให้ทายาทเชิญไปทอดถวาย พระสงฆ์บั้งสกุลที่โกศศพ ๑๐ ไตร แล้วทรงจุดฝักแคพระราชทานเพลิงเผาศพ)
ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า แต่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ราชการ ขณะถึงอนิจกรรม	นำหลวง โกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานหน้าอาบศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน	เพลิงหลวง รถอูเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ คัน แทนเวียนเมรุ ปี กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตรให้ทอดถวายพระสงฆ์บั้งสกุลก่อนรับพระราชทานเพลิง ๕ ไตร (ถ้าเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานผ้าไตรให้ทายาทเชิญไปทอดถวายพระสงฆ์บั้งสกุลที่โกศศพ ๑๐ ไตร แล้วทรงจุดฝักแคพระราชทานเพลิงเผาศพ)

ช รับ, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทาน เมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
๑. รัฐมนตรีที่ถึงแก่กรรมขณะดำรงตำแหน่ง ๒. ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ประถมาภรณ์มงกุฎไทย	นำหลวง โกศโก (ถ้าเป็นราชินิกุลหรือราชินีกุล พระราชทานโกศราชินีกุล) ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำอาบศพ	เพลิงหลวง รถอูเชิญหีบศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แท่งเวียนเมรุ ปี กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง
บิดามารดาของผู้ดำรงตำแหน่งเสนาบดี, องคมนตรี, นายกรัฐมนตรี, ประธานวุฒิสภา, ประธานสภาผู้แทนราษฎร, ประธานศาลฎีกา, รัฐมนตรีว่าการ และรัฐมนตรีช่วยว่าการ	นำหลวง หีบทองลายสลัก ฉัตรเบญจา ๔ คัน ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำอาบศพ	เพลิงหลวง รถอูเชิญหีบศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แท่งเวียนเมรุ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และรับพระราชทานเพลิง
สตรีผู้มีเกียรติที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ	นำหลวง โกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำอาบศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน	เพลิงหลวง รถอูเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แท่งเวียนเมรุ ปี กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตรทอดถวายพระสงฆ์ บั้งสูก่อนรับพระราชทานเพลิง ๕ ไตร

ช บ้น, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทาน เมื่อต้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
ผู้ที่ได้รับพระราชทาน ตราทุติยจุลจอมเกล้า	นำหลวง หีบทองลายสลัก ฉัตรเบญจา ๔ คัน ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระ ราชทานน้ำอาบศพ	เพลิงหลวง รถวอเชิญหีบศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แท้เวียนเมรุ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาแท้เวียน เมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง
เจ้าหมื่น พระยาทัมยศ ชั้นมหาเสวกหรือมหา อำมาตย์ นายพลทหาร บก-เรือ-อากาศ และ นายพลตำรวจ, ข้าราชการ การพลเรือนสามัญชน พิเศษ พนักงานเทศ- บาลพิเศษ และผู้ที่ได้ รับพระราชทานราช อิสริยาภรณ์ทวีติยา- ภรณ์ช้างเผือกหรือมง- กุฎไทย	นำหลวง หีบทองลายสลัก	เพลิงหลวง รถวอเชิญหีบศพ
สตรีผู้มีเกียรติที่ได้รับ พระราชทานราชอิสริ- ยาภรณ์ตติยจุลจอม- เกล้า	นำหลวง หีบกุศัน	เพลิงหลวง
ผู้ที่ได้รับพระราชทาน ราชอิสริยาภรณ์ตติย- จุลจอมเกล้าพิเศษ	นำหลวง หีบทองทราย	เพลิงหลวง รถวอเชิญหีบศพ

ชั้น, ยศ	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องยศยศที่พระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
หมื่น, พระ, พระยาที่มี ยศชั้นเสวกหรืออำ- มาตย์นายพันทหารบก -เรือ-อากาศ, นายพัน ตำรวจ, ข้าราชการพล เรือน สามัญชน โท, เอก, สมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกแทนราษฎร ซึ่งถึงแก่กรรมขณะดำ รงตำแหน่ง	นำหลวง หีบลายก้านแย่ง (ถ้าเป็นราชินิกุล หรือ ราชินีกุล พระราชทานหีบกุดัน)	เพลิงหลวง
ผู้ที่ได้รับพระราชทาน ราชอิสริยาภรณ์จักร- ภรณ์ช้างเผือกมงกุฎ ไทย, ตริตาภรณ์ช้าง- เผือกมงกุฎไทย, ตติย จุลจอมเกล้า ซึ่งเป็น ตราสืบตระกูล และ สตรีที่ได้รับพระราช- ทานราชอิสริยาภรณ์ จตุตถจุลจอมเกล้า		
หมื่น, ขุน, หลวง, รองเสวก, รองอำ- มาตย์, นายร้อยทหาร บก-เรือ-อากาศ, นาย ร้อยตำรวจ, ข้าราชการ	นำหลวง หีบเชิงชาย	เพลิงหลวง

ช ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศพระราชทาน เมื่อดำเนินชีวิต	เครื่องเกียรติยศพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
พลเรือโทสามัญชนตรี, สมาชิกกองอาสาภัก- ชาติในแดนตั้งแต่นาย หมวดตรี, พนักงาน เทศบาลตรี, สมาชิก สภาจังหวัด และ สมาชิกสภาเทศบาลที่ ถึงแก่กรรมขณะดำรง ตำแหน่ง, ผู้ได้รับ พระราชทานราชอิสริ ยาภรณ์เบญจมาภรณ์ ช้างเผือก-มงกุฎไทย, ตติยานุจุลจอมเกล้า ซึ่งเป็นตราสืบตระกูล หรือผู้ได้รับพระราช- ทานรัตนมาภรณ์รัชกาล ปัจจุบัน		

หมายเหตุ การเสด็จพระราชดำเนินขึ้นพระราชทานเพลิงบนเมรุ หมายถึงเฉพาะศพที่ได้รับพระบรม-
 ราชานุญาตให้รับพระราชทานเพลิงที่เมรุหลวง ถ้าไม่ใช่ที่เมรุหลวง หากทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิง ก็ทรงจุดฝักแค้นพระราชทานเพลิง.

ประเพณีไทย

และ

ระเบียบการใช้ถ้อยคำ

โดย

หม่อมหลวงปีย์ มาลากุล

ไทยเป็นชาติที่มีขนบประเพณีเป็นอย่างดีมาตั้งแต่โบราณกาลจนปัจจุบันนี้ เห็นจะเป็นเพราะเป็นชาติที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุข และเป็นชาติที่ถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จึงเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมประจำมาตั้งแต่เล็ก และเมื่อเติบโตมีบุตรหลาน ก็ปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีงามให้เป็นสมบัติสืบต่อไป ถึงแม้ปัจจุบันนี้ อารยธรรมของชาติอื่นจะเข้ามาคลุกเคล้าปะปนอย่างไร และเพียงใด ก็ไม่สามารถกลืนวัฒนธรรมของชาติไทยไปได้ จริงอยู่วัฒนธรรมไทยเป็นของละเอียดอ่อน ละมุนละไม ต้องฝึกต้องสนใจ แต่ตามหลักธรรมดามิ่ว่าวัฒนธรรมทางแขนงใด ด้านใด ย่อมมีกฎ มีระเบียบ ไม่ว่าจะวัฒนธรรม แม้แต่กิริยาอาการในชีวิตประจำวันก็ต้องมีกฎ มีระเบียบ ถึงแม้ระเบียบกฎเกณฑ์นั้นจะไม่ได้ตราไว้เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม เช่น การรับประทาน ซึ่งเป็นชีวิตประจำวันง่าย ๆ ก็ยังมีระเบียบกฎเกณฑ์ว่าตามธรรมดาต้องนั่งรับประทาน รับประทานพอ่อม ไม่รับประทานอย่างรีบเร่ง หรือควรรับประทานอาหารชนิดใด ประเภทใด วันละกี่ครั้งจึงจะเป็นประโยชน์แก่ร่างกาย เช่นนี้เป็นต้น

กิริยาอาการของการเคลื่อนไหวกัณฑ์ การพูดกัณฑ์ เมื่อเจริญเติบโตแล้ว ไม่ว่าใครก็ย่อมทำได้ พูดได้ แต่กิริยาอาการกัณฑ์ คำพูดกัณฑ์ย่อมแตกต่างกัน จึงทำให้เกิดความคิดนี้กันว่าจะทำกิริยาอาการอย่างไร จึงจะไม่เป็นการฝืนอริยาบถและถูกต้องทั้งกับบุคคลและเหมาะสมกับกาลเทศะ จะพูดอย่างไรจึงจะสมควรกับบุคคลที่เราจะพูดด้วย ซึ่งจะต้องให้ผู้ฟังนิยม และยึดถือ จึงกลายเป็นขนบประเพณีอันเป็นวัฒนธรรมประจำชาติไป

ในเรื่องกิริยามารยาทกัณฑ์ คำพูดกัณฑ์ ย่อมแตกต่างกันตามอาวุโสระหว่างบุคคลทั้งสอง เช่น การไหว้ ถ้าไหว้บุคคลที่ฐานะเท่ากับผู้ไหว้ เช่น เพื่อนกัน กับไหว้บุคคลที่เคารพ เช่น ไหว้ครู ไหว้

พระ ก็ทำกริยาอาการแตกต่างกันไป ไทยไม่ใช่ชาติถือศักดิ์นา หรือนิยมในลัทธิเจ้าขุนมูลนาย แต่หลัก
ธรรมดาและหลักธรรมชาติ ย่อมมีการแตกต่างกันในคุณสมบัติ รูปร่าง การที่จะถือหลักเสมอกันไปหมด
นั้น ย่อมขัดกับหลักธรรมชาติ การปฏิบัติแตกต่างกันในกริยามารยาท และคำพูดไม่ใช่เป็นไปตามระบอบ
ศักดิ์นา หากเป็นไปตามกฎธรรมชาติ กฎธรรมดา

กริยามารยาท

กริยามารยาท คือการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไป มีการแตกต่างกันตาม
ความนิยมของแต่ละชาติแต่ละเผ่า อิริยาบถเหล่านั้นเป็นไปตามกฎธรรมดามาตั้งแต่ปฏิสนธิ และเมื่อเจริญวัย
ขึ้น ก็ดัดแปลง เปลี่ยนแปลง ให้เข้ากับค่านิยมของเผ่านั้น ชาตินั้น อิริยาบถที่จะกล่าวต่อไปนี้ได้แก่
การนั่ง ยืน เดิน หมอบ คลาน และการเคารพ

การนั่ง การนั่งมี ๒ อย่าง คือ นั่งกับพื้นและนั่งเก้าอี้ นั่งตามลำพังจะนั่งอย่างไรก็ได้ แต่ถ้า
นั่งกับบุคคลอื่นจะต้องนั่งให้เรียบร้อย ยิ่งผู้ที่นั่งด้วยเป็นผู้มีอาวุโสก็ควรนั่งโดยอาการสำรวม เช่นนั่งกับพื้น
จะต้องนั่งพับเพียบเก็บปลายเท้า ถ้านั่งกับผูสูงอาวุโส เช่น นั่งเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท นั่งกับพระภิกษุ
ผู้ใหญ่ ควรเป็นหมอบ ไม่ใช่ นั่ง ไม่นั่งยอง ๆ นั่งขัดสมาธิ นั่งเท้าแขน นั่งเหยียดขา แม้แต่นั่งพับ-
เพียบก็อย่าเหยียดขาให้ยาวออกไป ถ้านั่งเก้าอี้ก็นั่งให้ขาชิดกันไม่ใช่ไขว้เท้า ไขว้ห้าง หรือยกแขนพาดพนัก
เก้าอี้ เมื่อเวลาจะพุดกับผู้มีอาวุโสมาก เช่น เวลากราบบังคมทูลหรือสดับพระราชกระแเส ถ้านั่งเก้าอี้ควร
เป็นนั่งลงศอก คือวางส่วนแขนทั้งสองบนหน้าขา น้อมตัวเล็กน้อย มือประสาน

การนั่งลงศอก ทำเมื่อนั่งกับพนักก็ได้

การยืน ต้องยืนอย่างสุภาพ ถ้ายืนเฉพาะพระพักตร์ต้องยืนตรงขาชิด ปลายเท้าห่างกันเล็กน้อย
มือทั้งสองแนบข้าง หรือยื่นค้อมส่วนบนเล็กน้อย มือประสาน อายยืนโดยเอามือไหล่หลัง ยืนกอด-
อก ยืนเท้าสะเอว หรือมือล้วงกระเป๋าสื่อ กระเป๋ากางเกง

การเดิน เดินอย่างสุภาพ หลังตรง ช่วงก้าวไม่ยาวหรือสั้นเกินควร ไม่ส่ายตัว หรือโยกศีรษะ
ถ้าเดินตามเสด็จ ๆ หรือเดินกับผู้ใหญ่ ต้องเดินทางด้านซ้าย ระดับตาลงมาเล็กน้อย และมีอิริยาบถสำรวม

การเดินอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า **เดินเข้า** ซึ่งมักนิยมเรียกว่าคลานเข้า ใช้ในเมื่อผ่านผู้ที่เคารพ
เวลาเดินเข้าปลายเท้าต้องตั้ง และอย่าแกว่งแขน

การหมอบ ใช้ในเมื่อพบผู้มีอาวุโส เช่น เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เฝ้าสมเด็จพระสังฆราช
พบสมเด็จพระราชาคณะ เป็นต้น อิริยาบถหมอบที่ถูกตอง จะต้องให้เข่าข้างที่ยื่นออกอยู่กลางของแขนทั้ง
สอง มือประสานหรือประสาน สูดแล้วแต่กาลละ

การลุกขึ้นจากหมอบ ไม่ใช่ใช้มือยันพื้นแล้วลุกขึ้นทีเดียว จะต้องวางแขนทั้งสองราบกับพื้น
แล้วยกส่วนก้นขึ้นก่อน เมื่อตัวตรงแล้วจึงยกแขนขึ้น

การคลาน การคลานนับปัจจุบันเกือบจะคลานไม่เป็น แต่เป็นอิริยาบถอันเป็นประเพณีไทยแท้ ๆ ที่ควรจะใช้เมื่อเข้าพบผู้สูงอายุ การคลานที่ถูกต้องนั้นมีลักษณะอาการแตกต่างกัน เพศหนึ่งก็มีวิธีคลานอย่างหนึ่ง ถ้าจะจำแนกเป็นส่วนใหญ่ก็คือคลานถือของและคลานมือเปล่า

การคลานมือไม่ถือของไม่ว่าชายหรือหญิงให้คลานแบบ คลาลง มือ คือ มือทั้งสองคว่ำไปกับพื้น คลานให้งาม จะต้องให้มือทั้งสองอยู่ระดับเดียวกับลำตัว ปลายนิ้วทอดตรง ไม่ยกตัวหรือลดตัวให้น่าเกลียด ปลายเท้าตั้ง หน้าตรง

ถ้าถือของคลาน ชายคลานแบบหนึ่ง หญิงคลานแบบหนึ่ง สำหรับชายถือของสองมือ คลานแบบที่เรียกว่าคลานเขน คลานที่ละขาแต่อย่าให้ของที่ถือส่ายไปมา ต้องให้ตรงอยู่เสมอ ทำได้โดยยึดและลดเขนแต่ละข้างตามที่วาดเท้าไป

สำหรับหญิง ถือของมือเดียวกับถือของสองมือคลานต่างกัน ทั้งนี้ เมื่อได้รับการฝึกก็คลานได้ถูกต้องโดยไม่ยากนัก

การทำความเคารพ การทำความเคารพทำได้หลายแบบ แบบไทย มีไหว้ กราบ ถวายบังคม แบบสากล มีก้มศีรษะ, แบบย่อเข่า, ยืนตรง, วันทยาหัตถ์หรือวันทยาอุท

การไหว้ ใช้ได้กับบุคคลทุกประเภท ตั้งแต่ผู้มีฐานะเท่ากันจนถึงผู้มีอาวุโสสูงสุด ทำแตกต่างกันตามอาวุโสของผู้ที่ไหว้โดยการโน้มศีรษะ น้อมตัว ผู้ที่มีอาวุโสมาก ก็ไหว้โดยโน้มศีรษะต่ำ น้อมตัวให้ต่ำ ถ้าฐานะเท่ากันแม้เพียงประนมมือไว้ที่อกก็ถือเป็นการไหว้แล้ว

การประนมมือที่ถูกต้อง จะต้องให้นิ้วทุกนิ้วชิดกัน ตั้งอยู่ระดับกลางอก ปลายนิ้วตรงไปเบื้องบน ไม่ใช่เอนแขนท่ามกับลำตัว

การไหว้บุคคลธรรมดากับพระพุทธรูป พระภิกษุต่างกัน ถ้าไหว้บุคคล ให้ระดับหัวแม่มืออยู่ได้จมูก ถ้าไหว้พระภิกษุหรือพระพุทธรูปให้หัวแม่มือจรดกลางหน้าผาก

การกราบ จะต้องทำอิริยาบถหมอบก่อน แล้วจึงกราบ ถ้ากราบบุคคล กราบตั้งมือและกราบครั้งเดียว ต้องก้มศีรษะให้หน้าผากลงไปจดหัวแม่มือ อย่ายกหัวแม่มือขึ้นรับหน้าผาก

กราบพระพุทธรูปหรือกราบพระภิกษุที่ถูกต้องแล้วต้องกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ คือให้ส่วนของร่างกายทั้ง ๕ (เข้า ๒, มือ ๒, หน้าผาก) จดพื้น ถ้าจะหมอบกราบธรรมดาก็ได้ แต่จะต้องคว่ำมือและกราบ ๓ ครั้ง

การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ให้นั่งกระหม่อมตัว (คือวางก้นลงบนส้นเท้า) ไม่ว่าชายหรือหญิง แล้วประนมมือสูงระดับกลางหน้าผากจดพื้น ทำเช่นนั้น ๓ ครั้ง ครั้งสุดท้ายกราบแล้วยกมือขึ้นจดหน้าผากแล้วจึงลดมือลง การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ระวีอ่ายกกันให้สูงเกินไป และเวลากราบกราบลงพร้อมกันทั้ง ๒ แขน อย่าลงทีละแขน และก่อนที่จะกราบไม่ต้องประนมมือไว้ที่อก เว้นแต่จะสวดมนต์

การถวายบังคม การถวายบังคมเป็นการเคารพแบบไทยที่มีมาแต่สมัยโบราณจนปัจจุบันนี้ ถือว่าเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ที่เคารพสูงสุด ใช้เมื่อแสดงความเคารพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีท่านั้น

การถวายบังคม จะต้องให้มือประนมอยู่ตลอดเวลา และตัวกับโบหน้าตรงไปข้างหน้า ไม่ใช่ผายมือ ตัวเอนหรือเอียงข้าง ๆ เช่นที่นิยมทำในการไหว้ครูในนาฏศิลป์หรือศิลปการต่อสู้

การถวายบังคม เริ่มด้วยการนั่งกระหม่อมตัว มีอวาทหน้าขา แล้วประนมมือเหนืออก เริ่มทำถวายบังคมโดยลดมือที่ประนมลงต่ำ พร้อมกับก้มตัว แล้วยกตัวขึ้น พร้อมกับยกมือที่ประนมให้สูงระดับหน้าผาก ขณะนี้ตัวจะเอนไปข้างหลังเล็กน้อย ลดมือที่ประนมลงอยู่ระดับอก พร้อมกับตั้งตัวตรง ทำเช่นนี้ติด ๆ กัน ๓ ครั้ง

การเคารพโดยก้มศีรษะซึ่งเป็นประเพณีสากลนั้น ให้ก้มศีรษะพองาม อย่าให้เป็นผงกศีรษะ แต่ถ้าเป็นถวายความเคารพจะต้องโน้มตัวส่วนบนลงด้วยและอย่าทำให้เร็วเกินไป

การเคารพโดยก้มศีรษะและวันทยหัตถ์ อย่าใช้มือทำความเคารพพระ

การเคารพแบบย่อเข้าสำหรับสตรี ที่เรียกกันง่าย ๆ ว่าถอนสายบัวนั้น ตามประเพณีไทยควรใช้เฉพาะเมื่อถวายความเคารพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี และพระบรมวงศ์ ตั้งแต่ชั้นพระราชโอรสพระราชธิดาขึ้นไปเท่านั้น บุคคลนอกจากนี้ ไม่ควรทำความเคารพแบบย่อเข้า

วิธีเคารพแบบย่อเข้า ให้ชักเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปทางหลัง โดยวาดเท้าไปทางด้านตรงข้าม พร้อมกับย่อตัวให้ต่ำ แต่อย่าให้เข้าถึงพื้นขณะเดียวกันยกมือทั้งสองขึ้นประสานวางไว้บนหน้าขาส่วนที่ใกล้หัวเข่า และก้มศีรษะพองาม แล้วเงยหน้าปล่อยมือพร้อมกับยกตัวขึ้นตรงและชักเท้ากลับ

ถ้าถือของมือเดียว มือซ้ายจะทิ้งข้างตัว หรือวางบนต้นขาข้างยื่นออกมาก็ได้

การเอางาน เป็นการเคารพแบบหนึ่ง และควรทำเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี และพระบรมวงศ์ ตั้งแต่พระราชโอรสพระราชธิดาขึ้นไป

การทำ "เอางาน" ทำในกรณีรับพระราชทานของ เช่น รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ รับพระราชทานปริญญาบัตร หรือในกรณีที่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเฉพาะพระพักตร์ เช่น เวลาจะยกสิ่งของที่ตั้งอยู่เฉพาะพระพักตร์ออก ก็ทำเอางานก่อนยกสิ่งของนั้น ๆ และเมื่อส่งสิ่งของให้บุคคลอื่น บุคคลที่รับไม่ต้องทำเอางาน เพราะการทำเอางานเป็นการถวายความเคารพ ไม่ใช่เคารพสิ่งของ เว้นแต่ในการที่จะหยิบยก หรือเชิญของสูง เช่น เชิญพระมาลาก็คงต้องทำเอางานก่อน

การทำเอางาน ใช้มือขวาเฉพาะข้อมือถึงปลายนิ้วเท่านั้น วิธีทำเอางานให้ตั้งแขนกางประมาณ ๔๕ องศา แล้วยกมือทางสั้นขึ้นและลงเร็ว ๆ ๑ ครั้ง ถ้าจะรับพระราชทานของเมื่อทำเอางานแล้วก็ลดแขนลงในระดับตัก หายมือรับพระราชทาน

การเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

การเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทมี ๒ โอกาส คือ ในงานพระราชพิธีหรือพิธีการ และการเข้าเฝ้าฯ ล้ำลอง

จะเป็นการเฝ้าฯ พิธีการหรือการล้ำลองก็ตาม จะต้องระมัดระวังในเรื่องการแต่งกาย กิริยามารยาท และการพูดจาเป็นพิเศษ

การแต่งกาย ถ้าเป็นการเข้าเฝ้าฯ ในพิธีการแล้ว โดยมากได้กำหนดเรื่องเครื่องแต่งกายไว้ เครื่องแต่งกายในพิธีก็มีเครื่องแบบปกติ เครื่องแบบครึ่งยศ เครื่องแบบเต็มยศ ถ้าเป็นการเข้าเฝ้าฯ ล้ำลองแล้วโดยมากแต่งกายสากลนิยม

เครื่องแต่งกายในงานพิธีการสำหรับผู้ที่ไม่มีเครื่องแบบราชการ ถ้าได้รับการนัดหมายจากสำนักพระราชวังให้เข้าเฝ้าฯ หรือเข้าเฝ้าฯ ในงานพระราชพิธี ผู้เข้าเฝ้าฯ มีสิทธิแต่งเครื่องแบบขอเฝ้าฯ ซึ่งเป็นเครื่องแบบวิสามัญได้ แต่ผู้มีสิทธิแต่งเครื่องแบบราชการอยู่แล้ว จะแต่งเครื่องแบบขอเข้าเฝ้าฯ ไม่ได้

เครื่องแต่งกายในการเฝ้าฯ จะต้องสุภาพเรียบร้อย สีสันไม่ฉูดฉาด ไม่ไวท์ทักซ์ เว้นแต่เมื่อมีประกาศไวท์ทักซ์ในราชสำนักหรือในพิธีการศพ การไปเฝ้าฯ ในพิธีการต่างๆ ซึ่งถึงแม้จะเพียงแต่ไปชมพระบารมีก็ควรแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย เช่นสตรีไม่สวมกางเกงเป็นต้น

การแต่งเครื่องแบบเต็มยศสำหรับผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ชั้นสายสะพาย มักจะสงสัยว่าจะสวมสายสะพายอะไรจึงจะถูกต้อง งานที่เป็นงานเต็มยศ โดยมากเป็นงานที่มีหมายกำหนดการของสำนักพระราชวังออก ซึ่งในหมายกำหนดการนั้นตอนท้ายจะกำหนดการแต่งกายไว้ โดยมากระบุว่าให้สวมสายสะพายอะไร เช่นแต่งเครื่องแบบเต็มยศสวมสายสะพายข้างเผือก เช่นนี้หมายความว่าให้สวมสายสะพายในตระกูลราชอิสริยาภรณ์ข้างเผือก ผู้ที่ได้รับพระราชทานสายสะพายข้างเผือก ก็สวมสายสะพายชั้นสูงสุดที่ได้รับพระราชทาน ถ้ายังไม่ได้รับสายสะพายข้างเผือก ก็สวมสายสะพายสูงสุดที่ผู้นั้นได้รับพระราชทาน ไม่ใช่ว่าเมื่อไม่ได้รับสายสะพายที่หมายกำหนดการกำหนดไว้ จะไม่สวมสายสะพายเสียเลย ถ้าในหมายกำหนดการไม่ได้ระบุว่าให้สวมสายสะพายอะไร เป็นแต่กำหนดให้แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ ก็สวมสายสะพายสูงสุดที่ได้รับพระราชทาน มีข้อห้ามแต่เพียงว่าไม่สวมสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณราชมรดกนพรัตนราชวราภรณ์ในงานที่ไม่เป็นมงคล เช่นงานศพ สายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี ก็ควรสวมเฉพาะในการพิธีการทางทหาร เช่นงานสวนสนาม ถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นต้น

การแต่งกายของสุภาพสตรี

เครื่องแต่งกายสุภาพสตรีตามพระราชนิยมของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีดังนี้

๑. **แบบไทยเรอตัน** ใช้ผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมมีลายริ้วตามขวางหรือตามยาว หรือใช้ผ้าเกลี้ยง มีเชิง ซีนยาวจรดข้อเท้า บ้ายหน้า เสื้อใช้ผ้าสีตามริ้วซิ่นหรือเชิงซิ่น จะตัดกับซิ่นหรือเป็นสีเดียวกันก็ได้ เสื้อคอละคร่อนกับซิ่น แขน ๓ ส่วน กว้างพอสบาย ผ่าอก ตุ่ม ๕ เม็ด คอกกลมตัน ไม่มีขอบตั้ง

๒. **แบบไทยจิตรลดา** ใช้ผ้าไหมเกลี้ยงมีเชิงหรือเป็นยกดอกทงตัวก็ได้ ตัดแบบเสื้อคอละคร่อนกับซิ่น ซิ่น ซีนยาว บ้ายหน้า เสื้อแขนยาว ผ่าอก คอกกลม มีขอบตั้งน้อยๆ

เป็นชุดพิธีตอนกลางวัน ใช้ในงานที่สุภาพบุรุษแต่งเต็มยศ เช่นในพิธีรับประมุขต่างประเทศ ที่มาเยือนเป็นทางราชการ พิธีสวนสนาม เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา สุภาพสตรีไม่ต้องประดับราชอิสริยาภรณ์

๓. **แบบไทยอมรินทร์** ใช้ผ้ายกไหมที่มีทองแกมหรือยกทงทั้งตัว เสื้อคอละคร่อนกับซิ่น ไม่มีเข็มขัด ถ้าเป็นผู้สูงอายจะใช้คอกกลมกว้างๆ ไม่มีขอบตั้ง แขน ๓ ส่วนก็ได้

๔. **แบบไทยบรมพิมาน** ใช้ผ้ายกไหมหรือยกทงมีเชิงหรือยกทงทั้งตัว ตัดแบบติดกัน ซิ่นจับข้างหน้า มีชายพก ยาวจรดข้อเท้า คาดเข็มขัดไทย เสื้อแขนยาวคอกกลมมีขอบตั้ง ผ่าด้านหลังหรือด้านหน้า ใช้เครื่องประดับตามสมควร

๕. **แบบไทยจักรี** ใช้ผ้ายกมีเชิงหรือยกทงทั้งตัว มีจับข้างหน้า มีชายพก ใช้เข็มขัดไทยคาดท่อนบนเป็นสไบ จะเย็บให้ติดกับซิ่นเป็นท่อนเดียวกันหรือจะมีสไบหมัดต่างหากก็ได้ เปิดข้างหนึ่งชายสไบคลุมไหล่ทั้งชายด้านหลังยาวตามสมควร

๖. **แบบไทยดุสิต** ใช้ผ้ายกไหมหรือยกทงอย่างแบบไทยอมรินทร์ ไทยบรมพิมาน และไทยจักรี ตัวซิ่นยาว มีจับข้างหน้าและชายพก ใช้เข็มขัด ผิดกันตรงตัวเสื้อคือเป็นเสื้อไม่มีแขน คอ ด้านหน้าและหลังกว้างและต่ำเล็กน้อย ผ่าด้านหลัง ตัวเสื้อปกเป็นลวดลายด้วยไหมปัก ลูกบิด หรือเลื่อม ฯลฯ ใช้ในงานพระราชพิธีที่กำหนดให้แต่งกายเต็มยศ

๗. **แบบไทยจักรพรรดิ** ตัวซิ่นใช้ผ้าไหมหรือยกทง เอาจับข้างหน้ามีชายพก หม่อมแพรวจับแบบไทย สีสตัดกับผ้านุ่งเป็นซิ่นท่อนก่อน แล้วใช้ผ้าห่อปกอย่างสตรีบรรดาศักดิ์สมัยโบราณห่อทับแพรวจับอกซิ่นหนึ่ง

๘. **แบบไทยศิวาลัย** ซิ่นใช้ผ้าไหมหรือยกทงเอวจับ มีชายพก ตัวเสื้อใช้ผ้าสีทองเหมือนสีเนื้อ ตัดแบบแขนยาว คอกกลมผ่าหลัง เย็บติดกับซิ่น คล้ายแบบไทยบรมพิมาน ห่อผ้าปกคล้ายไทยอย่างแบบไทยจักรพรรดิ โดยไม่ต้องมีแพรวจับรองพื้นก่อน

การแต่งกายเมื่อหมายกำหนดการให้แต่งเครื่องแบบ เต็มยศ ครึ่งยศ และปกติ

เต็มยศ แต่งแบบไทยบรมพิमान หรือไทยอมรินทร์ (ในงานพระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำที่เป็นงานเต็มยศ ถ้าอากาศเย็นควรแต่งแบบไทยศิวาลัย ถ้าอากาศไม่เย็นจะแต่งแบบไทยจักรีก็ได้)
ครึ่งยศ แต่งแบบไทยบรมพิमान หรือ ไทยอมรินทร์
ปกติ แต่งแบบไทยเรือนต้น

การประดับราชอิสริยาภรณ์

ให้ประดับที่อกเสื้อเบื้องซ้าย โดยถือหลักสูงต่ำกว่าระดับกลางอก ลดหลั่นไปทางซ้าย และจากสูงลงต่ำ

กีริยามารยาทในการเข้าเฝ้าฯ จะต้องระมัดระวังให้สภาพ สำรวม เช่นนั่งเก้าอี้ ต้องไม่นั่งไขว่ห้างเป็นอันขาด หรือไม่นั่งเอาเท้าไขว่กัน ไม่ยกแขนขึ้นวางบนพนักเก้าอี้ ถ้าเป็นขณะสดับพระราชกระแสหรือกราบบังคมทูลควร นั่งในลักษณะ “นั่งลงศอก” เมื่อนั่งกับพนักงพับเพียบอย่าเหยียดขาให้ยาว และไม่นั่งเท้าแขน

ในเวลาเฝ้าฯ ไม่ควรพูดคุยหรือหัวเราะสนุกสนาน ถ้าจะพูดคุยก็ต้องให้เบาๆ สงบเสียงมในที่เฝ้าฯ ไม่ต้องทำความเคารพผู้หนึ่งผู้ใดเว้นแต่พระภิกษุ

ที่นั่งเฝ้าฯ ในงานพระราชพิธี สำนักพระราชวังได้กำหนดไว้เป็นส่วนแล้วและมีเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังเชื้อเชิญให้นั่งตามที่และตามลำดับอาวุโสอยู่แล้ว

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึง ผู้ที่อยู่ในที่เฝ้าฯ ลุกขึ้นถวายความเคารพ และก่อนที่จะประทับพระราชอาสน์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงรับการถวายความเคารพของผู้มาเฝ้าฯ จึงควรที่ผู้เข้าเฝ้าฯ จะถวายความเคารพก่อนที่พระองค์ท่านจะทรงทำ

พิธีสงฆ์ในงานพระราชพิธี มีการปฏิบัติที่สมควรทราบคือ เมื่อเวลาพระสวดบทนมการ (สวดนะโม) พระถวายศีล และพระยกพระธรรม ชนกล่าวดนัพระธรรมเทศนา ทุกคนจะต้องประนมมือ และเมื่อประธานสงฆ์ถวายอดิเรก เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์ ซึ่งเมื่อจบบทอดิเรกพระทรงหมัดก็สวดถวายพระพรการถวายอดิเรก เป็นบทสวดถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยเฉพาะ เมื่อจบ พระองค์ท่านจะทรงคมเป็นการรับถวายพระพร บุคคลอื่นไม่ต้องไหว้รับพระพร

ข้อปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง คือเมื่อประทับยืน ทุกคนจะต้องยืนด้วย การลุกขึ้นยืนนี้ ต้องปฏิบัติในเมื่อผู้แทนพระองค์ยื่นขึ้นปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ด้วย

การเข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายสิ่งของ

ทำได้ทั้งแบบสากลและแบบไทย ทุกครั้งที่เข้าเฝ้าฯ ในที่รโหฐาน การเข้าเฝ้าฯ แบบไทยของถวายจะต้องมีพานรอง เว้นแต่ของที่ใหญ่มาก พานรองควรจะมีล้น และไม่จำเป็นจะต้องมีผ้าหรือแพรคลุมปากพาน แต่ถ้าจะใช้ผ้าตัดวางบนล้นพานตามขนาดล้นพานนั้นก็ไ้

ถ้าเข้าถวายของแบบไทย เมื่อเข้าไปในที่ประทับแล้วก็วางพานของทางขวาและให้เหนือตัวผู้เฝ้าฯ กราบ แล้วยกพานเข้าไปใกล้พระองค์ การจับพานที่ถูกต้องจะต้องจับที่คอกพาน วางพานลงแล้วกราบอีกครั้ง ต่อจากนั้นยกพานขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ถ้าถวายของเล็ก ควรหมอบแล้วใช้มือขวาจับพานถวายมือเดียว ถ้าของใหญ่ก็ถวายสองมือโดยโน้มตัวขณะทูลเกล้าฯ ถวาย ถ้ามีกระแสรบราชดำรัส ควรหมอบประนมมือ เมื่อจะกลับก็กราบครึ่งหนึ่งแล้วคลานถอยหลังออกมา เมื่อจะออกจากที่ประทับก็กราบอีกครั้งหนึ่ง

การเข้าเฝ้าฯ ถวายของแบบสากล เมื่อเข้าไปในที่ประทับก็ถวายค่านับ แล้วเดินเข้าไปใกล้พระองค์ ถวายค่านับอีกครั้งหนึ่งแล้วย่อตัวลง โดยลดเข้าซ้าย ตั้งเข้าขวา โปรดจำว่าต้องตั้งเข้าขวาเสมอ แล้วจับพานสองมอยกขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ถวายของแบบนั้นต้องจับพานถวายสองมือ เมื่อทรงรับของแล้วลุกขึ้นพร้อมทงถอยหลัง ๑ ก้าว แล้วถวายค่านับ เดินถอยหลังระยะพอสมควรแล้วจึงเดินตามธรรมดา เมื่อจะออกจากที่ประทับก็ถวายค่านับอีกครั้งหนึ่ง

การเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานสิ่งของ

ทำได้ ๒ แบบและในลักษณะอาการเช่นเดียวกับทูลเกล้าฯ ถวายของ การรับพระราชทานของมีหลักปฏิบัติ คือ

๑. ถ้ารับเพื่อเชิญสิ่งของนั้นไปมอบผู้อื่น จะต้องรับพระราชทานด้วยพาน
๒. ก่อนจะรับพระราชทานจะต้องทำ "เอางาน" ก่อนเสมอ
๓. การรับของจากพระหัตถ์ จะต้องรับได้พระหัตถ์
๔. ของที่ได้รับพระราชทานมาจะต้องเชิญไว้ให้แขนอยู่ในระดับตัก อย่าวางของพระราชทานลงกับพื้น แม้จะวางเพื่อกราบ

การเข้าเฝ้าฯ ในงานสมรส

เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จะทรงประกอบพิธีสมรสพระราชทานแล้ว คู่สมรสจะติดต่อกับสำนักพระราชวัง พร้อมทงแจ้งรายชื่อแขกทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง แขกที่จะเป็นจำนวนฝ่ายละเท่าใดก็ได้

รวมทั้งบิดามารดาหรือผู้ปกครองของแต่ละฝ่ายด้วย ถ้าคู่สมรสประสงค์จะจดทะเบียนสมรสทางราชการด้วย ก็ให้แจ้งสำนักพระราชวังทราบ เพื่อสำนักพระราชวังจะได้เชิญหัวหน้าเขตท้องถื่นมารับจดทะเบียนให้ การจดทะเบียนทางราชการนี้ คู่สมรสจะต้องเสียค่าธรรมเนียมจดทะเบียนนอกสถานที่ให้อำเภอในวันจดทะเบียนตามระเบียบ

การเฝ้า ฯ ถวายตัว

ในกรณีคู่สมรสยังไม่เคยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ตามประเพณีบิดามารดา หรือผู้ปกครองจะต้องนำคู่สมรสเข้าเฝ้า ฯ ถวายตัว ปัจจุบันปฏิบัติดังนี้

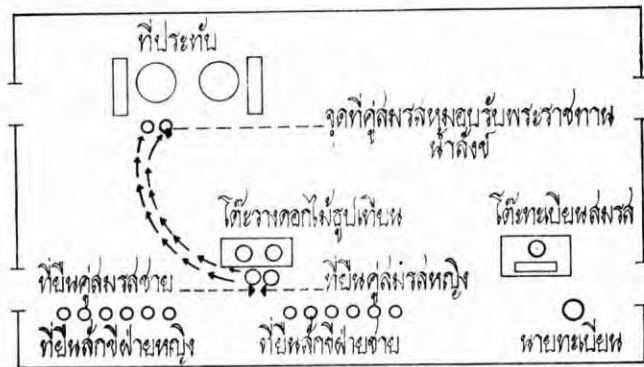
ในวันที่ทางราชการนัดหมาย บิดามารดาหรือผู้ปกครองนำคู่สมรสไปยังสถานที่เฝ้า ฯ พร้อมด้วยดอกไม้รูปเทียนแพมีพานรองคู่ละ ๑ ชุด นำพานดอกไม้รูปเทียนวางบนโต๊ะ เปิดกรวยคลุมกระถางดอกไม้ไว้ คู่สมรสยืนรอเฝ้า ฯ หลังโต๊ะดอกไม้รูปเทียน และบิดามารดาหรือผู้ปกครองยืนหลังคู่สมรส

เมื่อเสด็จออก ทุกคนถวายความเคารพ ต่อจากนั้น เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังกราบบังคมทูลเบิกคู่สมรสเฝ้า ฯ เมื่อขานชื่อผู้ใด ผู้นั้นถวายความเคารพ

เมื่อกราบบังคมทูลเบิกครบแล้ว เสด็จขึ้น ทุกคนถวายความเคารพ.

ระเบียบปฏิบัติวันทรงประกอบพิธี

คู่สมรสต้องนำดอกไม้รูปเทียนแพพร้อมทั้งพานรองไปทูลเกล้า ฯ ถวายคนละ ๑ ชุด พานดอกไม้รูปเทียนนั้นนำไปถวายบนโต๊ะที่สำนักพระราชวังจัดไว้
แผนผังสถานที่ทรงประกอบพิธีเป็นดังนี้

เมื่อใกล้เวลาเสด็จออก คู่สมรสเข้านหลังโต๊ะวางดอกไม้รูปเทียน ชายยืนซ้าย หญิงยืนขวา

สักขีขียนเรียงแถวหลังคู้สมรส สักขีฝ่ายชายทั้งหมดยืนทางขวา (หลังคู้สมรสหญิง) ต่อมาทางซ้ายเป็นสักขีฝ่ายหญิงทั้งหมด (หลังคู้สมรสชาย) สักขีแต่ละฝ่ายให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองคู้สมรสแต่ละฝ่ายยืนต้นแถว

ด้านขวามือของคู้สมรสมีโต๊ะวางสมุดทะเบียนสมรสของหลวง พร้อมทั้งแท่นปากกา นายทะเบียนสำนักพระราชวังยืนอยู่ข้างโต๊ะ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จเข้าห้องพิธี เมื่อเสด็จฯ พันพระทวาร ทุกคนที่อยู่ในห้องพิธีถวายความเคารพ

และเมื่อประทับนั่งแล้ว ทุกคนถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง

ต่อจากนั้นคู้สมรสทั้งสองเดินไปหน้าที่ประทับ โดยชายเดินหน้า ให้ระยะห่างกันเพียงเล็กน้อย เมื่อใกล้ที่ประทับให้ลดตัวลงแล้วกลานไปหมอบหน้าที่ประทับ ให้ระยะห่างพระองค์พอที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานน้ำสังข์ถึง

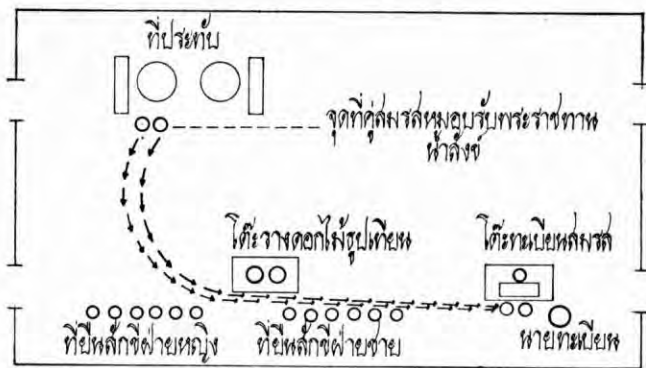
เมื่อหมอบแล้ว คู้สมรสกราบถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๑ ครั้ง และผืนไปกราบสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ๑ ครั้ง แล้วหมอบประนมมือ ผืนตัวทางพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก้มศีรษะรับพระราชทานน้ำสังข์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงรดน้ำสังข์ลงเหนือศีรษะชาย แล้วชายเงยศีรษะขึ้นรับพระราชทานใบมะตูม ก่อนจะรับพระราชทานทำ “เอางาน” ก่อน รับพระราชทานแล้วเหินใบมะตูมไว้เหนือหัวขวา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงรดน้ำสังข์และพระราชทานใบมะตูมแก่หญิง ทำเช่นเดียวกับชาย

คู้สมรสทั้งสองเงยหน้าขึ้นเล็กน้อย แต่ยังคงอยู่ในอิริยาบถหมอบประนมมือตามเดิม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเจิมพระราชทานชาย และทรงเจิมพระราชทานหญิง เมื่อทรงเจิมพระราชทานผู้ใดเสร็จผู้หนึ่งกราบถวายบังคม

เมื่อทรงเจิมพระราชทานแล้ว คู้สมรสกลานถอยหลังออกมาเล็กน้อย แล้วลุกขึ้นยืนเดินตามแนวทางที่เดินเข้าไป ผ่านโต๊ะวางดอกไม้รูปเทียนเลยไปยังโต๊ะวางสมุดทะเบียนสมรส (ดูทางเดินในแผนผังต่อไป)

เมื่อถึงโต๊ะวางทะเบียนสมรสแล้ว หมิงร่อยก่อน ชายถวายความเคารพ แล้วคุกเข่า โดยลงเข่าซ้าย ตั้งเข่าขวา ลงชื่อและนามสกุลในสมุดทะเบียน เมื่อลงชื่อแล้วลุกขึ้นยืน ถอยออกมาเล็กน้อยถวายความเคารพแล้วยืนร่อย

หมิงถวายความเคารพ คุกเข่าลง โดยลงเข่าซ้ายหรือทั้งสองเข่า แล้วลงชื่อและนามสกุลในสมุดทะเบียน ลงชื่อแล้ว ลุกขึ้นยืนถวายความเคารพ

คู่สมรสทั้งสองเดินกลับไปยืนหลังโต๊ะวางดอกไม้รูปเทียนตามเดิม โดยชายเดินนำ เมื่อถึงที่ยยืนถวายความเคารพทั้งสองคน

ต่อจากนั้นนายทะเบียนจะนำสมุดทะเบียนไปทูนเกล้า ๆ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย แล้วนำกลับไปเดิม

- ลำดับต่อไป สักซีเดินไปลงชื่อและนามสกุลในสมุดทะเบียนที่ละคน เรียงลำดับดังนี้
- บิดา มารดา หรือผู้ปกครองฝ่ายชาย
- บิดา มารดา หรือผู้ปกครองฝ่ายหญิง
- สักซีของฝ่ายชายทุกคน
- สักซีของฝ่ายหญิงทุกคน

การลงชื่อก็ทำเช่นเดียวกับคู่สมรส คือถวายความเคารพ คุกเข่าซ้าย ลงชื่อและนามสกุลในสมุดทะเบียน ลุกขึ้น ถวายความเคารพเดินกลับไปยืนที่เดิม

ต่อจากนั้นนายทะเบียนจะลงชื่อกำกับในสมุด แล้วปิดสมุดทะเบียน

เมื่อนายทะเบียนปิดสมุดทะเบียนแล้ว คู่สมรสทั้งสองถวายความเคารพ แล้วเปิดกรวยคลุมกระทงดอกไม้ วางคว่ำไว้บนโต๊ะข้าง ๆ พานแล้วถวายความเคารพอีกครั้ง

ต่อจากนั้น^๕ ค่ำสมรส^๕ สองเดินเข้าไปหมอบเฝ้าฯ เจเพาะพระพักตร์เหมือนครั้งแรก เมื่อหมอบแล้ว กราบถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินทอนแก่ค่ำสมรส ชาย เป็นผู้รับพระราชทาน กราบทำเองาน แล้วหงายมือขวรับพระราชทานถุงเงิน

ลำดับต่อไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชทานพร ค่ำสมรสหมอบประนมมือ

เมื่อจบพระบรมราโชวาท ค่ำสมรสกราบถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ คลานถอยหลังออกมาเล็กน้อย ลุกขึ้นยืน แล้วเดินกลับไปยืนที่เดิม โดยฝ่ายหญิงเดินหน้า

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประทับยืนทุกคนในห้องพิธีถวายความเคารพส่งเสด็จฯ

ต่อจากนั้น^๕ ค่ำสมรสไปจดทะเบียนสมรสทางราชการนอกห้องพิธี โดยมีผู้ใหญ่แต่ละฝ่ายลงชื่อเป็นพยานฝ่ายละ ๑ ท่าน.

ดอกไม้รูปเทียนแพ ควรใช้รูปเทียนแพขนาดใหญ่ เรียงรูปไว้บนเทียน วางกระทงดอกไม้กรวยกลมไว้บนรูป มีพานรอง

เครื่องแต่งกาย ชาย ถ้าเป็นผู้ที่มีเครื่องแบบราชการหรือเครื่องแบบองค์การของรัฐ แต่งเครื่องแบบปกติขาว ถ้าไม่มีเครื่องแบบราชการ แต่งเครื่องแบบขอเฝ้าฯ หญิงแต่งกายแบบสากลหรือแบบไทย

เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังเป็นเจ้าหน้าที่ที่มหน้าปฏิบัติราชการค่ำสมรส จึงไม่จำเป็นต้องมอบสิ่งของหรือบำเหน็จรางวัลให้.

ประเพณีการศัพ

การศัพของผู้มีสิทธิได้รับพระราชทานเกียรติยศศัพ มีสิ่งทีควรทราบดังต่อไปนี้

ผู้มีสิทธิได้รับพระราชทานเกียรติยศศัพคือ พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์, พระบรมวงศานุวงศ์, ข้าราชการสัญญาบัตร, ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ตั้งแต่ชั้นเบญจมาภรณ์มงกุฎไทยขึ้นไปหรือได้รับพระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลปัจจุบัน, สมาชิกกองอาสารักษาดินแดนตั้งแต่ชั้นนายหมวดขึ้นไป, พนักงานเทศบาลตรีขึ้นไป, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, สมาชิกวุฒิสภา, สมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลขณะดำรงตำแหน่งหน้าที่, รัฐมนตรีขณะดำรงตำแหน่ง

เกียรติยศศัพทีได้รับพระราชทานมี น้ำหลวง, หีบหรือโกศ, เครื่องประกอบเกียรติยศศัพ เช่น ฉัตร เครื่องประโคม และไฟหลวงในวันรับพระราชทานเพลิง

เครื่องเกียรติยศศัพนั้นจะขอรับพระราชทานทั้งหมดก็ได้ หรือจะขอรับเพียงบางส่วน เช่นขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพแต่ไม่ขอรับพระราชทานหีบ หรือในระยะแรกไม่ขอรับพระราชทานเลยขอรับแต่ไฟหลวงตอนรับพระราชทานเพลิงเท่านั้นก็ได้

ผู้ทีมีเกียรติยศได้รับพระราชทานโกศ ถ้าไม่มีสถานที่ตั้งศัพทีเหมาะสม ก็ขอรับพระราชทานหีบประกอบศพแทนได้

เมื่อบุคคลทีอยู่ในเกณฑ์ได้รับพระราชทานเกียรติยศศัพถึงแก่กรรม เจ้าภาพจะต้องดำเนินการขอมรดกบัตรและติดต่อสถานที่ตั้งศัพ แล้วจัดดอกไม้รูปเทียนไปที่สำนักพระราชวังเพื่อกราบถวายบังคมลาตามประเพณี ดอกไม้รูปเทียนประกอบด้วยธูปประกำ ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม ดอกไม้ ๑ กระถาง และมีคำกราบบังคมทูล จะเขียนหรือพิมพ์ก็ได้ ดังนี้

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ดอกไม้รูปเทียนของข้าพระพุทธเจ้า.....(ชื่อผู้ถึงแก่กรรม).....ราชอิสริยาภรณ์.....
อายุ.....ปี ข้าราชการ.....ชั้น.....สังกัด.....
ขอพระราชทานกราบถวายบังคมลา.....ด้วยโรค.....ที่.....
อำเภอ.....จังหวัด.....เมื่อวันที่.....เดือน.....
พ.ศ.....เวลา.....นาฬิกา

ควรมีควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

หนังสือไม่ต้องลงชื่อ

ดอกไม้รูปเทียนและคำกราบบังคมทูลนวางบนพาน แล้วนำไปวางบนพานหน้าพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์ ซึ่งสำนักพระราชวังจัดที่ประดิษฐานไว้ แล้ว เจ้าภาพต้องแจ้งรายการพร้อมทั้งแสดงความประสงค์ในการขอรับพระราชทานเกียรติยศศพ

การขอพระราชทานเกียรติยศศพนี้ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น รวมทั้งยานพาหนะ และเจ้าหน้าที่ เว้นแต่ของใช้บางอย่างเช่น ผ้าขาว ด้ายดิบ หีบลงใน ของเหล่านี้เจ้าภาพจะจัดซื้อเองก็ได้หรือจะให้สำนักพระราชวังจัดไปแล้วคิดเงินจากเจ้าภาพก็ได้ ค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อสิ่งของนี้ไม่ว่าศพโกศหรือศพหีบ เว้นแต่ค่าหีบซึ่งจะมากน้อยเพียงใดสุดแต่ความต้องการของเจ้าภาพ

เมื่อถึงเวลาเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังก็จะเชิญนำหลวงไป นำหลวงประกอบด้วย น้ำ น้ำหอม และน้ำขมิ้น เมื่อถึงเวลาจะรับพระราชทานน้ำอาบศพ เจ้าภาพก็เชิญผู้มีอาวุโสในขณะนั้นปฏิบัติกร ผู้ที่จะรดน้ำหลวงควรถวายบังคมไปทางทิศที่ประทับเสียก่อน แล้วรับน้ำจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะส่งให้ตามลำดับ การรดน้ำพระราชทานให้รดจากบ่าขวาเฉียงลงทางซ้าย ไม่จำเป็นต้องรดจนหมดหม้อหรือหมดขวด เมื่อรดน้ำหลวงแล้วก็หิวผมให้ศพ ผู้หิวไม่ใช่ผู้เป็นประธานในการพระราชทานน้ำอาบศพ ควรจะเป็นบุตรหลานของผู้ถึงแก่กรรม

อนึ่ง ในเรื่องกำหนดเวลาพระราชทานน้ำอาบศพ ยังมีผู้เข้าใจผิดเป็นส่วนมาก โดยเข้าใจว่าเป็นเวลาเริ่มการอาบนาศศพ แต่ความจริงการพระราชทานน้ำอาบศพเป็นเวลาสุดท้าย เช่น กำหนดพระราชทานน้ำอาบศพเวลา ๑๗.๐๐ นาฬิกา หมายความว่า ๑๗.๐๐ นาฬิกา เป็นเวลารดน้ำหลวง เมื่อพระราชทานน้ำหลวงแล้ว เจ้าหน้าที่จะได้ทำสกุาศศพ ฉะนั้น ผู้ที่จะไปอาบนาศศพ จะต้องไปอาบนาศศพก่อนเวลาที่กำหนดไว้

ในการตแต่งเครื่องประดับที่หน้าหีบศพ ขอแนะนำว่าไม่ควรจัดดอกไม้ตั้งบนผ้าหีบศพ หรือตกแต่งประดับประดาตัวหีบศพ ที่หน้าศพไม่ควรตั้งกระถางธูปและที่กราบที่เป็นชั้นลด การจัดรูปหน้าศพไม่ใช่ประเพณีไทย จึงควรระงับเสีย การตั้งที่กราบที่เป็นชั้นลดนั้นควรจะถวายเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีเท่านั้น

เมื่อกกล่าวถึงการศพแล้ว ใครแนะนำสำหรับผู้ที่ไปในงานสวดพระอภิธรรมไว้เล็กน้อย การไปเคารพศพในระหว่างสวดพระอภิธรรม ถ้าเป็นขณะทพระให้ศีล หรือสวดสรรเสริญพระพุทเจ้า ก็อย่าเพิ่งเข้าไปเคารพศพ ถ้าเป็นเวลาสวดธรรมดาก็เข้าไปสักการะศพได้ และควรกราบพระรัตนตรัยก่อนแล้วจึงเคารพศพ ระหว่างพระสวดพระอภิธรรมไม่จำเป็นต้องนั่งประนมมือ แต่ควรอยู่ในกิริยาสำรวม

เมื่อจะฃาปนกิจศพ ถ้าเจ้าภาพประสงค์จะขอรับพระราชทานเพลิงเผาศพ ก็ต้องแจ้งไปยังส่วนราชการเจ้าสังกัดของผู้ถึงแก่กรรม แล้วส่วนราชการนั้นๆ จะแจ้งสำนักพระราชวังให้ต่อไป ถ้าศพอยู่ต่าง

จังหวัด และกำหนดแผนปฏิบัติงานระดับจังหวัด เจ้าภาพจะขอยังผู้ว่าราชการจังหวัด อธิบดีผู้พิพากษาศาล
ผู้บังคับการจังหวัดทหารบก หรือผู้บัญชาการมณฑลทหารบก หรือแม่ทัพภาคสุดท้ายจะส่งคดีทางใด ให้มี
หนังสือแจ้งตรงไปยังสำนักพระราชวังก็ได้

การพระราชทานเพลิงมี ๒ อย่าง ถ้าเป็นวัดในกรุงเทพมหานคร เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะ
เชิญเพลิงหลวงไปพระราชทาน ถ้าเป็นต่างจังหวัดก็จะส่งหีบเพลิงไปพระราชทาน

ผู้เป็นประธานในการพระราชทานเพลิงศพ ควรถวายความเคารพไปทางพระราชฐานที่ประทับ
ก่อนปฏิบัติกร

เครื่องประกอบเกียรติยศศพจะมีอะไรบ้าง ค่าใช้จ่ายจะมีเพียงใดเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง
จะแจ้งให้เจ้าภาพทราบในวันไปกราบถวายบังคมลา หรือวันที่ไปติดต่อในการขอรับพระราชทานเพลิง
ศพ

เพื่อความเรียบร้อย เจ้าภาพควรไปติดต่อในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศพ ที่กองพระราชพิธี (เดิม
แผนกพระราชพิธีสำนักงานเลขานุการ) สำนักพระราชวัง ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งพร้อมที่จะอำนวยความสะดวกให้ทุกประการ หากสำนักพระราชวังจะให้เจ้าหน้าที่ผู้หนึ่งผู้ใดไปติดต่อกับเจ้าภาพ สำนัก
พระราชวังจะมีหนังสือแสดงตัวข้าราชการผู้นั้นไปเป็นหลักฐานด้วย.

ระเบียบการใช้ถ้อยคำ

ปัจจุบันนี้ ปรากฏว่ามีคนสนใจในเรื่องกีรียมารยาทและการใช้ถ้อยคำเป็นอย่างมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมอันเป็นสมบัติอันดีงามประจำชาติไทยกำลังเจริญขึ้น มิได้เสื่อมลง หนึ่ง ๆ ที่ศิลปและวัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ ได้แพร่หลายอยู่ในประเทศไทยขณะนี้ สังเกตเห็นว่าความจริงแล้วการแสดงกีรียมารยาท หรือการใช้ถ้อยคำตามระเบียบประเพณีของไทยนั้นมิได้ถูกทอดทิ้งหรือไม่มีผู้ใดสนใจ แทบทุกคนประสงค์ที่จะทำกีรียมารยาทแบบไทย พุดจาแบบไทย แต่โดยที่ประเพณีไทยยังนิยมถือความลดหลั่นกันในทางชาติวุฒิ วัยวุฒิ และคุณวุฒิ ซึ่งแสดงว่าเป็นชาติที่มีความอ่อนน้อมเป็นคุณสมบัติ การแสดงกีรียมารยาทต่อกันก็ดี การพุดจาต่อกันก็ดี ย่อมมีลดหลั่นสูงต่ำแตกต่างกันตามวุฒิของแต่ละบุคคล เช่น จะไหว้หรือพุดกับผู้สูงอายุกว่า หรือฐานะสูงกว่า เช่น เป็นพระภิกษุ หรือผู้บังคับบัญชา กีรียาไหว้หรือถ้อยคำที่ใช้พุดก็ย่อมแตกต่างกันเมื่อพุดหรือแสดงกีรียาต่อบุคคลที่เท่า ๆ กัน อีกประการหนึ่ง เวลานานประเทศไทยมีการคบค้ากับนานาชาติมาก ขนบประเพณีและวัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ จึงมาผสมผสานและปะปนกับของไทย จึงทำให้เกิดลึกลงใจในการที่จะแสดงกีรียาอาการหรือการใช้ถ้อยคำในเมื่อ “เป็นทางการ” ว่าจะใช้หรือไม่ ถูกหรือไม่ เมื่อเกิดปัญหาใช้หรือไม่ ถูกหรือไม่ ขึ้นเช่นนี้ ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องชวนชวยกันคิดว่าเพื่อให้ได้คำตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ ถูกหรือไม่ ฉะนั้น เมื่อมีคำตอบอธิบายเกี่ยวกับระเบียบประเพณี จึงได้รับการสนใจเป็นอย่างมาก เป็นข้อพิสูจน์ว่าชนบประเพณีไทยไม่ได้อยู่ในสมัยเสื่อมหากอยู่ในสมัยลึกลงใจ คือสมัยของการค้นคว้านั่นเอง และโดยกฎธรรมดา เมื่อมีการค้นคว้าแล้วก็ย่อมมีการยึดถือ ดังนั้นเมื่อมีผลสนใจในคำอธิบายเรื่องกีรียมารยาทที่ดี กวการใช้ถ้อยคำที่ดี ในอีกไม่ช้าประชาชนไทยทุกคนย่อมเป็นผู้ที่แสดงกีรียมารยาท และใช้ถ้อยคำถูกต้องตามระเบียบแบบแผนประเพณีไทยทุกประการ

ความแตกต่างในการใช้ถ้อยคำ

การใช้ถ้อยคำในภาษาไทยแตกต่างกว่าภาษาอื่น คือไม่ใช่คำเดียวกันต่อบุคคลที่ต่างวุฒิกัน ขอยกอีกครั้งว่า คำว่า “วุฒิ” ในที่นี้หมายความว่าถึงชาติวุฒิ วัยวุฒิ และคุณวุฒิ เช่นเมื่อจะกราบบังคมทูลกราบทูล พุดกับพระภิกษุ พุดกับผู้บังคับบัญชา บิดา มารดา ครูอาจารย์ ก็ใช้ถ้อยคำแตกต่างกันออกไป เช่นคำว่า ฉันทน์ ใช้ ข้ำพระพุทเจ้า กระหม่อม กระผม ผม และยังมีคำที่มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่ถือเป็นคำหยาบ เช่น ข้ำ กู เป็นต้น

เมื่อกล่าวถึง “คำหยาบ” และ “คำสภาพ” นั้น ความหมายที่แท้จริงมิใช่เช่นนั้น ที่เรียกว่า “คำหยาบ” หาใช่หมายถึงเฉพาะคำโฉน หรือคำที่ใช้ในการกล่าวพรสวาทเท่านั้นไม่ ที่ถูกแล้วน่าจะเรียกว่าคำสามัญ และวิสามัญมากกว่า เช่นคำว่า มือ ตีน กิน เดิน นอน ก็ไม่น่าจะเป็นคำหยาบอะไร แต่เมื่อนำคำเหล่านั้นไปใช้พูดกับคนที่อาวุโสกว่า คำเหล่านั้นถือว่าเป็นคำหยาบ ต้องเปลี่ยนใช้คำอื่น เช่น จะพูดคำว่า ตีน ก็ต้องเปลี่ยนเป็น เท้า เป็นต้น

ถ้าจะแยกลักษณะคำพูดในภาษาไทยออกแล้ว จะมีส่วนที่แตกต่างกันตามฐานะของบุคคลที่พูดด้วยดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี
พระบรมวงศานุวงศ์
พระภิกษุ
ข้าราชการ
บุคคลสามัญทั่วไป

เมื่อคำพูดมีส่วนแตกต่างตามฐานะบุคคลดังกล่าวแล้ว ในตำราไวยากรณ์ไทยจึงมีหลักเกณฑ์หรือระเบียบการใช้คำพูดแตกต่างกัน ซึ่งตำราไวยากรณ์ไทยของพระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนชีวะ) รวมเรียกว่า “ราชาศัพท์”

ราชาศัพท์

“ราชาศัพท์” ตามความเข้าใจโดยทั่วไปแล้ว หมายถึงภาษาไทยส่วนหนึ่งที่ใช้ในการกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี และใช้เมื่อกราบทูลพระบรมวงศานุวงศ์ บ้างก็เข้าใจว่าเป็นคำพูดที่พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ทรงใช้โดยเฉพาะ ดูราวกับเป็นอีกภาษาหนึ่งทีเดียว

ราชาศัพท์ ที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรก เห็นจะเป็นกฎมนเฑียรบาลในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กรุงศรีอยุธยา ในกฎมนเฑียรบาลฉบับนี้มีพระราชกำหนดถ้อยคำที่จะใช้กราบบังคมทูล กราบทูล คำที่ใช้เรียกสิ่งของเครื่องใช้และวิธีใช้คำรับ อาจถือเป็นตำราราชาศัพท์ฉบับแรกได้

ตำราราชาศัพท์ในรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีบานแผนกกว่า “ราชภาษาสำหรับกราบทูลเจ้าชีวิต สมมุติเรียกว่าราชาศัพท์เป็นเยี่ยงอย่างมาแต่ก่อน อุดสำคัญสังเกตไว้เป็นคุณอยู่”

ในตำราภาษาไทยของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) กล่าวถึงราชาศัพท์ว่า “ต่อไปนี้จะว่าด้วยราชภาษาราชศัพท์ที่ใช้สำหรับราชตระกูล ราชภาษาราชศัพท์สำหรับผู้ที่จะทำราชการจะได้ใช้กราบทูลพระเจ้ายู่หัว สมมุติเรียกว่าราชาศัพท์เป็นแบบแผนเยี่ยงอย่างมาแต่ก่อน ให้ข้าราชการทั้งปวงเรียนรู้อุทิศจำคำไว้ให้แน่นอนอย่าพลั้งพลาดในการที่จะกราบทูลพระกรุณา และเมื่อจะแต่งโคลงฉันท กาพย์ กลอน จะได้ใช้คำให้ถูกสมความ”

ตามความเข้าใจของข้าพเจ้า เข้าใจว่ามลรากของราชาศัพท์นั้น คือศัพท์ที่จะใช้เมื่อกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ หรือกราบทูลพระราชวงศ์ ไม่ใช่ศัพท์ที่พระมหากษัตริย์หรือพระราชวงศ์ทรงใช้สำหรับพระองค์ท่านโดยเฉพาะ หรือพูดง่าย ๆ ก็คือศัพท์สำหรับใช้กับบุคคลที่เคารพสูงสุด

จะเป็นขนบธรรมเนียมของไทยไม่ว่าในสมัยไหน ไม่ละลาบละล้งต่อบุคคลที่เคารพ เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปรมาภิไธยทุกพระองค์ แต่เมื่อก้าวชานถึงพระองค์ ก็ไม่กล่าวพระปรมาภิไธยออกมาตรง ๆ มักจะกล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบ้าง พระเจ้าอยู่หัวบ้าง หรือจะเรียกครู ไม่กล้าเรียกตรง ๆ ว่า นายนั้น นายนี้ มักจะเรียกโดยมีคำว่าครู อาจารย์ นำหน้า ซึ่งแสดงถึงความเคารพการวะ ดังนั้น เมื่อจะใช้ศัพท์ในการกราบบังคมทูล หรือกราบทูล ก็ใช้ศัพท์ที่แตกต่างไปจากคำที่ใช้โดยทั่วไป ตลอดจนการใช้ถ้อยคำสำนวนก็ให้แตกต่างไป อันนี้คงเป็นมลเหตุแห่งราชาศัพท์ ศัพท์กต ถ้อยคำกต ในชั้นต้นก็คงมุ่งหมายเพียงให้เป็นถ้อยคำที่พระมหากษัตริย์หรือพระราชวงศ์ทรงฟังได้ ต่อมาคงเนื่องจากการคลคลายของภาษา ราชาศัพท์จึงขยายออกไป มีศัพท์สำหรับใช้กับพระภิกษุ ข้าราชการ และกวางขวางออกไปจนถึงคำสุภาพ

ตำราไวยากรณ์ไทยซึ่งยึดถือเป็นแบบฉบับในปัจจุบันนี้ คือฉบับของพระยาอุปกิจติศิลปสาร (นิ่ม กาญจนชีวะ) กล่าวว่า “ราชาศัพท์แปลว่าศัพท์สำหรับพระราชหรือศัพท์หลวง แต่ในที่นี้หมายความว่าศัพท์ที่ใช้ในราชการ เพราะในตำรานั้นบางคำไม่กล่าวเฉพาะกษัตริย์หรือเจ้านายเท่านั้น กล่าวทั่วไปถึงคำที่ใช้สำหรับบุคคลอื่นด้วย เช่น ขุนนาง พระสงฆ์”

เท่าที่กล่าวมาแล้วนี้พอจะอนุมานได้ว่า เนื่องจากความคลคลายของภาษารราชาศัพท์ จึงหมายถึงศัพท์หรือถ้อยคำที่ใช้กับ ๑. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี ๒. พระราชวงศ์ ๓. พระภิกษุ ๔. ข้าราชการ และ ๕. คำสุภาพสำหรับบุคคลทั่วไป

ก่อนที่จะกล่าวอย่างอื่นต่อไป ขอให้เข้าใจว่าราชาศัพท์นั้นใช้เมื่อพูดกับบุคคลหนึ่ง หรือกล่าวถึงบุคคลหนึ่ง แต่บุคคลนั้นนอกจากพระภิกษุแล้วไม่ใช่ราชาศัพท์สำหรับตนเองเลย เช่น เราทูลพระราชวงศ์ว่า “ฝ่าพระบาทจะเสด็จไหน” ท่านจะตอบเราว่า “ฉันจะไปโน่นไปนี่” ไม่ใช่ “ฉันจะเสด็จโน่นเสด็จนี่”

คำสุภาพ

คำสุภาพพอจะอนุมานได้ว่าเป็นคำที่มีลักษณะดังนี้

๑. ไม่เป็นคำห้วนหรือคำกระด้าง ซึ่งพูดแล้วดูเป็นแสดงว่าไม่เคารพ เช่นพูดคำท่าน เออ ไวย่ หา เป็นต้น หรือคำพูดห้วน ๆ เช่น เปล่า ไม่มี ไม่ใช่ เมื่อจะพูดคำเหล่านี้ก็เปลี่ยนให้เป็นคำที่มีสำเนียงอ่อน เช่น มิได้ หามิได้ ไม่อยู่มิได้ เป็นต้น

๒. **ไม่เป็นคำขยาย** เช่น ชี เยว อัย อี เมื่อจะพูดถึงคำเหล่านี้ก็เปลี่ยนใช้คำอื่นเสีย เช่น อัจจาระ บีสสาวะ อัยนี อัยนัน ก็เปลี่ยนเป็น สิงห์ สิงหน บางคำก็มี อัย อี เป็นชื่อ เช่น ปลาอัยบัว อีเล็ง ก็เปลี่ยนเป็น ปลาบัว นางเล็ง เช่นนั้น เป็นต้น

๓. **ไม่เป็นคำที่นิยมเปรียบเทียบของหยาบ** คำที่นิยมเปรียบเทียบกับของอันไม่บังควรก็เปลี่ยนเสีย แต่ในปัจจุบันนี้รู้สึกว่ามันไม่ค่อยถือในเรื่องนี้แล้ว ครั้นก่อน เพราะจะเป็นคนที่มีใจสกปรกอยู่ เสมอ เช่น ปลาช่อน ซึ่งกำหนดให้เปลี่ยนเป็นเรียกว่า ปลาหาง เดียวกันก็นิยมเรียกว่า ปลาช่อนมากกว่า บางคำก็เปลี่ยนใช้คำอื่นได้ก็เปลี่ยนเสีย เช่น สากกะเบือ เปลี่ยนเป็น ไม้ตีพริก เป็นต้น

การพูดกับบุคคลที่อาวุโสกว่า

การพูดกับบุคคลที่สูงกว่า เช่น บุตรพูดกับบิดา ศิษย์พูดกับครู อาจารย์ หรือผู้อยู่ในบังคับบัญชาพูดกับผู้บังคับบัญชา ก็พูดด้วยคำสุภาพดังได้กล่าวมาแล้ว ที่ต้องระมัดระวังก็คือ คำแทนตัวผู้พูด คำแทนตัวผู้พูดด้วยกับ คำรับ ทั้ง ๓ ประการนี้ใช้ต่างกันตามอาวุโส เช่น คำแทนตัวผู้พูดว่า “ฉัน” ก็ควรใช้กับบุคคลที่มีวุฒิต่ำกว่าผู้พูด หรือเสมอกัน เช่น หัวหน้าครอบครัวพูดกับคนในครอบครัว เพื่อนพูดกับเพื่อนที่ใช้สรรพนาม “ฉัน” ถ้าผู้พูดด้วยสูงกว่า เช่น อายุมากกว่า ตำแหน่งหน้าที่สูงกว่าก็เปลี่ยนเป็น ผม หรือกระผม ตามความเหมาะสม คำแทนตัวผู้พูดด้วยก็มีหลายคำ เช่น ท่าน ได้เท่า ได้เท่า-กรณาคำรับ มี จะ ครับ ค่ะ ครับผม ขอรับกระผม เป็นต้น

ถ้อยคำที่ควรงดใช้

การพูดไม่ว่าจะพูดกับบุคคลธรรมดาหรือกับใครก็ตาม นอกจากไม่ใช่คำที่ไม่สุภาพแล้ว ควรงดใช้ถ้อยคำสำนวนที่นิยมในภาษาต่างประเทศ ถึงแม้จะเป็นการแปลถ้อยคำจากภาษาต่างประเทศ ก็ควรเปลี่ยนใช้ให้ถูกต้องตามภาษาและสำนวนไทย ในปัจจุบันนี้นิยมใช้สำนวนที่ไม่ใช่สำนวนไทยอยู่มาก เช่น ให้การรับรอง หรือให้การต้อนรับอย่างอบอุ่น นำแสดง ภายใต้การนำ สำนวนเหล่านี้ถ้าเปลี่ยนใช้สำนวนไทยจะดูไพเราะนุ่มนวลกว่า เช่น นาย ก. รับรองนาย ข. ประชาชนต้อนรับอย่างหนาแน่น ภาพยนตร์เรื่องนี้ นาย ก. แสดงเป็นตัวเอก เหล่านี้เป็นต้น อีกประการหนึ่ง คำพูดที่ไม่ควรใช้อย่างยิ่งแม้แต่จะเป็นเพียงการพูดจาระหว่างเพื่อนก็คือสรรพนามที่ไม่ใช่ภาษาไทย เช่น ใช้ไอ หรือ อี แทนคำว่าฉัน เป็นต้น

การพูดกับพระภิกษุ

พระภิกษุมีคำพูดสำหรับท่านโดยเฉพาะเป็นส่วนมาก ต่างกับราชาศัพท์อยู่อย่างหนึ่งคือ ใครพูดกับท่าน ผู้พูดก็ใช้ ท่านพูดเอง ท่านก็ใช้ เช่น อาตมภาพจำวัด อาตมภาพอาพาธ เป็นต้น การพูด

กับพระภิกษุต้องให้มคารวะ สำนวม ไม่พูดในถ้อยคำที่เป็นคำพูดเล่น พูดพล่อย ซึ่งดูเป็นการขาดความเคารพไป

พระภิกษุที่มีราชทินนามเรียกว่าพระภิกษุทรงสมณศักดิ์ สมณศักดิ์มีลดหลั่น ดังนี้
สมเด็จพระสังฆราช

สมเด็จพระราชาคณะ คือพระภิกษุที่มีราชทินนามนำหน้าด้วยคำว่า

“สมเด็จพระ” เช่น สมเด็จพระวันรัต สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์
พระราชาคณะ มีราชทินนามนำหน้าด้วยคำว่า “พระ” แบ่งออกเป็นชั้นคือ

- ชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นรองลงมาจากชั้นสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ ก็เลื่อนเป็นชั้นสมเด็จพระ ชั้น พระศาสนโสภณ พระพรหมมุนี พระธรรมวโรดม พระธรรมปัญญาบดี พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
- ชั้นธรรม พระราชาคณะชั้นส่วนมากมี “ธรรม” นำหน้า เช่น พระธรรมปาโมกข์
- ชั้นเทพ มีคำ นำหน้า เช่น พระเทพเมธากร
- ชั้นราช มีคำ “ราช” นำหน้า เช่น พระราชเมธี
- ชั้นสามัญ มีแต่พระนำหน้าราชทินนาม เช่น พระจุลนายก พระครูเป็นตำแหน่งรองพระราชาคณะลงมา เช่น พระครูญาณประกาศ

การใช้คำพูดกับพระภิกษุทรงสมณศักดิ์ ที่ผิดกันมากคือกับชั้นสมเด็จพระราชาคณะ เห็นจะเป็นเพราะมีคำว่า “สมเด็จพระ” นำหน้า จึงเข้าใจว่าต้องใช้ราชาศัพท์ เช่นพูดว่า “วันนไปเฝ้าสมเด็จพระวันรัต ท่านรับสั่งว่า” ซึ่งผิด ความจริงแล้วพระภิกษุทรงสมณศักดิ์ที่จะต้องใช้ราชาศัพท์มีเฉพาะสมเด็จพระสังฆราชเท่านั้น เว้นแต่พระภิกษุรูปอื่น ๆ ท่านจะมีฐานันดรศักดิ์ทางพระราชวงศ์อยู่แล้ว เช่น หม่อมเจ้า, พระองค์เจ้า ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ จึงใช้ราชาศัพท์สำหรับท่าน

เมื่อสมเด็จพระราชาคณะที่มีเชื้อเป็นพระราชวงศ์ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ฐานันดรศักดิ์ของท่านก็เหมือนพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า คำที่ใช้พูดกับท่าน คำกิริยาสำหรับท่านต้องเปลี่ยนเป็นราชาศัพท์ชั้นพระองค์เจ้าทั้งสิ้น ถ้าเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ซึ่งแสดงว่าท่านมีฐานันดรศักดิ์เดิมชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปอยู่แล้ว หรือทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาจากสมเด็จพระสังฆราช เช่น สมเด็จพระสังฆราช (หม่อมราชวงศ์ชน) วัดบวรนิเวศ พระราชอุปัถยาจารย์ ทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ฐานันดรศักดิ์ของพระองค์ท่านเปลี่ยนเป็นระดับพระเจ้าบรมวงศ์ ราชาศัพท์ก็ต้องใช้ตามชั้นนั้น

การใช้คำพูดกับพระภิกษุทรงสมณศักดิ์ ต้องให้เป็นการเหมาะสมแก่สมณศักดิ์ของท่าน เช่น คำว่า “ท่าน” ถ้าใช้กับสมเด็จพระราชาคณะก็ควรใช้ “พระคุณเจ้า” พระราชาคณะชั้นธรรม ใช้ “พระคุณท่าน” ชั้นรอง ๆ ลงมาใช้ “ท่าน” สำหรับคำพูดที่ใช้พูดกับพระภิกษุจะสูงต่ำแตกต่างกันอย่างไร ก็สุดแต่สมณศักดิ์ อาวุโส หรือความเคารพนับถือเป็นส่วนสำคัญ

ราชาศัพท์สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี และพระบรมวงศานุวงศ์

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงราชาศัพท์ที่ใช้สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี กับ พระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งจะอธิบายลดหลั่นตามลำดับ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี
ชั้นพระเจ้าบรมวงศ์ขึ้นไป
ชั้นพระเจ้าวรวงศ์ หรือ พระวรวงศ์ที่ทรงกรม
ชั้นพระวรวงศ์ลงไป

การเปลี่ยนคำสามัญเป็นราชาศัพท์นั้น เปลี่ยนได้ดังนี้

๑. เปลี่ยนรูปศัพท์ เช่น รับประทาน เปลี่ยนเป็นเสวย
๒. เติมคำนำหน้านาม หรือหลังนาม ให้เป็นราชาศัพท์ เช่น พระบรมนามาภิไธย พระราชวัง พระที่นั่ง เรือหลวง ม้าต้น เป็นต้น
๓. เติมคำ "ทรง" หน้าคำกริยาที่ไม่ใช่ราชาศัพท์ เช่น ทรงม้า ทรงกราบ

ผู้ที่สนใจในเรื่องนี้ขอให้ศึกษาจากหนังสือหลักภาษาไทยของพระยาอุปกิตศิลปสาร ซึ่งอธิบายเรื่องราชาศัพท์ไว้โดยละเอียด

คำกราบบังคมทูล กราบทูล และทูล

การกราบบังคมทูล กราบทูล หรือทูล ที่ต้องระมัดระวังคือ สรรพนาม คำรับ คำขึ้นต้น และลงท้าย ซึ่งจะต้องใช้ให้ถูกต้องตามฐานันดรศักดิ์ ลำดับฐานันดรศักดิ์เป็นดังนี้

๑. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
๒. สมเด็จพระบรมราชินีในรัชกาลก่อน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
๓. สมเด็จพระบรมวงศ์ พระบรมวงศ์
๔. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระวรวงศ์เธอที่ทรงกรม
๕. พระวรวงศ์เธอ
๖. พระราชวงศ์อื่น ๆ

สรรพนาม

สรรพนามบุรุษที่ ๑ (คือคำว่า ข้าพเจ้า ฯลฯ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ พระราชโอรสและพระราชธิดา “ข้าพระพุทธเจ้า” (ถ้าเป็นการล้าลองผู้หญิงใช้ “เกล้ากระหม่อมฉัน” ก็ได้)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ หรือ พระวรวงศ์เธอที่ทรงกรม - เก้ากระหม่อม

พระวรวงศ์เธอ หรือ หม่อมเจ้า - กระหม่อม (ถ้าเป็นการล้าลองผู้หญิงใช้ “หม่อมฉัน” ก็ได้)

สรรพนามบุรุษที่ ๒ (คือคำว่า “ท่าน” ฯลฯ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ - ใต้ฝ่าละลองธุลีพระบาท

สมเด็จพระบรมราชินีในรัชกาลก่อน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ - ใต้ฝ่าละอองพระบาท

พระราชโอรส พระราชธิดา - ใต้ฝ่าพระบาท

พระราชวงศ์ - ฝ่าพระบาท

คำรับ (คือ ครับ ค่ะ ฯลฯ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา - พระพุทธเจ้าข้า (“พระพุทธเจ้าข้า” ย่อมาจาก “พระพุทธเจ้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” ถ้าเป็นการล้าลองผู้หญิงใช้ “เพคะ” ก็ได้)

พระราชโอรส พระราชธิดา - พะเยะคะ

พระราชวงศ์ - กระหม่อม

คำขึ้นต้น

เมื่อกราบบังคมทูลเป็นทางราชการใช้ “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม”

คำลงท้าย

สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ คำพูดใช้ “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ” ถ้าเป็นหนังสือใช้ “ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ”

สำหรับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ใช้เช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่เว้นคำว่า “ขอเดชะ”

พระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกเธอ ใช้ “ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ” พระราชวงศ์อื่น ๆ ใช้ “แล้วแต่จะโปรด”

คำขันทันสำหรับกราบบังคมทูลมักจะใช้ผิดอยู่เสมอว่า “ขอเดชะใต้ฝ่า-
ละอองธุลีพระบาท” คำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ใช้เฉพาะคำที่แปลว่า
“ท่าน” เท่านั้น ถ้าเป็นกราบบังคมทูลตามธรรมเนียมไม่ต้องใช้คำขันทันดังกล่าว
เช่นมีกระแสพระราชดำรัสถามว่า “ชื่ออะไร” ก็กราบบังคมทูลแต่เพียงว่า
“ข้าพระพุทธเจ้าชื่อ.....พระพุทธเจ้าข้า”

นอกจากนี้ยังนิยมว่า เมื่อจะกราบบังคมทูลในเรื่องอะไร ควรมีความที่แสดงถึงเรื่องที่
กราบบังคมทูล เช่นกล่าวถึงความสะดวกสบาย การผิดพลาด ขอพระมหากรุณา ฯลฯ ขันทันข้อความ
ที่จะกราบบังคมทูลด้วย

ถ้าจะกราบบังคมทูลถึงความสะดวกสบายหรือรอดอันตรายของตนใช้ขันทันว่า “เดชะพระบารมี
ปกเกล้าปกกระหม่อม” แล้วจึงกราบบังคมทูลความอันต่อไป

ถ้าจะกราบบังคมทูลถึงข้อความที่หยาบหรือหน้าเกลียด ใช้คำนำว่า “ไม่ควรจะกราบบังคมทูล
พระกรุณา”

ถ้าจะกราบบังคมทูลถึงการที่ได้ทำผิดพลาด หรือทำในสิ่งที่ไม่ควรทำลงไป ใช้คำนำว่า
“พระราชอาญาไม่พินเกล้าพินกระหม่อม”

ถ้าจะกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระมหากรุณา ใช้คำนำว่า “ขอพระบารมีปกเกล้า-
ปกกระหม่อม”

คำกราบบังคมทูลซึ่งเป็นการขอบพระเดชพระคุณใช้ว่า “พระเดชพระคุณล้นเกล้ากระหม่อม”
หรือ “พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม”

คำกราบบังคมทูลเป็นกลางๆ เพื่อจะได้ทรงเลือก ลงท้ายว่า “การจะควมควรประการใด
สุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”

ถ้าจะกราบบังคมทูลความเห็นของตน ใช้ว่า “เห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม”

คำกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาต ใช้คำนำว่า “ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต”

ถ้าจะกราบบังคมทูลถึงสิ่งที่ทราบมา ใช้คำว่า “ทราบเกล้าทราบกระหม่อมว่า”

คำกราบบังคมทูลถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดถวาย ใช้ว่า “สนองพระมหากรุณาธิคุณ”

ถ้าจะขอพระราชทานโอกาสทำสิ่งใด ใช้ว่า “ขอพระราชทานพระบรมวโรกาส”

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงการใช้ราชาศัพท์ที่ไม่ถูกต้องบางประการ เท่าที่ได้พบเห็นหรือได้ยินได้

ฟังอยู่เสมอ

๑. “ถวายการต้อนรับ” “ถวายความจงรักภักดี” ชอบใช้กันมาก คำนี้คิด ภาษาไทยมีอยู่แล้วคือ “เฝ้าฯ รับเสด็จ” หรือ “รับเสด็จ” เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไปที่ใด มีราษฎรมาชุมนุมหนาแน่น ก็ใช้ว่า “ราษฎรมาเฝ้าฯ รับเสด็จฯ อย่างหนาแน่น” ความจงรักภักดีเป็นของที่ถวายกันไม่ได้ เป็นสิ่งที่มีประจำตน จึงควรใช้ว่า “มีความจงรักภักดี” หรือ “จงรักภักดี”

๒. คำกริยาใดที่เป็นราชาศัพท์อยู่แล้ว เช่น เสด็จ, เสวย, ตรัส, ห้ามใช้คำ “ทรง” นำหน้า จะใช้ ทรงเสวย ทรงเสด็จ ทรงตรัส ไม่ได้ แต่ถ้าคำกริยานั้นเป็นคำไทย เช่น ถือ, จับ, วาด เมื่อจะใช้เป็นราชาศัพท์เติม “ทรง” ข้างหน้าได้ เช่น ทรงถือ, ทรงจับ, ทรงวาด เป็นต้น

๓. การใช้ “พระราช” หรือ “พระ” นำหน้า ให้ถือหลักว่าเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี ใช้ “พระราช” นำหน้า เช่น พระราชหัตถเลขา พระราชโทรเลข แต่ถ้าเป็นอวัยวะก็ใช้เพียง “พระ” นำหน้า เช่น พระหัตถ์ พระกร พระพาหา คำนามที่ไม่มีราชาศัพท์ใช้ “พระ” นำหน้าเป็นราชาศัพท์เช่น พระเกี้ยว เป็นต้น

๔. การใช้คำ “พระบรม” นำหน้านั้น ใช้เฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น พระบรมราชานุญาต พระปรมาภิไธย (พระบรมนามาภิไธย) พระบรมราชาวาท สำหรับสมเด็จพระบรมราชินีตัดคำว่า “บรม” ออก เช่น พระนามาภิไธย พระราชาวาท ถ้าจะกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงลงชื่อก็ต้องใช้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงลงพระปรมาภิไธย และพระนามาภิไธย

๕. พระราชวงศ์ที่ทรงฐานันดรศักดิ์มีพระนำหน้า (พระวรวงศ์เธอ, พระเจ้าวรวงศ์เธอ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ) ใช้ “พระ” นำหน้าราชาศัพท์ เช่น พระหัตถ์ พระกร ถ้าเป็นชั้นหม่อมเจ้า ไม่ต้องมีพระนำหน้า ใช้เพียงราชาศัพท์เฉยๆ เช่น หัตถ์ กร เป็นต้น

“พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า..... ประชวรพระโรคพระหทัยสิ้นพระชนม์ พระราชทานน้ำสรงพระศพท้าวต....”

“หม่อมเจ้า....ประชวรโรคหทัยถึงชีพิตักษัย พระราชทานน้ำสรงศพท้าวต.....”

๖. เมื่อกล่าวถึงแสดงใดๆ ถวายทอดพระเนตร มักจะใช้ว่า “แสดงหน้าพระพักตร์” ซึ่งผิด ต้องใช้ว่า “แสดงเฉพาะพระพักตร์” หรือ “แสดงหน้าที่นั่ง”

๗. ในเมื่อประมุขต่างประเทศมาเยือนประเทศไทย หรือเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยือนประเทศใด มักใช้คำว่า “ราชอาคันตกะ” หรือ “อาคันตกะ” ผิด คำนี้จะมีความ “ราช” นำหน้าหรือไม่แล้วแต่บุคคล แยกของบุคคลที่เป็นพระมหากษัตริย์ ใช้ราชนำหน้า ถ้าไม่ใช่แยกของพระมหากษัตริย์ ก็ไม่ต้องมีราชนำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไปทรงเป็นแขกของผู้ใด ถ้าผู้นั้นเป็นพระมหา-

กษัตริย์ ก็ใช้ว่า “ทรงเป็นพระราชอาคันตกะ” เช่น “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระราชอาคันตกะของสมเด็จพระราชินีอลิซาเบธ” ถ้าเป็นแขกของประธานาธิบดีจะใช้ว่า ทรงเป็นพระราชอาคันตกะของประธานาธิบดีไม่ได้ เพราะประธานาธิบดีไม่ใช่พระมหากษัตริย์ ต้องใช้ว่าทรงเป็นอาคันตกะของประธานาธิบดี

๘. การกล่าวขานถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มักใช้กันไม่ถูกต้อง เช่น “พระเจ้าอยู่หัวและพระราชินี” “ในหลวงและราชินี” ใช้เช่นนี้ไม่ถูกต้องและไม่ตรงตามอย่างยิ่ง การกล่าวขานถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขอให้ใช้ว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” หรือ “พระเจ้ายู่หัว” และไม่ควรถูกใช้ว่า “ล้นเกล้าล้นกระหม่อม” ซึ่งไม่มีความหมายอะไรเลย เมื่อจะกล่าวขานถึงสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ก็กล่าวเต็มว่า “สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ” หรือ “สมเด็จพระบรมราชินีนาถ” อย่าใช้คำว่า “พระราชินี” หรือ “ราชินี” ซึ่งแปลว่าพระเจ้าแผ่นดินผู้หญิง ถ้าจะเรียกสมเด็จพระราชินีอลิซาเบธเรียกได้ แต่อย่าเรียกสมเด็จพระนางเจ้าอลิซาเบธ เพราะพระราชสวามีของพระองค์ท่านมิใช่พระมหากษัตริย์, ถ้าจะพูดล้าลองว่า “ในหลวง-สมเด็จพระ” อย่างนี้ไม่ผิด

ทูลกระหม่อมชาย ใช้ว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทูลกระหม่อมหญิง ใช้ว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ถ้าจะเรียกรวมใช้ว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ถ้าขานพระนามสั้น ๆ ใช้ทูลกระหม่อมชาย ทูลกระหม่อมหญิง ทูลกระหม่อม อย่าใช้ ฟ้าชาย ฟ้าหญิง หรือพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกเธอ

การเรียกทูลกระหม่อม ไม่ต้องใช้ว่าทูลกระหม่อมฟ้าชาย ทูลกระหม่อมฟ้าหญิง เพราะคำว่าทูลกระหม่อม หมายถึงสมเด็จพระราชโอรส สมเด็จพระราชธิดา ซึ่งทรงเป็นเจ้าฟ้ามุ่ยแล้ว ถ้าทรงเป็นเพียงพระราชโอรส พระราชธิดา เรียกล้าลองว่า “เสด็จ” คำว่า “เสด็จ” ใช้เฉพาะพระราชโอรสพระธิดา ซึ่งทรงเป็นพระองค์เจ้าเท่านั้น เช่น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวาปีบษบากร เรียกล้าลองว่า “เสด็จ” ได้ แต่พระองค์เจ้าที่มีได้ทรงเป็นพระราชโอรสพระราชธิดา จะเรียกพระองค์ท่านว่า “เสด็จ” ไม่ได้

๙. การเรียกตำแหน่งพระองค์เจ้า หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง อย่างล้าลอง พระองค์เจ้าใช้ พระองค์ชาย-พระองค์หญิง หม่อมเจ้าใช้ ท่านชาย-ท่านหญิง หม่อมราชวงศ์ใช้ คุณชาย-คุณหญิง หม่อมหลวง ใช้คุณทั้งชายและหญิง

๑๐. การเรียกราชทินนาม หรือ สมณศักดิ์ ถ้าเป็นทางการให้เรียกตามราชทินนามหรือสมณศักดิ์นั้น ๆ เช่น พระยาอนุรักษ์ราชมณฑลเศียร ก็เรียก พระยาอนุรักษ์ราชมณฑลเศียร อย่าเรียกเจ้าคุณอนุรักษ์ราชมณฑลเศียร พระศาสนโสภณ อย่าเรียกว่า เจ้าคุณศาสนโสภณ เว้นแต่การเรียกล้าลอง จะเรียก

ว่าท่านเจ้าคุณหรือเจ้าคุณนั้นไม่ห้าม ผู้มีบรรดาศักดิ์เป็นนาย เช่น นายจ่านางราชกิจ นายวรการบัญชา อย่าเปลี่ยนนายเป็นคุณ เพราะนายเป็นราชทินนาม บรรดาศักดิ์นายนั้นไม่สู้คุณกัน บางทีก็เขียนแยกเป็นนามกับนามสกุล เช่น นายจ่านาง ราชกิจ อย่างนี้ไม่ถูก

บรรดาศักดิ์ของผู้เป็นราชสกุลออกอย่างหนึ่งไม่สู้กันกัน คือ บรรดาศักดิ์ “หม่อม” เช่น หม่อมทิววงศ์ถวัลยศักดิ์ หม่อมสนธิทวงศ์เสนี หม่อมในทนมเป็นบรรดาศักดิ์เหมือน พระ พระยา ผู้ที่มีบรรดาศักดิ์หม่อมไม่ใช่เจ้า เป็นหม่อมราชวงศ์

๑๑. นางสนองพระโอรสธู นางพระกำนัล ถ้าไม่มีฐานันดรศักดิ์เป็นหม่อมราชวงศ์ หรือหม่อมหลวง ใช้คุณ นำหน้าชื่อ แต่ถ้าเป็นหม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง ก็ไม่ต้องเปลี่ยนเป็นคุณ

๑๒. สุภาพสตรีที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้ามักจะเข้าใจว่าต้องเรียกคุณหญิงเสมอ เป็นกาไรไม่ถูก ถ้าสุภาพสตรีนั้นเป็นหม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง ก็คงเรียก หม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวงตามเดิม เช่น หม่อมราชวงศ์เบญจวรรณ จักรพันธ์ เป็นต้น ถ้าสุภาพสตรีไม่มีฐานันดรศักดิ์และสมรสแล้วเรียกคุณหญิง เช่น คุณหญิงกัณฑ์ สนิทวงศ์ฯ ถ้ายังไม่ได้สมรสเรียกคุณ เช่น คุณเพียร เวชบุล ถ้าได้รับพระราชทานหัตถ์จุลจอมเกล้าพิเศษ เป็นท่านผู้หญิง ถึงแม้จะมีฐานันดรศักดิ์เดิมเป็นหม่อมหลวง หม่อมราชวงศ์ก็ตาม เช่น ท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร ท่านผู้หญิงทิววงศ์ถวัลยศักดิ์ (หม่อมราชวงศ์พรพรรณ) แต่ถ้ามีฐานันดรศักดิ์เป็นหม่อมของพระราชวงศ์ ไม่เรียกเป็นท่านผู้หญิง คงเรียกตามฐานันดรเดิม เช่น หม่อมหลวงสร้อยระย้า ยุคล เป็นต้น

สุภาพสตรีที่สมรสแล้วแต่ไม่ได้เป็นภริยาของพระยา หรือไม่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า อย่าเรียกว่า คุณหญิง คงเป็น “นาง” หรือเรียกถ้อยคำก็เรียกว่า คุณนาย

๑๓. คำว่า “ภริยา” มีที่ใช้แตกต่างกัน คือ

ก. สำหรับหม่อม (ภริยา) ของพระราชวงศ์ ถ้ามีฐานันดรศักดิ์ ก็เรียกตามฐานันดรศักดิ์เดิม เช่น หม่อมเจ้าสุนิต กิตติยากร และพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุทธศิริโสภา, หม่อมเจ้ากิติเดช และหม่อมราชวงศ์ศรัทธัน รัชนี้ เป็นต้น

ข. ถ้าเป็นสตรีธรรมดา เรียกว่า “หม่อม” นามสกุลของหม่อม เปลี่ยนเป็นราชสกุล แต่มี “ถ อยุธยา” ต่อท้าย เช่น หม่อมเจ้าชุ่มบปกบุตร ชุ่มพล และ หม่อมสมจิตร์ ชุ่มพล ณ อยุธยา เป็นต้น

ค. ถ้าสุภาพสตรีเป็นหม่อมเจ้า เรียกว่า “ชายา” ถ้าเป็นพระองค์เจ้า เรียกว่า “พระชายา”

๑๔. คำที่เป็น “คำสั่ง” “คำพูด” “ความดำริ” สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใช้ “พระบรมราชโองการ” “พระราชกระแส” “กระแสพระราชดำรัส” “พระราชดำริ” “กระแสพระราชดำริ” สำหรับสมเด็จพระบรมราชินีใช้เช่นเดียวกัน เว้นแต่คำสั่งใช้ว่า “พระราชเสาวนีย์”

(คำ “พระบรมราชโองการ” นั้น ใช้เมื่อทรงรับพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้ว)

ขอให้ระมัดระวังการใช้คำว่า พระบรมราชโองการ หรือ พระราชเสาวนีย์ สองคำนี้เป็นการพูดที่เป็นคำสั่ง ก็มีผลบังคับ ไม่ใช่เป็นการพูดธรรมดา อย่างเช่น นิสติกกราบบังคมทูลขอให้พูด ต้องใช้คำว่า “ขอพระราชทานพระราชกระแส” หรือ “ขอพระราชทานกระแสพระราชดำรัส” ไม่ใช่ขอพระราชทานพระบรมราชโองการ หรือพระราชเสาวนีย์

๑๕. การใช้คำ “ถวาย” ถ้าสิ่งของนั้นเป็นของเล็กใช้ “ทูลเกล้าฯ ถวาย” ถ้าเป็นของใหญ่ใช้ “น้อมเกล้าฯ ถวาย” หรือ “ถวาย” เฉยๆ

๑๖. คำว่า “บอก” มักใช้ผิดเสมอ คือชอบใช้ว่า “กราบบังคมทูล” ที่ถูกต้องใช้ว่า กราบบังคมทูล เช่น “กราบบังคมทูลถวายรายงาน” “กราบบังคมทูลรายงานกิจการ”

๑๗. คำว่า “ขอบใจ” ถ้าจะกล่าวว่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงขอบใจ ก็ใช้ว่า “ทรงขอบใจ” หรือ “พระราชทานพระราชกระแสขอบใจ” ไม่ใช่ “ขอบพระทัย” เว้นแต่ผู้ที่ทรงทรงขอบใจนั้นเป็นพระราชวงศ์ จึงใช้ “ขอบพระทัย”

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชกระแสขอบใจประชาชน”

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสขอบพระทัย พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร”

๑๘. การใช้ราชาศัพท์ต้องระมัดระวังในทุกด้าน เช่น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สเด็จพระอัครราชกุมารี เจ้าของร้านถวายหมวก เช่นนี้จะใช้ว่าถวายพระมาลาไม่ได้ เพราะหมวกนั้นยังไม่ได้เป็นของพระองค์ท่าน คำว่าฉลองพระองค์ระวังอย่าใช้ว่า “ทรงฉลองพระองค์ขาสั้น” เพราะฉลองพระองค์คือเสื้อ หรือคำว่า พระภุชญา แปลว่า ผ้าถุง อย่าใช้ในกรณีแปลว่าผ้าคลุม ต้องใช้ว่า “ทรงพระสนับเพลาขาสั้น” “ผ้าคลุมพระเกศา”

๑๙. คำใหม่ๆ ที่ไม่มีราชาศัพท์โดยเฉพาะ เช่น กระเป๋า เครื่องสำอาง ลิปสติค เซ็ทผสมสเปร์ม เมื่อจะใช้ให้เป็นราชาศัพท์ คำใดที่เปลี่ยนได้ก็เปลี่ยน ที่เปลี่ยนไม่ได้ก็ควรคงรูปศัพท์เดิมไว้ เช่น กระเป๋าทรงถือ เครื่องพระสำอาง ลิปสติค ทรงแต่งพระเกศา ทรงฉีดเส้นพระเกศา เป็นต้น

ก่อนจบคำอธิบาย ใครได้กล่าวถึงเรื่องที่มีผู้สงสัยอยู่เสมอ คือ เมื่อกล่าวถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อกล่าวถึงพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ต่างประเทศ และเมื่อกล่าวถึงตัวละครในวรรณคดีที่เป็นเจ้า เช่นนิพนธ์ จะต้องใช้ราชาศัพท์หรือไม่ ในเรื่องนี้ขอสรุปว่าต้องใช้ตามฐานันดรที่แท้จริง เว้นแต่คำว่า “บรม” ใช้สำหรับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทยเท่านั้น.

ราชาศัพท์

ร่างกาย

หัว	พระมหากษัตริย์	พระเจ้า
	พระราชวงศ์	พระเตียร
	คนสามัญ	ศิระษะ
ผม	พระมหากษัตริย์	เส้นพระเจ้า หรือ พระเจ้า
	พระราชวงศ์	พระเกศา, พระเกศ, พระศก
ไผผม		ไรพระเกศา
จุก		พระโมลี, พระเมาลี
ไรจุก, ไผผม		พระจุไร
หน้าผาก		พระนลาฏ
คิ้ว		พระขนง, พระภุม
ขนระหว่างคิ้ว		พระอุณาโลม
ดวงตา		พระเนตร, พระนयนะ
		พระจักษุ
ขอบตา		ขอบพระเนตร
หลังตา		หลังพระเนตร
จมูก		พระนาสา, พระนาสิก
ช่องจมูก		ช่องพระนาสิก
แก้ม		พระปราง
กระพุ้งแก้ม		พระกำโบล
หนวด		พระมัสสุ
เครา		พระทาฐิกะ, พระทาฒิกะ
ปาก, ริมฝีปาก		พระโอษฐ์
ฟัน		พระทนต์

ไ้รพ้ัน

ไ้ชเยว

ไ้ลิน

ไ้ตันลิน, ไ้ลินไ้เก้

คาง

ชากรรไ้ไตร

หุ, ไ้ใบหุ

ชอ้งหุ

ดวงหน้้า

คอ

ไ้ไหปลาร้้า

บ้้า, ไ้ไหล้

จจะงอยบ้้า

ตันแชน (ตั้งแต่ไ้ไหล้ถึงชอ้ศอก)

ปลายแชน (ตั้งแต่ชอ้ศอกถึงชอ้มือ)

ชอ้ศอก

มอ

ชอ้มอ

ฝ้ามอ

นวมอ

นัวหัว้แม่มอ

นัวช

นวกलग

นวนาง

นวกออย

เล้บ

อก

นม

ร้กแร้

ไ้รพระทนต์

พระทากรู, พระทาณะ

พระชิวหา

มูลพระชิวหา

พระหนุ (อ่าน พระหนุ)

ตันพระหนุ

พระกรรม

พระโสต, ชอ้งพระกรรม

พระพ้กัตรี

พระศอ

พระรากขวัณ

พระอ้งสา

พระอ้งสกุณ

พระพาหา, พระพาหุ

พระกร

พระกั้บประ (อ่าน กั้บประ)

พระกั้บระ

พระห้ตถิ

ชอ้พระกร, ชอ้พระห้ตถิ

ฝ้ามพระห้ตถิ

พระองคูลิ, นัวพระห้ตถิ

พระอ้งคูลุ

พระตชาน

พระม้ชณิมา

พระอนามิกา

พระกั้บิชฐา

พระนขา

พระอระ, พระทรวง

พระถัน, พระเต้า

พระกั้จณะ, หว่างพระพาหา

ท้อง
สะดือ
สะเอว
ซี่ข้าง
หลัง
ตะโพก
ก้น, ทิ้งทาบ
ตับ
ไต
ม้าม
ไส้ใหญ่
ไส้เล็ก, ไส้ทบ
เส้น, เอ็น
พังผืด
ส่วนต่างๆ ของร่างกาย
มันในสมอง
น้ำไขข้อ
น้ำดี (น้ำจากต่อมตับ)
น้ำลาย
เลือด
น้ำตาล
น้ำนม
เหงื่อ
ไคล
น้ำหนัก น้าเหลือง
เลือด
เลือดประจำเดือนหญิง
กระดูก
เถ่ากระดูก
รก

พระอุทร
พระนาภี
พระกฤษฎี, บั้นพระองค์
พระปรัศวี
พระปฤษฎางค์, พระขนอง
พระโสณี
พระที่นั่ง
พระยกระ (อ่าน ยะกะนะ)
พระวิกกะ (โบราณว่าม้าม)
พระปีหกะ (โบราณว่าไต)
พระอันตะ
พระอันตะคณะ
พระนหารุ
พระกิโถมกะ (อ่าน กิโถมกะ)
พระองคาพยพ
พระมัตถลุงค์
พระลสิกา
พระปิตตะ
พระเชพะ
พระเสมหะ
น้ำพระเนตร
มูลพระนาสิก
พระเสโท
พระเมโท
พระบุพโพ
พระโลหิต
พระอุหลบ
พระอุฐี
พระอังคาร
พระสกุล

อุจจาระ
บัสสาวะ
ต้นขา
ขา, ตัก
เข่า
แข้ง
น่อง
ตาตุ่ม
เท้า
ข้อเท้า
หลังเท้า
ฝ่าเท้า
สันเท้า
ผิวหนัง
เงา
ขน
ผิวหนัง
เนื้อ
หนัง
สี
ไผ่, ไข่แมลงวัน
หัวใจ
ปอด
บนเอาจ
ลมหายใจเข้า
ลมหายใจออก

พระบึงคนหนัก
พระบึงคนเบา
พระอรุ
พระเพลา
พระชาน
พระชงฆ์
หลังพระชงฆ์
พระโคปผกะ
พระบาท
ข้อพระบาท
หลังพระบาท
ฝ่าพระบาท
พระปราชญ์
พระฉวี
พระฉายา
พระโลมา
พระราศี
พระมังสา
พระตจะ
พระอสา
พระปีพกะ
พระหทัย, พระกมล
พระบับผาสะ
บนพระองค์
พระบัสสาสะ
พระอัสสาสะ

เครื่องภาชนะใช้สอย, เครื่องประดับ, และเครื่องตกแต่ง

กระโถนเล็ก
กระโถนใหญ่

พระมหากษัตริย์
พระมหากษัตริย์

พระสุพรรณเคตรี
พระสุพรรณนราช

กระโถน

โต๊ะเก้าอี้ข้างเป็นภาชนะคล้ายโต๊ะทอง
เหลือง ทำด้วยทองคำ ที่เชิงมีลักษณะ
คล้ายเก้าอี้ข้าง สำหรับวางจานเชิง
บรรจอาหาร

พานหมาก

หีบหมาก

กระเป๋ามากบุหรี

ตลับเพชร

ถาดนาร้อน

พานรองสังข์, จอกหมาก

คนโทน้ำ, หม้อน้ำ

หม้อกรวดน้ำ

หม้อน้ำที่ทำด้วยทองคำ

หมาก

นากิน

นาชา

ของกิน, กบข้าว

ของหวาน

ของว่าง

ข้าว

ยารักษาโรค

ยาถ่าย

ยาเส้นสำหรับสูบ

บุหรี

เหล้า

แว่นตา

เสื่อ

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์

บ้านพระโอรส

พระสุพรรณภวชน

พานพระศรี

พานหมากเสวย

หีบพระศรี

หีบหมากเสวย

พระล่วม

พระรัตนกรัณฑ์

ถาดพระสุธารส

พระมั่งสี

พระตะพาน, พระเต้า

พระเต้าทักษิโณทก

พระสุวรรณภิงคาร

พระศรี

พระสุธารส

พระสุธารสชา

เครื่องคาว

เครื่องหวาน

เครื่องว่าง

พระกระยาเสวย

พระโอสถ

พระโอสถประจุ

พระโอสถเส้น

พระโอสถมวน

น้ำจิ้ม

ฉลอมพระเนตร

ฉลอมพระองค์, พระกัญจุกะ

ช้อน

ส้อม

ตะเกียบ

รองเท้า

ถุงเท้า

ไม้เท้าหลัง

ศัสตราวุธ

มีดโกน, มีดเจียนหมาก

กรรไกร

แหนบ

ไม้เท้า, ไม้วา

ตรา (สำหรับใช้ประทับ)

ตราชารชอิสริยาภรณ์

กระจกส่อง

หวี

น้ำอบ, น้ำหอม, น้ำปรุง

เครื่องหอม เช่น กระแจะ
แป้งร่ำ, แป้งหอม, สบู่หอม

ห้องแต่งตัว, ห้องสุขา

เตียง

เตียงนอน

ที่สำหรับนั่ง, เครื่องลาด, เครื่องปู

ที่นอน

ที่นอน, ที่นั่ง พูก, นวม

ที่นอน

ผ้ามีลายปักตามขอบสำหรับรองนั่ง

เก้าอี้

หมอนหนุน

หมอนอิง

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

เสื้อ

ฉลองพระหัตถ์

ฉลองพระหัตถ์ส้อม

ฉลองพระหัตถ์ตะเกียบ

ฉลองพระบาท

รองพระบาท

ถุงพระบาท

ฉลองไต, นารายณ์หัตถ์

พระแสง

พระแสงกรรบิด

พระแสงปนาศ, พระแสงกรรไกร

พระแสงกัศสะ

ทานพระกร

พระราชลัญจกร

พระตรา

พระตรา

พระฉาย

พระสำอาง

พระสุคนธ์

เครื่องพระสำอาง

ห้องพระสำอาง

พระแท่น

พระแท่นบรรทม

พระราชอาสน์

พระบรรจจรณ์

พระยี่ภู่

พระที่

พระสุจหนี่

พระเก้าอี้

พระเขนย

พระขนน

ม่าน, มุ้ง

เปล

ผ้าถุง

กางเกง

ร่ม

เครื่องประดับเกียรติยศ ได้แก่
ฉัตร, พัดโบก, จามร, บังสุราย, กลด

หน้าต่าง

ประตู

เรือน

บ้าน

ที่พักชั่วคราว

ผ้าไหม

ผ้าฝ้าย

ผ้าใยมะเดื่อ

ผ้าสีแสด (ผ้าขนสัตว์สีแสด)

ผ้าสีน้ำเงิน (ผ้าขนสัตว์)

ผ้าไหมตัว, สไบ

ผ้าไหมนอน

ผ้าเช็ดตัว

ผ้าเช็ดหน้า

ผ้าอาบหน้า

ผ้าโพก, ผ้าพันหัว

หมวก

หมวกลักษณะเหมือนดอกทับทิมคว่ำ

ปืนประดับเพชร

กรอบหน้า, มงกุฏ

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระราชวงศ์

พระวิสูตร, พระสูตร

พระอุ

พระภูษา

ผ้าทรง

พระสนับเพลา

พระกลด

เครื่องสูง

พระบัญชา

พระเกล้า

พระทวาร

พระที่นั่ง

ตำแหน่ง

พระบรมมหาราชวัง, พระราชวัง

วัง

พลับพลา

พระโกไสยพัสดร์

พระกัปปาสิกพัสดร์

พระอุทุมพรพัสดร์

พระรัตนกัมพล

พระกัมพล

พระสะพัก

กลมบรรทม

ชัยพระองค์

ชัยพระพักตร์

พระภูษาชบสรง

ผ้าชบสรง, ผ้าสรง

พระเวฐนะ

พระมาลา

พระตุ้มปี

พระจุฑามณี

พระอุณหิส

ตุ่มหู
 จอหนู, ดอกไม้ทัดหู
 สร้อยอ่อน, สายสร้อย, กำไล
 เครื่องประดับคล้ายกำไลสวมต้นแขน
 กำไลข้อมือ
 กำไลข้อเท้า
 แหวน
 สร้อยยาวสวมสะพายแล่ง
 เข็มขัด

พระกฤษเฑล, ตุ่มพระกรรม
 พระกรรเจียก
 พระเกยूर
 พาหุรัด
 ทรง (ข้อ) พระกร
 ทรง (ข้อ) พระบาท
 พระขำมรงค์
 พระสังวาล
 พระบั้นเหน่ง, รัตพระองค์

อาการต่างๆ

คำสั่ง

พระมหากษัตริย์
 สมเด็จพระบรมราชินี
 พระราชวงศ์

พระบรมราชโองการ
 พระราชเสาวนีย์
 รับสั่ง

คำสอน

พระมหากษัตริย์
 สมเด็จพระบรมราชินี
 พระราชวงศ์

พระบรมราชาโหวาท
 พระราชาโหวาท
 พระโหวาท

ทักทายปราศรัย

พระมหากษัตริย์
 พระราชวงศ์

พระราชปฏิสันถาร
 ทรงปฏิสันถาร

คำพูด, พูด

พระมหากษัตริย์
 พระราชวงศ์

พระราชดำรัส, พระราชกระแส
 ตรัส, รับสั่ง

แต่ง (แต่งหนังสือ, แต่งเพลง)

พระมหากษัตริย์
 พระราชวงศ์

ทรงพระนิพนธ์
 ทรงนิพนธ์

จดหมาย

พระมหากษัตริย์
 พระราชวงศ์

พระราชหัตถเลขา
 ลายพระหัตถ์

จดหมายที่เขียนด้วยมือ
 ข้อ

พระมหากษัตริย์
 พระมหากษัตริย์
 สมเด็จพระบรมราชินี
 พระราชวงศ์

ลายพระราชหัตถ์
 พระปรมาภิไธย
 พระนามาภิไธย
 พระนาม

ล่งช้อ

โทรเลข

ให้

ทำบุญ

ฟังเทศน์

โกธ, เคื่อง

ชอบ, รัก, เอ็นดู
ยม

จะพูดแล้วหนึ่งเสีย

หัวเราะ

ร้องไห้

อ่านหนังสือ, เรียนหนังสือ,

เขียนหนังสือ

เรียน

ฝัน

สบายกายสบายใจ

อ้วน

ผอม

มีครรภ์

เจ็บ

ผี

ลม

บวม

อาเจียน

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

ลงพระปรมาภิไธย

ลงพระนาม

พระราชโทรเลข

พระราชทาน

ประทาน

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

ทรงบำเพ็ญพระกุศล

ทรงธรรม, ทรงสดับ

พระธรรมเทศนา

ทรงพระพิโรธ, กริ้ว

โปรด

แย้มพระโอษฐ์

เยื่อนพระโอษฐ์

ทรงพระสรวล

ทรงพระกรรแสง

ทรงพระอักษร

ทรงเล่าเรียน, ทรงศึกษา

ทรงพระสุบิน

ทรงพระสำราญ

ทรงพระเจริญ, ทรงพ่วงพี

ชูบพระองค์

ทรงครรภ์

ทรงพระประชวร

ประชวร

พระยอด

วาโย, วาตา

โตผะ, โตตะ

ทรงพระอาเจียน

เสียงกระแอม

ไอ

เสียงไอ

จาม

เรอ

หายใจ

ใช้น้ำหอม (เช่น ทาน้ำอบ)

ใช้เครื่องหอม (เช่น ผัดหน้า,

ถูตัวด้วยสบู่หอม)

ตัดผม

แต่งตัว

เล่นกีฬา

ขี่ช้าง

ขี่ม้า

ขี่รถ

ขี่เรือ

เกิด

วันเกิด

งานเลี้ยง, งานรื่นเริง

อายุ

ดวงชาติ

อาบนํ้า

ล้างหน้า

ล้างมือ

ล้างเท้า

นั่ง, อยู่

กิน

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระขิปลัทธิ

ทรงพระกรรสะ, ทรงพระกาะ

พระกาสัทธิ

ทรงพระปิ่นาสะ

ทรงพระอุเทกะ, ทรงพระอุเหตุ

ห้ายพระทัย

ทรงพระสุคนธ์

ทรงพระสำอาง

ทรงพระเครื่องใหญ่

เจริญพระเกศา ทรงเครื่อง

ทรงเครื่อง, แต่งพระองค์

ทรงกีฬา

ทรงช้าง

ทรงม้า

ทรงรถ

ทรงเรือ

ทรงพระราชสมภพ

ประสูติ

วันพระราชสมภพ

ประสูติ

สมโภช

พระชนมพรรษา, พระชนมายุ

ดวงพระชาติ,

ดวงพระชนมพรรษา

สร่งนํ้า

สร่งพระพักตร์

ชำระพระหัตถ์

ชำระพระบาท

ประทับ

เสวย

ชิมอาหาร		เทียบเครื่อง	พิธีสมโภช
ตั้งของรับประทาน		ตั้งเครื่อง	
ไปนอน	พระมหากษัตริย์	เข้าไปที่พระบรรทม	ไปบรรทม
	พระราชวงศ์	บรรทม	มาพักพิง
ปูที่นอน		ลาดพระที่	
โกนจุก	พระราชวงศ์ชั้น		
	พระองค์เจ้าขึ้นไป	โสกันต์	
	หม่อมเจ้า	เกศากันต์	
ตาย		สวรรคต ทิวศต สิ้นพระชนม์	
	หม่อมเจ้า	ถึงชีพิตักษัย	
	เจ้าประเทศราช, สมเด็จ-		
	เจ้าพระยา, เจ้าคุณราชินีกุล ถึงแก่พิราลัย		
	เจ้าพระยาหรือเทียบเท่า ถึงแก่อสัญกรรม,		
		ถึงอสัญกรรม	
	พระยาหรือเทียบเท่า,		
	เจ้าจอมมารดา	ถึงแก่อนิจกรรม,	
		ถึงอนิจกรรม	
	พระภิกษุ, สามเณร	ถึงแก่มรณภาพ, มรณภาพ	
		ดับปรภณ	
บังสุกุล	พระมหากษัตริย์	กราบบังคมทูลพระกรุณา	
บอก	พระราชวงศ์	กราบทูล, ทูล	
	แต่พระมหากษัตริย์	กราบถวายบังคมลา	
	แต่พระราชวงศ์	ทูลลา	
ไปหา, ไปพบ	พระมหากษัตริย์	เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท	
	พระราชวงศ์	เฝ้า	
ไหว้		ถวายบังคม	
	พระภิกษุ	นมัสการ	
นัดให้		ถวายอย่างนนัด	
พัดให้		ถวายอย่างนพัด	

ปิดด้วยเส้นให้

กันร่มให้

เชิญไปหรืออ้อม

ถือ, ยก, นำไป

ถวายอย่างนบัตแด้,
อย่างนบัตแด้

ถวายพระกลด, อย่างนพระกลด
เชิญเสด็จ

เชิญ

ขัตติยตระกูล

ปู่ทวด, ตาทวด (พ่อของปู่หรือตา)

ย่าทวด, ยายทวด (แม่ของปู่ของตา)

ปู่ทวด, ตาทวด (พ่อของย่าของยาย)

ย่าทวด, ยายทวด (แม่ของย่าของยาย)

ปู่, ตา

ย่า, ยาย

ลุง (พี่ชายของพ่อ)

ป้า (พี่สาวของพ่อ)

ลุง (พี่ชายของแม่)

ป้า (พี่สาวของแม่)

พ่อ

แม่

อา (น้องชายของพ่อ)

อา (น้องสาวของพ่อ)

น้า (น้องชายของแม่)

น้า (น้องสาวของแม่)

พี่ชาย

พี่สาว

น้องชาย

น้องสาว

พระปิตามหัยกา

พระปิตามหัยยิกา

พระมาตามหัยกา

พระมาตามหัยยิกา

พระอัยกา

พระอัยกี

พระปิตุลา

พระปิตุจฉา

พระมาตุลา

พระมาตุจฉา

พระชนก, พระบิดา, พระปิตร

พระชนนี, พระมารดา

พระมารดร

พระปิตุลา

พระปิตุจฉา

พระมาตุลา

พระมาตุจฉา

พระเชษฐา, พระเชษฐภคินี

พระเชษฐภคินี

พระอนุชา, พระขนิษฐา,

พระขนิษฐภคินี

พระขนิษฐภคินี

ลูกชาย
ลูกสาว
หลาน (ลูกของลูก)
หลาน (ลูกของพี่ชาย, น้องชาย)
เหลน (หลานของลูก)
พ่อตา, พ่อผัว
แม่ยาย, แม่ผัว
ผัว

เมีย

ลูกเขย
ลูกสะใภ้

พระมหากษัตริย์

พระราชวงศ์

พระโอรส, พระราชโอรส
พระธิดา, พระราชธิดา
พระนัดดา
พระภาคิไนย
พระปนัดดา
พระสัสสุระ
พระสัสสุ
พระสามี, พระสวามี,
พระภักดา
สมเด็จพระบรมราชินี,
สมเด็จพระอัครมเหสี
พระชายา, ชายา, หม่อม
พระขมาดา
พระสุณิสา

คำนำ

หนังสือ "อมตวาจา" นี้ นับเป็นสมบัติประจำตัวของบุคคล เปรียบเสมือนแสงทองแห่งชีวิต เพราะจะเป็นเครื่องแนะแนวทางแห่งการดำรงชีวิต ให้บรรลุความเจริญรุ่งเรืองและผาสุกแก่ผู้ที่สามารถยึดถือและปฏิบัติตามคติต่าง ๆ ตามที่บรรยายไว้นั้นได้อย่างแน่นอน

ข้อความทุกบททุกตอนล้วนเป็นอมตวาจา ซึ่งรวบรวมไว้ในเอกสารของชาติต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปราชญ์ราชบัณฑิตเป็นภาษาต่าง ๆ

ข้าพเจ้าได้พยายามแปลและถอดข้อความมาบันทึกไว้ในหนังสือเล่มนี้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจ และถ้าหากว่าบุคคลไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองที่ยิ่งใหญ่ ข้าราชการ พ่อค้าประชาชนคนเดินถนนได้อ่านและทราบไว้ ก็จะเป็นเครื่องเตือนสติและยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตตามฐานานุกรม

โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ถ้าหากว่าได้อ่านและมีโอกาสจดจำไว้เพียงวันละเล็กน้อยก็จะเป็นประโยชน์ในการที่จะเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในวันหน้า และถ้าสามารถปฏิบัติหรือประพฤติตนตามข้อความต่าง ๆ เหล่านี้ได้ อนาคตของชาติก็จะรุ่งเรืองแจ่มใสและตนเองก็จะพ้นจากภัยพิบัติ เป็นสาธุชนที่จะยังสังคมให้เจริญก้าวหน้า ประสพแต่ความสุขความเจริญวัฒนามั่นคงสืบต่อไปชั่วชีวิต

แสง เหนระกุล
ผู้แปลและรวบรวมเรียง
ตุลาคม 2522

คำนำ

หนังสือ "อมตวาจา" นี้ นับเป็นสมบัติประจำตัวของบุคคล เปรียบเสมือนแสงทองแห่งชีวิต เพราะจะเป็นเครื่องแนะแนวทางแห่งการดำรงชีวิต ให้บรรลุความเจริญรุ่งเรืองและผาสุกแก่ผู้ที่สามารถยึดถือและปฏิบัติตามคติต่าง ๆ ตามที่บรรยายไว้นั้นได้อย่างแน่นอน

ข้อความทุกบททุกตอนล้วนเป็นอมตวาจา ซึ่งรวบรวมไว้ในเอกสารของชาติต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปราชญ์ราชบัณฑิตเป็นภาษาต่าง ๆ

ข้าพเจ้าได้พยายามแปลและถอดข้อความมาบันทึกไว้ในหนังสือเล่มนี้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ และถ้าหากว่าบุคคลไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองที่ยิ่งใหญ่ ข้าราชการ พ่อค้าประชาชนคนเดินถนนได้อ่านและทราบไว้ ก็จะเป็นเครื่องเตือนสติและยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตตามฐานานุกรม

โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ถ้าหากว่าได้อ่านและมีโอกาสจดจำไว้เพียงวันละเล็กน้อยก็จะเป็นประโยชน์ในการที่จะเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในวันหน้า และถ้าสามารถปฏิบัติหรือประพฤติตนตามข้อความต่าง ๆ เหล่านี้ได้ อนาคตของชาติก็จะรุ่งเรืองแจ่มใสและตนเองก็จะพ้นจากภัยพิบัติ เป็นสาธุชนที่จะยังสังคมให้เจริญก้าวหน้า ประสพแต่ความสุขความเจริญวัฒนามั่นคงสืบต่อไปชั่วชีวิต

แสง หงษ์กุล
ผู้แปลและรวบรวมเรียง
ตุลาคม 2522

เรื่อง ของชีวิต

- คนที่มีชีวิตในวันนี้ พรุ่งนี้อาจไม่มี แต่คนที่สิ้นไปแล้ว เขาไม่มีวันนี้
- ความเชื่อมั่น หมายถึง เรามั่นใจจะได้เห็น สิ่งที่เราต้องการ การตอบแทนในความเชื่อมั่น คือ สิ่งที่เกิดเป็นความจริงตามต้องการ
- หน้าที่กับวันนี้เป็นของเรา สิ่งที่จะเป็นผลหรือไม่และวันพรุ่งนี้เป็นของพระเจ้า
- กระจายมันต้องขุดโพรงไว้ถึงสามโพรง เพียงเพื่อเสี่ยงความตายครั้งเดียว
- อาการร้องไห้ กับ หัวเราะ ความโลภ กับ ความแค้นอยู่ไม่นานนัก จบชีวิตเมื่อไร ก็หมดคุณค่า
- ผู้ที่ไม่เคยประสบความสำเร็จ ทำอย่างไร ก็ยังไม่รู้ความสามารถของตน
- มีเหตุการณ์ 4 สิ่ง เมื่อผ่านไปแล้วจะไม่หวนกลับมาอีก
 1. วาจาที่ออกจากปาก
 2. ธนุที่ยิ่งออกไป
 3. เวลาที่ผ่านพ้นไป
 4. โอกาสที่พลาดไป
- ชักดาบตัดน้ำ ๆ ยิ่งไหล ยกแก้วดับทุกข์ ๆ ยิ่งหนัก
- เราส่องหน้ากับบานกระจกเงา เราเห็นใบหน้า เราเทียบตัวเรากับคนอื่น เราจะเห็นทั้งความสุขและความทุกข์
- คราวเคราะห์ร้ายต้องต่อสู้กับความอดทน จึงจะสามารถผ่านพ้นได้
- ความหวัง คือ ตำรายาอันศักดิ์สิทธิ์ของผู้คนที่กำลังตกอยู่ในความทุกข์
- ผลไม้ ก่อนจะสุกมันต้องมีรสขมก่อนทุกผล คน ก่อนจะมีความสุขจักต้องลำบากก่อนทุกคน
- ผู้คนมักชอบพูดถึงลมฟ้าอากาศ แต่ทุกคนก็ไม่สามารถไปบังคับลมฟ้าอากาศได้
- การรักษาสุขภาพให้สมบูรณ์อยู่เสมอ นั้น ไม่มีอะไรสำคัญยิ่งไปกว่า
 1. ระวังโทษ
 2. ห่างเพศตรงข้าม
 3. ทานแต่พอดี
 4. บริหารร่างกายไว้เสมอ
- สุขวันนี้ คือ ทุกข์วันหน้า ทุกข์วันนี้ คือ สุขวันหน้า ไม่มีทุกข์ จะไม่มีวันสุข มีแต่สุขต่อไปจะเกิดทุกข์
- เกศภัยใหญ่หลวงที่เกิดขึ้น เนื่องจากขาดความอดกลั้นยังคิดชั่วพริบตา
- เมื่อท้องอืดก็ควรพอใจ ทองคำเป็นของนอกกายอย่าสนมัน เมื่อยามว่างพึงรำเริงไว้ ผมเราจะหงอกใครจะยังได้
- ชีวิตคนเรา แบ่งเป็น 2 ภาค ภาคหนึ่ง คือ สิ่งที่ผ่านมาแล้ว เป็นความผัน ภาคสอง คือ อนาคตที่จะมาถึง เป็นความหวัง
- เหตุใดจึงต้องตั้งผมบนศีรษะ เมื่อท่านมีความกมลุ่ม แม้ศีรษะล้านก็ไม่สามารถลดความกมลุ่มของท่านได้
- ท้อแท้ ก็จะมีผิดหวัง ผิดหวัง ก็จะล้มเหลว ล้มเหลว ก็จะพ่ายแพ้
- ผู้ที่เอาอย่างประสบความสำเร็จของผู้อื่นมาดำเนินชีวิต เป็นการซื้อประสบการณ์ด้วยราคาถูก เขาผู้นั้นจึงโชคดีมากกว่า
- ความเคยชิน สามารถนำไปสู่ความผิดพลาด

แต่ก็สามารถทำให้เราเข้าใจว่า ความผิดพลาด
นั้นเป็นการถูกต้อง

- สุขภาพที่แข็งแรง ต้องอาศัยออกกำลังกาย
นอกจากนี้ไม่มีวิธีอื่นใดที่ดีกว่า
- ความสุขกับการเหนื่อยยาก
เป็นมิตรที่แยกไม่ออก
- เมื่อชีวิตเรายังมีเวลาอยู่ จำต้องใช้เวลาให้
เป็นประโยชน์ หากให้เวลาผ่านไปแล้ว
มันจะไม่กลับมาหาเราอีก
- เรื่องที่ยากที่สุดมี 3 สิ่ง คือ:-
 1. รักษาความลับ
 2. ลืมความปวดร้าว
 3. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- ผู้ชายใช้ความตั้งใจไปสู่อุจหมาย
ผู้หญิงใช้กรรมวิธีไปสู่อุจหมาย
- หากท่านรักสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต ท่านควร
รักเวลาของวันนี้ เวลาของพรุ่งนี้ก็ยังไม่เป็น
ที่แน่นอนอย่าหวังมากนัก
- ไม่มีสิ่งใดที่น่าสมเพชเท่าคนใจตายด้าน
- เห็นปลาในวังมัวคิดอยากจะได้ ไม่กลับไป
สักแห่งที่ไม่มีทางได้
- การอาศัยผู้อื่นนั้นเป็นสิ่วลวงไม่แน่นอน
เมื่อตนล้มไปแล้วก็ควรลุกขึ้นยืนเอง
- นกกระजิบ ตัวมันแม้จะเล็ก
แต่ก็มีตีบไต ใส่หูพร้อม
- จะทำใจให้สงบ ต้องรู้จักมักน้อย
- แต่งงานกันแล้ว มักลืมแม่สื่อ
หน้าร้อนผ่านไปแล้ว มักลืมพัด
- ขอให้ตนรู้จักมานะ
อย่าเกรงผู้อื่นดูหมิ่น
- ความตาย คือ หน้าทีของมนุษย์ที่ทุกคน
จำเป็นต้องปฏิบัติไม่มีใครจะละเว้นได้
- หลังจากประสบเคราะห์ร้ายแล้ว
โชคดีมีภัยงายมา มืดที่สุดแล้วก็ต้องสว่าง

● อะไรเล่า

ที่เร่งให้เราไปสู่วัยชราทุกวันคืน
กึ่งหนึ่ง เป็นเสียงไก่ กึ่งหนึ่ง เป็นเสียงผีเท้า

● เมื่อไม่สร้างกรรมชั่ว

ใครเคาะประตูยามดึก หาดอกใจไม่

● ชีวิต เหมือนกระสวยที่วิ่งอยู่ตลอดเวลา
เมื่อด้ายหมดก็จบ

● การกระทำของคนน้อยนักที่เกิดจากเหตุผล
ส่วนใหญ่กระทำไป เพราะอารมณ์
อีกส่วนหนึ่ง เกิดจากความเคยชิน

● เมื่อทุกสิ่งสูญสิ้นไปหมด ความหวังยังคงอยู่

● ความฉลาดรอบรู้ของมนุษย์ มันรวมอยู่ใน
คำพูดสองคำคือ “รอคอย” กับ “ความหวัง”

● คนชอบได้หน้า ผู้รู้จะดูหมิ่น

คนเขลา ขึ้นชมพวกสอพลอยยกย่อง

ต้องตกเป็นทาสของความทะเยอทะยาน

● ในระหว่างทางเดินชีวิตของเรา มีเรื่องน่า
เศร้า 2 ประการ

1. ไม่มีจุดหมาย 2. พยายามจะให้ถึง
จุดหมาย

● ใครจะเข้าใจว่าท่านเป็นคนชนิดใดนั้นไม่สำคัญ
สำคัญอยู่ที่ความจริง ท่านเป็นคนชนิดใด
ต่างหาก

● ยามดวงดี จะได้ทองค่านับแสนอย่างง่ายดาย
ยามดวงตก จะเชื่อสุราสักขวดก็แสนยาก

● ใจไม่ลำเอียง ชีวิตราบรื่น

● วางแผนชีวิตที่ถูกหลัก จะสบายทั้งชาติ
วางแผนชีวิตผิดหลัก เดือดร้อนจนตาย

● ธาตุแท้ของน้ำ ต้องการความใสสะอาด
แต่ดินทรายทำให้ขุ่น

ธาตุแท้ของคน ต้องการความสงบ

แต่ความโลภ ทำให้วุ่นวาย

● กว่าเราจะทราบว่ “ชีวิตคืออะไร”

- เมื่อเรามีความเป็นอยู่อย่างไรก็ควรพอใจ
พึงอย่านำไปเทียบกับผู้อื่นจะสบายใจ
- ภาระนงก็ยากที่จะเป็นคน เป็นคนต้องไม่
ภาระนง
- ผู้ที่มีน้ำใจคนที่ทั้งยามประสบอันตราย และ
ยามปกติ นั่นคือผู้ “กล้าหาญ”
- วิธีจะอดสุราที่ได้ผล
ยามสว่างมาแล้วดูคนเมา
- ยามอึม พึ่งเตรียมอาหารแห้งไว้
ยามแดดจ้า พึ่งติดร่มไว้ใกล้ตัว
- พึ่งซ่อมหลังคาตอนที่ฝนไม่ตก
อย่ารอให้ปากแห้งจึงขุดบ่อ
- หากสามารถถอดกลิ่นความแค้นใน หัวพริบตา
จะไม่ทุกข์ร้อนตลอดชีวิต
- ความจริงผู้สามารถไม่มีเผ่าพันธุ์
ชายชาติวีรจึงต้องมีความมานะ
- เมื่อหิวก็รับประทาน เมื่อเหนื่อยก็พักผ่อน
เป็นหลักธรรมดา
แต่หิวแล้วกลับดื่มสุราเพื่อดับทุกข์
เมื่อเหน็ดเหนื่อยกลับนำความทุกข์ร้อนมา
กังวล จะต้องถึงจุดจบของชีวิต
- รู้จักเพียงพอ คือ ความร่ำรวยของธรรมชาติ
พึงเพื่อพุ่มเฟิย คือ ความยากจนที่สร้าง
ขึ้นด้วยมนุษย์
- การทำลายสุขภาพของร่างกาย ที่ร้ายแรง
คือ “โลภภัย” การรักษาสุขภาพให้สมบูรณ์
คือ “มักน้อย”
- ชื่อเสียงอันลือลั่น ได้มายาก
แต่จะเสียไปนั้นง่ายมาก
เพราะเกิดความมักได้เพียงครั้งเดียว
- จะทะเลาะทะเลาะกันไปเลย ทุกสิ่งขึ้นอยู่กับสวรรค์
- ท่านมีที่ดินนับพันไร่ นอนเพียง 2 ตาราง
เมตร

- ท่านมีสมบัตินับล้าน ท่านเพียง 3 เวลา
ท่านมีอารมณ์เต็มห้อง สวมเพียงชุดเดียว
- เมื่อถึงยามสมหวังควรเตรียมทางถอย
(ผักผ่อน) จะไม่ต้องตายเพราะความสุข
เมื่อยามผิดหวัง ควรเตรียมทางแก้ไข
จะสามารถอยู่รอดในยามทุกข์
- ความทระนงจะได้รับความเสียหาย
ความอ่อนน้อมจะได้รับความดีเพิ่มพูน
- ทุก ๆ คนที่มีใบหน้า และทุกคนก็รักษา
ของตน ต้นไม้ทุก ๆ ต้น ย่อมมีเปลือกจึง
อยู่รอด คนก็ต้องรักษาหน้าเช่นกัน
- คนฉลาด ย่อมไม่รอคอยโชคกลาง
แต่เขาจะฉวยโอกาส ใช้โอกาส เอาชนะ
โอกาส ให้โอกาสเป็นผู้รับใช้
- เมื่อจิตใจสงบ แม้จะอยู่กระต๊อบก็มั่นคง
- สุขภาพที่สมบูรณ์ ปัญญาที่เฉียบแหลม
คือ สุขภาพ
- จิตใจสะอาด คือ สวรรค์
จิตใจมืดมน คือ นรก
- เสียเงิน เท่ากับเสียไปสิ่งหนึ่ง
เสียชื่อเสียง เท่ากับเสียของไปหลายสิ่ง
เสียกำลังใจ เท่ากับเสียหมดทุกสิ่ง
- ได้ลิ้มรสความสุขเฉพาะหน้า
ต้องไม่เสียหายความสุขในอนาคต
- ความคิดเห็นกับความเพ้อฝันต่างกัน
เนื่องจากความเพ้อฝัน
อาจเลี้ยวขอบเขตและยากที่จะหาทางที่ถูกต้อง
ความคิดเห็นกับความโลภ ต่างกัน
เนื่องจากความโลภนั้น
เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน
- ความโกรธแค้น คือ ความบ้าชั่วคราว
ควรบังคับอารมณ์เสีย มิเช่นนั้นจะเป็นทาส
ของอารมณ์

- อย่าเกิดความกลัว และอย่าห่วงวันอาสาน จะมาถึง
- พึงอย่าโอ้อวดความรุ่งโรจน์ของท่านในวันพรุ่งนี้ เพราะยังไม่รู้ว่า พรุ่งนี้ความรุ่งโรจน์นั้นจะอยู่กับใคร
- ภายใต้อันตรายอันโอชะ จะต้องมียุติภัยให้เห็น
- มีสุขภาพที่สมบูรณ์กับความเฉลียวฉลาดรอบรู้เป็นความสุขของชีวิต
- คนที่เห็นแก่ประโยชน์ ย่อมไม่เห็นภัยปลาที่เห็นแก่เหยื่อ ย่อมไม่เห็นเบ็ด

เรื่องของการครองเรือน

- พึงอย่าสอนบุตรหลานให้เป็นผู้ดีคนหนึ่ง หรือเป็นผู้หญิงที่ถือตัวคนหนึ่ง จงพยายามสอนเขาให้เป็นผู้ชายคนหนึ่ง หรือผู้หญิงคนหนึ่ง
- เมียสวยสุขตา ให้ความสุขครึ่งชีวิต เมียดีสุขใจ เป็นมิตรแท้ตลอดชีวิต
- ก่อนแต่งงาน พึงเปิดตา หลังแต่งงาน พึงหลับตา
- ผู้ที่มีความสามารถในวัยหนุ่มสาว ท่านว่าเคราะห์ร้าย เพราะทำให้ลืมไปว่า ข้างหน้ายังต้องต่อสู้ อีกมากมาย
- ปลอญให้ลูกหลานหยิ่งผยอง ไม่ต่างกับเปิดทางให้ไปสู่ความชั่วร้ายทั้งชีวิต
- มารดาที่ดีต้องรู้จักสั่งสอนให้ลูกไปสู่ทางที่ถูกต้องของสังคม อย่าตามใจจนเสียผู้เสียคน
- ชีวิตอนาคตของลูกอยู่ในกำมือของผู้เป็นแม่

- หากไม่เข้มงวดในการอบรม ปลอญปละละเลยชีวิตของลูกจะยุ่งยาก
- น้ำตาของแม่ทุกหยด มีธาตุรวมอยู่หลายสิ่ง มีทั้งความกังวล ความห่วง ความทุกข์ และความปรารถนาดี
- สามีที่ดีต้องวางตัวเป็นคนหูหนวก ภรรยาที่ดีต้องวางตัวเป็นคนใบ้
- ภรรยาที่ดี ต้องไม่ยุ่งยากเกี่ยวกับธุระส่วนตัวของสามี ขณะเดียวกัน สามีก็ต้องวางตัวเช่นเดียวกัน
- ประุงอาหารให้อร่อย เป็นหน้าที่ของภรรยา หาเงินจัดซื้ออาหารที่สวยงาม เป็นหน้าที่ของสามี
- เป็นภรรยาที่ดีและฉลาด ต้องเข้าใจจิตใจของสามี และควรรู้จักหาโอกาสคอยปลอบโยนเขาทำให้เขาออกมาจากความกลุ้ม เพราะความกลุ้ม ความทุกข์ เล็ก ๆ น้อย ๆ อาจกลายเป็นโรคประสาทได้
- ควรจงเขาออกจากห่วงแห่งความทุกข์ให้มาอยู่ใกล้ท่าน พึงอย่าปลอญให้เขาติดอยู่ในกำแพงทุกข์คนเดียว หรือขับให้เขาไปหาที่ปลดทุกข์แห่งอื่น
- โดยทั่วไปแล้ว เมื่อหญิงสาวรักกับชายคนหนึ่ง เธอจะมีเมตตาต่อชายนั้นคนเดียวเท่านั้น
- อยู่ในวัยเยาว์ พึงพยายามหาความรู้ใส่ตนอนาคตจึงสามารถประกอบอาชีพที่เป็นหลัก
- หากว่ามีใครถามข้าพเจ้าว่า แต่งงานดีหรือไม่ ข้าพเจ้าจะตอบทันทีว่าแต่งงานดี แต่งงานแล้วจะเสียใจภายหลัง ไม่แต่งงานก็จะเสียใจภายหลัง
- ผู้หญิงส่วนใหญ่ชอบสร้างความยุ่งยากโดยไร้เหตุผล เธอร้องไห้เมื่อไร เมื่อนั้นคือเหตุผลของเธอ

ไปหมด

- นักปราชญ์เคยเตือนไว้ว่า
“นักการเมืองพึงระวังจิตใจตนเอง
ขณะนั่งคิดอยู่เดี่ยวดาย
อาจพาสชาติไปสู่หายนะได้”
- คนวิ่งเต้นอยากได้ตำแหน่ง
ใจเหมือนหนู
เมื่อได้ตำแหน่งแล้ว
ใจเหมือนเสือ
- คนมีชื่อเสียง จะไม่รับทรัพย์ที่ไร้ศักดิ์
- ไม่มีภัยใดใหญ่กว่าการปล่อยให้ใจทำตาม
กิเลสของตน นักปกครองควรตระหนักใน
ข้อนี้

เรื่อง ของศีลธรรม

- ได้ลาภยศและทรัพย์สินเงินทอง โดยมีขอบ
ไม่ต่างกับปูเมฆที่เลื่อนลอยไม่มีวันอยู่คงที่
- ปลุกต้นไม้ พึ่งรักษาราก
ปลุกฝังความดี พึ่งระวังจิต
- ความจริงย่อมชนะคำแก้ตัว
- มีคุณธรรม จะพบความสุข
เมื่อมีสุข ชีวิตก็ยั่งยืน
- ประกอบแต่กรรมดีเสมอ
แม้จะไม่สามารถเพิ่มความสุข
แต่จะลดความทุกข์ให้น้อยลง
- ความโกรธแค้น หากสามารถอดกลั้นไว้ก่อน
เมื่อผ่านพ้นไปแล้วจะรู้สึกว่ารอดทุกข์
- กฎหมาย คือศีลธรรมอันเปิดเผย

แต่ศีลธรรม คือกฎหมายที่ไม่เปิดเผย

- ผู้ใดชอบสร้างกรรมชั่ว
แม้จะรุ่งโรจน์ปานใด ก็ไม่ยั่งยืน
- อยู่ในสังคมด้วยมีเมตตาธรรมอยู่ในใจตลอด
เวลา จะมีแต่ความราบรื่น สมบูรณ์พูนสุข
- สะสมเมตตาธรรม
เอื้ออารีต่อเพื่อนมนุษย์
จะรุ่งเรืองไปหลายชั่วอายุ
- สุภาพชน ใช้ปาก
อันธพาล ใช้เท้า
- ผู้มีกตัญญูต่อพ่อแม่ อย่าเบื่อหน่าย
เพียงพริบตาเดียว ก็เป็นพ่อแม่คนแล้ว
- บุญดี วาสนาดีจะตกอยู่แก่ผู้มีเมตตาจิต
ความสำเร็จเป็นปีกแผ่น ตกอยู่แก่ผู้มีใจ
อารีเท่านั้น
- เห็นชาวบ้านเขารุ่งโรจน์ อย่าอิจฉา
ปรองเสียว่า เพราะบรรพบุรุษของเขาทำ
ความดีไว้มาก
- ไม่กตัญญูต่อพ่อแม่
จะหวังให้ลูกกตัญญูต่อตนนั้นยาก
- เราเดินทางไปแล้ว
เมื่อสำนึกว่าการกระทำนั้นเป็นการมิชอบ
ในระหว่างกึ่งทาง ควรรีบกลับตัวเสีย
จะพบแต่ความสงบ
- ความขยันเป็นทางไปสู่ความสำเร็จ
การระมัดระวัง เป็นเกราะป้องกันตัว
- โชคดีมักจะอยู่ใกล้กับคนใจกล้าและพยายาม
- พื้นฐานของความสำเร็จ อยู่ที่ความมานะ
ประโยชน์ที่ได้จากความมานะ คือความ
สำเร็จ
- อย่าคิดว่าตนเก่งทุกสาขา
ความสามารถของคนมีจำกัด
- คนที่ต้องอาศัยคนใดของผู้อื่น

ไร่นาของตนจะต้องรกร้าง

- ตอนพิจารณาต้องระมัดระวัง
เมื่อลงมือแล้วต้องเด็ดขาด
หากไม่ทำไปตามความเห็นที่ถูกต้อง
ก็ต้องปฏิเสธอย่างเด็ดขาด
- ที่ได้เจริญแล้ว คือแหล่งหากินของคนฉลาด
ใครที่คิดว่าตนฉลาด จะกลายเป็นคนโง่โดย
ไม่รู้ตัว
- คบกับคนเห็นแก่ตัวเพียงวันเดียว
จะเป็นภัยแก่ตนตลอดชีวิต
- แดงนั้นเนื้อมันหวาน
แต่ขี้ของมันขม
ทุกคนในโลก ไม่มีใครดีพร้อม
- ถือวาจาเป็นเกณฑ์ในการคบคน
คนเขาจะประจบด้วยวาจา
หากถือเอาการกระทำเป็นเกณฑ์
คนเขาจะทำทุกอย่างด้วยความสามารถ
- กินมากไม่อร่อย
พูดมากไม่มีคุณค่า
- เมื่อคนรู้ทำเป็นไม่รู้ ไม่เบื้อ
แต่เบื้อ เมื่อคนไม่รู้ทำเป็นคนรู้
- ซกหลม เปลืองแรง
พูดเพื่อเจ้อ เปลืองน้ำลาย
- ใครบอกว่าไม่ชอบเงิน เชื้อยาก
ใครสนิทกับเราจนเกินเหตุ ก็เพราะเห็น
แก่ตัว
- ขาวลือที่ไม่มีความจริง
จะไปจบที่คนรอบรู้
- วาจาที่รื่นหู ขาดความศักดิ์สิทธิ์
วาจาที่ศักดิ์สิทธิ์ ย่อมไม่รื่นหู
- อย่าคุยถึงความสมหวังของตนกับคนผิดหวัง
- สุขภาพคนจะไม่หลงกลผู้อื่น และจะไม่ทำ
ให้ผู้อื่นเสียหน้า

- คนเขลาเห็นความผิดของคนอื่นชัดเจน
แต่กลับไม่แลเห็นความผิดพลาดของตน
- วาจาที่ไม่พูด ดั่งยิ่งกว่าเสียงกลอง
- คนที่มีเสียงอย่างชายชาติตรี แต่ใช้สายอย่าง
ผู้หญิง เป็นคนสับปลับ มีแต่กลลวง
- อย่าถือว่าตนมีศักดิ์สูง แล้วหมิ่นผู้อื่น
อย่าถือว่าตนร่ำรวย แล้วเบ่งทับคนอื่น
เป็นการหยิ่งผยองที่น่าตำหนิ
- ผู้แนะให้คนยุติการต่อสู้ คือสุภาพชน
ผู้ยุยงให้ผู้อื่นต่อสู้ คือคนบาปหนา
- คำพูดที่แนะให้คนทำความดี มีแต่ได้ ไม่มี
เสีย
- อยู่ในระหว่างสมหวัง อย่ารับปากใครง่าย ๆ
อยู่ในระหว่างความแค้น อย่าเขียนจดหมาย
ถึงคนอื่น
เพราะคำพูดตอนสมหวังมักเสียสัตย์
คำพูดตอนแค้นมักขาดมารยาท
- พูดมากเป็นที่รังเกียจของสังคม
ยิ่งเป็นความลับของคนอื่น
จะเริ่มเป็นภัยแต่บัดนั้น
- ทำกับผู้อื่นอย่างไร ก็จะได้รับตอบแทน
อย่างนั้น
- คนโง่ชอบยกตัวเอง
คนฉลาดชอบยกคนโง่
- วาจาที่แสนหวาน ความหมายจะต้องขม
- คนดียอมจะนำค้ำด้วย
หากยังไม่ทราบว่าเป็นจริงหรือไม่
ไม่ควรรีบทำความสนิทสนม
คนชั่วยอมนำดีตัวออกห่าง
แต่ก็ไม่ควรแสดงออกทันที

เรื่องของบุคลิกลักษณะ

- ผู้ใดตาตาโตแวววาวและคมคายจะสมบูรณ์ในทรัพย์สินรูปตาสั้นคิ้วยาว จะมั่นคง
- ผู้ใดมีหัวตาเป็นแผลหรือขาดจะเสียทรัพย์สินขาดลาภ
ตาเหมือนตาไก่ เป็นคนใจร้อนพิชสงมากใจโหด
- ผู้ใดมีใบหน้าสีเหลี่ยมมีบุญ
ใบหน้าสีเหลี่ยมรูปยาวมียศ
ใบหน้าเหมือนลาเห็น้อยาก
ใบหน้าคูนาวาดเป็นคนขาดทายาท ต้องอยู่โดยลำพัง
- ผู้ใดมีใบหน้าช่วงบนอิมเอิบ เพราะได้พรสวรรค์สมบูรณ์ทุกอย่าง ช่วงกลางใบหน้าอิมเอิบโชคดี
- ผู้ใดมีใบหน้าคางเชิดสูง อิมเอิบ สบายเมื่ออายุแก่เฒ่า บุตรหลานเจริญ
- ผู้ใดใบหูางออกเหมือนใบพัด เมื่ออายุยังเยาว์ ฐานะพ่อแม่จะพบความอับเฉา
- ผู้ใดชอบก้มหน้าคอดก พุดจาเสียงแหบ มีนิสัยเป็นคนพาล เป็นคนมักได้ใจโหด
- ผู้ใดโหนกแก้มไม่นูน ชีวิตอับเฉา หากความสบายได้ยาก
- ผู้ใดตาโปนและตั้งจุมูกเป็นข้อ (หัก) อายุจะไม่ยั่งยืน
- ผู้ใดมีโหนกแก้มนูนแหลม และตั้งจุมูกเป็นสันและคม ถึงวัยกลางคนมักสร้างเรื่องที่ผิดศีลธรรม
- ผู้ใดมีกระดูกนูนบนหน้าผาก กระดูกท่ายทอยนูนขึ้นกระดูก 2 มุมขมับนูนขึ้น กระดูกสันคิ้วนูนขึ้น กระดูกโหนกแก้มนูนขึ้น หากพร้อมจะเป็นคนมีวาสนาดีมาก

- ผู้ใดมีกระดูกนูนขึ้นพร้อมทั้ง 5 จุด เป็นคนมีวาสนาดีแน่ แม้จะนูนขึ้นเพียง 1 จุด หรือ 2 จุด ไม่อับจนไม่ต่ำต้อย หากนูนถึง 3 จุด 4 จุดยิ่งดี
- ผู้มีวาสนาดีตัวหนักเท่าเบา ผู้อับเฉาตัวเบาเท่าหนัก ผู้มีโหนกคิ้วสูงชื่อตั้ง ตั้งจุมูกสูงตำแหน่งสูง
- ชื่อตั้งขึ้นอยู่กัโหนกคิ้ว ตำแหน่งสูงขึ้นอยู่กัสันจุมูกสูง แต่แก้มตั้งนูนด้วย แหวคาคมคายเป็นคนเจ้าปัญญา เจ้าความคิด
- ผู้มีวาสนาดีแผ่นหลังต้องหนา คนท้องพลัยมักจะรวยแต่กันต้องมีเนื้อเต็มด้วย รูปตาวาวเป็นคนมีความรู้ ปากสีเหลี่ยมเป็นคนสามารถทางเจรจาพาทีพูดเก่ง
- ผู้ใดศีรษะกลมขึ้นโหนกวาสนาสูง มีเมตตาธรรม เป็นคนใจบุญตาตั้งเป็นคนใจร้อนตาดูใจเหี้ยม ตาชอบชำเลื่องชื่ออิจฉาวิชาคนสายตาสั้นฉลาด
- ผู้ใดมีสีหน้าหม่นหมอง ใจเหี้ยมอำมหิต หัวคิ้วน เป็นคนเจ้าทุกข์
- ผู้ใดหางตาชี้สูงไปทางขมับ ชีวิตราบรื่นสบายจนแก่
- ผู้ใดนัยน์ตาทั้งคู่ หากตาตาแวววาว แจ่มใสลึกซึ้ง จะเป็นผู้สามารถ และร่ำรวยทั้งทรัพย์สิน และยศ
- สามารถอ่านได้ว่าคนประเภทใด ดีหรือเลวจากนัยน์ตาคคนที่ม่แววตาสดใส ให้รู้สึกน่าใกล้ชิดเป็นคนดี หากแววตาขุนม่วกลอกลิ่งคบยากพึงระวังไว้้อาจเป็นภัย
- ผู้ใดหน้าผากแหลมไป ใบหูกลับ หูฉิ่งนั้นจะต้องแต่งงานถึง 3 ครั้ง 3 หน และหากหน้าผากแหลม กระดูกแก้มเห็นชัดมากก็เช่นกันต้องเสียผ้าบอຍ

- ผู้ใดใบหน้าหยาบกร้าน ตัวเล็ก สบายชีวิต ใบหน้าเล็ก ตัวใหญ่หยาบกร้าน จนยากถึงแก่เล่า
- ผู้ใด หู ตา จมูก ปาก สีจูดนี้ หากมีสภาพกว้างโล่งจนเกินไป ขาดทรัพย์มีแต่อุปสรรค
- ผู้ใด ขมับ 2 ข้าง แก้ม 2 ข้าง คาง 2 ข้าง (ใต้แก้ม) ทั้งหกจุดนี้ เต็มอím อยู่ที่ใดก็เป็นคนร่ำรวยในย่านนั้น
- ผู้ใดหน้าเชิด เป็นคนขาดกตัญญู หน้าเป็นแอ่ง เป็นคนเจ้าความคิด หน้ากระดุกเหนือหน้า เป็นคนขาดเยื่อใยไมตรี
- คนที่สันจมูกโด่ง แต่กระดุกแก้ม 2 ข้างแบน (ไม่นูน) เป็นคนอกตัญญู ใจแคบ ไม่มีการเผื่อแผ่แก่ใคร
- ผู้ชายศีรษะกลมและค่อนข้างโต อายุจะยืนฐานะมั่นคง
- ศีรษะต้องกลมและโหนก วาสนาดี บนศีรษะสูงนูนขึ้นผู้นั้นตำแหน่งสูง
- คนศีรษะแหลมอภัพชีวิต หากความสำเร็จยาก หากศีรษะเล็ก คอยาว ถ้าไม่จนอายุก็จะสั้น
- หากผู้ใดศีรษะตก (หมายถึงไม่ตั้งตรง) ในตำราถือมากอายุจะไม่ยั่งยืน
- ผู้ที่ศีรษะยืดยาวไปข้างหน้ามากกว่าก่าวก้า แม้ร่ำรวยก็ไม่ยั่งยืน
- ผู้ใดมีหนังหย่อนมีบุญ ศีรษะบอบอายุสั้น ขมับ 2 ข้างไม่นูน ยากจน ศีรษะไม่มีโหนกนูนฐานะต่ำต้อย
- เห็นกระดุกศีรษะอย่างชัด เป็นคนเหน้อยยากชีวิตไม่ราบรื่น
- ผู้ใดกระดุกศีรษะยุบ อายุสั้น แม้จะร่ำรวยตำแหน่งสูงก็ไม่ยั่งยืน
- ผู้ใดศีรษะโตแต่ไม่มีโหนกให้เห็น ชีวิตยากไร้

ศีรษะโตแต่ป่าไม่ได้ส่วน (เล็ก) จะต้องกำพร้า

- ผู้ใดศีรษะโตแต่ก้านคอเล็ก อายุสั้น แต่ผู้ที่ศีรษะมีโหนกเนื้อหนา ตำแหน่งสูง
 - ผู้หญิงศีรษะมีกลิ่นสาบอภัพต่ำต้อยเจริญยาก ศีรษะแหลมไม่ส่งเสริมสามี กระดุกศีรษะโตมากเกินส่วน ชีวิตพบแต่ความผิดหวังเศร้าโศก
 - ผู้ที่มีหน้าผากกว้างเนื้อเต็มชีวิตราบรื่น หากเป็นเหลี่ยมจะยิ่งรุ่งโรจน์
 - ผู้ใดขมับ 2 ข้างไม่บานออก ไม่สามารถรักษามรดกไว้ได้นาน
 - ผู้ใดหน้าผากไม่นูนไม่เชิดแม้จะมีตำแหน่งดี ก็มีแต่อุปสรรค
 - ผู้ที่มีหน้าผากยุบ มักผิดหวังในชีวิต หน้าผากต่ำไม่ทันคนชีวิตไม่ราบรื่น
 - ผู้ใดหน้าผากเบี้ยวไม่ตรง ชีวิตมีแต่อุปสรรค ขมับด้านซ้ายยุบเสียฟอกก่อน หน้าผากแหลมก็เช่นกัน
 - ผู้ใดขมับด้านขวายุบ เสียแม่ก่อน
 - เรือนร่างของผู้หญิงอ่อนช้อยนิ่มนวล อยู่ในเกณฑ์ดี หน้าผากเบิกเกินไป เหลี่ยมหรือกว้างไป จะต้องเป็นหม้าย
 - บุคลิกไม่สมส่วนเท่าที่ควร แม้ว่าวาสนาก็ไร้ผล
- หญิงสาวพราวเสน่ห์ ส่วนใหญ่จะอภัพชายก็ยากที่จะก้าวไปได้ไกล
- คนดีมีบุคลิกดี คนร้ายมีบุคลิกร้าย บางคนแทรกความดีอยู่ในความร้าย บางคนแทรกความร้ายอยู่ในความดี ความร้ายคือบ่อเกิดแห่งความหายนะ ความดีคือบ่อเกิดแห่งความรุ่งโรจน์ หากชายใดมีลักษณะ และกิริยาทำทางเป็นเพศหญิงไม่มีวันจะได้ยศศักดิ์

และความมั่งมี

- ชายใดที่มีบุคลิกเป็นหญิง มีบุตรจะเป็นหญิงมากกว่าชาย ทั้งอายุจะสั้นด้วย หากหญิงใดมีบุคลิกเป็นชาย การพุดจาและกิริยาเป็นชาย จะเสียผิว เสียลูก ชีวิตจะอัปจน แต่อายุจะยืนนาน

บันไดชีวิต

- ผู้ใดจิตใจโอบอ้อมอารี สุขุมเยือกเย็น มีบุตรจะเป็นศรีแก่ตระกูล หลาน ๆ จะรุ่งเรือง
- ผู้ใดมีความสามารถยอดเยี่ยม แต่มีจิตใจไม่ยอมลงใครไม่ประจบเพราะหวั่นภัยก็จะพบแต่อุปสรรคตลอดชีวิต
- ผู้ใดไม่ลืม และบ่นถึงญาติมิตรเก่าแก่อยู่เสมอ จะมีอายุยืนนาน และสบายเมื่อยามแก่เฒ่า
- ผู้ใดนอบน้อมแก่คนร่ำรวยจนออกหน้า และดูหมิ่นเหยียดหยามคนยากคนจน ยากที่จะฝากลูกฝากเมีย ฝากผีฝากไข้กันได้
- ผู้ใดเคารพนับถือผู้เฒ่าผู้แก่ และเมตตาสงสารทารกและเด็กน้อย ผู้นั้นจะสามารถเชิดชูตระกูล ลูกหลานจะรุ่งโรจน์
- ผู้ใดชอบพุดจาพล่อย ๆ ลบหลู่ชาวบ้านอย่างโอหัง อายุของตนจะสั้น
- ผู้ใดพอได้เงินทองเพียงหยิบมือ หรือจำนวนที่ไต่ย่น้อยก็รู้สึกว่าได้เต็มล้นจนอดที่จะโอ้อวดมิได้ อนาคตไม่ไกล แม้จะมีก็มีอย่างจำกัด
- ผู้ใดร่ำรวยมหาศาล ไม่มีวีแววแสดงว่าตนมั่งคั่ง ผู้นั้นเป็นผู้รวยจริง
- อยู่ในวัยกลางคน จีบงานสิ่งใดลืมนง่าย สติ

เลื่อนลอยคล้ายคนนอนไม่เต็มอิ่ม อายุยากที่จะเลย 40

- ดีใจตื่นตื่นง่าย หรือโกรธง่าย โดยไร้เหตุผล หรือไม่เลือกกาลเทศะด้วยอารมณ์ ชั่วชีวิตเขาจะพบความสำเร็จในผลงานยากมาก
- ทุกสิ่งต้องสำรวจตนเอง มีสิ่งใดบกพร่องก็ควรแก้ไข สะสมนานไป สิ่งที่ท่านเคยถูกใส่ความก็จะมีผู้ให้ความเป็นธรรม
- อายุยังอยู่ในเยาว์วัย ประกอบกรรมใดจับพลัน และตระหนงเกินกว่าความเหมาะสม จะหวังให้อายุยาวนานนั้นยาก
- ประกอบกรรมใด คิดถึงว่าหากตนจะต้องมาประสบบ้างแล้วกลับใจได้ในบัดดล จะประสบโชคดี
- ผู้ใดสร้างแต่ประโยชน์แก่ตน และต้องให้ผู้อื่นเดือดร้อนแสนเข็ญ ลูกหลานจะอกตัญญู หันตาเห็น
- ชอบข่มขู่ขูดรีด ชื่อที่ไรที่นา จนผู้ยากไร้ต้องจำใจขาย ผู้นั้นจะต้องมีลูกทพรพี ล้างผลาญสมบัติจนหมดสิ้น
- เคารพนับถือครูบาอาจารย์ อย่างเสมอต้นเสมอปลายผู้นั้นจะได้บุตรที่สามารถ
- ชอบใช้วาจาสามทวา ส่อเสียด ใส่ความที่ขาดความจริง จนผู้อื่นอับอายเสียหาย บันปลายจะล่มจม
- เห็นเป็นโอกาสที่ดี รีบขยายธุรกิจการทำงานอย่างมีหลักเกณฑ์ สายตากว้างไกล จะสมความมุ่งหมาย และพบความสำเร็จ
- ผู้ใดมีความรอบรู้จริงจัง แต่ไม่ยอมชี้ทางหรือแนะนำผู้อื่นซึ่งเป็นญาติมิตร จะมีได้สิ่งใดดีขึ้น ญาติมิตรก็มีได้เกิดสิ่งใดดีขึ้น
- ผู้ใดรู้จักพอกับคนที่ถือว่าตนรวยแล้ว ต่างกันเพราะฝ่ายแรกเจียมเนื้อเจียมตัวจะได้ลาภ

- ฝ่ายหลังทำพียง มักพบแต่เคราะห์กรรม
- ผู้ชอบคำความ มีเรื่องยุ่งยากกับชาวบ้านบ่อยครั้ง ไม่จบสิ้น อนาคตไม่ไกล พบแต่ความยุ่งยาก
 - ผู้ที่แข็งกร้าวเกินไป คิดทำสิ่งใดเคยสำเร็จแต่ยากที่จะไม่เกิดความเสียหายในภายหลัง
 - ผู้ที่อ่อนแอเกินไป คิดทำสิ่งใดสำเร็จยาก พอมีบุญอยู่ไปวันหนึ่ง ๆ ไม่ผาذاเอน
 - ผู้ที่ยามแค้นกลับหัวเราะ แม้อายุจะยิ่งยืน ก็จะเป็นคนเจ้าเล่ห์แสนกล
 - พยายามหาทางประณีประนอม เพื่อให้ทุกสิ่งลุล่วงเรียบร้อยด้วยดีเป็นคนมีคุณธรรมสูงส่ง
 - เมื่อพบสิ่งที่ผิดใจเพียงน้อยนิด ก็ถอดสีหน้า หันคว้น เป็นคนใจแคบ ถึงรุ่งเรืองก็ยิ่งยืนได้ยาก
 - ผู้ใดโหนกแก้มเห็นแต่กระดูก ชีวิตอัปเจาหาความสบายได้ยาก
 - ผู้ใดตาโปนและตั้งจมูกเป็นข้อ (หัก) อายุจะไม่ยั่งยืน
 - ผู้ใดโหนกแก้มนูนแหลม และตั้งจมูกเป็นสันและคม ถึงวัยกลางคนมักทำผิดศีลธรรม
 - ผู้มีวาสนาดีตัวหนักเท่าเบา
ผู้อับเจาตัวเบาเท่าหนัก
ผู้มีโหนกคิ้วสูงชื่อดัง ตั้งจมูกสูงตำแหน่งสูง
 - ชื่อดังขึ้นอยู่กับสันคิ้ว ตำแหน่งสูงขึ้นอยู่กับสันจมูกสูงแต่แก้มต้องนูนด้วย แหวดาคมคายเป็นคนเจ้าปัญญา เจ้าความคิด
 - คนชอบมองต่ำดูต่ำใจโหด
คนมองไกลเจ้าปัญญา
คนมองตรงเป็นคนจิตใจอารี
มองสูงมากใจร้อน
ชอบมองคนด้วยหางตาไว้ใจยาก

- นัยน์ตาลอกแลก กลอกกลิ้ง หมกมุ่นทางกามารมณ์
- คนเดินชอบก้มหน้าเจ้าความคิด
ผู้ใดมีลักษณะสงบไม่ร้อนรน ชูก็ไม่หวาดหวั่น ได้ยินเสียงผิดปกติไม่ตกใจง่าย นอนไม่มีเสียงกรน เดินสงบเรียบเป็นคนวาสนาดีพร้อม
 - ผู้ถอดสีหน้าง่าย เป็นคนวาสนาน้อย ยากที่จะรุ่งเรืองได้นาน ชอบมีเรื่องบาดหมางกับผู้อื่น อนาคตไม่ไกล
 - ชอบหัวเราะ หรือเกี้ยวกราดโดยไร้เหตุผล ญาติมิตรห่างเหินตัดขาดไม่คบหา
 - คนใจบุญสุนทาน ใครเดือดร้อนยินดีช่วยเหลือเกื้อกูลเท่าที่สามารถไม่เลือกหน้าสวรรค์ให้ลาภ
 - อดทนต่อการขมขู่ ต่อไปบุตรหลานจะรุ่งโรจน์
 - ถึงกาลเวลาที่สมควรพักผ่อนจากตำแหน่ง หลีกทางให้ผู้อื่นมาแทน จะมีความสุขนั้นปลายชีวิต
 - ได้หรือเสีย โดยไม่รู้สึกรู้สึกระเด็นหรือเสียดาย ต่อเหตุที่เกิดขึ้นแม้จะไม่อยู่ในตำแหน่งสูง ก็จะเป็นคนรวย อายุยืนนาน
 - ถึงคราวตื่นเต้นตึกตึกใจ หรือโมโหเคืองแค้นไม่แสดงออกบนใบหน้า เรียกว่า “สุขุม” ผู้นั้นจะมีชื่อเสียงและสูงเกียรติ
 - เพศชาย ปัญญาอ่อน ใกล้เคียงอันตรายมาก เพศหญิง เจ้าอารมณ์ วันหนึ่งจะผิดหวังอย่างหนัก หาทางออกยาก
 - ไม่ระวังวาจา ทำสิ่งที่สังคมไม่ให้อภัย จิตใจต่ำช้า สามหาอันตรายถึงตายโหง
 - นิสัยแปลกกว่าชาวบ้านทั่วไป ร้ายกาจและผิดศีลธรรม จะเสียลูก เสียเมีย ไม่เกินอายุ
 - จิตใจคดโกงเป็นนิจสินผิดมนุษย์ ต้องพบ

กับโจรผู้ร้ายหรืออัคคีภัยจนหมดตัว

- คนเห็นแก่ตัวไม่คำนึงถึงหัวอกคนจนยาก มีโอกาสขีตริคเป็นต้อง คั่นคั้นจนสะใจ จะต้องคดีอาญาขึ้นโรงขึ้นศาลบ่อยครั้ง
- ดูหน้าตาสง่าภูมิฐาน แต่การกระทำกลับชั่วร้ายไร้มารยาทประเภทนี้อายุไม่ยืน
- หญิงที่มีวาสนาดี แม้ความสามารถไม่มากนัก หากเป็นคนสงบเสถียรเรียบร้อย สุขภาพบุคลิกเป็นที่น่ายำเกรง จะได้สามีที่มียศมีศักดิ์
- หญิงใด แต่งตัวไม่ดูฉูดฉาด สะอาดเรียบร้อย มักมีวาสนาที่จะสามารถรักษาเงินทอง นับหมื่นนับแสน
- หญิงใด พุดมาก บ่นมาก ต้องการเอาชนะคนทุกคน มีลูกมักเจ็บป่วย หรือคนจะเจ็บเนื้อ เจ็บตัว
- หญิงใด มีความกตัญญูต่อญาติผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะฝ่ายตน หรือฝ่ายสามี และเอื้ออาทร สามี รุ่งเรือง บุตรมีอนาคต
- เมื่อทราบว่สิ่งใดเป็นสิ่งที่งาม ฟังกระทำ โชคลาภจะมาถึงท่าน สิ่งใดเห็นว่าเป็นการชั่ว ฟังละเว้นเสียโดยพลันภพภัยทั้งปวงจะพ้นตัว
- หญิงใดเห็นหญิงจนผิดมนุษย์ จิตใจเหี้ยมโหด ขาดความยังคิดถึงวัยแก่เฒ่าจะไร้ที่ฟังฟัง
- คนพูดจารีบร้อน จนผู้ฟังฟังไม่ทัน ปากเหมือนปากถูกรัดด้วยเชือก จะพบกับเหตุร้ายถึงเร็วร้อนไปทั่วทิศ
- เศรษฐีอายุมักจะสั้น คนจนอายุมักจะยืน คนรวยมักมีลูกน้อย คนยิ่งจน ลูกยิ่งดก
- คนโทสะร้าย โจรอันเป็นไฟ เสียบุคลิก ถือกันมาก ฟังสงบอารมณ์เมื่อรู้สึกตัว รักษาความเยือกเย็นไว้ จะราบรื่นขึ้นกว่าเก่าก่อน

- แม่บ้านครองเรือนรู้จักประหยัด ครอบครัวยจะมีกินมีใช้ไม่ขัดสน
- ใช้คนที่เป็นผู้น้อยฟังพูดด้วยอารมณ์ดี คนจะยำเกรง
- เมื่อฟังมาว่าคนนั้นเป็นคนดี ก็เกิดความสงสัย เมื่อฟังมาว่าคนนั้นเป็นคนชั้วก็เชื่อเป็นจริง ชอบกล่าวถึงความเลวของผู้อื่น แต่ไม่คำนึงถึงความดีของผู้อื่น เจริญยาก
- ยากจนยากไม่สนใจว่าใคร จะรุ่มรวยใครจะขัดสน วันหนึ่งได้ดีจะไม่ตระนง
- ยามมั่งมีไม่ลืมความยากจนในอดีตกาล บั้นปลายชีวิตจะไม่ผิดหวัง
- การอ่านอุปนิสัยของผู้คน ให้ถือศีลธรรมเป็นเอก ความสามารถเป็นโท หากมีพร้อมนับว่าคนดี หากมีแต่ศีลธรรม แต่ขาดความสามารถพอใช้ได้ หากมีแต่ความสามารถ แต่ขาดศีลธรรมใช้ไม่ได้
- ให้อ่านคนเมื่ออยู่กับเงิน ให้อ่านคนเมื่อยามยาก ให้อ่านคนในเวลาประกอบกิจการงาน ให้อ่านคนหลังดื่มสุรา
- อยู่ในสถานที่สนุกครื้นเครง วางตัวเฉยเมยได้ คนประเภทนี้วันหน้าจะเหนื่อคน
- กับเรื่องขัดใจ เล็กน้อยเกิดโทสะจริตง่าย กับเรื่องใหญ่จะเกิดสิ่งใดขึ้นก็พอจะรู้ กับเรื่องใหญ่หลงไม่หวั่นไหวเลย กับเรื่องเล็กน้อยก็พอจะรู้เช่นกัน
- ผู้ไม่หวังผลประโยชน์ไม่เสียหาย ผู้ไม่หวังผลบุญไม่เป็นภัย
- ผู้ชอบเป็นคนดัง มักประกอบสิ่งประหลาด เมื่อประกอบสิ่งประหลาดมากเข้า ไกลอันตราย นักปราชญ์จึงห้ามฟังอย่าดัง
- คนอยู่เฉยจะเรียบเหมือนไม่มีใครอยู่ด้วย พอเคลื่อนไหวเหมือนจะไปสู่ศึก พวกนี้

ถือว่าเป็นพวกมีพลังกายดี ชีวิตจะรุ่งโรจน์

- ดังที่ว่ามาแล้วดูจากคนที่ตั้งอกตั้งใจ เคลื่อนไหวหรือกระทำการใดช่วงต่อไป หมายถึงตอนที่ทำงานติดต่อกันจะเป็นผู้ทำงานสม่ำเสมอหรือไม่ ตอนนี่ก็จะดูออก เพราะคนประเภททำงานแล้วพอทำไปได้พักเดียวก็ขาดตอนไปไม่ติดต่อย่างสม่ำเสมอจึงไม่มีทางได้ผลงานที่ดี

- ขงเบ้งพูดไว้ว่า “การทดสอบผู้คนั้น”

1. ให้ตอบปัญหาความถูกต้อง เพื่ออ่านความเที่ยงธรรมและเหตุผล
 2. ชักใช้ไล่เรียงเหตุและผล เพื่ออ่านความสามารถในชั้นเชิง
 3. ตั้งเป็นปัญหาว่าควรแก้ไขอย่างไร เพื่ออ่านความรอบรู้ประสบการณ์
 4. ให้รู้จักว่าเหตุร้ายต้องเกิดแน่จะอย่างไร เพื่ออ่านความกล้าหาญ
 5. ให้รำสฺราจนมึนเมา เพื่ออ่านนิสัย สันดาน
 6. เอาเรื่องผลประโยชน์เป็นเหตุ เพื่ออ่านว่าจะเป็นคน มักได้หรือไม่?
 7. มอบกิจการงานให้ประกอบ เพื่ออ่านความมีสัจจะวาจาหรือไม่?
- (นี่เรียกว่าทดสอบคนด้วยหลักเจ็ดประการของขงเบ้ง)

- คนพวกทำ ๆ หยุต ๆ ละเลยเสมอ ยากที่จะสร้างงานให้ลุล่วงไปถึงที่สุด ฟังสังเกตว่าเขาทำงานต่อไปอย่างไร เขาท้งงานนั้นไปอย่างไร หากเป็นดังเช่นว่าในภาษาวิชานี้เรียกว่า “ต้นดีปลายเหลว” หมายถึงเริ่มแรกดูทำเอาการเองานลงท้ายปล่อยปลละเลย ทำอะไรไม่สำเร็จแม้สิ่งเดียว เจริญยาก

- ความทุกข์ทำให้เกิดความชรา

แต่ก็ไม่มีผู้โดยอมสละความทุกข์ก่อนสิ้นใจ

- คนรวยไม่พุ่มเฟิย แต่ก็ต้องพุ่มเฟิยเพราะมีเงิน

คนจนไม่ประหยัด แต่ก็ต้องประหยัดเพราะขาดเงิน

- คนที่ชอบเอาชนะ ต้องต่อสู้ คนที่ชอบเสียเงินยอม

หากไม่รู้จักอ้อมใจ วันหนึ่งจะต้องอับอายไปทั่ว

- พบภัยแล้วรู้จักกลัว ภัยนั้นจะกลายเป็นสุข พบสุขแล้วมัวหลงชื่นชม สุขนั้นจะกลายเป็นทุกข์

- ไม่รู้จักตัวหนังสือ ดีกว่าที่ไม่รู้จักคนดีหรือคนชั่ว

- คนยากจน ไม่มีสิ่งใดติดตัว เมื่อใกล้จะสิ้นใจ เหมือนจะได้พ้นจากถูกของหนักหับ

คนร่ำรวย มีทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อใกล้สิ้นใจ มีแต่ความอาลัยอาวรณ์ เหมือนถูกของหนักหับ

- เดินทางร้อยก้าวที่ปลอดภัย ดีกว่ากระโดดครั้งเดียวที่ฝ่าอันตราย

- ใจไม่ล่าเอียง ชีวิตราบรื่น

- วางแผนชีวิตที่ถูกต้อง จะสบายทั้งชาติ วางแผนชีวิตผิดหลัก เดือดร้อนจนตาย

- จะไม่ให้เกิดผิดหวังในภายหน้า ต้องทำตนอยู่ในระเบียบแบบแผน

- เมื่อรู้ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นกฎของพระเจ้าเบื้องบน

ไม่นำนามากวนใจ ทำให้ขาดความสงบ

- การวางตัวเป็นผู้หยิ่งผยอง เป็นยอดของความเลวร้าย

การสอพลอ เป็นการกระทำของมนุษย์ เลวยิ่งกว่าสันดานของทาส

- ความผิดพลาดที่ใหญ่หลวงที่สุดของผู้หญิง เพราะเธอทำตัวเหมือนผู้ชาย
- แม้มันบ้านจะสามารถเพียงใด ยากที่จะประกอบอาหารที่ขาดข้าวสาร เมื่อความรักจบลง ความทุกข์ก็เริ่ม
- เมื่อทำทาน อย่าหวังผลตอบแทน คอยชมความเติบโตของลูกหลานจะสุขใจ

เรื่อง การครองตระกูล

- ตระกูลเก่าแก่ที่รุ่งเรืองถึงหลายร้อยปีได้นอกเสียจากสะสมกรรมดีเสมอมาเท่านั้น กิจการที่ประเสริฐที่สุดในวงศ์ตระกูล ไม่มีสิ่งใดประเสริฐเท่าบุตรหลานที่มีการศึกษาทุก ๆ คน
- สอนให้บุตรหลานรู้จักยื่นประกอบการงาน ต่อสู้กับอุปสรรคดีกว่าทิ้งสมบัติให้มากมาย
- ตระกูลที่ยากจน ย่อมมีบุตรที่กตัญญู ประเทศชาติถึงคราวฉุกเฉิน ย่อมมีขุนนางที่ซื่อสัตย์ช่วยกันต่อสู้อิราชศัตรู
- คนหนุ่มสาวต้องทนต่อความยากลำบาก มิเช่นนั้นเมื่อแก่ตัวลงจะพบแต่ความยุ่งยาก
- ความสุขของเราที่มีอยู่ทุกวันนี้ สะสมมาจากบรรพบุรุษ ไม่ถนอมจะไม่ถาวร
- ความสุขที่เราจะมีในวันต่อไปให้กับบุตรหลาน ไม่บำรุงเสริมสร้างไม่ได้ เพราะความสุขที่มีในขณะนี้เหมือนจุดตะเกียงจุดไปน้ำมันแห้งไป ความสุขที่จะมีไว้ให้ลูกหลานต่อไปเหมือนน้ำมันยิ่งเติมจะยิ่งสว่างได้นาน
- รู้จักเป็นลูกที่ดี วันหน้าจึงจะเป็นพ่อที่ดีได้

- พึงอย่าสะสมเงินทองมากนัก บุตรหลานจะเข้าใจผิดคิดว่าเขาไม่ต้องประกอบอาชีพก็ได้ จะเป็นคนไร้ประโยชน์ต่อสังคม
- หากวันใดวันหนึ่งไม่ประกอบอาชีพ ก็พบกับความยากจนและหิวโหย

เรื่องการศึกษาหาความรู้

- สิ่งที่คุณไม่รู้ ควรขอคำแนะนำจากผู้อื่น จะอายุเพียงชั่วคราว หากไม่ขอคำแนะนำจะอายุไปชั่วชีวิต
- ความรู้ได้จากนอกห้องเรียนมากกว่าความรู้ที่รับจากในห้องเรียน
- สร้างห้องเรียนให้แก่คนหนุ่มสาว ประโยชน์มากกว่าสร้างคุกตารางแก่คนทำผิด
- คนมีความประพฤติสูงไม่สอนก็ดีเอง คนมีความประพฤติปานกลาง สอนแล้วจึงดีได้ คนที่มีความประพฤติต่ำ แม้สอนเท่าไรก็ดีไม่ได้
- ยิ่งรู้มาก ยิ่งรู้สึกว่าคุณรู้เรายังไม่พร้อม จะยืนหยัดต่อสู้กับสังคมที่แสนจะสับสน
- ในชีวิตประจำวันของเรา นอกจากสุขภาพที่สมบูรณ์และศีลธรรมอันดี ไม่มีอะไรสำคัญเท่าความรอบรู้
- ประสพการณ์ คือ โรงเรียนที่ให้ความรู้แก่เราอย่างดีเลิศไม่มีโรงเรียนไหนอีกแล้วที่สามารถให้ความรู้แก่เราได้มากถึงขนาดนี้
- ความฉลาดของคนมีสมอง กับประสพการณ์ของผู้เฒ่า รวมอยู่ในบทเรียน
- ถ้าเป็นหนังสือดี ไม่ว่าจะเล่มใด

ก็เหมือนเพื่อนที่ดีในวันพรุ่งนี้ไปจนตลอดกาล เพื่อนคนนี้จะไม่เปลี่ยนแปลง

- หนังสือที่ดี คือ บัญชีของคนสมัยก่อนบันทึกประสบการณ์ไว้หากนำมาพลิกอ่านตรวจสอบ เราจะรู้อะไรดี ๆ และฉลาดขึ้นจากบัญชีนี้เสมอ
- อ่านหนังสือที่ไม่เคยอ่าน เสมือนหนึ่งเราได้พบเพื่อนใหม่ อ่านหนังสือที่เคยอ่านแล้ว เสมือนเราได้พบเพื่อนเก่า
- คนเราได้พรสวรรค์ต่างกัน เมื่อได้รับการอบรมศึกษาแล้ว ความสามารถก็ย่อมต่างกัน
- การเล่าเรียนศึกษาเพื่อรู้ว่าอะไรคือเหตุและผล เมื่อรู้แจ้งในเหตุและผลแล้ว จิตใจก็มีหลักยึดที่แน่นอน สิ่งที่ถูกหรือผิด จะรู้ได้ทันที เมื่อมีปัญหาที่น่าสงสัยก็ดำเนินไปตามเหตุและผลจะได้หรือเสียนั้นไม่ต้องอดสงสัย ดังนั้น จึงไม่ต้องหาหมอดู หรือบนบาน
- ความต้องการของคนมักเป็นการกระตุ้นให้คนผู้นั้นเกิดความขยันและสามารถ
- ความประพจน์ ไม่สามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นเสียเพราะความต้อร้อน ความรู้ ไม่สามารถเรียนถึงขั้นใช้การได้ดีเสียเพราะใจลึกลับ
- ศึกษาดี ทำงานดี อยากรจะทำดีก็ทำได้ สร้างด้วยยาก รักษาสมบัติเอาไว้ยิ่งยาก รู้จักคำว่า “ยาก” ก็จะไม่ยาก
- สำนึกถึงความผิดไม่ยาก แต่ปรับปรุงยาก จะพูดถึงความดีไม่ยาก แต่ปฏิบัติยาก
- คนเรามี 4 ประเภท ประเภทหนึ่ง เขาไม่มีความรู้ แต่เขาไม่รู้ว่า

เขาไม่มีความรู้ นั่นคือความโง่ ควรห่างจากเขาเสีย

ประเภทที่สอง เขาไม่มีความรู้ แต่เขารู้ว่าตัวเขาไม่มีความรู้ เป็นคนเขลา ควรจะสอนเขา

ประเภทสาม เขามีความรู้ แต่เขาไม่รู้ว่าตัวเขามีความรู้ เหมือนนอนหลับ ควรปลุกให้เขาตื่นเสีย

ประเภทที่สี่ เขามีความรู้และรู้ว่าตัวเขามีความรู้เป็นคนปราดเปรื่อง ควรจะเรียนเอาความรู้จากเขา

- การคาดคะเนของผู้หญิงเทียบกับความรอบรู้จริงของผู้ชายใกล้ความจริงกว่า
- ชาติคู่แท้ของผู้หญิง แม้ความเจริญทางการแพทย์ถึงขนาดนี้ยังไม่มียาคนใด ที่สามารถรู้ซึ่งถึงชาติคู่แท้ของเธอว่าประกอบด้วยอะไร
- ความฉลาดของผู้หญิงเหนือกว่าผู้ชาย แต่ความบริสุทธิ์ไร้เดียงสาของเธอ บางครั้งไม่ต่างกับหนูน้อยที่น่ารัก บางครั้งความดุร้ายก็อยู่เหนือเหตุผล
- หอสมุด คือ คลังสมุนไพรรักษาสำหรับบำรุงสมองให้รอบรู้ขึ้น
- ฟังสังเกตให้มาก ฟังหาประสบการณ์ให้มาก ฟังศึกษาให้มาก เป็นหลักใหญ่ของการหาความรู้
- การฝึกฝนที่ไร้ความคิดอย่างรอบคอบ จะสูญเสียทั้งกำลังกายและใจโดยไร้ประโยชน์
- เมื่ออยู่ในวัยหนุ่มสาว พวกเขาขาดประสบการณ์ เมื่อเรียนรู้ประสบการณ์แล้ว พวกเขาจะขาดพลังกาย
- ประสบการณ์ คือ อาจารย์ใหญ่ของโรงเรียน

ความยากในวัยเยาว์ สร้างให้คนมีมานะ

เคยถูกดูหมิ่นในวัยเยาว์ ทำให้เกิดพลังต่อสู้

- ฟังอย่า ลังเลให้เสียเวลา เพราะเวลาไม่เคยรอใคร
- คนยากอยากได้ของเพียงสิ่งเดียว คนรวยสุรุ่ยสุร่ายอยากได้ของหลายสิ่ง คนมักได้อยากได้ของทุกสิ่ง
- ผู้กู้หนี้ยืมสินต้องปฏิบัติสัญญาข้อหนึ่งคือ “ยืมมาให้ช้าและต้องชำระคืนให้เร็ว”
- ผู้ที่ระมัดระวังจนมากเกินไป ยากที่จะเป็นนักธุรกิจที่ยิ่งใหญ่
- เมื่อพบปัญหายุ่งยาก เราเองเท่านั้นที่จะ แก้ไขได้ อย่าหวังพึ่งผู้อื่น
- หากทั้งสองฝ่ายยอมให้อภัยซึ่งกันและกัน ความขัดแย้งจะสลายหากทั้งสองฝ่าย ต้องการจุดประสงค์สิ่งเดียวกัน ความร่วมมือ ย่อมเกิดขึ้นได้ หากทั้งสองฝ่ายเคืองแค้นสงสัยต่อกัน ผลร้ายต้องเกิดขึ้นภายหลัง
- หากต้องการให้เกิดผลสำเร็จในธุรกิจ จัก ต้องผ่านความยุ่งยากมาก่อน
- เกษภัยที่ใหญ่หลวง เกิดจากความไม่รอบคอบ เพียงน้อยนิดเสมอ
- ผู้กล้าหาญชาญฉลาด มักพบกับความล้มเหลว เพราะความรักและใจอ่อน
- สุขภาพที่สมบูรณ์ แข็งแรง คือ สมบัติอันล้ำค่า
- ช่างทำรองเท้าที่มีสุขภาพดี เป็นสุขกว่า เศรษฐีที่ป่วยอยู่บนเตียง
- ความสามารถที่มีอยู่ในตน ไม่นำมาบริหาร ธุรกิจเพื่อผลงานไม่มีวันสร้างเกียรติได้
- ความสามารถเกิดจากปฏิภาณเพียง 1 ใน 100 ส่วน

อีก 99 ส่วนเกิดจากความขยันและหยาดเหงื่อ

- นักธุรกิจที่ใหญ่ยิ่งจริง จะไม่แสดงว่าเขาใหญ่ ผู้มีศีลธรรมอันดีงาม จะไม่โอวดว่าเขาเป็นนักบุญ
- ไม่ถูกดูหมิ่น นับว่าพอมักดีศรี รู้จักเพียงพอ นับว่าไม่จน ไม่ประกอบอาชีพ นับวันจะยากแค้น ประกอบอาชีพไม่เป็น นับวันจะต่ำต้อย
- คนสมัยนี้ วิจารณ์ความผิดพลาดของคนสมัยก่อนง่ายหากเราเกิดเป็นคนสมัยก่อน จะปฏิบัติงานให้ดีเท่าคนสมัยนั้นยาก
- เมื่อหนทางไกล จึงรู้จักกำลังม้า เมื่อเวลาผ่านไปนาน จึงรู้จักจิตใจของคน
- ถนนมีถึงพันสาย แต่เหตุผลมีเพียงหลักเดียว
- ผู้มีเหตุผล เมื่อจำเป็นต้องชี้แจง ไม่จำเป็นต้องเสียงดัง
- ฟังอย่าลังเลจะเสียงาน
- เมื่อมีผลดี ย่อมมีผลเสียปะปนอยู่บ้าง ฟังระวัง
- เมื่อท้องหิว ย่อมไม่เลือกอาหาร
- น้ำที่มีอยู่ห่างไกล ยากที่จะช่วยดับไฟให้ได้ผล
- รู้ว่าการกระทำเป็นสิ่งผิดนั้นง่าย แต่จะกลับตัวกลับใจไปสู่ความถูกต้องนั้น ลียาก
- ผู้ประกอบธุรกิจให้สำเร็จได้ จะไม่ทรนง ผู้ที่ทรนงนั้น แม้จะทำธุรกิจได้ อาจไม่สำเร็จเท่าเทียมผู้อื่น
- เสียรู้ครึ่งหนึ่ง สอนให้คนฉลาดครึ่งหนึ่ง
- วาจาที่ขวางหู ให้ผลดีแก่งาน
- ฟังคนพูดต้องฟังน้ำเสียง
- ลงโทษหนึ่งราย ปรามได้ร้อยราย
- ก้าวเข้าไปเพียงหนึ่งก้าว ข้ามฟากเข้าไป

- **หนึ่งเดียว**
- คนเรามีร่างกาย จึงประกอบธุรกิจได้
หลังกายเท่านั้นจะซัดได้ว่า ธุรกิจนั้นจะ
รุ่งโรจน์หรือชบเซา
- สวรรค์ย่อมไม่ช่วยผู้ที่ไม่ยอมประกอบกิจการ
มีแต่รอความตายที่จะมาถึง
- ผู้ที่จะดังในชื่อเสียงต้องแข่งขันในวงราชการ
ผู้ที่จะดังในสินทรัพย์ต้องแข่งขันในวงการ
ธุรกิจ
- ในวงการธุรกิจการค้า เหมือนสนามรบ
ต้องฉกฉวยโอกาสจึงมีหวังชัยชนะ
- มีคนเชื่อถือเราหรือไม่ เป็นการซัดว่า
เรามีหวังสำเร็จในธุรกิจนั้นหรือไม่
- หากคนเราขาดความเข้มแข็ง
ชีวิตนี้ยากที่จะมีความสุขได้นาน
- พึ่งขยันต่องาน และระวังคำพูด
- พูดมากไม่สู้พูดน้อย พูดน้อยไม่สู้พอดี
- ไม่กลัวทำงานล่าช้า แต่กลัวอยู่เฉย
- คนเราถ้าขยันเสียอย่าง พิษผลก็จะงอกจาก
แผ่นดิน
- เมื่อจะประกอบธุรกิจการงาน
จึงรู้สึกว่าคุณมีประสบการณ์น้อยไป
- ผู้ที่มีพลังมหาศาล ควรใช้มันเพียงเบา ๆ
- การวางแผน แม้จะยากลำบากระยะแรก
แต่เมื่อเวลาปฏิบัติจะสะดวกขึ้น
- ไม่ใช่ความละเอียดอ่อนให้รอบคอบ
เมื่อประกอบธุรกิจจะผิดหวัง
- เมื่อคิดกันแล้วขัดต่อหลักการ แม้ดีเงินงาน
แล้วจะไปไม่รอด
- ผู้ที่ประกอบธุรกิจสำเร็จได้ มิได้เกิดจาก
หลังกายเพียงสิ่งเดียว
แต่ต้องเกิดจากความอดกลั้นด้วย
- สมบัติของเรา มิได้สำคัญอยู่ที่การมีไว้มาก

- สำคัญอยู่ที่ต้องใช้มันเพียงแต่น้อย
- พูดแต่น้อยสงวนพหลังคิด สร้างเรื่องแต่น้อย
สงวนพหลังกาย
คิดอ่านแต่น้อยสงวนกำลังสมอง ฉุนแต่น้อย
จะระงับความโกรธ
- สุราแทนน้ำชาได้ แต่น้ำชาแทนสุราไม่ได้
บทกลอนแทนบทความได้ แต่บทความแทน
บทกลอนไม่ได้
- ดวงจันทร์แทนตะเกียงได้ แต่ตะเกียงแทน
ดวงจันทร์ไม่ได้
- ผู้ที่มีคุณค่ามาก ถูกทำลายง่าย
ผลไม้สุกคาต้น มักถูกนกจิกเสียก่อน
- สีเขียว ผสมมาจากสีน้ำเงิน แต่สวยสดกว่า
สีน้ำเงิน
น้ำแข็งเกิดจากน้ำ แต่เยือกเย็นกว่าน้ำ
- ต้องซังก่อน จึงรู้ว่าสิ่งใดหนักสิ่งไหนเบา
เมื่อวัดแล้ว จึงรู้ว่าอันไหนสั้นอันไหนยาว
- ไม่ใช่שמองจะขาดความฉลาด
ไม่บริหารร่างกาย สุขภาพจะทรุดโทรม
- งดซื้อ งดเที่ยวในสิ่งไม่จำเป็นครั้งใด
เท่ากับเพิ่มรายได้ครั้งหนึ่ง
- หวังประโยชน์ที่ไม่พึงควรได้
เป็นการเริ่มต้นแห่งความหายนะ
- จากเคยประหยัด ไปสู่การสุรุ่ยสุร่าย
ง่ายเหมือนลงสระเล่นน้ำ
จากเคยสุรุ่ยสุร่าย ไปสู่การประหยัด
ยากยิ่งกว่าขึ้นภูเขาไฟ
- มักน้อย อิม่งาย
มักได้ อิม่ยาก
- ความเห็นที่สร้างไว้บนพื้นฐานที่ผิดหลัก
ต้องใช้กำลังค้ำจนตลอดกาล ที่สุดก็พัง
- หางหมูไม่สามารถนำมาสร้างเป็นลูกธนู
ที่แข็งแกร่งได้

ชีวิตก็ผ่านไปครึ่งหนึ่งเสียแล้ว

- คนมักน้อย เป็นคนร่ำรวย
- ชีวิตคือความจริงที่แน่แท้และข้อสัตย์
หลุมฝังศพไม่ใช่จุดจบของชีวิต
- ความผิดพลาดเหมือนเส้นฟางลอยอยู่บนน้ำ
แต่ไข่มุกนั้นจะต้องลงไปงมจากทะเลลึก
- ชีวิตของคนเรา 30 ปีแรกผ่านไปง่าย (สบาย)
30 ปีหลัง อาจผ่านไปยาก (เดือดร้อน)

เรื่องของการครองตน

- จะเชื่อผู้อื่น ต้องเชื่อในตนเสียก่อน
จะรู้จักผู้อื่น ต้องรู้จักในตนเสียก่อน
- คนที่ไม่มีความโลภ เป็นคนที่มีความสุขที่สุด
และจะไม่พบกับความผิดหวัง
- คนที่เยี่ยมตัวสบายใจเสมอ เพราะเขาไม่มี
ความโลภ
- คนที่มักได้จะทุกข์ใจ เพราะเขาต้องการ
ไม่มีวันสิ้นสุด
- รู้จักเพียงพอ คือ ความสุขของชีวิตที่สวรรค์
ประทานให้ การใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย คือ ทาง
ไปสู่ความยากจนที่มนุษย์สร้างขึ้นเอง
- อ่านคำอบรมของคนโบราณให้จงหนัก
สงบจิตคิดเรื่องในอดีตที่เราทำไปนั้นถูก
หรือผิด
- ไม้กิ่งเดียว ไม่เรียกว่าต้นไม้
ไม้ต้นเดียว ไม่เรียกว่าป่า
- ไม่ว่าจะอยู่ในยามยุ่งยากเพียงใด
พึงอย่าขอความเมตตาจากผู้อื่น
- สติปัญญา คือ พรสวรรค์
ความสามารถ คือ พลังจิต

- ขาดความฉลาด เพราะท่านเกียจคร้านไม่ใช่
สมอง รอคอยความเมตตา ท่านสร้างขึ้น
มาเองเพราะขาดความมานะ
- ทุกแห่งหน พึ่งระวังเรื่อง เล็ก ๆ น้อย แล้ว
จะพ้นภัย
- ภัยธรรมชาติ ยังพอมีทางหลบได้
หากภัยที่เราสร้างขึ้นเอง แก้ไขยาก
- ปัญหาเดือดร้อนอันใหญ่หลวง เกิดจากตัว
เราเอง เพราะไม่ใช่ความอดกลั้นชั่วพริบ
ตาเดียว
- ไม่หยิ่งผยองในตัว แม้อยู่ในช่วงอันตราย
อาจจะพ้นภัยได้ผู้ที่หยิ่งผยองแม้อยู่ที่ปลอดภัย
มักจะพบกับอันตราย
- พึ่งพยายามลิ้มความแค้น ควรจะมีหลักการ
ของตัวเอง เมื่อโกรธแล้วก็แล้วไป อย่าทำ
อะไรผิด ๆ จนพระอาทิตย์ตกดิน
- ความโกรธนั้น ควรมีการจำกัดและต้อง
ควบคุมมันให้ได้
- ผู้รู้จริงไม่มีความสงสัย
ผู้มีเมตตาจิต ไม่มีทุกข์
ผู้กล้าหาญ ไม่เกิดความกลัว
- คนที่ไม่เข้าใจในตัวผู้อื่นแท้จริงแล้ว
เขาไม่เข้าใจในตัวเองต่างหาก
- ลาก ยศ ที่เราได้มา มีได้อยู่ที่เราทำได้
แต่มันอยู่ที่เราได้เข้าใจในสิ่งนั้นแล้ว
- ศัตรูของเราที่มองในตัวเรา
เทียบกับเรามองตัวเราเอง จะใกล้ความ
จริงกว่า
- น้ำที่ใสที่สุด จะไม่มีปลา
คนที่ถือถั่วสุดขีดจะขาดคนสนิท
- ในขณะที่เราจะชี้ขาดในสิ่งใดลงไป
พึงตัดความรู้สึกของตนที่เป็นพื้นฐาน
มิฉะนั้นจะขาดความยุติธรรม

- เพราะยึดหลักที่ผิดไปพิจารณา ไม่ต่างกับคนที่เป็โรคดับ
- เห็นอะไรเข้าจะเป็นสีเหลืองไปหมด
- นัยน์ตาต้องสว่าง จะไม่ทำให้เสียเชิงใครปากต้องสงบคำ แล้วจะพ้นภัย
 - ใจกล้าต้องระวัง เมื่อระวังแล้วจะไม่ทำในสิ่งชั่ว
 - อารมณ์ที่ขุ่นมัวต้องปล่อยทิ้งไปแล้วทุกสิ่งจะราบรื่น
 - ฟังอย่างไปกลุ้มในสิ่งที่เสียไปแล้วจงดีใจการที่วันนี้เราสำนึกได้
 - ผู้ฉลาดเท่านั้น ถือว่าการบริหารร่างกายคือ “ยารักษาอาการอ่อนเพลียชนิดหนึ่ง”
 - จิตใจไม่สะอาด เมื่อพบเหตุขัดข้องน้อยนิดก็ชิงชังผู้อื่น มีแต่ขุ่นใจ เป็นการทำลายสุขภาพตนเอง
 - การพินิน เมาสุรา เทียวหญิงงามเมือง ล้วนแต่ทำลายสุขภาพ ฟังสังวรณ์ให้จงหนัก
 - คนเก่ง มิใช่เป็นคนฉลาดเสมอไปแต่คนเก่งมักถูกยกย่องว่าเป็นคนฉลาดเสมอ
 - เก่งคิดที่ ดีแต่ปาก ล้าปากจนตาย
 - ผู้ที่ยิ้มแย้มแจ่มใสคงอยู่บนใบหน้าเสมอ นั่นคือ จดหมายแนะนำตนที่ดีฉบับหนึ่ง
 - ไม่เคยให้อภัยแก่ศัตรู ชั่วชีวิตจะไม่รู้จักความสุขใจว่าเป็นเช่นไร
 - มารยาทของคน สร้างวาสนาของคน
 - ความคิดเป็นสิ่งที่ถ้าผู้คนรู้จักใช้มัน ก็จะเป็นสมบัติของผู้นั้น
 - ความอดทน คุณค่าของมันมากกว่าความฉลาด
 - ไม่รับความช่วยเป็นการดีที่สุด หากเกิดเพลิงแค้นขึ้นมาอย่างใดก็ตาม ท่านควรสงบใจให้มันดับเสีย
 - ผู้ที่ไม่ยอมปรับปรุงความคิดเห็นของตน จะไม่สามารถแก้ไขความบกพร่องของเขา แม้ไปถึงวันพรุ่งนี้เขาก็ไม่ฉลาดกว่าวันนี้
 - คนที่พลาดโอกาสอันงาม ไม่ต่างกับเสียอนาคตอันมีค่า
 - ความเคียดแค้นผู้คนโดยไร้เหตุผล ไม่ต่างกับเผาเรือนตัวเองเพื่อไล่หนูรังเดียว
 - ฟังอย่างพยายามก่อเรื่อง หากเสียงไม่ได้ก็ควรทำให้เป็นเรื่องเล็ก เมื่อเป็นเรื่องเล็ก ก็ควรประนีประนอมให้ให้หมดเรื่องเสีย
 - ท่านมีความสามารถ เพราะมีพรสวรรค์ ท่านมีความรอบรู้ เพราะท่านฝึกฝนมาเอง ท่านเป็นคนเขลา เพราะความผิดของพ่อแม่ ท่านมีนิสัยเป็นทาส เพราะท่านสร้างขึ้นมาเอง
 - เคารวะดี เคารวะร้าย ไม่มีทางเข้าถึงสุดแต่ใครจะเป็นผู้ไปพบมันเอง
 - สิ่งที่พลาดไปแล้ว ไม่มีทางกลับคืนได้ แต่พึงระวังสิ่งที่จะตามหลังมา
 - คนที่ยากจนที่สุด คือ คนไร้ความสามารถ คนที่ต่ำต้อยที่สุด คือ คนขาดความมานะ
 - ไม่รู้จักสะสมทรัพย์ ชั่วชีวิตจะยากจน จนถึงวันตาย
 - มีคนถามว่า เกิดเป็นคน อะไรเป็นงานที่ยากที่สุด คำตอบคือ “เข้าใจในตัวเอง”
 - สามารถชนะความโกรธของตน จะสามารถชนะศัตรูที่เหนือกว่า
 - ใจบริสุทธิ์เสียอย่าง ฟ้าผ้าไม่ต้องผวา
 - เมื่อต้นไม้ยืนต้นได้ตรงแล้ว อย่าได้กลัวเงามันจะเอนเอียง ขอให้เรามีความมานะเสียอย่าง อย่าเกรงกลัวผู้อื่นจะเหยียดหยาม

ที่ดีแต่ว่าค่าเล่าเรียนมันสูงเกินไป

- เมื่อท่านยังไม่มีควมรอบรู้ก็ไม่ควรอับอายต่อการฝึกฝนและศึกษาเอาอย่างกับผู้อื่น
- ยังไม่เกิดมาเป็นคน ดีกว่ายังไม่รับการสั่งสอน
- ความโง่เขลา คือ บ่อเกิดแห่งความทุกข์ยากของคน
- รากแก้วของการศึกษา แม้สมันจะขม แต่ผลของมันจะมีรสหวาน
- สิ่งในวันนี้ท่านมีอยู่ พรุ่งนี้อาจเป็นของผู้อื่น ในสังคมเป็นเช่นนี้เสมอ
- มีเรื่องน่าเสียดาย 3 สิ่งคือ
 1. ชาตินี้ไม่มีศึกษา น่าเสียดาย
 2. วันนี้ผ่านไปโดยไร้ประโยชน์ น่าเสียดายชั่วชีวิตนี้มิได้สร้างสิ่งใดไว้เลย น่าเสียดาย
- บ้านที่ไม่มีหนังสือไว้สำหรับอ่าน ไม่ต่างกับห้องนอนที่ไม่มีหน้าต่าง
- แบบฉบับที่ดี คือ โรงเรียนของสังคมที่ดีที่สุด
- เมื่อทะเลเหือดแห้ง จึงจะให้เห็นกัน แต่คนที่ตายจากไป ยากที่จะรู้ถึงจิตใจของผู้นั้น
- ฟังมาร้อยครั้ง ไม่สู้ตนเห็นครั้งเดียว
- ความขมขื่นนั้น ยากที่จะหมดได้ ความรู้ที่นั้น ยากที่จะเรียนจบ
- ทางที่ม้าเคยเดินผ่าน มันจะไม่ลืมหัน
- ไม่เชื่อคำพูดของผู้เฒ่า ไม่ช้าจะเห็นข้อเท็จจริง
- มีชีวิตจนแก่ ต้องศึกษาจนแก่
- ประสบการณ์ที่มีค่ามาก คือ ผลผลิตที่ได้มาด้วยความมานะ
- หลายคนที่พบความสำเร็จ ได้รับคำแนะนำจากบทสุภาษิตเพียงประโยคเดียว

- ผู้ให้โทษแก่ผู้อื่น ลืมง่าย ผู้รับโทษ ลืมยาก
- คนที่ประกอบกรรมชั่ว ส่วนใหญ่เกิดจากด้อยการศึกษา
- ความรู้ได้จากบทเรียนที่ผิดพลาด มักเป็นภัยต่อธุรกิจของตน
- เสียรู้เขาแล้ว จงอย่าเสียรู้ซ้ำสอง
- การวิจารณ์ตามข้างถนน ชัดแจ้งยิ่งกว่าสลักบนแผ่นศิลา
- คนที่มีผมสีเทา เป็นสัญลักษณ์ของคนที่ผ่านมาฤดูมาากเท่านั้น หาได้หมายความว่าผู้นั้นเป็นคนฉลาดไม่
- หากว่าคนผู้นั้น มีความสำคัญสำหรับท่าน ก็ควรติดตามความเป็นคนของเขาจนถึงที่สุด
- เกิดมาแล้วไม่ศึกษา เหมือนไม่ได้เกิด ศึกษาแล้วไม่เข้าใจ เหมือนไม่ได้ศึกษา เข้าใจแล้วไม่ประกอบอาชีพ เหมือนไม่ได้เกิด
- การศึกษาเล่าเรียน เพื่อรู้จักชีวิตดีและเหตุผล เมื่อรู้จักชีวิตดีและเหตุผล การเป็นคนในสังคมก็สมบูรณ์ขึ้น
- ในโลกนี้มีคน 3 ประเภท ประเภทที่หนึ่ง ศึกษาจากประสบการณ์ของตนเอง ประเภทที่สอง ศึกษาจากประสบการณ์ของผู้อื่น ประเภทสาม ไม่ศึกษาจากประสบการณ์ของตนเองและไม่ศึกษาจากประสบการณ์ของผู้อื่น นับว่าเป็นประเภทที่โง่เขลา
- ชีวิตเราเกิดมามีวันสิ้นสุด แต่ความรู้ไม่มีวันสิ้นสุด
- ต้องการให้นักการพนันวางมือจากการเล่น

และให้บัณฑิตวางมือจากตำรา เป็นการยาก

- คนฉลาด มักผิดพลาดเพราะความฉลาด
- คนโง่ บางครั้งฉลาดกว่าคนฉลาด

เรื่อง ของสังคม

- ท่านปฏิบัติกับผู้อื่นเช่นไร ผู้อื่นก็ปฏิบัติกับท่านเช่นนั้น
- คนเขลา มักจะได้รับคำชมเชยจากผู้ที่เขลา กว่าตนเสมอ
- คนที่เห็นแก่ตัว มิใช่เป็นภัยต่อผู้อื่นเท่านั้น ยังเป็นภัยต่อตนเอง เพราะจะถูกคนส่วนมากต่อต้าน
- สละในสิ่งที่เห็นแก่ตัว จึงจะทำงานเกี่ยวกับส่วนรวมได้ พึงพยายามสงบจิตใจ จึงจะรับฟังเหตุผลของผู้อื่นได้
- เมื่อเป็นมิตรกัน แม้รู้เข็มนักก็รู้สึกว่ามันกว้างใหญ่ หากเป็นศัตรูกัน แม้มีเนื้อที่ดินทั้งทวีปก็รู้สึกว่ามันแคบไป
- ช่วยคนได้หนึ่งส่วนดีกว่าคำแนะนำสิบส่วน
- ให้เงินทองแก่เพื่อนฝูงหยาบขี้ม ไม่เพียงแต่จะเสียเงินเท่านั้น อาจจะมีจิตใจกันอีกหากผู้ยืมเป็นคนโลภ
- ใส่ความผิดให้แก่บริสุทธินัน ไม่ต่างกับผู้ร้ายฆ่าคน สนับสนุนคนชั่วอยู่ในวงสังคม ไม่ต่างกับปล่อยให้เชื้อเข้าเมือง
- ความทุกข์ ความสุขไม่มีประตุ เกิดจากคนไปหาตนเอง
- สังคมเรา มีความสุขที่ไม่มีทางจะได้ และก็มีความทุกข์ที่ไม่มีทางจะได้ นอกจากเราจะสร้างขึ้นมาเอง

- สิ่งที่เราไม่มี ไม่ควรน้อยใจในตน สิ่งที่เรามีก็ไม่ควรแสดงว่าเราเหนือกว่า
- ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ถือว่า พอมี ไม่อับอายต่อผู้อื่น ถือว่า เป็นศักดิ์ศรี
- ไม่มักได้ ไม่เสียศักดิ์ ไม่ทะระนง มีพร้อม 3 สิ่ง นี้แล้ว สบายใจได้
- คนฉลาดกับคนเขลาต่างมีจุดอ่อนที่ต่างกันคือ คนฉลาดรู้จักจุดอ่อนของตนอยู่ตรงไหน สามารถอำพรางได้ แต่คนเขลานั้นผู้อื่นเห็นจุดอ่อนหมด ตนกลับมองไม่เห็นแม้แต่ตนเอง
- การเป็นเพื่อนกันต้องเหมือนปากกับมือ เมื่อปวดมือ ก็ใช้ปากเป่าที่ปวด เมื่อเจ็บปาก ก็ใช้มือไปลูบที่ปาก
- การมีเพื่อน ไม่จำเป็นต้องมีเพื่อนมาก ได้เพื่อนที่ดีคนหนึ่ง เท่ากับได้เพื่อนธรรมดา 100 คน
- การคบกันไม่จำเป็นต้องใช้เวลานาน คบเพื่อนที่ดี 1 วัน เท่ากับคบกัน 10 ปี
- เมื่อเราความสุขกับเพื่อน เพื่อนย่อมสุขด้วย เมื่อเรามีทุกข์ เพื่อนย่อมทุกข์ด้วย เมื่อเราพร้อมสนุกกับเพื่อน เพื่อนย่อมสนุกด้วย เมื่อเรามีห้วง เพื่อนย่อมห้วงกับเราด้วย
- การคบเพื่อน ไม่สำคัญที่พูดมาก แต่สำคัญว่า พูดด้วยใจจริงหรือไม่ คำพูดที่ไม่รื่นหู แน่แน่นอนเพื่อนจะหลบเราทันที
- สุขภาพบุรุษที่เลิกคบกัน ย่อมไม่ใช่จากที่ไม่สุขภาพ
- อย่าเสียใจว่า เราไม่เท่าเทียมผู้อื่น ยังมีผู้ที่ไม่เท่าเทียมเราอีกมาก อย่าคุยว่าเรานี้สามารถกว่าผู้อื่น คนที่เขามีความสามารถ

- โกรธครั้งหนึ่ง จะเสียถึงสุขภาพ
เลวร้ายยิ่งกว่าตัวร้อนหลายครั้ง
โกรธง่ายบ่อย ๆ สุขภาพจะทรุดโทรมลงทุกวัน
- ความเสียหายที่เกิดจาก อุทกภัย ไฟไหม้
โจรผู้ร้าย
เป็นการเสียหายของนอกราย
แต่การโฆษณาชวนเชื่อในสิ่งที่ไม่ดี ๆ
เป็นภัยต่อจิตใจของคนส่วนใหญ่
- ไม่ต้องหวังว่าได้มาน้อย
พึงระวังว่าต้องจ่ายน้อยกว่าได้
- น้ำที่เททิ้งไปแล้ว ยากที่จะเก็บกลับคืนได้
- ชำไก่ ไม่จำเป็นต้องใช้มีดฆ่าควาย
สอนลูก พึงจดใช้กำลัง
- ไม่มีเข็มอันใดมีปลายแหลม 2 ข้าง
- ไม่ควรเกรงว่าแจกน้อยไป
ควรเกรงว่าแบ่งไม่เท่ากัน
- คนที่ไม่พลัดจากบ้านเกิดแต่เยาว์วัย
อาจไม่สามารถทนต่อความยากแค้นในบ้าน
ปลายชีวิต
- แม้การเหนื่อยกายต้องมาก่อนทุนทรัพย์
แต่การใช้พลังงานก็ต้องมีทุนทรัพย์สนับสนุน
ทุนทรัพย์ คือ ผลผลิตได้จากความเหนื่อยยาก
หากว่าตั้งแต่แรกไม่มีพลังงาน ทุนทรัพย์ก็
จะไม่เกิด
ฉะนั้นพยายามใช้พลังงานจึงสำคัญกว่า
ทุนทรัพย์
- วาจาที่หลุดปาก พึงประหัดคำต่อไป เพื่อ
ดูผล
- พลัดไปครั้งเดียวจะเสียใจชั่วชีวิต
- สิ่งที่ยื่นไปเร็ว เมื่อคราวจะตกก็เร็วเช่นกัน
- สามารถปกป้องป่าไม้ให้อยู่ได้นาน
จะไม่ขาดแคลนพืชนาน
- ตื่นจากที่นอนแต่เช้ามีดสัก 3 วัน เท่ากับ

- ชีวิตยาวอีก 1 วัน
- ประหัดการรับประทาน เพื่อรักษาเกาะพะาะ
ประหัดการเหน็ดเหนื่อย เพื่อคงไว้ซึ่ง
กำลังกาย
ประหัดการจับจ่าย เพื่อถนอมทรัพย์สมบัติ
- คนที่พุ่มเฟิย ไม่จำกัดขอบเขต
ที่สุดจะไม่สามารถเลี้ยงชีพตนเอง
- พึงระวัง ให้ประสาทคงที่
- ระวังวาจาออกจากลมปาก
ระวังความผิดพลาดยามฉุกเฉิน
วางแผนเงินทองยามไม่จำเป็น
- ประหัด 1 บาท
เท่ากับกำไร 1 บาท
- การได้เงินทองมานั้นยาก รักษามันไว้ได้ยิ่งยาก
และรู้จักใช้มันให้เกิดประโยชน์ยิ่งยากกว่า
- ทำในสิ่งที่ควรทำ และงดในสิ่งที่เกินกว่า
เหตุ
- ผ่อนเงินคืนแก่เจ้าหนี้ได้มากเท่าใด
เครดิตของเราก็เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น
- เมื่อเผชิญปัญหาเฉพาะหน้า
ถ้าไม่ตัดสินใจทันที
ก็ยากที่จะมีความสำเร็จในการทำงาน
- เราลงทุนโดยหวังกำไรจากผู้คน
แต่ผู้คนกลับคิดจะเอาตัวเราทั้งหมดไปจาก
เรา
- ผู้จะมีบุญมาก จิตใจต้องกว้างขวางมีเมตตา
ผู้จะทำงานให้สำเร็จ ต้องรอบคอบ ถี่ถ้วน
จับใจ
- ผู้เชื่อในชะตาชีวิตของตน
จะไม่เดือดร้อนต่อความได้ความเสีย
- ยามสมหวัง พึงระวังในความคิด
ยามผิดพลาด พึงอดกลั้น
- รวยแล้วจน สูญจนแล้วมีไม่ได้
- หากมีงานทำอยู่เสมอ ถึงจนก็ไม่อด

เรื่อง ของกิจการบ้านเมือง

- สมบัติของประเทศชาติคือ ปวงชน หาใช่ทรัพย์สินหรือสิ่งอื่นใดไม่
- ลาก ยกที่ท่านมี บำเหน็จที่ท่านได้ มาจากหยาดเหงื่อของปวงชน พวกเขาต้องการความเป็นธรรมจากท่าน
- นักปกครองที่จิตใจสูง ถือว่าปวงชนเป็นญาติ นักปกครองที่จิตใจต่ำ ถือว่าปวงชนเป็นทาส
- เมื่อประเทศชาติ ได้รับการปกครองอย่างเป็นธรรม
ปวงชนจะพอใจในสิ่งที่เขากิน
พอใจในสิ่งที่เขาสวมใส่
พอใจในประเพณีที่เขาเคยนิยม
พอใจในธุรกิจที่เขาประกอบ
- แม้ตำแหน่งท่านจะสูงสักปานใด
พึงอย่านำชีวิตผู้อื่นมาสังเวการมณเฑียรของท่าน
แม้ตำแหน่งท่านจะต่ำสักปานใด
พึงอย่านำเกียรติของท่านประจบหาความ
ชอบต่อผู้เป็นนาย
- นักปกครอง หากไม่มีกฏเกณฑ์ ที่ยึดถือเป็นหลัก
ผู้น้อยย่อมปฏิบัติงานให้ถูกต้องได้ยาก
- ผู้ที่ขาดความบริสุทธิ์ใจ
แม้กฎหมายเลอเลิศเพียงใด
ก็นำไปสู่ความหายนะได้
- หนังสือพิมพ์ คือ ผู้ร้องทุกข์ ผู้ติติง ผู้หวังดี
และผู้รักษาประโยชน์ของชนส่วนใหญ่
- เมื่อถึงคราวต้องเด็ดขาด
พึงเด็ดขาดเสีย
ขึ้นตั้งไว้จะยุ่งยากบานปลาย
- ประพฤติตนให้เป็นคนที่น่าเลื่อมใสก่อน
แล้วจึงทำตนเป็นผู้นำ

- เมื่อควรเด็ดขาดแต่ไม่เด็ดขาด จะยุ่งยาก
ภายหลัง
- คนเลี้ยงแผ่นดิน
แผ่นดินก็เลี้ยงคน
- ผู้อยู่ในตำแหน่ง ย่อมเกิดความสับสน
ผู้นอกวงการ ย่อมเห็นได้ชัดแจ้งกว่า
- รัฐบาลที่ดีที่สุด คือ พยายามแนะนำให้คน
ในชาติปกครองตนเอง
- ความอดกลั้น กับความสุขุม
เป็นพลังมหาศาลที่สุด
- ความปลอดภัยของปวงชน
คือกฎหมายอันสูงสุด
- เราจะหลอกลวงชาวบ้านชาวเมือง นั้นง่าย
แต่จะลงใจทำงานเองนั้นยาก
- ขอให้สิ่งในวันนี้ทำไป ไม่อาจต่อใจตนและ
เห็นว่ายุติธรรมแล้ว
ก็ไม่น่าเกรงว่าภัยจะตามมา
- ความประพฤติที่ตระหนง มีแต่จะนำตนไป
สู่ความหายนะ
- คนสูงอายุเหมือนประวัติศาสตร์หรือการ
ละคร
เราสามารถนำมาเป็นแบบฉบับ หรือพิจารณา
เพื่อเอาอย่าง
- สิ่งที่เราไม่ปรารถนา พึงอย่าทำกับผู้อื่น
- ผู้ที่หวงโยเหตุการ ณ์ทั่วไปเฉพาะหน้า
ย่อมเป็นที่สนใจของสังคม
- หากไม่เคยสร้างคุณงามความดีแก่ชาติ มิควร
ได้รับยศถาบรรดาศักดิ์
- หากทำผิดอาญาแผ่นดินแล้ว จะให้พ้นผิด
ไปเพราะตนอยู่ในตำแหน่งมีอิทธิพลมิได้
- ความสามารถไม่ถึงจะอยู่ในตำแหน่งมิได้
หากไม่สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ ก็สมควร
รับเบี้ยหลวง

เหนือเราก็มีอีกมากเช่นกัน

- สัตว์ที่มีคุณ ขุนแล้วเชื่อง
คนหาเรื่อง เชื่องแล้วค่อยขุ่น
- ความโลภในเรื่องเงินทองจะเห็นนิสัย
ได้จากการสมาคม ความโลภในชื่อเสียง
จะเห็นได้จากผู้คนยกย่อง
ความโลภในชัยชนะ จะเห็นได้จากการ
ถ่อมตน ฉะนั้น ผู้คนควรสังเกตในตน
- ผู้ที่ไม่ยอมรับทั้งเหตุผล คือคนรัน
ผู้ที่ไม่สามารถพูดถึงเหตุผล คือคนเขลา
ผู้ที่ไม่กล้าพูดถึงเหตุผล คือทาส
- เมื่อเดินอยู่บนทางแคบ พึงเสี่ยงให้ผู้อื่น
ผ่านบ้าง
- สุราสามารถทำให้คนใจกล้า
แต่ก็สามารถทำให้คนเสียคน
แม่น้ำสามารถรับเรือให้ลอยลำ
แต่ก็สามารถทำให้เรือคว่ำได้
- การพูดปิด แม้คนเขลาที่พูดได้ ผลเสียจะ
ไม่มีใครเชื่อและคนที่พูดจะไม่เชื่อในตัวเอง
- ผู้ที่ไร้ศีลธรรม ไม่น่าคบค้า ไม่น่าร่วมสุข
- ประเพณีถ้าไม่ใช่เป็นคนรับใช้ที่ดีที่สุด
ก็อาจจะเป็นนายของเราที่เลวที่สุด
- ประเพณีและความนิยมของวันนี้
วันรุ่งขึ้นสังคมอาจจะถือว่า เป็นการไม่ถูก
ต้อง สมัยนิยมย่อมเปลี่ยนแปลงเสมอ
- คนเขลาชมตนเอง
คนฉลาดชมคนเขลา
- คนที่ชอบบอຍผู้อื่น
หวังจะได้ทุกสิ่ง ไม่ว่าสิ่งนั้นควรได้หรือ
ไม่ควรได้
- มารยาทที่เลวทราม ทำกับผู้ดี เป็นการ
ประจานความเลวของตน
หากทำกับคนเลว จะได้ผลร้ายถึงชีวิต

- ผู้เจริญแล้ว สนับสนุนความดีผู้อื่น
และจะไม่เข้าใกล้ผู้ประพฤติชั่ว
- ผู้มีคุณธรรม เหนือกว่าความสามารถ
สังคมถือว่าเป็นสุภาพชน
ผู้ที่มีความสามารถเหนือกว่าคุณธรรม
สังคมจะไม่ยินดีต้อนรับ
- คนเราจะดูเพียงบุคลิกจากภายนอกไม่ได้
น้ำทะเลจะตวงด้วยถ้วยก็ไม่ได้เช่นกัน
- น้ำตา คือ กล้องส่องทางไกล
เมื่อมองผ่านมันได้ ก็ไม่เห็นสวรรค์ชัดเจน
- รับสิ่งที่วาสนากำหนดให้
ดีกว่าอยากได้สิ่งที่ไม่ควรได้
- คนที่ทำตนให้ขาดความเชื่อถือในสังคม
เท่ากับตายจากสังคม
- การมีชีวิต ไม่สำคัญที่มีความสนุก
สำคัญที่เมื่อเราอยู่ในสังคม ควรสร้างสรรค์
อะไรไว้แก่สังคมบ้าง
- เมื่อเราประกอบสิ่งใดเพื่อความสุขของเรา
แล้ว
พึงอย่าทำลายความสุขของผู้อื่น
- ผู้ที่ไม่สามารถคบเพื่อนใหม่ที่ดี
เท่ากับได้สูญไปแล้วซึ่งศิลปะของชีวิต
- คำล้อเลียนไม่สามารถทำลายศัตรู
แต่สามารถทำลายน้ำใจเพื่อนฝูง
- คนที่ไม่มีเพื่อนและไม่มีศัตรู
เป็นคนไม่มีความสามารถไม่มีความมานะ
- คนที่มีเพื่อนฝูงที่ดี
นับวันจะเจริญ
- ไม่เข้าถ้าเสีย
ยากที่จะได้ลูกเสีย
- มารยาท คือ ไม่ก้าวก่ายผู้อื่น
ข่มมะ คือ ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
- คำพูดของคนที่สังคมเชื่อถือ

มีค่าเท่ากับหลักทรัพย์เป็นประกัน

- คนโง่ มักไม่โหยงาย เมื่อถูกติเตียนเพียงเล็กน้อย
แต่คนฉลาด กลับแสดงความ กระตือรือร้นที่จะรับฟังความบกพร่องของตน
- คนเปิดเผย จะไม่ประกอบงานลึกลับ
- เราได้รับโดยความบริสุทธิ์
ดีกว่าเสาะหาโดยไม่สุจริต
- เต็มขวดไม่ตั้ง ครึ่งขวดเสียงดัง
- พุดมากจะพลาด ฟังสงวนวาจา
- กาวมากไม่เหนียว พุดมากไม่หวาน
- พุดมากคนรังเกียจ ขยันมากนับวันยิ่งเจริญ
- ให้ผู้คนเขาเชื่อถือ นำภูมิปัญญาให้ผู้คนเขาชอบ
- คนเรามีความจริงใจต่อเพื่อนฝูงเป็นการดีก็จริง แต่ฟังระวังไว้ การไว้ใจผู้อื่นง่ายไปจะเสียใจภายหลัง
- สามารถช่วยให้ผู้ทุกข์ยากพ้นภัย ท่านถือว่าเป็น “ความดี” หากไม่นำมาโอ้อวด จะยิ่งดี
- จะรู้ว่าผิดนั้นไม่ยาก แต่แก้ยาก
จะรู้ว่าดีนั้นไม่ยาก แต่ทำยาก
- สุกพชนที่รับผิดชอบ ไม่จำเป็นต้องกระทำตามเสียงพวกพ้อง และไม่ควรปฏิบัติข้อเสนขอของสังคมทั้งหมดหากขาดเหตุผล
- พุดดีเป็นเสียงดนตรีของสากล
คนที่ไม่รับฟังคำติติง ไม่ควรพุดด้วยแม้ประโยคเดียว
- คนที่มักน้อย เป็นคนร่ำรวย
- การผิดสังขธรรมต่อสังคม จะพบกับภัยมหันต์
- ไฟร้อน ชาวบ้านเห็นเข้าก็หลบ คนตายเพราะไฟจึงน้อย
น้ำเย็น ชาวบ้านเห็นเข้าก็ชอบ คนตาย

เพราะน้ำจึงมาก

- เพื่อนเสียมี 3 ประเภท
 1. เพื่อนประจบ
 2. เพื่อนเห็นแก่ตัว
 3. เพื่อนซัด
- อย่าหวังผู้อื่นว่าจะไม่รู้จักตนดี
- ฟังเกรงว่าเราจะไม่รู้จักเขาดีพอหรือไม่
- ไกลชิดกับคนเจ้าปัญญา นานไปจะฉลาดขึ้น
ไกลชิดกับคนเขลา นานไปจะโง่งง
- คนที่ขาดเพื่อนแท้ แม้จะอยู่ในสังคมไม่ต่างกับอยู่ทุ่งกว้างอย่างโดดเดี่ยว
- ถึงตนจะพยายามศึกษาตามตำรา หากขาดเพื่อนฝูง อย่างไรก็ตามก็จะอยู่ในวงจำกัด
- จะพุดคุยกับผู้ใดได้แต่โอ้อวดว่าตนแน่ เป็นการสร้างศัตรูไม่รู้ตัว
- หากยอมแสดงว่าตนด้อยกว่า แม้จะไม่เป็นคนชอบพอกันนานไปจะกลายเป็นเพื่อนแท้
- การเดินทางหากมีเพื่อนแท้ร่วมทางด้วยจะรู้สึกถึงจุดหมายปลายทางเร็วขึ้น
- เพื่อนฝูงคบกันยิ่งนานยิ่งสนิท
สุราเก็บไว้นานยิ่งนุ่มนวล
- คำพุดพิน ๆ ที่ชาวบ้านพุดกัน
มีค่ายิ่งกว่าวาจาที่ไพเราะแต่ขาดความจริง
- ยอมให้ผู้อื่นใส่ร้ายป้ายสีดีกว่า
แต่อย่าป้ายร้ายผู้อื่น
บางครั้งยอมให้ผู้อื่นหลอกลวง
แต่อย่าทำให้ผู้อื่นไม่เชื่อถือในตัวท่าน
- คำที่หวังดียากที่จะได้รับฟัง
ผู้ที่จำเป็นต้องหวังดียังไม่ชอบฟัง
- เมื่ออากาศเย็นต้องการความอบอุ่น
ทุกคนต้องการความจริง
มิใช่ต้องการบรรยายกาศ
- คนที่ไว้สัจจะ มักเห็นได้จากวาจา

- เมื่อออกจากบ้าน ฟังสังเกตท้องฟ้า
เมื่อเข้าบ้านใคร ฟังสังเกตสีหน้าของเจ้าบ้าน
- เพื่อนฝูงเชิญเลี้ยง ควรไปให้ช้า
เพื่อฝูงมีทุกข์ ควรไปให้เร็ว
- ความเขลา กับ เงินทอง
ยากที่จะอยู่ร่วมกันได้นาน
- แสร้งทำเป็นทำบุญ ยากที่จะได้ความ
เคารพจากสังคม เพราะสังคมย่อมรู้ดี
- เราอยู่บนพิภพอันกว้างใหญ่ ไม่ควรนั่งเงียบ
ควรสร้างสรรคประโยชน์ให้แก่สังคม
- หากเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม
แม้ต้องใช้การบังคับ ถือว่าเป็นความดี
หากเพื่อประโยชน์ต่อตนและพวกพ้อง
แม้ทำให้เห็นเป็นการถูกต้อง ถือว่าเป็นความ
ชั่ว
- จิตใจที่จะคิดร้ายต่อผู้อื่นไม่ควรมี แต่ระวัง
ผู้อื่นนั้นไม่ควรขาด
- รู้จักคน รู้จักหน้า
แต่ยากที่จะรู้จักใจ
- คนมักได้ไม่เลือกความถูกต้อง เป็นที่รังเกียจ
ของสังคม แต่ตนไม่มีโอกาสได้รู้
- ฟังตกเตียงกับผู้มีเหตุผล
อย่าสนทนากับคนปัญญาอ่อน
- การให้กับการรับต่างกัน
เพราะการให้สุขใจกว่า
- ดำเนินชีวิตด้วยความรู้สึก โลกนี้คือละคร
ที่สนุก ดำเนินชีวิตด้วยความรู้สึก โลกนี้คือ
ละครที่แสนเศร้า
- ผู้ที่สะสมศีลธรรม ไม่มีวันตกอับ
ผู้ที่คบเพื่อนดี ไม่มีวันเสียหาย
- สังคมทุกวันนี้ ถ้าไม่มานะ ยากที่จะอยู่รอด
ถ้าไม่ต่อสู้ ยากที่จะทัดเทียมผู้อื่น
- อย่าแนะนำให้เพื่อนทำความเลวแม้คนเดียว

จงร่วมมือกับเขา ถ้าเป็นความดี แม้เพียง
น้อยนิด

- คนเรามักจะตีค่าของตนต่ำ
จึงทำให้ผู้อื่นดูหมิ่น
- คบเพื่อนเพราะเพื่อนมีอิทธิพล
เมื่ออิทธิพลหมดไป การเป็นเพื่อนก็จบ
คบเพื่อน เพราะเพื่อนร่ำรวย
เมื่อเพื่อนอับจน การเป็นเพื่อนก็สลาย
- ไม่อยากให้ใครได้ยื่น ไม่ต้องพูด
ไม่อยากให้ใครได้รู้ไม่ต้องทำ
- คนเราต้องสงวนสมองส่วนหนึ่งไว้
สำหรับฟังความคิดอ่านของผู้อื่นบ้าง
- ความหวังดีของเพื่อนอย่างจริงใจ
ไม่ต่างกับสุขภาพที่สมบูรณ์
เมื่อพรากรจากไปแล้ว
จึงรู้ว่ามียศค่า
- คบค้ากันช้านาน ผิดใจกันนิดเดียว
ถือความอาฆาต หมัดเหยื่อโยผิดมนุษย์
ความทุกข์ยากจะตกกับลูกหลาน
- ทุกสังคมมีคนอยู่สองจำพวก
พวกหนึ่งกลัวเสียหน้าไม่กลัวกฎหมาย
เพราะเป็นผู้ใช้กฎหมาย อีกพวกหนึ่งกลัว
กฎหมาย เพราะเป็นพวกอยู่ใต้กฎหมาย
- คนกลัวเสียหน้าเป็นคนมีหน้า
คนกลัวกฎหมายอยู่ใต้กฎหมาย

เรื่อง ของธุรกิจการงาน

- คนที่เกิดในตระกูลที่มั่งคั่ง
บ้านห้ายของชีวิตส่วนมากจะตกอยู่ในความ
ยุ่งยาก เพราะไม่รู้จักรักคุณค่าของอาชีพการงาน
- คนฉลาดรู้จักสร้างโอกาส มากกว่าหาโอกาส
- โอกาสเป็นสิ่งที่หาได้ยาก คนฉลาดยอม
ไม่ปล่อยให้โอกาสให้มันผ่านไปโดยง่าย
- จะประกอบธุรกิจอันใด หากไม่ทบทวน
ให้รอบคอบ อาจผิดพลาดได้
- สติปัญญาจากพรสวรรค์เพียงส่วนเดียวนั้น
ไม่พอ ยังต้องมีความพยายามอีก 99 ส่วน
ด้วย จึงจะเป็นผลงานได้
- รับหน้าที่การงานที่น่าหนักใจ ต้องมีพลัง
แต่อย่าใช้อารมณ์
อยู่ในตำแหน่งที่ยากจะปฏิบัติ ต้องรู้จริง
แต่อย่าบ่น
- คนมีความมานะ เหมือนลูกบอล
ใช้แรงเตะมันเท่าไรก็สะท้อนแรงเท่านั้น
คนขาดความมานะ เหมือนไข่ไก่
พอตกลงกับพื้นก็แตกสลาย
- ทำงานสามารถสร้างคุณธรรม
คุณธรรมสามารถสร้างชื่อเสียง
- ภายใต้วงอาทิตย์ ไม่มีงานโดยยาก
อยู่ที่ว่าตั้งใจหรือไม่
เช่นเดียวกัน ไม่มีงานโดยง่าย
อยู่ที่ว่าสะเพร่าหรือไม่
- เรือนที่ใกล้น้ำ จะได้เห็นดวงจันทร์ก่อน
ต้นไม้ปลูกที่แจ้ง จะได้รับแสงอาทิตย์ก่อน
- คนมีสมอง ให้ใช้สมอง
คนขาดสมอง ให้ใช้แรงกาย
- ไม่มีเงินทอง ไม่เรียกว่า "จน"
- ความเคยชิน หากมันไม่ใช่ผู้รับใช้ที่ดี

มันก็จะเป็นนายที่ร้ายกาจของเรา

- ท่านต้องติดตามการงาน อย่าให้การงานติดตาม
ท่าน
- ประกอบกิจการงานดีแล้วจึงมีความสุขภาพ
เมื่อมีความสุขดีแล้ว ทุกสิ่งก็จะเป็นที่พอใจ
- ทำให้จิตใจสงบลงได้ ยังมีอะไรที่ต้องกลุ้มอีก
นำเอาความมานะขึ้นมาใช้เสีย จะไม่มีสิ่งใด
ที่เราจะทำได้
- เมื่อมอบงานให้ผู้อื่นไปปฏิบัติแล้ว อย่า
สองจิตสองใจ
เมื่อตัดสินใจให้คนชั่วพ้นไปแล้ว พึงอย่า
อวรณ์สงสัย
- โอกาสที่สวรรค์ประทานให้ ไม่ควรพลาด
และอย่าละเลย
- งานที่ตนทำไม่ได้อย่าพูด
สิ่งที่พูดไม่ได้ อย่าทำ
คนเรามีสิ่งใดเหนือผู้อื่น และการกระทำ
ของเราก็ต้องไม่มีสิ่งใดที่เปิดเผยมิได้ จึง
เรียกว่าคนดี
- ทุกนาที่มิด่า ไม่รู้จักใช้เวลา ค่าจึงไม่มี
- การกระทำคือ ผล การพูด คือ ใบ
ฉะนั้นการกระทำย่อมได้ผลมากกว่าการพูด
- ชีวิตคนเราเหมือนการเดินทางมากรุก
สายตาต้องกว้างและไกลออกไป
จึงสามารถสร้างความสำเร็จ
- คนเดินถนนที่ราบเรียบ
มักชะล่าใจชอบวิ่ง จึงล้มบ่อย
คนเดินบนทางที่ขรุขระ
มักระวังเพราะความกลัว จึงปลอดภัย
- ธรรมชาติ มักหยิบยื่นความผิดพลาดให้แก่เรา
ในขณะเดียวกัน ก็หยิบยื่นความสามารถ
ให้แก่เราด้วยถ้ารู้เท่าทัน
- ความจนในวัยเยาว์ สร้างคนให้เข้มแข็ง

● อยู่ในตำแหน่งงานหลวง จะไปสู่ความหยายนะ ได้ 4 ทาง

1. เกียจคร้าน และปล่อยให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทำตามอำเภอใจ
2. หยิ่งยโส สร้างแต่กรรมชั่ว
3. มักได้โดยไม่คำนึงความถูกต้อง
4. พุดจาสับปลับไม่อยู่กับร่องรอย

● ขโมยตัวเล็กจะถูกลงโทษด้วยการแขวนคอ มหาโจรผู้ฉ้อฉลจะถูกลงโทษด้วยการริดทรัพย์

● กฎหมายใด ๆ ที่ตราออกมาใช้บังคับ จะบังคับสิ่งที่เกิดก่อนตรากฎหมายไม่ได้

● กฎหมายที่ยังไม่ตราออกมาใช้ ประชาชนไม่ต้องมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติ

● ร่วมชาติต้องช่วยกันปกป้องชาติ ร่วมศาสนาต้องช่วยกันปกป้องศาสนา

● สิ่งใดที่ปวงชนสร้างไม่ได้ รัฐบาลต้องช่วยสร้างให้ สิ่งใดที่ปวงชนไม่มีสิทธิ์จะได้ รัฐบาลต้องช่วยกู้สิทธิ์นั้นให้

● ปกครองประเทศที่กำลังจลาจล ต้องใช้อำนาจเด็ดขาด

● ปกครองประเทศที่จลาจลมานาน ต้องหาทางให้ปวงชนมีโอกาสทำกินอยู่รอด

● การบีบบังคับอย่างไรเหตุผลเป็นการกบฏที่ร้ายกาจ

● เจ้าหน้าที่จ้อราษฎร์บังหลวง ร้ายกาจยิ่งกว่าโจร เพราะโจรยังเกรงกลัวกฎหมาย

● ผู้บริหารราชการแผ่นดินต้องเป็นทุกข์ก่อนที่ปวงชนจะทุกข์ และก็ต้องเป็นสุขภายหลังที่ปวงชนได้สุขแล้ว

● นักปกครอง ที่ดีเลิศ ต้องทำตนเป็นคนไม่มีความเห็น แต่ต้องนำความเห็นความต้องการของคนส่วนใหญ่มาจัดการตามความ

ประสงค์ ท่านจะได้รับความเดือดร้อนจากทุกทิศ

● ต่อหน้าผู้คนในที่เปิดเผยเพื่อแต่ธรรมะ ธรรมโม คำหนึ่งก็เพื่อชาติ สองคำก็เพื่อชาติ แต่อยู่ในที่ลับคิดเอาแต่ประโยชน์เข้าตน ท่านว่าร้ายยิ่งกว่ามหาโจรเสียอีก

● บางท่านอยากมีชื่อเสียงกลับไม่ได้ บางท่านไม่อยากมีชื่อเสียง แต่ชื่อเสียงกลับดัง

● เมื่อเราชิงใครแล้ว มักลืมนความดีของเขา เมื่อเราชอบใครแล้ว มักลืมนความเลวของเขา ไม่เป็นการสมควร

● นำทองเหลืองขัดให้เงา เป็นกระจกส่องหน้า สามารถทำให้แต่งกายเรียบร้อย นำเหตุการณ์ในอดีตเป็นกระจกเงา สามารถทำให้เรารู้ว่าสมัยไหนเจริญ สมัยไหนอับเฉา

● นำผู้คนมาเป็นกระจกเงาเป็นการเปรียบเทียบ

● สามารถทำให้รู้ว่า ที่เราทำไปนั้นถูกต้องหรือผิดพลาด

● ความชนะที่ได้มาโดยโต้แย้ง แม้จะได้มาก็คือความว่างเปล่า มีแต่ผลเสียในด้านจิตใจ

● พุดมากโดยไม่มีเหตุผล สู้ไม่พุดดีกว่า

● ขาวร้าย มิใช่ไปได้เร็วเท่านั้น ยังสามารถไปไกลเสียด้วย

● ท่านที่กำลังรุ่งเรือง พึงระมัดระวัง ท่านที่อยู่ในยามยาก พึงอดทน

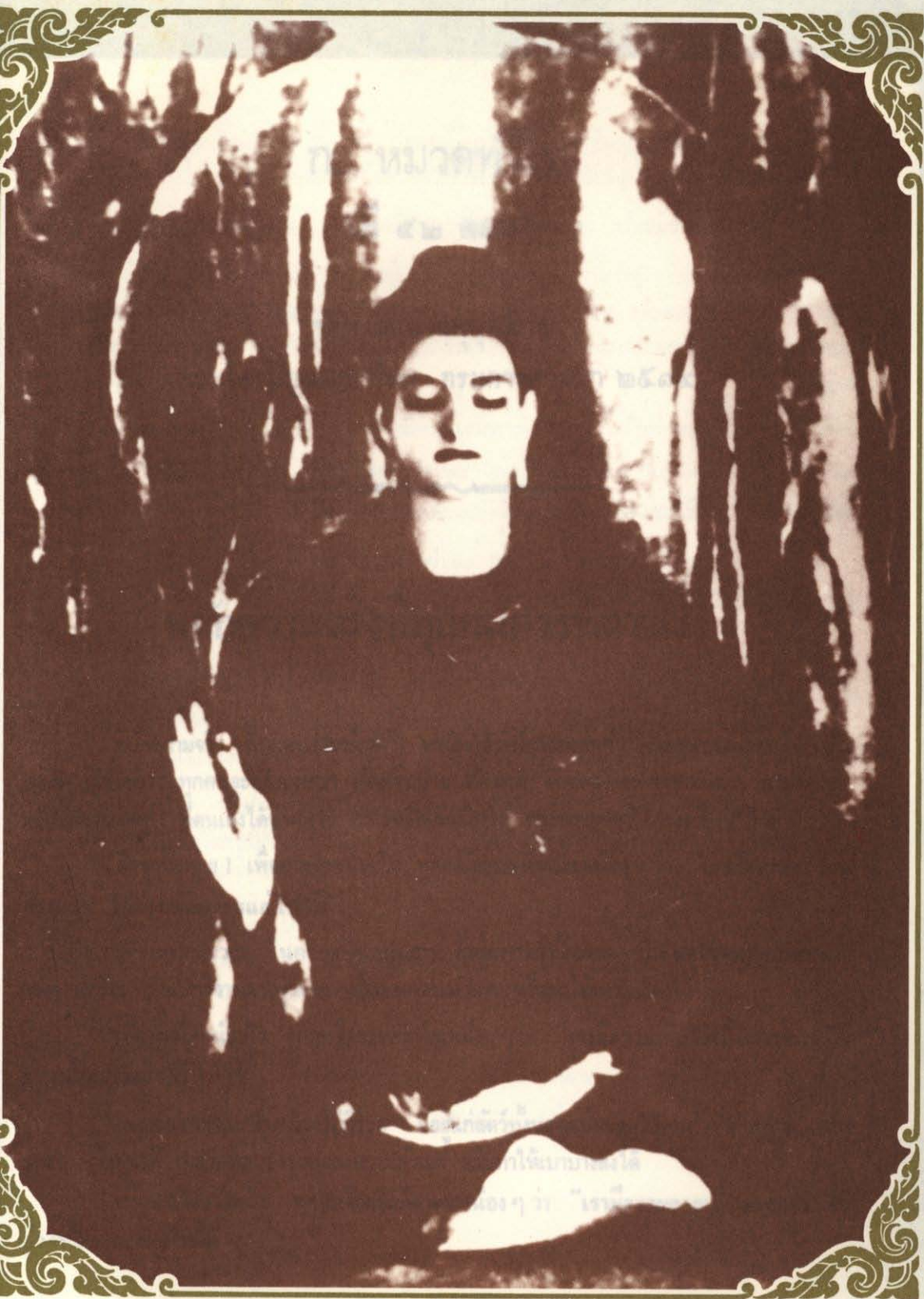
● ผู้ที่ได้โอกาส ย่อมเจริญ ผู้ที่ไร้โอกาส ย่อมอับเฉา

● เขียนรูปเสือ เขียนได้เฉพาะหนังสือ ยากที่จะเขียนให้เห็นกระดูกเสือ

● ความฉลาดของคน บางครั้งอาจถูกล้างเพราะความฉลาด

- ฝ่ามือเพียงฝ่ามือเดียว
ยากที่จะบังตาของคนทั้งประเทศ
- หอกที่พุ่งมาทางแจ้ง หลบง่าย
ศรที่ยิงมาจากทางมืด เสี่ยงยาก
- ไม่มีลม
คลื่นย่อมไม่เกิด
- คนที่มาเล่าเรื่องไร้สาระ
ผู้นั้นต้องเป็นคนไร้สาระ
- คนชอบโอ้อวดความสามารถ
มักประสบความล้มเหลว
- เมื่อโบไม้ร่วงเพียงใบเดียว
ย่อมรู้ว่าฤดูใบไม้ร่วงมาถึงแล้ว
- จับเสื่อง่าย แต่ปล่อยเสื่อยาก
- แก้กะพรวน ต้องให้คนผูกเป็นคนแก้
- วิ่งเร็ว ยากที่จะก้าวได้สวย ต้องระวังล้มด้วย
- คนเราต้องดูหมิ่นตนก่อน
ผู้อื่นจึงดูหมิ่นตาม
- มนุษย์เมื่อพร้อมบริบูรณ์ด้วยกฎหมาย เขาก็เป็นสัตว์ประเสริฐ แต่เมื่อแยกออกจากกฎหมายและความยุติธรรมเขาก็เป็นสัตว์ที่เลวที่สุด
- พึงอย่าเข้าใจว่า “กูไม่มีเขา”
วันหนึ่งอาจเป็นมังกรก็ได้
- เตรียมทำสงครามให้พร้อม
เป็นวิธีรักษาความมั่นคงของชาติ
ที่มีประสิทธิภาพที่สุด
- คนทั้งหลายต่างก็หวังจะมีผู้สนับสนุนผู้หนึ่ง
ผู้นั้นคือ โอกาส
- อย่าสร้างสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์
อย่าเสียเงินในสิ่งที่ไม่มีสาระ
- บางสิ่งมีค่ายิ่งกว่าชีวิต
บางสิ่งน่ากลัวยิ่งกว่าความตาย
- ปวงชนได้ใคร่ครวญจากใจแล้ว จึงวิจารณ์กัน

- เมื่อเห็นว่าเหตุผลเพียงพอ ไม่น่าขัดและ
ไม่ควรห้าม
- ระวังปากของปวงชน ยากยิ่งกว่าระวังเขื่อน
พัง
- เมื่อมีได้รับความเป็นธรรม
ย่อมมีสิทธิเรียกร้องจากบ้านเมือง
- ชำระจิตใจให้สะอาด จึงรับใช้ชาติได้
กันความเห็นของตนไว้ก่อน จึงรับฟังความเห็นของสังคมได้
- ขาวสื่อ เป็นความเท็จกึ่งหนึ่ง
- เกทภัย ได้มาจากวาจา
โรคภัยได้มาจากปาก
- แมลงทุกชนิดรู้จักหวู รู้จักหนาว
มดปลวกก็เช่นเดียวกัน
สัตว์โลกล้วนตายทั้งนั้น
พึงอย่าทำลายมันเพื่อความสนุก
- เห็นใจผู้กระทำผิดกฎหมาย
เท่ากับทำลายจิตใจพลเมืองดี
- ความหวัง แม้จะเป็นมิตรที่ดีในเส้นทาง
ของชีวิต แต่ก็มักจะนำพาไปสู่ความผิดพลาดเสมอ
- ความเท็จ ถ้าปะปนกับความจริงกึ่งหนึ่ง
เป็นความเท็จที่แสนโสโครก เพราะความ
เท็จทั้งหมดมีโอกาสถูกจับผิดได้ แต่ความเท็จ
ที่ปนกับความจริง ยากที่จะเปิดเผยได้ถนัด
- จะให้ผู้คนสนับสนุนตน
พึงฟังเสียงชาวบ้านบ้าง จะได้ผล
- หากผู้คนมาสนิธ เพราะเรามีอำนาจ
เมื่อเราสิ้นอำนาจ ความสนิธนั้นก็ขาด
หากผู้คนมาสนิธ เพราะเราร่ำรวย
เมื่อเราจนลง ผู้คนก็จะตีจาก
หากผู้คนมาสนิธ เพราะเราสวยงาม
เมื่อเราหมดความสวยงาม ผู้คนก็จะหลบลิ้น

พระไตรปิฎก

ฉบับดับทุกข์

ก. หมวดทั่วไป

(มี ๕๒ ตอน)

จัดตามแนวอนุปพิภพ

พระไตรปิฎกภาษาไทย กรมการศาสนา ๒๕๑๔

หลักความจริงที่ทุกคนควรพิจารณา

หลักความจริง ที่ทุกคนรวมทั้งสัตว์ จะต้องได้รับโดยเสมอหน้า และยุติธรรมอย่างยิ่ง คือ หลักความจริงที่ว่า ทุกคนจะต้องแก่ชรา ต้องเจ็บป่วย ต้องตาย ต้องพลัดพรากจากของรัก และต้องรับผลแห่งการกระทำ ที่ตนเองได้ทำเอาไว้ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พระพุทธองค์ได้ตรัสเรื่องนี้ไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ! เพื่อประโยชน์อะไร ทุกคนจึงควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้”

เพราะความมัวเมา ในความเป็นหนุ่มสาว มีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นเหตุให้คนทำชั่วด้วยกาย วาจา และใจ เมื่อเขาพิจารณาอยู่เสมอ ๆ ย่อมละความมัวเมา หรือทำให้เบาบางลงได้

เพื่อประโยชน์อะไร ทุกคนจึงควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้”

เพราะความมัวเมาในความไม่มีโรค มีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นเหตุให้คนทำชั่วด้วยกาย วาจา และใจ เมื่อเขาพิจารณาอยู่เสมอ ๆ ย่อมละความมัวเมา หรือทำให้เบาบางลงได้

เพื่อประโยชน์อะไร ทุกคนจึงควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้”

เพราะความมัวเมาในชีวิต มีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นเหตุให้คนทำความชั่วด้วยกาย วาจา และใจ เมื่อเขาพิจารณาอยู่เสมอๆ ย่อมละความมัวเมาในชีวิต หรือทำให้เบาบางลงได้

เพื่อประโยชน์อะไร ทุกคนจึงควรพิจารณาเนื่องๆว่า "เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของขบใจหงส์น"

เพราะความพอใจ ความรักใคร่ในของรัก มีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นเหตุให้คนทำชั่วด้วยกาย วาจา และใจ เมื่อเขาพิจารณาอยู่เสมอๆ ย่อมละความพอใจ ความรักใคร่ในของรักหรือทำให้เบาบางลงได้

เพื่อประโยชน์อะไร ทุกคนจึงควรพิจารณาเนื่องๆว่า "เรามีกรรมคือการกระทำเป็นของคน เป็นผู้รับมรดกกรรม มีกรรมเป็นที่เกิด มีกรรมเป็นเสาพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง เราทำกรรมสิ่งใดไว้ ก็หรือชั้วก็ตาม เราจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น"

เพราะการทำความชั่วด้วยกาย วาจา และใจ มีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย เมื่อเขาพิจารณาอยู่เสมอๆ ย่อมละการทำความชั่ว หรือทำให้เบาบางลงได้

ฐานสูตร ๒๒/๗๑

หลักการพิจารณาความจริง ๕ ข้อนี้ต้นัก ผู้ใดพิจารณาเป็นประจำวัน คือดั้นนอนเข้าทหนึ่ง และหลังไหว้พระก่อนนอนอีกทหนึ่ง ย่อมจะบรรเทาความโลภ โกรธ และหลงได้ค้มาก

ทุกวันนี้ ที่คนหลงทำความชั่วทั้งหลาย เพราะลืมนัดคิดว่าเรายังไม่แก่ จะไม่เจ็บป่วย จะยังไม่ตาย จะไม่พลัดพรากจากของรักของหวง กรรมชั่วไม่มีผล เราจึงเกิดความประมาท ต่อเมื่อคิดได้ก็สายเสียแล้ว

ฉะนั้น ผู้ที่หวังความสุขในชาตินี้ และความสุขในชาติต่อไป จึงควรพิจารณาหลักความจริง ๕ ประการนี้ไว้เถิด แม้ท่านจะไม่ยอมรับรู้ แต่ความจริงก็ต้องพบกับท่านอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ผู้พิจารณาอยู่เสมอๆ ย่อมได้กำไร และมีความสุขอยู่ทุกเมื่อ

การถือฤกษ์ยามตามหลักพระพุทธรเจ้า

เรื่องของการถือฤกษ์ยามยามดี เป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับชาวบ้าน ที่ยังเข้าไม่ถึงธรรมะของพระพุทธรเจ้า มักจะคล้อยตามหรือเชื่อถือตาม ๆ กันมาโดยปราศจากเหตุผล และตราบไต่ที่ยังไม่เชื่อมั่นในกฎแห่งกรรมของพระพุทธรศาสนาอย่างหนักแน่นแล้วก็ยากที่จะเลิกละได้ พระพุทธรองค์ทรงวางหลักการถือฤกษ์ยามไว้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ! คนเหล่าใดทำความดี ด้วยกาย วาจา และใจ ในเวลาเช้า เวลาเช้าก็เป็นเวลาเช้าที่ดีของคนเหล่านั้น

คนเหล่าใดทำความดี ด้วยกาย วาจา และใจ ในเวลาเที่ยง เวลาเที่ยงก็เป็นเวลาเที่ยงที่ดีของคนเหล่านั้น

คนเหล่าใดทำความดี ด้วยกาย วาจา และใจ ในเวลาเย็น เวลาเย็นก็เป็นเวลาเย็นที่ดีของคนเหล่านั้น

คนทั้งหลายปฏิบัติชอบในเวลาใด เวลานั้นถือว่าเป็นฤกษ์ดี มงคลดี สว่างดี รุ่งดี ขณะดี ยามดี และบุชาติ”

สุปฏิพัทธ์สูตร ๒๐/๓๓๕

ผู้ที่ไม่มีความมั่นคงหนักแน่น ในคำสอนของพระพุทธรเจ้าก็ยากที่จะเลิกความเชื่อถือในเรื่องโชคลางได้ แต่ถ้ามีความเชื่อในกฎแห่งกรรม คือการทำความดี ย่อมได้รับผลดีตอบแทนทางใจอย่างถูกต้องแล้ว ความเชื่ออันเหลวไหลไร้เหตุผล นอกคำสอนของพระพุทธรเจ้า ก็จะหมดไปเองโดยไม่ต้องบีบบังคับหรือฝืนใจ

ฉะนั้น การศึกษาหรือให้ความรู้ที่ถูกต้องจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเมื่อรู้ผิด ก็พลอยกระทำผิดตาม ๆ กันไปด้วย

บางครั้งการทำความดีแล้วไม่ได้รับผลดี นั้นเป็นเพราะเหตุว่าทำความดีไม่ถูก กาละ เทศะ บุคคล และเกี่ยวกับกุศลธรรมในอดีตของตนและการทำความดีต้องใช้ปัญญาด้วย จึงจะได้รับผลดีตลอด

เรื่องของคนเกียจคร้าน

ในบรรดาอุปสรรคของความเจริญที่มีในโลกนั้น ความเกียจคร้านนับว่าเป็นลูกตัม ที่ถ่วงความเจริญก้าวหน้าในทุกรูปแบบ ไม่ว่าคนโง่หรือคนฉลาด ถ้าปล่อยให้ความเกียจคร้านเข้าครอบงำ ย่อมจะหาความเจริญก้าวหน้าไม่ได้เลย

พระพุทธองค์ทรงแสดงความเกียจคร้านไว้ ๘ ประเภท คือ

๑. ภิกษุที่จะต้องทำการงาน เธอมีความคิดว่า เมื่อเราทำการงาน ภายจะลำบากจึงนอนเสียก่อน แล้วไม่ปฏิบัติธรรม
๒. ภิกษุที่ทำการงานแล้ว เธอมีความคิดว่า เราทำการงานแล้ว ภายลำบากแล้วจึงนอนเสีย ไม่ปฏิบัติธรรม
๓. ภิกษุจะต้องเดินทาง เธอมีความคิดว่า เมื่อเราเดินทาง ภายจะลำบากจึงนอนเสียก่อนแล้ว ไม่ปฏิบัติธรรม
๔. ภิกษุที่เดินทางแล้ว เธอมีความคิดว่า เราได้เดินทางแล้ว ภายลำบากแล้วจึงนอนเสียไม่ปฏิบัติธรรม
๕. ภิกษุจะไปบิณฑบาต เธอมีความคิดว่า เมื่อเราบิณฑบาต ภายจะลำบากจึงนอนเสียก่อนแล้วไม่ปฏิบัติธรรม
๖. ภิกษุบิณฑบาตกลับมาแล้ว เธอมีความคิดว่า เราได้บิณฑบาตมาแล้ว ภายลำบากแล้วจึงนอนเสียไม่ปฏิบัติธรรม
๗. ภิกษุเจ็บป่วยเล็กน้อย เธอมีความคิดว่า เราเจ็บป่วยเล็กน้อยแล้ว มีข้ออ้างเพื่อจะนอนได้แล้วจึงนอนเสียไม่ปฏิบัติธรรม
๘. ภิกษุหายจากเจ็บป่วยแล้ว เธอมีความคิดว่า เราหายอาหารยังไม่นาน ภายยังอ่อนเพลียจึงนอนเสีย ไม่ปฏิบัติธรรม

กุสัควัตถุสูตร ๒๓/๓๐๕

ปัญหาที่ไม่ควรสนใจ

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี พระมาลงกยบุตร ได้ไปเฝ้าทูลถาม
ปัญหา เรื่องโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง เรื่องสัตว์ตายแล้วเกิดหรือตายแล้วสูญ เรื่องชาติหน้ามีหรือไม่มี
เป็นต้น พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบเรื่องนี้ไว้น่าคิด พอสรุปได้ว่า

“มาลงกยบุตร ! ปัญหาเรื่องนี้ ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องสนใจก่อน ชินมัวไปสนใจจะตายเสียเปล่า

มาลงกยบุตร ! เปรียบเหมือนคนถูกยิงด้วยลูกศร ซึ่งอาบด้วยยาพิษร้ายแรง พวกญาติได้พา
คนเจ็บไปหาหมอผ่าตัดที่ขานามูเพื่อผ่าเอาลูกศรออก แต่คนเจ็บได้พูดว่า “ช้าก่อนหมอ ! เรายังไม่รู้จัก
คนยิงเรานั้น ว่าเป็นใคร ชื่ออะไร สูงต่ำ ดำขาว อย่างไร บ้านเรือนชาอยู่ที่ไหน ธนที่ซึ่งเราเป็น
ชนิดไหน สายที่ยิงทำด้วยอะไร ลูกธนูทำด้วยไม้อะไร หางธนูทำด้วยขนสัตว์อะไร ถ้าเรายังไม่รู้ปัญหา
เหล่านี้ก่อน เราจะยอมให้ท่านผ่าเอาลูกศรออก” ดังนี้ ฉันทใด ?

มาลงกยบุตร ! คนผู้นั้นจะต้องตายเสียก่อนก็ฉันทนั้น ปัญหาเรื่องโลกเที่ยงไม่เที่ยง เรื่อง
สัตว์ตายเกิดหรือสูญ เรื่องชาติหน้ามีหรือไม่มีนี้ เป็นปัญหาที่จะทำให้ผู้ขบคิดตายเสียก่อน

มาลงกยบุตร ! ปัญหาที่เราไม่ตอบ เพราะเหตุใด ? เพราะว่าเป็นประโยชน์ ไม่เป็นเหตุ
ให้ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับทุกข์ เพื่อความ
สงบ เพื่อความบรรลุนิพพาน ส่วนความเห็นที่ว่านี้ทุกข์ นี้เหตุให้ทุกข์เกิด นี้ความดับทุกข์ นี้ทางให้
ถึงความดับทุกข์ อย่างนี้เป็นปัญหาที่เราตอบ”

จุฬาลงกูยวาทสูตร ๑๓/๑๓๒

ธรรมะเหมือนแพข้ามฟาก

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันเมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลาย เป็นใจความพอสรุปได้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดงธรรม มีอุปมาดังเรือหรือแพข้ามฟาก แก่พวกเธอเพื่อต้องการให้สลัดออก ไม่ใช่ต้องการให้ยึดถือ

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนบุคคลผู้เดินทางไกล พบแม่น้ำขวางหน้า แต่ฝั่งข้างนั้นมีภัยอันตราย ส่วนฝั่งข้างโน้นเป็นที่สบายปลอดภัย เรือหรือสะพานจะข้ามฝั่งก็ไม่ดี บุคคลนั้นคิดว่าจะอยู่ข้ามไม่ได้ อันตราย

เขาจึงรวบรวมกิ่งไม้และใบไม้ เอามาผูกเป็นแพให้ลอยน้ำ แล้วใช้มือและเท้าพุน้ำด้วยความพยายาม จนข้ามแม่น้ำนั้นได้โดยปลอดภัย

เขาจึงคิดว่า แพ้นี้มีคุณค่าแก่เรามาก เราอาศัยแพนี้จึงข้ามพ้นอันตรายได้ อย่างกระนั้นเลย เรายกเอาแพนั้นขึ้นทูนหัวไปด้วยเกิด แล้วเขาก็เอาแพนั้นทูนหัวเดินไป

ภิกษุทั้งหลาย ! การกระทำของบุคคลนั้น ชื่อว่าทำไม่ถูกในหน้าที่ ทางที่ถูกนั้นเมื่อเขาอาศัยแพข้ามฝั่งได้แล้ว พึงยกแพขึ้นบกหรือเอาลอยไว้ในน้ำนั้นแหละ แล้วเดินไปแต่ตัว จึงชื่อว่าทำถูกหน้าที่ในแพนั้น แม้ฉันท

ภิกษุทั้งหลาย ! เราแสดงธรรมมีอุปมาด้วยแพ เพื่อต้องการให้สลัดออก ไม่ใช่เพื่อให้ยึดถือก็ฉันทนั้นแล เธอทั้งหลายรู้ถึงธรรมมีอุปมาด้วยแพ ที่เราแสดงแล้ว พึงละแม้ซึ่งธรรมทั้งหลาย จะบ่วงกล่าวไปโยถึงฝ่ายธรรมแล้ว”

อลคัทตูปมสูตร ๑๒/๒๑๔

พระสูตรตอนนี้น่าคิดมาก ในการปฏิบัติธรรมะขั้นต้น ๆ เราต้องละความชั่วก่อนแล้วทำความดีให้สมบูรณ์ แต่เมื่อถึงขั้นสุดท้าย จะต้องละแม้แต่ความดีที่ปรองดองด้วย

ทรงให้พระราหุลทำใจเหมือนดินน้ำไฟลม

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสสอนพระราหุลถึงการพิจารณาธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม และอากาศ โดยแยกออกเป็นส่วนๆ ตอนท้าย ได้ตรัสให้พระราหุลทำใจเหมือน ดิน น้ำ ไฟ ลม และ อากาศ พอสรุปเป็นใจความได้ดังนี้

๑. ราหุล ! เธอจงทำจิตให้เหมือนแผ่นดินเกิด เพราะเมื่อเธอทำจิตให้เหมือนแผ่นดินเป็นประจําอยู่เสมอแล้ว เมื่อกระทบอารมณ์ ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจก็ดี อารมณ์เหล่านั้นจะไม่สามารถทำให้จิตใจหวั่นไหวได้

ราหุล ! เปรียบเหมือนคนทั้งหลาย ทั้งสิ่งของที่สะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ถ้ายอจจาระรดบ้าง ถ้ายบัสสวะรดบ้าง บ้วนน้ำลายรดบ้าง เทสิ่งของสกปรกอื่นลงบ้าง ลงที่แผ่นดิน แต่แผ่นดินจะอืดอืดระอา หรือรังเกียจด้วยสิ่งของนั้นๆ ก็หาไม่ ฉันทใด ?

ราหุล ! เธอจงทำจิตให้เสมอแผ่นดินฉันทนั้นแล เพราะเมื่อเธอทำจิตให้เหมือนแผ่นดินอยู่ เมื่อมีการกระทบกับอารมณ์เกิดขึ้น ความรักหรือความชัง ก็จะไม่สามารถครอบงำจิตเธอได้ ฉันทนั้น.

๒. ราหุล ! เธอจงทำจิตให้เหมือนน้ำเกิด เมื่อเธอทำจิตให้เหมือนน้ำแล้ว จะไม่เกิดความชอบหรือความชังครอบงำจิตได้

ราหุล ! เปรียบเหมือนคนทั้งหลาย ล้างของหรือทิ้งของที่สะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้างลงในน้ำ น้ำจะอืดอืดระอาหรือรังเกียจด้วยของนั้นๆ ก็หาไม่ ฉันทใด ?

ราหุล ! เธอจงทำจิตให้เสมอด้วยน้ำฉันทนั้นแล เมื่อกระทบอารมณ์แล้ว ความชอบและความชัง จะไม่สามารถครอบงำจิตเธอได้ ฉันทนั้น.

๓. ราหุล ! เธอจงทำจิตให้เหมือนไฟเกิด เพราะไฟนั้น เมื่อมีผู้ทิ้งของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ทั้งอูจจาระ บัสสวะบ้าง ฟ้าจะรู้สึกอืดอืดระอาหรือรังเกียจด้วยสิ่งนั้นๆ ก็หาไม่ ฉันทใด ?

ราหุล ! เมื่อเธอทำจิตให้เหมือนด้วยไฟอยู่ การกระทบกับสิ่งที่ชอบและชังก็ย่อมจะไม่ปรุงแต่งให้จิตแปรปรวนได้ ฉันทนั้น.

๔. ราหุล ! เธอจงทำจิตให้เหมือนลมเกิด เพราะลมนั้นย่อมพัดไปถูกต้องของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง พัดถูกอูจจาระ บัสสวะบ้าง ลมจะรู้สึกอืดอืดระอาหรือรังเกียจต่อสิ่งเหล่านั้นก็หาไม่ ฉันทใด ?

ราหุล! เมื่อเธอทำจิตให้เหมือนด้วยลมอยู่ การกระทบกับสิ่งที่ชอบและชังก็ย่อมจะไม่ปรุงแต่งให้จิตของเธอแปรปรวนได้ ฉะนั้น.

๕. ราหุล! เธอจงทำจิตให้เหมือนอากาศเกิด เพราะอากาศนั้นไม่ตั้งอยู่ในที่ไหน ฉนใด?

ราหุล! เมื่อเธอทำจิตให้เหมือนด้วยอากาศอยู่ตลอดเวลาแล้ว เมื่อกระทบกับอารมณ์ย่อมจะไม่เกิดความชอบและความชังขึ้นได้ ฉะนั้น.

มหाराทฺโถวาทสูตร ๑๓/๑๒๖

ผู้ที่มีกิเลส มาณะ อิตตา และโทสจริต น่าจะลองนำเอาคำสอน ในพระสูตรนี้ไปใช้เป็นประจำ เพื่อลดความโทมนัส น้อยใจหรือขัดเคืองใจ เมื่อเห็นว่าผู้อื่นล่วงเกินแล้วทำให้เกิดความไม่สบายใจ หงุดหงิดหรือรำคาญใจ

แม้ทำไม่ได้เด็ดขาดตามพระสูตรนี้ ถ้าเราได้หัดทำอยู่เสมอๆ มีสติสัมปชัญญะระวังจิต ไม่ปล่อยไปตามอารมณ์ที่มากระทบ จิตของเราก็จะสงบ นั่นก็คือจุดหมายปลายทางของความสุขที่ทุกคนปรารถนา แม้ได้รับเพียงครั้งคราว ก็นับว่าประเสริฐสุดแล้ว

พระพุทธเจ้าประทานกาถากันงู

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ภิกษุรูปหนึ่งปฏิบัติธรรมอยู่ในป่า ถูกงูกัดตาย ภิกษุทั้งหลายจึงพากันไปเฝ้า กราบทูลให้ทรงทราบ พระพุทธองค์ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้นจะรวยจะไม่ได้แม้เมตตาจิตไปยังตระกูลพญางูทั้ง ๔ เป็นแน่ ถ้าเธอแผ่เมตตา เธอก็จะไม่ถูกงูกัดตาย ตระกูลพญางูทั้ง ๔ คือ

๑. วิรูปักษ์
๒. เอรापณะ
๓. ฉัพยาปุตตะ
๔. กัณฑาคอตมกะ

ภิกษุทั้งหลาย ! เรานุญาตให้ภิกษุแผ่เมตตาจิตไปยังตระกูลพญางูทั้ง ๔ เพื่อคุ้มครองตน เพื่อรักษาตน เพื่อป้องกันตน ว่า

ความเป็นมิตรของเรา จงมีแก่พญางูทั้งหลาย จงมีแก่สัตว์ไม่มีเท้า จงมีแก่สัตว์ ๒ เท้า จงมีแก่สัตว์ ๔ เท้า จงมีแก่สัตว์มีเท้ามาก อย่าเบียดเบียนเรา ขอจงมีชีวิตอยู่ จงได้พบความเจริญเกิด

พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ มีคุณหาประมาณมิได้ สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลายคือ งู แมลงป่อง ตะขาบ แมลงมุม ตั๊กแตน หนู ๆ ขอหมั่นสัตว์ทั้งหลายจงหลีกเลี่ยง เวลานี้กำลังนอนน้อมพระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่”

อิติสุตฺร ๒๑/๔๓

วิธีแผ่เมตตาจะใช้หัวใจพญางูคือ วิ เอ ฉะ กะ ก็ได้ ข้อสำคัญคือ เมื่อเราแผ่เมตตาแล้วพญางูจะต้องไม่ทำอันตราย เมื่อเราทำร้ายเขาอยู่ เราก็อ้อมมีเวร การแผ่เมตตาอ้อมไม่ได้ผล

หลักศีลธรรมวินัย ๘

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ กุฎาคารศาลา บำมทาวน เมืองเวสาลี พระนางมหาปชาบดี เสด็จไปเฝ้าทูลขอให้ทรงแสดงธรรมโดยย่อ เพื่อหลักออกปฏิบัติแต่ผู้เดียว พระพุทธองค์ทรงประทาน ลักษณะศีลธรรมวินัย ๘ ประการ ให้ทรงปฏิบัติคือ :-

ธรรมเหล่านี้เป็นไปเพื่อ

๑. ความกำหนด
๒. ประกอบสัตว์ไว้ในภพ
๓. ความตั้งสมกิลเลส
๔. ความมกมก
๕. ความไม่สันโดษ
๖. ความคลุกกลีด้วยหมู่คณะ
๗. ความเกียจคร้าน
๘. ความเลียงยาก

พึงทราบเถิดว่า นั่นไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ไม่ใช่คำสั่งสอนของพระศาสดา ส่วนธรรมเหล่านี้ที่มีลักษณะตรงข้ามจากนี้ พึงทราบเถิดว่านั่นเป็นธรรมเป็นวินัย เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา

สังฆคคสูตร ๒๓/๒๕๕

ในเมืองไทย มักจะมีผู้อ้างตัวเป็นผู้รู้ทั่วไป มักจะอธิบายธรรมะ ตามความพอใจของตน ดีความธรรมะเอาตามใจชอบ ตั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ เอาตามพอใจ แล้วก็อ้างว่าพระพุทธเจ้าสอนอย่างนี้ พระสูตรนี้ จะเป็นหลักเปรียบเทียบได้อย่างไร

เพื่อความสมบูรณ์ โปรดคุมหาประเทศ ฝ่ายพระวินัยและฝ่ายธรรมะด้วย ถ้าขัดแย้งกัน แม้อย่างใดอย่างหนึ่งก็ถือว่าเป็นของแปลกปลอมเข้ามาใหม่อย่ารับไว้ เพราะนอกจากจะทำให้เราเกิดความไขว้เขวปฏิบัติผิดแล้ว จะเป็นเหตุให้พระสัทธรรมเดือนหายด้วย.

หลักใหญ่สำหรับเทียบเคียง ๔ (ฝ่ายธรรมะ)

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ อานันทเจดีย์ โกลิโคคนคร ได้ตรัสถึงมหาประเทศ ๔ สำหรับ
สอบสวนเปรียบเทียบหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ

หากมีภิกษุกล่าวว่

๑. ข้าพเจ้าได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้าว่า นี้นั้นธรรม นี้นั้นวินัย นี้นั้นคำสอนของพระพุทธเจ้า
๒. ในวัดโน้นมีสงฆ์อยู่ พร้อมด้วยพระเถระ ข้าพเจ้าได้ฟังมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า นี้นั้น
ธรรม นี้นั้นวินัย นี้นั้นคำสอนของพระพุทธเจ้า
๓. ในวัดโน้นมีพระเถระอยู่มาก เป็นผู้เป็นผู้ชำนาญ ทรงธรรมวินัย ข้าพเจ้าได้ฟังมา
เฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า นี้นั้นธรรม นี้นั้นวินัย นี้นั้นคำสอนของพระพุทธเจ้า
๔. ในวัดโน้นมีพระเถระอยู่องค์หนึ่ง เป็นผู้เป็นผู้ชำนาญ ทรงธรรมทรงวินัย ข้าพเจ้าได้
ฟังมาเฉพาะหน้า พระเถระรูปนั้นว่า นี้นั้นธรรม นี้นั้นวินัย นี้นั้นคำสอนของพระพุทธเจ้า

เมื่อได้ฟังมาดังนี้ จงอย่าชื่นชมหรือคัดค้าน แต่จงเรียนข้อความและถ้อยคำเหล่านั้นให้ดี แล้ว
จงสอบสวนดูในพระสูตรและเทียบเคียงดูในพระวินัย ถ่าลงและเข้ากันไม่ได้ ฟังทราบเถิดว่า นี้นั้นใช้คำ
สอนของพระพุทธเจ้า ท่านจำมาผิดแล้วจงทงเสียเถิด

สังยุตตนิกายวรรค ๒๖/๑๕๕

ชาวพุทธผู้ไม่มีโอกาสได้ศึกษาพระธรรมและวินัยจากพระไตรปิฎกโดยตรง โปรดจำหลักใหญ่
สำหรับเทียบเคียง ๔ ฝ่ายธรรมะนี้ไว้ให้ดี เพื่อป้องกันการรู้ผิดและปฏิบัติผิด ซึ่งจะทำให้พระสัทธรรมแท้
ถูกกลืนหายไป

หลักใหญ่สำหรับเทียบเคียง ๔ (ฝ่ายพระวินัย)

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันเมืองสาวัตถี เวลานั้นของขบฉันได้แก่ผลไม้ มีผู้นำมาถวายมาก พวกภิกษุพากันสงสัยว่าผลไม้ประเภทใดควรฉัน หรือไม่ควร พระพุทธองค์ประทานหลักใหญ่สำหรับเทียบเคียง ๔ ฝ่ายพระวินัยที่เรียกว่ามหาประเทศ คือ

๑. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้าม ไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ไม่ควร (อกัปปิยะ) ขัดกับสิ่งที่ควร (กัปปิยะ) สิ่งนั้นไม่ควร

๒. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้าม ไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ควร (กัปปิยะ) ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร (อกัปปิยะ) สิ่งนั้นควร

๓. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาต ไว้ว่าควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ไม่ควร (อกัปปิยะ) ขัดกับสิ่งที่ควร (กัปปิยะ) สิ่งนั้นไม่ควร

๔. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาต ไว้ว่าควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ควร (กัปปิยะ) ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร (อกัปปิยะ) สิ่งนั้นควร

วินัย ๕/๑๒๓

พระวินัยถือว่า เป็นรากแก้วของศาสนา ถ้ารากแก้วไม่มี แก่นของศาสนาก็มีไม่ได้ ทุกวันนี้นั้น พระเนรยอห่อนต่อพระวินัยมาก ชอบทำตามใจเกิเลสตัณหา เพราะเหตุที่ไม่สนใจปฏิบัติศีล ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ เมื่อไม่มีเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุดท้ายก็ไม่มี

ศีล สมาธิ และปัญญา ย่อมต้องอาศัยซึ่งกันและกัน หากเสียตอนใดตอนหนึ่ง ก็ไม่อาจจะสำเร็จประโยชน์ได้

ฉะนั้น ผู้ที่รักศาสนา รักคำสอนอันเป็นส่วนธรรม ก็จงปฏิบัติให้ครบถ้วนเถิด

ทรงให้ภิกษุรู้คุณและตอบแทนคุณคน

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลาย ถึงเรื่องสุนัขจิ้งจอกแก่ตัวหนึ่งที่เข้ามาอาศัยอยู่ในวัด แล้วทรงนำเอามาเป็นข้อเปรียบเทียบ ในเรื่องความกตัญญูคือรู้คุณ และความกตเวทิต่อตอบแทนคุณไว้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย! ความกตัญญูบางอย่าง และความกตเวทิต่างอย่าง พึงมีในสุนัขจิ้งจอกแก่ตัวนั้น แต่ความกตัญญูบางอย่าง และความกตเวทิต่างอย่าง ไม่พึงมีในภิกษุบางรูป ผู้ปฏิบัติญาณว่าเป็นศากยบุตรในธรรมวินัยนเลย

เพราะเหตุนั้น เธอจงปฏิบัติอย่างนี้ว่า เราจะเป็นผู้กตัญญู เราจะเป็นผู้กตเวทิต ความอุปการะแม่เล็กน้อย ที่ผู้อื่นกระทำแล้วในเรา จะไม่เสื่อมหายไป

ภิกษุทั้งหลาย! เธอทั้งหลายจงปฏิบัติอย่างนี้แล”

สีกาลสูตร ๑๖/๓๐๗

ในเรื่องความรู้คุณและตอบแทนคุณนี้ พึงเห็นพระสารีบุตรเป็นตัวอย่าง แม้ราชาใส่บาตรเพียงทัพพีเดียว ท่านก็ยังไม่มีลืมคุณ รับเป็นผู้บวชให้เมื่อแก่

พระอัสสชิสอนธรรมะโดยย่อ ให้พระสารีบุตรบรรลुरुธรรมขั้นต้น ต่อมาท่านก็ไม่เคยลืมคุณ แม้ภายหลังได้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา ท่านก็ไม่ลืมคุณของพระอัสสชิ เมื่อทราบบว่าพระอัสสชิอยู่ที่ทางทิศไหน ท่านก็นอนหันศีรษะไปทางทิศนั้นตลอดมา

นับว่าเป็นข้อปฏิบัติที่ควรแก่การยกย่อง และถือเอาเป็นตัวอย่างได้

ความรู้คุณและตอบแทนคุณ ถือว่าเป็นคุณธรรมพื้นฐานของคน ถ้าผู้ใดขาดธรรมะ ๒ ข้อนี้แล้ว ก็หวังความเจริญก้าวหน้าในคุณธรรมข้ออื่นๆ ยาก

ฉะนั้น ชาวพุทธทุกท่านจงน้อมนำเอาความกตัญญูและกตเวทิต ไว้ปฏิบัติเป็นประจำเถิด ท่านจะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียวอย่างไม่ต้องสงสัย

* * *

ท่านทั้งหลาย จงเป็นกนกตัญญูเถิด
สพฺเพ กตญฺญโน โหถ

การตอบแทนพระคุณพ่อแม่

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสถึงการตอบแทนพระคุณของพ่อแม่ ที่ได้ผลอย่างแท้จริงและถูกต้องตามหลักศาสนา ไว้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย! บุตรยกมารดาบิดาขึ้นไว้บนบ่าทั้งสองข้างปฏิบัติท่านทั้งสองด้วยการอบกลิ่น นวด อาบน้ำ ท่านทั้งสองได้ถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ อยู่บนบ่าบุตรนั้นตลอดร้อยปี แม้อย่างนั้นก็ยังมิเชื่อว่าได้ตอบแทนพระคุณของมารดาบิดาได้เลย

ภิกษุทั้งหลาย! อีกประการหนึ่ง บุตรพึงสถาปนามารดาบิดา ไว้ในราชสมบัติในแผ่นดินใหญ่ มีแก้ว ๘ ประการ แม้อย่างนั้น ก็ยังมิได้ชื่อว่า บุตรได้ตอบแทนคุณของมารดาบิดาได้เลย เพราะว่ามีมารดาบิดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกให้แก่บุตรทั้งหลาย

ส่วนบุตรคนใด ทำมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธา ให้มีศรัทธามั่นคง ทำมารดาบิดาผู้ท้อ ทำมารดาบิดาผู้มีความตระหนี่ ให้มีการบริจาคทานเป็นนิจ ทำมารดาบิดาผู้ไม่มีปัญญา ให้มีปัญญาเป็นเครื่องนำทางที่ถูกต้องได้

ภิกษุทั้งหลาย! ด้วยเหตุการตอบแทน ๔ ประการนี้ ชื่อว่าบุตรได้ตอบแทนพระคุณของมารดาบิดาแล้ว

ปฐมปิณดาสก ๒๐/๓๐

เหตุใดพระพุทธองค์จึงตรัสว่า ทำพ่อแม่ให้มีศรัทธา มีศีล ทำทาน และมีปัญญา ว่าเป็นการตอบแทนคุณได้ ส่วนการเลี้ยงดูด้วยข้าวน้ำ และอย่างอื่น ๆ อยู่ตลอดร้อยปีก็ยังไม่ได้ชื่อว่าตอบแทนคุณได้หมดสิ้น ที่เป็นดังนี้ก็เพราะว่า อาหารหรือการเลี้ยงดูอย่างอื่น ๆ จะช่วยได้เพียงชาตินี้ชาติเดียวเท่านั้น

ส่วนการชักนำให้พ่อแม่ มีศรัทธา ศีล ทาน และมีปัญญานั้นชื่อว่าช่วยท่านได้ทุกชาติ ตั้งแต่ต่ำสุดถึงสูงสุดคือพระนิพพาน จึงชื่อว่าได้ทดแทนบุญคุณของท่านได้หมดสิ้น

* * *

ลูกที่ไม่เลี้ยงพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่า

ไม่นับว่าเป็นลูก

น เต ปุตุตา เยน น ภรณตี ชินณิ

ผู้พิชิตกรรม

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ป่าวาริโกัมพวัน เมืองนาลันทา หัวหน้าหมู่บ้านชื่อ อสิพันธ ได้ไปเฝ้าและได้ทูลถามปัญหา ถึงคนที่ตายไปแล้ว ว่าพระพุทธองค์สามารถทำให้คนเหล่านั้น ไปเกิดในสวรรค์ทั้งหมดได้หรือไม่ พระพุทธองค์ทรงย้อนถามว่า

“อสิพันธ! เราจะขอถามท่าน คนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ผิดกาม พุศเท็จ พุศต่อเสียด พุศคำหยาบ พุศเพ้อเจ้อ โลกมาก พยาบาท เห็นผิด มหาชนได้ประชุมกันแล้วสวดวิงวอนว่า ขอให้คนนี้เมื่อตายไปแล้ว จงไปเกิดในสวรรค์เกิด คนที่ไม่มีกุศลกรรมบถนี้ เมื่อตายจะไปเกิดในสวรรค์ ได้หรือไม่?”

“ไม่ได้ พระเจ้าข้า”

“อสิพันธ! เปรียบเหมือนคนโยนก้อนหินใหญ่ ลงไปในแม่น้ำลึก แล้วมหาชนพากันสวดอ้อนวอน ขอให้ก้อนหินลอยขึ้นมา ก้อนหินจะลอยขึ้นมาตามเสียงสวดวิงวอนหรือไม่?”

“ไม่ลอยขึ้นมา พระเจ้าข้า”

“อสิพันธ! ฉะนั้นเหมือนกัน ผู้ใดไม่รักษากุศลกรรมบถ ๑๐ เมื่อตายไปย่อมต้องตกนรก เสียงอ้อนวอนของมหาชน ไม่อาจจะช่วยอะไรได้”

เช่นเดียวกัน คนบางคนในโลกนี้ รักษากรรมบถ ๑๐ มีการไม่ฆ่าสัตว์ เป็นต้น เมื่อตายไปก็ย่อมไปเกิดในสวรรค์ แม้มหาชนจะพากันสวดอ้อนวอน ให้ผู้ตายไปเกิดในนรก เขาก็ต้องไปเกิดในสวรรค์ ตามกุศลกรรมบถของเขา เปรียบเหมือนคนเทน้ำมันลงในแม่น้ำ แม้มหาชนจะสวดอ้อนวอน ให้นำมันจมลงน้ำมันย่อมจะลอยขึ้น ไม่จมลงใต้น้ำก็ฉนั้น”

ภุมกสูตร ๑๘/๓๔๒

หลักความเชื่อที่ถูกต้อง

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิคมของชาวกาลามะ ชื่อว่าเกสปุตตะ แคว้นโกศล ในสมัยนั้น ได้มีผู้อวดอ้างตัวในคุณวิเศษกันมาก จนชาวเกสปุตตะเอือมระอาหนักวามมาก แต่ละพวกนอกจากจะอวดตัวแล้ว ยังพูดกดและดูหมิ่นลัทธิอื่นอีกด้วย เมื่อพระพุทธองค์เสด็จถึง มีชาวบ้านเกสปุตตะมาเฝ้าทรงแสดงหลักความเชื่อ ๑๐ ประการ เป็นหลักตัดสิน คือ

๑. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตาม ๆ กันมา
๒. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
๓. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ
๔. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
๕. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรก
๖. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุমান
๗. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
๘. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พึงใจไว้แล้ว
๙. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
๑๐. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

ต่อเมื่อใด รู้และเข้าใจด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านั้นเป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษหรือไม่มีโทษ เป็นต้นแล้ว จึงควรละหรือควรปฏิบัติตามที่รู้และเข้าใจนั้น

เกสปุตตสูตร ๒๐/๒๑๒

ความเชื่อที่ถูกต้อง นับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะถ้าเชื่อผิด ก็เป็นเหตุให้ปฏิบัติผิดตามไปด้วย ในพระสูตรนี้ มิได้ทรงห้ามความเชื่อในทุกสิ่ง แต่ทรงให้เชื่อด้วยการพิจารณาด้วยปัญญาโดยแยบคายเสียก่อน

ความเชื่อที่ขาดปัญญากำกับ มักเป็นความเชื่อที่มงายไร้เหตุผล ด้วยเหตุนี้พึงสังเกตดูหมวดธรรมใดที่ขึ้นต้นด้วยศรัทธา ในท้ายหมวดของธรรมนั้น ๆ จะปิดท้ายรายการด้วยปัญญาเสมอไป.

ศึกษารวมผิดเหมือนจับงูพิษที่หาง

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย! บุรุษเปล่าบางพวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ (พระสูตร) เคยยะ (คำร้อยกรอง) เวยาकरणะ (คำร้อยแก้ว) คาถา (คำฉันท์) อุทาน (การเปล่งคำพูดด้วยความเบิกบานใจ) อิติวุตตกะ (การยกหัวข้อธรรมขึ้นอธิบายแล้วสรุป) ชาดก (อดีตชาติของพระพุทธเจ้า) อัปทานุกรรม (ธรรมที่น่าอัศจรรย์) เวทลละ (การถาม-ตอบ)

บุรุษเปล่าเหล่านั้น เล่าเรียนธรรมนั้นแล้ว ย่อมไม่ได้ระตรองเนื้อความแห่งธรรมนั้นด้วยปัญญา ธรรมเหล่านั้น ย่อมไม่สมควรแก่บุรุษเปล่าเหล่านั้น เขาเหล่านั้นย่อมเป็นผู้ข่มผู้อื่น โอ้อวด ยกตัวเหต เพราะเรียนธรรมเหล่านั้นไม่ดี จึงไม่เป็นประโยชน์ แต่เป็นไปเพื่อทุกข์สันกาลนาน เพราะเหตุไร?

ภิกษุทั้งหลาย! เหมือนบุคคลต้องการหางพิษ เที่ยวเสาะหางพิษอยู่ เขาพบงูพิษตัวใหญ่ แล้วเข้าจับที่หางของมัน งูพิษได้แวงกัดบุคคลนั้นถึงตาย หรือทุกข์ปางตาย ช้อนั้นเพราะเหตุใด?

ภิกษุทั้งหลาย! การเล่าเรียนธรรมเหล่านั้น ด้วยการไม่ได้ระตรองด้วยปัญญาธรรมเหล่านั้นย่อมก่อให้เกิดทุกข์ เหมือนจับงูพิษที่หาง ฉะนั้น

อลคัททูปมสูตร ๑๒/๒๑๗

คบเพื่อนค้อย่อมช้ทางไปนิพพาน

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิคมของชาวศักยะ เมืองกบิลพัสดุ์ พระอานนท์ได้กราบทูลว่า
ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นับว่าเป็นครึ่งหนึ่งของการประพฤติพรหมจรรย์ทีเดียว พระ-
พุทธองค์ทรงห้ามว่า

“อานนท์! เธออย่าได้พูดอย่างนั้น อานนท์! เธออย่าได้กล่าวอย่างนั้น ก็ความเป็นผู้มี
มิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดีนั้น นับว่าเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทั้งสิ้นทีเดียว

อานนท์! อันภิกษุผู้มีเพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จะได้เจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘
จะกระทำให้มากในอริยมรรคมีองค์ ๘

อานนท์! ข้อที่ว่า ความเป็นผู้มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดนั้น เพราะเหตุว่าเหล่าสัตว์ผู้
มีความเกิดเป็นธรรมดา ย่อมไม่พ้นไปจากความแก่ ความตาย ไม่พ้นจากความทุกข์ทั้งปวงไปได้ จะพ้น
ได้เพราะอาศัยเรา ผู้เป็นกัลยาณมิตร คือเพื่อนที่ดี

อานนท์! ความเป็นผู้มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดนั้นพึงทราบโดยนัยนี้”

อุปัชฌาย์ศร ๑๘/๒

การอยู่ร่วมกันในสังคมา การคบเพื่อนฝูง นับว่าเป็นความสำคัญอันดับ ๑ ในมงคลสูตรท่าน
จึงจัดการไม่คบคนพาล ไว้เป็นอันดับแรก ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่า คนเรา “คบคนใด ย่อมเป็น
เหมือนคนนั้น” การเลือกคบคนจึงเป็นสิ่งสำคัญ

อาจมีข้อยกเว้นบ้างบางคน ที่มีคุณธรรมสูงและมั่นคง ไม่อาจที่จะละลายตามคนที่คบได้ แต่
ถึงกระนั้น การคบค้ำกันบ่อยๆ และนานๆ ก็อาจจะหล่อหลอมเอานิสัยของคนนั้นแทรกซึมเข้ามาบ้าง
ฉะนั้น การไม่คบกับคนพาลเสียเลย นับว่าเป็นความปลอดภัย โดยประการทั้งปวง ยกเว้นแต่การคบนั้น
เพื่อจะช่วยให้เขาเป็นคนดีก็ควรอยู่.

ตำราคุณพาล

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลาย ถึงวิธีคุณพาลไว้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย! ลักษณะเครื่องหมายของคนพาล มี ๓ ประการ คือ

๑. คนพาล มักคิดแต่เรื่องชั่ว
๒. คนพาล มักพูดแต่คำชั่ว
๓. คนพาล มักทำแต่สิ่งชั่ว

และเพราะการคิด การพูด และการทำในสิ่งที่ชั่วนั้นแล คนพาลจึงต้องได้รับทุกข์เดือดร้อนในปัจจุบัน เมื่อตายไปก็เข้าสู่นรกและกำเนิดดิรัจฉาน หรือกลับมาเกิดในมนุษย์ ก็เกิดในสกุลต่ำ ยากจน มีผิวพรรณแล้ว มีโรคเบียดเบียน ไม่มีลาภ

ส่วนบัณฑิตมีนัยตรงข้ามจากคนพาล....”

พาลบัณฑิตสูตร ๑๔/๒๖๗

ความเป็นพาลนั้นเริ่มจากความคิดก่อน ท่านจึงแสดงไว้เป็นข้อแรก การแสดงออกของคนเราในโลกนี้ ที่เราจะรู้กันได้ก็ด้วยทางคำพูดและการกระทำเท่านั้น และการพูดและการกระทำก็ต้องมาจากความคิดก่อน

ฉะนั้น ความคิดจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ถ้าคิดดีก็จะพาให้คำพูดและการกระทำดีไปด้วย การแก้ความพาลของคนเรา จะแก้กันที่สิ่งอื่น ๆ ย่อมไม่สำเร็จ ต้องแก้ที่ใจก่อน ถ้าใจดีคือคิดดีแล้วอะไร ๆ มันก็จะดีไปเอง ข้อสำคัญอย่ามัวมองความพาลของคนอื่นเพลิน ให้ดูความพาลที่ตัวของเราเองบ้าง แก้วความพาลที่ตัวเราเองแล้วสิ่งอื่นมันจะดีตามไปเอง

ข้อสังเกตคนพาล ๓

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสถึงข้อที่จะสังเกตคนพาลไว้ ๓ ประการ คือ

ถ้าบุคคลผู้มีลักษณะ ๓ ประการนี้ จงทราบว่าเป็นคนพาลได้แก่

๑. ไม่เห็นความผิดว่าเป็นโทษ (คือทำผิดแล้วไม่รู้ตัว)
๒. เห็นความผิดว่าเป็นโทษแล้ว ไม่ยอมรับผิด (คือดื้อรั้น)
๓. เมื่อผู้อื่นชี้โทษ ก็ไม่ยอมรับรู้ (คือไม่ยอมกลับตัว)

ส่วนบัณฑิตมีลักษณะตรงข้ามจากนี้ คือ

๑. เห็นความผิดว่าเป็นโทษ
๒. เห็นความผิดว่าเป็นโทษแล้ว ยอมรับทำคืน
๓. เมื่อผู้อื่นชี้โทษ ก็ยอมรับรู้และกลับตัว

อภัยสูตร ๒๐/๑๑๖

โปรดทราบความหมายของคนพาล เพิ่มเติมอีกนิดว่า ที่ว่าคนพาลนั้น มิได้หมายความว่า จะต้องเป็นพาลตลอดไป ก็หาไม่ได้ ในคนเราปรกตินี้เอง บางครั้งจิตเราเห็นผิด แล้วมีคนตักเตือนเราไม่ยอมเชื่อ หนึ่ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นความถูกต้อง ที่ไม่ว่ามันไม่ต้องพูดก็ได้ สิ่งใดเป็นสิ่งถูกต้องดีงาม เรารู้แล้วไม่ยอมทำตาม จะด้วยเหตุใดก็ตาม เราก็ได้ชื่อว่าเป็นคนพาลแล้ว

เมื่อใดเรายอมรับผิด แล้วกลับตัวในทางถูก เราก็ได้ชื่อว่าเป็นบัณฑิต โดยนัยนี้ในตัวคนเดียวกัน อาจเป็นได้ทั้งบัณฑิตและคนพาล สลับกันไปก็ได้

เรื่องของคนพาลกับบัณฑิต

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสถึงเรื่องความแตกต่างระหว่างคนพาลกับบัณฑิต ซึ่งมีข้อแตกต่างพอสังเกตได้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย! ภยันตราย และอุปสรรค ที่จะเกิดขึ้นทั้งสนนนั้น ย่อมเกิดจากคนพาลเท่านั้น มิได้เกิดจากบัณฑิต

ภิกษุทั้งหลาย! คนพาลมีภยันตราย และอุปสรรคเฉพาะหน้า ส่วนบัณฑิตหาภยันตราย และอุปสรรคเฉพาะหน้าไม่

ภิกษุทั้งหลาย! เพราะฉะนั้น เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติอย่างนี้ คือจงงดเว้นการคบกับคนพาล แต่จงคบหากับบัณฑิตเถิด”

ภยสูตร ๒๐/๑๑๔

พระสูตรนี้ นับว่าเป็นสังขารมแท้ คนพาลย่อมมีแต่ภยันตรายและอุปสรรค ข้อนั้นเราเห็นกันได้ง่าย ผู้ที่คบกับคนพาลเกรง ย่อมมีแต่เรื่องเดือดร้อนวุ่นวาย ไม่เป็นอันทำมาหากิน ทรมานสินที่มักต้องหมดไป ตนเองถ้าไม่ตาย พิการ ก็ต้องย้ายบ้านไปนอนในคุก

ส่วนการคบกับคนดีหรือบัณฑิตนั้น จะมีแต่ความสงบสุขและก้าวหน้า เพราะวิสัยของคนดี ย่อมแนะนำหรือชักชวนแต่ในทางทำดี

ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงย้ำเตือน ให้ทุกคนคบคนดี อย่าคบคนชั่ว แต่ก็มีคนอยู่ไม่น้อย ที่เห็นกงจักรเป็นดอกบัว กว่าจจะรู้ตัวก็สายเสียแล้ว การคบกับคนพาลและบัณฑิต จึงมีผลต่างกันอย่งนี้แล

* * *

คนเรากบกันโดยธาตุ

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาอิชฌมกุฏ เมืองราชคฤห์ ในเวลานั้นพระสาวกต่าง ๆ เช่น พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระมหากัสสป พระอนนรุฑ พระเทวทัต ฯ ได้เดินจงกรมพร้อมด้วย สานุศิษย์ ของตนเป็นหมู่ ๆ พระพุทธองค์จึงตรัสถึงหลักการคบกันไว้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ! สัตว์ทั้งหลายย่อมคบกันโดยธาตุ คือผู้ที่มีนิสัยแล้ว ย่อมคบกับพวกที่เลว ผู้ที่มีนิสัยดี ย่อมคบกับพวกที่ดี แม้ในอดีตที่ผ่านมา ก็คบกันอย่างนี้ และในอนาคตกาล ก็จะไม่ต่างกัน”

จังกมสูตร ๑๖/๑๘๒

พระสุตฺตนั้น ผู้ที่ล่วงกาลผ่านวัยมาพอสมควร และช่างสังเกตนึกนัยน้อย ย่อมจะยอมรับตรงกันว่า คนเราย่อมคบหากันตามนิสัย หรือตามสุตฺตนั้นเรียกว่า “ธาตุ” แต่ทั่วไปมักเรียกว่า “รสนิยม”

ตามธรรมดา คนที่มีนิสัยเกเร ก็มักจะคบกับพวกที่เกเรเหมือนกัน แต่คนที่มีพินความดีอยู่ในจิต ย่อมรู้สึกรังเกียจไม่ยอมคบด้วย หรือหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็มักจะคบพอไม่ให้เป็นภัยแก่ตัวเท่านั้น แล้วหาโอกาสไปคบกับคนดีด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม การคบกับคนใดก็มักจะมึนสึย คล้อยตามคนนั้นไปไม่เร็วก็ช้า นักปราชญ์จึงแนะนำให้คบคนดีหรือบัณฑิต เพราะการคบกับคนชั่ว ย่อมพาตัวตกต่ำหายนะ และเป็นทั้งรังเกียจของคนดี ส่วนการคบกับคนดี ย่อมมีแต่ความเจริญโดยส่วนเดียว โบราณจึงว่า “คบคนดี เป็นศรีแก่ตัว คบคนชั่วพาตัวอัปรีดิ์”

ฉะนั้น ผู้ที่หวังความเจริญก้าวหน้า จงละเว้นอย่าคบคนชั่ว และจงเลือกคบแต่คนดีเถิด

วิธีดับทุกข์

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ โรงบูชาไฟ ใกล้กับมาศธรรมในกรุงรัฐ ได้ทรงสนทนากับ
มาคณิชาเยปริพาชก ตอนหนึ่งมาคณิชาเยขอให้ทรงช่วยดับทุกข์ พระพุทธองค์ตรัสว่า นิพพานหรือ
ความดับทุกข์นั้น จะต้องดับด้วยตนเองจะดับแทนให้กันไม่ได้แต่ได้ทรงแนะนำวิธีให้ดับที่อุปาทาน โดยมี
ลำดับการปฏิบัติดังนี้

“มาคณิชาเย ! ถ้าเช่นนั้นท่านควรคบสัตบุรุษ เพราะเมื่อใดท่านคบสัตบุรุษ เมื่อนั้นท่านจะ
ได้ฟังธรรม เมื่อได้ฟังธรรมท่านก็จะได้ปฏิบัติธรรม เมื่อปฏิบัติธรรมท่านก็จะได้รับรู้เองเห็นเองว่า โรค ไข้
ลูกศร อันเกิดจากกามคืออันนี้ ทุกข์จะดับไม่เหลืออีกเพราะอุปาทานดับ เพราะอุปาทานดับภพจึงดับ
เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปรีเหาะทุกข์ โทมนัส อุปายาสก็ดับ ความ
ดับแห่งกองทุกข์ทั้งสนัน ย่อมมีด้วยประการฉะนี้”

มาคณิชาเยสูตร ๑๓/๒๔๐

วิธีการดับทุกข์ตามหลักปฏิจสงมปบาทนั้น เราจะดับด้วยการตัดที่ตัวใดก็ได้ เช่น ดับที่ผัสสะ
เมื่อตาเห็นรูปก็ให้มีสติระลึกได้และมีสัมปชัญญะรู้ตัวว่าเห็น คือเพียงแต่ “สักว่าเห็น” เท่านั้น ไม่ปรุง
ให้เลยไปกว่านั้น มันก็ดับทุกข์ได้ ถ้าจะดับที่เวทนาคือ เมื่อเกิดสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ก็มีสติระลึกได้
และรู้ทันเพียงแต่สักว่ากระทบเท่านั้น มันก็ไม่ปรุงเป็นชอบหรือชังขึ้นมาได้ ดับที่ตัณหา เมื่อเกิดความ
อยากขึ้นมา ก็ให้มีสติระลึกได้และรู้ทันเป็นปัจจุบัน กระแสตัณหาก็คขาด ทุกข์ที่จะเกิดตามมาเพราะมี
ตัณหา เป็นต้นเหตุก็ดับ

ฉะนั้น วิธีการดับทุกข์จึงมีต่างๆ กัน ในวงจรของปฏิจสงมปบาท ๑๒ วงนั้น ถ้าเราตัดตัวใด
ขาดได้เพียงตัวเดียว วงจรของปฏิจสงมปบาททั้งวงก็ไม่มีความหมายให้เกิดทุกข์แก่ใครได้.

ใส่ร้ายคนดี ได้รับโทษทันตา

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี พระโกกาลิกฤษยาพระสรีบริตรและพระโมคคัลลานะ ได้ทูลพระพุทธเจ้าให้ร้ายพระเถระทั้งสอง พระพุทธองค์ทรงห้ามถึง ๓ ครั้งก็ไม่ฟัง ได้รับอกุศลกรรมสนองทันตา ได้เกิดมีหัวใหญ่ขึ้นทั่วตัว ผิแตกน้ำเหลืองไหล ได้รับทุกขเวทนากล้า จนขาดใจตายไปเกิดในปทุมมรก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมหานรกอเวจี ได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส

ดั่งนี้
พระพุทธองค์ทรงแสดงโทษ แห่งการใส่ร้ายผู้ทำความดี เพื่อเป็นเครื่องสังวรของชาวพุทธไว้

- ◎ “คนพาลเมื่อพูดคำชั่วร้ายออกไป ได้ชื่อว่าฆ่าตัวเองด้วยอาวุธ
- ◎ ผู้ใดสรรเสริญผู้ที่ควรถูกติ หรือติผู้ที่ควรได้รับความสรรเสริญ ผู้นั้นชื่อว่าสะสมความชั่วด้วยปาก เขาย่อมไม่ได้รับความสุข
- ◎ ความพินาศแห่งทรัพย์สิ้นเพราะการพินัน กิติ พร้อมด้วยสิ่งของทั้งหมดกิติ พร้อมด้วยตนเองกิติ ยิ่งนับว่ามีโทษเพียงเล็กน้อย ส่วนบุคคลใด ทำใจคิดร้ายในท่านผู้ทำดีทั้งหลาย มีโทษยิ่งใหญ่มากว่า
- ◎ ผู้พูดจาด้วยจิตอันลามก ชอบติเตียนพระอริยเจ้า ย่อมเข้าถึงนรก”

โกกาลิกสูตร ๑๕/๒๐๘

การพูดหรือการกระทำย่อมเกิดจากความคิดก่อน การที่คนพูดชั่วร้ายนั้น ความชั่วร้ายเกิดขึ้นในใจก่อน จะเกิดเพราะความริษยาในความคิดของเขา หรือเกิดเพราะความโง่เขลาของเราเองก็ตาม ได้ชื่อว่าเป็นอกุศลมีผลเป็นความทุกข์ทั้งสิ้น

ฉะนั้น วิสัยของคนดีย่อมไม่มองคนในแง่ร้าย แต่จะมองในแง่ของความดี หรือในแง่ของความ เป็นจริง ให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย การที่เราจะให้ความยุติธรรมแก่คนอื่นได้ ก็โดยเปรียบเทียบกับตัวของเราเอง แล้วเทียบกับหัวข้อของผู้อื่น

ธรรมของคนดีและของคนชั่ว

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายถึงเรื่องธรรมของคนดี (สัปริสัทธิ) และธรรมของคนชั่ว (อสัปริสัทธิ) พอสรุปได้ว่า

ธรรมของคนชั่ว คือ ๑. ผู้ออกบวชจากสกุลสูง ๒. ผู้ออกบวชจากสกุลใหญ่ ๓. ผู้มีคนรักภักดี ๔. ผู้มีลาภ ๕. ผู้มีการศึกษามาก ๖. ผู้ทรงจำวินัย ๗. ผู้เป็นนักพูดธรรมะ ๘. ผู้ยบยา ๙. ผู้นั่งหม่อมบ้างสกุล ๑๐. ผู้ถือบิณฑบาต ๑๑. ผู้อยู่โคนไม้ ๑๒. ผู้ยบยาฆ่า ๑๓. ผู้ได้รูปฌานที่ ๑ ถึงที่ ๔ และผู้ได้รูปฌานที่ ๑ ถึงที่ ๔ รวม ๒๐ พวก

ใน ๒๐ พวกนั้นที่เป็นคนชั่วคือมักจะยกตนข่มผู้อื่น เพราะเหตุที่ตนอยู่ใน ๒๐ พวกนั้น อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างก็ได้ จัดว่าเป็นอัสปรัชคือคนชั่วทั้งสิ้น

ส่วนคนดีย่อมพิจารณาเห็นว่า ความโลภ ความโกรธ และความหลง ย่อมไม่อาจหมดไปได้ เพราะการอยู่หรือได้ฐานะ ๒๐ ประการนั้น ถึงแม้ไม่อยู่ในฐานะทั้ง ๒๐ นั้น แต่เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตนสมควร คนทั้งหลายก็ต้องบูชาสรรเสริญในที่นั้น คนดีนั้นเขาปฏิบัติแต่ภายใน (คือไม่ได้โอ้อวด ยกตัว) ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความเป็นผู้มีฐานะ ๒๐ นั้น นี้คือธรรมของคนดี

สัปริสัทธิ ๑๔/๑๑๓

พระสูตรนี้ แม้ในปัจจุบันนี้ก็พอจะหาได้ นักบวชบางรูปอวดเคร่งด้วยการไม่ฉันเนื้อสัตว์บ้าง หม่ำจิ๋วคร่ำๆ บ้าง อยู่บ่าอยู่ถ้าง อวดยศอวดอำนาจกันบ้าง อวดการศึกษาบ้าง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เราอาจพิสูจน์ได้ ว่าเป็นผู้มีธรรมหรือไม่ ด้วยการอยู่ใกล้ซัดสัทธิระยะหนึ่ง ถ้าเป็นคนชั่วแล้วจะซ่อนอยู่ได้ก็ไม่นาน

ในสูตรนี้ ท่านถือเอาธรรมะคือการขัดเกลาจิตใจเป็นใหญ่ ไม่ถือเอาฐานะที่ได้เป็นสำคัญ

เรื่องของคนมืดคนสว่าง

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า
“มหาบพิตร! คนที่เกิดมาในโลกนี้มีทั้งหมด ๔ ประเภท คือ

๑. คนที่มืดมาแล้วมืดไป คือคนที่เกิดมาในตระกูลต่ำ ยากจน ทุพพลภาพ พิการ ช้ำยัง
ประพฤติกุศลด้วยกาย วาจา และใจ ตายแล้วไปเกิดในนรก

๒. คนที่มืดมาแล้วสว่างไป คือคนที่เกิดมาในตระกูลต่ำ ยากจน ทุพพลภาพ พิการ แต่
ประพฤติกุศลด้วยกาย วาจา และใจ ตายแล้วไปเกิดในสวรรค์

๓. คนที่สว่างมาแล้วมืดไป คือคนที่เกิดมาในตระกูลสูงร่ำรวย มีพรพรองงาม แต่
ประพฤติกุศลด้วยกาย วาจา และใจ ตายแล้วไปเกิดในนรก

๔. คนที่สว่างมาแล้วสว่างไป คือคนที่เกิดมาในตระกูลสูงร่ำรวย มีพรพรองงาม แต่
ประพฤติกุศลด้วยกาย วาจา และใจ ตายแล้วไปเกิดในสวรรค์”

ปุคคลสูตร ๑๕/๑๓๒

ทุกคนเลือกทางที่เกิดมาแล้วไม่ได้ แต่ทุกคนสามารถจะเลือกทางเกิดในอนาคตของตนเองได้
ดังนั้นที่เกิดจึงไม่ใช่สิ่งสำคัญ สำคัญแต่ตอนที่เกิดมาแล้ว ในปัจจุบันนี้เราสามารถที่จะลิขิตทางเดินของ
เราได้ ถ้าหวังความเจริญ อย่าทำความชั่ว จงทำแต่ความดีด้วยกาย วาจา และใจ

เมื่อเราทำความดีอยู่เสมอแล้ว ไม่ต้องเรียกร้องสวรรค์ ไม่ต้องบิณฑกัณนรก กรรมคือการกระทำ
ของเรา จะนำทางไปเองด้วยความเที่ยงตรงและยุติธรรม

ฉะนั้น จงอย่าท้อใจในอุปสรรค อย่าทิ้งหลักความดี จะมีแต่ความสุขใจ.

ปฏิจสมเด็จพระบาทเป็นธรรมดิกซง

พระพุทเจ้าประทับอยู่ ณ นิคมกัมมาสทัมมะ เมืองกุรุ แก้วนกุรุรัฐ พระอานนท์ได้กราบ
ทูลว่า

“นาคัจจรยัณัก พระเจ้าข้า! ปฏิจสมุปะบาทนเป็นธรรมดิกซง แต่ดั่งอย่างนั้นก็ปรากฏ
เหมือนเป็นธรรมง่าย ๆ แก่ข้าพระองค์”

พระพุททรงคัตรัสท้ามในทันทีว่า

“อานนท์! เธออย่าพูดอย่างนี้ ปฏิจสมุปะบาทนเป็นธรรมดิกซง ทั้งมีกระแสความดิกซง
เพราะไม่รู้ไม่ตรัสรู้ ไม่แทงตลอดธรรมน หุมัสตวันจึงเป็นเหมือนเสนค้ายท่ง เป็นเหมือนกลุ่มเสนค้าย
ที่เป็นปม เป็นเหมือนหญ้ามุงกระต่ายและหญ่าปล้อง ย่อมไม่ผ่านพ้นอบายและการเวียนวาย

อานนท์! เมื่อภิกษุเกิดความสุขใจบ่อย ๆ ในสิ่งอันเป็นที่ตั้งของความยึดมั่นถือมั่นอยู่ ตัณหา
ย่อมเกิดขึ้น เพราะตัณหาเป็นเหตุ จึงเกิดอุปาทานเป็นผล เพราะอุปาทานเป็นเหตุ จึงเกิดภพเป็นผล
อย่างนี้

อานนท์! เมื่อภิกษุเห็นโทษบ่อย ๆ ในสิ่งทั้งหลายอันเป็นเหตุแห่งความยึดมั่นถือมั่นอยู่ ตัณหา
ย่อมดับ เพราะตัณหาดับอุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับภพจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวล
ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้”

นิทานสูตร ๑๖/๑๐๑

พระสุตวัน พระพุททรงคัทรงแนะวิธีตัดสายปฏิจสมุปะบาทที่ตัวอุปาทานคือความยึดมั่นถือมั่น
เพราะเหตุที่เราไม่ยึดมั่นถือมั่นเพียงอย่างเดียว เชื่อตัณหาก็ไม่อาจจะองกวมได้ ดังนั้นเมื่อตัณหาดับ
อุปาทานจึงดับ วงของปฏิจสมุปะบาทก็ขาด ด้วยประการฉะนี้

ปฏิจจสมุปบาท

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลาย ถึงเรื่อง ปฏิจจสมุปบาท คือสภาพที่ต้องอาศัยกันเกิดขึ้น ไว้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัยจึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยจึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้ นี้เราจึงเรียกว่าปฏิจจสมุปบาท

ก็เพราะอวิชชานั้นแหละดับโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ ฯลฯ อุปายาสจึงดับ”

เทศนาสูตร ๑๖/๑

ในบรรดาความทุกข์ทั้งหลายแหล่ของมนุษย์เรา เมื่อรวมลงแล้วก็มิต้นเหตุมาแต่อวิชชาคือความไม่รู้ หรือความโง่ สิ่งใดที่เราไม่รู้เราก็อยมจะทำผิดพลาดเหมือนคนตาบอด ตั้งแต่ระดับต่ำ คือเรื่องปากท้องจนถึงระดับสูงคือความหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาทั้งปวงเป็นที่สุด เพราะเหตุแห่งความไม่รู้ คนเราจึงทำอะไรด้วยความผิดพลาด แล้วก็รับผลแห่งความผิดพลาดนั้น ที่ออกมาในรูปของความทุกข์นานาประการ

การดับเหตุแห่งความทุกข์โดยสิ้นเชิงนั้น เราจะต้องค้นหาให้พบปมหรือเงื่อนต้นก่อน เมื่อแก้ที่ต้นเหตุแล้วปลายเหตุก็จะหายไปเอง ไม่มีความทุกข์สิ่งใดที่เกิดโดยไม่มีเหตุ ไม่มีเหตุไกลก็ต้องมีเหตุไกล วิธีดับทุกข์สายปฏิจจสมุปบาท เราจะดับที่อวิชชาก็ได้ ดับที่ผัสสะก็ได้ ดับที่เวทณาก็ได้ ดับที่ตัณหากก็ได้เมื่อตอนใดตอนหนึ่งขาด สายแห่งทุกข์ก็ขาด เมื่อเหตุแห่งความทุกข์ขาด ความทุกข์ก็ดับ

* * *

วิธีแก้ความหวาดกลัว

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี พราหมณ์ชามโสณิ ได้เข้าไปเฝ้า และทูลถามปัญหาว่า ภิกษุอยู่ในที่สงบสงัดในป่าหรือป่าเปลี่ยวและโดดเดี่ยว ยากที่จะอยู่ได้หรือยากที่จะทำจิตให้เป็นสมาธิได้

พระพุทธเจ้าทรงเล่าความหลังของพระองค์ ครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะได้ตรัสรู้ ว่า ทรงเคยอยู่ในป่าและป่าเปลี่ยวมาแล้ว แต่เพราะทรงมี กาย วาจา และใจสะอาดบริสุทธิ์ มีราคะและนิวรณ์ ๕ สงบระงับแล้ว จึงไม่มีความหวาดกลัว หรือเกิดความหวาดกลัว เมื่ออยู่ในป่าหรือป่าเปลี่ยวเช่นนั้น

ในตอนท้ายสูตร พระพุทธองค์ทรงเล่าเป็นเชิงแนะนำการแก้ความหวาดกลัวว่า

ถ้าความหวาดกลัวเกิดขึ้นในขณะที่กำลังเดินอยู่จะไม่ทรงยืน ไม่ทรงนั่งและไม่ทรงนอนเลย จะทรงเดินจนกว่าความหวาดกลัวจะหายไป

ถ้าความหวาดกลัวเกิดขึ้นในขณะที่กำลังยืนอยู่จะไม่ทรงเดิน ไม่ทรงนั่ง และไม่ทรงนอนเลย จะทรงยืนจนกว่าความหวาดกลัวจะหายไป

ถ้าความหวาดกลัวเกิดขึ้นในขณะที่กำลังนั่งอยู่จะไม่ทรงนอน ไม่ทรงยืนและไม่ทรงเดินเลย จะทรงนั่งอยู่จนกว่าความหวาดกลัวจะหายไป

ถ้าความหวาดกลัวเกิดขึ้นในขณะที่กำลังนอนอยู่ จะไม่ทรงนั่ง ไม่ทรงยืนและไม่ทรงเดินเลย จะทรงนอนอยู่จนกว่าความหวาดกลัวจะหายไป

ภยเวราวสูตร ๑๒/๒๖-๓๒

พระสูตรนี้ ทรงแสดงว่าผู้ที่ไม่มีความบริสุทธิ์ทาง กาย วาจา และใจเป็นผู้ที่กลัว มีความปรารถนาลามก หวังลาภยศชื่อเสียงแล้วหลบเข้าไปอยู่ในป่าหรือป่าเปลี่ยว เพื่อหวังความนิยมว่าเป็นคนขลัง หรือเพื่อเรียกร้องศรัทธา

บุคคลประเภทนี้ ย่อมเรียกร้องความหวาดกลัว หรือภัยอันเกิดจากป่าและป่าเปลี่ยวได้ร้อยแปด ส่วนผู้ที่มีจิตใจเสียสละ ลาภ ยศ สุข และสรรเสริญได้อย่างแท้จริงแล้ว ย่อมจะไม่มี ความหวาดกลัวสิ่งใด ๆ เลย แม้จะเกิดขึ้นบ้างบางครั้งเพราะจิตยังไม่หลุดพ้น ก็สามารถจะระงับและข่มความหวาดกลัวได้ โดยอาศัยบารมีธรรม ที่ตนได้ประพฤติมาดีแล้วเป็นต้น

การระงับความหวาดกลัว ด้วยวิธีหนามยอกเอาหนามบ่งคือ เมื่อเกิดความหวาดกลัวขึ้นในอิริยาบถใด ๆ ก็ให้อยู่ในอิริยาบถนั้น ๆ จนกว่าจะหายหวาดกลัวจึงค่อยเปลี่ยนไปอิริยาบถอื่นถ้าไม่หายก็ไม่เปลี่ยน ผู้ที่มีความกล้าน่าจะลองเอาไปปฏิบัติดู

อันความกลัวใด ๆ ของมนุษย์ในโลกนี้ ที่จะยิ่งไปกว่าความตายเป็นไม่มีแล้ว เมื่อคนเราสามารถปลงภาระในความตายของตนได้แล้ว ความกลัวในสิ่งอื่นย่อมจะหมดไปเอง เพราะสิ่งใด ๆ ในโลก ล้วนแต่สิ้นสุดลงที่ความตายทั้งสิ้น.

พุทธวิธีแก้ความหวาดกลัว

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสเล่าถึงสงครามระหว่างเวตลากับอสูร ในการทำสงครามนั้น ถ้าเกิดความสะดุ้งหวาดกลัวขึ้น ท่านแนะนำให้หยุดตรงของหัวหน้าเวตลาคแล้วความหวาดกลัวจะหายไป

ครั้นแล้ว ได้ทรงแนะนำวิธีแก้ความหวาดกลัว สำหรับภิกษุผู้บำเพ็ญสมณธรรมในป่าว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! หากความกลัวกิด ความหวาดสะดุ้งกิด ความขนพองสยองเกล้ากิด พึงบังเกิดขึ้นแก่พวกเธอผู้อยู่ในป่ากิด อยู่ที่โคนไม้กิด อยู่ในเรือนว่างกิด ที่นั้นพวกเธอพึงตามระลึกถึงเรา พึงตามระลึกถึงพระธรรม พึงตามระลึกถึงพระสงฆ์ เพราะเมื่อเธอระลึกถึงเรา ระลึกถึงพระธรรม และระลึกถึงพระสงฆ์อยู่ ความกลัว ความหวาดสะดุ้งจะหายไป เพราะว่าพระตถาคตเป็นผู้หมดราคะ โทสะ และโมหะ จึงไม่กลัว ไม่หวาด ไม่สะดุ้ง และไม่หนี”

ธัมมคคสูตร ๑๕/๓๐๔

ความหวาดกลัวเกิดจากความหวั่นไหวทางจิต ถ้าจิตมีความเชื่อมั่น มีความมั่นใจในคุณธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมระงับความหวาดกลัวได้ ภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิย่อมไม่หวาดกลัว ผู้เสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น ก็ไม่มีความกลัว

ในทางโลก ผู้ที่มีความรักในระหว่างเพศรุนแรง ผู้มีความโกรธรุนแรง หรือมีความหลงมกยก็ย่อมจะไม่หวาดกลัวต่อภัยอันตรายใดๆ แม้ผู้มีกิเลสและตัณหาซึ่งบรรเทาความหวาดกลัวได้ ฉะนั้นผู้หวังคุณธรรมเบื้องสูง จะละความหวาดกลัวไม่ได้เล่า

ในพระสูตรนี้ ทรงแนะนำให้เอาพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์เป็นหลักในการระงับความหวาดกลัว

ผู้ที่มีความหวาดกลัว จงน้อมนำเอาพระคุณของพระรัตนตรัยมาเป็นอารมณ์ ความหวาดกลัวก็จะหายไปทันที

สิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา บำมทาวน เมืองเวสาลี พวกเจ้าลิจฉวีเป็นอันมาก
ขียนยานอย่างดีมีเสียงอื้ออึง เข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ พระเถระหลายรูป รู้ว่าเสียงเป็นปฏิปักษ์ต่อฌาน
และพระพุทธองค์ทรงสรรเสริญ ความมีเสียงเบา จึงพากันหลบไปอยู่ที่ป่าโคสิงคศาลาทายวัน

พระพุทธองค์ทรงเห็นภิกษุบางตา จึงตรัสถาม เมื่อทรงทราบแล้ว ตรัสอนุโมทนา และทรง
แสดงสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ๑๐ ประการ คือ

๑. ผู้ยินดีในการคลุกคลีกับหมู่คณะ ย่อมเป็นปฏิปักษ์ กับผู้ยินดีในที่สุด
๒. การประกอบไว้ซึ่งสุกนิมิต ย่อมเป็นปฏิปักษ์ กับผู้ประกอบไว้ซึ่งอสุกนิมิต
๓. การคุมทรสพท์เป็นข้าศึก ย่อมเป็นปฏิปักษ์ กับผู้สํารวมอินทรีย์
๔. การติดต่อกับมาตุคาม ย่อมเป็นปฏิปักษ์ กับผู้ประพฤติพรหมจรรย์
๕. เสียง ย่อมเป็นปฏิปักษ์ ต่อปฐมฌาน
๖. วิตกและวิจารณ์ ย่อมเป็นปฏิปักษ์ ต่อทุติยฌาน
๗. บีติ ย่อมเป็นปฏิปักษ์ ต่อตติยฌาน
๘. ลมอัสสาสะและบีสสาสะ ย่อมเป็นปฏิปักษ์ ต่อจตุตถฌาน
๙. รากะ ย่อมเป็นปฏิปักษ์ ต่อโทสะ

เรื่องทั้งหลาย จงเป็นผู้ไม่มีปฏิปักษ์เกิด พระอรหันต์ทั้งหลายเป็นผู้ไม่มีปฏิปักษ์ เพราะเป็นผู้
หมดปฏิปักษ์แล้ว.

กัมภุกสูต ๒๔/๑๓๒

ในการปฏิบัติธรรม ถ้ารู้จักหลีกเลี่ยง สิ่งที่เป็นข้าศึกแก่กันให้มากที่สุดแล้ว การปฏิบัติธรรม
จะก้าวไปตามลำดับ.

ธรรมที่เป็นคู่ปรับกัน

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสสอนพระราหุลถึงธรรมที่เป็นคู่ปรับกัน ๖ คู่ คือ

“ราหุล! เธอจงเจริญเมตตาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญเมตตาภาวนายู่ จักละพยาบาท (คือความคิดที่จะแก้แค้น) ได้”

เธอจงเจริญกรุณาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญกรุณาภาวนายู่จักละวิหิงสา (คือการเบียดเบียน) ได้”

เธอจงเจริญมุทิตาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญมุทิตาภาวนายู่จักละอโรติ (คือความริษยา) ได้”

เธอจงเจริญอุเบกขาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญอุเบกขาภาวนายู่ จักละปฏิฆะ (คือความขัดใจ) ได้”

เธอจงเจริญอุสุภภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญอุสุภภาวนายู่ จักละราคะ (คือความยินดีในกาม) ได้”

เธอจงเจริญอนิจจสัญญาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญอนิจจสัญญาภาวนายู่ จักละอัสมีมานะ (คือการถือตัว) ได้”

มหาราหุโลวาทสูตร ๑๓/๑๒๗

เมตตา คือความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณา คือ ความสงสารคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มุทิตา คือความพลอยยินดี เมื่อเห็นคนอื่นได้ดี อุเบกขา คือความวางเฉย อสุภะ คือการพิจารณาร่างกายของตนและผู้อื่น ให้เห็นว่าไม่งาม อนิจจสัญญา คือการกำหนดหมายถึงความไม่เที่ยงแห่งสังขาร ร่างกาย

การปฏิบัติที่จะให้ได้ผล ถึงขนาดเป็นคู่ปรับต่อกัน จะต้องทำอยู่บ่อยๆ ไม่ขาดสาย

เปรียบไม้สไฟกับการปฏิบัติธรรมะ

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เมืองเวสาลี ครั้นนั้นเวลาเช้า พระพุทธองค์ทรงเตรียมจะเสด็จออกบิณฑบาต ได้พบกับสัจจกนิครนถ์ นักบวชนอกพุทธศาสนาได้ทรงสนทนากันหลายเรื่อง ตอนหนึ่งทรงเล่าให้ฟังถึงการปฏิบัติธรรมส่วนพระองค์ ก่อนการตรัสรู้ มีอุปมาเกิดขึ้น ๓ ข้อคือ

๑. ไม้สดชุ่มด้วยยาง แซ่ไว้ในน้ำ ไม่สามารถจะสไฟให้เกิดไฟได้ ฉนใด ?

เปรียบเหมือนนักบวชที่มีกายไม่พรากออกจากกาม มีการเกี่ยวข้องกับและพอใจในกาม แม้จะบำเพ็ญเพียรอย่างแรงกล้า ได้รับทุกขเวทนาแรงกล้าเผ็ดร้อนปานใด ก็ไม่อาจจะบรรลุธรรมได้ฉนนั้น

๒. ไม้สดชุ่มด้วยยาง วางอยู่บนบก ไม่สามารถจะสไฟให้เกิดไฟได้ ฉนใด ?

เปรียบเหมือนนักบวชที่มีกายพรากออกจากกาม ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยกาม แต่ยังพอใจและยินดีในกาม แม้จะบำเพ็ญเพียรอย่างแรงกล้าเผ็ดร้อนได้รับทุกขเวทนาปานใด ก็ไม่อาจจะบรรลุธรรมได้ฉนนั้น

๓. ไม้แห้งและวางอยู่บนบก สามารถจะสไฟให้เกิดไฟได้ฉนใด ?

เปรียบเหมือนนักบวชที่มีกายพรากออกจากกาม ทั้งไม่เกี่ยวข้องกับ ไม่ยินดีในกาม แม้จะไม่บำเพ็ญเพียรจนถึงขนาดได้รับทุกขเวทนาแรงกล้า ก็สามารถบรรลุธรรมได้.

มหาสัจจกสูตร ๑๒/๓๖๔

พระสูตรตอนนี้ แสดงให้เห็นว่า ในการปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิงนั้น จะต้องพร้อมด้วยองค์ประกอบหลายๆ อย่าง ธรรมะหลายข้อจะต้องสมัคกัน การปฏิบัติธรรมจึงจะบรรลุเป้าหมาย ได้โดยไมยาก แต่การจะทำให้ถูกวิธีก็ไม่ง่ายนัก.

ธรรมะลูกโซ่

พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า เงื่อนต้นแห่งอวิชชา ย่อมไม่ปรากฏในกาลก่อน แต่สิ่งทั้งหลาย ทั้งที่เป็นกุศลและอกุศลล้วนมีเหตุเป็นแดนเกิด แล้วก็ส่งผลต่อ ๆ กันมารับช่วงกันมาเป็นทอด ๆ คือ

สายอกุศล

๑. อวิชชา	มีอาหารเครื่องหล่อเลี้ยง คือ	นิวรรณ์ ๕
๒. นิวรรณ์ ๕	มีอาหารเครื่องหล่อเลี้ยง คือ	ทวจริต ๓
๓. ทวจริต ๓	มีอาหารเครื่องหล่อเลี้ยง คือ	ไม่สำรวมอินทรีย์ ๖
๔. ไม่สำรวมอินทรีย์ ๖	มีอาหารเครื่องหล่อเลี้ยง คือ	ไม่มีสติสัมปชัญญะ
๕. ไม่มีสติสัมปชัญญะ	มีอาหารเครื่องหล่อเลี้ยง คือ	ไม่มีโยนิโสมนสิการ
๖. ไม่มีโยนิโสมนสิการ	มีอาหารเครื่องหล่อเลี้ยง คือ	ไม่มีศรัทธา
๗. ไม่มีศรัทธา	มีอาหารเครื่องหล่อเลี้ยง คือ	ไม่ได้ฟังสัทธรรม
๘. ไม่ได้ฟังสัทธรรม	มีอาหารเครื่องหล่อเลี้ยง คือ	ไม่ได้คบสัปปุรุษ

สายกุศล

การคบกับสัปปุรุษย่อมเป็นเหตุให้ได้ฟังสัทธรรม เมื่อฟังสัทธรรมย่อมเกิดศรัทธา เมื่อเกิดศรัทธาย่อมมีโยนิโสมนสิการ เมื่อมีโยนิโสมนสิการย่อมมีสติสัมปชัญญะ เมื่อมีสติสัมปชัญญะย่อมสำรวมอินทรีย์ เมื่อสำรวมอินทรีย์ย่อมประพฤตีสัจริต เมื่อประพฤตีสัจริตย่อมยังสติปฏิฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ เมื่อเจริญสติปฏิฐาน ๔ โภชณงค์ ๗ ย่อมบริบูรณ์ เมื่อโภชณงค์ ๗ บริบูรณ์ ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์

เปรียบเหมือนฝนตกบนภูเขา แล้วไหลลงสู่ชอกเขา ลำธาร หนอง บึง คลอง แม่น้ำ และทะเลเป็นที่สุด ฉะนั้น

อวิชาสูตร ๒๔/๑๑๗

หลักการฟังคำพูดของผู้อื่น

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ครั้งนั้นแล ทรงเรียกภิกษุทั้งหลาย มาแล้วได้ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! ทางแห่งถ้อยคำที่บุคคลอื่น จะฟังกล่าวกะท่านมีอยู่ ๕ ประการคือ

๑. กล่าวโดยกาลอันสมควรหรือไม่สมควร
๒. กล่าวด้วยเรื่องจริงหรือไม่จริง
๓. กล่าวด้วยคำอ่อนหวานหรือหยาบคาย
๔. กล่าวด้วยคำมีประโยชน์หรือไร้ประโยชน์
๕. กล่าวด้วยจิตเมตตาภายในหรือประสงคร้าย

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อผู้อื่นจะพูดด้วยประการใดๆ ก็ตาม พวกเธอพึงตั้งจิตอย่าให้แปรปรวน เราจะไม่พูดจาที่ลามก เราจะสงเคราะห์ผู้อื่นด้วยสิ่งที่เป็นประโยชน์ เราจะต้องมีเมตตาจิต ไม่มีศรัทธาภายในใจ เราจะแผ่เมตตาจิตไปให้บุคคลนั้น เราจะต้องแผ่เมตตาจิตไปไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาทไปตลอดโลก ทุกทิศทุกทาง

ภิกษุทั้งหลาย! หากจะมีพวกโจรผู้มีความประพฤติต่ำช้าเอาเล่ห์ที่มีที่จับสองข้าง มาเลื้อยอวัยวะใหญ่ในรูปร่างกายของเธอด้วยการกระทำของพวกโจรนั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดมีจิตคิดร้ายต่อโจรเหล่านั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นไม่เชื่อว่าเป็นผู้ทำตามคำสั่งสอนของเรา เพราะเหตุที่อดกลั้นไว้ไม่ได้นั้น

ภิกษุทั้งหลาย! แม้เพราะเหตุนั้น พวกเธอพึงปฏิบัติอย่างนี้ว่า จิตของเราจะไม่แปรปรวน เราจะไม่พูดจาที่ลามก เราจะสงเคราะห์ผู้อื่นด้วยสิ่งที่เป็นประโยชน์ เราจะมีเมตตาจิต ไม่มีศรัทธาภายใน เราจะแผ่เมตตาจิตไปถึงบุคคลเหล่านั้น และบุคคลทั่วไปอันไพบลีย์ ใหญ่ยิ่ง หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาทไปตลอดโลก ทุกทิศทุกทาง ซึ่งเป็นอารมณ์ของจิตนั้นดังนี้”

กจปมสูตร ๑๒/๒๑๐

พระสูตรนี้ ทรงมุ่งให้สาวกรับฟังคำพูดของผู้คนทุกประเภท ไม่ว่าจะพูดดีหรือพูดร้าย อ่อนหวานหรือหยาบคาย ให้เรามีจิตเมตตาอยู่ตลอดเวลา หักห้ามโทสะเมื่อได้ฟังคำหยาบคาย หรือไม่เป็นที่สปรามณ์ เพื่อระงับเวรอันจะเกิดจากความอาฆาตพยาบาทนั้น

ทรงสั่งสอนถึงกับว่า ถ้ามีพวกโจรมาเลื้อยทอ้งไส้ของเราอยู่แม้จะเจ็บปวดเจียนขาดใจตาย ก็ยังต้องแผ่เมตตาจิตให้พวกโจร จะบ่วยการกล่าวไปถึงถึงคำพูดที่ไม่เจ็บปวดร่างกายเล่า หากเรามีจิตคิดโกรธแม้แต่น้อยหนึ่ง เราก็ไม่ได้ชื่อว่าเป็นศิษย์ของพระพุทธเจ้า

คำสอนตอนนี้ ถ้าใครพยายามปฏิบัติตามได้ในชาตินี้ก็จะไม่มีภัยเวรเลย ถ้าล่วงลับดับขันธ์ก็หวังสุคติ โลก สวรรค์ ได้นั่นอน

คนรับใช้สอภรรยาจ้าง

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ครั้งนั้นแล พระพุทธองค์ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายพอสรุปเป็นใจความได้ว่า

เรื่องเคยมีมาแล้ว ที่พระนครสาวัตถีนี้แหละ มีแม่บ้านคนหนึ่งชื่อ “เวเททิกา” กิตติศัพท์ของนางได้เล็ดลือไปไกลว่าเป็นคนสงบเสงี่ยม อ่อนโยนเรียบร้อย นางได้มีคนรับใช้หญิงชื่อ “กาลิ” เป็นคนขยันขันแข็ง ทำงานบ้านการเรือนเรียบร้อยดีมาก เป็นที่รักใคร่ของนางเวเททิกามาก

วันหนึ่ง กาลิมีความคิดว่า การที่นายหญิงของเรามีกิตติศัพท์ชื่อเสียงว่า เป็นผู้สงบเสงี่ยม อ่อนโยน เรียบร้อยดูจำพวับวันนั้น เป็นเพราะมีธรรมะในใจหรือเป็นเพราะว่า มีคนรับใช้การงานได้เรียบร้อย และถูกใจทุกอย่างกันแน่? จะต้องลองสอบธรรมะนายหญิงดูสักครั้ง เมื่อคิดอุบายได้แล้ว เข้าวันหนึ่งจึงแกล้งนอนตื่นจนสายไม่ได้ทำงานบ้าน นายหญิงจึงทวาดเอาว่า

“เฮ้ย! อีกาลิ มึงเป็นอะไรวะ จึงนอนตื่นสาย?”

“ไม่เป็นอะไรดอก เจ้าคะนาย”

“อีคนชั่ว เมื่อมึงไม่เป็นอะไร ทำไมจึงนอนตื่นสายล่ะ?”

นางเวเททิกาโกรธชดใจ ทำหน้าอ แล้วเหตุการณ์ก็ผ่านไป

วันต่อมา กาลิก็สอบธรรมะนายหญิงด้วยการนอนตื่นสายอีก คราวนั้นถูกด่าอย่างรุนแรงและหยาบคายมาก เรื่องก็ผ่านไปอีก

วันต่อมาอีก กาลิก็สอบธรรมะนายสาวอีก คราวนั้นนอกจากถูกด่าอย่างรุนแรงแล้ว ยังถูกปาดด้วยลิ่มประตุนหัวแตกเลือดไหล กาลิได้เที่ยวร้องประกาศให้ชาวบ้านได้รู้ทั่วกันว่า

“ท่านทั้งหลายเจ้าข้า!... เชิญดูคนสงบเสงี่ยมของท่านทั้งหลายเถิด หัวของดิฉันได้แตกเพราะคนอ่อนโยนและเรียบร้อยของท่านทั้งหลายแล้ว”

ครั้งนั้น กิตติศัพท์อันงามของนางเวเททิกาได้สลายลงแล้ว

“ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุบางรูปก็ฉันทัน เธอเป็นคนสงบเสงี่ยมจัด อ่อนโยนจัด เป็นคนเรียบร้อยจัด เธอทำได้ก็เพียงแต่ยังไม่ได้กระทบถ้อยคำอันไม่เป็นที่พอใจเท่านั้น จึงยังดูเป็นคนเรียบร้อยอ่อนโยนอยู่

ภิกษุทั้งหลาย! ก็เมื่อใดเธอกระทบคำพูดอันไม่เป็นที่พอใจเข้าแล้ว เธอยังสงบเสงี่ยมอ่อนโยนเรียบร้อยอยู่ได้ เมื่อนั้นแหละเธอควรจะน่านับถือจริง

ภิกษุทั้งหลาย! เราไม่เรียกภิกษุที่ว่าง่าย เพราะเหตุที่ได้ปัจจัย ๔ แล้วจึงเป็นผู้ว่าง่าย เธอไม่ได้ปัจจัย ๔ เธอก็จะเป็นผู้ว่าง่ายต่อไป

ภิกษุทั้งหลาย! อนึ่งภิกษุรูปใดเคารพและนอบน้อมต่อพระธรรมอยู่ เราเรียกภิกษุรูปนั้นว่า เป็นผู้ว่าง่ายแล้ว”

กกจูมสูตร ๑๒/๒๐๔

พระสูตรนี้ น่าจะเป็นบทเรียนที่ดีของนักธรรมะทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง ความสงบเสงี่ยม อ่อนโยนเรียบร้อย เป็นที่ปรารถนาของคนทั่วไป แต่สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นเป็นนิสัยประจำตัว หรือเกิดขึ้นเพราะมีผู้สอน หรือมีอำมิตเป็นแรงสนอง นักธรรมะน่าจะนำไปใคร่ครวญทดสอบกับตัวเอง และลองเอาไปทดสอบกับปฏิบัติธรรมดูบ้าง จึงจะแจ้งประจักษ์ว่า มรรยาทที่นักธรรมะเหล่านั้นแสดงอยู่ เป็นของแท้หรือของเทียม?

การปฏิบัติธรรมทำให้ผลต่างกัน

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลาย ถึงการปฏิบัติธรรมะ ที่ได้รับผลต่างกัน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต พอสรุปใจความได้ว่า

๑. การปฏิบัติธรรม มีสุขในปัจจุบัน แต่มีทุกข์เป็นผลต่อไป คือผู้ที่ไม่เห็นโทษของกาม ย่อมดื่มด่ำในกาม เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงนรก ได้รับทุกข์เผ็ดร้อนสาหัส

๒. การปฏิบัติธรรม มีทุกข์ในปัจจุบันและมีทุกข์เป็นผลต่อไป คือผู้ที่ประพฤตินทรमान กายด้วยประการต่างๆ อย่างพวกเดียรฉายเป็นต้น เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงนรกได้รับทุกข์เผ็ดร้อนสาหัส

๓. การปฏิบัติธรรม มีทุกข์ในปัจจุบัน แต่มีสุขเป็นผลต่อไป คือผู้ที่มีราคะแรงกล้า มีโทสะแรงกล้า มีโมหะแรงกล้า แต่ต้องอดกลั้นอดทน เมื่อกระทบกับความทุกข์นั้นๆ ต้องร้องไห้ นาคานองหน้า แต่รักษาศีลรักษาทรมจรรย์ไว้ได้ อย่างบริสุทธบริบูรณ์ เมื่อตายไปย่อมไปสู่สุคติ โลก สวรรค์

๔. การปฏิบัติธรรม มีสุขในปัจจุบันและมีสุขเป็นผลต่อไป คือผู้ที่มีราคะไม่แรงกล้า มีโทสะไม่แรงกล้า มีโมหะไม่แรงกล้า ไม่ต้องได้รับทุกขเวทนาในการประพฤติธรรม การปฏิบัติธรรมก็ก้าวหน้าโดยลำดับ เมื่อตายไปย่อมไปสู่สุคติ โลก สวรรค์

จุฬารามสมาทานสูตร ๑๒/๔๕๔

พระสูตรนี้แสดงว่า ผลแห่งกรรมของคนเรามีไม่เหมือนกัน การปฏิบัติธรรมของแต่ละบุคคล จึงไม่เหมือนกัน แต่ผู้ฉลาดย่อมเลือกเอาข้างลำบากก่อน แล้วค่อยสบายเมื่อภายหลัง ส่วนผู้โง่เขลา ย่อมหาความสบายเสียก่อน แม้ภายหลังจะได้รับทุกข์ เขาก็ยอมมองไม่เห็น เพราะไม่มีญาณหยั่งรู้เช่นพระพุทธเจ้า ฉะนั้น ผู้เชื่อพระพุทธเจ้า ย่อมได้รับผลประโยชน์ ทั้งชาตินี้และชาติต่อไป

บ้านที่ภิกษุไม่ควรไป

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงบ้านที่ภิกษุไม่ควรไป หรือเมื่อเข้าไปแล้วก็ไม่ควรนั่งมี ๗ ประการ คือ

๑. ต้อนรับด้วยไม่เต็มใจ
๒. ให้อาหารด้วยไม่เต็มใจ
๓. ให้ที่นั่งด้วยไม่เต็มใจ
๔. ซ่อนของที่มีอยู่
๕. เมื่อนั่งของมากให้น้อย
๖. เมื่อนั่งของดีแต่ให้ของเลว
๗. ให้โดยไม่เคารพ

บ้านที่ประกอบด้วยลักษณะ ๗ ประการนี้ ภิกษุที่ยังไม่เคยไป ไม่ควรไป หรือไปแล้วก็ไม่ควรนั่ง

ถ้าตรงข้ามจาก ๗ ข้อนี้ ภิกษุที่ไม่เคยไป ก็ควรไป หรือไปแล้วก็ควรนั่ง

กถุสสูตร ๒๓/๑๐

ภิกษุที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ซื่อว่าเป็นเนื้อนาบุญ ชาวบ้านพบเห็นก็อยากทำบุญ ถ้าเราเห็นว่าบ้านใดมีลักษณะ ๗ ประการนี้ ก็แสดงว่าเขาไม่ต้องการต้อนรับแล้ว จึงควรกลับเสียโดยเร็วเถิด อย่าอยู่ให้เขาต้องขบใจ หรือแสดงอาการไม่เคารพมากกว่านี้เลย เพราะเป็นการเสื่อมเสียแก่พุทธศาสนาเป็นส่วนรวม.

อย่างไรชื่อว่าอยู่คนเดียวหรือสองคน

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี รมิชาลจะได้ทราบทูลถามถึงความหมาย ของคำว่าภิกษุมีปรกตอยู่คนเดียว มีปรกตอยู่ด้วยเพื่อนสอง คืออยู่คนเดียวกับอยู่สองคนนั้นคืออย่างไร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า

“มิชาลละ! รูปที่เห็นด้วยตาน่ารัก น่าใคร่ ชวนให้กำหนด ถ้าภิกษุชนิดี้ก็มีความเกี่ยวข้องกับภิกษุมีความเพติดเพลินและเกี่ยวข้องกับ ก็ชื่อว่ามีเพื่อน ๒ (คือมีกิเลสเป็นเพื่อน)

มิชาลละ! ภิกษุผู้มีปรกตอยู่ด้วยอาการอย่างนี้ ถึงจะอยู่ในเสนาสนะอันสงัด คือป่าทึบและป่าไม้ เงียบเสียง ไม่อ้ออิ่งปราศจากลมแต่คนเดินเข้าออก ถึงอย่างนั้นก็ยังเรียกว่าปรกตอยู่ด้วยเพื่อน ๒ เพราะยังมีตัณหาอยู่เป็นเพื่อน

มิชาลละ! ภิกษุผู้ไม่มีความเพติดเพลิน ไม่มีความกำหนดกล้า ไม่เกี่ยวข้อง เราเรียกว่ามีปรกตอยู่คนเดียว

มิชาลละ! ภิกษุผู้มีปรกตอยู่ด้วยอาการอย่างนี้ แม้จะอยู่ปะปนกับภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และชาวบ้านก็ถึงอย่างนั้น ก็ยังเรียกว่า มีปรกตอยู่คนเดียว ข้อนี้เพราะตัณหาซึ่งเป็นเพื่อน ๒ เพลดได้ขาดแล้ว จึงเรียกได้ว่าอยู่คนเดียว”

มิชาลสูตร ๑๔/๓๕

คำว่า “อยู่คนเดียว” หรือ “อยู่สองคน” ในความหมายนี้เป็นภาษาธรรม หมายถึงมีราคะและตัณหา อยู่เป็นเพื่อนหรือเปล่า ถ้าไม่มีก็ถือว่าอยู่คนเดียว ถ้ามีก็ถือว่าไม่ได้อยู่คนเดียวคือมีราคะและตัณหาเป็นเพื่อน

ดังนั้น แม้ภิกษุจะอยู่องค์เดียว ถ้ายังไม่ละราคะและตัณหาซึ่งชื่อว่ามีเพื่อนอยู่ ในทางตรงข้าม ถ้าละราคะตัณหาอยู่ แม้จะอยู่ร่วมกันมาก ๆ ก็ชื่อว่าอยู่คนเดียว

คนตาบอดกล่าวอ้าง

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสปรารภถึงเจ้าลัทธิต่างๆ ที่มี
ความคิดความเห็นต่างกันต่างทุ่มเถียงกันตามความเห็นของตน ๆ ครั้นแล้วทรงนำเอาเรื่องคนตาบอดกล่าว
อ้าง มาเล่าให้ภิกษุทั้งหลายฟัง พอสรุปได้ว่า

มีพระราชาองค์หนึ่ง ในเมืองสาวัตถีนั้นในอดีต ได้สั่งให้เรียกคนตาบอดทั้งหมดให้มาประชุม
กัน แล้วสั่งให้นำช้างไปให้คนตาบอดเหล่านั้นคลำ ครั้นคนตาบอดคลำทั่วทุกคนแล้วพระราชาได้ตรัส
ถามว่า ช้างมีลักษณะอย่างไร ?

คนตาบอดเหล่านั้น ต่างมีความเห็นแตกต่างกันไป ตามแต่ที่ตนคลำพบ พอสรุปได้ดังนี้

คนตาบอดพวกที่คลำถูกศีรษะช้างตอบว่า
ช้างเหมือนหม้อ

คนตาบอดพวกที่คลำถูกหูช้างตอบว่า
ช้างเหมือนกะดิ่ง

คนตาบอดพวกที่คลำถูกงาช้างตอบว่า
ช้างเหมือนผาด

คนตาบอดพวกที่คลำถูกวงช้างตอบว่า
ช้างเหมือนงอนไถ

คนตาบอดพวกที่คลำถูกตัวช้างตอบว่า
ช้างเหมือนฉางข้าว

คนตาบอดพวกที่คลำถูกเท้าช้างตอบว่า
ช้างเหมือนเส้า

คนตาบอดพวกที่คลำถูกหลังช้างตอบว่า
ช้างเหมือนครกตำข้าว

คนตาบอดพวกที่คลำถูกโคนหางช้างตอบว่า
ช้างเหมือนสาก

คนตาบอดพวกที่คลำถูกหางช้างตอบว่า
ช้างเหมือนไม้กวาด

คนตาบอดเหล่านั้น ต่างท่มีเถียงกันและกันว่า ช้างเป็นเช่นนี้ ช้างไม่ได้เป็นอย่างนั้น แล้วก็หาข้อยุติไม่ได้ เพราะต่างก็ไม่มีรู้จักช้างที่แท้จริง พวกสัตว์ต่าง ๆ ที่ไม่มีรูปร่าง ก็มีลักษณะเหมือนคนตาบอดคล้ำช้าง ฉะนั้น

กฤษศร ๒๕/๑๕๔

พุทธศาสนาหรือคำสอนของพระพุทธเจ้า เปรียบเหมือนช้าง ผู้ที่ไม่รู้จักที่มาศึกษาธรรมะ ก็เปรียบเหมือนคนตาบอดที่มาคลำถูกช้างแต่ละจุด แล้วก็ถือเอาสิ่งที่ได้พบเห็นว่า เป็นตัวศาสนาที่แท้ แล้วต่างก็ถกเถียงกันว่า ของฉันถูกของฉันแท้ ของแกผิดของแกแท้

เหตุที่พุทธศาสนาแตกเป็นนิกายต่าง ๆ เป็นแบบและแนวการศึกษา และปฏิบัติต่างกัน ไม่สามารถจะลงกันได้ในความเห็น ทั้ง ๆ ที่พระธรรมและพระวินัย ก็เหมือนกัน ก็ด้วยเหตุที่สติปัญญาของแต่ละคนไม่เหมือนกัน คนมีปัญญาน้อยก็มองได้ในวงแคบ คนที่มีปัญญากว้างก็มองได้กว้างไกล

พระพุทธศาสนาเป็นขมความรู้ เพื่อความดับทุกข์ที่กว้างใหญ่ ยากที่ปุถุชนคนหนาด้วยกิเลสจะศึกษาให้แตกฉาน และรู้ให้ทั่วถึงได้โดยง่าย

ฉะนั้น ผู้ที่มีจิตเมตตาต่อสรรพสัตว์ ผู้เกิด แก่ เจ็บ และตายร่วมกัน จึงไม่ควรจะผูกขาดความคิดว่า ของฉันถูกแต่ผู้เดียว จงดูคนตาบอดคลำช้างเป็นตัวอย่างเถิด.

เหตุที่พระสังฆกรรมเลื่อนหาย

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี พระมหากัสสปได้กราบทูลถามว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็นเหตุ ที่เมื่อก่อนบพัญญัติพระวินัยมีน้อย แต่พระอรหันต์มีมาก ในปัจจุบันสิกขาบทมีมาก แต่พระอรหันต์กลับมีน้อย”

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า

“กัสสป! ข้อนั้นเป็นอย่างนี้ เมื่อหมดศตว์เลวลง พระสังฆกรรมกำลังเลื่อนหายไป สิกขาบทจึงมีมากขึ้น พระอรหันต์จึงมีน้อยลง เหตุดังนี้เพราะเกิดสังฆกรรมปฏิรูป คือสังฆกรรมปลอมหรือเทียมขึ้นสังฆกรรมแท้จึงเลื่อนหายไป

กัสสป! ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ก็ไม่อาจทำให้สังฆกรรมเลื่อนหายไปได้ แต่โมฆบุรุษในโลกนี้ต่างหาก ที่ทำให้สังฆกรรมเลื่อนหายไป

กัสสป! เหตุ ๔ อย่าง ที่ทำให้พระสังฆกรรมเลื่อนหาย คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ไม่เคารพในพระศาสดา • ในพระธรรม • ในพระสงฆ์ • ในการศึกษา • ในสมาธิ •

กัสสป! ถ้าภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา มีความเคารพยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษา และในสมาธิแล้ว พระสังฆกรรมจะตั้งมั่น ไม่พินเือน และไม่เลื่อนหายไป”

สังฆกรรมปฏิรูปกสูตร ๑๖/๒๔๖

เราชาวพุทธกลัวกันว่า ลัทธิหรือพวกนอกศาสนา จะทำลายพุทธศาสนาให้หมดไปจากเมืองไทย แต่พระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่า คนในศาสนาของพระองค์นั้นแหละจะทำให้ธรรมะหมดไป เพราะชาวพุทธขาดการเคารพในพระรัตนตรัย ในการศึกษาพระธรรมและฝึกสมาธิ ข้อนี้อาจจริง เพราะชาวพุทธส่วนมากไม่รู้ว่ธรรมะคืออะไร ? เมื่อไม่รู้ก็ไม่ปฏิบัติ เมื่อไม่ปฏิบัติจึงไม่มีผล จึงได้แต่นับถือตามๆ กันไปอย่างมวงาย.

พระมหากัสสปผู้ยอดสันโดษ

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสยกย่องพระมหากัสสปว่า เป็นยอดของผู้สันโดษ ด้วยปัจจัย ๔ วัດังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย! กัสสปนี้เป็นผู้สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และเภสัชตามมีตามได้ เป็นผู้กล่าวคุณแห่งความสันโดษ ไม่แสวงหาด้วยวิธีอันไม่สมควร เมื่อไม่ได้ก็ไม่สะอึก ครั้นได้ก็ไม่ยินดี ไม่คิดใจ ไม่พัวพัน มีปกติเห็นโทษ มีปัญญา เครื่องสลัดออก ย่อมใช้สอย ย่อมบริโภค

เหตุนี้แลพวกเธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้สันโดษด้วยปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ จักไม่แสวงหาอันไม่สมควร

ภิกษุทั้งหลาย! เราจะสอนพวกเธอ จงตามอย่างกัสสปหรือทำตัวเหมือนกัสสป พวกเธอเมื่อฟังแล้วจงทำอย่างนั้นเถิด”

สันตปิฎกสูตร ๑๖/๒๑๖

ภิกษุผู้มีความสันโดษ คือพอใจตามมี ยินดีตามได้ ไม่ทำตัวเองและผู้อื่นให้เดือดร้อนวุ่นวาย จะอยู่ที่ไหนตนเองก็เป็นสุข ผู้อยู่ใกล้ซิคก็สบายใจ จากไปเขาก็คิดถึง จึงจะนับว่าเป็นพระของพระพุทธเจ้าแท้

การบวชเป็นพระ จะมีความสงบตามแบบสมณะได้ ก็ด้วยการตัดนิสัยความเคยชินแบบฆราวาส ออกเสียให้หมด ศึกษาและปฏิบัติอยู่แต่ในแนวของพระ มุ่งขจัดเกลาละกิเลสและค้นหาเครื่องกังวลออกไป ให้หมดหรือให้มากที่สุด จนเป็นอิสระอยู่เหนือวัตถุและอารมณ์ ก็จะทำให้เกิดความสงบเย็น จะอยู่ที่ไหนสถานที่นั้นก็กลายเป็นธรรมะสถานไป

คุณธรรมที่ทำให้คนเป็นพระอินทร์

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกษัตริย์ทั้งหลาย ถึงคุณธรรมที่ทำให้คนเป็นพระอินทร์หรือท้าวสักกะจอมเทพ เรียกว่า “วัตรบท” มี ๗ ข้อ คือ

๑. เลี้ยงมารดาบิดาตลอดชีวิต
๒. อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต
๓. พุดจาอ่อนหวานตลอดชีวิต
๔. ไม่พุดจาต่อเสียตลอดชีวิต
๕. ยินดีในการบริจาคทานตลอดชีวิต
๖. พุดคำสัตย์ตลอดชีวิต
๗. ไม่โกรธตลอดชีวิต ถ้าเกิดความโกรธก็ระงับโดยเร็ว

“กษัตริย์ทั้งหลาย ! ท้าวสักกะจอมเทพ เมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้รักษาวัตรบท ๗ ประการนี้บริบูรณ์ จึงได้เป็นท้าวสักกะ”

ปฐมเทศนา ๑๕/๓๑๘

การปฏิบัติตามวัตรบท ๗ ประการนี้ ถ้ามองดูเพียงผิวเผินจะรู้สึกว่าจะไม่ยากเลย แต่ไปยากอยู่ตอนที่ ต้องทำอยู่ตลอดชีวิต ซึ่งถ้าใครไม่มีจิตมั่นคง หรือหนักแน่นก็ยากที่จะทำได้ และจะต้องทำให้ได้เสมอกันทุกข้อด้วย เพียงแต่ทำให้สมบูรณ์ในข้อใดข้อหนึ่ง ก็รู้สึกว่าจะยากเสียแล้ว จะบ่วยกล่าวไปโดยถึงการทำให้บริบูรณ์ทุกข้อเล่า

ฉะนั้น คนที่ไปเกิดเป็นพระอินทร์ จึงมีได้น้อยนัก ยิ่งในยุคนี้อาจจะหาได้ยากมาก.

พระกายพระพุทธเจ้าเหมือนพระสาวก

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ สวนอัมพวัน ของหมอชีวกโกมารภจจ์ เมืองราชคฤห์ เพื่อแก้ข้อข้องใจของบางท่านที่ว่าพระกายของพระพุทธเจ้า จะเหมือนกับของคนทั่วไปในสมัยนั้นหรือไม่ บางท่านก็ว่าไม่เหมือน บางท่านก็ว่าเหมือน ยังหาเป็นที่ยุติไม่ แต่ในพระสูตรนี้ ได้แสดงหลักฐานที่น่าเชื่อว่าพระกายของพระพุทธเจ้าเหมือนกับของสาวกทั่วไป

เรื่องโดยย่อมีว่า คืบวันหนึ่งเดือนหงายแจ่มดี พระเจ้าอชาตศัตรูได้ชวนหมอชีวกโกมารภจจ์ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก ขณะที่เสด็จไปถึงนั้น พระพุทธเจ้ากำลังประทับอยู่ในที่ประชุมพระสงฆ์ ๑๒๕๐ รูป พระเจ้าอชาตศัตรูไม่ทรงทราบว่าองค์ไหนคือพระพุทธเจ้า ต้องตรัสถามหมอชีวกว่า

“ชีวกผู้สหาย ! ไหนพระผู้มีพระภาค ?”

หมอชีวกได้ทูลตอบว่า

“ขอเดชะ นั้นพระผู้มีพระภาค ประทับนั่งพึงเสากลาง ผืนพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ภิกษุสงฆ์แวดล้อมอยู่”

สามัญผลสูตร ๘/๕๗

อีกหลักฐานหนึ่งกล่าวว่า พระพุทธเจ้ามีพระกายคล้ายพระนันทะ ครั้งหนึ่งพระนันทะเดินมาแต่ไกล พวกภิกษุพากันลุกขึ้นยอรับ คิดว่าเป็นพระพุทธเจ้า แต่เรื่องร่างกายของพระพุทธองค์จะเหมือนใครไม่แปลก แต่ธรรมะที่ทรงแสดงต่างหากที่พวกเราน่าจะสนใจศึกษาและปฏิบัติตาม เพราะร่างกายของใครก็แตกสลายได้มิใช่หรือ ?

๕ การเห็นกายเนื้อของพระพุทธเจ้า

พระพุทธรูปเจ้าเสด็จดำเนินทางไกล ระหว่างกรุงราชคฤห์กับเมืองนาถนทา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์
หมู่ใหญ่ ได้ตรัสเรื่องทฎิ ๖๒ โดยพิสดาร ในตอนท้ายสูตรได้ตรัสถึงการเห็นพระกายของพระองค์ ไว้
ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย! กายของตถาคตมีคณฺหา อันจะนำไปสู่ภพขาดแล้ว ดำรงอยู่เทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย จักเห็นตถาคตชั่วเวลาที่กายของตถาคตยังดำรงอยู่ เมื่อกายแตกสิ้นชีพแล้ว เทวดาและมนุษย์ทั้ง
หลาย จักไม่เห็นตถาคต เปรียบเหมือนพวงมะม่วง เมื่อขาดจากขั้วแล้ว ผลใดผลหนึ่งติดขั้วอยู่ ย่อมติด
ขั้วไป

ภิกษุทั้งหลาย! กายของตถาคตมีคณฺหา อันจะนำไปสู่ภพขาดแล้ว ก็ฉนั้นเหมือนกัน ดำรง
อยู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจักเห็นตถาคตได้ก็ชั่วเวลาที่กายของตถาคตยังดำรงอยู่ เมื่อกายแตกสิ้นชีพแล้ว
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จักไม่เห็นตถาคต”

พรหมชาลสูตร ๘/๕๒

พระสูตรนี้ น่าจะเป็นตัวอย่างหรือหลักฐานได้อย่างดี สำหรับผู้ที่ชอบอ้างว่าได้เห็นกายของ
พระพุทธเจ้า ว่ามีลักษณะสีแสงอย่างนั้นอย่างนี้ การเห็นที่แท้จริงย่อมเป็นไปไม่ได้ จะเห็นได้ก็เพียงนิมิต
ซึ่งเราสร้างเอาเอง ไม่ใช่ของจริงที่จะเรียกให้มาคู่หรือพิสูจน์กันได้

ถ้าจะเห็นให้ได้ก็มีทางเดียว คือ “การเห็นธรรม” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้น
ชื่อว่า เห็นตถาคต ผู้ใดเห็นตถาคต ผู้นั้นชื่อว่า เห็นธรรม”

ทรงเตือนภิกษุอย่าเป็นพื้นเผาศพ

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ ทรงขับไล่ภิกษุแล้วจึงเสด็จไปพักยัง บำมทาวน โคนต้นมะขามแล้วทรงเกิดพระเมตตา เกรงภิกษุผู้บวชใหม่จะมีจิตแปรปรวนเหมือนลูกวัวอ่อน ขาดแม่ จึงทรงกลับมาประทานพระโอวาทไว้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย! ข้อเลวทรามในการเลี้ยงชีพ คือการแสวงหาบิณฑบาต ภิกษุย่อมได้รับการ แห้งคำ ว่าเป็นผู้ขอ แต่ผู้มาบวชนั้นมิใช่เป็นผู้มีโทษ แต่พวกเขาบวชเพราะเห็นทุกข์ มีทุกข์ครอบงำแล้ว ทำไฉนการทำให้สุดแห่งทุกข์ จึงจะปรากฏได้

แต่ว่ากลบุตรนั้น เป็นผู้โลภมาก มีราคะแรงกล้า มีจิตพยาบาท มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ มีใจไม่เป็นสมาธิ มีจิตหม่นไปผิด ไม่สำรวมอินทรีย์

ภิกษุทั้งหลาย! เรากล่าวบุคคลผู้เสื่อมแล้ว จากโทษแห่งกฤหัสถ์ด้วย ไม่ทำประโยชน์คือความ เป็นสมณะให้บริบูรณ์ด้วย ว่ามีอุปมาเหมือนกับดินพื้นในที่เผาศพ ซึ่งมีไฟติดทั้งสองข้าง แฉมตรงกลาง ก็เปื้อนคุด จะใช้เป็นพื้นในบ้านก็ไม่ได้ จะใช้เป็นพื้นในบ่อน้ำก็ไม่ได้ ฉะนั้น”

ปิ่นโตลยสูตร ๑๗/๕๕

พระสูตรตอนนี้น่าคิดมาก ทรงเปรียบเทียบภิกษุที่บวชแล้ว ไม่ทำอะไรตามหน้าที่ของนักบวช เหมือนดินพื้นที่เผาศพ สองข้างติดไฟแต่ตรงกลางเปื้อนอุจจาระ ก็จะหยิบจะจับก็ไม่ได้ จึงใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้เลย

เปรียบเทียบบุคคลในโลกนี้ อยู่เป็นฆราวาส ก็ไม่ทำหน้าที่ของชาวบ้าน บวชเป็นพระก็ไม่ ทำหน้าที่สมณะ เลยกลายเป็นคนที่ไม่หาสาระแก่นสารมิได้ เป็นที่ขยะแขยงของทุกฝ่ายทุกคน ท่านผู้อ่าน กำลังเป็นคนอย่างนี้หรือเปล่า ?

ธรรมะจากยักษ์

พระพุทธรูปประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ขณะนั้นพระพุทธรูปกำลังทรงแสดงธรรม แก่ภิกษุทั้งหลายถึงเรื่องพระนิพพาน นางยักษ์ผู้เป็นแม่ของอุตราและปันทุส เห็นลูกทั้งสองกำลังทำเสียงดัง นางฟังธรรมไม่ชัดจึงเตือนลูกทั้งสองว่า

“เงียบเสียงหน่อยเถอะลูกอุตราและลูกปันทุส! แม้จะขอฟังธรรมของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐให้จบก่อน พระพุทธรูปเจ้าตรัสนิพพานว่าเป็นธรรมเครื่องเปลื้องตัวตน เสียจากกิเลสทั้งปวง เวลาที่ปรารภณาในธรรมจะล่วงเลยแม่ไปเสีย

ลูกและผิวเป็นที่รักในโลก แต่ความปรารภณาในธรรมนั้นเป็นที่รักของแม่ยิ่งกว่าลูกและผิว เพราะลูกและผิวอันเป็นที่รักนั้น ไม่อาจจะเปลื้องความทุกข์ได้ แต่การฟังธรรมย่อมปลดเปลื้องเหล่าสัตว์ออกจากความทุกข์ได้ ในเมื่อโลกอันทุกขังล้อมแล้วมีความแก่และความตายเป็นจุดหมาย แม่อยากจะฟังธรรม เพื่อพ้นจากความแก่และความตาย ลูกจึงงเงียบเสียงเถิด”

ปันทุสลูกชายตอบว่า

“แม่จ๋า! ลูกจะไม่พูดแล้ว อุตราน้องสาวของลูกก็จะไม่พูดเหมือนกัน ขอแม่จงฟังธรรมเถิด เพราะการฟังธรรมนำความสุขมาให้

แม่จ๋า! เพราะเราไม่รู้พระสัทธรรมจึงได้เที่ยวไปด้วยความลำบาก พระพุทธรูปเจ้าเป็นผู้ให้แสงสว่างแก่เทวดาและมนุษย์ผู้ลุ่มหลง”

ยักษ์ผู้มีคามยินดี ตอบลูกว่า

“ชื่นใจของแม่! ลูกแม่เป็นคนฉลาด ลูกจึงรักใคร่พระธรรมอันประเสริฐ

ขอปันทุสลูกแม่จงมีความสุขเถิด วันนั้นแม่ย่างขึ้นไปในพระศาสนา แม่เห็นอริยสัจแล้ว”

ปันทุสสูตร ๑๕/๒๙๑

พระพุทธเจ้าทรงปวารณา

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารบุพพาราม เมืองสาวัตถี พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ราว ๕๐๐ รูป วันนั้นเป็นวันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ ภิกษุสงฆ์หนึ่งประชุมพร้อมกันอยู่ พระพุทธองค์ได้ตรัสท่ามกลางหมู่สงฆ์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! บัดนี้เราขอปวารณาแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะไม่คิดเตียนการกระทำอะไร ๆ ที่แสดงออกทางกายหรือทางวาจาของเราบ้างหรือ?”

ที่ประชุมสงฆ์เงิบสงบ ขณะนั้นพระสารีบุตรลุกขึ้นทำผ้าห่มเฉียงบ่าข้างหนึ่ง แล้วประนมอัญชลีไปทางพระพุทธเจ้ากราบทูลขึ้นว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้าพระองค์ทั้งหลายจะคิดเตียนการกระทำอะไร ๆ ของพระองค์ที่เป็นไปทางพระกายและพระวาจาไม่ได้เลย เพราะพระองค์เป็นผู้ตัดทาง ทรงเป็นผู้บอกทาง ทรงรู้แจ้งทาง ทรงฉลาดในทาง สวาททั้งหลายเป็นผู้เดินตามทางของพระองค์ บัดนี้แลขอปวารณาแก่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงคิดเตียนการกระทำอะไร ๆ อันเป็นไปทางกายหรือวาจาของข้าพระองค์บ้างหรือ?”

พระพุทธเจ้าทรงตรัสชมพระสารีบุตรว่าเป็นบัณฑิต มีปัญญาอ่อนไว เป็นธรรมบุตรของพระองค์

ปวารณาสูตร ๑๕/๒๖๕

พระสูตรนี้ น่าจะเป็นบทเรียนที่ดีสำหรับนักบวชทั้งหลาย แม้แต่องค์พระศาสดาผู้เป็นยอดของเทวดาและมนุษย์ ยังเปิดโอกาสให้สาวกกำหนดนิตินได้ จะบ้ายกล่าวไปโยถึงเราท่านผู้เป็นปุถุชนเล่า ขอสาวกจงถือเอาพระองค์ท่านเป็นแบบอย่างเถิด ความรุ่งเรืองจะเกิดแก่ตัวท่านและพระศาสนาเป็นมั่นคง

ความหมายของขันธุ์ ๕

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายถึงความหมายของขันธุ์ ๕ คือ รูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ไว้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย! เพราะอะไรจึงเรียกว่ารูป เพราะสลายไปด้วยความหนาว ร้อน ทิว กระทบ เพราะลม แดดและสัตว์เลื้อยคลานบ้าง

เพราะอะไรจึงเรียกว่าเวทนา เพราะเสวยหรือรับอารมณ์ที่เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ทุกข์ไม่สุขบ้าง

เพราะอะไรจึงเรียกว่าสัญญา เพราะจำสีเขียว แดง เหลือง ขาวได้

เพราะอะไรจึงเรียกว่าสังขาร เพราะปรุงแต่งสังขตธรรมคือรูปเป็นต้น

เพราะอะไรจึงเรียกว่าวิญญาณ เพราะรับรู้แจ้งในอารมณ์ที่มากกระทบทางตา เป็นต้น”

ขัณฑ์สูตร ๑๗/๕๕

ขันธุ์ ๕ เป็นเรื่องที่ชาวพุทธทุกคนควรจะทำความเข้าใจให้กระจ่าง เพราะเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงสอนมาก เมื่อเข้าใจเรื่องนี้ดีแล้ว การปฏิบัติธรรมก็ง่ายเข้า เพราะเหตุว่ารูปที่เรากลงรักใ้หลงยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นเรา และของเรานั้นแท้จริงมันมิได้อยู่ในอำนาจของใครทั้งสิ้น มันย่อมเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์

ขันธุ์ ๕ นี้เมื่อเรายึดถือว่า มันเป็นของเรา เมื่อมันเปลี่ยนแปลงไป เราก็เป็นทุกข์ เสียใจ ถ้าเราไม่มีความยึดมั่นว่าเรา ว่าของเรา ความทุกข์ก็ไม่มี พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ชาวโลกยอมรับสภาพตามเป็นจริง อย่าไปฝันหรือทวนกระแสธรรมดาเข้า

เรื่องการปฏิบัติธรรมนั้น ว่าที่จริงมีไม่มากมายอะไรเลย ถ้าเราจับสายการปฏิบัติให้ถูกฝาดูกตัว คือแต่ละคนย่อมมีจริตไม่เหมือนกัน ถ้าหาธรรมะที่ตรงกับจริตมาปฏิบัติเหมือนการกินยาถูกกับโรค มันก็จะง่ายและโรคก็หายเร็ว ฉะนั้น

การปฏิบัติธรรมเหมือนตัดไม้แค้น

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ทรงแสดงสัจฉญาณ (กิเลสเครื่องร้อยรัด) เบื้องต่ำ ๕ คือ ๑. สักกายทิฐิ (ความเห็นเป็นเหตุยึดกายของตน) ๒. วิภิจิณา (ความลังเลสงสัย) ๓. สัสฬพตปรามาส (การลบล้างศีล) ๔. กามฉันทะ (ความพอใจในกาม) ๕. พยาบาท (ความคิดปองร้าย)

โดยทรงยกเอาตัวอย่างเด็กทารกนอนแบเบาะ มาเป็นตัวอย่างแห่งการเกิดสัจฉญาณ ซึ่งมองดูด้วยตาเปล่าไม่เห็น แต่เป็นอนสัย (กิเลสที่แฝงตัวตาม) มีอยู่ตลอดเวลา ในตอนท้ายได้ทรงแสดงหนทางปฏิบัติ เพื่อละสัจฉญาณ ๕ เหมือนคนที่ต้องการตัดไม้แค้น แต่ต้องผ่านเปลือกและกระพี้ไม้ก่อนที่จะถึงแก่นไม้ ไว้ดังนี้

“อานนท์! สัจฉญาณ ๕ เป็นของมีกำลัง ถ้าไม่ฉลาดในธรรมของสัทบริช ไม่ได้รับคำแนะนำที่ดี ไม่มีอุบายที่ดี ย่อมไม่สามารถจะละได้ ผู้ไม่อาศัยหนทางเพื่อละสัจฉญาณ ย่อมไม่อาจจะละได้

อานนท์! เปรียบเหมือนการตัดต้นไม้ใหญ่มีแก่น ต้องถากเปลือกและกระพ้ออกเสียก่อน จึงจะตัดแก่นไม้ได้ ฉันทะใด? ผู้ต้องการละสัจฉญาณเบื้องต่ำ ๕ ก็ต้องปฏิบัติไปตามลำดับขั้นฉันทะนั้น”

มหามาลงโกยวาสสูตร ๑๓/๑๓๗

พระสูตรนี้ ทรงแสดงถึงการปฏิบัติเพื่อละสัจฉญาณ ๕ จะต้องได้รับคำแนะนำของพระอริยะต้องคบสัทบริช จึงจะรู้อุบายเป็นเครื่องละสัจฉญาณได้ การปฏิบัติตามขั้นตอนจึงเป็นเรื่องสำคัญมากนักธรรมะจึงไม่ควรมองข้าม.

พระพุทธเจ้าทรงตำหนิลาภสักการะ

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! ลาภ ยศ สักการะ และชื่อเสียง เป็นของทารุณ เฝ็ดร้อน ทยาบคาย เป็นอันตรายแก่การปฏิบัติธรรม และบรรลธรรมอันเกษม ซึ่งไม่มีสิ่งอันยิ่งไปกว่า เปรียบเหมือนปลา บางตัว เห็นแก่งเหยื่อ กลืนเบ็ดที่พรานเบ็ดเกี่ยวเหยื่อหย่อนลงไปใต้น้ำลึก มันกลืนเบ็ดของพรานอย่างนั้น แล้ว ได้รับทุกข์ถึงความพินาศ พรานเบ็ดพึงทำได้ตามความพอใจ ฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย! พรานเบ็ดเป็นชื่อของมารใจบาป เบ็ดและเหยื่อเป็นชื่อของลาภสักการะและชื่อเสียง ภิกษุบางรูปยินดีพอใจ ในลาภสักการะและชื่อเสียง ที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุนี้เรากล่าวว่า กลืนเบ็ดของมาร ได้รับทุกข์ถึงความพินาศ

เพราะฉะนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจงละลาภสักการะและชื่อเสียงที่เกิดขึ้นแล้วเสีย และลาภสักการะและชื่อเสียง ที่เกิดขึ้นแล้วจะครอบงำจิตของเราไม่ได้ เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติอย่างนี้แล”

พหิสสุตต ๑๖/๒๔๔

สิ่งที่เป็นข้าศึกศัตรูอันร้ายกาจ ในเพศนักบวชก็ได้แก่สตรีและลาภ ซึ่งรวมไปถึงยศและอำนาจต่าง ๆ ด้วย ถ้านักบวชรูปใดไม่สังวร ไม่ละไม่พราก ให้พ้นจากสิ่งเหล่านี้ ให้เบาบาง หรือเด็ดขาดแล้ว ในชีวิตพรหมจรรย์ จะมีแต่ความมัวหมองต่างพร้อยหาความสงบสุขตามสมณวิสัยไม่ได้เลย พุทธพจน์นี้ จึงเป็นอมตธรรมแท้

ฉะนั้น ภิกษุใดหวังความเจริญในธรรม จงปฏิบัติตามพุทโธวาทนี้เถิด.

ผู้ชนะย่อมมีเวร

พระพุทธรูปประทับอยู่ ณ พระวิหารบุพพาราม เมืองสาวัตถี ภิกษุทั้งหลายได้กราบทูลพระพุทธรูปเจ้า ถึงพระเจ้าอชาตศัตรู ยกทัพไปตีแคว้นกาสิ พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ยกทัพไปป้องกัน แต่พ่ายแพ้กลับมา ทรงทราบแล้วได้ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ! วันนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงพ่ายมาแล้วอย่างนี้ จะบรรทมเป็นทุกข์ตลอดคืนนี้”

และทรงแสดงผลแห่งสงคราม เป็นคติเตือนใจว่า

“ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้พ่ายยอมนอนเป็นทุกข์ บุคคลละความชนะและความแพ้เสียแล้ว จึงสงบระงับ (เวร) นอนเป็นสุข”

ตอนท้ายอีกสูตรต่อมา พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงชนะบ้าง พระพุทธรูปตรัสว่า

“คนพาลย่อมสำคัญว่าเป็นสุข เมื่อบาปยังไม่ให้ผล ถ้าบาปให้ผลเมื่อใด คนพาลย่อมได้รับทุกข์เมื่อนั้น”

ผู้พ่ายยอมถูกฆ่าตอบ ผู้ชนะยอมได้รับการชนะตอบ ผู้ต่ำยอมถูกค่าตอบ ผู้โกรธยอมได้รับการโกรธตอบ เพราะความหมกมุ่นแห่งกรรม”

สังคามวัตตสูตร ๑๕/๑๑๘

การชนะคนมีแต่สร้างเวรภัย ไม่ว่าในการไหน ๆ เพราะไม่มีใครอยากเป็นผู้แพ้ ทุกคนจึงต้องการแต่จะเป็นผู้ชนะ การชนะสิ่งอื่นนอกตัว ไม่ใช่ของประเสริฐเลย การชนะใจตนเอง ตัวเอง ชนะกิเลสตัณหาในตัวเอง เป็นการชนะที่เลิศที่สุดในโลก เพราะมีผลเป็นความสงบสุข ทั้งชาตินี้และทุกชาติ

ธรรมเนียมที่ไม่เสื่อมของภิกษุ

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาอิชฌกฎ เมืองราชคฤห์ ได้ทรงแสดงถึงธรรมเนียมที่ภิกษุปฏิบัติ แล้วจะมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย เรียกว่า อปริหานิยธรรม มี ๗ ประการ คือ

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
๒. พร้อมเพรียงกันประชุม
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น
๔. เคารพภิกษุที่เป็นประธาน
๕. ไม่ลดอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น
๖. ยินดีในเสนาสนะป่า
๗. ระลึกถึงเพื่อนพรหมจารีผู้มีศีล

ภิกษุสูตร ๒๓/๒๓

การอยู่ร่วมกัน ถ้าหมั่นประชุมกันบ่อย ๆ เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกัน เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมกันเลิก เมื่อมีกิจสงฆ์เกิดขึ้น ก็พร้อมใจช่วยกันทำ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้แล้ว ปฏิบัติอยู่แต่ในสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ไม่แสดงอาการคหมีนภิกษุที่เป็นเถระทรงธรรมและวินัย มีกัลยาณเจตต่อเพื่อนภิกษุ ผู้มีศีลดีงาม ที่ยังไม่มาขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข

สำนักใดปฏิบัติได้ดังนี้ ก็มั่นใจได้ว่า จะไม่มีความเสื่อมอย่างแน่นอน แต่ทุกวันนี้มิได้เป็นอย่างนั้น บางรูปบวชพรรษาเดียว หรือไม่รู้จักธรรมก็ตั้งตัวเป็นแกจ้อจารย์ แข่งบารมีกับเจ้าสำนักเสียแล้ว ความเสื่อมจึงเกิดขึ้น ทั้งส่วนตัวและส่วนรวม

พระอานนท์ยอดพระนักประหยัด

สมัยนั้นพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระเจ้าอุเทนกับพระมเหสี ประทับอยู่ในพระราชอุทยานพร้อมด้วยบริวาร พระมเหสีได้ปลื้มพระองค์เข้าไปหาพระอานนท์ เมื่อฟังธรรมแล้ว จึงถวายผ้าห่ม ๕๐๐ ผืน

พระเจ้าอุเทนทรงทราบ จึงคิดเถียงว่าพระโลกมาถ กิดจะตั้งร้านขายผ้าหรืออย่างไร จึงเสด็จไปหาพระอานนท์ ตรัสถามว่า

“ผ้าตั้ง ๕๐๐ ผืน ท่านจะเอาไปทำอะไร?”

“อาตมาจะแจกจ่ายให้แก่พระ ที่มีจีวรคร่ำคร่า”

“แล้วจีวรที่คร่ำคร่าละ ท่านจะทำอะไรต่อไป?”

“อาตมาจะทำเป็นผ้าดาดเพดาน”

“ถ้าผ้าดาดเพดานคร่ำคร่าละ ท่านจะใช้ทำอะไร?”

“อาตมาจะใช้ทำเป็นผ้าปูฟูก”

“ถ้าผ้าปูฟูกคร่ำคร่าละ ท่านจะใช้ทำอะไร?”

“อาตมาจะใช้ทำเป็นผ้าปูพื้น”

“ถ้าผ้าปูพื้นคร่ำคร่าละ ท่านจะใช้ทำอะไร?”

“อาตมาจะใช้ทำเป็นผ้าเช็ดเท้า”

“ถ้าผ้าเช็ดเท้าคร่ำคร่าละ ท่านจะใช้ทำอะไร?”

“อาตมาจะใช้ทำเป็นผ้าเช็ดฝุ่น”

“ถ้าผ้าเช็ดฝุ่นคร่ำคร่าละ ท่านจะใช้ทำอะไร?”

“อาตมาจะขายกับโคลน แล้วฉาบทาฝากุฏิ มหาบพิตร”

สุดท้ายพระเจ้าอุเทนเกิดความเลื่อมใส น้อมถวายผ้าอีก ๕๐๐ ผืน

พระวินัย ๗/๓๑๓

ข. หมวดทาน (มี ๓ ตอน)

การให้ทานที่ได้รับผลต่างกัน

เจ้าปายาสผู้ครองนคร ที่ขึ้นกับพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นมิถิชาทมิฬ คือเห็นว่า โลกหน้าไม่มีผลของการทำความดีและความชั่วไม่มี แต่พระกุมารกตสพได้เทศนาทางถูกให้ฟังจนเจ้าปายาสกลับเป็นสัมมาทมิฬ และได้บริจาคทานเป็นประจำ

แต่การบริจาคทานนั้น เจ้าปายาส ให้ทานโดยไม่เคารพ ไม่ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความไม่นอบน้อม ให้ทานอย่างทิ้งให้ เจ้าปายาสได้มอบหมายให้อุตรมาณพผู้เป็นบ่าวให้เป็นผู้ให้ทานแทน

ส่วนอุตรมาณพนั้น ได้ให้ทานโดยเคารพ ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความนอบน้อม มิได้ให้ทานอย่างทิ้งให้

ผลปรากฏว่า หลังจากบุคคลทั้งสองได้ละจากโลกนี้ไปแล้ว เจ้าปายาสได้ไปเกิดในวิมานชื่อ "เสรีสกะ" ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช ซึ่งเป็นสวรรค์ชั้นต่ำสุดในบรรดาสวรรค์ทั้งหมด และวิมานนั้นยังว่างเปล่าไม่มีเครื่องประดับประดาอะไรเลย และไม่มีนางฟ้าเป็นบริวารแวดล้อมด้วย

ส่วนอุตรมาณพได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งสูงกว่าสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชหนึ่งชั้น และพร้อมด้วยยศและบริวารเป็นอันมาก.

ปายาสิวาชาญญสูตร ๑๐/๓๐๘

พระสุตรนี้ มีข้อนำคิดว่า นายอุตรมาณพซึ่งเป็นบ่าวของเจ้าปายาส มิได้ออกทรมณ์บริจาคทานเลย แต่เขารับให้ทานแทนเจ้าปายาสด้วยอาการ ๔ คือ ให้ทานโดยเคารพ ให้ทานด้วยมือตน ให้ทานด้วยความนอบน้อม ให้ทานด้วยความเต็มใจจึงได้รับผลมากกว่าเจ้าของทานเสียอีก.

การให้ทานที่เลื่อนขั้นทางจิต

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เมืองสาวัตถี พระสารีบุตรได้พาพวกอุบาสกชาวนครจำปา เข้าเฝ้าและทูลถามปัญหา ถึงผลของทานที่มีผลมาก และมีอนิสงส์มากพระพุทธองค์ได้ตรัสตอบ และทรงแสดงผลของทานตามลำดับดังนี้

๑. คนบางคนในโลกนี้ มีความหวังแล้วให้ทาน มีจิตผูกพันในทาน มุ่งการสั่งสมทาน ด้วยคิดว่าเราตายไปจะได้รับผลของทานนี้ เมื่อตายไปย่อมเกิดเป็นเทวดาชั้นดาวดึงส์ เมื่อสิ้นกรรมก็มาเกิดอย่างอื่นอีก

๒. คนบางคนในโลกนี้ ไม่มีความหวังแล้วให้ทาน ไม่มีจิตผูกพันในผลของทาน ไม่มุ่งการสั่งสมทาน ไม่คิดว่าตายไปแล้วจะได้รับผลของทานนี้ แล้วจึงให้ทาน แต่ให้ทานด้วยคิดว่าทวนเป็นของดี เมื่อตายไปย่อมเกิดเป็นเทวดาชั้นดาวดึงส์ เมื่อสิ้นกรรมก็มาเกิดอย่างอื่นอีก

๓. คนบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า ทานเป็นของดี แต่ให้ทานด้วยคิดว่า บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย เคยให้ เคยทำมา เราไม่ควรทำให้เสียประเพณี แล้วจึงให้ทาน เมื่อตายไปย่อมเกิดเป็นเทวดาชั้นยามา เมื่อสิ้นกรรมก็มาเกิดอย่างอื่นอีก

๔. คนบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย เคยให้เคยทำมา แต่ให้ทานด้วยคิดว่าเราหงากิน พวกนักบวชเหล่านั้นไม่ได้หงากิน เราหงากินได้จะไม่ให้ทานแก่ท่านผู้ไม่หงากิน ดูเป็นการไม่สมควร แล้วจึงให้ทาน เมื่อตายไปย่อมเกิดเป็นเทวดาชั้นดุสิต เมื่อสิ้นกรรมก็มาเกิดอย่างอื่นอีก

๕. คนบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่าเราหงากินได้ แต่นักบวชเหล่านั้นหงากินไม่ได้จึงให้ทาน แต่ให้ทานด้วยคิดว่า เราจะเป็นผู้บริจาคทานเหมือนฤาษีต่างๆ ในอดีต แล้วจึงให้ทาน เมื่อตายไปย่อมเกิดเป็นเทวดาชั้นนิมมานรดี เมื่อสิ้นกรรมก็มาเกิดอย่างอื่นอีก

๖. คนบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่าเราจะเป็นผู้บริจาคทานเหมือนฤาษีต่างๆ ในอดีต แต่ให้ทานด้วยคิดว่าเมื่อเราให้ทานอย่างนี้จิตจะเสื่อมใส เกิดความปลื้มใจและโสมนัส แล้วจึงให้ทาน เมื่อตายไปย่อมเกิดเป็นเทวดาชั้นปรนิมตสวรรค์ เมื่อสิ้นกรรมก็มาเกิดอย่างอื่นอีก

๗. คนบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อเราให้ทานอย่างนี้จิตจะเสื่อมใส แต่ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต คือเพื่อเลื่อนขั้นทางจิต แล้วจึงให้ทาน เมื่อตายไปย่อมเกิดเป็นเทวดาชั้นพรหม เมื่อสิ้นกรรมแล้วก็ไม่ต้องกลับมา คือไม่ต้องกลับมาสู่โลกนี้อีกแล้ว

นี่แลเป็นเหตุและปัจจัยที่คนบางคนในโลกนี้ให้ทานแล้วจึงมีผลมาก มีอนิสงส์มาก

ทานสูตร ๒๓/๕๕

การให้ทานชนิดที่ปรุงแต่งจิตนี้ ได้แก่การให้ทานที่สละความเห็นแก่ตัว สละความอยากประเภทต่างๆ ออกไปให้หมด ทานชนิดนี้จึงเป็นกิเลสทานคือให้กิเลสเป็นทาน มิใช่วัตถุทาน ผลจึงได้รับสูงสุดคือไม่ต้องมาเกิดในโลกนี้อีกแล้ว ได้แก่พระอนาคามีนั้นเอง

เหตุผลที่คนเกิดมาแล้วไม่เหมือนกัน

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ทรงตอบปัญหาของสุมณฑลที่ทูลถามว่าทำไมคนที่เกิดมาในโลกนี้แล้วจึงมีสภาพไม่เหมือนกัน พระองค์ทรงตอบปัญหานี้พอสรุปเป็นคู่ได้ ๗ คู่ คือ

๑. คนที่เกิดมามีอายุสั้น เพราะชอบฆ่าคนหรือสัตว์ มีจิตใจเหี้ยมโหด ขาดความเมตตากรุณาในสัตว์ ตายไปต้องตกนรก ถ้ามาเกิดเป็นคนก็มีอายุสั้น

ส่วนคนที่มีอายุยืน เพราะไม่ฆ่าคนหรือสัตว์ มีจิตเมตตาสงสารต่อสัตว์ทั้งปวง

๒. คนที่เกิดมามีโรคมาก เพราะชอบเบียดเบียนคนหรือสัตว์ให้ได้รับความลำบากเดือดร้อนต่าง ๆ ตายแล้วต้องตกนรก มาเกิดเป็นคนจึงมีโรคมาก

ส่วนคนที่มีโรคน้อย เพราะไม่เบียดเบียนหรือทรมานคนและสัตว์ มีใจเอ็นดูต่อสัตว์ทั้งปวง

๓. คนที่เกิดมามีผิวพรรณไม่งาม เพราะเป็นคนขี้โกรธขี้เคือง พยาบาทง่าย ตายแล้วต้องตกนรก มาเกิดเป็นคนจึงมีผิวพรรณไม่งาม

ส่วนคนที่มีผิวพรรณงาม เพราะเป็นคนไม่มักโกรธ ไม่ขี้เคือง ไม่พยาบาทคน

๔. คนที่เกิดมามีอำนาจหรือความสามารถน้อย เพราะเป็นคนขี้ริษยาผู้อื่น ขาดความเคารพนับถือผู้อื่น ตายแล้วต้องตกนรก มาเกิดเป็นคนจึงมีอำนาจน้อย

ส่วนคนที่มีอำนาจมาก เพราะเป็นคนไม่ริษยา เคารพบูชาผู้ควรเคารพ

๕. คนที่เกิดมามากจน เพราะเป็นคนไม่ชอบให้ทานหรือขี้เหนียว ตายไปต้องตกนรก มาเกิดเป็นคนจึงยากจน

ส่วนคนที่ร่ำรวย เพราะเป็นคนชอบให้ทานอยู่เสมอ มีจิตชอบเสียสละแบ่งปัน

๖. คนที่เกิดในตระกูลต่ำ เพราะเป็นคนกระด้างถือตัว ไม่อ่อนน้อมหรือกราบไหว้ต่อบุคคลที่ควรอ่อนน้อมหรือกราบไหว้ตายไปต้องตกนรก มาเกิดอีกจึงเกิดในสกุลต่ำ

ส่วนคนที่เกิดในตระกูลสูง เพราะเป็นคนไม่เย่อหยิ่งถือตัว แต่อ่อนน้อมถ่อมตน

๗. คนที่เกิดมามีปัญหาทรมานหรือโง่เขลา เพราะเป็นคนไม่ชอบเข้าไปหาผู้ ไม่สนใจใคร ตามเรื่องบาปบุญ ความดีความชั่ว ตายไปต้องตกนรก มาเกิดอีกจึงโง่เขลา

ส่วนคนที่มามีปัญญาดี เพราะชอบคบหากับบัณฑิตผู้ สนใจศึกษาเรื่องกุศล อกุศลอยู่เนื่อง ๆ

จุฬามณีวันจักร์ศก ๓๔/๒๒๓

เรื่องกรรมคือการกระทำ ที่แบ่งแยกให้คนเราเกิดมาแล้วไม่เหมือนกัน เป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก เพราะถ้าเข้าใจผิดในเรื่องกรรม จะทำให้คนบางคนกลายเป็นมิจฉาทิฐิ จะมุ่งสร้างแต่ความชั่วอย่างเดียว เพราะเห็นว่าบางคนทำความดีแทบตายไม่เห็นความดีตอบสนอง แต่บางคนทำชั่วกลับได้ดีมีคนนับถือและ ร่ำรวยทันตาเห็น ส่วนคนทำความดีจะต้องรอไว้รับผลในชาติหน้าอย่างนี้เป็นต้น

การทำความดีต้องยึดหลักใจเป็นสำคัญ จะเอาวัตถุมาเป็นเครื่องวัดไม่ได้ และที่สำคัญจะต้อง มองผลของความดีความชั่วด้วยสายตาที่กว้างและไกลอีกด้วย

ในพระสูตรนี้ ย่อมจะเป็นบทเรียนที่ดีสำหรับบางคนที่ย่อแท้ใจว่า ทำดีแล้วไม่เห็นว่ารวยสักที ทั้งนี้เพราะเรามองไม่เห็นเหตุในอดีตที่เราทำไว้อย่างไร แต่พระพุทธเจ้าท่านมีพระญาณ สามารถที่จะมองเห็นทั้งอดีตและอนาคต ถ้าเราไม่เชื่อพระองค์แล้วจะไปเชื่อใครได้ในโลกนี้ ถ้าเราเชื่อนักปราชญ์ที่มี กิเลส อวดรู้ดีกว่าพระพุทธเจ้าเราก็จะตาบอดตลอดทุกชาติ

สามีและภรรยาเป็นผีหรือเทวดา

พระพุทธเจ้าเสด็จดำเนินระหว่างเมืองมธรา และเมืองเวรัญชาต่อกัน ทรงแวะข้างทางประทับนั่งโคนไม้แห่งหนึ่ง ชาวบ้านหญิงชายที่ร่วมเดินทางไปด้วยและได้แวะพักด้วยกัน พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงการอยู่ร่วมกัน ระหว่างหญิงชาย ๔ ประเภท คือ

๑. ชายผ้อยู่ร่วมกับหญิงผี คือ ชายที่ไม่มีศีล ๕ หญิงที่ไม่มีศีล ๕
๒. ชายผ้อยู่ร่วมกับหญิงเทวดา คือ ชายไม่มีศีล ๕ หญิงมีศีล ๕
๓. ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผี คือ ชายมีศีล ๕ ส่วนหญิงไม่มีศีล ๕
๔. ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา คือ ชายมีศีล ๕ หญิงก็มีศีล ๕

สังวาสสูตร ๒๑/๖๘

พระสูตรนี้ นอกจากทรงยกเอาศีล ๕ มาเป็นหลักในการครองเรือนแล้ว ยังทรงสอนค้ำสามีภรรยา ให้บริจาทานอย่าตระหนี่มีศรัทธา พศจาแต่คำที่นารักแก่กัน ตั้งอยู่ในธรรมเสมอกัน มีศีลเสมอกัน ย่อมจะผลิตผลในกามารมณ์ ทั้งในโลกนี้และโลกสวรรค์

การรักษาศีล ก็คือการทำให้ครอบครัวอยู่ในสภาพปกติกันเอง เราจะเห็นได้ง่าย ครอบครัวใดไม่มีศีล แม้เพียงข้อใดข้อหนึ่ง ก็เกิดความเดือดร้อนว่านวายอยู่แล้ว ถ้าไม่มีศีลทั้ง ๕ ข้อเลย จะว่านวายขนาดไหน ครอบครัวที่ไม่มีศีล ก็เท่ากับมีรอยร้าวอยู่ในเรือน ยังมีรอยร้าวครบ ๕ แห่ง ในครอบครัวใด ครอบครัวนั้นก็หาความปกติสุขไม่ได้เลย

จงสำรวจตัวท่านเองดูสิว่า ท่านเป็นสามีหรือภรรยาประเภทไหน ถ้าอยู่ในพวกเทวดา ก็จงรักษาเอาไว้ ถ้าอยู่ในพวกผี ก็จงเร่งแก้ไขเสียโดยเร็วเถิด เพื่อตัวท่านและครอบครัว จะได้ปกติสุขสืบไปตลอดกาล

ค. หมวดศีล

(มี ๑๕ ตอน)

ผู้ไม่ศีล ๕ ย่อมมีแต่ภัยเวร

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะอนาถบิณฑิกคฤหบดี ถึงเรื่องศีล ๕ ว่า ผู้ไม่รักษาศีล ๕ ย่อมจะมีแต่ภัยและเวร ตายแล้วจะต้องตกนรกอีกด้วย ตอนหนึ่งทรงแสดงว่า

“คฤหบดี! คนผู้มีปรกติฆ่าสัตว์ ย่อมประสบภัยเวร ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปในภพหน้าก็มี ได้รับทุกข์ทางใจก็มี เพราะการฆ่าสัตว์เป็นเหตุ เมื่อเว้นจากการฆ่าสัตว์แล้ว ภัยเวรอันนั้นก็ย่อมสงบระงับ

คนผู้มีปรกติลักทรัพย์ ย่อมประสบภัยเวร....

คนผู้มีปรกติประพฤติผิดในกาม ย่อมประสบภัยเวร....

คนผู้มีปรกติพูดเท็จ ย่อมประสบภัยเวร....

คนผู้มีปรกติดมน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมประสบภัยเวร ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปในภพหน้าก็มี ได้รับทุกข์ทางใจก็มี เพราะการดื่มสุราเป็นเหตุและบียจย เมื่อเว้นจากการดมน้ำเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ภัยเวรอันนั้นก็ย่อมสงบระงับไปด้วยประการฉะนี้”

เวรภัยสูตร ๑๘/๔๓๔

ในบรรดาศีลหลายประเภท ศีล ๕ นับว่าเป็นศีลสามัญสำหรับชาวบ้านทั่วไปเป็นศีลที่ได้นิยมนำปฏิบัติกันน้อยที่สุด แต่เป็นศีลที่หากนรักษาดำเนินน้อยที่สุด อย่าว่าแต่จะรักษาให้ครบทั้ง ๕ ข้อเลย แม้เพียงคนละข้อสองข้อ ก็ทำให้ผู้สนใจยาก ด้วยเหตุนี้เองเมืองไทยจึงมีอาชญากรรมมากที่สุด ถ้าชาวพุทธยังละเลยไม่รักษาศีล ๕ อยู่เพียงใด ภัยและเวรก็ไม่อาจจะหมดไปได้เพียงนั้น

อุบาสกชาวสัทกะถูกตำหนิคือ

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ พวกอุบาสกชาวสัทกะได้พากันไปเฝ้าพระพุทธองค์ได้ตรัสถามอุบาสกชาวสัทกะว่า “ยังรักษาอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ อยู่เสมอหรือ? พวกอุบาสกรับทูลว่า บางคราวรักษา บางคราวก็ไม่ได้รักษา พระพุทธองค์ทรงดำหนิว่า

“อุบาสกชาวสัทกะทั้งหลาย! ไม่เป็นลาภของท่านแล้ว ท่านเสื่อมจากความดีแล้ว ในเมื่อชีวิตมีภัยเพราะความโศก มีภัยเพราะความตายอยู่อย่างนี้ บางคราวก็รักษาอุโบสถ ๘ บางคราวก็ไม่รักษา”

ทรงสรุปในตอนท้ายว่า

“อุบาสกชาวสัทกะทั้งหลาย! ส่วนสาวกของเรา เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ปฏิบัติตามที่เราพร่ำสอนอยู่ตลอด ๑๐ ปี พึงเป็นผู้มีความสุขโดยส่วนเดียวตลอดคร้อยปีก็มี หมื่นนักมี แสนนักมี สวากของเรานั้น ที่เป็นสัททาคามีก็มี เป็นอนาคามีก็มี เป็นโสดาบันปฏิบัติไม่ผิดก็มี....

เมื่อชีวิตมีภัยเพราะความโศกมีภัยเพราะความตายอยู่อย่างนี้ เหตุใดบางคราวจึงรักษาอุโบสถ ๘ และบางครั้งจึงไม่รักษาเล่า?”

พวกอุบาสกชาวสัทกะกราบทูลตอบว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้จะรักษาอุโบสถ ๘ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป”

สัทกสูตร ๒๔/๔๖

การรักษาศีลชนิดที่จะให้เกิดผล มีความสงบกายสงบวาจาเป็นปรกติอยู่ได้ จะต้องรักษากันเป็นประจำ เริ่มแต่ศีล ๕ รักษาให้เป็นนิตย์ก่อน แล้วจึงเลื่อนขึ้นไปตามลำดับ คือศีล ๘ และกุศลกรรมมถ ๑๐ จึงจะนับว่ามีรากฐานที่มั่นคง

ผู้โกรธตอบคนที่โกรธก่อนเป็นคนที่เร็วกว่า

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ พราหมณ์โสสรินทกะทราบว่าเป็นรัก ไปบวชในสำนักพระพุทธเจ้า เขารู้สึกโกรธแค้นพระองค์มาก ได้รีบไปเฝ้าถึงที่ประทับ เมื่อพบพระพุทธเจ้าแล้ว เขาก็ระคะมำค้ำอ้นหยาบคายใส่พระองค์จนนับไม่ถ้วน พระพุทธเจ้าทรงนิ่งให้เขาคำข้างเดียว เขาคำจนพอใจแล้วจึงคิดว่า พระพุทธเจ้ายอมแพ้เขาแล้วจึงพูดว่า

“พระสมณะ! เราชนะท่านแล้ว พระสมณะ! เราชนะท่านแล้ว”

พระพุทธองค์ตรัสตอบด้วยพระเมตตาว่า

- “๑ คนพาลกล่าวคำหยาบด้วยวาจา ย่อมสำคัญว่าชนะท่าเดียว
- ๑ แต่ความอดกลั้นไม่ได้ตอบโต้ เป็นความชนะของบัณฑิต
- ๑ ผู้ใดโกรธตอบคนผู้โกรธแล้ว ผู้นั้นเป็นคนเร็วกว่าผู้โกรธก่อน
- ๑ ผู้ไม่โกรธตอบคนที่โกรธแล้ว ชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก
- ๑ ผู้ใดรู้ว่าผู้อื่นโกรธแล้ว เป็นผู้มั่งมีสติสงบอยู่ได้ ย่อมเกิดคุณทั้งสองฝ่าย”

สุดท้ายพราหมณ์โสสรินทกะเกิดความเลื่อมใส ทูลขอบวช ครั้นบวชแล้วไม่นาน ปลีกตนไปบำเพ็ญเพียร ก็บรรลุเป็นพระอรหันต์

อสุนทรกสูตร ๑๕/๒๒๖

ชาวบ้านทั่วไป มักจะเข้าใจกันว่า ผู้นิ่งไม่คำตอบผู้ที่คำเป็นผู้แพ้หรือขี้ลาดตาขาว แต่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้นิ่งคือผู้ชนะ คือชนะใจตัวเอง นับว่าเป็นยอดแห่งความชนะทุกสิ่งในโลก คำโบราณว่า “แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร” คือแพ้แบบพระ ส่วนผู้ชนะเป็นมาร คือเป็นทาสของกิเลสมาร

ฆ่าความโกรธแล้วนอนสบาย

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ นางธัญยานีพราหมณ์ มีความเลื่อมใสพระพุทธเจ้ามาก วันหนึ่งนางยกอาหาร จะเอามาให้สามี แต่ได้ก้าวพลาดจะหกล้ม ด้วยความตกใจ นางจึงเปล่งอุทานว่า

“นะโม ! นะโม ! นะโม !”

อันหมายถึงความนอบน้อมแด่พระพุทธเจ้า

พราหมณ์สามีโกรธจัด เพราะไม่ชอบพระพุทธเจ้า จึงด่าว่า

“อีคนชั่ว ! พระพุทธเจ้าของมึงดียังไง จึงต้องเคารพด้วย”

“พ่อพราหมณ์ ! ดิฉันยังไม่เคยเห็นใครในโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก และพรหมโลก จะเสมอพระองค์เลย ถ้าท่านอยากรู้จักเชิญไปเฝ้าเองเถิด”

ด้วยอารมณ์เดือดดาลนั้น เขาจึงรีบไปเฝ้าพระพุทธองค์ แล้วทูลถามว่า

“พระโคตม ! คนเราฆ่าอะไรจึงนอนสบาย ?”

“ฆ่าความโกรธสิพราหมณ์ จึงนอนสบาย ผู้ใดฆ่าความโกรธได้ จะไม่เศร้าโศก พระอริยเจ้าสรรเสริญการฆ่าความโกรธอันมีรากเป็นพิษ”

พราหมณ์ได้ฟังเกิดความเลื่อมใส ทูลขอบวช ครั้นบวชแล้วไม่นาน ก็บำเพ็ญความเพียรจนบรรลุเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในโลก.

ธัญยานีสู้ตร ๑๕/๒๒๒

ความโกรธเปรียบเหมือนไฟ ย่อมลุกไหม้ได้ทุกสิ่ง ไม่ว่าสิ่งดีหรือสิ่งชั่ว

แต่ไฟแม้จะร้อนแรงและเป็นอันตราย ถ้าควบคุมให้ถูกต้อง ย่อมจะใช้ให้เกิดคุณได้ แต่ความโกรธนั้น ไม่เคยให้คุณแก่ใครเลย

ฉะนั้น ผู้หวังความเจริญ ทั้งทางโลกและทางธรรม จึงต้องพยายามดับความโกรธให้ได้มากที่สุด ยิ่งดับได้มากเท่าไร คุณธรรมก็จะปรากฏมากขึ้นเท่านั้น.

อายุของคนขึ้นอยู่กับศีลธรรม

พระพุทธรูปเจ้าประทับอยู่ ณ เมืองมาตุลา แคว้นมคธ ได้ตรัสถึงความเสื่อมและความเจริญของคน ว่าขึ้นอยู่กับศีลธรรม คนอายุสั้นศีลธรรมเสื่อม คนอายุยืนศีลธรรมเจริญ ไว้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ! ในเมื่อคนมีอายุขัย ๑๐ ปี จะมีสัตว์ตนตรกัปสัน ๗ วัน คือ คนเหล่านั้นจะเห็นคนด้วยกัน เป็นเหมือนหมูเหี่ยว เมื่อพบกันจะตรงเข้าฆ่าฟันกัน โดยคิดว่าเป็นพวกหมูเหี่ยว

ภิกษุทั้งหลาย ! ครั้งนั้นคนเหล่านั้น บางพวกมีความคิดว่าพวกเราอย่าฆ่าใครๆ และใครๆ ก็อย่าฆ่าเรา อย่ากระนั้นเลยเราควรเข้าไปอยู่ตามป่าหญ้า สมุทุมพุ่มไม้ หรือตามซอกเขามิราวกไม้และผลไม้ในป่าเป็นอาหาร เลี้ยงชีวิตอยู่ และอยู่อย่างนี้ตลอด ๗ วัน

เมื่อล่วง ๗ วันไป เขาพากันออกจากป่า จากสมุทุมพุ่มไม้ หรือจากซอกเขา แล้วต่างตรงเข้าสวมกอดกันและกัน จะขบร้องด้วยความดีใจ แล้วทักทายกันว่า

‘ท่านผู้เจริญ เราพบกันแล้ว ท่านยังมีชีวิตอยู่หรือ?’

ภิกษุทั้งหลาย ! ลำดับนั้น คนเหล่านั้น จะมีความคิดว่าเราถึงความสิ้นญาติอย่างใหญ่เห็นปานนี้ เหตุเพราะประพฤติกุศล อย่างกระนั้นเลย เราควรทำกุศล เราควรรงตนจากปาณาติบาต ควรสมาทานกุตลธรรมแล้วปฏิบัติ เพราะเหตุที่เขาสมาทานกุศลแล้วปฏิบัตินี้ เขาจะเจริญด้วยอายุบ้าง จะเจริญด้วยวรรณะบ้าง ด้วยเหตุนี้ บุตรของเขาทั้งหลาย ที่มีอายุ ๑๐ ปี จะมีอายุเจริญขึ้นถึง ๒๐ ปี และเจริญขึ้นไปตามลำดับถึง ๘๐,๐๐๐ ปี แล้วเมื่อศีลธรรมเสื่อมลง อายุของสัตว์ก็จะลดลงเหลือ ๑๐ ปีอีก วนเวียนกันอยู่อย่างนี้....”

จกภิกขุสุต ๑๑/๖๔

เกณฑ์อายุของคน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับศีลธรรม มีกรรมบถ ๑๐ เป็นหลัก,

ศีลกับบุญญาต่างอาศัยกัน

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ สระโบกขรณีคักครา เมืองจัมปา ในโอกาสที่เสด็จจาริกพร้อมด้วยหมู่ภิกษุราว ๕๐๐ รูป พราหมณ์โสณทัตเตหะผู้ครองนครจัมปา ได้เข้าไปเฝ้า พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงค่าของคน มิได้อยู่ที่ชาติตระกูล หากแต่อยู่ที่การกระทำความดี ทั้งเพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่น

ในตอนท้ายของสูตร ทรงอธิบายเรื่องของศีลกับบุญญา ว่าต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน การปฏิบัติจึงจะบรรลุเป้าหมาย โสณทัตเตหะได้แสดงความเห็นคล้อยตาม พระพุทธองค์จึงตรัสว่า

“พราหมณ์! ข้อนั้นเป็นอย่างนั้น บุญญาอันศีลชำระให้บริสุทธิ์ ศีลอันบุญญาชำระให้บริสุทธิ์ ศีลมีในบุคคลใด บุญญาก็มีในบุคคลนั้น บุญญามีในบุคคลใด ศีลก็มีในบุคคลนั้น

บุญญาเป็นของบุคคลผู้มีศีล ศีลเป็นของบุคคลผู้มีบุญญา และนักปราชญ์ย่อมกล่าวศีลกับบุญญาว่าเป็นยอดในโลกเหมือนบุคคลล้างมือด้วยมือ หรือล้างเท้าด้วยเท้า ฉะนั้น”

โสณทัตเตหะสูตร ๘/๑๔๘

การรักษาศีลที่ขาดบุญญา ก็อาจก่อให้เกิดความงมงาย ถ้ามีบุญญาโดยไม่รักษาศีล ก็ก่อให้เกิดความเพ้อเจ้อ ไม่สำรวมกายและวาจา พระพุทธองค์จึงทรงเปรียบเทียบเหมือนการล้างมือและเท้าที่ต้องอาศัยอีกฝ่ายหนึ่งช่วย จึงจะสำเร็จประโยชน์ด้วยดีมีรากฐานที่มั่นคง

ฉะนั้น ผู้ที่หวังความเจริญทางธรรม อย่าได้ละเลยพรพจน์ข้อนี้เสีย โดยยึดเอาส่วนใดส่วนหนึ่งมาปฏิบัติ แล้วก็ไม่ยอมสนใจธรรมะข้ออื่นๆ ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติธรรมของเราไม่ก้าวหน้า และจะทำให้เกิดความเบื่อบั่น ในที่สุดด้วย.

ความบริสุทธิ์แห่งบิณฑบาต

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ ได้ตรัสชมพระสารีบุตรว่า ผิวพรรณของเธอผ่องใส เธออยู่ด้วยธรรมอะไร พระสารีบุตรกราบทูลตอบว่าท่านอยู่ด้วยสัญญาติวิหารคือ ความว่าง ทรงอนุโมทนา แล้วตรัสแนะนำให้ทำบิณฑบาตให้บริสุทธิ์ พอสรุปเป็นใจความได้ดังนี้

ถ้าภิกษุต้องการอยู่ด้วยความว่าง เมื่อเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้านใด ให้สังเกตจิตของตนว่า มีความพอใจ มีความกำหนัด มีความขัดเคือง มีความลุ่มหลงชอบหรือชังในสิ่งที่ได้เห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหู ได้กลิ่นด้วยจมูก ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น ได้สัมผัสด้วยกาย และได้กระทบอารมณ์ทางใจ บ้างไหม?

เมื่อกลับจากบิณฑบาตทางใดแล้ว มีความชอบ ความชัง ความลุ่มหลง หรือกระทบอารมณ์ทางใจ ที่เป็นอกุศล จงพยายามละมันเสีย ถ้าเป็นฝ่ายกุศลให้รักษาไว้ด้วยความยินดี

ทรงแนะนำต่อไปอีก ให้พยายามละกามคุณ ๕ ละนิวรณ์ ๕ กำหนดรูปอาทาน ๗ ๗ เจริญสติปัฏฐาน ๔ เจริญสัมมัปปธาน ๔ เจริญอิทธิบาท ๔ เจริญอินทรีย์ ๕ เจริญพละ ๕ เจริญโพชฌงค์ ๗ เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ไปตามลำดับ.

บิณฑบาตปริสฺสุทฺธิสูตร ๑๔/๔๕๔

พระสูตรนี้ ทรงสรรเสริญภิกษุที่อยู่ด้วยความว่าง และการอยู่ด้วยความว่างนั้น เบื้องต้นจะต้องเริ่มมาแต่บิณฑบาต คือเมื่อไปรับบิณฑบาต ควรจะรักษาอารมณ์ที่เป็นกุศลไว้ ขับไล่อารมณ์ฝ่ายอกุศลออกไปเสีย จึงจะพบความว่างได้ง่าย และบิณฑบาตนั้นก็ได้อีกว่า เป็นบิณฑบาตที่บริสุทธิ์ไม่มีโทษแล.

ความเป็นผู้สำรวมอินทรีย์

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ป่าไผ่ นิคมกัชชังคา ได้ตรัสกะพระอานนท์ ถึงการฝึกหัดสำรวมอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เมื่อกระทบอารมณ์ภายนอกแล้ว ควรจะปฏิบัติอย่างไร พอสรุปเป็นใจความได้ว่า

เมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้ลิ้มรส กายได้ถูกต้องสัมผัส และใจได้กระทบอารมณ์เกิดขึ้นแล้ว

เกิดความชอบใจ หรือไม่ชอบใจ ปรงขึ้นในจิตแล้ว ยังทยาบอยู่ สิ่งที่จะยึดคืออเบกขา ความวางเฉยในอารมณ์เหล่านั้น มีอเบกขาตั้งมั่น ไม่ให้ความชอบหรือความชังเกิดขึ้นได้เมื่อฝึกหัดได้เร็ว ฉับพลัน ก็จะตัดอารมณ์นั้น ๆ ได้ เหมือนคนตาดีกระทบตา ฉะนั้น

นี่เป็นการเจริญอินทรีย์ ๖ ชนิดที่ไม่มีวิธีอื่นยิ่งกว่า ในวินัยของพระอริยะ.

ในท้ายสูตร ทรงสอนให้ภิกษุปฏิบัติ เมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง....แล้ว ให้รู้สึกอึดอัด เบื่อหน่ายในความชอบและความชัง ในอารมณ์นั้น ๆ ให้เห็นเป็นความสวยงาม และความเป็นปฏิกุล แล้ววางเฉยอย่างมีสติสัมปชัญญะ ท้ายสุดได้ตรัสว่า

“อานนท์! นั่นโคนไม้ นั่นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งฉาน อย่าได้ประมาท อย่าได้เป็นผู้เคืองร้อนใจในภายหลังเลยนี้เป็นคำพร่ำสอนของเราแก่พวกเธอ”

อินทรีย์ภาวนาสูต ๑๔/๔๖๕

พระสูตรนี้ ได้ตรัสกับพระโดยเฉพาะ แต่ชาวบ้านทั่วไปก็สามารถนำเอาไปปฏิบัติได้ เพราะบรรดาความทุกข์ทั้งหลายที่เกิดขึ้น ก็ไม่มีมากไปกว่านี้ และวิธีดับทุกข์ก็มีหลายวิธี ในหลายๆ วิธีนั้น ก็มีอยู่ในสูตรนี้ด้วย

ฉะนั้น ผู้หวังความดับทุกข์ และสร้างความสุขที่ถาวร ที่ง่ายและสั้นที่สุด โปรดลองปฏิบัติตามสูตรนี้ดู แล้วท่านจะประจักษ์ด้วยตัวท่านเอง.

ภิกษุที่ถูกลมเวรมัภาพัดขาด

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! ลากศกการะและชื่อเสียง เป็นของทารุณเผ็ดร้อนหนายบคาย เป็นอันตรายแก่การปฏิบัติและบรรลธรรมอันเกษม ไม่มีสิ่งอันยิ่งไปกว่า

ภิกษุทั้งหลาย! ลมชื่อว่าเวรมภา พัดอยู่ในอากาศเบื้องบนซัดคนที่บินอยู่ในอากาศนั้น เมื่อมันถูกลมเวรมภาสัดเท้าขาดไปทางหนึ่ง ซัดมือขาดไปทางหนึ่ง ซัดศีรษะขาดไปทางหนึ่ง ตัวขาดไปอีกทางหนึ่ง

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉนั้นนั่นเหมือนกัน เธอถูกลากศกการะและชื่อเสียงครอบงำแล้ว จิตถูกย้ายแล้ว เวลาเข้าเธอก็อบาตร เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ไม่ระวังรักษา ไม่ควบคุมกาย วาจา และใจ ขาดสติ ไม่สำรวม อินทรีย์ มีตา หู เป็นต้น เธอเห็นหญิงที่นุ่งห่มไม่เรียบร้อยแล้วเกิดราคะในจิต เธอถูกราคะครอบงำแล้ว ต้องลาสิกขาสิกข์ออกมาก

ภิกษุพวกหนึ่งเอาจีวรของเธอไป พวกหนึ่งเอาบาตร พวกหนึ่งเอาผ้ารองนั่ง พวกหนึ่งเอากล่องเข็ม ๆ เปรียบคังนกลูกลมเวรมภาสัดไป ฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย! ลากศกการะและชื่อเสียง ย่อมทารุณและเผ็ดร้อนอย่างนี้แล้ว”

เวรมภัสฺสฺร ๑๖/๒๕๓

การปฏิบัติธรรมของภิกษุนั้น มิได้หมายความว่าต้องนั่งหลับตาเสมอไปก็หามิได้ แท้จริงแล้วในการปฏิบัติกิจประจำวัน ก็จำต้องปฏิบัติอยู่ทุกขณะจิต มิฉนั้นแล้วความเป็นพระ ก็ะขาดๆ วินๆ ค่างพร้อย หาที่บริสุทธิ์ผุดผ่องมิได้

สติเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ในการปฏิบัติกิจทุกสิ่งในชีวิตของพระ ผู้ที่ปรารถนาจะเป็นพระให้สมบูรณ์ตามพุทธประสงค์ จงหมั่นฝึกสติปฏิฐาน ๔ เด็ด.

เหตุที่คนทำได้ชั่วทำได้ดี

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ พระอนานที่ได้กราบทูลให้ทรงทราบ ถึงเรื่องที่พระสมิทธิ คอบัญญาของโปคลิบตร แต่เพียงแง่เดียว ทำให้ผู้อื่นเข้าใจผิด ทรงดำทนิว่าเป็นคนเปล่า เพราะปัญหาบางข้อต้องแยกตอบ แล้วทรงจำแนกกรรม ที่บุคคลทำแล้วได้รับผลดีหรือชั่ว แบ่งออกเป็น ๔ พวกคือ

๑. คนบางคนที่เกิดมา ชอบฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ผิดกาบ พุดปด พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้อ โลกมาก พยาบาท และเห็นผิด ตายแล้วไปนรกก็มี เพราะผลกรรมชั่วที่ทำไว้ในชาตินี้ จะต้องได้รับผลในชาติหน้า และชาติต่อ ๆ ไปอีก

๒. คนบางคนที่เกิดมา ชอบฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ผิดกาบ พุดปด พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้อ โลกมาก พยาบาท และเห็นผิด ตายแล้วไปสวรรค์ก็มี ที่เป็นดังนี้เพราะเหตุว่ากรรมดีที่ทำไว้ก่อน ๆ กำลังให้ผลอยู่ ส่วนกรรมชั่วในปัจจุบันยังไม่ให้ผล หรือเมื่อเวลาใกล้ตาย มีความเห็นชอบ จึงถือเอาอารมณ์นั้นไปเกิดในสวรรค์

๓. คนบางคนที่เกิดมา ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ผิดกาบ พุดจริง ไม่พุดส่อเสียด พุดคำสภาพ ไม่พุดเพื่อเจ้อ ไม่โลก ไม่พยาบาท และเห็นชอบ ตายแล้วไปสวรรค์ก็มี เพราะกรรมดีที่ทำไว้ในปัจจุบันให้ผล ต้องได้รับผลดีในชาติหน้า และชาติต่อ ๆ ไป

๔. คนบางคนที่เกิดมา ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ผิดกาบ พุดจริง ไม่พุดส่อเสียด พุดคำสภาพ ไม่พุดเพื่อเจ้อ ไม่โลก ไม่พยาบาท และเห็นชอบ ตายแล้วไปนรกก็มี ที่เป็นดังนี้ก็เพราะกรรมชั่ว ที่ทำไว้ในชาติก่อน ๆ กำลังตามมาให้ผลอยู่ ส่วนกรรมดีที่ทำไว้ในปัจจุบันยังไม่ให้ผล หรือเวลาใกล้ตาย มีความเห็นผิด จึงถือเอาอารมณ์นั้นไปเกิดในนรก

มหากรรมวินิจฉัยสูตร ๑๔/๓๓๒

ผู้ที่ชอบท่องโคลงที่ว่า "ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป" คงจะเข้าใจหลักการให้ผลของกรรมในสูตรนี้ดีแล้วว่า การให้ผลของกรรมนั้นยุติธรรม และเที่ยงตรงอยู่เสมอ เพียงแต่ขอเวลาให้ผลของกรรมนั้น ๆ ออกฤทธิ์เท่านั้น ผลของกรรมดีหรือชั่วก็จะปรากฏให้เห็น.

พรหมจรรย์ที่ไม่บริสุทธิ์ ๓

พระพรตเจ้าได้ทรงตอบปัญหา ของพรหมณ์ชาวสโตนถึงเรื่องการประพฤติพรหมจรรย์ที่ไม่
ขาด ไม่ทะเล ไม่ต่าง ไม่พร้อย บริสุทธิ์บริบูรณ์ ๗ ข้อ คือ

๑. นักบวชบางคนในโลกนี้ แสดงเครื่องหมายแห่งพรหมจรรย์ ไม่เสพเมถุนกับหญิง แต่ยัง
ยินดีให้หญิงขัดสีลูบไล้ ให้อาบน้ำและนวดแล้วเกิดความพอใจ ชอบใจ ปลื้มใจด้วยการกระทำนั้น

๒. ไม่กระทำถึงอย่างนั้น แต่ยังคงระชิกกระชืดเล่นหัวสัพพอกกับหญิง แล้วเกิดความพอใจ
ชอบใจ ปลื้มใจด้วยการเสสรวลนั้น

๓. ไม่กระทำถึงอย่างนั้น แต่ยังคงจ้องคูดตาของหญิงด้วยตาของตน แล้วเกิดความพอใจ
ชอบใจ ปลื้มใจด้วยการแลงแลนั้น

๔. ไม่กระทำถึงอย่างนั้น แต่เมื่อได้ฟังเสียงหญิงหัวเราะอยู่ก็ดี ร้องเพลงอยู่ก็ดี ร้องไห้อยู่ก็ดี
แล้วเกิดความพอใจ ชอบใจ ปลื้มใจด้วยเสียงนั้น

๕. ไม่กระทำถึงอย่างนั้น แต่เมื่อระลึกถึงการหัวเราะพูดเล่นหัวกับหญิงในกาลก่อน แล้วเกิด
ความพอใจ ชอบใจ มีความปลื้มใจด้วยอาการนั้น

๖. ไม่กระทำถึงอย่างนั้น แต่ได้เห็นคนมั่งมีหรือลูกคนรวยผู้มีเมตตาด้วยกามคุณ ๕ กำลังได้
รับการบำเรออยู่แล้วเกิดความพอใจ ชอบใจ ปลื้มใจด้วยการบำเรอนั้น

๗. ไม่กระทำถึงอย่างนั้น แต่ตั้งใจรักษาศีลหรือประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อหวังไปเกิดเป็น
เทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งแล้วเกิดความพอใจ ชอบใจ และปลื้มใจด้วยความปรารถนานั้น

แม้อย่างนี้ พรหมจรรย์นั้นก็ชื่อว่า ขาด ทะลุ ต่าง พร้อย ไม่บริสุทธิ์เพราะประกอบด้วยเมถุน
สังโยค ไม่พ้นไปจากความทุกข์ได้

เมถุนสูตร ๒๓/๕๔

คนทำบาปในปัจจุบันได้รับทุกข์ก็มี สุขก็มี

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายพอสรุปได้ว่า คนในโลกนี้แม้จะทำบาปเหมือนกัน แต่ในปัจจุบันนี้เองบางคนก็ได้รับความทุกข์บ้างบางคนก็ได้รับความสุข โดยทรงยกเอากรรมบถ ๑๐ มาเป็นตัวอย่าง พอสรุปเป็นใจความได้ดังนี้

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนฆ่าสัตว์.... ได้รับความทุกข์บ้าง ความเสียใจบ้าง เพราะการฆ่าสัตว์นั้นเป็นต้นเหตุ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงนรก

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนฆ่าสัตว์.... ได้รับความสุขบ้าง ความดีใจบ้าง เพราะการฆ่าสัตว์นั้นเป็นต้นเหตุ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงนรก

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเว้นจากการฆ่าสัตว์.... พร้อมกับได้รับความทุกข์บ้าง ได้รับความเสียใจบ้าง เพราะการเว้นจากการฆ่าสัตว์นั้นเป็นต้นเหตุ เมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึงสวรรค์

๔. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนเว้นจากการฆ่าสัตว์.... พร้อมกับได้รับความสุขบ้าง ได้รับความสบายใจบ้าง เพราะการเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นต้นเหตุ เมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึงสวรรค์

มหาธรรมสมาทานสูตร ๑๒/๔๖๗

อกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ ๑. ฆ่าสัตว์ ๒. ลักทรัพย์ ๓. ผิดกาม ๔. พุตปต ๕. พุตส่อเสียด ๖. พุตคำหยาบ ๗. พุตเพ้อเจ้อ ๘. โลภมาก ๙. พยาบาท ๑๐. เห็นผิด

ในที่นี้ได้ยกแต่เพียงข้อต้น คือการฆ่าสัตว์หรือไม่ฆ่าสัตว์มาเป็นตัวอย่างเพียงข้อเดียว เพื่อประหยัดกระดาศ ส่วนกรรมบถข้ออื่น ๆ พึงทราบตามนัยนี้

เหตุแห่งการกระทำกรรม ไม่ว่าจะทำด้วยดีใจหรือเสียใจย่อมได้รับโดยความยุติธรรมเสมอทั้งหมด ท่านสมัคใจจะทำกรรมประเภทไหน เชิญตามอัชฌาสัยเถิด.

เรื่องท่พระควรพุดและไม่ควรพุด

พระพทรเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ภิกษุหลายรูปประชุมกันที่หอนฉันต่างสนทนากันด้วยเรื่อง **คิรฉฉานกถา** คือถ้อยคำที่ชักนำให้จิตตกต่ำ และชาวทางไปนิพพานคือ

เรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องภัย เรื่องการรบ เรื่องข่าว เรื่องน้ำ เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิกม เรื่องนคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตโรค เรื่องทำนา เรื่องคนตายไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญ และเรื่องความเสื่อมฯ

เวลายื่นพระพทรองค์เสด็จไปที่หอนฉัน จึงตรัสถามว่าพวกเธอกำลังคุยอะไรกันอยู่ พวกภิกษุกราบทูลว่า คุยกันด้วยคิรฉฉานกถา ทรงติเตียนว่า ไม่สมควรที่พวกเธอผู้ออกบวชด้วยศรัทธาจะสนทนากันด้วยเรื่องอย่างนี้

ครั้นแล้วทรงแสดงกถาวัตถุ คือถ้อยคำที่ควรนำมาพูดกันในวงของภิกษุ คือ

๑. **อัปปีฉฉกถา** เรื่องความมกน้อย ถ้อยคำที่ชักนำไปปรารถนากน้อย
๒. **สันคฺคภูฏิกถา** เรื่องความสันโดษ ถ้อยคำที่ชักนำไปมีความสันโดษ
๓. **ปวิเวกกถา** เรื่องความสงบ ถ้อยคำที่ชักนำไปมีความสงบกายและใจ
๔. **อสังคคคกถา** เรื่องความไม่คลุกคลี ถ้อยคำที่ชักนำไปไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ
๕. **วิริยารัมภกถา** เรื่องการปรารถนาคความเพียร ถ้อยคำที่ชักนำไปมุ่งมั่นทำความเพียร
๖. **ศีลกถา** เรื่องศีล ถ้อยคำที่ชักนำไปตั้งอยู่ในศีล
๗. **สมาธิกถา** เรื่องสมาธิ ถ้อยคำที่ชักนำไปทำจิตให้ตั้งมั่น
๘. **ปัญญากถา** เรื่องปัญญา ถ้อยคำที่ชักนำไปเกิดปัญญา
๙. **วิมุตติกถา** เรื่องวิมุตติ ถ้อยคำที่ชักนำไปทำใจพ้นจากกิเลสและความทุกข์
๑๐. **วิมุตติญาณทัสสนกถา** เรื่องความรู้ความเห็นในวิมุตติ ถ้อยคำที่ชักนำไปสนใจ และเข้าใจ เรื่องความรู้ความเห็นในภาวะ ที่หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์

พระพุทธองค์ตรัสในอีกแห่งหนึ่งว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! การที่พวกเขาออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา นิ่งสนทนาธรรมกันเป็น
การสมควร พวกเธอเมื่อนั่งประชุมกัน ควรทำกิจสองอย่าง คือ สนทนาธรรมะ หรือนั่งนิ่งตามแบบ
พระอริยะ”

ปาสราสีสูตร ๑๒/๒๕๕

เรื่องการพูดกันด้วยกิจการของชาวบ้านนั้น ทำให้ภิกษุมีใจเบื่อน่ายธรรมะง่าย เมื่อเบื่อน่าย
ก็ไม่อยากปฏิบัติ เมื่อไม่ปฏิบัติธรรม จิตก็เหินห่างจากความเป็นพระ เมื่อถึงขั้นนี้ก็ต้องสึกถ้าไม่สึกก็จะมี
แต่บาปอกุศลท่วมทับ ท่านจึงให้สนทนาภาวนาถว้แทน

การนั่งตามแบบพระอริยะนั้น คือให้มีสติสัมปชัญญะ ระลึกและรู้ตัวอยู่เสมอ ได้แก่การเจริญ
สติปัฏฐาน ๔ นั้นเอง

ชำระศีลให้คก่อนจึงทำวิบัติสนา

พระพุทธรเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าไปเฝ้าและกราบทูลขอให้ทรงแสดงธรรมเพื่อปลื้กตัวออกไปปฏิบัติคนเดียว ด้วยความไม่ประมาท พระพุทธรองค์ตรัสว่า

“ภิกษุ! ก่อนอื่นเธอจงทำเหตุเบื้องต้น แห่งกุศลธรรมให้บริสุทธิ์ก่อน เหตุเบื้องต้นของกุศลธรรมคือ ศีลที่บริสุทธิ์และความเห็นตรง

เมื่อใด ศีลของเธอบริสุทธิ์แล้ว และความเห็นของเธอก็ตวงดีแล้ว เมื่อนั้นเธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ฟังเจริญสติปัฏฐาน ๔ มีกาย เวทนา จิต และธรรมเป็นต้น

ภิกษุ! เมื่อใดเธออาศัยศีลและตั้งอยู่ในศีลแล้ว จะเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้โดยส่วน ๓ อย่างนี้

เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียวกั ตลอดคืนหรือวันอันจะมาถึง ไม่มีความเสื่อมเลย”

ภิกษุนั้นยินดีชื่นชม รับไปปฏิบัติอยู่ไม่นาน ก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในโลก

ภิกษุสงคร ๑๘/๑๔๕

ศีลท่านเปรียบเหมือนรากแก้วของตนไม้ ไม้ต้นใดมีแต่รากฝอย ไม่มีรากแก้วย่อมเป็นต้นไม้ประเภทไม่มีแก่น และเป็นอันตรรายจากลมและพายุ ฉนั้นใด?

ผู้ปฏิบัติธรรม มีสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น ถ้าไม่รักษาศีลให้บริสุทธิ์พอสมควร หรือทุศีล ก็ไม่อาจจะบรรลัุทธธรรมขั้นสูงได้ ฉนั้นนั้น

ฉนั้น ผู้ที่มุ่งปฏิบัติเพื่อขัดเกลาจิต ให้หลุดพ้นจากกิเลสตัณหาทั้งปวง ที่พากันดูหมิ่นว่าศีลเป็นของต่ำต้อย แล้วละเลยเสีย โปรดสังวรว่าจะถูกลมพายุพัดล้มล้มสั้วกัน

ง. หมวดสวรรค์

(มี ๕ ตอน)

ทรงขอให้พระฉันวันละมือเดียว

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสถึงเหตุผลของการฉันอาหารวันละหนเดียว และทรงขอร้องภิกษุว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! มีอยู่คราวหนึ่งพวกภิกษุได้ทำให้จิตของเรามีความยินดีเป็นอันมาก เราขอเตือนภิกษุทั้งหลายไว้ในที่นี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย! เราฉันอาหารวันละหนเดียว เมื่อเราฉันอาหารวันละหนเดียวอยู่แล รู้สึกว่ามีโรคน้อย มีความลำบากกายน้อย มีความเบากาย มีกำลังและเป็นอยู่อย่างผาสุก

ภิกษุทั้งหลาย! ถึงพวกเธอก็ฉันอาหารวันละหนเดียวเถิด ถ้าพวกเธอฉันอาหารวันละหนเดียวเธอจะรู้สึกว่ามีโรคน้อย มีความลำบากกายน้อย มีความเบากาย มีกำลังและเป็นอยู่อย่างผาสุก”

กกจูมสูตร ๑๒/๒๐๓

การปฏิบัติธรรมเพื่อขัดเกลาจิตให้อยู่เหนือกิเลสและตัณหานั้น อาหารนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้ารู้จักประมาณไม่ฉันมากนัก ไม่ฉันน้อยนัก ฉันแต่อาหารที่ย่อยง่ายและเป็นประโยชน์ ย่อมจะช่วยให้การปฏิบัติธรรมสะดวกและรวดเร็วขึ้น

โดยเฉพาะถ้าได้ฉันอาหารวันละเพียงมือเดียว นอกจากจะได้รับอานิสงส์ตามพุทธพจน์แล้วยังเป็นการลดภาระต่างๆ ลงไปได้เป็นอันมาก นั่นก็คือทำให้มีเวลาในการปฏิบัติมากขึ้นด้วย

สำหรับท่านที่มีสุขภาพปรกติน่าจะลองสนองพระพุทธรูปประสงค์

อันตรายของภิกษุผู้ขี้บ่

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารนิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ ได้ตรัสกะพระอานนท์ ถึงภิกษุมารูปคลุกคลีกันเป็นการไม่สมควร เพราะจะไม่พบความสุขอันเกิดจากความสงบ ภิกษุควรใส่ใจ ความว่างภายใน คือการทำจิตให้ว่างอยู่เสมอ ตอนหนึ่งได้ตรัสถึงอันตรายของอาจารย์และศิษย์ ที่ปลื้กตน ออกไปอยู่ในที่สงบสงัด เช่น บ่า โคนไม้ ถ้ำภูเขา บ่าข่าฯ แล้ว

ต่อมามีชาวบ้านพากันไปหา ผู้ขี้บู่จะหมกมุ่นุ่นวาย เวียนมาเป็นผู้มักมาก ย่อมเป็นอันตราย ความลามกเศร้าหมองย่อมครอบงำ มีความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นผล ต้องเกิดในภพใหม่ไม่พ้นการ เกิด แก่ และตาย

ถ้าภิกษุที่เป็นอาจารย์หรือเป็นศิษย์ก็ดี เมื่ออยู่ขี้บู่แล้วไม่หลงลืมตัว ให้อกุศลธรรมครอบงำได้ ก็ะพ้นจากอันตรายชนะทุกข์ ก้าวหน้าในพรหมจรรย์ต่อไป

ในตอนท้ายของสูตรนี้ ได้ทรงกล่าวเตือนภิกษุทั้งหลายผ่านพระอานนท์ว่า

“อานนท์! เราจะไม่ประคับประคองพวกเธอ เหมือนช้างหม้อประคับประคองหม้อดินที่ ยังเปียกยังดิบอยู่ แต่เราจะข่มแล้วข่มอีก จะยกย่องแล้วยกย่องอีก ผู้ใดมีแก่นสาร(คือตั้งใจอดทนปฏิบัติจริง) ผู้นั้นจะทน (อยู่ในศาสนา) ได้”

มหาสุญญตสูตร ๑๔/๒๐๖

สาระจากพระสูตรนี้ เพื่อเตือนสติผู้ขี้บู่อยู่ถ้ำทั้งหลายมิให้หลงลืมตัวมัวเมา ในลาภ ยศ ชื่อ เสี่ยง ให้สนใจในการปฏิบัติขัดเกลากิเลสตนหาอยู่ตลอดเวลา เพราะในเมืองทวณนั้นหาพระที่เป็น เนื่อนาบุญยาก ชาวบ้านจึงศรัทธาพระขี้บู่ ถ้าพระอยู่ขี้บู่ ปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย ก็ย่อมจะเรียกร้องให้ชาวบ้านไปทำบุญเป็นเรื่องราว

พระพุทธองค์ทรงข่มคนขี้บู่ และทรงยกย่องคนดี ผู้ที่เป็นพระแท้ก็จะทนอยู่ได้.

สิ่งที่ควรเกี่ยวข้องกับและไม่ควร

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ถ้ำอินทสาละ พระอินทร์ได้เข้าไปเฝ้าแล้วทูลถามปัญหาหลายข้อ ปัญหาข้อหนึ่งมีใจความว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ กิจกษุปฏิบัติอย่างไรจึงจะชื่อว่าปฏิบัติแล้วเพื่อความสำรวมอินทรีย์?”

“จอมเทพ! อาตมาทูลกล่าวถึงรูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยนัยน์ตา โดยแยกเป็น ๒ คือ รูปที่ควรดูก็มี รูปที่ไม่ควรดูก็มี

กล่าวถึงเสียงที่จะพึงรู้แจ้งด้วยหู โดยแยกออกเป็น ๒ คือ เสียงที่ควรฟังก็มี เสียงที่ไม่ควรฟังก็มี
กล่าวถึงกลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก โดยแยกออกเป็น ๒ คือ กลิ่นที่ควรดมก็มี กลิ่นที่ไม่ควรดมก็มี
กล่าวถึงรสที่จะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น โดยแยกออกเป็น ๒ คือ รสที่ควรลิ้มก็มี รสที่ไม่ควรลิ้มก็มี
กล่าวถึงสัมผัสที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย โดยแยกออกเป็น ๒ คือ กายที่ควรสัมผัสก็มี กายที่ไม่ควรสัมผัสก็มี

กล่าวถึงอารมณ์ที่พึงรู้แจ้งด้วยใจ โดยแยกออกเป็น ๒ คือ อารมณ์ที่ควรรับก็มี อารมณ์ที่ไม่ควรรับก็มี”

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสเพียงเท่านั้น พระอินทร์ก็ได้ทูลว่า ตนได้เข้าใจเนื้อความถึงสิ่งที่ควรเกี่ยวข้องกับ และไม่เกี่ยวข้องกับแล้วว่า

เมื่อบุคคลใดเกี่ยวข้องกับ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และอารมณ์ใดแล้ว เป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามกเจริญขึ้น แต่กุศลธรรมอันดีงามเสื่อมลง สิ่งนั้นบุคคลไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับ

แต่ถ้าบุคคลใดเข้าไปเกี่ยวข้องกับ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และอารมณ์ใดแล้ว เป็นเหตุให้อกุศลธรรมเจริญขึ้น แต่กุศลธรรมเสื่อมลง สิ่งนั้นบุคคลควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับ

สักกัปัญหาสูตร ๑๐/๒๔๘

พระสูตรตอนนั้น นับว่าเป็นแม่บทแบบอย่างในการปฏิบัติธรรมสำหรับชาวพุทธทุกฝ่ายที่จะใช้เป็นกระจกส่องดูการเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพ กับอารมณ์ทุกประเภทที่ผ่านเข้ามาทางทวารทั้ง ๖ ของเราได้เป็นอย่างดี เมื่อกระทบกับอารมณ์ใดแล้วอกุศลธรรมเกิดขึ้น พึงตั้งสติขบขึงใจไว้ก่อน อย่าให้ปรองดองเลยไปถึงวิจิตจริต และกายทุจริตเกิดขึ้นได้ ความชั่วความผิด ทุกข์โทษ และภัยเวรต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น

ในทางตรงข้าม ถ้าอารมณ์ที่เป็นฝ่ายกุศลธรรมเกิดขึ้นในทวารทั้ง ๖ แล้ว เราจงเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพให้มากและนาน ๆ เกิด เพราะสิ่งนั้นย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่เราโดยส่วนเดียวตลอดกาลนานฉะฉินแล

พระพุทธเจ้าประทานยาอายุวัฒนะ

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารบพพาราม เมืองสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศลเสวยพระกระยาหารมาก ทรงอืดอืด อ่อนเพลีย ง่วงซึม ได้ทรงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงทราบอาการของพระราชชาแล้วจึงทรงประทานพระคาถาว่า

“มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ รู้จักประมาณในอาหารย่อมมีความสุข แก่ช้ำ และมีอายุยืนนาน”

พระราชารับสั่งให้นายสุทัสน์ พนักงานรับใช้เรียนท่องจำพระคาถานี้ไว้ แล้วคอยเตือนพระสติเมื่อขณะเสวยพระกระยาหารทุกมื้อ

เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงปฏิบัติตามพระพุทธโอวาทนั้น ความอืดอืด ง่วงซึมก็หายไป พระอนามัยดิษนั้น ทรงลูบพระวรกายด้วยความยินดี ทรงเปล่งอุทานว่า

“พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงอนุเคราะห์เราด้วยประโยชน์ทั้ง ๒ คือ ประโยชน์ในภพนี้ และประโยชน์ในภพหน้าหนอ !”

โทณปากสูตร ๑๕/๑๑๖

สัตว์โลกมีชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร อาหารจึงเป็นสิ่งดำรงชีวิตที่จะขาดเสียมิได้ แต่อาหารจะเกิดคุณแก่ผู้บริโภคได้ ก็ด้วยการรู้จักประมาณและคุณค่า การกินอาหารด้วยความมีสติ จะไม่เกิดความมัวเมา และติดในรสของอาหาร ของทุกสิ่งในโลกนี้จะเกิดคุณ ก็ต่อเมื่อมีความพอดี และจะเกิดโทษเมื่อเกินพอดี

ฉะนั้น ผู้ต้องการอยู่ในโลกนี้ ด้วยการมีอนามัยดิ มีความสุข แก่ช้ำ และอายุยืน โปรดปฏิบัติตามพุทธคาถานี้ ด้วยการมีสติในการกินอาหารทุกมื้อ ท่านก็จะเป็นผู้หนึ่ง ที่ได้รับพุทธพรสมปรารถนา.

ใครจะมีความสุขกว่ากัน

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ พระเจ้ามahananda ได้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธองค์ได้ตรัสเล่าว่า ครั้งหนึ่งทรงอยู่ที่กาฬศิลา ข้างภูเขาอิสสิคิลี พวกนิครนถ์ได้ทูลถามว่า ระหว่างพระองค์กับพระเจ้าพิมพิสาร ใครจะมีความสุขกว่ากัน แต่พวกนิครนถ์เชื่อว่า พระเจ้าพิมพิสาร จะต้องมีความสุขกว่า

พระพุทธองค์ทรงย้อนถามพวกนิครนถ์ว่า

“นิครนถ์ผู้มีอายุ! พวกท่านจะเข้าใจอย่างไร พระเจ้าพิมพิสาร จะทรงนั่งไม่ไหวพระวรกาย ไม่ทรงพระดำรัส จะทรงอยู่ในพระอิริยาบถเดียว ตลอด ๗ วัน ๗ คืน ไหวหรือไม่?”

“ไม่ไหวละ ท่านพระโคตม”

“ถ้าเช่นนั้น จะทรงอยู่ในพระอิริยาบถเดียว ตลอด ๖ วัน ๖ คืน....๕ วัน ๕ คืน....๔ วัน ๔ คืน....๓ วัน ๓ คืน....๒ วัน ๒ คืน....หรือเพียง ๑ วัน ๑ คืน ไหวหรือไม่?”

“ไม่ไหวละ ท่านพระโคตม”

“นิครนถ์ผู้มีอายุ! เราเหล่านี้สามารถไม่ไหวกาย ไม่พูดและอยู่ในอิริยาบถเดียว ๑ วัน ๑ คืน จนถึง ๗ วัน ๗ คืนได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น ใครเล่าจะอยู่เป็นสุข และมีความสุขสบายกว่ากัน?”

“ถ้าเป็นเช่นนั้น ก็ท่านพระโคตมสิ จะอยู่สุขสบายกว่าพระเจ้าพิมพิสาร”

จุฬาทกขกัณฑ์ธสุตตร ๑๒/๑๔๗

การมองดูความสุข ในสายตาของชาวโลก ต่างจากทางธรรม ทางโลกต้องอาศัยวัตถุ ยังมีวัตถุมากถือว่ามีความสุขมาก ส่วนทางธรรมถือว่ายังมีวัตถุแล้วยังสุขมาก คือทางธรรมหมายเอาความสงบนิ่งไม่อิงวัตถุเป็นความสุขแท้ และถาวร

จ. หมวดโทษของกาม (มี ๑๓ ตอน)

พระพุทธเจ้าทรงตำหนิกาม

สมัยนั้นเป็นต้นพุทธกาล ที่หมู่บ้านกลันทะเล เมืองเวสาลี นายสุทินน์ลูกเศรษฐี ได้ไปฟังธรรมของพระพุทธเจ้า เกิดเลื่อมใสขอพ่อแม่บวช ครั้นบวชแล้วไม่นาน โยมพ่อโยมแม่ ขอให้พระสุทินน์เสพกามกับเมียเก่า เพื่อเอาหลานไว้สืบสกุล เพราะพระสุทินน์เป็นลูกโธม พระสุทินน์เสียอ่อนนอนไม่ไหว ได้ยอมเสพกามด้วยภรรยาเก่า ๓ ครั้ง และภรรยาก็ตึงครรภ์

อยู่ต่อมา พระสุทินน์เกิดความเสียใจ ว่าเรากระทำในสิ่งที่ไม่ควร แม้จะยังไม่มีความชั่วสักอย่างก็ตาม แต่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเพื่อให้นักขุละกาม และทรงติเตียนโทษของกามเป็นอันมากปริยาย พระสุทินน์เสียใจ ตรอมใจจนซุบซอม เพื่อนพระสอบถามจึงรู้ความ แล้วนำความขึ้นกราบทูลพระพุทธองค์ ทรงตำหนิว่า

“โฆมบรรช ! การละกาม การกำหนดรู้ความหมายในกาม การกำจัดความกระหายในกาม การเพิกถอนความนึกคิดอันเกี่ยวกับกาม การระงับความมกตักถุ้มเพราะกาม เรียบอกไว้แล้วโดยมากมาย มิใช่หรือ ?

คนเปล่า ! องค์กำเนิดอันเธอสอดเข้าไปในปากงูพิษร้ายยิ่งดีกว่า อันองค์กำเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กำเนิดของสตรี ไม่ดีเลย เธอเอาองค์กำเนิดใส่เข้าไปในปากงูเท่า หรือใส่เข้าไปในกองไฟ ลูกโซนยังดีเสียกว่าเอาสอดใส่ในองค์กำเนิดของสตรี ข้อนั้นเพราะเหตุใด ?

เพราะผู้สอดองค์กำเนิดเข้าไปในปากงูพิษนั้น แม้จะถึงความตาย หรือมีความทุกข์ก็เพียงแค่ว่าก่อนตาย จะไม่ไปตกนรกหลังจากตายแล้ว แต่บุคคลผู้เสพสตรีเพศนั้น เบื้องหน้าเมื่อตายแล้วต้องไปอบาย ทุกคติและนรกเพราะกรรมนั้น

โมฆบุรุษ ! เมื่อการกระทำนั้นมีโทษอยู่ เธอยังเชื่อว่าได้กระทำสิ่งที่เลวทรามอันมิใช่ธรรมของ
สมณะ เป็นเรื่องของชาวบ้าน เป็นมรยาทของคนชนต่าอันชั่วหยาบ มีนาเบนที่สุด มีในที่ลับ เป็น
ของคนคู่ อันคนคู่พึงร่วมกันเป็นไป....”

เมื่อทรงดำนิโทษเป็นอันมากแล้ว ได้ทรงบัญญัติห้ามไว้เป็นพระวินัยข้อแรกตั้งแต่นั้นเป็น
ต้นมา

วินัย ๑/๓๑

จากสิกขาบทที่หนึ่งนี้ ท่านผู้อ่านคงจะทราบแล้วว่า อันบรรดาทุกข์โทษภัยใด ๆ ในโลกนี้
ที่จะมีผลร้ายแรง แสบเผ็ดเหมือนความทุกข์ที่เกิดจากกาม หรือเรื่องของเพศตรงข้ามเป็นไม่มีแล้ว เพราะ
ความทุกข์สายอื่น ๆ นั้น มีผลอย่างมากก็แค่ตาย แต่ทุกข์อันเกิดจากเพศตรงข้ามนี้ มีผลข้ามภพข้ามชาติ
นับไม่ถ้วน จึงเป็นเรื่องที่น่ากลัวมาก

โดยเฉพาะพวกนักบวชด้วยแล้ว เรื่องของเพศตรงข้ามเป็นสิ่งที่จะดูเบาไม่ได้เลย เพราะเป็น
ศัตรูกับความสงบหรือมรรคผลนิพพาน อย่างที่สัด พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติไว้เป็นศีลของภิกษุหนึ่งใน
ข้อที่ภิกษุละเมิดเข้าแล้วจะต้องขาดจากความเป็นพระในทันที และบวชอีกไม่ได้ในชาตินี้

กามนี้เป็นของสภาพ อ่อนหวาน ผู้ไม่พิจารณาจึงจะได้ยากแม้อายุใกล้ร้อยปี กามก็ยังไม่จิตจาง
ลง นับประสาอะไรกะคนรุ่นหนุ่มสาวเล่า ขอผู้เฒ่าธรรมะจงใคร่ครวญให้เห็นโทษของมันโดยความเป็น
จริงเถิด แล้วกามนี้จะผูกพันจิตของท่านไม่ได้โดยเด็ดขาด

* * *

กามมีสัมผัสเป็นทุกข์

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ บนเครื่องลาดด้วยหญ้า ในโรงบูชาไฟใกล้นิคมชาวกรุง ในกรุงรัฐ ได้ทรงสนทนากับมัลลิกฉัยปริพาชก ตอนหนึ่งได้ตรัสถึงโทษของกาม พอสรุปได้ว่า

“มัลลิกฉัยะ ! กามทั้งหลายในอดีต ในอนาคตและในปัจจุบันนี้ ก็มีสัมผัสเป็นทุกข์ มีความร้อนยิ่งใหญ่มาก มีความเร่าร้อนมาก ผู้ไม่หมดความกำหนัดในกาม ถูกกามตันทหาเคียวกินอยู่ ถูกความเร่าร้อนเกิดขึ้น เพราะปรารถนากามเผาะอยู่ มีผิวพรรณเศร้าหมองแล้ว กลับเข้าใจผิดเห็นกามที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุขไป

มัลลิกฉัยะ ! เปรียบเหมือนคนเป็นโรคเรื้อน มีตัวเป็นแผลมีตัวสูก มีหม่นนอนนอนซ่อนโซอยู่อย่างกายด้วยถ่านไฟ เขาเกาปากแผลด้วยเล็บ ปากแผลนั้นยิ่งสกปรกขึ้น มีกลิ่นเหม็นขึ้น เน่าขึ้น ความเอร็ดอรร้อย ความพอใจ เพราะเหตุคือการเกาปากแผล ฉนั้นใด? ความเอร็ดอรร้อยพอใจ เพราะอาศัยกามคุณ ๕ ก็ฉนั้นนั่น”

มัลลิกฉัยสูตร ๑๓/๒๓๔

กฎความจริงย่อมมีอยู่ว่า ผู้ที่หมกมุ่นอยู่กับสิ่งใด ก็มักจะเห็นว่าสิ่งนั้นดี แล้วก็หลงพัวพันอยู่กับสิ่งนั้น อย่างบิดทูลับตาเหมือนกับท่อนยอมมองเห็นคนว่าเป็นสิ่งนำพิศมัย ฉนั้นใด! คนที่หลงไหลในกามก็ยอมมองเห็นว่า กามเป็นสิ่งที่น่าใคร่ น่าสัมผัสเพียงนั้น!

แต่เทพย่อมมองเห็นว่า ทั้งคุณและกามคุณเป็นสิ่งที่น่าสะอิดสะเอียน เป็นที่สัด เมื่อพุดถึงสมบัติอันเป็นทิพย์ของเหล่าเทพ ในสายตาของพระอริยเจ้าแล้ว ย่อมเหมือนกับเวทดาเห็นลูกก็ฉนั้นนั่นแล.

กามคุณคือเครื่องจองจำ

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ อัมพวัน ใกล้ฝั่งแม่น้ำอจิรวดี แคว้นโกศล วาเสฏฐมานพ ได้เข้าไปเฝ้า พระพุทธองค์ทรงเล่าถึงกำเนิดของพราหมณ์ ที่เป็นมาแต่อดีต แล้วทรงแสดงถึงเรื่องกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสว่าเป็นเครื่องจองจำในโลก ที่ผูกมัดคนทั้งหลายเอาไว้ ได้ตรัสในตอนหนึ่งว่า

“วาเสฏฐะ! กามคุณ ๕ เหล่านี้ ในวินัยของพระอริยเจ้าเรียกว่าชื่อคาง้าง เรียกว่าเครื่องจองจำบ้าง กามคุณ ๕ เป็นใจน คือ

รูป ที่พึงเห็นด้วยตา นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก เกี่ยวด้วยกาม เป็นที่เกิดแห่งความกำหนัด

เสียง ที่พึงได้ยินด้วยหู.....

กลิ่น ที่พึงดมด้วยจมูก.....

รส ที่พึงลิ้มด้วยลิ้น.....

สัมผัส ที่พึงถูกต้องด้วยกาย อันนำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก เกี่ยวด้วยกาม เป็นที่เกิดแห่งความกำหนัด

กามคุณ ๕ เหล่านี้ ในวินัยของพระอริยเจ้าเรียกว่าชื่อคาง้าง เรียกว่าเครื่องจองจำบ้าง ผู้ใดกำหนัด สยบ หมกมุ่นไม่แลเห็นโทษ ไม่มีปัญญาคิดสลัดออกย่อมไม่พ้นจากชื่อคาง้าง และเครื่องจองจำเหล่านี้ได้”

เทวทัตสูตร ๘/๔๑๒

เครื่องจองจำทั้งหลายในโลกนี้ เมื่อเราทำผิดกฎหรือระเบียบที่เขาวางกันเอาไว้จึงจะได้รับโทษ แต่กามคุณ ๕ นี้ ย่อมจะจองจำผู้ที่ขาดปัญญาพิจารณาที่ เป็นผู้หลง ผู้ประมาท และเป็นสิ่งที่ชาวโลกพอใจ และแสวงหาเอามาจองจำเอง แล้วก็หลงไหลในเครื่องจองจำนั้นว่าเป็นสิ่งที่น่าเพลิดเพลินยิ่งนัก

ความสุขจากกามเป็นความสุขไม่สะอาด

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ อังคตตราปชนบท ได้ตรัสกะพระอูทายีถึงกามคุณ ๕ ว่า เป็นกามสุข
ที่ควรกลัว เป็นสุขที่ไม่สะอาด เป็นความสุขของปฤชชน ไม่ใช่สุขของพระอริยะไว้ดังนี้

“อูทายี ! กามคุณ ๕ คือ

รูป ที่เห็นด้วยตา ที่น่ารัก น่าใคร่ น่าชอบใจ เป็นที่เกิดของความกำหนด

เสียง ที่ได้ยินด้วยหู ที่น่ารัก น่าใคร่ น่าชอบใจ เป็นที่เกิดของความกำหนด

กลิ่น ที่ได้ดมด้วยจมูก ที่น่ารัก น่าใคร่ น่าชอบใจ เป็นที่เกิดของความกำหนด

รส ที่ได้ลิ้มด้วยลิ้น ที่น่ารัก น่าใคร่ น่าชอบใจ เป็นที่เกิดของความกำหนด

สัมผัส ที่ได้ถูกต้องด้วยกาย ที่น่ารัก น่าใคร่ น่าชอบใจ เป็นที่เกิดของความกำหนด

อูทายี ! ความสุขความพอใจ ที่เกิดจากกามคุณ ๕ นี้เราเรียกว่ากามสุข (ความสุขที่เกิดจาก
กาม) เป็นความสุขที่ไม่สะอาดเป็นความสุขของปฤชชน ไม่ใช่เป็นความสุขของพระอริยะ ไม่ควรเกี่ยวข้อง
ไม่ควรให้เกิดมีขึ้น เมื่อเกิดมีขึ้นก็ไม่ควรให้ลุกลามมากขึ้น ควรกลัวสุขอันเกิดจากกามนี้”

ลขุทโถปมสูตร ๑๓/๑๖๔

กามเป็นเรื่องของปฤชชน หรือเป็นเรื่องของชาวบ้านโดยเฉพาะ ในสูตรนี้ท่านจึงได้ยกกับพระ-
อูทายี ซึ่งมีจิตใจโน้มเอียงไปทางกามสุข ผู้บวชเป็นพระแล้วไม่ละกาม ย่อมไม่เจริญในพระธรรมวินัย
ยิ่งบวชนานจะยิ่งมากไปด้วยโทษ เมื่อละกามไม่ได้อย่าไปหวังความสุขอันจะเกิดจากความสงบทางใจเลย
ควรลาสิกขาไปครองเรือน จะน่านับถือกว่าบวชอยู่แล้วหลอกลงชาวบ้าน ให้เขาทำบุญเลี้ยงปากท้อง
เพื่อบำรุงกาม.

ผู้เกี่ยวข้องถามไม่รู้ธรรมขั้นสูง

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารบุพพาราม เมืองสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศลกำลังเฝ้าพระพุทธองค์อยู่ ขณะนั้นมีนักบวชลัทธิอื่น ๕ พวก มีพวกละ ๗ คน เดินทางผ่านไป พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงเห็น จึงทรงยกหัตถ์ให้วันักบวชเหล่านั้น ครั้นแล้วได้ทูลพระพุทธองค์ว่า

“พวกนักบวชเหล่านั้นคงเป็นพระอรหันต์ หรือบรรลुพระอรหัตตมรรคเหล่าใดเหล่าหนึ่งในโลก”

พระพุทธองค์ทรงแย้งว่า

“มหาบพิตร! พระองค์เป็นคฤหัสถ์บริโภคกาม ครอบครองเรือนบรรทมเบียดพระโอรสและพระชายา ทาจรณเงินนทร์ ทรงมาลาของหอมและเครื่องลูบไล้ ยินดีเงินและทอง ยากที่จะรู้เรื่องนี้ว่าคนพวกนี้เป็นพระอรหันต์หรือบรรลุอรหัตตมรรค”

และได้ตรัสเสนอแนะการดูคนต่อไปอีกว่า

“มหาบพิตร! ศีลจะรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกันนาน ๆ ความสะอาดจะรู้ได้ด้วยการงาน กำลังใจจะรู้ได้เมื่อคราวมีภัย ปัญญาจะรู้ได้ด้วยการสนทนา”

ชฎิลสูตร ๑๕/๑๑๒

พระสูตรนี้ น่าจะเป็นบทเรียนที่ดี สำหรับผู้ที่ชอบสถาปนาให้พระรูปนั้นเป็นพระอริยะชั้นนั้น คนนั้นเป็นพระอริยะชั้นนั้น โดยที่ตนเองก็ยิ่งมากไปด้วยกามคุณ ๕ อันหนาตะ และก็ไม่เคยคิดที่จะสลัดออก

เรื่องมรรคผลนิพพานนี้ ผู้ที่จะรู้ธรรมวิเศษของคนอื่นได้ ตนเองจะต้องได้คุณธรรมวิเศษข้อนั้น ๆ ด้วย และจะรู้ได้ตามขั้นและภูมิของตนเท่านั้น.

กามมีทุกข์และโทษมาก

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ อังคตตราปชนบท วันหนึ่งได้เสด็จเข้าไปพักผ่อนกลางวันในป่า ได้ทรงพบกับเศรษฐีชื่อโปตลียะ ตอนหนึ่งของการสนทนา ได้ทรงนำเอาโทษของกามาเล่าให้โปตลียะ ฟังว่า ในทัศนะของพระอริยเจ้านั้น ท่านเห็นว่ากามมีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก ถ้าขาดปัญญาก็จะไม่เห็นโทษของกาม ท่านสรุปโทษของกามไว้ ๗ ชนิด เปรียบเหมือน

๑. **ขันกระดุก** คือกระดุกที่ไม่มีเนื้อติดอยู่เลย แต่มีเลือดติดอยู่บ้าง สนุขได้แตะกระดุกนั้น โดยมีน้ำลายของตัวเองเป็นเครื่องหล่อ สนุขนั้นย่อมไม่อมด้วยกระดุกชิ้นนั้น ฉะนั้น? ผู้บริโภคกามทั้งหลาย ก็ย่อมไม่รู้จักอมจักพ้อ ย่อมถึงความทุกข์ ความคับแค้น เพราะไม่หายหิวด้วยกาม (คือกินไม่รู้จักอมจักพ้อ) ฉะนั้น

๒. **ขันเนื้อ** คือก้อนเนื้อที่พวกเหี้ยวและแร้งกำลังแย่งกัน นกตัวใดได้ก้อนเนื้อไว้ พวกนกที่ไม่ได้ก็จะตามแย่ง จิก ตี ถ้าไม่ปล่อยชิ้นเนื้อนั้น ก็จะต้องมีความทุกข์ถึงตายหรือปางตายฉนั้นใด? ผู้บริโภคกามทั้งหลาย ถ้าไม่มีปัญญา ไม่รู้จักปล่อยวางในกามเสียบ้าง ก็ย่อมได้รับทุกข์เหมือนเหี้ยวที่หวงก้อนเนื้อ ฉะนั้น

๓. **คบพญา** คือคบพญาที่มีไฟติดอยู่ และผู้ถือได้ถือทวนลมไป ถ้าผู้ถือไม่รีบโยนทิ้งเสียโดยเร็ว ไฟย่อมไหม้มือไหม้แขนหรือส่วนอื่นๆ ของร่างกาย ได้รับทุกข์ถึงตายหรือปางตายฉนั้นใด? ผู้บริโภคกามทั้งหลาย ถ้าไม่ฉลาดขาดปัญญา ไม่รู้จักปล่อยวาง ก็ย่อมจะได้รับทุกข์และโทษของกาม ฉะนั้น

๔. **หลุมเพลิง** คือหลุมที่มีถ่านเพลิงอันร้อนแรงอยู่ข้างล่าง กว้างและลึกแต่ไม่มีควัน เป็นที่น่ากลัว น่าหวาดเสียว สำหรับผู้ที่รักชีวิตหรือรักความสุข แต่ถูกผู้มีกำลังจับแขนคนละข้างจะโยนลงไป ในหลุมถ่านเพลิงนั้น ฉนั้นใด? กามก็ย่อมเป็นสิ่งที่น่าเกลียดน่ากลัว มีทุกข์มากมีโทษมาก สำหรับผู้ที่มีปัญญาฉนั้น

๕. **ความฝัน** คือเมื่อเรานอนหลับแล้วฝันเห็นสิ่งสวยงาม สถานที่น่ารื่นรมย์ พอตื่นขึ้นสิ่งเหล่านั้นก็หายไป ฉนั้นใด? ผู้บริโภคกามทั้งหลาย ก็ย่อมไม่อาจจะยึดเอากามเป็นตัวตน และเป็นสิ่งจริงยั่งยืนได้ ฉนั้น

๖. **ของขี้ม** คือของที่เรียมเขามา เมื่อเจ้าของเขามาทางก็ย่อมจะต้องให้เขาไป ฉนั้นใด? ผู้บริโภคกามทั้งหลาย เมื่อกำลังบริโภคกามอยู่ ถ้าเจ้าของเขามาพบและทวง ก็จำต้องให้เขาไป ถ้าไม่รู้จักปลงรู้จักวางเฉย ก็ย่อมทุกข์และคับแค้นฉนั้น

๗. กิณศลไม้บนต้น คือผลไม้ที่มีผลตกและรสอร่อย แต่ไม่มีผลตกอยู่ใต้ต้น ผู้ต้องการกินผลไม้ จึงต้องปีนขึ้นไปกินบนต้น ถ้ากินช้าไม่รีบลง มีคนอื่นเอาขวานมาฟันโคนต้นไม้ต้นนี้ เมื่อต้นไม้ล้มย่อมทับตายหรือปางตาย ฉันทใด? ผู้บริโภคคามทั้งหลายถ้าขาดปัญญา มองไม่เห็นโทษของกามย่อมมีความทุกข์และความคับแค้น ฉันทนั้น

ไปตลยสูตร ๑๓/๓๕

พระสูตรนี้ น่าจะเป็นบทเรียนให้ผู้ที่มักมากในกาม หรือเห็นกามเป็นกีฬา ได้เกิดความสังวรหรือมองให้เห็นโทษภัยและเวร ของความลุ่มหลงในเพศตรงข้ามได้อย่างดี เพราะโดยความจริงแล้ว การสนองความใคร่ของกาม ไม่เคยมีใครจะสนองให้อิ่มหรือพอได้เลย ไม่ว่าผู้มีอำนาจในยุคไหน ๆ ถ้าไม่รู้จักประมาณแล้ว ย่อมจะนำความพินาศ อภัยศ และความเสื่อมเสีย มาสู่ตนและตระกูล อย่างใหญ่หลวง คนที่ทำความดีไว้ในโลก ย่อมเสื่อมเสียชื่อเสียงมาแล้วเป็นอันมาก เพราะกามเป็นต้นเหตุ

ดังนั้น กามจึงมีทุกข์ โทษและภัยมาก สำหรับผู้ที่ประมาทขาดปัญญา ผู้ที่หวังความก้าวหน้าทั้งกระแสโลกและกระแสธรรม จึงไม่ควรประมาท.

เครื่องผูกที่หย่อนแต่มั่นคง

วันหนึ่งพวกภิกษุเข้าไปบิณฑบาตในเมืองสาวัตถี เห็นพวกนักโทษหลายคน ถูกพระเจ้า-ปเสนทิโกศล สั่งให้จองจำด้วยเชือกบ้าง จองจำด้วยข้อคาบ้าง จองจำด้วยโซ่ตรวนบ้าง ท่านเห็นแล้วพากันสลดสังเวชใจยิ่งนัก

หลังจากฉันภัตตาหารแล้ว จึงเข้าไปเฝ้ากราบทูลเนื้อความให้พระพุทธองค์ทรงทราบ ครั้นทรงทราบแล้ว ได้ตรัสกะภิกษุเหล่านั้นว่า

“นักปราชญ์ทั้งหลาย ไม่ได้กล่าวว่าเครื่องจองจำ ที่ทำด้วยเชือก ไม้ และเหล็ก ว่าเป็นเครื่องจองจำที่มั่นคงถาวรอะไรเลย แต่จริงปราชญ์ทั้งหลาย ย่อมกล่าวตรงกันว่า ความรักใคร่พอใจในเงินทอง เครื่องประดับ ความห่วงอาลัยในภรรยาและบุตรทั้งหลาย ว่าเป็นเครื่องจองจำที่มั่นคง สลัดได้ยากนัก มีแต่พาให้จิตตกต่ำ นับว่าเป็นเครื่องจองจำที่หย่อนๆ แต่สลัดได้ยากนัก

นักปราชญ์ทั้งหลาย ตัดเครื่องจองจำเหล่านั้น (ทรัพย์สินและลูกเมีย) แล้วออกบวช เป็นผู้ไม่มี ความห่วงอาลัย เพราะละกามสุขเสียแล้ว”

พันธสูตร ๑๕/๑๑๐

พระสูตรนี้ มีข้อนำคิดสำหรับผู้ครองเรือน ที่บริโภคกามคุณทั้งหลายเป็นอย่างดีว่า เครื่องจองจำ ที่ทางบ้านเมืองลงโทษผู้ทำผิดนั้น เป็นสิ่งที่น่ากลัว น่ารังเกียจ แต่เครื่องจองจำที่เราพากันหามาจองจำเอง เช่นเครื่องประดับประเภทต่างๆ เมียหรือผัวและลูกนั้น เราต่างพากันแสวงหามาผูกพัน แล้วก็ลุ่มหลงยึดถือ สลัดไม่ออกและไม่ยอมสลัดนั้น สิ่งไหนจะน่ากลัว น่ารังเกียจมากกว่ากันหนอ? โปรดพิจารณาด้วยจิตเป็นธรรมเถิด!

กามคุณ ๕ กอถานหญาล่อเนื้อ

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสถึงภัยของหมู่เนื้อ ที่เข้าไปกินหญ้าของนายพราน ที่ปลุกล่อไว้จับเนื้อ เหมือนนกขุหลงบริโภคมกคุณ ๕ ด้วยความประมาท ย่อมไม่พ้นจากบ่วงของมาร พอสรรปได้ดังนี้

พวกพรานเนื้อปลุกหญ้าไว้ มิได้หวังความผาสุกแก่หมู่เนื้อ แต่เขาปลุกไว้เพื่อล่อให้เนื้อมากินด้วยความลืมนตัว เมื่อลืมนตัวกินหญ้าก็มัวเมา เมื่อมัวเมาก็จะประมาท เมื่อประมาทก็จะไม่พ้นมือของพราน ฉะนั้นใดก็ฉะนั้น

บำนาญเป็นชื่อของกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส พรานเนื้อ เป็นชื่อของมาร ผุ่งเนื้อเป็นชื่อของนักบวช

เมื่อนักบวชบริโภคมกคุณ ๕ ด้วยความลืมนตัว เมื่อลืมนตัวก็มัวเมา เมื่อมัวเมาก็จะประมาท เมื่อประมาทก็ย่อมไม่พ้นจากอำนาจของมารไปได้

ถ้านักบวชบริโภคมกคุณ ด้วยความไม่ลืมนตัว ก็จะไม่มัวเมา เมื่อไม่มัวเมา ก็จะไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาท ก็ย่อมจะพ้นจากมือของมาร ฉะนั้น

นิวาปสูตร ๑๒/๒๔๔

ในพระสูตรนี้ ทรงเปรียบเทียบนักบวชเหมือนผุ่งเนื้อ ๔ พวก พวกที่ ๑. กินหญ้าของพรานด้วยความมัวเมาแล้วถูกฆ่าตาย พวกที่ ๒. เห็นพวกแรกตายก็ถอยออกมา พอดอกก็เข้าไปกินอีก เลยถูกฆ่าตาย พวกที่ ๓. เห็นพวกที่ ๑-๒ ตายก็ถอยออกมา แต่ซุ่มอยู่ใกล้จึงถูกจับได้ พวกที่ ๔. เห็นพวกที่ ๑-๒-๓ ตายก็ไม่ประมาท ไม่เข้าไปกิน และไม่ซุ่มอยู่จึงพ้นความตาย

นักบวชที่ติดอยู่ในกามคุณ ๕ ก็ย่อมไม่พ้นจากความทุกข์ไปได้ ส่วนผู้บริโภคมกคุณ ๕ ด้วยความไม่ลืมนตัว ไม่มัวเมา และไม่ประมาทเท่านั้น ย่อมจะพ้นจากบ่วงของมารในโลกนี้ได้ กามคุณนับว่าเป็นภัยใหญ่ ของเพศนักบวช

ค้นหาไม่มีคำว่าลูกหรือแม่

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี มีมารดาและบุตร ๒ คน มารดาเป็นภิกษุณี ลูกชายเป็นภิกษุ ทั้งสองใกล้ชิดกัน คลุกคลีกันอยากเห็นกันเนื่อง ๆ เมื่อเห็นกันเนื่อง ๆ จึงเกิดระคะแล้วเสพเมถุนกัน พระพุทธองค์ทรงทราบจึงตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! โฆษบุรุษนั้นคิดหรือว่า มารดาจะไม่กำหนดในบุตร หรือบุตรจะไม่กำหนดในมารดา

ภิกษุทั้งหลาย! เรามองไม่เห็นรูปร่างอื่น แม้รูปเดียว ซึ่งจะเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด รักใคร่ มัวเมา และทำอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันยอดเยี่ยม เหมือนรูปแห่งหญิงนี้เลย

สัตว์ทั้งหลายกำหนด ยินดี ใฝ่ใจ หมกมุ่น พัวพัน ในรูปหญิง เป็นผู้ตกอยู่ใต้อำนาจรูปหญิง ย่อมเศร้าโศกตลอดกาลนาน

ภิกษุทั้งหลาย! หญิงเดินอยู่ก็ดี ยืน นั่ง นอน นอนหลับ หัวเราะ พุด ขบขำ ร้องไห้ บวมขึ้น ตายแล้วก็ดี ย่อมครอบงำจิตของบุรุษได้

ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลเมื่อจะกล่าวสิ่งใด ๆ ฟังกล่าวโดยชอบว่า บ่วงรวบรัดแห่งมาร ก็พึงกล่าวมาตุคามนั้นแหละว่าเป็นบ่วงแห่งมารโดยชอบได้

บุคคลพึงสนทนาคด้วยเพศฆาตกัถิ ด้วยปีศาจกัถิ ฟังถูกต้องสรรพพิษที่กัดตายกัถิ ก็ไม่ร้ายแรงเหมือนสนทนาสองต่อสองด้วยมาตุคามเลย พวกหญิงย่อมผูกพันชายผู้ลุ่มหลงด้วยการมองดู การหัวเราะ การนุ่งห่มลับล่อ และการพุดจาอ่อนหวาน

มาตุคามนี้ มิใช่ผูกพันเพียงเท่านั้น แม้บวมขึ้น ตายไปแล้วก็ยังผูกพันชายได้

กามคุณ ๕ นี้คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ย่อมปรากฏในหญิง ผู้ไม่กำหนดรู้กาม ย่อมเกิดในภพน้อยภพใหญ่ ส่วนผู้กำหนดรู้กาม ไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ ย่อมเข้าฝั่งสงสารได้”

มาตุปคฺคิกสูตร ๒๒/๖๔

ให้ชายหนุ่มเห็นหญิงสาวเหมือนแม่

พระปิ่นโตลการทวาระ พักอยู่ ณ พระวิหารโฆสิตาราม เมืองโกสัมพี พระเจ้าอุเทนได้เสด็จไปสนทนารธรรมด้วย ตรัสถามพระปิ่นโตว่า

“เพราะเหตุไร พระหนุ่มๆ มีผมดำสนิท ยังไม่หมดคามราคะ จึงบวชอยู่ได้นาน หรือบวชอยู่ได้ตลอดชีวิต?”

พระปิ่นโตลทูลตอบว่า

“ขอถวายพระพร! พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า ภิกษุทั้งหลายเธอเห็นสตรีมีอายุคราวแม่ จงตั้งจิตว่า หญิงนี้เป็นแม่ของตน เธอเห็นหญิงมีอายุคราวพี่สาวหรือน้องสาว จงตั้งจิตว่าหญิงนี้เป็นพี่สาวหรือน้องสาวของเรา เธอเห็นหญิงมีอายุคราวลูก จงตั้งจิตว่า หญิงนี้เป็นลูกของเรา

ด้วยความคิดอย่างนี้แล เป็นเหตุให้ภิกษุหนุ่มๆ เหล่านี้รักษาศีลพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้นาน หรืออยู่ได้จนตลอดชีวิต

พระพุทธองค์ตรัสสอนต่อไปว่า ภิกษุทั้งหลายเธอจงพิจารณาร่างกายนี้แหละ ตั้งแต่เบื้องบนคือแต่พื้นเท้าขึ้นไป เบื้องต่ำแต่ปลายผมลงมา ซึ่งมีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ ภายในเต็มไปด้วยของไม่สะอาดคือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก อูจจาระ ปัสสาวะฯ ล้วนเป็นสิ่งสกปรก น่ารังเกียจน่าขยะแขยงฯ

ทรงให้อบรมศีล จิต และปัญญา ทรงให้สำรวมอินทรีย์ ๖ มีตาเป็นต้น เมื่อเวลาเห็นรูปด้วยตาแล้ว อย่าถือเอาโดยนิमित คือความงามเป็นส่วนรวม อย่าถือเอาโดยอนุพยัญชนะ คือแยกความสวยออกเป็นส่วนๆ

ข้อนี้แล เป็นเหตุให้ภิกษุหนุ่มๆ บวชอยู่ได้นานหรือตลอดชีวิต”

การทวาชสูตร ๑๘/๑๒๕

นิวรรณ์ ๕ บิคบังคความเป็นจริง

พระพุทธรเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี พราหมณ์ชื่อสคารวะได้ทลถามว่า
อะไรเป็นเหตุให้มนต์ที่ท่องไว้คลอง ชำนาญติแล้วละละเือน จำไม่ได้ ไม่ต้องพูดถึงมนต์ที่ยังไม่ได้ท่อง
ไว้ก่อนเลย พระพุทธรองค์ตรัสตอบว่า

“สคารวะ ! เมื่อใดคนมีจิตฟังชำนด้วยวาระ ถูกกามวาระเหนียววังไป และไม่รู้ตัว ไม่มีอบาย
ที่จะสลัดออก ซึ่งกามวาระที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง (คือเหตุของการเกิดวาระ) ไม่รู้ไม่เห็น
ประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ของผู้อื่นตามความเป็นจริง หรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย
ตามความเป็นจริง มนต์แม้ท่องไว้นาน ก็ไม่อาจจดจำได้ ไม่ต้องพูดถึงมนต์ที่ยังไม่ท่องเลย

สคารวะ ! เปรียบเหมือนภษณะใส่น้ำ ซึ่งผสมด้วยสีกรัง สีเหลือง สีเขียว สีแดงอ่อน คน
ตาดีเมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำผสมสีนั้น จะไม่เห็นใบหน้าของตน ตามความเป็นจริงได้ฉนใด ? ผู้มี
จิตฟังชำนไปด้วยวาระ ก็มีอุปมาฉนนั้น

ผู้มีจิตฟังชำนด้วยพยาบาท.... เปรียบเหมือนภษณะใส่น้ำร้อนที่เดือดพล่านมีไอพุ่ง คนตาดี
เมื่อมองดูเงาหน้าของตน....

ผู้มีจิตฟังชำนด้วยถินมิทระ.... เปรียบเหมือนภษณะใส่น้ำมีสาหร่ายและจอกแทนปกคลุมไว้
คนมีตาดีเมื่อมองดูเงาหน้าของตน....

ผู้มีจิตฟังชำนด้วยอุทรจกุกกจะ.... เปรียบเหมือนภษณะใส่น้ำ ถูกลมพัดให้ไหวกระเพื่อม
เป็นคลื่น คนตาดีเมื่อมองดูเงาหน้าของตน....

ผู้มีจิตฟังชำนด้วยวิจิกจจา.... เปรียบเหมือนภษณะใส่น้ำที่ขุ่นมัวเป็นคมและวางไว้ในที่มีค
คนตาดีเมื่อมองดูเงาหน้าของตน....”

ส่วนผู้ใดไม่ถูกนิวรรณ์ ๕ เหนียววัง ย่อมมีนัยตรงกันข้ามจากนั้น

สคารวสุทฺร ๑๕/๑๖๔

เมื่อก่อนและเดี๋ยวนี้

- ◎ เมื่อก่อน ผมของเรามีสีดำคล้ายกับสีปีกแมลงงู มีปลายอน
เดี๋ยวนี้ กลายเป็นเช่นปอเพราะความแก่ชรา
- ◎ เมื่อก่อน ผมของผมของเรามีกลิ่นหอม ดูจบด้วยดอกมะลิเป็นต้น เต็มไปด้วยดอกไม้
เดี๋ยวนี้ มีกลิ่นเหม็นเหมือนชนกระต่าย เพราะความแก่ชรา
- ◎ เมื่อก่อน ผมของเรามีปลายอันงดงาม วิจิตรด้วยหัวและเครื่องปักผม เหมือนน้ำไม้อันปลุกเป็น
แถวงามสะพรั่ง
เดี๋ยวนี้ กลายเป็นผมโก๋ร่นในที่นั้น ๆ
- ◎ เมื่อก่อน ผมของเราประดับด้วยผมย้อมอันงดงาม ดังประดับด้วยทองคำอันละเอียด มีกลิ่นหอม
เดี๋ยวนี้ ล้วนตลอดหัวเพราะความแก่ชรา
- ◎ เมื่อก่อน คิ้วของเรางดงามคล้ายรอยอันชาย่างเขียนดีแล้ว
เดี๋ยวนี้ กลายเป็นคิ้วคดเคี้ยวเหมือนแถวลย์เพราะความแก่ชรา
- ◎ เมื่อก่อน นัยน์ตาของเราดำขลับเหมือนนิลมณี รุ่งเรืองงาม
เดี๋ยวนี้ ถูกความแก่ชราครอบงำไม่น่าดูเลย
- ◎ เมื่อก่อน เวลาเรายังรุ่นสาว จมูกของเราโค้งงามเหมือนเกลียวหยาด
เดี๋ยวนี้ กลับห่อเหี่ยวไปเหมือนจมหายเข้าไปในศิระ เพราะความแก่ชรา
- ◎ เมื่อก่อน ใบหูของเรางดงาม เหมือนคัมภีร์ที่ทำเสร็จเรียบร้อยดี
เดี๋ยวนี้ กลับห้อยยานเหมือนเอาแถวลย์ห้อยไว้ เพราะความแก่ชรา
- ◎ เมื่อก่อน ฟันของเราขาวงามดี เหมือนสีดอกมะลิ
เดี๋ยวนี้ กลายเป็นฟันหักและมีสีเหลือง เพราะความแก่ชรา
- ◎ เมื่อก่อน เราพูดเสียงไพเราะ เหมือนเสียงนกคุ่มที่ร่าร้องในป่าใหญ่
เดี๋ยวนี้ คำพูดของเราไหลไปทุก ๆ คำ เพราะความแก่ชรา
- ◎ เมื่อก่อน คอของเรางดงามกลมเกลี้ยง เหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว
เดี๋ยวนี้ เหี่ยวยุบเพราะความแก่ชรา

- ๑) เมื่อก่อน แขนทั้งสองของเราตรงงอ เปรียบดังกลอนเหล็กอันกลมฉนั้น
เดี๋ยวนี้ ลีบคดคดงอแค่มือ เพราะความแก่ชรา
- ๒) เมื่อก่อน มือทั้งสองของเราประดับด้วยแหวนทองคำงตรง
เดี๋ยวนี้ เหมือนแหงมัน เพราะความแก่ชรา
- ๓) เมื่อก่อน ถันทั้งคู่ของเราเต่งตึงกลมกลึงซิดสนิทกัน และมีปลายอนขึ่งตรง
เดี๋ยวนี้ กลับหย่อนเหมือนลูกน้ำเต้า เพราะความแก่ชรา
- ๔) เมื่อก่อน ภายของเราเกลี้ยงเกลางตรงง เหมือนแผ่นทองที่ซิดดีแล้ว
เดี๋ยวนี้ สะพร้งไปด้วยเส้นเอ็นอันละเอียด เพราะความแก่ชรา
- ๕) เมื่อก่อน ขาอ่นทั้งสองของเราตรงงเปรียบเหมือนวงซ้าง
เดี๋ยวนี้ เป็นปุมเป็นปมเหมือนข้อไม้ไผ่ เพราะความแก่ชรา
- ๖) เมื่อก่อน แขงทั้งสองของเราประดับด้วยกำไลทองอันเกลี้ยงเกลางตรงง
เดี๋ยวนี้ กลับเหี่ยวแห้งเหมือนต้นงา เพราะความแก่ชรา
- ๗) เมื่อก่อน เท้าทั้งสองของเราตรงงอุปมาเช้นกับปยุ่น เพราะความที่เท้าอ่นนุ่ม
เดี๋ยวนี้ กลับแตกเป็นร้าวรอยงมดงเถาว์ลย เพราะความแก่ชรา

ร่างกายของเราเน้เหี่ยวงนหย่อนงน เป็นที่สะสมความทุกข์เหมือนเรืออันคร่ำคร่า พระดำรัส
ของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่งอื่น.

อัมพปาลีเถรคาคา ๒๖/๔๘๐

ภิกษุณเฒ่าพาลีที่รำพึงถึงอดีตและปัจจุบัน ประวัตติคิมของท่านเมื่อก่อนบวช ตอนเป็นสาว
นั้นท่านเป็นคนมีรูปร่างสวยงามมาก จิดว่างมเป็นหนึ่งในเมืองเวสาลี จนได้รับตำแหน่ง "หญิงงามเมือง"
เป็นที่กล่าวขวัญของบรรดากษัตริย์และเศรษฐีทั่วไป

ภายหลังก่านได้ฟังธรรมของพระพุทธองค์ ได้ดวงคาเห็นธรรมครั้งแรก จึงเกิดความเบื่อหน่าย
อาชีพอและสังขารร่างกาย จึงเลิกอาชีพนั้นหันมาสนใจธรรมะตามลำดับ จนถึงกับออกบวชและได้บรรลุ
ธรรมชั้นสูง

เมื่อยามแก่ชราท่านได้รำพึงถึงสังขาร คือเปรียบเทียบเนื้อหนังร่างกายของท่านในยุคที่ยังสาว
และเปล่งปลั่ง กับยามนี้ซึ่งแก่ชราเหลือแต่ หนังตกระ หุ้มกระดูก ไม่น่าดู และไม่น่าปรารถนาของ
ใครๆ แม้แต่ตัวของตัวเอง ท่านจึงได้กล่าวปลงสังขารพรรณนา "อดีตกับข้ปัจจุบัน" เพื่อสอนคนรุ่น
หนุ่มสาวมิให้เมาในวัยและชีวิตต่อไป.

คุณและโทษของกาม

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ครั้งนั้นภิกษุหลายรูป ได้เข้าไปเฝ้า
ทูลถามถึงความหมายของคุณและโทษของกาม พระพุทธองค์ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! กิ้อะไรเล่าเป็นคุณของกามทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย! กามคุณ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉนคือ

รูป ที่เห็นด้วยตา นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้ง
แห่งความกำหนัด

เสียง ที่ได้ยินด้วยหู

กลิ่น ที่ได้ดมด้วยจมูก

รส ที่ได้ลิ้มด้วยลิ้น

สัมผัส ที่ถูกต้องด้วยกาย

ภิกษุทั้งหลาย! กามคุณ ๕ ประการเหล่านี้แล ความสุข ความโสมนัสใดเล่า อาศัยกามคุณ
๕ เหล่านี้เกิดขึ้น นี้เป็นคุณของกามทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย! กิ้อะไรเล่าเป็นโทษของกามทั้งหลาย บุคคลในโลกนี้เลี้ยงชีวิตด้วยความขยัน
หมั่นเพียร จากอาชีพต่างๆ เช่น เป็นนักบัญชี ทำไร่ ทำนา ค้าขาย เลี้ยงสัตว์ เป็นทหาร เป็นตำรวจ
เป็นข้าราชการ หรือด้วยวิชาชีพใดๆ ก็ดี

บุคคลเหล่านั้น ต้องตรากตรำลำบาก ทนต่อหนาว ร้อน เหลือบ ยุง ลม แดด มัจฉานุอันตราย
ต่างๆ ต้องตายเพราะความหิวกระหายบ้าง

ภิกษุทั้งหลาย! แม้เหล่านี้ ก็เป็นโทษของกามทั้งหลายเป็นกองทุกข์ที่เห็น ๆ กันอยู่ มีกามเป็น
ต้นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งสิน

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าเมื่อบุคคลนั้นขยันสืบต่อ พยายามอยู่อย่างนี้ โภคะเหล่านั้นก็ไม่สำเร็จผล
เขาย่อมเศร้าโศก ลำบาก ว้าพั่น ตีอก คร่ำครวญ ถึงความหลงเลือนว่า ความขยันของเราเป็นหมัน
เปล่าหนอ ความพยายามของเราไม่มีผลเลยหนอ

ภิกษุทั้งหลาย! สิ่งเหล่านี้ก็เป็นโทษที่เกิดจากกามทั้งหลาย มีกามเป็นเหตุทั้งนั้น

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าเมื่อบุคคลนั้นขยันหมั่นเพียร พยายามอยู่อย่างนี้ โภคะเหล่านั้นสำเร็จสมความปรารถนา เขากลับเสวยทุกข์โศกมนัส ที่ต้องมีการระวังรักษาทรัพย์สินเหล่านั้น โดยกังวลว่า ทำอย่างไรราชการจะไม่ริบเอาไปได้ พวกโจรจะปล้นไม่ได้ จะไม่ถูกไฟไหม้ จะไม่ถูกน้ำท่วม น้ำพัด ทายาทอภัยจะไม่ล้างผลาญ ฯ

เมื่อบุคคลนั้น คอยรักษาคัมภีรอยู่อย่างนี้ ทางราชการบริบททรัพย์สินไปก็ดี พวกโจรปล้นเอาไปก็ดี ไฟไหม้เสียก็ดี น้ำพัดไปเสียก็ดี ทายาทอภัยนำไปเสียก็ดี เขาย่อมเศร้าโศก ลำบาก รำพัน ตोक คร่ำครวญ ถึงความหลงเลือนว่า สิ่งใดเล่าเคยเป็นของเรา แม้สิ่งนั้นก็มิเป็นของเรา

ภิกษุทั้งหลาย! แม้สิ่งเหล่านี้เป็นโทษของกามทั้งหลาย เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น

ภิกษุทั้งหลาย! อีกประการหนึ่ง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเหตุ มีกามเป็นตัวบังคับ เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล แม้พระราชาทรงหลาย ก็วิวาทกันกับพระราชาทรงหลาย แม้พวกนักบวชก็วิวาทกันกับพวกนักบวช แม้เศรษฐีก็วิวาทกันกับพวกเศรษฐี แม้มารดาภิวัตน์กับบุตร แม้บุตรก็วิวาทกันกับบิดา แม้พี่ชาย น้องชายก็วิวาทกัน แม้พี่สาวน้องสาวก็วิวาทกัน แม้เพื่อนกับเพื่อนก็วิวาทกัน แม้นายกับบ่าวก็วิวาทกัน ฯ

ชนเหล่านั้น ต่างถึงการทะเลาะ แกร่งแย่ง วิวาทกันในที่นั้น ๆ ทำร้ายซึ่งกันและกัน ด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยท่อนไม้บ้าง ด้วยอาวุธบ้าง ถึงตายไปตรงนั้นบ้าง ถึงทุกข์ปางตายบ้าง

ภิกษุทั้งหลาย! แม้สิ่งเหล่านี้เป็นโทษของกามทั้งหลาย เกิดเพราะกามเป็นต้นเหตุ

ภิกษุทั้งหลาย! อีกประการหนึ่ง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเหตุ มีกามเป็นตัวบังคับ เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล ผู้ชนต่างถือดาบและปืน วิ่งเข้าสู้สงคราม ประทศกันทั้ง ๒ ข้าง เมื่อทั้งสองฝ่ายถูกคมดาบและลูกปืน ถูกดาบแทงบ้าง ตัดคอบ้าง พากันตายในที่นั้นบ้าง ถึงทุกข์ปางตายบ้าง พิจารณาดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย! แม้สิ่งเหล่านี้เป็นโทษของกามทั้งหลาย เกิดเพราะกามเป็นต้นเหตุ

ภิกษุทั้งหลาย! อีกประการหนึ่ง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเหตุ มีกามเป็นตัวบังคับ เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล ผู้ชนปล้นกันบ้าง สมสู่ภรรยาและสามีของผู้อื่นบ้าง ตำรวจจับตัวได้ทำการลงโทษด้วยประการต่างๆ เช่น เขียนด้วยหวายบ้าง ตัดด้วยไม้บ้าง ตัดมือตัดเท้าบ้าง ตัดหูตัดจมูกบ้าง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย! แม้สิ่งเหล่านี้เป็นโทษของกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่เห็น ๆ กันอยู่ มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเหตุ มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะกามเป็นต้นเหตุ

ภิกษุทั้งหลาย! อีกประการหนึ่ง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นตัวบังคับ ผู้ชนต่างประพฤติกาย
ทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เพราะเหตุแห่งการทุจริตเหล่านั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้า
ถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

ภิกษุทั้งหลาย! แม้นเล่าก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ในเบื้องหน้า มีกามเป็น
เหตุ มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งนั้น

ภิกษุทั้งหลาย! ก็อะไรเล่าเป็นการถ่ายถอนของกามทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย! การกำจัดฉันทราคะในกามทั้งหลาย การละฉันทราคะในกามทั้งหลายใดเล่า
นั้นเป็นการถ่ายถอนของกามทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย! สมณะพวกใดพวกหนึ่ง ไม่รู้จักคุณของกามทั้งหลาย โดยเป็นคุณ โทษของ
กามทั้งหลายโดยความเป็นโทษ และการถ่ายถอนของกามทั้งหลาย โดยความเป็นการถ่ายถอนอย่างทีกล่าวนั้น
ตามความเป็นจริง พวกนั้นนะหรือจักรอบรุกรามทั้งหลายด้วยตนเอง หรือว่าจักขักขุมผู้อื่นเพื่อความเป็น
อย่างทีปฏิบัติ แล้วจักรอบรุกรามทั้งหลายได้ ข้อนั้นไม่เป็นที่ฐานะที่จะมีได้

ภิกษุทั้งหลาย! ส่วนสมณะเหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้จักคุณของกามทั้งหลายโดยความเป็นคุณ
โทษของกามทั้งหลายโดยความเป็นโทษ และการถ่ายถอนกามทั้งหลายโดยวิธีที่ถูกต้อง ตามความเป็นจริง
พวกนั้นแหละ จักรุกรามและขักขุมผู้อื่นให้รุกรามทั้งหลายได้ ข้อนั้นเป็นที่ฐานะที่จะมีได้

ภิกษุทั้งหลาย! ก็อะไรเล่าเป็นคุณของรูปทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย! เหมือนอย่างว่า นางสาวธิดากษัตริย์ ธิดาเศรษฐีมียายุราว ๑๕ หรือ ๑๖ ปี
ไม่สูงเกินไป ไม่ต่ำเกินไป ไม่ผอมเกินไป ไม่อ้วนเกินไป ไม่ดำเกินไป ไม่ขาวเกินไป

ภิกษุทั้งหลาย! ในสมัยนั้นนางสาวคนนั้นงดงามเปล่งปลั่งเป็นอย่างยิ่งใช่หรือไม่เล่า พวกภิกษุ
พากันกราบทูลว่า เป็นเช่นนั้นพระเจ้าข้า พระพุทธเจ้าได้ตรัสต่อไปว่า

ภิกษุทั้งหลาย! ความสุขความโสมนัสอันใดแล ที่บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความงามเปล่งปลั่งนั้น
นั้นเป็นคุณของรูปทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย! ก็อะไรเล่าเป็นโทษของรูปทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลพึงเห็นนางสาวคนนั้นแหละในโลกนี้โดยสมัยอันมีอายุ ๘๐-๙๐ หรือ ๑๐๐
ปีโดยกำเนิด เป็นยายแก่ มีศีรษะงดงกลอนเรื้อน ร่วงขดงอ ถือไม้เท้ากระงกกระเงินเดินไป กระสับ
กระส่าย ผ่านวัยเยาว์ไปแล้ว มีฟันหลุด ผมหงอก ผมโกวัน ศีรษะล้าน เนื้อเหี่ยว มีตัวตกระๆ น
เป็นโทษของรูปทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง บุคคลพึงเห็นนางสาวคนนั้นแหละ มีอาพาธ มีทุกข์ เจ็บหนัก นอนจมอุจจาระและปัสสาวะของตน ต้องให้คนอื่นพุงลุก ต้องให้คนอื่นคอยประคอง นักรับโทษของรูปทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง บุคคลพึงเห็นนางสาวคนนั้นแหละ เป็นชากศพ ถูกทิ้งไว้ในป่าช้า ตายได้ ๑ วันก็ตี ตายได้ ๒ วันก็ตี ตายได้ ๓ วันก็ตี เป็นชากศพขึ้นฟองก็ตี มีสีเขียวก็ตี เกิดหนอนชอนไชก็ตี นักรับโทษของรูปทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง บุคคลพึงเห็นนางสาวคนนั้นแหละ เป็นชากศพถูกทิ้งไว้ในป่าช้า ฟุงการุมจิกกินบ้าง ฟุงแร้งรุมกินจิกกินบ้าง ฟุงสุนัขรุมกินกัดกินบ้าง....นักรับโทษของรูปทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง บุคคลพึงเห็นนางสาวคนนั้นแหละ เป็นชากศพถูกทิ้งไว้ในป่าช้า มีแต่โครงกระดูก มีเนื้อและเลือดติดอยู่ มีเอ็นยึดอยู่ มีแต่โครงกระดูกไม่มีเลือดเนื้อ มีแต่กระดูกไม่มีเอ็นยึด กระดูกกระจัดกระจายไปทิศต่างๆ กระดูกมือไปทางหนึ่ง กระดูกเท้าไปทางหนึ่ง กระดูกสันหลังไปทางหนึ่ง กระดูกซี่โครงไปทางหนึ่ง กระดูกแขนไปทางหนึ่ง กระดูกขาไปทางหนึ่ง กระดูกฟันไปทางหนึ่ง หัวกระดูกไปทางหนึ่ง นักรับโทษของรูปทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง บุคคลพึงเห็นนางสาวคนนั้นแหละ เป็นชากศพถูกทิ้งไว้ในป่าช้า เหลือดแต่กระดูกสีขาว เปรียบเทียบได้กับบีสสังข์ฯ เหลือดแต่กระดูกคดค้างอยู่แรมปี เรียงรายเป็นหย่อม ๆ เหลือดแต่กระดูกผุแหลกยุ่ย

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจะสำคัญข้อนั้นอย่างไร ความมดงม ความเปล่งปลั่ง ที่มีในกาลก่อนของนางสาวคนนั้นหายไปแล้ว แม้นี้เล่าก็เป็นโทษของรูปทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็อะไรเล่าเป็นการถ่ายถอนของรูปทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย ! การกำจัดฉันทราคะในรูปทั้งหลาย การละฉันทราคะในรูปทั้งหลาย ใดเล่านี้เป็นการถ่ายถอนของรูปทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็อะไรเล่าเป็นคุณของเวทนาทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากาม สงัดจากอกุศลธรรมฯ

ภิกษุทั้งหลาย ! อะไรเล่าเป็นโทษของเวทนาทั้งหลาย ข้อที่เวทนาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษของเวทนาทั้งหลายฯ การรู้ชัดคุณและโทษของเวทนา โดยความเป็นจริง ย่อมละเวทนาได้ฯ

ฉ. หมวดการออกบวช

(มี ๒๗ ตอน)

ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ พระวัชชีกสิปถกอยู่ที่บ้านนายช่างทำหม้อ จึงให้พระไปกราบทูลพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ทรงทราบแล้วจึงเสด็จมาเยี่ยม ทรงเตือนให้พระวัชชีกสิปถกถึงศีล พระวัชชีกสิปถกกราบทูลว่าจะไปกราบทูลเอง แต่ไม่อาจไปได้เพราะลูกไม่ขึ้นพระพุทธองค์ตรัสว่า

“อย่าเลย วัชชี! ร่างกายอันเปื่อยเน่าของเรา ที่เธอเห็นนั้นมีประโยชน์อะไร

วัชชี! ผู้ใดแลเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าขอมเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าขอมเห็นธรรม

วัชชี! เป็นความจริง บุคคลเห็นธรรมก็ขอมเห็นเรา บุคคลเห็นเราขอมเห็นธรรม”

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกลับแล้ว เทวดาได้ไปเฝ้าทูลถึงพระวัชชี แล้วทรงให้ภิกษุนำข้าวเทวดามาบอกพระวัชชี พอรู้ว่าพระพุทธองค์ทรงให้พระนำข้าวมาบอกเท่านั้น พระวัชชีขอให้พระที่พยายามช่วยยกตนลงจากเตียงนอนเจ็บก่อน แล้วจึงค่อยเล่าให้ฟัง แสดงถึงความเคารพพระพุทธองค์สูงสุด แม้จะเจ็บหนักปานนั้น

หลังจากนั้นไม่นาน พระวัชชีก็ฆ่าตัวตาย แล้วปรินิพพาน พระพุทธองค์ได้เสด็จมาเยี่ยมศพ และทรงชี้ให้ภิกษุที่ตามเสด็จดูหมอกควัน ซึ่งเป็นพญามารกำลังตามหาวิญญูณของพระวัชชีว่าจะอยู่แห่งใด ก็ตามหาไม่พบ เพราะพระวัชชีปรินิพพานเสียแล้ว.

วัชชีสูตร ๑๗/๑๒๔

พระสูตรนี้ ให้แง่คิดแก่เราได้ ๓ อย่าง คือ-ทรงให้ถือธรรมะเป็นสำคัญ กว่าตัวตนบุคคล แม้แต่องค์พระพุทธเจ้าเอง-พระฆ่าตัวตายไปนิพพานก็มี-มารที่ตามหาวิญญูณ เป็นหมอกควันที่มองเห็นด้วยตาเปล่าได้นับเป็นเรื่องแปลก แม้บางคนอาจจะไม่เชื่อ แต่ก็ควรรับฟังไว้ก่อน เพราะเรายังไม่อาจจะพิสูจน์ได้.

การปฏิบัติธรรมตามลำดับขั้น

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ปราสาทนางวิสาขา พระวิหารบุพพาราม เมืองสาวัตถี พราหมณ์คนกะโมคคัลลานะ ได้เข้าเฝ้าแล้วทูลความเห็นของตนว่า การก่อสร้างปราสาทหลังนี้ ช่างย่อมก่อสร้างไปตามลำดับ แม้การศึกษาของพวกพราหมณ์ ก็มีลำดับขั้นตอน จึงทูลถามว่า ในศาสนาของพระองค์ มีการศึกษาตามลำดับขั้นตอนหรือไม่ ?

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่ามี และมีขั้นตอนพอสรุปได้ ๗ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑. การมีศีลและการสำรวมในปาติโมกข์ มีความประพฤติดีงาม เป็นผู้เห็นโทษและภัย แม้ในสิ่งเล็กน้อย

ขั้นที่ ๒. การเป็นผู้คุ้มครองรักษาอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ปล่อยให้อารมณ์ฝ่ายต่ำครอบงำ หรือตกเป็นทาสของสิ่งเหล่านั้น มีสติระงับจิตอยู่เสมอ

ขั้นที่ ๓. การเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร ไม่ตกเป็นทาสของลิ้น ไม่บริโภคมากหรือน้อยจนเกินไป พึงพิจารณาโดยแยบคาย แล้วจึงบริโภค

ขั้นที่ ๔. การตื่นตัวในการปฏิบัติ ไม่เห็นแก่หลับนอนมากนัก การนอนต้องมีสติรักษาอิริยาบถ ๔ ยืน เดิน นั่ง และนอน ให้พอสมควรกัน

ขั้นที่ ๕. การมีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ ในทุกอิริยาบถใหญ่และอิริยาบถย่อย เช่นการทำความรู้สึกตัว ในการก้าว การถอย ฉัน เคี้ยว ดื่ม นั่ง นอนหลับ ตื่น พุด และนิ่ง ๆ

ขั้นที่ ๖. ความพอใจในที่ที่นั่งนอนอันสงบสงัด เช่น บำ โคนไม้ กูหา ถ้ำ บำช้า บำชฎี ที่แจจ้ง การทำสมาธิให้จิตบริสุทธิ์ จากนิวรณ์ ๕ อยู่เสมอ

ขั้นที่ ๗. การเข้าฌาน ๔ ตามลำดับ มีสติบริสุทธิ์เพราะ อุเบกขา อันละทุกขได้

คนกะกราบทูลถามว่า พระนิพพานก็มีอยู่ ทางไปพระนิพพานก็มีอยู่ผู้ชักชวนให้ไปพระนิพพานก็มีอยู่ แต่เหตุไฉนบางคนจึงไปถึงพระนิพพาน บางคนจึงไปไม่ถึงพระนิพพานเล่า ?

ทรงตอบว่า เปรียบเหมือนเรารู้บอกทางไปกรุงราชคฤห์ให้บางคนก็ไปตามชี้ บางคนก็ไปทางอื่นเสีย จึงไปถึงบ้างไม่ถึงบ้าง.

คนกะโมคคัลลานสูตร ๑๔/๑๗

ภัยของภิกษุ ๔

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ อามลกีวัน ใกล้หมู่บ้านจาตมา ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายที่เป็นศิษย์ของพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ถึงภัยของคนทีลงนามว่ามีอยู่ ๔ ประการคือ คลื่น จระเข้ น้าวน ปลาร้าย ที่ผู้ลงนามจะต้องได้พบ พอสรุปได้ดังนี้

ภัยเพราะคลื่น คือ บางคนออกบวชด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่าเรามีความทุกข์ครอบงำ การบวชจะเป็นทางเปลื้องทุกข์ได้ แต่เมื่อบวชเข้ามาแล้วถูกเพื่อนนักบวชแนะนำตักเตือนให้เข้าร่วม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และข้อวัตรปฏิบัติของพระที่ควรประพฤติ

เขาก็โกรธว่าพระเหล่านั้นมีอายุคราวลูกหลานเรา ไม่ควรจะมาสอนเรา เขาขัดใจ เบื่อหน่าย แล้วลาสิกขาสี้ออกไป

ภัยเพราะจระเข้ คือ บางคนออกบวชด้วยศรัทธา โดยคิดว่าเรามีความทุกข์ครอบงำแล้ว การบวชจะเป็นทางเปลื้องทุกข์ได้แต่เมื่อบวชเข้าไปแล้ว ถูกเพื่อนนักบวชแนะนำตักเตือนว่า สิ่งนี้ควรฉัน สิ่งนี้ไม่ควรฉัน สิ่งนี้ควรดื่ม สิ่งนี้ไม่ควรดื่ม สิ่งนี้ไม่ควรดื่มในกาล สิ่งนี้ไม่ควรดื่มในกาลฯ

เขาก็โกรธว่า เราเป็นฆราวาสจะกิน ดื่มอะไรเมื่อไรก็ได้ จะเลือกกินสิ่งใดก็ได้ เขาเห็นแก่ปากแก้ท้อง ทนความอยากไม่ได้ จึงต้องลาสิกขาสี้ออกไป

ภัยเพราะน้าวน คือ บางคนออกบวชด้วยศรัทธา โดยคิดว่าเรามีความทุกข์ครอบงำแล้ว การบวชจะเป็นทางเปลื้องทุกข์ได้ แต่เมื่อบวชเข้าไปแล้ว เข้าไปรับบาตรในบ้านไม่เข้าร่วม กาย วาจา ไม่มีสติไม่เข้าร่วมอินทรีย์ เห็นชาวบ้านผู้ครองเรือนเอบอิมด้วยกามคุณ ๕

เขาคิดว่าสมบัติเรามี เราสี้ออกไปบริโภคกามคุณแล้วทำบุญก็ได้ เขาเห็นแก่ความสุขจากกามคุณ จึงต้องลาสิกขาสี้ออกไป

ภัยเพราะปลาร้าย คือ บางคนออกบวชด้วยศรัทธา โดยคิดว่าเรามีความทุกข์ครอบงำแล้ว การบวชจะเป็นทางเปลื้องทุกข์ได้ แต่เมื่อบวชเข้ามาแล้ว เข้าไปมีเพศบาทในหมู่บ้านไม่ระวังกาย วาจา ไม่มีสติ ไม่เข้าร่วมอินทรีย์ ได้เห็นสตรีนั่งท่มไม่เรียบร้อย เกิดระคะความกำหนัดได้ จึงได้บอกลาสิกขาสี้ออกไป

เมื่อว่าถึงภัยของภิกษุแล้ว พอดีสรุปได้เพียง ๓ ประการ คือการศึกษาปริยัติการปฏิบัติและ
กามคุณ ๕

ภิกษุถ้าบวชอยู่แล้วไม่ศึกษาและปฏิบัติธรรมะ การบวชนั้นก็ไร้ค่า เสียเวลาเสียข้าวสาก
ของชาวบ้านเสียเปล่า บวชเข้ามานั่ง ๆ นอน ๆ กิน ๆ เล่น ๆ จะบวชอยู่ทำไม ควรสึกออกไปทำงานดีกว่า
ไม่หนักศาสนา ไม่ทำให้ศาสนาหมอง

เหตุที่ทำให้ภิกษุบวชอยู่ไม่ได้ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเพศหรือเรื่องกามคุณ ๕ ไม่อย่างใดอย่าง
หนึ่งหรือหลาย ๆ อย่าง โดยเฉพาะพระหนุ่ม ๆ ยากนักที่จะข้ามพ้นกามคุณ ๕ ไปได้

อันตรายหรือภัยของภิกษุทั้ง ๔ ประการ หรือทั้งหมดของการบวชก็ตาม สามารถแก้ได้ด้วย
การศึกษาและปฏิบัติธรรมะอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ เช่นการปฏิบัติตามสติปัฏฐาน ๔ โดยมีสติสัมปชัญญะ
สำรวมอินทรีย์อยู่เสมอ ออกสลดหรือความคิดใฝ่ต่ำก็ไม่สามารถจะโน้มน้าวให้จิตใจเอนเอียงไปตามได้ ปัญหา
สำคัญมันอยู่ที่เราไม่ยอมปฏิบัติอย่างจริงจังและสม่ำเสมอเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น คำสอนของพระพุทธเจ้าจึง
ไม่อาจจะช่วยใครได้.

ธรรมที่นักบวชควรระลึกไว้ประจำ

ธรรมที่บรรพชิตควรพิจารณาเนื่อง ๆ เรียกว่าอภินิหารเจกษณธรรม มี ๑๐ ข้อ คือ บรรพชิตควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า

๑. บัดนี้เรามีเพศต่างจากกฤตส์ถ์แล้ว อาการกิริยาใด ๆ ของสมณะ เราจะต้องทำอาการ กิริยานั้น ๆ
๒. การเลี้ยงชีวิตของเราเกี่ยวเนื่องด้วยผู้อื่น เราควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย
๓. อาการกาย วาจาอย่างอื่น ที่เราจะต้องทำให้ดีกว่านั้ยังมีอยู่อีก ไม่ใช่มีเพียงเท่านั้น
๔. ตัวของเราเองดีเตียนตัวเราเองโดยศีลได้หรือไม่?
๕. ผู้รู้ใคร่ครวญแล้ว ดีเตียนเราโดยศีลได้หรือไม่?
๖. เราจะต้องพลัดพราก จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น
๗. เรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน เราทำกรรมอันใดไว้ ดีก็ตามชั่วก็ตาม เราจะต้องรับผลของ กรรมนั้น ๆ
๘. วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เรากำลังทำอะไรอยู่?
๙. เรายินดีในสิ่งที่สงบสงัดหรือไม่?
๑๐. คุณธรรมหรือคุณวิเศษของเรามีอยู่หรือไม่ ที่จะทำให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขิน เมื่อถูกเพื่อน บรรพชิตถาม ในกาลภายหลัง?

อภินิหารเจกษณธรรมสูตร ๒๔/๕๑

ถ้านักบวชรูปใด ได้พิจารณาธรรม ๑๐ ข้อนี้ ไว้เป็นประจำวันแล้ว จะไม่เกิดความประมาท ไม่หลงลืมตน และจะไม่ปฏิบัติผิดจากหน้าที่ของตนอย่างแน่นอน.

ความไม่ยึดมั่นขณะค้นหา

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารบพพาราม เมืองสาวัตถี ท้าวสักกะได้เสด็จไปเฝ้า ทูลถามปัญหาธรรมะ ที่จะเอาชนะขณะค้นหา ชนิดที่สั้นที่สุดย่อที่สุด ความว่า

“ภิกษุปฏิบัติธรรมะ ที่ย่อและสั้นเพียงเท่าไร จึงจะได้ชื่อว่าพ้นจากคัมภោอย่างเด็ดขาด?”

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า

“ภิกษุพึงทำใจในว่า ‘สิ่งหังปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น’ เธอได้รับเวทนายอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นสุขกัตติ ที่เป็นทุกข์กัตติ ที่ไม่สุขไม่ทุกข์กัตติ เห็นว่าไม่เที่ยง ไม่นั่นอน เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เมื่อพิจารณาถึงนั้น จึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นสิ่งใด ๆ ในโลก

ภิกษุปฏิบัติเพียงเท่านั้นแล ชื่อว่าชนะค้นหา มีความปลอดโปร่ง จากกิเลสทั้งปวง ย่อมประเสริฐกว่าเทวดา และมนุษย์ทั้งปวงด้วย”

จุฬัตถมหาสังขยสูตร ๑๒/๓๗๘

ในชีวิตของคนเรา ถ้าชนะค้นหาเพียงอย่างเดียว ก็ได้ชื่อว่าชนะหมดทั้งโลก เพราะเหตุที่ทำให้คนเราเกิด ก็คือเจ้าตัวค้นหาคือความอยากนั่นเอง และในบรรดาความทุกข์ทั้งหลายแลแล้ว เมื่อเราสาวเข้าไปให้ถึงต้นตอจริง ๆ มันก็มาสุดที่ตัวค้นหาอีก

พุทธพจน์บทนี้ มีภาษาบาลีว่า

“สพเพ ธมฺมา นาลํ อภินเวสาย”

สิ่งหังปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น

สิ่งที่ทำให้คนเรายึดมั่นถือมั่น ก็คือตัวอุปาทานนั่นเอง

ชาวพุทธทุกคนควรท่องพุทธภาษิตนี้ให้ขึ้นใจ แล้วพิจารณาให้เห็นแจ้งตามความเป็นจริง ย่อมจะบรรเทาความทุกข์ลงได้ตามลำดับขั้น อย่างแน่นอน

วิธีปฏิบัติอาจจะยาก สำหรับผู้ไม่มีพื้นฐาน แต่ถ้าหมั่นพิจารณาบ่อย ๆ ก็จะเคยชิน และเห็นสิ่งหังปวงเป็นเรื่องธรรมดา คือมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ชั่วครู่แล้วก็ดับไป ไม่มีสาระแก่นสาร ที่ทุกคนจะยึดถือเอาเป็นตัวตนที่ถาวร หรือแท้จริงได้เลย.

ประเพณีผมหงอกออกบวช

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ อัมพวัน เมืองมิลลา ได้ตรัสกะพระอานนท์ ถึงเรื่องในอดีตซึ่งเกิดขึ้นที่เมืองมิลลานั้น พอสรุปเป็นใจความได้ว่า

พระเจ้ามณฑะเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม ได้ทรงรับสั่งกะช่างตัดผมไว้ ถ้าเห็นผมหงอกให้ถอนมาให้ดู ครั้นอยู่มาช่างได้เห็นผมหงอก จึงได้ถอนมาให้ดู เมื่อทรงเห็นแล้วได้ให้รางวัลแก่ช่างตัดผม ได้ทรงมอบราชสมบัติให้พระโอรสองค์ใหญ่ครองแทน แล้วได้ตรัสให้รักษาประเพณี ผมหงอกออกบวชไว้ตลอดไป

ครั้นแล้วพระเจ้ามณฑะ ได้ออกบวชเจริญเมตตาไม่มีประมาณ ทรงมีอายุยืนถึงแปดหมื่นสี่พันปี

ประเพณีนี้ได้รับการรักษาสืบทอดกันต่อ ๆ มาเป็นเวลานานจนมาถึงองค์สุดท้าย ชื่อกัณฐก กษัตริย์องค์นี้ได้ทำลายประเพณีอันดีนี้ด้วยการผมหงอกแล้วไม่ยอมออกบวช

ได้ตรัสกะพระอานนท์ว่า พระเจ้ามณฑะคือพระองค์เองทรงฝากความหวังว่า กัลยาณวัตรคือข้อปฏิบัติที่ดี ในอดีตเราได้ทำเป็นตัวอย่างไว้แล้ว แต่กัลยาณวัตรที่ทรงตั้งไว้ในปัจจุบัน คือสิ่งที่เกินไปเพื่อความเบื่อง่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อตรสัวและเพื่อนิพพาน ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

กัลยาณวัตรนี้แลย่อมเป็นไปเพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว

“อานนท์! เธอทั้งหลายอย่าได้ชื่อว่าเป็นคนสุดท้าย ที่ได้ทำลายกัลยาณวัตรของเราเลย”

มณฑะสูตร ๑๓/๓๔๔

พระสูตรนี้ น่าจะเป็นบทเรียนที่ดี สำหรับอนุชนที่เห็นของเก่าเป็นของล้าสมัย ชอบเหยียบย่ำทำลาย แต่ไม่มีปัญญาที่จะสร้างสรรค์อะไรให้ดีกว่าของเก่าขึ้นมาได้เลย

ส่วนกัลยาณวัตรของพระพุทธองค์ก็คือ พระธรรมและพระวินัย ที่ทรงบัญญัติไว้ดีแล้ว ถ้าภิกษุไม่ช่วยกันปฏิบัติและรักษา ก็เชื่อว่าทำลายกัลยาณวัตรที่ทรงบัญญัติไว้ดีแล้วนั่นเอง.

พระพุทธโอวาทสำหรับภิกษุ

นายบ้านชื่อราสียะ ได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลถามว่าพระองค์เป็นผู้ใดเคยนตบะ คือการประพฤติกามานตบให้ลำบากหรือ? ทรงตอบว่าผู้ที่กล่าวหาเช่นนั้น เป็นผู้กล่าวด้วยคำเท็จ แล้วได้ทรงแสดงคำสอนของพระองค์ ต่อนายราสียะว่า

“ราสียะ! บรรพชิตไม่ควรปฏิบัติส่วนสุด ๒ อย่าง คือ

๑. การปฏิบัติตนให้พัวพันด้วยกามสุข อันเป็นสิ่งเลวทรามเป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่เป็นประโยชน์

๒. การปฏิบัติตนให้เหน็ดเหนื่อยและลำบากเปล่า เป็นความทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่เป็นประโยชน์

ราสียะ! หลักปฏิบัติสายกลาง ไม่ซ่องแวงเข้าไปใกล้ส่วนสุด ๒ อย่างนั้น อันพระตถาคตตรัสรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วกระทำให้เกิดดวงตา (ปัญญา) กระทำให้เกิดญาณ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน คือ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

ราสียะ! หลักปฏิบัติสายกลางนี้แล กระทำให้เกิดดวงตา (ปัญญา) เป็นไปเพื่อสงบ เพื่อตรัสรู้และเพื่อนิพพาน”

ราสียสูตร ๑๔/๓๖๐

หลักปฏิบัติที่เรียกว่า “ทางสายกลาง” หรือมัชฌิมาปฏิปทา นี้ เปรียบได้กับการชิงสายพิน คือ ชิงสายห่อนน้ก ก็คิดไม่ไผ่เพราะ ชิงสายตึงน้ก ก็มักจะขาด ต่อชิงให้อยู่ในระดับปานกลาง จึงจะคิดได้ไผ่เพราะ

ในการปฏิบัติธรรมทางพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน ต้องประคองอินทรีย์ ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญาให้สมดุลย์กัน การปฏิบัติธรรมจึงจะได้ผล.

นักบวชที่ควรและไม่ควรบูชา

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ หมู่บ้านนครวินทะ ในโกศลชนบท เมื่อชาวบ้านทราบข่าวจึงมาเฝ้า ทรงแสดงธรรมให้ข้อสังเกต เพื่อให้ชาวบ้านนครวินทะ รู้ว่านักบวชพวกไหน เป็นพวกที่ไม่ควรให้ความเคารพ นบถือ และบูชา และนักบวชพวกไหนที่ควรเคารพ นบถือ และบูชาพอสรุปความได้ว่า

นักบวชเหล่าใด ยังมีความกำหนัด ความขัดเคือง ความลุ่มหลงในรูป ที่เห็นด้วยตา มีความลุ่มหลงในเสียง ที่ได้ยินด้วยหู มีความลุ่มหลงในกลิ่น ที่ได้ดมด้วยจมูก มีความลุ่มหลงในรส ที่ได้ลิ้มด้วยลิ้น มีความลุ่มหลงในสัมผัส ที่ถูกต้องด้วยกาย มีความลุ่มหลงในธรรมารมณ์ ที่เกิดทางใจ ไม่หมดไปแล้ว

ยังมีจิตไม่สงบภายใน ยังประพฤติกุศล ๆ ตอน ๆ ทางกาย ทางวาจาและทางใจอยู่ นักบวชเช่นนี้ไม่ควรสักการะ ไม่ควรเคารพ นบถือ บูชา นั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะเหตุว่า แม้พวกเขาชาวบ้าน ก็ยังมีความกำหนัด มีความขัดเคือง มีความลุ่ม ๆ ตอน ๆ ทางกาย ทางวาจา และทางใจอยู่ ก็เมื่อพวกเขาไม่เห็นความประพฤติกุศลของพวกนักบวชนั้น ที่ยิ่งไปกว่าพวกเขาตั้งนี้

ฉะนั้น นักบวชเหล่านั้น จึงไม่ควรแก่การสักการะ เคารพ นบถือ และบูชา

ถ้านักบวชเหล่าใดประพฤติกุศลตรงข้ามจากนี้ นักบวชเหล่านั้น ก็ควรแก่การสักการะ เคารพ นบถือและบูชาของชาวบ้านโดยแท้.

นี่คือพระพุทธโฆษาทที่ทรงให้ชาวบ้านนครวินทะ ตูความประพฤติกุศลของนักบวชที่ดี และนักบวชที่เลว.

นครวินททยสูตร ๑๔/๔๕๓

ผู้ควรห่มผ้าเหลือง

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ อัสสปรีนิคม เมืองอังคชนบท ได้ตรัสกะภิกษุถึงความหมายของคำว่า “สมณะ” ว่าเป็นนักบวชที่ทำตัวอย่างไร จึงจะได้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ทำให้บังจัญ ๔ คือ จีวร อาหาร ที่พัก และยา ของชาวบ้านต้องเป็นหมัน หรือสูญเปล่า

ทรงแสดงเหตุผลให้เห็นว่า บุคคลเช่นใดเป็นผู้ควรห่มผ้าสังฆาฏิ คนเช่นไรไม่ควรห่ม หรือที่ห่มอยู่แล้วคือบวชแล้ว ก็ไม่ควรแก่การห่มผ้าสังฆาฏิหรือจีวร แต่ถ้าผู้ใดละกิเลสได้หรือพยายามละอยู่ แม้ยังไม่ได้ห่มผ้าเหลือง ก็ควรเชื่อเชิญให้มาห่ม

พระพุทธองค์ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลที่ครองผ้าสังฆาฏิแล้ว เราหากล่าวว่าเป็นสมณะ ด้วยอาการเพียงครองผ้าสังฆาฏิเท่านั้นไม่....

ภิกษุทั้งหลาย! หากว่าเมื่อบุคคลครองผ้าสังฆาฏิแล้ว มีความโลภก็ละความโลภได้ มีจิตพยาบาทก็ละพยาบาทได้ มีความมักโกรธก็ละความมักโกรธได้ มีความริษยา ก็ละความริษยาได้มีความตระหนี่ก็ละความตระหนี่ได้ มีความโอ้อวดก็ละความโอ้อวดได้ มีมายาก็ละมายาได้ มีความคิดลามกก็ละความคิดลามกได้ มีความเห็นผิดก็ละความเห็นผิดได้ ด้วยอาการเพียงสักว่าครองผ้าสังฆาฏิไว้

ถ้าปฏิบัติได้ดังนี้ ควรให้ผู้นั้นครองผ้าสังฆาฏิ ตั้งแต่แรกเกิดทีเดียว ควรเชื่อเชิญให้มาครองผ้าสังฆาฏิด้วยคำว่า

“ท่านผู้มีหน้าอันเจริญ! ขอท่านจงห่มผ้าเหลืองเถิด....”

จุฬาสสปรีสูตร ๑๒/๔๑๘

พระสูตรนี้ แสดงให้เห็นว่า การบวชแต่กายคือห่มผ้าเหลืองแต่เพียงอย่างเดียวไม่ใช่ความมุ่งหมายหลักของพระพุทธเจ้า

แต่การบวชใจคือการละกิเลสต่างๆ ได้ด้วยจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เหมือนพุทธพจน์ที่ว่า แม้หากกิเลสได้ ก็ควรเชื่อเชิญให้ห่มผ้าเหลืองในทันที นี่คือการบวชในภาษาธรรม.

พระรฐบาล ผู้เลิกการบวชด้วยชีวิต

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ถูลลโกฏฐิตะ นิคมชาวกุรุ นายรัฐपालะลูกเศรษฐี ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า เกิดศรัทธาขอพ่อแม่ออกบวช พ่อแม่ไม่ยอม รัฐपालะจึงประท้วงด้วยการนอนบนพื้นดิน ไม่ยอมกินอาหารอยู่ถึง ๗ วัน พ่อแม่กลัวลูกจะตายจึงยอมให้บวชได้

เมื่อบวชแล้วไม่นาน ได้ปลื้กตนออกไปทำความเพียรทางจิต ด้วยความไม่ประมาทคนเดียว ไม่นานก็ได้บรรลุอรหัตต์

พระเจ้าโกรพิยะทรงสงสัยว่า เหตุใดพระรฐบาล ซึ่งยังหนุ่มแน่นและร่ำรวยจึงออกบวชเสียเล่า พระรฐบาลได้แสดงธรรม ๔ ประการ ที่เป็นเหตุให้ท่านบวชคือ

๑. โลกนี้ไม่มีอะไรยั่งยืน มั่นคง เป็นทาสของความแก่ชรา
๒. โลกนี้ไม่มีอะไรเป็นเครื่องป้องกันที่ปลอดภัย ไม่เป็นอิสระแก่ตน
๓. โลกนี้ไม่มีอะไรเป็นของเราแน่นอน เราจะต้องจากสิ่งทั้งปวงไป
๔. โลกนี้ไม่มีอะไรมีอะไรพอ พร่องอยู่เสมอ เป็นทาสของตัณหาคือความอยากอยู่เสมอ

ครั้งหนึ่ง พระรฐบาลได้ไปฉันอาหารที่บ้านเดิม ท่านได้พิจารณาร่างกายของตนเอง และของภรรยาเก่าแล้วได้ปลงธรรมสังเวชว่า

“จงมาดูร่างกายอันสวยงาม มีแผลรอบตัว (คือทวารเป็นท่อนอกของสิ่งโสโครก) กระสับกระส่าย ไม่มีความยั่งยืนมั่นคง ร่างกายของหญิงมีเครื่องประดับอันงาม แต่มีหนังกี่หนุมกระดูกไว้ ไบหน่าที่ได้ทาด้วยเครื่องสำอาง สิ่งเหล่านี้พอจะหลอกคนใจได้ แต่จะหลอกหลวงผู้แสวงหาพระนิพพานไม่ได้เลย”

รัฐपालสูตร ๑๓/๓๓๓

ผู้มีสติเป็นผู้อยู่ใกล้นิพพาน

พระมาลกยบุตร เป็นผู้มีความเพียร มีจิตใจเด็ดเดี่ยวในการปฏิบัติธรรมได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลถามถึงธรรมะสั้น ๆ ที่จะนำไปปฏิบัติให้เกิดผลแต่ผู้เดียวโดยไม่ประมาท เมื่อพระพุทธองค์ประทานธรรมะแล้ว พระมาลกยบุตรได้ขยายเนื้อความถวายพระพุทธองค์ พระพุทธเจ้าตรัสอนุโมทนาแล้วทรงแสดงสรุปมีเนื้อความต่อไปนี้ว่า

“มาลกยบุตร ! เธอรู้เนื้อความแห่งธรรมที่เราแสดงโดยย่อให้พิสดารแล้วว่า

“ผู้เห็นรูปฯ แล้ว มีสติไม่กำหนดในรูปทั้งหลาย มีจิตคลายกำหนดในอารมณ์นั้น

ทั้งไม่มีความคิดในอารมณ์นั้นอยู่เป็นประจำ ผู้นั้นเมื่อเห็นรูปฯ และเสวยเวทนาอยู่ ทุกข์ย่อมหมดไป และไม่สังสมทุกข์ฉนั้นใด ?

ผู้นั้นเป็นผู้มีสติเที่ยวไป เมื่อไม่สะสมทุกข์อยู่อย่างนี้ เรากล่าวว่าเป็นผู้อยู่ใกล้นิพพาน ฉนั้น”

สังคยสูตร ๑๘/๗๗

ในบรรดาคุณธรรมทั้งหลาย ล้วนมีสติเป็นหัวหน้าหมู่ ถ้าขาดสติเมื่อใดคุณก็กลายเป็นอกุศลทันที การฝึกให้มีสติอยู่กับตัวตลอดเวลา จึงเป็นเรื่องสำคัญก่อนสิ่งใดทั้งสิ้น

ฉะนั้น ผู้ที่หวังความเจริญในสิ่งทั้งหลาย จึงควรฝึกหัดให้มีสติอยู่เป็นประจำ เพราะสตินอกจากจะใช้ปฏิบัติธรรมได้อย่างสูงส่งแล้ว สติยังเป็นสิ่งจำเป็นในการประกอบกิจประจำวันของชาวบ้านทั่วไปทุกคนอีกด้วย

โลกในภาษาธรรม

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี พระอานนท์ได้กราบทูลถามว่า ที่พระองค์ตรัสว่าโลกสูญ โลกสูญนั้นหมายความว่าอย่างไร?

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า

“อานนท์! คำว่าโลกสูญนี้ หมายความว่าสูญจากตน และสิ่งที่เนื่องด้วยตน

อานนท์! อะไรเล่าสูญจากตน และสิ่งที่เนื่องด้วยตน

อานนท์! จักขุสูญจากตน และสิ่งที่เนื่องด้วยตน รูปสูญจากตนและสิ่งที่เนื่องด้วยตน จักขุวิญญาณสูญจากตน และสิ่งที่เนื่องด้วยตน จักขุสัมผัสสูญจากตน และสิ่งที่เนื่องด้วยตน

แม้สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรือทุกขมสุขเวทนาที่เกิดขึ้น เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็สูญจากตนและสิ่งที่เนื่องด้วยตน

หูสูญ.... เสียงสูญ.... จมกสูญ.... กลิ่นสูญ.... ดินสูญ.... รสสูญ.... กายสูญ.... สัมผัสสูญ.... ใจสูญ.... เพราะฉะนั้นเราจึงเรียกว่าโลกสูญ”

สุญญกถา ๓๑/๓๕๕

การศึกษาธรรมเพื่อดับทุกข์นั้น เราจะต้องตีความหมายให้แตก มิฉะนั้นอาจจะเข้าใจผิด และปฏิบัติผิดด้วย อย่างคำว่า โลกในที่นี้เป็นต้น

ข้อสังเกตที่ควรจำไว้ก็คือ คำว่าความทุกข์หรือสิ่งที่เนื่องด้วยความทุกข์นั้น ล้วนเป็นนามธรรม ฉะนั้น สิ่งที่จะมาดับทุกข์ หรือเหตุให้เกิดทุกข์ก็ต้องเป็นนามธรรมด้วย และโดยนัยนี้ สิ่งที่เป็นวัตถุ จึงไม่อาจจะใช้ดับทุกข์ได้.

การบวชที่ได้รับผลต่างกัน

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาอิสิมณฑุ เมืองราชคฤห์ ได้ทรงปรารภถึงพระเวททัตที่บวชแล้วไร้ผล แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลาย ถึงผลของการบวช พอสรุปเป็นใจความโดยย่อได้ว่า

ผู้บวชบางคนในศาสนา ออกบวชเพราะเห็นว่า ทุกคนต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุกข์ โศก คับแค้นใจ เห็นว่าการบวชเป็นทางเปลื้องทุกข์ได้สิ้นเชิง จึงออกบวช เมื่อบวชแล้วมีลาภ ยศ สักการะ ชื่อเสียง ย่อมหลงลืมตัว มัวเมา ยกตัว ประมาท พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบภิกษุประเภทนี้ เหมือนคนเข้าป่าต้องการแก่นไม้ หรือไม้แก่นเอาไปปลูกเรือน แต่เมื่อเขาพบต้นไม้ใหญ่ เขาไม่รู้จักแก่นไม้ ไม่รู้จักกระพี้ไม้ เขาจึงตัดเอากิ่งและใบไม้แบกไป โดยเข้าใจว่าเป็นแก่นไม้ ฉนั้นใด?

คนบางคนออกบวชในศาสนา ก็ฉนั้นนั้น เมื่อเห็นว่าโลกนี้ไม่มีอะไรแน่นอน ถูกความทุกข์ทรมานแล้วจึงออกบวช ครั้นเมื่อบวชแล้ว กลับหลงคิดอยู่ในลาภ ยศ ชื่อเสียง แล้วก็มัวเมาประมาทอยู่ ย่อมไม่ถึงแก่นของศาสนา จึงไม่พ้นจากความทุกข์ไปได้

ส่วนบางคนออกบวช แล้วได้ผลของศาสนาตรงตามพุทธประสงค์ เขาย่อมพ้นจากความทุกข์ได้ เหมือนคนเข้าป่าหาแก่นไม้ แล้วตัดเอาไม้แก่นไปได้ตามต้องการ.

มหาสารโปมสูตร ๑๒/๓๐๑

พระสูตรนี้ ทรงระบุเฉพาะผู้ที่บวชด้วยเข้าใจความมุ่งหมายถูกต้องจึงจะพบแก่นศาสนา แต่เมื่อบวชแล้วไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นแก่นเป็นสาระของศาสนา จึงได้แต่กิ่งและใบของศาสนาไปเท่านั้น ส่วนผู้ที่บวชเพราะอาศัยศาสนานานาгин ย่อมจะไม่ได้อะไรเลย มีแต่บาปและอกุศลติดตัวไปโดยส่วนเดียว.

การปฏิบัติธรรมที่รับรองผล

ในปัจจุบันนี้ ชาวพุทธส่วนมาก ไม่ยอมรับรู้เรื่องมรรคผลนิพพานว่ามีอยู่ ต่างพูดตรงกันว่า พระอริยบุคคล ๔ เหล่าไม่มีแล้ว อันนั้นนับว่าเป็นความจริงในส่วนบุคคล แต่ในส่วนรวมแล้ว ผู้จัดทำมันใจว่า พระอริยบุคคลยังมีอยู่ในเมืองไทย เหตุที่เราหายาก หรือพิสูจน์ได้ยาก เพราะพระอริยบุคคล แม้เพียงชั้นต้น ๆ ท่านก็บรรเทาความอยากลงได้มากแล้ว ท่านจึงไม่ชอบแสดงตัว เราปฏิบัติจึงดูไม่ออก

พระพุทธองค์ทรงยืนยันไว้ในสูตรที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมเจริญทำให้มากซึ่งธรรม ๖ ประการ เธอพึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คืออรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีชีวิตก็เหลืออยู่ก็เป็นพระอนาคามี ธรรม ๖ คือ

๑. เป็นผู้มั่งคั่งไว้ดี มีปัญญาเห็นความเกิดและดับ
๒. เป็นผู้พิจารณาเห็นว่าไม่งามในร่างกาย
๓. เป็นผู้เห็นความปฏิกุลในอาหาร
๔. เป็นผู้ไม่มีความยินดี ไม่ยึดมั่นในโลกทั้งปวง
๕. เป็นผู้พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงของสิ่งทั้งปวง
๖. เป็นผู้มั่งมรดเสัญญาปรากฏขึ้นด้วยดีภายใน....”

สติปัฏฐานสูตร ๒๒/๑๔๔

ผู้ที่เห็นว่าพระอริยบุคคลไม่มีแล้วในปัจจุบันนี้ ส่วนมากเป็นผู้ที่ไม่สนใจในการปฏิบัติธรรม สนใจแต่การศึกษาปริยัติ เพื่อแสดงฝีมือเพียงอย่างเดียว เขาเป็นผู้ที่ไม่เคยสัมผัสผลแห่งความสุข หรือความสงบอันเกิดจากรธรรมะเลย.

คนในโลกนี้ยอมมีอยู่ ๒ พวก คือพวกหนึ่งชอบพูดแต่ไม่ชอบทำ อีกพวกหนึ่งชอบทำแต่ไม่พูด

ผลย่อมเกิดจากเหตุ

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายถึงเรื่องของการปฏิบัติธรรม มีสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น ทรงยกเอาแม่ไก่ที่กกไขมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อภิกษุไม่ทำความเพียรในการอบรมจิตอยู่ จะพึงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า “โฉนหนอ ขอจิตของเราพึงพ้นจากอาสวะ (กิเลสที่หมักหมมอยู่ในสันดาน) เพราะไม่ถือมัน” ดังนี้ ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้นจิตของเธอย่อมไม่พ้นไปจากอาสวะ เพราะไม่ถือมันได้เลย ข้อนี้เพราะเหตุอะไร?

ข้อนี้พึงกล่าวได้ว่า เพราะเธอไม่อบรมสติปัฏฐาน ๔ ไม่อบรมสัมมัมปธาน ๔ ไม่อบรมอิทธิบาท ๔ ไม่อบรมอินทรีย์ ๕ ไม่อบรมพละ ๕ ไม่อบรมโพชฌงค์ ๗ ไม่อบรมอริยมรรคมีองค์ ๘

ภิกษุทั้งหลาย! ไช้ไก่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ไช้เหล่านั้นพึงเป็นของอันแม่ไก่ไม่นอนทับด้วยดี ไม่กกด้วยดี ไม่พักด้วยดี แม่ไก่นั้นถึงจะเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า “โฉนหนอ ขอลูกของเราพึงทำลายเปลือกไข่ ด้วยปลายเล็บเท้าหรือด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยความสวัสดี” ดังนี้ก็จริง

ถึงอย่างนั้น ลูกไก่เหล่านั้นก็ไม่สามารถทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยความสวัสดีได้ ข้อนี้เพราะเหตุอะไร? ทั้งนี้เพราะไข่ไก่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟองหรือ ๑๒ ฟองนั้น อันแม่ไก่ไม่นอนทับด้วยดี ไม่กกด้วยดี ไม่พักด้วยดี แม่ฉันใด?

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อภิกษุไม่ประกอบความเพียรในการอบรมจิตอยู่ก็ฉนั้นนั่น เหมือนกันแล ถึงจะเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า “โฉนหนอ ขอจิตของเราพึงพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถือมัน” ดังนี้ก็จริง ถึงอย่างนั้น จิตของเธอย่อมไม่พ้นไปจากอาสวะเพราะไม่ถือมันได้เลย

ข้อนี้เพราะเหตุอะไร ข้อนี้พึงกล่าวได้ว่า เพราะเธอไม่อบรม (ไม่ปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔.... ไม่อบรมอริยมรรคมีองค์ ๘)

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อภิกษุประกอบความเพียรในการอบรมจิตอยู่ (เสมอ) ถึงจะไม่เกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า “โฉนหนอ ขอจิตของเราพึงพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถือมัน” ดังนี้ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้น จิตย่อมพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมัน ข้อนี้เพราะเหตุอะไร เพราะเธออบรม (ปฏิบัติตาม) สติปัฏฐาน ๔ อบรมอริยมรรคมีองค์ ๘

ภิกษุทั้งหลาย! ไซ้ไก่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟองหรือ ๑๒ ฟอง ไซ้เหล่านั้นอันแม่ไก่นอนทับด้วยดี กกด้วยดี ฟักด้วยดี แม่ไก่นั้นถึงจะไม่เกิดความปรารถนา อย่างนี้ว่า 'โฉนหนอ ขอลูกของเราพึงทำลาย เปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปากออกมาโดยความสวัสดิ์' ดังนี้ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้น ลูกไก่เหล่านั้นก็สามารถทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปากออกมาได้โดยสวัสดิ์ ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร ทั้งนี้เพราะไซ้ไก่เหล่านั้น อันแม่ไก่นอนทับ กก ฟักด้วยดี แม่จันใด?

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อภิกษุประกอบความเพียรในการอบรมจิตอยู่ (เสมอ) ก็จันนั้นเหมือนกันแต่ถึงจะไม่เกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โฉนหนอ ขอจิตของเราพึงพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น' ดังนี้ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้นจิตของเธอย่อมพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ข้อนั้นเพราะเธออบรม (ปฏิบัติตาม) สติปัฏฐาน ๔...อบรมอริยมรรคมีองค์ ๘

นาวาสุต ๑๗/๑๖๐

พระสูตรนี้ น่าจะเป็นบทเรียนที่ดี สำหรับผู้ที่ต้องการขัดเกลากิเลสค้นหาของตนเองอย่างแท้จริง โดยการทำเหตุให้ถูกกับผล แล้วไม่ต้องไปเที่ยวอ้อนวอนหรือบนบานให้สิ่งใดมาช่วย เราก็คงสามารถจะบรรลุความประสงค์เอง

สิ่งทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมเกิดมาจากเหตุ ไม่มีเหตุย่อมไม่มีผล และเหตุกับผลย่อมตรงกันเสมอไป คือเหตุดีผลย่อมดี และเหตุชั่วผลย่อมชั่วเสมอไป จะต่างกันอยู่บ้างก็แต่ระยะเวลาของการให้ผลเท่านั้น

ในสูตรนี้ ทรงยกเอาสติปัฏฐาน ๔ ไว้หน้า ติดตามด้วย สัมมัปปธาน อธิธิบาท อินทรีย์ พละ โพชฌงค์และอริยมรรค

ในการปฏิบัติธรรมให้ได้ผลจริง จะต้องปฏิบัติให้พร้อมๆ กันไป ไม่เกิดการตั้งหรือหย่อนในบางอย่าง ผลจึงจะปรากฏเร็วและแน่นอน.

กิเลสหมดไปเหมือนค้ำมี้ดลึ้ก

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายถึงการปฏิบัติธรรม ที่เป็นเหตุให้กิเลสเบาบางและหมดไป เหมือนรอยสิกของค้ำมี้ดลึ้ก ที่นายช่างไม้ใช้ย่อยท่อน แต่ละวันเราไม่อาจจะกำหนดรู้ได้ ว่าสิกไปวันละเท่าไร แต่นานไปย่อมปรากฏเอง พอสรุปได้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ! รอยนิ้วมือหรือรอยนิ้วหัวแม่มือ ย่อมปรากฏที่ค้ำมี้ดลึ้ก ของนายช่างไม้ แต่ นายช่างไม้ไม่รู้เลยว่า วันนั้นค้ำมี้ดลึ้กของเราสิกไปประมาณเท่าไร วันนั้นสิกไปประมาณเท่าไร วันก่อน ๆ สิกไปประมาณเท่าไร

นายช่างไม้มีความรู้แต่ว่า สิกไปแล้ว สิกไปแล้ว โดยแท้แล แม้ฉันใด ?

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุปฏิบัติธรรมอยู่ ก็ทำรู้ไม่ว่า วันนั้นกิเลสและอาสวะทั้งหลายของเราหมดไปแล้วประมาณเท่าไร เมื่อวานนี้หมดไปแล้วเท่าไร วันก่อน ๆ หมดไปแล้วเท่าไร ก็จริงอยู่

แต่ว่าถึงอย่างนั้น เมื่อกิเลสและอาสวะสิ้นหรือหมดไปแล้ว เรอก็มีความรู้สิกว่าหมดไปแล้ว สิ้นไปแล้ว ฉะนั้นเหมือนกันแล”

นาวาสุต ๑๗/๑๖๒

การปฏิบัติธรรม ถ้าจะเปรียบก็เหมือนการปลูกต้นไม้ดอกหรือไม้ผล การปลูกและการบำรุงรักษา เป็นหน้าที่ของเรา แม้เราจะไม่เห็นดอกหรือผล แต่การให้ดอกออกผล เป็นหน้าที่ตามกาลเวลาของต้นไม้ นั้น ๆ ฉะนั้น ?

ในการปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลสตัณหา เครื่องหมักดองในสันดานนั้น เราจะต้องทำไปตามกำลังของเรา ส่วนการหมดกิเลสตัณหา นั้น เป็นเรื่องของเหตุและผล ที่สมคูลย์กัน ก็ฉนั้น

อย่างไรก็ดี แม้ในการปฏิบัติทุกครั้ง เราไม่อาจจะรู้ว่ากิเลสของเราหมดไปมากน้อยเท่าไร ก็ตามที แต่ทุกครั้งทีปฏิบัติกิเลสตัณหาก็คงเกิดขึ้นไม่ได้ นอกจากนี้ การปฏิบัติบ่อย ๆ ยังทำให้เกิดความชำนาญ และกลายเป็นกุศลนิสัยด้วย.

ปัจจุบันสำคัญที่สุด

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายถึงการปฏิบัติธรรมว่า ปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะสิ่งในอดีตก็ผ่านไปแล้ว สิ่งที่เป็นอนาคตก็ยังไม่มาถึง ทั้งอดีตและอนาคตจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรสนใจ สิ่งที่ควรให้ความสนใจคือที่นี้และเดี๋ยวนี้ โดยตรัสว่า

“บุคคลไม่ควรคิดถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่ควรมุ่งหวังสิ่งที่ยังไม่มาถึง บุคคลใดเห็นแจ้งในปัจจุบันธรรม ไม่มัวนอนง่วงคลอนแคลนในธรรมนั้น ๆ ผู้นั้นควรเจริญธรรมนั้นเนื่อง ๆ ความเพียรควรทำเสียในวันนี้ เดี่ยวนี้ ไม่มีใครจะรู้ความตายในวันพรุ่งนี้

เพราะการผิดเพี้ยนกับความตาย ไม่มีใครทำได้ ผู้รู้ผู้สงบ ย่อมเรียกผู้มีความเพียร ไม่เกียจคร้านทั้งกลางวันและกลางคืนว่า ผู้นั้นมีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวประเสริฐที่สุด”

ภทเทกรัตนสูตร ๑๔/๒๕๘

การเห็นแจ้งในปัจจุบันธรรม คือการมีสติสัมปชัญญะ ระลึกและรู้ตัวในสิ่งที่ เป็นปัจจุบันอยู่ทุกขณะ ไม่ปล่อยให้จิตไปเกาะเกี่ยวอารมณ์ ที่เป็นอดีตและอนาคต เพราะสิ่งเหล่านั้นเราทำอะไรกับมันไม่ได้

ฉะนั้น การปฏิบัติธรรมในศาสนาปัจจุบันธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด และการที่จะควบคุมจิตให้อยู่กับปัจจุบันได้ ก็ต้องอาศัยสติและสัมปชัญญะเป็นใหญ่ การฝึกสติจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องกระทำก่อนอื่น การฝึกสติไม่มีวิธีใดดีกว่าหลักใน “สติปัฏฐาน ๔”

อริยมรรคมีองค์ ๘

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ บำอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ได้ตรัสอริยสัจ ๔ โดยหัวข้อ แก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วพระสารีบุตรได้ขยายความโดยละเอียด ตอนท้ายได้อธิบายความหมายของอริยมรรค มีองค์ ๘ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

๑. สัมมาทิฐิ คือ ความรู้เรื่องทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค
๒. สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริในเนกขัมมะ ดำริไม่พยายาบท ดำริไม่เบียดเบียน
๓. สัมมาวาจา คือ เจตนาเว้นจากการพูดเท็จ จากพูดส่อเสียด จากการพูดคำหยาบ จาก การพูดเพื่อเจ้า
๔. สัมมากัมมันตะ คือ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการผิดกาม
๕. สัมมาอาชีวะ คือ ละเว้นการเลี้ยงชีพด้วยทางผิด ดำเนินสัมมาชีพ
๖. สัมมาวายามะ คือ ความเพียรตั้งจิตมิให้อกุศลเกิด เพียรละอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียร เพื่อให้กุศลที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้ว
๗. สัมมาสติ คือ มีสติพิจารณากาย เวทนา จิต ธรรมารมณ์ ระวังความชอบและความชั่ว ไตๆ ในโลกเสีย (เจริญสติปัฏฐาน ๔)
๘. สัมมาสมาธิ คือ สงัดจากกามและอกุศลธรรม เข้าปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และ จตุตถฌาน มีสัมปชัญญะอยู่.

สังฆวิภังคสูตร ๑๔/๓๔๕

สถานที่ภิกษุควรอยู่และไม่ควรอยู่

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ครั้งนั้นได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลาย ถึงเหตุที่ภิกษุควรอยู่บ้างอันสงัดและไม่ควรอยู่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปอาศัยอยู่ในป่าอันสงบสงัดแห่งใดแห่งหนึ่งแล้ว สติที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น จิตที่ยังไม่สงบก็ไม่สงบ กิเลสและตัณหาที่มีอยู่ก็ไม่เบาบางลง คุณธรรมอันเป็นเครื่องปลดปล่อยไปรุ่ง จากสิ่งร้อยรัด ก็ไม่บรรลุนะ

ส่วนปัจจัยเครื่องอุดหนุนชีวิต คือ จีวร อาหาร ที่พัก และยารักษาโรค ที่จำเป็นแก่นักบวช ก็เป็นอยู่ได้โดยยาก

เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นไม่ควรอยู่ ควรหลีกเลี่ยงไปเสีย แม้ในเวลากลางวัน หรือในเวลากลางคืนก็ตามที

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อภิกษุอาศัยอยู่ในป่าอันสงบสงัด แห่งใดแห่งหนึ่งแล้ว สติที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น จิตก็ไม่สงบ กิเลสตัณหาก็ก็น่าเบาบาง คุณธรรมอันเกษมก็ไม่บรรลุนะ

ส่วนปัจจัยเครื่องอาศัยของชีวิต คือ จีวร อาหาร ที่พัก และยา เป็นอยู่ได้โดยง่าย ไม่ผิดเคือง

ภิกษุนั้นพึงพิจารณาให้เห็นดังนี้ว่า เรามิได้ออกจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ด้วยหวังจีวร อาหาร ที่พัก และยา ก็หามิได้

เราเข้ามาอยู่ในสถานที่นี้ สติที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิด จิตก็ไม่สงบ กิเลสตัณหาก็ก็น่าเบาบาง คุณธรรมอันใดก็ไม่มี

ภิกษุนั้นรู้แล้ว ควรหลีกเลี่ยงจากที่นั้น ไม่ควรอยู่

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อภิกษุอยู่ในสถานที่ดังกล่าวแล้ว สติที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น จิตที่ไม่สงบก็สงบ กิเลสตัณหาก็ก็น่าเบาบางลง คุณธรรมบางอย่างก็เกิดขึ้น

ส่วนปัจจัยเครื่องอาศัยของสมณะ มี จีวร อาหาร ที่พัก และยา เป็นอยู่โดยยากและผิดเคือง

ภิกษุนั้นพึงพิจารณาให้เห็นดังนี้ว่า เรามาอยู่ที่นี้เพื่อหวังอบรมจิต หวังคุณธรรมเมื่อสติเกิด จิตสงบ กิเลสตัณหาเบาบาง คุณธรรมบางอย่างปรากฏ เช่นนี้ แม้ว่าจะลาภ สักการะหรือปัจจัยเครื่องอาศัย จะเบาบางและเป็นอยู่โดยยาก ก็ตามที

เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นควรอยู่ในสถานที่นั้นต่อไป ไม่ควรหลีกเลี่ยง เพราะการออกบวชของเรา มิได้หวังเพื่อจะได้ปัจจัย ๔ เป็นเป้าหมาย

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อภิกษุอยู่ในสถานที่ดังกล่าวแล้ว สติที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น จิตที่ไม่สงบก็สงบ
กิเลสตัณหาที่มีอยู่ก็เบาบาง คุณธรรมที่ไม่เคยมีก็ปรากฏขึ้น ฯ

ส่วนปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต คือ จีวร อาหาร ที่พักและยา ก็เป็นอยู่โดยง่ายและสะดวก

ภิกษุนั้นพึงพิจารณาให้เห็นดังนี้ว่า เรามาอยู่ในสถานที่นี้เพื่อหวังอบรมจิต เพื่อขัดเกลาจิต
อบรมคุณธรรม เมื่อสิ่งเหล่านี้ปรากฏ และปัจจัยเครื่องอาศัยของชีวิต ก็พอเป็นไปได้ไม่ผิดเคือง ภิกษุ
นั้นควรอยู่ในสถานที่นั้นตลอดชีวิต ไม่ควรหลีกหนีไปเสีย

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุเข้าไปอาศัยบ้านแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่....เข้าไปอาศัยหมู่บ้านแห่งใดแห่งหนึ่ง
อยู่....เข้าไปอาศัยสำนักหรือวัดแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่....เข้าไปอาศัยบุคคลใดบุคคลหนึ่งอยู่ สติที่ยังไม่เกิดก็ไม่
เกิด จิตที่ไม่สงบก็ไม่สงบ กิเลสตัณหาที่มีก็ไม่เบาบาง คุณธรรมอันใดที่ไม่เคยมีก็ไม่ปรากฏ ฯ ทั้งปัจจัย
เครื่องอาศัยก็ผิดเคือง

ภิกษุนั้นไม่ต้องบอกลาเจ้าของที่ หรือบอกลาบุคคลนั้น ควรหลีกหนีไปโดยเร็ว ไม่ว่าจะกลางวัน
หรือกลางคืน อย่าพัวพันกะสถานที่และบุคคลนั้นเลย.

ถ้าตรงข้ามจากนี้ ก็ควรอยู่ ควรพัวพันกับสถานที่ และบุคคลนั้นจนตลอดชีวิต แม้จะถูกขับ
ไล่ ก็ตามนี้”

วนบัตถสูตร ๑๒/๑๗๓

ให้ภิกษุฉันอาหารเหมือนพ่อแม่กินเนื้อลูก

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายถึงเรื่องอาหาร ๔ ประเภท คือ ๑. กวฬีการาหาร (ของที่กินทางปาก) ๒. ผัสสาหาร (การกระทบ, สัมผัส) ๓. มโนสัญเจตนาหาร (ความตั้งใจ) ๔. วิญญาณาหาร (การรู้อารมณ์) ทรงเปรียบเทียบการฉันอาหารของภิกษุ เหมือนบิดามารดาจำใจกินเนื้อลูกในทางกัณดารไว้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย! กวฬีการาหารพึงเห็นเหมือนอย่างว่าภรรยาสามีและลูกน้อยนารักรวม ๓ คน มีเสบียงเดินทางเล็กน้อยออกเดินทางไปสู่ทางกัณดาร เมื่อเดินไปถึงกลางทางเสบียงหมด

สามีภรรยาปรึกษากันว่า ถ้าเราเดินทางไปพร้อมกัน ๓ คนก็จะต้องตายกันหมด จึงพร้อมใจกันฆ่าลูกน้อยคนเดียวผู้นารักแล้วทำเป็นเนื้อเค็มเนื้อแห้ง ทั้งสองกินเนื้อลูกแล้วจึงข้ามพ้นทางกัณดารได้ ขณะกินเนื้อลูกพลางใจนั้นก็ถึงลูก ปากก็รำพันถึงความรักลูกไปพลาง

เธอทั้งหลายจะคิดอย่างไร! พ่อแม่กินเนื้อลูกเป็นอาหารด้วยความคะนอง เพื่อความมีวมาเพื่อความตบแต่ง เพื่อความประดับประดาร่างกายให้อ้วนพีใช่ไหม?”

“หามิได้ พระเจ้าข้า”

“ข้อนี้ฉันใด! เรากล่าวว่า บุคคลควรเห็นกวฬีการาหารว่า เปรียบด้วยเนื้อบุตรก็ฉันนั้นแล เมื่อภริยาสวากกำหนดรู้กวฬีการาหารได้แล้ว ก็เป็นอันกำหนดรู้ความยินดีซึ่งเกิดแต่เบญจกามคุณได้แล้ว สงโยชนคือกิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์ให้มาสู่โลกนี้ก็ไม่มี”

ปุตคมังสสูตร ๑๖/๑๐๘

กฏอเนกนิยาม ผู้ไม่ประมาท

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นาทิกะ ที่พักซึ่งก่อตั้งด้วยอิฐ ได้ตรัสถึงการเจริญมรณสติว่า ถ้าผู้ใดกระทำให้มากแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่ความไม่ตาย มีความไม่ตายเป็นที่สุด และได้ตรัสถามภิกษุว่า พวกเธอเจริญมรณสติกันหรือเปล่า และเจริญมรณสติกันอย่างไร?

ภิกษุรูปหนึ่งกราบทูลว่า

“ในการเจริญมรณสติ ข้าพระองค์มีความคิดว่า เราจะมรณอยู่เพียงคืนหนึ่ง กับวันหนึ่งเท่านั้น”

ภิกษุอีกรูปหนึ่งกราบทูลว่า

“ในการเจริญมรณสติ ข้าพระองค์มีความคิดว่า เราจะมรณอยู่เพียงวันเดียวเท่านั้น”

ภิกษุรูปที่สามกราบทูลว่า

“ในการเจริญมรณสติ ข้าพระองค์มีความคิดว่า เราจะมรณอยู่เพียงครั้งวันเท่านั้น”

ภิกษุรูปที่สี่กราบทูลว่า

“ในการเจริญมรณสติ ข้าพระองค์มีความคิดว่า เราจะมรณอยู่เพียงฉันทอาหารมื้อเดียวเท่านั้น”

ภิกษุรูปที่ห้ากราบทูลว่า

“ในการเจริญมรณสติ ข้าพระองค์มีความคิดว่า เราจะมรณอยู่เพียงชั่วฉันทอาหารได้ครั้งเดียวเท่านั้น”

ภิกษุรูปที่หกกราบทูลว่า

“ในการเจริญมรณสติ ข้าพระองค์มีความคิดว่า เราจะมรณอยู่ชั่วเวลาเดียวชั่วได้ ๔-๕ คำเท่านั้น”

ภิกษุรูปที่เจ็ดกราบทูลว่า

“ในการเจริญมรณสติ ข้าพระองค์มีความคิดว่า เราจะมรณอยู่เพียงชั่วการเคี้ยวข้าวคำหนึ่งแล้วกลืนลงคอเท่านั้น”

ภิกษุรูปที่แปดกราบทูลว่า

“ในการเจริญมรณสติ ข้าพระองค์มีความคิดว่า เราจะมรณอยู่เพียงชั่วเวลาหายใจออกแล้วหายใจเข้า หรือชั่วเวลาหายใจเข้าแล้วหายใจออกเท่านั้น”

พระพรทองค์ได้ตรัสสรุปว่า ภิกษุที่ปฏิบัติมาทั้ง ๗ รูปแรกนั้น นับว่าได้ปฏิบัติตามคำสอนของเรา แต่ยังคงเชื่อว่าประมาทอยู่

ส่วนผู้ใดเจริญมรณสติ ด้วยมีความคิดว่า เราจะมีชีวิตอยู่เพียงชั่วเวลาลมหายใจออกแล้วหายใจเข้า หรือเพียงชั่วเวลาหายใจเข้าแล้วหายใจออก เชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความไม่ประมาทอยู่ ย่อมเป็นไปเพื่อความสันติสุข

ปฏิปทาสูตร ๒๓/๒๔๘

การเจริญมรณสติ ก็คือการมีสติระลึกถึงความตายอยู่ทุกขณะจิต แล้วเร่งรีบทำความเพียรที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองไม่ทอดธุระว่า เรายังไม่ตาย ชีวิตของเราจะยังอยู่อีกนาน

ขึ้นชื่อว่าความตาย ปลูกชนทุกคนย่อมหวาดกลัว แต่ผู้ที่ทำความดีไว้มาก ย่อมไม่หวาดกลัว โดยเฉพาะผู้ที่เจริญมรณสติอยู่เป็นประจำแล้ว จะไม่มีความสะดุ้งกลัวเลย เพราะไม่มีความประมาทอยู่ทุกขณะจิต ความตายจึงไม่อาจทำอะไรได้เลย

แต่ทั้งผู้ที่กลัวและไม่กลัว ก็ไม่อาจจะหนีความตายไปได้พ้น ผู้ที่ไม่ประมาทย่อมมีแต่ความสบายใจ เมื่อความตายมาถึง ส่วนผู้ประมาทย่อมมีแต่ความเสียใจ เมื่อความตายมาถึง เพราะยังไม่ได้ทำที่พึงไว้ภายในเลย

ฉะนั้น ผู้ที่ไม่ประมาทจึงได้ชื่อว่าไม่ตาย ส่วนผู้ประมาทแล้วเหมือนคนตายแล้ว

ทรงเตือนมิให้ประมาท

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ กุฎาคารศาลา บำมทาวน เมืองเวสาลี หลังจากทรงปลงอายุสังขารแล้ว ได้ทรงเรียกประชุมสาวก แล้วทรงให้พระโอรสทศบาลขึ้นเสด็จว่า

“คนเหล่าใด! ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ทั้งพาลทั้งบัณฑิต ทั้งมั่งมีทั้งขัดสน ล้วนมีความตายเป็นเบื้องหน้า ภาษณะดินที่นายช่างหม้อปั้นแล้ว ทั้งเล็กทั้งใหญ่ ทั้งสูงทั้งคืบทุกชนิด ล้วนมีความแตกเป็นที่สุด ฉะนั้นใด? ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายก็ฉนั้น

วัยของเราแก่ห่อหมแล้ว ชีวิตของเราเป็นของน้อย เราจะต้องจากพวกเธอไป เรากระทำที่พึ่งแก่ตนแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท มีสติ มีศีลอันดีเลิศ จงเป็นผู้มีความดำริตั้งมั่นดีแล้ว ตามรักรักษาจิตของตนเถิด

ผู้ใดจะเป็นผู้ไม่ประมาท อยู่ในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นจะละชาติสังสาร แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ดังนี้”

มหาปรินิพพานสูตร ๑๐/๑๑๘

ชาวพุทธทุกคน ควรจะได้ท่องพระโอรสทศบาลไว้ให้ขึ้นใจ เพื่อเป็นยาบรรเทาความหลงลืมตัว อันทำให้เกิดความประมาท

จะนับประสาอะไรกับปุถุชน คนที่หนาด้วยกิเลสตัณหาอย่างเรา ที่จะมีความคิดหรืออุปาย ที่จะไปต่อต้านความตายได้

แม้องค์พระศาสดา ที่ทรงเพียรพร้อมไปด้วยฤทธิ์ และอำนาจเป็นที่เคารพเกรงกลัวของสัตว์โลกทุกหมู่เหล่า ยังไม่อาจเอาชนะความตายได้

เมื่อระลึกได้ดังนี้ จงเร่งบำเพ็ญความดีให้ถึงที่สุด อย่าได้ประมาทเลย

* * *

ความไม่ประมาทเป็นยอดธรรม

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารบุพพาราม เมืองสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้ทูลถามถึงธรรมอย่างหนึ่ง ที่เป็นประโยชน์ทั้งชาติินและชาติหน้า ว่ามีหรือไม่ ถ้ามีชื่อว่าอะไร? พระพุทธองค์ทรงตอบว่า

“มหาบพิตร! ธรรมที่เป็นประโยชน์ ทั้งชาติินและชาติหน้า ได้แก่ความไม่ประมาท

มหาบพิตร! รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายที่สัญจรไปบนแผ่นดินทุกชนิด ย่อมรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างเป็นเลิศเพราะเป็นรอยใหญ่ ฉะนั้นใด?

ธรรมที่เป็นประโยชน์ ทั้งชาติินและชาติหน้า ก็ได้แก่ความไม่ประมาท ฉะนั้น”

อัปมาทสูตร ๑๕/๑๒๒

เหตุที่พระสังฆกรรมไม่ตั้งอยู่นาน

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี มีพราหมณ์คนหนึ่งได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วทูลถามว่า

“อะไรเป็นเหตุให้พระสังฆกรรม ตั้งอยู่ไม่ได้นาน หรือตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว?”

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า

“เพราะบุคคลไม่เจริญ ไม่ทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสังฆกรรมจึงไม่ตั้งอยู่ได้

และเพราะบุคคลเจริญ และทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสังฆกรรมจึงจะตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว”

พราหมณ์สูตร ๑๘/๒๑๔

การเจริญสติปัฏฐาน ๔ นอกจากผู้ปฏิบัติจะได้รับผล ตามกำลังศรัทธาและบารมีแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการต่ออายุของพระพุทธศาสนา ที่ถูกต้องตามพระพุทธประสงค์อีกด้วย

เมื่อรู้อย่างนี้แล้ว ชาวพุทธทั้งหลาย ควรจะหันมาสนใจในการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ โดยพร้อมเพรียงกันเถิด

พระสูตรนี้ นับว่าน่าสนใจมาก เพราะเมื่อชาวพุทธพากันปฏิบัติ ก็ย่อมจะเกิดผลมากน้อยตามสัดส่วน ซึ่งจะทำได้ก็เลสเบาบางลงด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้น ชาวพุทธก็ย่อมมองเห็นสาระของศาสนา ศาสนาก็จะตั้งอยู่ได้นาน ด้วยประการฉะนี้

ทรงให้ภิกษุมีธรรมเป็นที่พึ่ง

(สภคณาภิเษก ๖ จิตตจรกถา(หัตถะคณ)

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เมืองน้ำคงคา ออกเจเลนคร แคว้นวัชชี ทรงปรารภถึงพระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ซึ่งปรินิพพานไปแล้วไม่นานว่า เหมือนกิสทั้งหลายว่างเปล่า ทรงชมพระอัครสาวกทั้งสอง แก่ภิกษุทั้งหลาย ทรงเตือนภิกษุทั้งหลายมิให้ประมาท ทรงเปรียบว่า แม้ต้นไม้ใหญ่มีแก่น ยังอาจล้มลงได้ แล้วตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือจะมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ มีความเพียรมีสติ มีสัมปชัญญะ ละความชอบและความชังในโลกเสีย

พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่....

พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่....

พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่....

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุพวกใดพวกหนึ่ง ในบัดนี้กิตฺติ ในกาลที่ล่วงไปแล้วกิตฺติ จะเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นที่เกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่านั้นคนที่เป็นผู้ไคร่ต่อการศึกษา จะเป็นผู้เลิศ”

ธรรมที่เป็นที่พึ่งของพระกิตฺติคือ สติปฏิฐาน ๔ นั้นเอง ดังนั้นผู้ที่หวังจะให้ตนมีหลักหรือที่พึ่งอย่างมั่นคง ก็จงเจริญสติปฏิฐานไว้เนื่อง ๆ เถิด เพราะนอกจากจะเป็นที่พึ่งแก่ตนตามพุทธพจน์แล้ว ยังอาจแนะนำผู้อื่น ให้ได้ที่พึ่งอันถูกต้องอีกด้วย

สติปัฏฐานสูตร*

(สูตรว่าด้วยการตั้งสติ ๔ ประการ)

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวกุรุ ชื่อกัมมาศรัมมะ ครัสต์เรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้ว รับสั่งถึงเอกายมรรค ที่เป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ ระวังความโศกและความคร่ำครวญเพื่อดับทุกข์ และโหมหนัส เพื่อบรรลุนิยามะคืออริยมรรค เพื่อเห็นแจ้งพระนิพพานของสัตว์ทั้งหลาย

ทางเดียวนี้คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ คือ กาย เวทนา จิต และธรรม โดยตรงแสดงใจ ความย่อในตอนแรกว่า

“ภิกษุในพระศาสนานี้เป็นผู้มีความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะเฝ้าตามคุกาย เวทนา จิต ธรรม พึงกำจัดอภิชฌา (โลกอยากได้ของเขา) และโหมหนัส (ความเสียใจ) ในโลกเสียได้”

จากนั้น ทรงแสดงรายละเอียดการใช้ความเพียร สติ สัมปชัญญะ ให้เป็นไปในกายเป็นต้น โดยละเอียด

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ทรงแสดงแยกกายออกเป็นหมวด ๆ เรียกว่า บัพพะตาม ลำดับ ดังนี้

๑.๑ อานาปานบัพพะ หมวดลมหายใจเข้า และลมหายใจออก

ภิกษุอยู่ในที่สงบแห่งใดแห่งหนึ่ง นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายให้ตรง ดำรงสติให้มั่น ให้มีสติกำหนดลมหายใจเข้าออก คือเมื่อหายใจเข้าออกยาวหรือสั้น ก็ให้รู้ว่าขณะนั้นเราหายใจเข้าออกยาวหรือสั้น จากนั้นให้ฝึกหัดอยู่ว่า เราจักกำหนดครูกาย (คือลมหายใจเข้าออก) ทั้งปวง หายใจเข้า-ออก ฝึกหัดอยู่ว่า เราจักระวังกายสังขารหายใจเข้า หายใจออก

การกำหนดครูลมในลักษณะนี้ เปรียบเหมือนช่างกลึง หรือลูกมือช่างกลึงผู้มีทักษะ (สามารถ, ชำนาญ) เมื่อชักเชือกยาวหรือสั้น ก็กำหนดครูไปตามนั้น ฉันทใด ภิกษุควรกำหนดครูจิตเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว ฉันทนั้น

* ชื่อความโดย-พระโสภณคณาภรณ์ (ระบบ จิตตภาโธ)

ภิกษุเฝ้าตามคกายอันเป็นภายใน และกายอันเป็นภายนอกหรือเฝ้าตามคสิ่งที่เกิดขึ้นดับไป ทั้ง
เกิดขึ้นและดับไปในกายหรือภิกษุนั้นเข้าไปตั้งสติไว้ว่า กายมีอยู่เพียงเพื่อรู้ไว้ เพียงเพื่อระลึกไว้เท่านั้น
ย่อมเป็นผู้ไม่มียึดถืออะไร ๆ ในโลกคือกาย ภิกษุเฝ้าตามคภายในกาย ดังนี้

๑.๒ อริยาบถบัพพะ หมวดอริยาบถ

ทรงสอนให้กำหนดครุอริยาบถใหญ่ ๔ ประการ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน โดยให้รู้ทันในเวลา
ยืนเป็นต้น ก็ให้รู้ว่าขณะนั้นเรากำลังยืนอยู่เป็นต้น หรือว่าตนอยู่ในอริยาบถใด ก็ให้กำหนดรู้ไปพร้อมกัน
โดยอาการนั้น ๆ

๑.๓ สัมปรัญญะบัพพะ หมวดสัมปรัญญะ

ทรงสอนให้ทำความรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่ว่าจะตนจะอยู่ในอริยาบถใด และอาการที่เกี่ยวกับอริยาบถใด
เช่น ก้าวไป ถอยกลับ กู้แขน เขยียดแขน บริโภคปัจจัย ตนกำลังทำอะไรอยู่ในอริยาบถอะไร ก็ให้ทำ
ความรู้ตัวอยู่เสมอ

๑.๔ ปฏิภูณบัพพะ หมวดว่าด้วยสิ่งปฏิภูณ

ทรงสอนให้กำหนดครุกาย จากปลายผมถึงปลายเล็บเท้า ที่หุ้มไว้ด้วยหนังให้เห็นว่าเต็มไปด้วย
ของไม่สะอาด มีประการต่าง ๆ คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ
ตับ พังผืด ม้าม ปอด ไส้ใหญ่ ไส้เล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า น้ำดี เสลด น้ำเหลือง น้ำเลือด น้ำเหงื่อ
น้ำตา มันทัน มันทลวง น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ น้ำมูตร

ทรงเปรียบเทียบให้เห็นว่า กายนี้เหมือนถุงมีปากเปิดได้ ๒ ด้าน ใส่นานานาชนิดไว้ภายใน
เมื่อเทออกจะพบของเหล่านั้น ร่างกายคนแรกก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน เมื่อแยกออกแล้วจะกลายเป็น ผม
ขน เล็บ หนัง เป็นต้นดังกล่าวแล้ว

๑.๕ ธาตุบัพพะ หมวดว่าด้วยธาตุ ๔

ทรงแนะให้ดูกายนี้ อันประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เหมือนคนฆ่าโค ฆ่าโคแล้ว
ฆ่าแหละแยกเนื้อ และส่วนต่าง ๆ ของโคออกวางขาย ฉะนั้น

๑.๖ นวลวิณิกายบัพพะ หมวดว่าด้วยบ้ำขำ ๔

ทรงให้พิจารณาครุร่างศพ ที่เขาทิ้งอยู่ในบ้ำขำ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ตามลำดับดังนี้

- ๖.๑ ศพที่ตายแล้ว ๑-๒-๓ วัน อันซนอด เขียว น้ำเหลืองเพะ
- ๖.๒ ศพที่ถูกสัตว์ทงหลาย มีกา แร้ง เหยี่ยว สุนัข เป็นต้น กัดกิน
- ๖.๓ ศพที่เป็นโครงกระดูก ยังมีเนื้อและเลือดติดอยู่ มีเอ็นร้งรัดอยู่
- ๖.๔ ศพที่เป็นโครงกระดูก ไม่มีเนื้อ แต่ยังมีเลือดเปื้อนเประจะมีเอ็นร้งรัดอยู่
- ๖.๕ ศพที่เป็นโครงกระดูก ไม่มีเนื้อและเลือดแล้ว แต่ยังมีเอ็นร้งรัดอยู่
- ๖.๖ ศพที่เป็นท่อนกระดูก ไม่มีเอ็นร้งรัดแล้ว กระดูกเหล่านี้วางกระจัดกระจายอยู่
- ๖.๗ ศพที่กลายเป็นท่อนกระดูก มีสีขาวเหมือนสังข์
- ๖.๘ ศพที่กลายเป็นท่อนกระดูก กองรวมอยู่ด้วยกันเกินกว่าปีมาแล้ว
- ๖.๙ ศพที่เป็นท่อนกระดูก ผุเปื่อยบ้นเป็นจุณ

แต่ละข้อนั้น ทรงสอนให้พิจารณาเห็นอาการของศพแต่อย่างนั้น ให้เห็นว่ามีอาการอย่างไร แล้วนำเอากายของตนเข้าไปเปรียบว่า แม้กาย (ของเรา) นี้ก็มีอาการ มีภาวะอย่างนั้นเป็นธรรมดา ไม่พ้นอาการและภาวะอย่างนั้นไปได้

แต่ละปีพะที่กล่าวมาแล้ว ทรงสอนให้พิจารณาต่อไปจากที่กล่าวมาแล้ว ให้เข้าไปพิจารณาให้เห็นภายในกาย ทั้งที่เป็นภายในและทั้งที่เป็นภายนอก

ให้เฝ้าตามดูสิ่งที่เกิดขึ้น สิ่งดับไป และให้เฝ้าตามดูสิ่งที่เกิดขึ้น และสิ่งที่ดับไปในกาย

ให้เข้าไปตั้งสติอยู่ว่า กายมีอยู่เพียงเพือรู้ไว้เท่านั้น เพียงเพือระลึกไว้เท่านั้น จนเป็นผู้ไม่มีสิ่งใดอาศัยอยู่ด้วย ทั้งไม่มียึดถืออะไรๆ ในโลกด้วย

ทุกข้อทรงเน้นว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุตามดูกายในกายอยู่ แม้ด้วยอาการอย่างนี้”

๒. เวทานนบุัสสนาสติบัญญัติ การกำหนดตั้งสติตามดูเวทนา

ทรงแสดงจำแนกเวทนาออกไป ๙ ประการ คือ-สุขเวทนา-ทุกข์เวทนา-อทุกขมสุขเวทนา-สามิสสุขเวทนา-นิรามิสสุขเวทนา-สามิสทุกข์เวทนา-นิรามิสทุกข์เวทนา-สามิสอทุกขมสุขเวทนา และนิรามิสอทุกขมสุขเวทนา

ในเวทนาทั้ง ๙ ประการนี้ ขณะใดคนกำลังประสบเวทนาอะไรอยู่ ก็ให้กำหนดรู้ว่เรากำลังเสวยเวทนานั้นๆ อยู่

จากนั้น ทรงสอนให้เฝ้าตามดูเวทนา ๓ ระดับ คือ

- ๒.๑ ให้เฝ้าดูเวทนาภายใน เวทนาภายนอก เวทนาทั้งภายในและภายนอก
- ๒.๒ ให้เฝ้าตามดูความเกิดขึ้น ความดับไป ทั้งความเกิดขึ้นและดับไปแห่งเวทนา
- ๒.๓ เข้าไปตั้งสติว่า เวทนามีอยู่เพียงเพื่อรู้อย่างไร เพื่องเพื่อระลึกไว้เท่านั้น ไม่เป็นผู้มีสิ่งใดอาศัยอยู่ด้วย ทั้งไม่มียึดอะไรๆ ในโลกด้วย

๓. จิตตานุบัติสทสนาปฏิบัติญาณ การตั้งสติตามดูจิต ๑๖ กู

รับสั่งให้ภิกษุเฝ้าตามดูจิตเป็นกู่ๆ ไป ดังนี้ คือ

“จิตมีราคะ-จิตไม่มีราคะ, จิตมีโทสะ-จิตไม่มีโทสะ, จิตมีโมหะ-จิตไม่มีโมหะ, จิตหดหู่-จิตฟุ้งซ่าน, จิตเป็นมหัคคตะ-จิตไม่เป็นมหัคคตะ, จิตเป็นสอตุตตระ-จิตเป็นอนุตตระ, จิตเป็นสมาธิ-จิตไม่เป็นสมาธิ, จิตหลุดพ้น-จิตไม่หลุดพ้น”

ในขณะที่ใด จิตของตนเป็นอย่างไร ก็ให้กำหนดรู้ว่า เรามีจิตเป็นอย่างนั้นๆ เมื่อตามดูจิตในลักษณะดังกล่าวแล้ว ให้เฝ้าดูจิตในลักษณะต่างๆ อีก ๓ ระดับ คือ

- ๓.๑ เฝ้าตามดูจิตในภายใน ในภายนอก เฝ้าตามดูจิตทั้งที่เป็นภายในและภายนอก
- ๓.๒ เฝ้าตามดูสิ่งที่เกิดขึ้น สิ่งที่ดับไป ทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นและดับไปในจิตตน
- ๓.๓ เข้าไปตั้งสติอยู่ว่า จิตมีอยู่เพียงเพื่อรู้อย่างไร เพื่องเพื่อระลึก ไม่เป็นผู้มีสิ่งใดอาศัยอยู่และไม่ยึดถืออะไรๆ ในโลก

๔. ธัมมานุบัติสทสนาปฏิบัติญาณ การตั้งสติตามดูธรรม

ธรรมที่ทรงสอนให้ตั้งสติตามดูนั้น มีทั้งที่เป็นกุศล อกุศลและอัปายกฤต คือ กลางๆ ดังนี้

- ๔.๑ นีวรณบัพพะ หมวดธรรมเครื่องกันจิต ไม่ให้บรรลุความดี คือ นีวรณ ๕ ได้แก่
 - ก. กามฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์
 - ข. พยาบาท ความอาฆาต พยาบาทปองร้ายผู้อื่น
 - ค. ถีนมิทธะ ความง่วงนอน เชื่องซึม คร้านกาย คร้านจิต หดหู่
 - ฌ. อธิจุกุกจะ ความฟุ้งซ่าน ว้ากามู อาการแห่งจิตซัดส่ายไม่อยู่นิ่ง
 - ง. วิจิกฉนา ความลังเล สงสัย ตัดสินใจอะไรไม่ได้

ทรงสอนให้เฝ้าตามดูธรรมในธรรมอย่างไร?

ทรงสอนให้กำหนดตามคุณิวิธน์ ไปตามลำดับ ดังนี้

๑. เมื่อนิวิธน์ข้อใดข้อหนึ่งมีอยู่ภายในจิตหรือไม่มี ก็ให้รู้ตามควรแก่ขณะนั้นๆ
๒. นิวิธน์แต่ละข้อที่ยังไม่เกิดขึ้นด้วยประการใด ก็ให้รู้ด้วยประการนั้น
๓. นิวิธน์ที่เกิดขึ้นแล้ว จะละได้ด้วยวิธิตใด ก็ให้รู้วิธินั้น
๔. นิวิธน์แต่ละข้อที่ตนละได้แล้ว จะไม่เกิดขึ้นอีกด้วยวิธิตใดก็ให้รู้วิธินั้น

๔.๒ ชั้นธัมมัพพะ หมวคว่าด้วยอุปาทานขันธ ๕

ในด้านของขันธ ๕ นั้น ทรงสอนให้กำหนดรู้ ๓ ฐานะ คือ สภาวะ การเกิดขึ้น การดับไป แห่งอุปาทานขันธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

๔.๓ อาสคณัมมัพพะ หมวคว่าด้วยอายตนะภายในภายนอก

อายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะภายนอกคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์

ทรงแสดงขั้นตอนแห่งการกำหนดรู้ เกี่ยวกับอายตนะไว้ดังต่อไปนี้

๑. ให้กำหนดรู้อายตนะแต่ละอย่าง และการประจวบกันแห่งอายตนะเหล่านั้น เช่น ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จนถึงรู้อารมณ์ด้วยใจ

๒. สังโยชน์ จะเกิดขึ้นเพราะการประจวบกัน ระหว่างอายตนะภายในกับภายนอก จะมีได้ด้วยวิธิตใดก็ให้ทราบด้วยวิธินั้น

๓. สังโยชน์ ที่ยังไม่เกิดจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ให้กำหนดรู้เหตุนี้ด้วย

๔. สังโยชน์ ที่เกิดขึ้นแล้วอาจจะได้ด้วยวิธิตใด ให้กำหนดรู้ด้วยวิธินั้น

๕. สังโยชน์ ที่ละได้แล้วจะไม่เกิดขึ้นอีกด้วยวิธิตใด ให้กำหนดรู้ด้วยวิธินั้น

๔.๔ โพชฌงค์มัพพะ หมวคว่าด้วยโพชฌงค์ คือองค์ธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้

รับสั่งให้ภิกษุเผ่าตุธรรมในธรรมทั้งหลาย คือโพชฌงค์ ๗ ประการ ได้แก่

๑. สติสัมโพชฌงค์ ปัญญาเครื่องตรัสรู้ คือความระลึกได้

๒. ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ องค์ธรรมเครื่องตรัสรู้ คือการวิจัยธรรม

๓. วิริยะสัมโพชฌงค์ อังคธรรมเครื่องตรัสรู้ คือความเพียร
๔. บัณฑิตสัมโพชฌงค์ อังคธรรมเครื่องตรัสรู้ คือความอิมใจ
๕. บัณฑิตหิณีสัมโพชฌงค์ อังคธรรมเครื่องตรัสรู้ คือความสงบ
๖. สมานีสัมโพชฌงค์ อังคธรรมเครื่องตรัสรู้ คือสมาธิ
๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อังคธรรมเครื่องตรัสรู้ คืออุเบกขา

การกำหนดรู้ในสัมโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ทรงแสดงหลักในการกำหนดรู้ตามฐานะดังนี้ คือ

ก. เมื่อสัมโพชฌงค์ข้อใดข้อหนึ่งมีอยู่ หรือไม่มีอยู่ภายในจิตก็ให้รู้

ข. โพชฌงค์ข้อใดก็ตามที่ยังไม่เกิดขึ้น อาจให้เกิดขึ้นด้วยประการใดก็ได้ให้ด้วยประการนั้น

ค. ความเจริญบริบูรณ์แห่งโพชฌงค์แต่ละข้อ ที่บังเกิดขึ้นแล้วมิได้ด้วยเหตุใด ให้กำหนดรู้

เหตุนั้น

๔.๕ ฉัจฉับัพพะ หมวคว่าด้วยสัจจะ คืออริยสัจ ๔ ประการ

ทรงสอนให้กำหนดรู้อริยสัจ ๔ โดยทรงใช้คำว่า

“ภิกษุในศาสนานี้ กำหนดรู้ตามความเป็นจริงว่า นทุกขํ นีตฺถิเกิดขึ้นแห่งทุกขํ นีความดับ
แห่งทุกขํ นีปฏิบัติกำหนดไปสู่อุบัติแห่งทุกขํ”

ในช่วงต่อมาของทุกบัพพะที่กล่าวมาแล้ว ทรงสอนให้ตามคชธรรม ๓ ระดับ เช่นที่กล่าวมา
แล้ว คือ

๑. ตามคชธรรมทั้งหลายอันเป็นภายในภายนอก ทั้งภายในและภายนอกอยู่

๒. ตามคชธรรมที่เกิดขึ้นในธรรม สิ่งดับไปในธรรมทั้งหลาย สิ่งที่เกิดขึ้นและดับไปในธรรม
ทั้งหลาย

๓ เข้าไปตั้งสติอยู่ว่า ธรรมทั้งหลายมีอยู่เพียงเพื่อรู้ เพียงเพื่อระลึกไว้เท่านั้น ไม่เป็นผู้มีสิ่ง
ใดอาศัยอยู่ด้วย ทั้งไม่มียึดถืออะไร ๆ ในโลกด้วย

ทรงสรุปในตอนสุดท้ายว่า ผู้ใดเจริญสติปัญญา ๔ เหล่านี้อย่างมาก ๗ ปี อย่างน้อย ๗ วัน
ย่อมหวังผลได้ ๒ อย่างคือ

๑. บรรลอรหัตต์เป็นพระอรหันต์

๒. เมื่อยังมีอุปาทิ คือสิ่งที่ยึดมั่น ได้แก่อุปาทานขันธเหลืออยู่ จะบรรลุนเป็นพระอนาคามีใน
ทิฏฐธรรม

เพราะเหตุนี้แล ตถาคตจึงกล่าวว่า “ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริบูรณ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย
เพื่อระงับความโศกและความคร่ำครวญ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อเห็น
แจ้งพระนิพพาน ทางเดียวนี้คือสติปัญญา ๔”

สติปัญญาสูตร ๑๒/๔๔

“อยากกลับมาเกิดอีก”

“...เธอจะถามคุณทำ มีรูปเป็นที่รัก เป็นที่รรมใจ ออกบวชด้วยศรัทธาแล้ว จงกระทำที่
สุดทุกวิถีทาง จงคบหากัลยาณมิตร จงอยู่ในที่นอนที่นั้งอันสงบเรียบร้อยปราศจากเสียงกึกก้อง จงรู้จัก
ประมาณในอาหาร

เธออย่าได้ละอำนาจความอยากในวัตถุ อันเป็นที่เกิดของตัณหาเหล่านี้ คือ จีวร บิณฑบาต
ที่นอน ที่นั่งและปัจจัย เธออย่ากลับมาสู่โลกนอก จงเป็นผู้มีส่วนร่วมในปาฏิโมกข์และในอินทรียห้า จงมี
สติไปแล้วในกาย

จงเป็นผู้มากไปด้วยความเบื่อหน่าย จงเว้นสมมิตอันก่อให้เกิดความกำหนัด จงอบรมจิตให้มี
อารมณ์เป็นหนึ่ง ให้ตั้งมั่นแล้วในภาวนา จงอบรมวิปัสสนา จงละมานานุสัย แต่นั้นเธอจักเป็นผู้สงบ
เพราะการละมานะเที่ยวไป”

ราหุลสูตร ๒๕/๓๕๕

"การทำงานบำรุงหน่วยงานนั้น แม้จะมีอาจสร้างสรร
ให้หน่วยงานเกิดความเจริญรุ่งเรืองได้ ก็ขอให้เพียง
รักษาสิ่งที่มีอยู่เดิมมิให้เสื่อมลงไปกว่าที่เป็นอยู่ และ
พยายามปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่เดิมให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น ตามสภาพ
การณ์ โดยยึดความพาสู่ของประชาชนเป็นที่ตั้ง"

พล.ต.อ. *A. P. M. S.*